

حسین دۆزگۆن

رئیسگیلی

گردآورنده:

اٹلدار محمدزاده صدیق

سرشناسه: محمدزاده صدیق، حسین (دوزگون)، ۱۳۲۴ -
عنوان و نام پدیدآور: ائل نیسگیلی / حسین دوزگون (حسین محمدزاده صدیق).
مشخصات نشر: تهران: تکرخت، ۱۳۸۸.
مشخصات ظاهری: ۷۶۸ ص.؛ جدول. شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۰۵۴۹-۱-۶
شناسه افزوده: ائلدار محمدزاده صدیق، - ۱۳۵۸. گردآورنده.
یادداشت: عنوان دیگر: ائل نیسگیلی مجموعه اشعار حسین دوزگون. یادداشت: نمایه
عنوان دیگر: ائل نیسگیلی مجموعه اشعار حسین دوزگون. موضوع: شعر ترکی -- ایران -- قرن ۱۴
رده بندی کنگره: PL۳۱۴/م۲۳ الف ۹۱۳۸-رده بندی دیویی: ۸۹۴/۳۶۱۱ شماره کتابشناسی ملی: ۱۰۷۱۵۶۱

ائل نیسگیلی

(مجموعه‌ی اشعار حسین دوزگون)

گردآورنده: ائلدار محمدزاده صدیق
ناشر: تکرخت، سال نشر: ۱۳۸۹، محل نشر: تهران، شمارگان: ۲۰۰۰ جلد، نوبت چاپ: اول
حروفنگاری و صفحه‌آرایی: سید احسان شکرخدایی. نمونه‌خوانی و تصحیح: سحر حسن‌زاده.
ناظر چاپ: شهین رهبرنیا. مدیر اجرایی: معصومه غلام‌نژاد بازکیایی.
آماده‌سازی: مؤسسه غیرتجاری دانش سهند وسیلان.
نشانی: تهران، خیابان جمهوری، نرسیده به چهارراه استانبول، پ ۵۰۰ همکف
تلفن: ۰۹۱۲۷۰۴۵۹۱۳
email:hmsadigh@yahoo.com – www.duzgun.ir
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۰۵۴۹-۱-۶

مقدمه‌ی فارسی

این مجموعه حاوی کلیه‌ی اشعار ترکی پدرم حسین دۆزگۆن می‌باشد که پس از انقلاب اسلامی از سال ۱۳۵۸ تا ۱۳۸۲ در تهران چاپ شده است. نام کتاب‌هایی که اشعار را از آن‌ها برداشته‌ایم، چنین است:

۱. مجموعه (۱۳۵۷)
۲. صمد بهرنگی منظومه‌سی (۱۳۵۷)
۳. کیچیک شعرلر (۱۳۵۸)
۴. باکی لوحه‌لری (۱۳۶۰)
۵. اوچغون داخما (۱۳۶۱)
۶. قاشقای لوحه‌لری (۱۳۷۷)
۷. سۆز سوراغیندا (۱۳۷۹)
۸. تبریز یوللاریندا (۱۳۸۰)
۹. زنگان لوحه‌لری (۱۳۸۰)
۱۰. اردبیل لوحه‌لری (۱۳۸۰)
۱۱. گوللر آچاق (۱۳۸۰)
۱۲. یورد غزللری (۱۳۸۰)
۱۳. بیر بؤلوک دورنا (۱۳۸۱)
۱۴. شیخ محمد خیابانی منظومه‌سی (۱۳۸۲)

۱۵. آناما هدیه (۱۳۸۷)

۱۶. اورمو لوحه‌لری (۱۳۸۹)

در پای هر شعر تاریخ سرایش آن‌ها را نیز نوشته‌ایم. تقسیم‌بندی اشعار این کتاب را به انواع شعر، زیر نظر خود شاعر انجام داده‌ایم و در فصل آخر نقدهای آقایان بهروز ایمانی، صدیار وظیفه (اثل اوغلو)، عزیز محسنی، جابر آلیشان و رضا همراز تبریزی را از مجموعه‌هایی که آن‌ها ترتیب داده و منتشر ساخته‌اند، عیناً نقل کرده‌ایم و به پایان کتاب نمایه‌های لازم را هم افزودیم. امیدوارم این مجموعه از طرف این‌جانب و خانم سحر حسن‌زاده که در نمونه‌خوانی و آقای سید احسان شکرخدایی که در حروفنگاری و صفحه‌آرایی آن زحمت کشیده‌اند برای علاقه‌مندان شاعر، تحفه‌ای ارزشمند تلقی گردد.

اُلدار - محمدزاده صدیق

تهران - ۱۳۸۸

فهرست

۳۶	يارا قابېدېر	جدول آسان خوانی متون ترکی.....۱۳
۳۷	دار القرآن	۱. قوشمالار۱۶۲-۱۵
۳۸	جان اول	۱۶..... سۇن يازې
۳۹	نۆكرليک آیامى	۱۷..... قېزېم
۴۰	يارېمچېلىق نۆكر	۱۸..... سۇدا
۴۱	اۈزگه دۈنون گئيمه	۱۹..... انتباه گۇنۇ
۴۱	دۇز آنايوردو	۲۰..... احسن
۴۲	ھاراي	۲۰..... اوجا اردبيل
۴۳	داشا دۇنر	۲۱..... دئميشديم سنه
۴۴	اليتدن آلدی	۲۲..... سوسمادين
۴۶	ھاراسې وارمېش	۲۲..... عطرين آلام
۴۷	اينام	۲۳..... گۇزسۇز چالغې چې
۴۸	حكمت بولاغې	۲۴..... يېرلايان آغلایان دنا
۴۸	تواضع كاتې	۲۶..... آيایدېن گنجهدير
۴۹	عادت	۲۸..... بئلى يۇكۇلر
۵۰	اوشاقلىق خاطرهسى	۲۸..... آغلایاگ
۵۲	باغېش ديله	۲۹..... قالمېشام
۵۳	داملاجېق	۳۰..... اۆرهگى آچېق
۵۴	مقدس آرزولو تېرىزيم منيم	۳۱..... اصیل شفافلیق
۵۵	اۈچ قۇول	۳۲..... زنگانيم
۵۸	مسافر	۳۳..... اولو زنگانېم
۵۸	آيرېلىق سۇزۇ	۳۴..... بير آز بارى
۵۹	نغمه	۳۵..... خزينه

۱۱۰.....	ياشارېم منېم.....	۶۱.....	قورو گۆل.....
۱۱۲.....	اوياغې.....	۶۳.....	اونودما منى.....
۱۱۳.....	اصلاحات!.....	۶۴.....	دايقالاردېر.....
۱۱۵.....	كندلى قېز.....	۶۵.....	آى سحر.....
۱۱۸.....	قايتارارام.....	۶۷.....	افتخارلى ارک.....
۱۱۸.....	گۆللەر سسى.....	۶۸.....	كندىمىزدە مکتەب.....
۱۲۱.....	كسيك باش.....	۶۹.....	شاهينلر آغلاماز.....
۱۲۴.....	يېغمېر نعتى.....	۷۳.....	شعريمى.....
۱۲۵.....	سحر گلر.....	۷۴.....	شعر دۇنياسى.....
۱۲۶.....	جانلى نظامى.....	۷۶.....	گۆزەللىكلريمىز.....
۱۲۹.....	اوستاد نمونه.....	۷۷.....	آى نورو.....
۱۳۰.....	ميثاق.....	۷۸.....	توراغايي كۆسمە.....
۱۳۲.....	تېرىز دىلى.....	۸۰.....	اۈ قېزلار كى.....
۱۳۳.....	قېزغېن اۆرەك.....	۸۲.....	انتظار.....
۱۳۴.....	اۈيۈن.....	۸۳.....	گل گۆزەل.....
۱۳۵.....	آجىيان يارا.....	۸۵.....	عاشېق سوسما.....
۱۳۶.....	آقالېق.....	۸۷.....	ايچىمدە ياندىم.....
۱۳۷.....	حك ائىلە.....	۸۸.....	باخېردى.....
۱۳۸.....	زىيىللىك.....	۸۹.....	آكندلى گۆزەل.....
۱۳۹.....	اۈچ ساعت اگلىنچە.....	۹۰.....	شوخ مارالبېم.....
۱۴۰.....	خىرخواھلىق.....	۹۱.....	فخرىيە.....
۱۴۲.....	آى ائللر.....	۹۴.....	بلوچ قارداشېم.....
۱۴۳.....	دانېشېردېم.....	۹۶.....	خيام!.....
۱۴۴.....	اخلاق نورماسې.....	۹۷.....	آغ يىل.....
۱۴۵.....	اۈزۈنە اينانېر.....	۹۹.....	عصيان.....
۱۴۷.....	تۈپراق قۇخوسو.....	۱۰۰.....	لقاح.....
۱۴۸.....	آتايام، آتا!.....	۱۰۱.....	ياشا، ستارخان!.....
۱۵۱.....	گۆنشى قوروماق.....	۱۰۳.....	اۈنۈمە چېخ گىلن!.....
۱۵۲.....	فضولى نىن ھېكلى اۈنۈندە.....	۱۰۷.....	فارس قېزى.....
۱۵۶.....	برى گل گرەگىم!.....	۱۰۹.....	يالان گۆتۈرمز.....

۱۹۶.....	۱۵۷.....
۱۹۷.....	۱۵۸.....
۲۰۲.....	۱۵۸.....
۲۰۳.....	۱۵۹.....
۲۰۵.....	۱۶۰.....
۲۰۷.....	۱۶۱.....
۲۰۸.....	۲. گرايىلار ۱۹۰-۱۶۳.....
۲۱۱-۲۱۶.....	۱۶۴.....
۲۱۲.....	۱۶۵.....
۲۱۲.....	۱۶۶.....
۲۱۲.....	۱۶۷.....
۲۱۳.....	۱۶۸.....
۲۱۳.....	۱۶۹.....
۲۱۳.....	۱۷۰.....
۲۱۴.....	۱۷۳.....
۲۱۴.....	۱۷۵.....
۲۱۴.....	۱۷۷.....
۲۱۵.....	۱۷۸.....
۲۱۷-۳۳۲.....	۱۷۹.....
۲۱۸.....	۱۸۱.....
۲۲۱.....	۱۸۶.....
۲۲۲.....	۱۸۷.....
۲۲۴.....	۱۸۸.....
۲۲۵.....	۱۸۹.....
۲۲۷.....	۳. باياتىلار ۲۱۰-۱۹۱.....
۲۲۸.....	۱۹۲.....
۲۲۹.....	۱۹۳.....
۲۳۰.....	۱۹۴.....
۲۳۳.....	۱۹۵.....

۲۹۳.....	ابدی حیات	۲۳۵.....	سن زنگان سان.....
۲۹۴.....	درد وار، غم وار، کدر وار	۲۳۶.....	قلب یاراسی
۲۹۶.....	ماوی گۆز	۲۳۷.....	گۆزۆ ياشلې لوحه
۲۹۷.....	بیرلیک	۲۳۹.....	الین آت ریشه وه
۲۹۸.....	انسانلیق بزه گی	۲۴۱.....	خیال پیلوو
۳۰۰.....	سۆن نفسده	۲۴۴.....	منیم اسلام دینیم
۳۰۲.....	اجلاس گئیشی	۲۴۶.....	قویما گئتسین زنگانی
۳۰۵.....	زردشت	۲۴۷.....	دئییرم
۳۰۸.....	اینان تبریز	۲۵۳.....	شعرین قارتالی
۳۰۹.....	ختمی گۆلۆ	۲۵۶.....	باتی ایتی
۳۱۰.....	اولۇم يۇلۇ	۲۵۸.....	اوغول
۳۱۱.....	خاطره	۲۶۰.....	آمان ارکیم سۆکۆلۆر
۳۱۲.....	گئدیرم ائومیزه من	۲۶۲.....	اولمیه جکسن
۳۱۳.....	تبریز اوغلو	۲۶۵.....	آیدین اۇفۇق
۳۱۴.....	اۆره گی نین قان داملاسی	۲۶۶.....	هتل
۳۱۷.....	سون گۆنلر	۲۶۷.....	آچی جنگ
۳۲۰.....	پیاله	۲۷۲.....	اوچغون داخما
۳۲۱.....	لاله زار	۲۷۳.....	یاندې اورمو
۳۲۱.....	شاعر دگیلم!	۲۷۶.....	اۇفۇق
۳۲۳.....	نفت داشلاری	۲۷۸.....	اجباری ایثار
۳۲۵.....	من گۆنشی گۆره جگیم	۲۷۹.....	انتقام
۳۲۸.....	نسیمی! نسیمی!	۲۸۱.....	همت
۳۳۰.....	باکی کولگی	۲۸۲.....	وحی
۳۳۳-۳۴۶.....	۶. دیوانیلر	۲۸۳.....	اختیار
۳۳۴.....	چاخماق	۲۸۵.....	یوخو تعبیری
۳۳۵.....	ناغیللار	۲۸۶.....	ذیروه
۳۳۶.....	قارتال	۲۸۷.....	دوغان چای
۳۳۸.....	غروب	۲۸۸.....	آرمانلې حیات
۳۳۹.....	قیزیل داشلار	۲۹۰.....	سوسغون یاتاغیم
۳۴۰.....	آل لچک		

۳۷۶.....	اعجازدم.....	۳۴۲.....	هۆندۆر قالان لياقتدير!
۳۷۷.....	ظفر مارشي.....	۳۴۴.....	ناغبل.....
۳۷۸.....	دئديلر.....	۳۴۵.....	سلام قهرمان!
۳۷۹.....	ديوارې كوتاه وئرديلر.....	۳۴۷-۳۵۲.....	۷. بئشليكلر.....
۳۸۰.....	ختا.....	۳۴۸.....	ترانه.....
۳۸۰.....	شاه كلام.....	۳۴۹.....	ترانهلر.....
۳۸۱.....	فرياد.....	۳۵۱.....	باريش.....
۳۸۱.....	غمازلېق.....	۳۵۳-۳۵۶.....	۸. مخمس.....
۳۸۲.....	عز بقا.....	۳۵۴.....	بو گئجه.....
۳۸۳.....	التجا.....	۳۵۷-۳۵۸.....	۹. دوققوزلوق.....
۳۸۳.....	وفا ساخلا.....	۳۵۸.....	كيم؟.....
۳۸۴.....	آزاده.....	۳۵۹-۳۶۴.....	۱۰. اؤنلوق.....
۳۸۵.....	دشمن دون.....	۳۶۰.....	ايگيرمي ياش.....
۳۸۶.....	آلدانما.....	۳۶۵-۴۶۶.....	۱۱. غزللر.....
۳۸۶.....	وقتيدير.....	۳۶۶.....	ابتدا.....
۳۸۷.....	مباهات وقتيدير.....	۳۶۶.....	اسم جلاله.....
۳۸۸.....	قالماز.....	۳۶۷.....	آرزوم.....
۳۸۹.....	جان قالماز.....	۳۶۸.....	آتش حسرت.....
۳۸۹.....	سرافكنده اولماز.....	۳۶۸.....	آدين.....
۳۹۰.....	گليريک تيريزه بيز.....	۳۶۹.....	آذربايجانا.....
۳۹۱.....	داغ ياران.....	۳۷۰.....	ارزان.....
۳۹۲.....	جوان.....	۳۷۱.....	ساهر ساياغي.....
۳۹۲.....	گؤل.....	۳۷۱.....	غمخانه.....
۳۹۳.....	قارا مجموعه.....	۳۷۲.....	علم.....
۳۹۳.....	زوال.....	۳۷۳.....	يغري.....
۳۹۴.....	آشبناسيز.....	۳۷۳.....	اقرار.....
۳۹۵.....	دارلېق.....	۳۷۴.....	شيدا اولار.....
۳۹۵.....	ملت.....	۳۷۵.....	جانان اولار.....
۳۹۶.....	فرمان.....	۳۷۶.....	يار.....
۳۹۷.....	ميتلا.....		

۴۲۰.....	اۋزۇلۇگۈم.....	۳۹۷.....	بيعت.....
۴۲۱.....	وطن سيز.....	۳۹۸.....	دۈزل.....
۴۲۲.....	ديوان.....	۳۹۹.....	مهمان.....
۴۲۲.....	قئيدارى گۈزلر گۈزلىرىم.....	۴۰۰.....	دۇنيايا سال بير داها جار.....
۴۲۳.....	امين.....	۴۰۱.....	خنده.....
۴۲۴.....	گور نفسيم.....	۴۰۱.....	صاحب چىخاني يۇخدو، گل.....
۴۲۵.....	شكايت.....	۴۰۲.....	هموار اول.....
۴۲۵.....	تاجىمسان.....	۴۰۳.....	هشيار.....
۴۲۶.....	مهمان.....	۴۰۴.....	داياغ.....
۴۲۸.....	انسائلىق.....	۴۰۴.....	سپر قا.....
۴۲۹.....	قوجاقلارام.....	۴۰۵.....	غزل.....
۴۳۰.....	يئنى انسان.....	۴۰۶.....	كتاب.....
۴۳۱.....	تحميديه.....	۴۰۶.....	افغان.....
۴۳۲.....	چىيلاق.....	۴۰۷.....	اى وى.....
۴۳۳.....	ملال.....	۴۰۸.....	ما لم يَعلَم.....
۴۳۳.....	جمال.....	۴۰۹.....	قاشقايي اولدوزو.....
۴۳۴.....	بارگاه.....	۴۰۹.....	وارلىق.....
۴۳۵.....	كتاب.....	۴۱۰.....	سخن پرداز.....
۴۳۵.....	تبريزلى گۈزۈن.....	۴۱۱.....	ظفر مارشي.....
۴۳۶.....	يالنيز آلاها باش اگسين.....	۴۱۱.....	صداقت كاني.....
۴۳۷.....	وار اولسون.....	۴۱۲.....	كۈسمه تاتدان.....
۴۳۸.....	پاك سۈتۈنە حيف اولسون.....	۴۱۳.....	عشق.....
۴۳۸.....	سيادت سنيى اولسون.....	۴۱۳.....	بير اولكه كاروان.....
۴۳۹.....	آلقان.....	۴۱۵.....	ناخلف.....
۴۴۰.....	آد ائدين.....	۴۱۶.....	فارس.....
۴۴۱.....	داغ چىچكى.....	۴۱۷.....	يارالي.....
۴۴۱.....	عنوان.....	۴۱۷.....	صبح چرشنه.....
۴۴۲.....	گلمه دين.....	۴۱۸.....	آمان وئرديم.....
۴۴۳.....	صداقت.....	۴۱۹.....	طنطنه سيز.....
۴۴۳.....	ريكار.....	۴۱۹.....	اعتبارا آلدانما.....

۴۶۸.....	سندن ساريدبر.....	۴۴۴.....	آفتاب.....
۴۶۹.....	اولگو.....	۴۴۵.....	دلخون.....
۴۷۰.....	اعتنا.....	۴۴۵.....	ديوانه كۈنلۈمۈ.....
۴۷۰.....	عشقى بۈيۈك.....	۴۴۶.....	دنى.....
۴۷۱.....	جام شوكران.....	۴۴۷.....	نظر.....
۴۷۱.....	سحر نشان.....	۴۴۷.....	اوتان.....
۴۷۲.....	كۈل قالار.....	۴۴۸.....	بالله.....
۴۷۳.....	اٲلدار.....	۴۴۹.....	آغير اٲل.....
۴۷۵-۴۸۸.....	۱۳. مٲنۈى.....	۴۵۰.....	قۇرخما.....
۴۷۶.....	حبيب ساهره مکتوب.....	۴۵۰.....	پارچالانماز يوردوموز.....
۴۷۹.....	آى تك آرى.....	۴۵۱.....	تاى.....
۴۸۰.....	سنى بۈيلاديم.....	۴۵۲.....	تاخير اٲتىدى.....
۴۸۱.....	قوشماجا.....	۴۵۲.....	قيد خاك.....
۴۸۲.....	شأنين.....	۴۵۳.....	زُهد.....
۴۸۳.....	عشق اٲوى.....	۴۵۳.....	حسرت قويدون.....
۴۸۶.....	اٲل قوشمالارى اساسيندا.....	۴۵۴.....	ببر جان.....
۴۸۹-۴۹۲.....	۱۴. مٲلث.....	۴۵۵.....	محتاج.....
۴۹۰.....	اردبيل محفل عرفانمديبر.....	۴۵۶.....	گۈى مسجد.....
۴۹۳-۴۹۶.....	۱۵. ترجيع بند.....	۴۵۷.....	كندى.....
۴۹۴.....	ترك قبلدى حياتى زهتابى.....	۴۵۸.....	ستار.....
۴۹۷-۶۷۲.....	۱۶. منظومه لىر.....	۴۵۸.....	جانلى رساله.....
۴۹۸.....	شاه خداينده.....	۴۶۰.....	آثار.....
۵۰۵.....	آچىق مکتوب.....	۴۶۱.....	اسرار.....
۵۱۳.....	آذربايجاندىان مکتوب.....	۴۶۱.....	سۈزۈم.....
۵۱۹.....	آچىردى سحر.....	۴۶۲.....	انسانلىق.....
۵۳۳.....	آى قالاسى.....	۴۶۳.....	منزل.....
۵۴۵.....	صمد بهرنكى.....	۴۶۴.....	قاشقايى برهان اولارميش.....
۵۸۱.....	شيخ محمد خيابانى.....	۴۶۵.....	سسيم قاشقايى.....
۵۸۱.....	اۋرهك آغرىسى.....	۴۶۷-۴۷۴.....	۱۲. قطعه لىر.....
		۴۶۸.....	حبيب ساهر.....

۵۸۴.....	خامنه	۶۴۸.....	تميز وجدان
۵۸۸.....	دۇغوم	۶۴۹.....	ماژور بيورلينىق!
۵۸۹.....	آد قۇيما	۶۵۱.....	قيام
۵۹۲.....	آنا ايله تك باشينا	۶۵۳.....	شانلي تۆر كچهميز
۵۹۳.....	مكتب ده	۶۵۶.....	اۆچك - بۆچك!
۶۰۰.....	تجارتخانا	۶۵۸.....	ياشاسېن آزادلىق
۶۰۳.....	آنايا قاووشما	۶۶۰.....	عمومى عفو
۶۰۴.....	تېرىز يىلى يوردونا سفر	۶۶۲.....	ديدرگينلىك
۶۰۶.....	اركيم	۶۶۳.....	سۇن نطق
۶۰۸.....	گۆى مسجد	۶۶۵.....	رياكارلىق
۶۱۱.....	طالبهده	۶۶۷.....	سۆز وئردى
۶۱۲.....	خۇش گلهچك	۶۶۹.....	شهادت
۶۱۳.....	موعظه ايللىرى	۶۷۰.....	فاتحه
۶۱۵.....	انجمن قورولور	۱۷. گۇرۇشلار و نظرلر ۷۵۵-۶۷۳	
۶۱۸.....	ايكى ايل سۇنرا	۱. شىخ محمد خيابانى	
۶۲۱.....	خابيانى سنگرده	۶۷۴.....	عزيز محسنى
۶۲۳.....	انجمنه تيكلى گۆز بۆتۆن ايران	۲. سۆز سۇراغېندا	
۶۲۵.....	بىر داها رسوايچىلىق	۶۸۶.....	بېروز ايمانى
۶۲۷.....	اجنبى بلاسى	۳. گۆللر آچاجاق	
۶۳۰.....	ملت وكيلى	۷۴۰.....	رضا همراز
۶۳۱.....	رد اولسون اولتيماتوم!	۴. بىر بۆلۆك دورنا	
۶۳۴.....	قارتال قانادې	۷۴۴.....	صديار وظيفه (ائل اوغلو)
۶۳۷.....	حقه باش اگن اولو	۵. صمد بېرنگى منظومهسى	
۶۴۱.....	سفر و سياحت	۷۵۰.....	جابر آليشان
۶۴۳.....	تجدد	۱۸. جدوللر	
۶۴۴.....	عبرت آيناسى	۷۵۷.....	عمومى آدلار
۶۴۵.....	تېرىزده قېتلىق		

جدول آسان خوانی متون ترکی

برای آسان خوانی متون ترکی برخی تغییرات در نگارش کلمات ترکی در این کتاب اعمال کردیم که در جدول‌های زیر نشان می‌دهیم. در ضمن شکل املائی کلمات دخیل فارسی و عربی را حتی الامکان بر اساس املائی آن‌ها در زبان‌های اصلی حفظ کردیم:

۱. جدول واک‌نگاری

نشانه‌های واکه‌های ترکی	مثال	معادل حروف لاتین
ا، آ، ل	الماق (گرفتن)	A, a
ا، آ، ه، ه	ال (دست)	Ə, ə
ای، یی، ی	ایلان (مار)	İ, i
ای، یی، ی	قیزیل (طلا)	I, ı
او، و، و	سؤل (چپ)	O, o
او، و، و	سؤز (سخن)	Ö, ö
او، و، و	اولدوز (ستاره)	U, u
او، و، و	دؤزمک (چیدن)	Ü, ü
ائ، ئ، ة	یئل (باد)	E, e

۲. جدول آواک‌نگاری

نشانه‌های آواک‌های ترکی	مثال	معادل حروف لاتین
ب / بـ / بیـ / بب	بوز (یخ)	B, b
پ / پـ / پیـ / پپ	اؤپمک (بوسیدن)	P, p
ت / تـ / تیـ / تپ	توی (جشن)	T, t

Sürəyya	S, s	ثریا	ث / ث / ث / ث
can	C, c	جان	ج / ج / ج / ج
çaxmaq	Ç, ç	چاخماق (آتش زنه)	چ / چ / چ / چ
Həvva	H, h	حو	ح / ح / ح / ح
xaliq	X, x	خالق	خ / خ / خ / خ
daş	D, d	داش (سنگ)	د / د
zövq	Z, z	ذووق	ذ / ذ
bir	R, r	بیر (یک)	ر / ر
ziğ	Z, z	زیغ (گل)	ز / ز
jalə	J, j	ژاله	ژ / ژ
sərin	S, s	سرین (خنک)	س / س / س / س
şəhid	Ş, ş	شهید	ش / ش / ش / ش
sidq	S, s	صدق	ص / ص / ص / ص
zəlalət	Z, z	ضالالت	ض / ض / ض / ض
Tur-e Sina	T, t	طور سینا	ط / ط
zill	Z, z	ظل	ظ / ظ
Cə`fər	`	جعفر	ع / ع / ع / ع
bağ	Ğ, ğ	باغ	غ / غ / غ / غ
fəna	F, f	فنا	ف / ف / ف / ف
qaş	Q, q	قاش (ابرو)	ق / ق / ق / ق
kəsmək	K, k	کسمک (بریدن)	ک / ک / ک / ک
gəzmək	G, g	گزمک (گشتن)	گ / گ / گ / گ
diləyim	Y, y	دیله گیم (ارزویم)	ی / ی / ی / ی
lalə	L, l	لاله	ل / ل / ل / ل
miskin	M, m	مسکین	م / م / م / م
incə	N, n	اینجه (ظریف)	ن / ن / ن / ن
vaxt	V, v	واخت (وقت)	و / و
hilal	H, h	هلال	ه / ه / ه / ه
yaban	Y, y	یابان (دشت)	ی / ی / ی / ی

۱. قوشمالار

سۇن يازې

ھەر كىسە مەن گىلىپ انسان دىمەرم،
انسان تەئەببى چىكىرەم، تىرىز!
دۆزلۈك، پاكلىق، تقوا تېلىغ ئايدىم،
فضىلت تۇخومو اكىرم، تىرىز.

مەن مەظلۇملار نەسلى، قوللار اۋغۇيام،
تارىخ قالاىىندا چۈخ باغىرمېشام.
بۇتۇن انسانلىغى، مردانەلىگى،
ھەر يىردە امدادا ھى چاغىرمېشام.

تۆركۇن خۇقو- خويو پاك اۋلەمۇش البت،
اۋ آلچاق، اۋزۇنە تۆرك سۇيەلمەسىن!
مەن اۋنلا ھىچ زماى بىرلەشمەرم،
تۆركلۇگۇ مىداندا تۇپ ائىلمەسىن.

انسانلىغا اخلاق گۇزۇيە باخمېش،
سەادت پايلامېش بىشەرە، ھەر تۆرك.

خیرخواهلیق، دۆزلۆک اۆلموشدور ایشی،
یایمیشدېر دۆزلۆگۆ هر یئر، هر تۆرک.

فورمادیر، قالبدېر ملی هویت،
هر فورما اۆچۆن بیر مضمون لازمدېر.
مضمون معنا وئرر فورمایا البت،
بو منیم سون سۆزۆم، بو سۆن یازمدېر.

تبریز یوللاریندا - ص ۹۴.

قېزېم

قېزېم! بو دنیادېر کنجیب گندهجک،
یاخشېلق یامانلیق بۆتۆن اۆتهجک،
اۆرەک سیز یاشایان امیدسیز اۆلار،
امیدده حیاتېن گۆلۆ بیتەجک،

قېزېم! سحر اۆلدو، پنجره نی آچ،
سېجاق گۆلۆشلرین حیاتېما ساچ،
کېنک لر قۇنوب گۆللر اۆستۆنه،
کېنک آردېنجا بو باغلاردا قاچ،

قېزېم! باخ، دویدورو آخماجا آخېر،

باباۋېن گۆزۈدۈر گۆزۈنە باخېر.
غۇبىي، ئامىدى، عشقى، سۆگىسى،
ايلىردىر ساۋالان اۆستۈندىن شاخېر.

اردىبىل لوحەلىرى - ص ۱ .

سۇدا

يۇللار چۇراخ، اۆرەك يانغىن، دىل اودلو،
سۇدا درىن، حسرت آغېر، درد چۇخ.
كۆنۇل دلى، ياربىم جفا اھلىدىر،
پوزغونلانمېش حالېمېزا يانان يۇخ!

«گل!» دئىمكىدىن داي گلېمېشم آمانا،
انتظاردا اوسانمېشام جانېمدان.
سۇروش بىز تىك جانا قېيان وورغونا
نۇلار قېلسا بىر التفات او جانان؟

سوسمايلاق، دۇنمەيەرك گىرىيە
دايانمادان چېرېنارېق اينان بىز.
اىستسە ھا چىنلىكەر قاووشسون،
چالېشېبان قۇياجاغېق ايزە اۆز.

دەرتلى لىرە گۆرە گرەك انسانىن،
سۆنەن كۆنلۈ سۇدالارا بۆرۈنە.
انسان گرەك گۆن كىچىردە بىللەجە،
عۆمۈر گرەك بو يۇللاردا چۆرۈنە.

كىچىك شەرلەر - ص ۸۵ .

انتباھ گۆنۈ

نەدىن سەن بوقدەر توتقونسەن كۆنۈل؟
كىمىسە آچا بىلىمىر سەننىن عىنىنى.
اگر سۆگىلى يار وفا قىلماي،
سەن دە آيرى دۇلان، آت بو سۆگىنى.

عەشقى سەندەن پولا، اوتانان سەن سەن،
اۋزۇنە گلەجەك سەنى كۆسدۈرۈن.
انتباھ گۆنۈندە، سەن اولماياندە،
گۆرەجەك نە دۆررۈ وئىرىدەر الدن.

باغىردىن، چاغىردىن سايماي سەنى؟
نەدىن سەن اۋزىگىيە سارې يۆنلەيدىن؟
آجىغەن اوتسايىدەن، اۋدا يانسايىدەن،
قالمازدەن امتسىز، اۋلمازدەن بىدىن.

اردىبىل لۇجەلرى - ص ۱ - نوروز ۱۳۷۸ .

احسن

بوگۇن اۆلمەگىنى ائىتتىدىم سىن،
گۆل - چىچىك پايلادىم اردىيلده من.
بىر لكە سىلىندى تىرىز اۆزۆندىن،
راحت نفس چكىدى بوآنا وطن.

تۇپراقلار دۆشدۇ، سىرىلدى يىرە،
اردىيله ديوان توتان بىر جالاد.
آدسىز - عارسىز اۆلموش، ولاكن قويموش،
اۆزۆندىن سۇنرا بىر رذاللى آد.

سۇيىنىرم يوردان چىخا بىلمەدىن،
قاچاركن، خلىجده گوللەلەندىن سن.
انقلابچىلار احسن دئىيرەم،
بىندىرعباس منە وطندىر، وطن!

اردىيل لوحەلىرى - ص ۲ - ۱۳۵۸ .

اوجا اردىيل

قرآنا، اسلاما، لىبىك دئىمىشم،
ذىرويه قالخمىشام اوجا اردىيل!
اينان چئىتتمەرم نامرد يادلارا،

مقدس قوجاغېن، قوجا اردبیل.

اردبیل لوحه‌لری - ص ۲ .

دئمیشدیم سنه

ملت آیلاجاق دئمیشدیم سنه،
انتقام آلاجاق دئمیشدیم سنه.
یاغېن قسری نین یئددی رُکُننه،
زلزله سالاجاق، دئمیشدیم سنه.

هئی دئییردیم کیمسه دؤزمز بوداغا،
سېنمارام، دۆشهرم یئنی نؤوراغا.
ان یئتگین نسلیمیز قالخب آیاغا،
غلبه چالاق دئمیشدیم سنه،

باخ ایندی اورمویا، تبریزه، خویا،
ساوالاندان گلن فریادا هایا.
اردبیل اؤز ساوېن قالدېرمېش آیا،
ذیروده قالاچاق! دئمیشدیم سنه!

اردبیل لوحه‌لری - ص ۲ .

سوسمادېن

بىر آن سىن سوسمادېن، مەن نەتجە سوسوم،
 مەنمەن ئەنەجىگىم، مەنمەن تانرىچام!
 ساوالان سويونو ايچىرتدىن مەنە
 عشق اولسون اناجان حلال سۆتۈنە!
 حياتېن اليندىن تاپسام آمان، مەن،
 قاچاچاگام يەنە سىن قوينونا.

اردبىل لوھەلىرى - ص ۲ .

عطرین آلام

گۆنگلۆم ايسيتير آلان^۱ مەن قوينونا،
 بىر آنا تەك سۆزلەر دىيىن^۲ بۇيوما.
 ائلىم اوبام، دىيىم، يووام قاشقايې
 عطرین آلام، فخر ائىلىيىم سۇيوما^۳.

سەنسەن^۴ مەنمەن فخرىم، ائلىم اولوسوم،
 عزتلى، شوكتلى عۆمۆر سۆرمۆشەن.^۱

^۱ قاشقايى شېۋەسىندە اسكى تۇركچە مېزدە اولدوغو كېمى فعل، ضميردن آيرى صرف اولونور. «آلان» آذرى شېزە سېندە «آلاسان» معادلى اولاراق، مفرد ايكىنچى شخسى آنلادير.

^۲ دىيە سەن.

^۳ سۇي: قىيىلە عشيرە، نژاد.

^۴ سەنسەن.

ایگید اؤغلون بویا - باشا چاتینجا،
مصیبتلی چوخ دُورانلار گۆرمۆشن.

چکیلنده آدین، باشیم اوجالپر،
گۆوهنیرم من قاشقای دئیینجه.
سنین سسین بۆرۆینده «دنا»^۲ نې،
بۆتۆن آذربایجان دۆلور سئوینجه.

قاشقای لوحه‌لری - ص ۴.

گۆزسۆز چالغی چې

قاشقای ائلی نین صنعتکار اوغلو،
چال مضراپن قوی اۆره گیم تیتره سین.
غریب لیگین درینلیگیندن دانېش،
روحوم، بئینیم، قوی وارلېغیم اینله سین.

گۆرمه سده بیزی ایکی گۆزلرین،
سئزیرن هم، تانییران^۳ سن بیزی.
«بو یول گئدیر» نغمه سین قالخیزاندا،
سن گۆرۆره ن جان گۆزۆیله تبریزی.

^۱ سورمۆشن

^۲ دنا: یایلاقدا بیر داغ آدی.

^۳ سئزیرسن، هم تانییرسان.

بو قارا چادېرېن بېر جە بوجاغېن،
 كېمىدېر وئە دۇنيالارېن وارېنا؟
 گۇيۇلوم گۇمۇلمۇشۇر يايلاقلارىندا،
 وورولموشام كۇكسۇندەكى بارېنا.

قاشقايې لوحەلىرى - ص ۴ .

يېرلايان آغلايان دنا

بېر گۇن سىز سىز اوزاقلاردا ياتاراگ،^۱
 بو دۇنيانېن غم - غصەسىن آتاراگ،
 بېزدە سىن تىك غرىبلىگىگە باتاراگ،
 يئردىن قالخېب وطن، وطن دئىەرۇك،
 غرىبلىگى ياقىزلىغى اۇيەرۇك.

ظنى ائىدىردىم سىندە مىن تىك قوجاين،^۲
 گلدىم گۇردۇم قىدىن يۇكسك اوجاين.
 سۇيىلە گۇرۇم حسرتلرلە نىجەين؟
 «منصور»^۳ ون اۇيدۇگۇ لالەلى دنا،
 قاشقايې اۇيلاغى آى دلى دنا!

^۱ ياتاريق.

^۲ قوجاسان.

^۳ قاشقايې اتل شاعىرى منصور شامحمدى يە اشاره دىر.

اوبالاردان، کۆچدن، ائللردن سۆیلە،
 قارا آیلا، آغبر ایللردن سۆیلە،
 انگیندە جوشان سئلردن سۆیلە
 ییرلایان^۱ آغلایان ایگییدن دنا،
 اۆرەگی داغلایان ایگییدن دنا!

قاشقای ائلی نین اوجاباش داغی،
 قیسالدان زمانی، قیسالدان چاغی.
 کئچنمەدی سندن هئچ زمان یاغی،
 سلام اولسون اوگونلره، ایللره،
 شوکتینی ایتیرمیەن ائلره . . .

انگیزی حمله ائدەندە بیزه،
 آلتەمش مین ایگییدن تۆکدو دنیزه^۲.
 اما حسرت قالدېن نەدن تبریزه؟
 ائلرین ایچیندن اوجالان دنا،

^۱فاعلی صفت «ییرلاماق» مصدریندن. ییر اسکی تۆرکجه میزدە و ایندیکی قاشقای شیعە سیندە «شعر» معناسیندادیر.

^۲قاشقای ایگیدلری نین «صولت الدوله» رهبرلیگی ایله ۱۳۰۷ _ نجی ایلدە انگلترە مستعمرەچیلیری ایله ایگییدجە سینە ووروشمالارېنا اشاره دیر.

حسرت غمى ايله قوجالان دنا.

قاشقايې لوحه لرى - ص ۵ .

آيايدېن گئجه دير

ماذون! ناله چكدين حياتېندا سن،
فلگين فنيندن فريادا گلدين.
«اۆزمين روباه بازليق ائتدى آسمان»،^۱
روزگار جورۇندن سن دادا گلدين.

دئدين: «غم وار، غمخانه ده واريميش،
بختيم ياتمېش، دۇنمز باشدان آخان سوا!»
الۇولو كۇنلۇندن چېخان اۇخلارې،
گوۋيه سارې بير - بير آتدېن رو به رو.

زمانه قالمادې سنين قيدينه،
وئرمه دى مرادېن آسمان سنين.
صياد اۇلدون، يار تۇرونا دۆشمه دى،
قارا قفس كنجۇ اۇلدو مسكنين.

اما سئودا هئچ چېخمادى باشېندان،

¹ ديرناق ايجينده كى مصراعلار و عيبارلر، ميرزا ماذون قاشقايې دندير.

تۆکنمه‌دی عشقین شوری دیلیندن،
تاپانمادین سادا سپرداش سرینه،
آیرلمادین سون گونه دک ائلیندن.

گوهر ایدین گلیب مفتہ ساتیلدین،
سوسدون، دئدین: «خریدار بمدیر آلان.»
یامانلیق بايقودور انسان اوغلونا،
دئدین: «قالسا بیر یاخشیلقدیر قالان!»

«آیایدین گنجه‌دیر» بودور گلیمیشم،
خریدارلار دوروب صف به صف مأذون.
اسیر باد صبا، «عیدین صباحی»،
سريلمیش سنینچؤن رف به رف مأذون.

دۆزگۆنم، گلیمیشم سۆز آلام سندن،
«تمنام زیاددیر، بختیم یار دگیل!»
بیر گدایام، هرله‌نیرم قاپیندا،
«شاه، گدایی سئومک عیب و عار دگیل.»

قاشقابی لوحه‌لری - ص ۶.

بئلى بۆكۈلر

آى آقالار، آى اۇخوموش بىلگىنلر!
ياز موسمى داغلاردان سو تۆكۈلر.
علمىز كىمىن خىدمىتىنە كىچىدىر؟
ائلىن دىلىن كىسسىن، بئلى بۆكۈلر!

علم اۇدور كى قارالارې آغاردا،
قۇيمايا ائل قالا بوروقدا داردا،
اۋرۇن اسگىك سانان گۇرۇپسىن ھاردا؟
ائلىن دىلىن كىسسىن، بئلى بۆكۈلر!

دۆزگۈن دئىر: «گل توت منىم قۇلومدان،
خىر اۇلمادې نە ساغېم، نە سۇلومدان!
قاشقايې آىرېلماز رسم و يۇلوندان،
ائلىن دىلىن كىسسىن، بئلى بۆكۈلر!»

قاشقايې لوحەلىرى - ص ۶ .

آغلاياگ

حزىن، حزىن بېرلا، قربان سىيىنە،
گل آغلاياگ، خوب جانانا آغلاياگ.
قۇى سىىنىن حسرت سىمى اينلەسىن،

بو کلبه یه، بو احزانا آغلا یاگ.

بیر وار ایمیش بیر یوخوموش دنیادا،
مرد آنالار باج وئرمیشلر یادا.
ایندی گئدیم کیمین الیندن دادا؟
باج وئره نه، باج آنا آغلا یاگ!

قاشقایی نین ایگید مرد آناسینا،
بئلی بوکوک قوجاسی، آناسینا،
دوژگون دئیهر سئوینجیمیز یاسینا،
غملی - غملی بیز مردانا آغلا یاگ!

قاشقایی لوحه لری - ص ۷ .

قالمېشام

قاشقایی ایگیدی داغدان یئن یئر،
دیلیم باغلی، تات اوئونده قالمېشام!
یامان یئرده دؤشدؤم نامرد الینه،
دیلیم باغلی، تات اوئونده قالمېشام!

آتایودوم^۱ کمانبهن اوخونو،

^۱ آتایودوم = آتماق مصدریندن دیلک و آرزو وجهی. آذریجه سی: آتایدیم.

ساتايودوم گپ گوهرين چۇخونو.
تالايودوم دشمنين وار يۇخونو،
ديليم باغلي، تات اۇنۇندە قالمېشام!

دۆزگۈن دئيير اۇغلوز يامان داردادېر،
كۆچن قۇنان ائللر ايزيز هاردادېر؟
سينه دۇلو هجران غمىم ياردادېر،
ديليم باغلي، تات اۇنۇندە قالمېشام!

قاشقايي لوحهلىرى - ص ۷ .

اۈرەگى آچىق

قاشقايي ائويدير، آيىق اول تاجىك،^۱
صداقتى كىمى كىنەسى دە وار،
اۈرەگى آچىقدېر، سفرەسى آچىق،
ياغېش ياغدېرارسا، آلۇودا ساچار.

قارشېندا كىچىلر، قربانلىق كسر،
قۇناغا، حُرمتە، دبە تلەسر.
وار گۆجىلە اما يادى دا باسار،
يورדونا خۇر باخان اولماز كامكار.

¹ «تاجىك» سۆزۈنۈن مجازى معناسى «يىكى اوزلو آدم» دىمكىدۇر.

كىرلى اۆرەگىندىن، كىرلى گۆزۈندىن،
 آتماجالار دۇلو آجى سۆزۈندىن،
 تاجىكىن رىنگىندىن، اۈنون اۆزۈندىن،
 سىن قورو ائلىمى يا پروردگار!

قاشقايى لۇجەلرى - ۸ .

اصىل شفافلىق

قاشقايى گۆزەلى نە يازىم سىنە؟
 لايىق سۆز تاپمىرام صداقتىنە،
 ئىلە عزت وئەن، شرف بىخش ائىدەن
 حىرانام تۆكنىمىز صاف نىيتىنە.

نە بىزەك، نەدە سۆس ياراشمىر سىنە،
 زىلال جىسمىن روھون بىلمەيىر بۇياق.
 قۇي گۆلۈنچ ائىلەسىن «تىمدىن»! سىنى،
 سىن قوردون تىمدىن، سىن قوردون اۈجاق.

اصىل معنويات، اصىل شفافلىق،
 اۆزۈندىن، گۆزۈندىن، دىلىندىن آخىر.
 نەدىن معصوم - معصوم اۈ بايغىن گۆزلىر،
 قوجالمىش يۈرۈلمۈش دۆزگۈن - باخىر؟

قاشقايى لۇجەلرى - ۸ .

زىنگانېم

ائىللەر چېخارتىدېمىن ايلان دىلى،^۱
يالواردېم، ياخاردېم، اينان زىنگانېم!
سېتىغادېم، آغلادېم، ھىچ سايمادېلار
اۋتدۇ ايللر، كىچىدى زمان زىنگانېم.

ياد منى تىكلەدى، غىصب اتتىدى يوردو،
غرىتلەر سالىب جانېم قاووردو.
وئرىملى^۲ ايللرى يىللە ساووردو،
گۆنۈمۈ ائىلەدى يامان زىنگانېم.

يىل قۇوان^۳ ياندېردېم، يىل آلدې قاجدې،
منە يۇل وئرمەدى يادا يۇل آچدې.
يادېن قارانتولۇق ائوينە ساچدې،
بىر يىل قالدې بىردە سامان، زىنگانېم.

دۆزگۈن دىيىر سەنەن تىكىدىم گۆزۈم،
ئو صاحىبى بىلىدىم ائويندە اۋزۈم.

^۱ ايلان دىلى چېخارتماق: يالوارماق، اصرار ائىتمەك.

^۲ وئرىملى: محصولدار

^۳ يىل قۇوان: تىكان.

سنيٲچون وارٲمدٲر نٲچه سر سوزوم،
اگر منه وئرسن آمان، زنگانٲم.

زنگان لوحه‌لري - ص ۹ .

اولو زنگانٲم

سني چئيٲتمرم نامرد يادلارا،
اولو اجدادٲمدان قالان مكانٲم.
نٲچه من ياشايٲم آدسٲز نشان سٲز،
تاريخيٲم، شرفيٲم، دامارٲم، قانٲم،
اولو زنگانٲم.

قورقودلاردان قالان اويود قايناغي،
حكيم خونجيلرين حكمت بولاغي،
اٲليمين، يوردومون يانار چيراغي،
عزتيٲم، وارلٲغيٲم، دوشونجهٲم، جانٲم،
اولو زنگانٲم.

سنه وطن دئديٲم، هيدهجي ساياق،
كئشيگينده دوردوم ار كيٲمي، اوياق،
بوتون وارلٲغيٲما سن اولدون داياق،
پناهٲم، يورد - يووام، آنام، آمانٲم.
اولو زنگانٲم.

يوردومدا قۇيمادې ياد بىرچە داشې،
 يارادېر اليندەن اۆرەگىم باشې.
 سوسمارام دشمنە ياغىيا قارشې،
 ھر زمان سۇيىلەيىر قۇجام، جوانېم،
 دامارېمدا جۇشان قاينايان قانېم،
 يايلاغېم، قېشلاغېم، يازېم، آرانېم،
 اولو زنگانېم.

زنگان لوحەلىرى - ص ۱۰ .

بىر آزابارى

قارداشېم رادىئونو ائلىن دىنلەيىر،
 پوزما ائلىن دىلىن، قان بىر آز بارى.
 منى سايا گلەمەسن دە گلەمە ھىچ،
 اۆز نەھوى آدم سان بىر آز بارى.

دانېشدىغېن بو دىل ھىچ يىردە يۇخدور،
 قايداسېز قانونسوز كلامېن چۇخدور.
 سۇزۇن ائل قلىيىنە زھەرلى اۇخدور،
 ائلىن دە حالېنا يان بىر آز بارى.

دۆزگۈن نەدن بۇيىلە سن گىچ اوياندېن،

نەدن قۇنشو تویوغونو قاز ساندېن؟
 اۇرۇتۇن مۇکۇنۇ - وارلېغېن داندېن،
 اۇزگەنین دە یوخون دان بیر آز باری!

زنگان لوحه‌لری - ص ۱۱ .

خزینە

بۇغور سنین سسین بۆتۆن سسلری،
 شاهه چکیب آذربایجان دئینده.
 یاراشبقلې، ساری تئلی زنگانلې،
 جانلانېران سن منە جان دئینده.

بۆیۆک بایاتلارېن اوجا باش اوغلو،
 آلچالما، آلچالماق یاراشماز سنه.
 اۇیۇن تاریخینە، اۇیۇن ائلینە،
 دۇیۇن اۆرکلردە، باغلان وطنه.

الهام آل زنگاندان، قېزېل اۆزەندن،
 اوجا توت باشېنې، اگیلمه یادا.
 بیلیدین کاش قلبیمده کی سړیمی،
 وئرمزدین اوندان سن ائلیمی بادا.

بیر خزینەسیدیر اجدادېمېزېن،

بىزە مىراث قالان آنا دىلىمىز .
غىرىت سىز قايغى سىز ياشاساق اگر ،
آلچاقدا ياشايار اوجا ائلىمىز .

زنگان لوحەلىرى - ص ۱۱ .

يارا قالېدېر

قارانلىقدا يامان سۇندۇ چراغېم ،
يانېلدېم ، يېخېلدېم ، اوچدو داياغېم .
قېزىل اۆزەن كىسمە منىم قاباغېم ،
سولارېندا قېزېم سارا قالېدېر .

قاراقوشلو ، طارېملى نازلى گۆزەل ،
سەنە يازدېم يۆز گرايلى ، يۆز غزل .
دردىمى سۇيلىردىم اۆزۈنە ازل ،
سۇيىلە بو دردە بىر چارا قالېدېر ؟

اسگىلىتمە اۆزۈنۈ باتېرما آدېن ،
قۇي بىر داملا دادېم درمانېن دادېن .
قلىمىزدە ، گۆزەل ! بو نامرد يادېن ،
وورمامېش اۇخونو ھارا قالېدېر ؟

بۇيۇك خطر ائتدېم سەنە وورولدوم ،

عشقیں دریاسېنا دۆشدۆم، دورولدوم.
 گۆزەل رحم ائت، یۆل گتتمکدن یۆرولدوم،
 گۆز لیریم آغېندا قارا قالېدېر.

یالقېز قۆیدون منی جانسېز جانانسېز،
 یاشایا بیلمەرم آذربایجانسېز.
 گل ترک ائتمە سن یانېمې درمانسېز،
 دۆزگۆن سۆن قلیبېندە یارا قالېدېر.

زنگان لوحه لری - ص ۱۲ .

دار القرآن

قرآن تعلیم وئرن، قرآن اؤیرەدن،
 «خَيْرُكُمْ» آدلانمېش قرآن دېلېلە.
 دُنْيانى دۆلدورموش قرآن نغمەسى،
 تۆركۆن همتېلە، تۆركۆن الېلە.

مؤثر ائتگېلن اؤز ارادەوى،
 بو دار دُنْيانين دۆرد بوجاغېندا.
 سنە قرآن وئرمېش عزم و ارادە،
 ساخلا يانار اؤدون اؤز اوجاغېندا.

بوگۇن آلدېم خبر ائلدىن - طائفادان،
 زنگاندا آچىلمېش بىر دارالقرآن.
 حكمت مركزىنە يىئە دۇنەجك،
 قرآنېن عطرىلە دولاجاق زنگان.

آيرېلما وطنداش سىن اۋز اصليندىن،
 گۇر نە گۇنە قالدى آيرېلدى دۇزگۇن.
 اۋيۇنمە هر يىتتىن عجم - اوباشا،
 اصالتىنە، اۋز دىنىنە اۋيۇن.

زنگان لوحەلىرى - ص ۱۲ .

جان اول

حسین دۇزگۇن دئیر سۇزۇن دوزونو،
 کیمسەدن گیزلەمز او حق سۇزۇنۇ.
 بىر گۇن گۇرسە دلدارېنېن اۋزۇنۇ،
 دئیر گىتتە جىسمىمدە جان اول منىم.

زنگان لوحەلىرى - ص ۱۲ .

نۆكرلىك ايامى

آى آخماق اليندىن ياندىم قاورولدوم،
دۆنۆگوسن^۱ ائلين، نوكرى يادىن.
ايچ قادادان دادا گئدىلمز، اما،
منى دادا گتدى سىن يىدادىن!

ايتىل باشى اوجا صاف دۆزلىمدىن!
گاۋورلار دىلىنى قېرىلدىما، گت!
فارسجا شالپالايان او قېرىلدىلا،
گۆزۈمۈن اۇنۇندىن بىر آن اۇنجه ايت!

مىندىن ائشيتسە، عجم اۇنۇندە،
سەنە لايىق دگىل سۆيۈرگەچىلىك.
قارتال قالمالپسان، اوجالبىق گزىن،
سەنى دە، مىنە دە يوكسىلەر بىيلىك.

بو دۆزلەر اددىم باسپ اۇلجايتو،
شاھ ختاى قېلىنچ چكىب سۆز قوشوب.
سەنە احسن دىمك بىزە ياراشماز،

¹ دۆنۈك: دۆنۈش، اۋزۈندىن چېكىش، آسىمىلىزە اۋلۈنۈش و اۋز دۈغما مەنىتىنە خورباخان اوزدىن ايراق
«روشنفكر» لره دىيىلىر.

نۆكرلىك ايامى چۇخدان ساووشوب.

زنگان لوحهلىرى - ص ۱۳ .

يارېمچېلىق نۆكر

ياددان اجنبى دن نه يىن اسگىكىدېر؟
 وارلېغېن وار اينان، گۆجۆن وار اينان.
 دالارېنې ' سالما، كۆكۆنۆ قازما،
 اۆزگه بالتاسېنا ساپ اولما دايان.

فارسجا دانېشاندا اۆز اوشاغېنلا،
 فارسى دا تۆر كۆده ايگىرنديريرسن.
 اينجى تك ديلينى اونوتما، قانماز!
 شالپام - شالپام بئله نهدير دئيريىرسن؟

فارسجا اۆيره نسه يدين هئىچ لاغ ائتمزدېم،
 دئيه ردېم بير باشقا ديل اۆيره نيبىسن.
 يارېمچېلىق، لالا پيتىك نوكرى،
 كيم قبول ائده جك؟ سن سؤيله گيلن!

زنگان لوحهلىرى - ص ۱۴ .

¹دال: بوداق، شاخه.

اؤزگه دۈنون گئیمه

آی قېز! ملاحتین اؤزۈندە بالله،
دادېن، طراوتین سؤزۈندە بالله.
سحر ائدیجی اؤ گۆچ، گۆزۈندە بالله،
اؤزگه دۈنون گئیمه، دار گلر سنه.

اؤ شالپام فارسجانان ایگره نیرم من،
بئله اؤزۈن منه سئودیرنمزسن.
سحر – آخشام سنه دئییر هر گلن،
اؤزگه دۈنون گئیمه، دار گلر سنه.

وطنین ناموسلو قېزېسان گۆزهل،
سنه دۆزگۆن یازېب اۈن دفتر غزل.
اوجادان دئمیشم بونو لاپ ازل:
اؤزگه دۈنون گئیمه، دار گلر سنه.

زنگان لوحه لری - ص ۱۴ .

دۆز آنا یوردو

سنه وطن دئدیم سنه یورد دئدیم،
آلاهبین وئرگی سی باش قورقود^۱ دئدیم.

^۱ قورقود: ایران تۆرک تاریخی نین بؤیوک عارف و ائلجه بیلی «دده قورقود» اشاره دیر.

قوردو گدىكلردە بۇغوب اود دئدىم،
داغلارې داشلارې بۇز آنا يوردوم.

بو قارا طالعين نەدن پوزولماز
آلتېنا بس نىيە آغ گۆن يازېلماز؟
من سىز شانينده بير اينجى دۇزۇلمز،
كۇكسۇمدە قايناپىر سۇز آنايوردوم.

دۇزگۈن دئىير ايندى زنگانا گلدىم،
بايرام گۆنلريدير شاديانا گلدىم.
يۈرۈلدوم ھجراندىن جزانا گلدىم،
ايلىردير دئىيرم دۇز آنايوردوم.

زنگان لوجەلىرى - ص ۱۵ .

ھاراي

داشبنا داغبنا گىرمەسىن ياغې،
باغبىن - باخچان اولسون بۆلبۆل اۋيلاغې،
اىللر وئرسىن سنە يىئنى نۇوراغې،
وطن اۋغلون سسلە ھاراي، زنگان!

ماراللارېن زۇھرۇن چۆلۈن بۆرۈسۈن،
ھر سحر سىر ائدىم جئيران سۆرۈسۈن.

قۇرخوسوز - غوغاسیز سۇرۇ يۇرۇسۇن.
 وطن اۇغلون سسلە ھارایا، زنگان!

چاغداشلاشسېن جادەن، كۆچەن، ائولرین،
 قۇینون سېجاق اۇلسون، بولاغېن سرین.
 ایستەسن بزهنسین بۆتۆن ھر یئرین،
 وطن اۇغلون سسلە ھارایا، زنگان!

یئنه یایسېن معارفی، عرفانی،
 قرآنا - اسلاما چکسین دنیانی.
 دۆزگۆن دئیەر گل سئو آذربایجانې،
 وطن اۇغلون سسلە ھارایا، زنگان!

زنگان لوحه‌لری - ص ۱۵ .

داسا دؤنر

منله ایلقار ائتدین منە سۆز وئردین،
 عُمرومۇ پایلاشدېم سنینله گۆزەل.
 ایندی سندن سنە شکایتیم وار،
 سۆزۆمۇ قارشېمدا گل دینله گۆزەل.

چالچىق ^۱ دان چېخاندا، داغا واراندا،
 على بولاغېنا ^۲ سارى گئەندە،
 اونودما اوردان قېلدېغېن نمازى،
 آلاھا باش اگېب دعا ائەندە.

قول و اقرارېنا عمل ائتمەين،
 داشا دۇنر گۆزەل بونا گل اينان.
 دومدورو سولارېن آخدېغې يئردە،
 سن گۆرۈبسن بونو گۆزۈنلە عيان.

اليندن آلدی

سنىن تارىخىنى كىمسە يازمادې،
 اۆرەگىم اوجوندا نىسگىلىن قالدې.
 ياد حىلە ئىلەدى، ياد مكر قىلدې،
 مقدس روحونو اليمدن آلدې.

بىرى تارىخىندە يۇخ ھنر دئدى،
 «بىرى باران دئدى، بىرى خر دئدى.» ^۳

^۱ چالچىق، ابھر شېرى نىن كندلرىندىر.

^۲ على بولاغې، ابھرىن چالچىق كندى ياتېندادېر. بولاق اطرافىندا، روايتلەر گۆرە داشا دۇنن ىد ايلقارلار واردېرلار حضرت على (ع) نىن آياق ايزى دە، بىر روايتە گۆرە بولاق ياتېندادېر.

^۳ مصراع بختيار واهابزادە دندىر. باران: «قوزو» دئمكىدېر، روسجادېر.

بىرى گىجلىرىنە گۆر نەلر دىدى.
 ھەر سۇيۇش ئىشىتىدىم گۆنۆم قارالدى.

زىنگان، اى قامتى تۇپراغا دۆشن،
 آسلانلارا وطن، نرلرە وطن.
 چلبى اۇغلونو بئىجىردن سن سن،
 قالخ ياد منى يامان گۆنلرە سالدى.

بۆتۆن شىرقە حىكىمت شىعاسى ساچان،
 ايرانا فىلسفە قاپىسى آچان.
 سۇيىلە گلەجىكىسن اۇزۇنە ھاجان؟
 بو ھالىنى گۆردۆم قلىبىم دارالدى.

قاراقوشون دۆشۇب يئىرە بايراغى،
 ھىدەجىن اۇيلاغىن آلبىدىر ياغى.
 علمىن قايناغى سان، حىكىمت بولاغى،
 تۇپراغىنى اۋىن، فىكرتە دالدى.

كۆچەلرىن گزدى، دۆزگۆن آغلادى،
 سۆز قۇشدو، شىر يازدى، اۋرەك داغلادى.
 سىنە بىر دىستە گۆل – چىچىك باغلادى،

اۈنۈ دا دار گۆز ياد اليندن آلدې.

زنگان لوحەلىرى - ص ۱۶ .

ھاراسې وارمېش

بىر گۆن گۆلدۆم، بىر گۆن سوسدوم، آغلادېم،
 عُمرۇن - گۆنۇن آغې - قاراسې وارمېش.
 گۆلۇن قاپسېندا تىكان دوراندان،
 بۆلبۆلۇن كۆكسۇندە ياراسې وارمېش.

منى گتدىن يىنى دىنە، ايماننا،
 سالدېن نەدن غم - غصەيە، حرماننا؟
 قاپىنا گلەمىشم گۆزەل درماننا،
 دئەمىشلەر ھەر دردىن چاراسې وارمېش.

اردىبىلدىن قاودېن، تىرىزدىن قاودېن،
 دۆزگۆنۇ، خىاودان، ھىرىزدىن قاودېن.
 اورمىيەدن قاودېن، ائومىزدىن قاودېن،
 زنگاندان دا قاوسان، ھاراسې وارمېش؟

زنگان لوحەلىرى - ص ۱۷ .

اينام

آنا! زيارتدن نه دن دويمورسان؟
 بير آى اۇنجه گئتدين سن خوراسانا.
 «غريب امام رضا» دئيه چاغېردېن،
 نيسگيلين ياغدېردېن آذربايجانا.

قاپي دان بيرجه باغ سؤوزو آلمايان،
 تك، بوردان دمشقه - مكّه يه گئدير.
 بيلير هارا گئتسين، هارا گئتمه سين،
 آنام ياخشې ائدير، هر نه كى ائدير.

مقدس دير منيم آنامېن قوينو،
 اوندا حق قوخوسو، حق نظرى وار.
 روحو حق عشقيه يوغرولموش اونون،
 هر زمان چيچكدير، سانكى نوباهار.

طالعى آجي دېر، گؤنؤ قارادېر،
 امام رضا كيمي غريبيدېر آنام.
 عُمروُن باشا وئرير ايگيدجه سينه
 اُونو ديري ساخلېر اعتقاد، اينام.

زنگان لوحه لرى - ص ۱۷ - ارديبېشت ۷۷ .

حکمت بولاغې

حکمت بولاغېمېش سۆزۈ ئانامېن؟

ناغېلې، نغمەسى، ترانەلرى.

اۋيۇدۇ، دعاسې، حربە - زورياسې،

قولاغېمدا قالېب ايللردن برى.

معنوى دُنياسې، حياتې پارلاق،

نغمەسى الاهى، سۆزۈ الاهى.

يۈكسك ذرولردە ياشاير انام،

ديله گى الاهى، اۋزۈ الاهى.

الاهى موھبىت، الاهى وئىرگى،

سنىندىر، منىمدىر باجېم - قارداشېم.

بئله بير ذىروەدن قۇپوب گليرەم،

يادلار قارشېسېندا اوجالېر باشېم.

زنگان لوحەلرى - ص ۱۷ .

تواضع كانې

نامازېن باشلايېب قورتارانا دك،

نور ياغېر انامېن يان - يۈرەسىندىن.

ظلمتلردن قالخېب باخان بايقوش تىك،

ايللردير حيرانام بو حالتە من .

نە قەدەر سۆزۈن وار آلاھا، آنا!
 قلى نېن شەرىنە كېم گېرە بېلر؟
 الله وئرمېش سەنە ايمان گۈجۈنۈ،
 تۆكنمىز دردېنى يالنىز اۋ دېنلر .

بور- بوجاق آختاران دېرى گۈزلىرىن،
 تواضع كانېدېر ناماز قېلاندا .
 مقدس دۇنياندا نە حكمتلر وار،
 سەن ھاياندا، آنا، اۋغلون ھاياندا؟

من پېشمان - گنەكار يازېق اۋغلونام،
 چادراۋېن اٲگېن اۋېدۇم گۈزۈملە .
 حسين دۈزگۈن - مەن، يالان باجارمام،
 سەنى تحسېن اٲدېم دۈغرو سۆزۈملە .

زنگان لۈجەلرى - ص ۱۸- ۷ / ۴ / ۷۷ .

عادەت

قالاسې دگېلم سېزېن بو يورددا،
 يۈلۈمو گۈزلەبېر گۈزەل وطنېم .
 اٲلېمېن آغرىبان ياراسېيام مەن،

قلىيىمى تىرىزدە باسدېرىن منىم.

بادام آغاجلارې گوللەنن گۇندە،
گۇى مسجىدە قېلىن اولۇ نمازىن،
اركىن قۇخوسىلە عطرلندىرىن،
كۇنلۇمۇن ان درىن راز و نيازىن.

باغىشلاماق عادت اولمۇش آناما،
يئنه عفو ائدەجك گناھلارېمې.
چاشسامدا، جايسامدا، سېھو ائىلەسمدە،
اونا بخش ائتمىشم بۇتۇن وارېمې.

زنگان لوحەلىرى - ص ۱۸ - أبان آيى ۱۳۶۲ .

اوشاقلىق خاطرەسى

آرزوسوندا وارانم، او آخشاملارېن،
كى آنام سولاردى آباشلا يئرى.
سۇنرا سۇپۇرەندە نغمە دئىەردى،
آنامېن عشقىنە بۇلبۇلۇن بىرى.

آيىن قۇرئان يئرىن مۇلكۇن آلاندا،
آنام چاغېراردې: «يئىرلىرى گتير.»
و بىزدە سۇيىنچك آچېب يۇك يئرىن،

پنجره ایچینه قویاردیق بیر- بیر .

پالازلاری آنام سهرهردی یئر،
اؤستۆندن سالاردی یئرلریمیزی .
یایین آخشامبدی دېغیرلاداردیق،
یئرلرین اؤستۆنده بیر- بیریمیزی .

اؤستۆمۆزه آنام چېغبراردی چۆخ:
«چکیلین بالالار یئرلری سالیم،
سؤنرا هر اویوندان چېخیرسبز چېخین،
بالا قربان اولوم، دردیزی آلم!»

یئرلری سالاندان سؤنرا، آنامیز،
بیر یۇرقان ایچینه تۇپلاردی بیزی .
ناغیلا باشلاردی مین محبتله،
آنامین گلنده کؤکسۆنه سۆزۆ .

بیزده سیر ائدهردیک ناغیل باغیندا،
گۆیلرده تیکردیک مرمر قصیرلر .
آنام آغزی سولو، افسانهلردن،
وئرهردی بیزلره مین شیرین خبر .

وقت اۇلاردې باجې - قارداشلارېملا.
 انا مېن قۇيىنۇندا يۇخۇ آلاردېق.
 حىيەتلە گلردى گىجە قوشلارې،
 اۇستۇمۇزە آىدا سىرپردي ايشېق.

زىنگان لوحەلىرى - ص ۱۹ .

باغېش دىلە

سولاردان دورودور آيدان آرېدېر،
 سىننن ايكى ركعت خالص نمازېن.
 اسرار قايناغې دىر، سىر قاپې سېدېر،
 بۇيۇك الله ايله راز و نيازېن.

نەلر ياتمېش آنا، قلىبىندە بىلىم،
 آلت - اۇست اۇلورام سن نماز قېلاندا.
 گۆزۈندە سىزىرم مىروارېلرى،
 گۆيلردن آناجان وحى يىن گلندە.

من سنە باغلىپام سندن آلېمېشام،
 دۇنيادان الله دان ھدايتىمى.
 سىننن دورو دعا، دورو ذكىرىندە،
 تاپمېشام عشقىمى نھايتىمى.

دۆزگۆن - بیر اولو آنايا باغلی،
جایسامدا، پشمانام توبه ائدیرم.
باغیش دیله آنا منه الله دان،
سن گئدهن دؤسدوغرو یولو گئدیرم.

زنگان لوحه‌لری - ص ۱۹-۶ / ۶ / ۷۷ .

داملاجیق

نورانی - پیرانی آنام وار منیم،
قرآن اوخوماغی اؤیرتمیش منه.
حقه باش ایگمه‌گی، دۆزگۆن حیاتی،
سایقی بسله‌مه‌گی گۆزهل وطنه.

الیف زبر، ب زیر، جیم زبر، دال زن،
دئییه - دئییه، منی شاعر ائيله‌میش.
بویومو اوخشامیش دادلی دیللرله،
منه گئجه - گۆندۆز لایلا سؤیله‌میش.

سنین امگینی ایتیرمز اوغلون،
فضیلت دریاسی، گۆزهل آناجان.
اوددوردوغون منه بیر داملاجیق‌دیر،
قورویوب ساخلاپیر بیزی بلادان.

زنگان لوحه‌لری - ص ۲۰ .

مقدس آرزولو تېرىزىم منىم

سن منىم شعريمىن روخونا دۇندۇن،

مقدس آرزولو تېرىزىم منىم.

سېلىنمىر كۇنلۇمدىن قەرمان آدېن،

مقدس آرزولو تېرىزىم منىم.

عشقىنى ئالمېشام اۆرەگىمە، يىل!

من كى يانېندايم، گۆزلىرىنى سىل!

دانېش بىر، هاردا بس دادلى - دوزلو دىل؟

مقدس آرزولو تېرىزىم منىم.

من سىندە تاپمېشام بابك عنادېن،

باھار گۈللىرىنىن قوخوسون دادېن.

چېخماز خاطرىمدىن ھىچ زمان آدېن،

مقدس آرزولو تېرىزىم منىم.

اى منىم حياتېم بۇيۇك آمالېم،

عشقىم، افتخارېم، جاھ و جلالېم،

سندن آيرېلمازدېر فكريم، خيالېم،

مقدس آرزولو تېرىزىم منىم.

سېخېتې ايچره سن منى اتمادېن،
 تزه فاشيستلره اۇزۇن قاتمادېن.
 قلىبنى اۇزگىيه گئديب ساتمادېن.
 مقدس آرزولو تېريزيم منيم.

سنه باغلانېدېر بۇتۇن آمالېم.
 سنسيز ايندى آخى پيسدير احوالېم.
 گل دۇيۇش عزميله قويما تىك قالېم.
 مقدس آرزولو تېريزيم منيم.

كىچىك شعرلر - ص ۲۱ .

اۆچ قۇول

ايندى منه قالمېش بيرجه شكلىندير،
 گۇزۇمۇ تيكميشم شوخ گۇزلرينه.
 سنه اينانمېشام، صداقتين وار،
 اى آغير گۇنلرده خاطره منه.

گۇزەلېم وحشيلر كمينده ياتېب،
 سنه ياغدېرارلار چوخ بالا-قادا.
 گل منيم يانېمدا دۇيۇش آپاراق،
 آخې اۆچ قۇولونو بير سالسان يادا:

بىر دىدىن: «صادىق سەنە، دۇنمەرەم،
باشقالارې اۆچۆن فەكرە دالمارام.»
بىردە: «مشەلىمى يئره قويمارام،
ەشقىمىسە تۇرۇنا يادېن سالمارام.»

ەر زمان سۆزۈنە قۇي اينانېم من،
بشرىت بۆتۈن گۆزلەيىر سنى.
منىملە قۇل – قۇلا گل گئدەك بوردان،
گل گئدەك دۇيۈشە، تەك قۇيما منى...

سارسېلدا بىلمەدى توفانلار بىزى،
سنىن ەشقىن بۇيۇك داياغېم اۇلدو.
بو قارانلىق آغېر اوچروملو يۇلدا،
مەربان گۆزلىرىن چىراغېم اۇلدو.

اھانت ائشىتتىدېم، وطنسىز قالدىم،
آغېر سۇرگۇنلرە آتدېلار منى.
تەكجە سەن قالدىن اى قومرال باخېشلى!
پول – چۆرەك دۇستلارې ساتدېلار منى.

سن دئدين: «هميشه گؤز لرم سنى.»
 اوڤره گيمه منيم گؤچ باغيشلا دېن.
 عشقينله نغمه لر ياز دېم ها ياز دېم،
 دؤندؤ سرلوحه يه او گؤزهل آ دېن.

گلمزدى خياله باشېما گلن،
 گؤرؤرسن كى نه لر گلير باشېما.
 وطن اولما ياندا، حياتدا يۇخدور،
 هر ياندا قاتدېلار زههر آشېما.

سؤيله توتما سېنلار گؤلۇنجه منى،
 وطن عاشيقى يم، فخر دير منه.
 عصرين جالادې نېن قوللارېنا ده،
 قربان اولاجاقدېر جانېم وطنه.

بو يۇلدان قۇرخمورام، يانېلمېرامدا،
 حياتېم باغلبدېر بو يۇلا منيم.
 سنى ده هر زمان بئله ايستهره م،
 وئرمه امگيمى باخ بادا منيم.

كېچيك شعرلر - ص ۲۱ و ۲۲ - ۱۳۴۸ - واسمنج.

مسافر

سنسىز قالدىق گۆزەل بس نە ئىدەك بىز،
 سالېرسانمې يادا ھىچ بىزى يا يۇخ؟
 ھىمىشە بىز سەنە فېكر ئىلە يىرىك،
 يۇخسا لى قۇنچا، گۆزۇ شوخ نە چۇخ.

قاودىلار بىر گۈندە سىنى وىتىدىن،
 خەلە ئىستەيىرلەر مەنى ئالسىنلار.
 تەھمەت ياغدېرىلار دالېنچاسىن،
 آرامبزا بىزىم نىفاق سالىسىنلار.

مەنىم عشقى بۇيۇك اى مسافىرىم!
 سەنە «يۇلداش» دىدىم، گل فخر ئىلەيك.
 حەقىقەت يۇلۇندا دۆزگۈن قالماغې.
 بو يامان گۈنلەردە وىلىفە يىلىك.

كىچىك شەرلەر - ص ۲۱ - يى ۱۳۴۸ - تېرىز .

آيرىلىق سۆزۇ

ھەردىن فېكر ائىدىم اونودام سىنى،
 گۆرۇرم اولمايان امكانسىز ايشدى.
 حىياتىم ائىلارې سنسىز كىچىندە،

بیر یۆلدور یۆخوشسوز، بۆتۆن یئتیشدی .

سندن آیر بلمېشام، قلییم آجیبیر،
وصف ائده بیلیمیرم پوزغون حالېمې .
کیمسه بیلیمیر نه دیر، نه ییمدیر منیم،
سن بیلرسن آنجاق بو احوالېمې .

سن منیم عشقیمله سلاح گئینسن،
اؤزۆمۆ من ناکام حس ائيله مرم .
قارشېسېندا دورسان امپر یالیزمین،
آیر بلیق سۆزۆنۆ دای سؤيله مرم .

کیچیک شعرلر - ص ۲۲ - ۱۳۵۱ - اردبیل .

نغمه

گۆز نجه دئشیلدی باغربمېن باشې،
وای امانسېز خزان نه واختسېز چاتدې .
لاله لر بیچیلدی، قانلار تۆکۆلدۆ،
تورونجو گۆن آخب اُفقده باتدې .

قوی سنین فکرینله من شن یاشاییم،
عشقین قۇللارېما قوت باغېشلېر .
قوی ائله بیلیم کی سن یانېمداسان،

نەفسىن شەرىمە جىرات باغېشلىپ.

بو خىياللاكى سەن مەنى ئاتمازسان،
 ئۆلمەشكەنچەنى بىلكە ئونودوم.
 بو گۈنلەر ئاخ نەچچە سەنسىز قالماپشام،
 ئاي مەنىم وقارىم، مەنىم اومودوم.

قۇي دىيىم ئىنسانا سەدەت وئەن،
 قانداق بىر گۈنشى گەتەرەجەكەن.
 قۇي دىيىم آغالار شەرلەر ئۆتۈندە،
 باشىنى ھەتچە زامان آگىمەجەكەن.

ھالە سال شەرىمە، اۇدلار دۇنسۇن،
 سەننى مەھبەتتەن جان وئەرى مەن.
 ئامانداق مزارىم اۇدلانار، يانار،
 بو جانىم يانماسا وئەن، سەن...

قۇي دىيىم دۇرۇلمەز آغەر گۈنلەردە،
 سەن چىيگەن چىيگەن مەنىمە وارسان.
 قەبرىمىزى بىر گۈندە، مزارىم اۆستە،
 فەكرىمى ياشادان دۇنمەز نىگارسەن.

قورو گۆل

گلمېشىم قوينوندا قالام، يالقېزام،
ياتاغېم، اوتاغېم داغېلبې منېم.
«فرصت» یم أليمدن گئتدى نئجه كى،
ايللردير گنديدير ألدن وطنيم.

منه اؤز قوينوندا بو گئجه يئر وئر،
تبريز قيراغېندا قالان قورو گۆل،
بو چۆل قاربېش - قاربېش آشنادېر منه،
آشنالېق اولوبدور يالان قورو گۆل.

گۆرهسن فرصتيم نه ائدير ايندى؟
هئچ گۆرؤنمۆر اونون ايشېغې آيدا.
دئيرلر دوستاقدان تاردا دوزهلدېب،
چالېر دۇستلار اۇچۇن او بۇيدا - بۇيدا.

بۆتۆن انسانلارېن سعادتينى،
گۆزەل اللريله ترنم ائدير.
هر زخمه ووردوقچا بير دۆنۆب دالې،
شيرين - شيرين باخېب تبسم ائدير.

وسعتلى اۆره كلى «هوشنگ فرصت»،
 دارېسقال زنداندا مجبوس اۆلۈبدور.
 قانلې داعوالارا حله دۆشمەمىش،
 فاجعه گۆرمەمىش يامان سۆلۈبدور.

آزادلىق حسرتلى دارتېنان قلى،
 سۆكۆلۈر تۆكۆلۈر تار چالاندا اۆ.
 من اۆزۈم اۆزۈمدىن چۈخ اوتانېرام
 هر نوروز زنداندا تىك قالاندا اۆ.

اشكنجه آلتېندا، چۈخ بازىولارېن،
 عناديله فكرىن تالادې فرصت.
 قارا دوستاقلاردا دار سىللوللاردا،
 ايللىرى ايللره جالادې فرصت.

من اۆنون اىستىرم اينجى نغمەسى،
 هاوايا قالخاندا آلقانا دۆنسۆن.
 من اۆنون اىستىرم اۆخودوغو شعر،
 قانلې بىر دىنيزه، عماانا دۆنسۆن.

ايسٲيرم كي اۈنون گۈزەل اديله،
 قېزېل شفقلىرىن ايجىندە اوچام.
 ايسٲيرم دالېنجا دارٲېنېب وارام،
 ايشقېلې گۈنلىرىن قاپېسېن اچام.

كيچىك شعرلر - ص ۲۴ - ياي ۱۳۵۰ - قورۇگۈل .

اونودما منى

ايندى سنسن منيم بۇيۈك اميدىم،
 سئوگىلى جانانېم اونودما منى.
 آيرېلىق سۈزۈنۈ سۈيلىمە، آمان!
 منى ياشادانېم، اونودما منى.

قېزېل گۈل دۇغاندا منى ياد ائله،
 فعلەلر قالخاندا منى ياد ائله.
 انقلاب اولاندا منى ياد ائله،
 اى گۈزەل انسانېم اونودما منى.

قوت آل، جرأت آل محبتيمن،
 سنى من سئوميشم، من سئوميشم، من.
 قهرمان گۈزلەيىر بو گۈزەل وطن،
 منيم قهرمانېم اونودما منى.

كيچىك شعرلر - ص ۲۴ - ياز ۱۳۵۱ - تېرىز زندانى .

دايقالاردېر

دايقالاردېر گۆز تېكىمىشىم عزىزىم،
 باجارىقلىي آللىويىن دۇورۇنە.
 تىترەيندە سازىن، متىن رخسارىن،
 يۇل آچمېشىدېر من چۆن سحر شەرىنە.

بارماقلارېن آخېتىي سې آچاق،
 كۆنلۆمدە كى آچىلمايان سىرلىرى.
 سىملىرى نىن اينچە - نىزىك سىيىندە،
 جانلاناچاق املەين دفتىرى.

دئىسم يارېر سېزىلتىي سې تارېوېن،
 قېزىل دامار اۆرەگىمى اُن درىن.
 اينان يېرتىب بۇيايىرلار آلقانا،
 اۆپۇشنىدە دالقالارې سىيويىن.

بىر حادثە، بىر دىريلىك، بىر اۆلۆم،
 بىلىم ھاچان قۇيدو سنى قارشىمدا.
 يادىمدا دېر آنچاق بوكى اۆ گۆنۆ،
 قولدورلارېن زەھرى وارمېش آشېمدا.

یادېمدادېر آنجاق، او گۆن دویموشدوم،
چاغر بلمامېش قۇناقلا رېن گلیشین.
گۆرمۆش ایدیم آنام له شی اۆستۆنده،
یاد اٹللی لر اٹلې سې نېن یئرشین.

او گئجه یدی «آریا» لارېن قوللارې -
الریله پارچالاندې نغمه میز.
بلکه سنین نغمه لرین ایچینده،
گۆردۆک دورو بیر ماوی گۆی، ان تمیز.

گئجه ایچره گل نغمه نی قالدېراق،
اوجاق قوراق، ناقوس چالاق یوللاردا.
اویاندېراق یولچولارې، دینلےیک،
سالاق قارا گئجه ایچره سس - صدا.

کیچیک شعرلر - ص ۲۵ .

آی سحر

آی سحر! یادېمدا اوشاق گۆنلریم،
آنم آغزې سولو قېش گئجه لرې،
سندن چۆخ ناغېلار دئیهردی منه،
گۆز آچېب گۆره ردیم آچدې دان یئری.

ايندى دە گىجەدير، قېش گىجەسىدير،
بايىردا اىگلەنير بوداقلار قاردان.
قوش باشى سانمايىر ھىشجە، توپلايىر،
دۇداغىم پارتلايىر آغىر سىكوتدان.

آن چىركىن يىر گىجە، نىفرتلى گىجە،
باسىپ بۇرۇيۇبدۇر يان - يۇرەمىزى.
يۇخلايىپ قالمىشېق كارواندىن قىراق،
سحرىن دان يىرى، گل اۇيالت بىزى.

بىلىرسىنى مى نەلر چولقايب؟
گىجە بايقوشلارې قۇنۇب يوردوما.
آغ آلاچىغىمىن قىزىل بايراغى،
دۇشۇب گۇيدىن يىرە، سىرلىپ يالا.

آچىل، آچىل سحر! مىھىت ايله،
باسغىن وئر گىجەنىن قارا دىوينە.
آچىل، آچىل سحر! يۇل ايشىقلانسىن،
خاطر جمع يۇللانسىن ھەر كىس ائوينە.

دۇغ سحر، دۇغ سحر، قىزىل قانلا دۇغ،

یاناشسپن بیر - بیر قوی اؤره گیمیز .
 محبتدن دانیش، قاناد چال آزاد،
 چیچکلنه جکدیر سن دیله گیمیز .

اؤره گیم آجبدیر، سوسوزدور، یانقی،
 ایستی لیک باغیشلا اؤنا اود ایله .
 قویما دوشسون ایشدن، اویاندیر، قان تۆک،
 قارا گنجه بوردا حاکمدیر حله .

کیچیک شعرلر - ص ۲۶ - ۱۳۵۳ - مشکین شهر .

افتخارلی ارک

گۆرۆره م باشبندان قوپوب تۆکۆلۆر،
 یئنی کریچلر، ای افتخارلی ارک!
 قۇل - بوداغین سېنېر، گۆللرین سۆلور،
 دۆشۆرسن خزانا، نوباھارلی ارک .

آنالار باغربنی یادلار داغ ائتدی،
 گۆزلریندن قانلی یشلار آخبتدی .
 سنین حُرمتیوی تهران داغبتدی،
 شرفله اوجالان ای وقارلی ارک .

دئیرلرکی بوردا گۆل گرەک سؤلا،

آباد گلزارلارې بايقوشلار آلا.
 بيلمم نىچۇن داھا مسلط اۇلا،
 سنە بىكارە ياد، خوش رقتارلى ارک؟

دويار گۈزلە اوجا نقطەدن باخان!
 گۇرسن ياد اليندن حياتدا آمان،
 گلەجىگە ساخلا بونلارې نشان،
 سىنەسى خزىنە يادگارلې ارک.

كىچىك شعرلر - ص ۲۷ - ياي ۱۳۴۶ .

كىندىمىزدە مەكتەپ

كىندىمىزدە واردېر اۇن ايلدى مەكتەپ،
 يارېماسېن گۇرۇم مەكتەپ آچانې.
 بو خراب آباددا، يۇخدور ھىچ ادب،
 يارچېماسېن گۇرۇم بىنا قويانې.

اۇن ايلدىر بىر اۇغلوم مەكتەپە گۇدىر،
 «جاويد شاه» دان باشقا بىرزاد بىلمەيىر!
 سادە انسان دىلين بوراخېب تىز - تىز،
 ياد ائللى لىر كىمى «قۇربونت!» دئىير!

مەكتەبى ايكى ايل سۇنرا بىتيرىر،

باشېما كۆل اۆلسون صنعتى يۇخدور.
 باجارمېر جۆتچۆلۆك، نه باشقا بير ايش.
 آنجاق ياد سۆزلىرى دىلىندە چۇخدور.

دئيرسن، «مكتوب ياز، ايش ايسته شاهدان،»
 قېرجانېب دئير كى: «چى مى فرمايىن؟»
 دئيرسن قانمېرىق سادەجە دانېش،
 دئير: «بى ساوادين، نباشين غمين!»

بىليرەم مکتىبى قورتاران زمان،
 قاچاق تهرانا كۆلۆنگ وورماغا.
 اۆن ايل درس اۆخويان كۆلۆنگچۆ اۆلور،
 جواب اۆلا جاقمې بو بيدادلارا؟

کيچیک شعرلر - ص ۲۸ - ۱۳۴۶ - قیصره کندی .

شاهینلر آغلاماز

سن منیم شعریمین خطابی اۆلدون،
 هر نه حس ائيله دیم سنه سؤیله دیم.
 انتھاسېز آغېر مشقت چکدیم،
 سنه دۆنۆب بۆتۆن بیان ائيله دیم.

کیم بیلیر بورادا نه لر چکیرەم،

اۆرەگىمدە آغېر غبار قالانېب.
غصەدن دۇيۇندىن آچىلمېر اۆزۆم،
گۆلۇنجۇم شادلىغېم نىجە تالانېب.

داھا پارچالانېر غملى اۆرەگىم،
دولوبدور قاپ قارا بىر بولود كىمى.
آغېر محنتىمە، فلاكتىمە،
شريك ائدىم كىمى؟ چاغېرېم كىمى؟

باخ، شعرىم اولماسا داھا دېغلارام،
يۆز دۆلو آھىمدېر سطرە دۆزۆلۆر.
ياش دا چېخمېر نىيە گۆزۆمدىن بىلىم،
كۆنلۆم پارچالانېر جانېم اۆزۆلۆر.

سن ايندى نئىلىرسىن، خزان چاغېدېر،
باخ من بۇغولورام، دۆزۆن دە گۆزەل.
منى يادېوا ھىچ سالېرسان يا يۇخ؟
دور گل قولاغېما اۆزۆن دە گۆزەل.

اۇخويوب گۆلمەيىن منىم شعرىمە،
يازماسام اۆرەگىم پارچالاناجاق.

هر سطرى يازاندا بير آه چكيرهه،
هوس اوسته دگيل بو شعرى يازماق.

بو منيم حالېمېن توتغون وقتينده،
فريادېما چاتان گۆز ياشلارېمدېر.

گلين بو سۆزۆده مندن ائشيدين،
ردالت هئىچ دوام ايتيميه جكدير.
من گئتسمده اگر، اولسمده اگر،
آمالېم هئىچ زمان گئتميه جكدير.

منى گۆيلر يا كى فلک قاومادې،
قانونو بۇغوبدور امپرياليزمين.
آخېردا بو گۆنۆن انتقامېنا،
انسانلار قالخاجاق آياغا مين-مين.

قلبيمده دنيز وار، دريا وار منيم،
توفانلار قالخېزار، ولاكن سۆنمز!
من دۇنۇب گئدهرم بو گئن دنيادان،
مندن هئىچ بير زمان حقيقت دۆنمز.

من چكن دردلرين مينده بيرينه،
 سيز گلين تابلاشېن، كرديسى يۇخون!
 قوراشدېردېغېز سيز بو قانونلارېن،
 گۆره جكسىز آخېر سينه زده اۇخون!

سيز اى دسپوتيزمين قودورغانلارې!
 تاريخين صفحه سى قارا يازېلماز!
 قانلارېن سالدېغې قېرمېزى ايزلر،
 هئىچ زمان سيلينمز هئىچ وقت پوزولماز.

يئنه ده دئيرم ائشيتسين عالم،
 ياشا ياجاق منيم بۆتۆن آمالېم.
 كيچيك امتحاندير دۇنيا اوزۇنده،
 منيم آغېر گۆنۆم آجې احوالېم.

كىمسه اينانماسېن من آغلامېشام،
 شاهينلر آغلاماز، عالملر بيلير.
 گۆرمۆرسۆز شفقلىر ايچينده قارتال،
 نئجه محكم گئدير، نئجه برک گئدير؟

اۆره گيمدن قۇيان بۆتۆن كلمه لر،

ساحه لرده قانلي ايز سالاجاقدېر .
من تنها قالمارام تك ياشامارام ،
گويلوم انسانلاري تام آلاجاقدېر .

بو آغير كدرلي يالقېزليق ايچره ،
هئچ زمان اوږومو تنها بيلمم .
دنيا وار قدهر من ياشامالپيام ،
بو يوك عشقيم اولمز ، منده اولمم .

قوى كوئول وئردىگيم شوخ گوږه ليم ده ،
منى ايسته مه سين ، منى سئومه سين .
لاكن من بير اونو ، بيرده حياتى ،
سئويم ، ايستيرم ، سيز بونو بيلين !

كيچيك شعرلر - ص ۲۹ - ۲۷ - شهريور ۱۳۴۷ - مهروان .

شعريمى

اى منيم شعريمى دينله ين كيمسه ،
كوئلومون سيز بسېن آنلايېر سانمې ؟
اودوما يانماغا شريك اولاراق ،
گيزلى درتليرمى هئچ سؤرور سانمى ؟

اونلار افغانې دېر قانلي كوئلومون ،

بئله اعتناسىز اۇنلار باخما.

غمىمدىر، دردىمدىر، غصەمدىر منىم،

اۇنلارلا شاد اۇلۇب جانېمى ياخما.

يازما دېم اۇنلارې شىلىكلر اۇچۇن،

غىملى بىر كىمسە ھىچ گۇرەرمى شادلىق؟

عئىشسىزدە اۇنلارې گۇلۇنچ ائتمەگىن،

آشنالار! شىرىمە قېلمايىن يادلىق.

باسېلمېش ازىلمېش ائللرىم اۇچۇن،

آغېتدېرلار بونلار دئىن آغلايىن.

محبت، شىققەت حىرملرىنە،

تازە- تىرلىندىن دىستە باغلايىن.

كىچىك شىرلەر - ص ۳۰.

شىر دۇئاسى

حىب ساهرە خطاب:

ائللرىن باختې نېن گۇلۇ آچاندا،

بورالاردا گۇنش ايشىق ساچاندا،

سعادەت نىمەسى اوخوياجاغام،

قاراقېش عدەمە سارې قاچاندا.

قېراغا چكىلسىن قۇى خولياالبىلار،
 ابدى بىر نفرت ساتقېنا نثار.
 منجه خرمتى يۇخ هر سۇز دۆزەنين،
 دگىلدىر كى شعرين دۇياسې بازار.

بىزىم سۇزلىرىمىز يادا آجېدېر،
 چونكو اٲل قووه تى، خلقين گۇجۇدۇر.
 من ياخشې بىلىرم سنین اليندن،
 كاغيذا دامان هر شعر اينجى دير.

آن گۇزەلدىر منىم وطنىم ساهير،
 سن اولان يئردە داى نه غمىم ساهير.
 آرازېن مسيرين دۇندەرجە يىك،
 بو سۇزۇمە قووه ت وئر منىم ساهير.

گلەجك دئير كى تنز گلەجگىم،
 دۆزۇ دۆز پىسىدە پىس بىلەجەگىم.
 خلقىمىن نفرتى اولان كىمسەنين،
 ادېنى تارىخدن من سىلەجگىم.

كىچىك شعرلر - ص ۳۱ .

گۈزەللىك لىرىمىز

آ يادلار! من اۆلۆم بىر انصاف وئرىن،
بىزىم بوگۈزەللىك تاپىلار ھاردا؟
آذربايجانېمېن اينجەلىكلرى،
دگىلىمى مېشلىسىز مگر دۇنيادا؟

بىلور آياق آوې چۆللىرىمىزىن،
آغ بوخاق گۆللىرى دۆزلىرىمىزىن.
شرفى، شوكتى ائللىرىمىزىن،
معناسې - شكرى سۆزلىرىمىزىن.

آ گئە! سانماكى عاجزدير ائلىم،
تورەدر يئەدە ستارخان، باخ ھا!
تھمتىندن سنين اوزاقدېر دىلىم،
آغزېمدا اينجەلىر گۆر آخا-آخا.

منىم آرزوم بودور آزاد ياشاياق،
شادجا حيات وئرهك بىرلىكدە باشا.
يۇخسا دلى لرى ھارايلايارام،
باشېوې دۆيرلر مین کرە داشا.

وطنیمی منیم اودانماز پنجهن،
ایگیدلریم سنی باسار گئرییه.
چوخ ظالم گورؤبدور قوجامان تاریخ،
گؤوهنمه بو ظلمه بو نامردلیگه!

کیچیک شعرلر - ص ۳۱ - قش ۱۳۵۰ - اردبیل .

آی نورو

سرپیرسهده نورو نو آی هر یانا،
شئخ داخمامیز گؤرمه ییری بیر ایشیق.
قارالراق گؤنلریمیز گئجه میز،
دئوره میزی باسقې قېلیب قارانلیق.

چؤرؤک ووغال، هیسلی پردی دامیمیز،
حله دوروب قاباغیندا ایشیغین.
کسگینسهده نور، باتماییر بونلارا،
گیجه لیین ایتیره جک بیلدیگین.

درین - درین قارانلیقدا چارپاجاق،
بیر دهلیکدن نورو ن قیسا قویروغو.
دایاناجاق بیر مانعه چاتاراق،
کئچهنمه دن دؤنگه لری - بوروغو.

ھاچانا جان چۇرۇيەجك جانېمېز،
 دئشېكسىز بىر شىخ داخمانېن ايچنىدە؟
 دوغاجاقمې آيېن قۇرسو بورادا،
 چېخاجاغېق آيدېنلېغا بىز بىردە؟

سوساجاقمې گئجە دئوى بىر يانلېق،
 آچىلاجاق آياقلاردان كۆندەلر؟
 آيېن نورو سىرىلەجك ئومىزە؟
 گۆرەجەيىك آيدېنلېقدان بىر بەھر؟

كىچىك شعرلر - ص ۳۲ - ۳ / ۳ / ۱۳۴۶ .

توراغايې كۆسمە

بىر كۆلون دىيىندە بىر توراغايې،
 باغلامېشدىر يووا ايىك - حرىردن.
 قۇيموشدور اۇردا اۆچ چىل - چىل يومورتا،
 سانكى آلماس، رنگى قېزىل - گۆمۆشدن.

ناخېردان آيرېلمېش بىر قېزغېن اينك،
 كل لرى قاچېرتمېش دالېجا اۇرا.
 يۇللانمېش ناخېرچې كىچىك اۇغلونو،
 زمىلر ايچىندىن مالې قايتارا.

اوغلانېن گۆزۆنه دهگمیش بو یووا،
 هوسله ال لهمیش یومورتالاری.
 آنجاق قویموش یئنه اؤز یئرلرینه،
 سؤنرا ماللا قاچمیش ناخیرا ساری.

توراغایی آخشام گلیب سئیراندان،
 اؤخویا – اؤخویا یووا یا چاتدی.
 یاخینلاشجاق دویدو تغییر ایسینی،
 قهراقدان دوروبان فکرتنه باتدی.

دهگیشیب یئرینی کیم یومورتامین؟
 کیم منیم یووا ما ال اوزادېدېر؟
 کیمدیر کی یووامین پردهسین یېرتېب،
 وئریب یومورتالار یئرینده تغییر؟

فکرتنه دالاندان بیر مدت سؤنرا،
 بیردن قاناد چالېب گۆگه قاوزاندې.
 توراغایی کۆسۆب یوردون بۆشلادی،
 اؤزۆ تیکن ائودن داها یانلاندى.

اورایا باسمادی بېرداها آياق،

دۇغروسو باغلامېش اوزون بىر كۇسۇ.
باشقا بىر زمى دە ئۇچىك قورۇلدۇ،
باشقا يىردە گىدىب يومورتا قۇيدۇ.

توراغايى كۇسمە گل اۇز يىوانا،
اۋچ يومورتان بوردا يالقېز قالېلار.
اۋتن كۇنۇللىرى يۇخسا ياندېرما،
گل يومورتالارې اۋزۇنلە آپار.

توراغايى كۇسمە قويمارېق بىردە،
بىر كىمسە يىوانا الين آپارا.
سسىنە وورولان حق عاشېقلارې،
سنى آرزولايېر اۋچ گل بورايا....

كىچىك شعرلر - ص ۳۳ - ۲۹ / ۲ / ۱۳۴۴ .

اۋ قېزلار كى

اۋ قېزلار كى، اۋياناردې، يوخودان،
سحر وقتى نغمەسىلە سازلارېن.
سۇزۇشەردى لطافتلە حۈوۈضا،
و چىمەردى يانلاريلە قازلارېن.

اۋ قېزلار كى محبتلە آزادجا،

بۆیۈبۈن آچمیشدېلار قۇل - قانات،
گۆر نە ظلوم، نە شقاوت گۆردۆلر،
قېلدې اسير اۇنلارې گۆر نئجه تات!

اۇ قېزلار كى ائشيتمه زدى هئشجه سۆز،
گۆلدىن آغېر پاشايېشېن بۇيۇندا.
ائشيتدىلر ايندى نەلر، گۆر نەلر،
وورولوب گۆر نئجه تهمت اۇنلارا.

اۇ قېزلار كى همدم ايدى گۆللرلە،
ياتېشاردې آغوشوندا گۆللرين.
مسكن سالب گۆرۈن نئجه يئرلردە،
ايندى اولوب سۆرگۆن خارې ائللرين.

اۇ قېزلار كى قوجاغېندا آنابن،
بئجه ريبين گۆرۈردۆلر ناز - نعمت،
ديله نيرلر قاپېسېندا كيملرين،
گۆر اۇنلارې نئجه آلېب زۇر ظلمت.

اۇ قېزلار كى گۆزەللكيدە - حۆسندە،
تاپېلمازدې مثاللارې دۇنيادا،

گۆرۈن نىجە آتېلىبلار نظردن،
كىمىسە ايندى رغبت قېلمېر اۇنلارا....

كىچىك شعرلر - ص ۳۴ - ۳۰ / ۲ / ۱۳۴۴ .

انتظار

انتظار گۆزلىرىم يانېب ياخېلدى،
نۇلار وئرسز آرا توتغون بولوتلار؟
آچېن ھاوا ايله يۇل آچېن منە.
روحوما دۇنيانى سىز ائتمەيىن تار.

پنجره آردېندان باخېرام چۆلە،
ياغېش گۆز ياشې تىك تۆكۆر شېرھاشېر.
يۇل كىسنىلر بودور، امر ائت دايانسېن،
نانجىيلىگىيويىن گل اۋر كىيىن قېر.

وقت اۆتۆر سىنەدە اۋرەك دۆيۆر،
نە يار گلدى نە من يارلا چاتېشىدىم.
يانېم توتقو ائدەن بىر خوليايې ايله،
انتظار اۋدوندا حايف باتېشىدىم...

چۆلدە ديوارلارېن سوواقلارېنېن،
قۇپۇلوب تۆكۆلمەك سىسى اينجەلير.

ايچەرىدە ايسە دامجې شېرلايېر .
دام، سو ساخلاماقدان داھا دىنجهلير .

اۆرەگىمى ياخېر انتظار اودو،
گۆزلىرىم دىكىلىپ پىنجرەلرە .
شاققىلتې سالاراق آخار سولارا .
قوجاغېن آچىبدېر داغ، تپە، درە .

اينان سئوگىلى يار گۆزلەيەجگېم،
يۇلون آچىلماغېن نەقدر واران .
چاتېشام سىنلە بىرجه لحظه من .
بىليىرەم اؤ زمان ساغالار ياران .

كىچىك شعرلر - ص ۳۵ - ۲ / ۱۲ / ۱۳۴۴ - تېرىز .

گل گۆزەل

بس ائشيتمەمېش سن، ائلىن آغزېندان،
«ھەر زادېن تازاسې دۇستون كېنەسى»؟
التفات ائت منلە ياناش، آى گۆزەل!
قوروتما لىيىمدە سۆزەن ھوسى .

باغلارلارمې كۆسۆ ايللر بىر سۆزلە؟

اۋتن اۋتۇب، كىچىن كىچىدى سۇگىلىم.
مرحمت قىل يازىق بۇلۇللىرىنە،
ياد باغلاردا گزمە منىم اۋز گۈلۈم.

قدم باسسان بىر آن بىزىم ائومىزە،
اياغىن آلتىندا قورىان اۇلارېق.
قادانىي آلارېق ھا قالسان بىزدە،
گىتسەنە، حرمتلە يۇلا سالارېق.

يادلاردا نە گۇردۇن اونوتدون ائلى؟
انتظاردا قويدون ايللرلە بىزى؟
رحم قىل ويرانا باغلار حالېنا،
قۇيما بىر باش ايتسىن بوردا عشق ايزى.

انتظار گۇرۇمۇز قارالېب داھا،
جانېمېزې ياخېب حسرت آتشى.
نۇلار يۇل گۇسترسن سحر، داغ آردې،
بوردادا بىر دۇغا عشقېن گۇنشى.

گل گۇزەل، گل گۇزەل اۋز وطنىوھ،
اۇلار قىمىتىوى بورادا بىلن.

گل گۆزەل اۆز باغ و باغچاندا یاشا،

اۆلسندە، اۆلمگە یاخشەدېر وطن!

کیچیک شعرلر - ص ۳۵ - ۲۳ / ۲ / ۱۳۴۳ - ناھران کندی .

عاشیق سوسما

عاشیق سوسما، تیترەت قېزېل، تئلری،

تسخیر ائله اۆرە گیمی، روحومو.

زخمەلری قالدېر، یئندیر بیر بە بیر،

داد فعانا - سېزا گتیر هر سیمی.

عاشیق بیلەم نہ سر وار سیمیندە،

سېز لایاندا، گیزیلدیری اۆرە گیم.

سسلەندە بیز - بیز دورور تۆکلەریم،

یاتمېش ایدی اعماقېندا ایستە گیم.

قاناد باغلېر روحوم اوچور گۆیلردە،

قوشلار ایله بولوتلاردان اۆتۆشور.

ترپنجک بیر دفعە سیمین، مین کرە،

پردەلردە سئیران ائدیب گزیشیر.

منیم روحوم دویور سنین دردییوی،

سوسما، سېزلات باجاردېقجا سازېنی.

سېزلات - سېزلات اۋچۇمۇزدە ياش تۆكك،
تا يىتتيرەك محبتىن يازىپى.

عاشىق مېن سىر ياتىپ سىن سىزىندا
قانارمى ھەر انسان سانان اۋزۇنۇ؟
سنى سۇدالى، مېن سۇدالى، سىز دەلى،
سنى دىيىرسىن سىزدا سۇزۇن دۇرۇنۇ.

قربان سىن اللرىو، سوسما چال،
درتلى لردن قوراجام يىغىنچاق.
چال، قۇي آشسېن باغىرتېمىز داغ - داشى،
دورنالارلا اوچوب گىتسىن ان اوزاق.

سوسما چال كى قارا بولود يان گىدەر،
قېزىل گۆنش آخىر دۇغار سىمادا.
مىھىتىن چىچىكلرىن بىجەردەر،
سۇدالبار گۆنە چىخار دۇنيادا.

بىزىلە سىندىن سۇنرا، سىرداش كىملىرىدىر،
بودۇرە دە عاشق دەلى سىزىنا؟
قۇرخما نەدىن، آنلايىرىقى آنچاق بىزى؟

سازبن، سبزبن، سۆزۆن، دردین بورادا!

آغرېما ھئچ شیشکی دن، سخرە دن،
سن درتلی سن وئرمە باھا اؤنلارا.
باجاردېقجا قالدېر گۆیە سبزې،
ھمدم ائله آزاد اوچان قوشلارا.

کیچیک شعرلر - ص ۱۰۹ - ۱۱ / ۲ / ۱۳۴۳ - خنیە کندی .

ایچیمده یاندېم

بیر بئله تنهالېق ھئچ کس گۆرمەدی،
بئله بیر آغرېنی کیمسە چکەدی.
اینجییەن آغلايېب اؤزۆن بوشالتدی،
ایچینە گۆز یاشې کیمسە تۆکمەدی.

ایچیمده آغلادېم، ایچیمده یاندېم،
منە بیر قەدەردە یانان اۆلمادی.
منی تنهالېقدان قورتاران یۆخدور،
ھامی چېخدی گئتدی، کیمسە قالمادی.

نە آغېر درد ایمیش تنهالېق، گۆزەل،
قورتارمېر بو گۆنلر بو دقایقەلر.
آدېن خیالېمدان ھئچ سیلینمەدی،

نەلەر چككديم بورداء، من، نەلەر، نەلەر؟

قۇى باشېمې آتېم دىزىوين اۋستە،
دۇيونجا آغلايېم، دۇلوب اۋرەگىم.
سن اۋردا من بورداء، سندن آيرپيام،
بۇغازېم توتولور داها نە دئىيم.

كىچىك شعرلەر - ص ۱۳۵ .

باخېردى

گۈزەلېم بېر سارى بولوز گئىمىشىدى،
بدىنىدىن بۆتۆن عطير ياغېردې.
بوخونو چولقانمېش آغا- سارپيا،
دوداغېندان شىرىن بېر بال آخېردې.

قارې دشمن گلىب گۆدۆردۆ بىزى،
حياسېز آخېردې آغزېندان سۆزۆ.
لاكن سئوگىلىمىن اۋ قارا گۆزۆ،
اۋزگىيە يۇخ، يالنىز منە باخېردې.

كىچىك شعرلەر - ص ۱۴۸ - ۲۶ شېرىور ۱۳۴۴- تېرىز .

آکندلی گۆزهل

گئجه اٹل یاتاندا آیلا بیرلیکده،
 گللم یاتاغبنا آکندلی گۆزهل.
 ایستی نفسیمی زویۇلدەدرم،
 قېزېل یاناغبنا آکندلی گۆزهل.

سۆزگۆن گۆزله رینده قالبدیر گۆزۆم،
 او صداقتینه قربانام اۆزۆم.
 قولاق آس وارېمدیر گیزی بیر سۆزۆم،
 دئییم قولاغېنا آکندلی گۆزهل.

کندلردنده منی قاوسالار بئله،
 تمام وارلېغېمې وئرسه لرېئله.
 ألجاق بیرجه فرصت یئنه ده اله،
 گللم سؤراغبنا آکندلی گۆزهل.

بوگئجه آتلانېب من گئده جېگم،
 آیدېنلېقدا گۆزۇندن ایتە جېگم.
 خېنایاخ، بو گئجه قان ائده جېگم،
 سۆتۆل آیاغبنا آکندلی گۆزهل.

گئجه يه اوخشاير قارا زۇلقرين،
گئجه نين ايچينده سر ياتار درين.
دئينه توكسون يئره دولانسېن يئين،
اودلو داراغنا اكندلي گوزهل.

قولدورلار آلدېلار جانېن دۆزگۆن وۆن،
قوردلارا وۆردیلر قانېن دۆزگۆن وۆن.
نییه ترک آئیلهدین یانېن دۆزگۆن وۆن،
قربان دۇداغنا اکندلی گۆزەل

کیچیک شعرلر - ۱۷ بہمن ۴۵.

شوخی مارالہم

واردېر سنه احتياجېم چوڅ اغېر،
قويما بوردا غملي قالبېم، آي گوژهل!
اگر مني ايسته بيرسن، سئويرسن،
گل يانما سني آلېم، آي گوژهل!

خوشالام کی دشمنیوی از میشم،
ساجلارېنا یوخدا گۆل دۆز مۆشم.
سندن اوترؤ داغ دره لر گزمیشم،
دؤن باخ منه شوخ مارالیم، آی گۆزهل!

سنی مندن هئچ بیر قوّه آلانماز،
 آذربایجان دشمنلره تالانماز.
 آغبر گۆنلر چوخ سۆرمز چوخ قالانماز،
 گل یانېما دۆنسۆن حالېم آی گۆزهل!

من دئمیرم، سن اؤزۆن باخ، گلسن، گل،
 گۆزلرینه نه سۆرمه باخ، گلسن، گل!
 دۆشۆن اۆسته نه ده گۆل تاخ، گلسن گل،
 بیرجه سنسیز یوخ قرالېم، آی گۆزهل!

کیچیک شعرلر - یای ۱۳۴۸ اورمیہ - ص ۱۴۷ .

فخریه

شعریمین اینجی سین من دۆزه جگیم
 باغیشلا استادیم، شاعرم من ده.
 خلقیمین ایشچی سی، سلاحتچسپیام،
 ساخالنبر اۆره گیم بو گۆل وطنده.

دایقالار آخمېشام خلق آخېنېنا،
 ازل گۆندن اوردان الهام آلمېشام.
 گزمېشم داغلارېن آذربایجانېن،
 ساعاتلار بو یئرده فکره دالمېشام.

سرىن بولقلاردان خىلى ايچمىشم!
 اۇبالاردا قۇناق اۇلموشام، آى چۇخ!
 گىجلىگىم بورادا گۆللىنىپ، دىئە،
 كۆنلۆمدە ذرەجە منىم قۇرخو يۇخ!

منىم ھۇندۇر آتېم بۇدرەمىجەك،
 آشاق تېپەنى، درەنى، داغې.
 ابدا كى قارشې دورانماياچاق.
 مصرى قلىنجېما آزغېن گۆز ياغې.

بىر الدە بايراغېم، بىر الدە شىرىم،
 چاپاچاغام آتې ان اوجالاردا.
 آسيا خلقلرىن قورتاراجاغام،
 گىئەجىگىم داھا بىلمىرەم ھارا.

پولاد قۇللارېملا قايتاراجاغام،
 يىئىدىن آنامېن باھار ياشلارېن.
 آجې دۆيۇنلردىن قورتاراجاغام،
 اۇنون او زىل قارا چاتما قاشلارېن.

گۆللەلنىمىجەك باشماقچى «على»

اٹلرین آرزوسو گۆل لنه جكدیر.
قبرى اۆستۆنده «خیابانى» نین
سعادت یئلکنی یئلله نه جكدیر.

کندلردن قالخاجاق «آذر اؤغلو» لار
قالماياجاق شاعر قوینوندا الی،
سعادت نغمه سی یازاجاق هامی.
اسگیك اؤلماياجاق کیمسه نین دیلی.

دئینه نامرد یادا هئچ زمان منیم،
اۆره گیم سؤیوق داش اؤلماياجاق دیر.
دئینه منیم ایگیید کؤراؤغلو بالام،
اۆزگه تۆپراغینې آلماياجاق دیر.

دئینه بوردان قالخان ابدی اؤدلار،
تامام آسیانی بۆرۆیه جكدیر.
امپراتورلغو بۆیوندوروقلا،
دنیزلره ساری سۆرۆیه جكدیر.

بلوچ قارداشېم

سحرلە اۇيانىپ اوزون يۇل سۆرن،
 اۇ يوشاق قوملار ايزسالان بلوچ.
 گۆنشله سۆرۇنۇب داغ - دره وارن،
 يالېن قايلارلا ووروشان بلوچ.

آى ائلين - اۇيماغېن ترك ائديب گئدەن،
 سۇيله كيملر سنى دربه در قېلدې؟
 هر آدېم اۆتوروب درين آه چكن،
 سۇيله كيم نشترله باغرېوې دلدى؟

چېرىپىندېن يايې - قېش اۇدلو يئلرله،
 ساوروق تالالارې اۇلدولار يلين.
 صاباحى سيلكىندىن، گئتىدىن ها گئتىدىن،
 قانلې جنگللردە مسكن ائيلهدين.

دابانې نېن قالېن قابارلاربىندان،
 قان آخدې يۇل اۆزره، قېزېل ايز سالدې.
 لەھلييه - لەھلييه جان ھاىې ايله،
 سن اۇتدۇن، قېرمېزى اشارەن قالدې.

گنجەلر اۆتوردون قارا كۆمادا،
 گەوہنن شعلەسین اوزاقدان گۆردۆم.
 دۆنجك «اۆد يوردونا» گۆزۆم اۆدلاندى،
 قانېوا – اۆدووا من جواب وئرديم.

دئيرم كى چۇخدا اوزاق دگيلىك،
 يولوموزدا هرگاه اوچروم اۆلماسا.
 هر گنجە بيز سيزده قۇناق اۆلاردېق،
 نامرد آرامېزدا سنگر سالماسا.

دئيرم: «آى قارداش! گل اوجاق قوراق،
 تمام اثل – اۆيماغى بير يئرە يېغاق.
 هايغېرېب نامرده هجوم ائيلهيك،
 ظلمۆن اۆركينى لاپ ديدن قېراق.»

بيليرم آى قارداش! اۆ گۆن ياخېندېر،
 بو سۆزه اۆره كدن من اينانېرام.
 ديله گه چاتاربىق او شن زاماندا،
 گلەجك، گلەجك، بونو آنېرام.

سحرين سسيله، شفق رنگيله،

آخاڭام آخىر كۈنلۈنە سىنىن.
 ئىلىمىن اۋدوندان مەبەتتىن،
 قۇياڭام اثر جانېندا درىن.

مجموعه ۱ - ص ۶۸ - دى آيى ۱۳۴۶.

خيام!

اۋخويار كن سنى آنا دىلىمدە،
 دىلەمىشىدىم قېرىن گۈرمەگى، خيام!
 ياشاسېن انسانا قايغى، صداقت،
 سن كىمى داھى نىن دىلەگى، خيام!

آچاراق خلقىوھ حىيات سىرىنى،
 ظلمكار شاھلارا قارشى داياندىن.
 خرابات ايچرە بىر پىالە سىچدىن،
 سارايدان آيرىلدىن، ياندىن، اۋدلاندىن.

شريعەت قالمادى ھىچدە قايغىو،
 سارايلار يانمادى سىنىن ھالبو.
 كمالات كسب ائتمىش، لاكن «فضولى»م،
 سىر ائتىكجە سىنىن اۋ كمالبو.

سىنىن غمىن - دردىن، اولو كدىرىن،

اۆرهک دۆیونتۇن ده بیزیمکی خیام.
 بیلیرسنمی منیم «کشوری» لریم،
 اضطرابلار بندان آلمیشلار الهام.

دوغرو دور کی قبرین کۆنۆللرده دیر.
 خیاملار یئرلرده یاتاسی دگیل.
 اۆرهکلر مَلکۆنده یاشاپیرسان سن.
 آذربایجان سنی آتاسی دگیل.

اوچغون داخما - ص ۲۶ - فروردین ۱۳۴۷ - نیشابور، خیامین مزاری.

آغ یئل

طبیعتی جانلات چیچک لر ایله،
 باهار بایرامیدیر، باشلا اس آغ یئل.
 بیراندا قالخبیدیر قیزیل لاله لر،
 سن اسمیرسن بوردا نییه بس آغ یئل؟

یوردومدان گئتمه ییر سُستلۆگۆ قېشېن،
 قاباغا آپاربر ظلمت اۆز ایشین.
 اولما باتماییر بو ظالمه دیشین،
 وئر بو اولمۆش یئرہ بیر نفس آغ یئل.

ساچماییر گۆنشی دای طبیعتین،

فرمانې اۋتگۇندۇر قارا ظلمتتىن.
دۆشندە يادېما سىنىن قىدرتتىن،
اۋيانېر كۆنلۈمدە مېن ھوس آغ يىل.

مىھىتدىن يۈخدور بوردى ھىچ نە ايز،
يالتاقلاىر - ظالملىر اۋلورلار عزىز.
قالمېشام وطنىدە يالقېز كىمسەسىز،
سەن مېنىم سىسىمە وئىر بىر سىس آغ يىل.

گل باشلا ووروشو چىركىن ظلمىتلە،
چاغېر انسانلارې صاف مىھبەتلە.
ايسىتى اسیب، يىئرى قوروتى ھىدەتلە،
قاراقېش اۋركىن دىيىدىن كىس آغ يىل.

كۆر يوخودان اۋىالت يازىق ساروانى،
ايزلەسىن دەۋەلر قۇى بىبابانى.
پىشۋازا چاغېرسېن مېنلر انسانى،
سىلىنىدە كارۋاندا جىرس آغ يىل.

خىلى وقتىدىر آچې مەلر اسىيىدىر.
آغېر - آغېر شىپە يوردو باسېىدېر،

سئوگیلیمین یولون پالچیق کسیدیر،
دۆزگۆن ـۆن خطرینه گل بیر اس آغ یئل.

اوچغون داخما - ص ۲۷ - ۱۶ / ۲ / ۴۶ - مهرام.

عصیان

کۆکسۆمدە چپرینان توفانلی اۆرهک،
یئنی سېخې، یئنی غربت ایسته ییر.
یئنی درد، یئنی سۆز، یئنی حادثه،
یئنی ایشیق، یئنی ظلمت ایسته ییر.

قولاغیم تشنه دیر، یئنی سۆزلره،
بولانلیق سولاردان قوی نجات تاپیم.
بوراخ وورسون دنیز یئنی دالغالار،
قوی یئنی کۆیۆکلر آغزېملا قاپیم.

داها قول قویمارام اسکی دبلره،
تازهلک آجېدېر وجودوم بۆتۆن.
ایستیرم بو ماوی یاشېل سمایا،
املیمله وورام یئنی بیر سیتون.

یوخسا قایتار منی اُن اوزاق یئر
اسکی انسانلارېن چېلیق دۆورۆنه.

اۋردا كى نە ياخشى، نە پىس يۇخ ايدى،
قايدېم قۇى داغى من يئنه - يئنه!

اۋچىن داخما - ص ۲۹ - ۳ / ۱ / ۴۶.

لقاح

باغچا ايچرە قۇپوب تىرىندى بىر يئل،
ائىلەدى شاديانا مېنلر گۇل سىنل.
باغچانې اوخشادې يئل شىرىن - شىرىن،
اگىلەنىب اۋىدۇلر گۇللر بىر - بىرىن.

يئل قالخېب يئىنەرەك سالدې سس - صدا،
لذت احوالاتې قۇپىدو باخچادا.
لذتلە كاملاشماق وقتى يئىشىدى،
انتظار آيلارې داھا بيتىشىدى.

اثر كك گۇل اۋستۇندىن قۇپىدو تۇخوملار،
دىشىنىن ايچىندە قالاندې بار - بار.
قالخدې مېنلر تۇخوم بىر اثر كك گۇلدن،
اۋياندا - بوياندا اۋينادې يئلدىن.

دستە ايلە دىشى باغدان اۋتۇشۇدۇ،
يۇسما گۇللرلە خېلى اۋپۇشۇدۇ.

سئودىكجە كام آلب كام باغېشلادې،
بوردان اؤرا - اؤردان بوردا اؤينادې.

اوپچون داخما - ص ۳۰.

ياشا، ستارخان!

سندە جانلانمېشدىر منىم آمالېم،
قاراداغلى گۆزەل ايگيد قهرمان.
قانادلاندى يئنه ترلان خيالېم،
بودور، قوشدوم سنىن شائينە داستان.

تزارې - قاجارې سانجېردې سۆزۆن،
غضبىلە دۆلوردو هر ايكى گۆزۆن.
ظلمۆ - اشكنجهنى گۆرمۆشدۆن اۆزۆن،
ايرەلى گئديردىن هئچ دايانمادان.

اٹللرلە بىرلىكدە قياما قالخدىن،
آرزولار گۆيۆندە اولدوز تىك آخدىن.
شاھلارېن كۆكسۆنە سۆنگۆدە تاختدىن،
سندن نور آلېردې اۆلكەمىز ايران.

سسيوه سس وئردى آذر اٹللرى،
دالبيا آتېردې قارا ايللرى.

كندلى نين فحلەنن پولاتدۇللىرى،
يارادماق ايستىردى يىنى بىر دۇران.

سۇرۇلدۇن تېرانا چېراقلار سۇندۇ،
رضاخان دىرچىلدى، قاجارلار يىندى.
گۇن اۆتدۇ، ايل كىچدى، زمانا دۇندۇ،
قېرغىنلار دۇشدۇ آذربايجان.

محمدرضا خان سانكى داو اولدۇ،
آنالارى آغلار قۇيدۇ ساوولدۇ.
بىرگۇن دە ايراندان ايت تىك قاوولدۇ،
«شاھ گىتتى» بايرامى قالخىدى بورادان.

قورۇب جىمھورىيت ايندى بو ائللر،
كىسىلمەيىب آنجاق حلە سام يىلر.
يىنە گۇزلەنيلير او داشغىن سىللر،
آخېن – آخېن آخسېن دىنيز تىك انسان.

ايشچىلە – اكينچى بايرام ائىلەسىن،
ھەر آغېز، ھەر دۇداق نغمە سۇيەسىن...
قانلى بايراق آلتدا ائىل بىللە دىسىن:

دۆنە - دۆنە سنە: «ياشا، ستارخان!»

اوچغون داخما - ص ۳۱ - مرداد ۱۳۵۸.

اۋئۆمە چېخ گيلن!

يئنى داشلامانى منيم دالېمجا
آجې - آجې بوردا ائشيتتيم، حريف!
غم ايله يۇغرولموش منيم خميره،
بونو بيلمەيىرسن، صد افسوس، خييف!

ائشيتتيم يير يازبق شبېره كيمي،
گۆنشين اۋستۆنه هجوم ائديرسن،
منه آنالاتدېلار چاشېب جايېپسان،
يئنه اگري - اوگري يير يۇل گئديرسن.

منيم پاك آدېمې لكهله مكده
تشبث ائديرسن، ظفر چالمېرسان.
«بیر شېهه سالارام خلق ايچره» دئيه،
رنگ به رنگ تهمتلر منه وورورسان.

سن گۆنشى گۆيده دانېرسان بئله،
چالاغان باخېشېم گۆزۆنۆ ديديب.
آيلاردېر دالېمجا هي وورنوخورسان،

بلكە اعتبارىم سنى كۆر ائديب؟

سن شاعر دگىلسن، ھىچدە بىلمىرسن،
قوزغونلار شاعر خىدمىتى اولماز.
شەقىلرى سۆكن ترلان قانادلار،
سارپىن يوواسىندا بۆكۈلۈپ قالماز.

منىم آياغىما قېرباج دۇيىندە،
سۆيىلە گۆرۈم حريف ھاردايدىن بس سن؟
دشمن منى سېخىب «يازما!» دئىندە،
دۆشۈنۈردۈنمۇ ھىچ نە اولور وطن؟

چكديگىم عذابلار، اشكنجهلردن،
نييه ھويخورسان من دانېشاندا،
ايگىرنج حياتېنېن چىركىن اۆرۈنۈ،
سيلمك مى ايستىرسن منە باخاندا؟

سنە باخ، اۆرەكدن من آجىبيرام،
دارېسقال فكرينە يازېقلار اولسون!
ازلدن ائلىمىن قانلې سيسان سن
يئنى پىسلىگىندە يادېندا قالسېن!

بودور سیر ائدیرهم زمان آخېنېن،
 سنى بوغاجقدېر قادر اللريم.
 اى يئنى نوكرى امپرياليزمين!
 ماسقانى يېرتاجاق شانلى ائللريم.

منيم اللريمه، ها يالواراسان.
 يووا بيلمه زسن سن چيركىن اوزونو،
 منيم اعتباريم، منيم شهرتيم،
 گئرى قايتاراجاق يانلېش سوزونو.

يانېب قاورولورسان، قېورېلېرسان سن،
 كونوللر ملكونو شعريم آلاندا.
 سنى ديديم - ديديم من اولدورموشم،
 هر زمان قلميم ظفر چالاندا.

بيليرم گوزونده تيكان تك دورور،
 يئنى «آزادلېغېم» يئنى «يولداشېم».
 صاباح اوره گيىنى پارچالاياجاق،
 اغزېندان اود ساچان هر وطنداشېم.

شەرىمىن بايراغى سنى ياخاجاق،
 گۇرۇنمىيە جىكدير كۆلۈن دە بىللە.
 ايسىتە دىكجە بانالا، كىم قولاق وئەر:
 يىل ايلە گلن سۆز، وئريلير يىللە.

سنە چۈخ يازىقلار، حىيفلر اولسون،
 منى آلچالتماقلا اوچالمېرسان ھىچ!
 ھەرآن ظفر چالان، غلبە چالان،
 دۆھامىن اۇنۇندە دای قالمېرسان ھىچ!

دردىمى سۆزۇمۇ بىلكە دوياردېن،
 وطن سىز وطندە شاعر اولسايدېن!
 گۆۋەنەردىن زلال تىك كىچمىشىنە
 حىياتدا انسان تىك سىندە قالسايدېن.

اۇنۇمە چىخ گىلن قاچما ميداندان،
 اۇزۇمدىن اوتانان نامرد حريفىسن.
 دۆزگۈن ـۇن حىياتى لىكە بىلمىزدير،
 وقتىنى جەت سىز تىلف ائدىرسىن.

فارس قېزې

آخېچې لهجه لى گۆزهل فارس قېزې،
دينله گۆر نئجه خوش صالپيام من.
زردۆشتۆن يوردونون اودلو چيچگى،
طبيعتين پارلاق جمالپيام من.

سنيدير اۆره گييم، سنيدير جانېم،
ازلدن سنييله قاينايب قانېم.
سنيين دوستلوعوندور عزتيم شانېم،
منه التفات ائت، وفالپيام من.

يولونا تيكميشم وورغون گۆزۆمۆ!
سنه قربان وئره م اينان اۆزۆمۆ؟
محبت آختارسان، ايزله سۆزۆمۆ،
دوستلوعون باشلېجا مقالپيام من.

شيرين - اينجه ديللى گۆزهل فارس قېزې!
ديليمده سۆز واردېر، كۆنلۆمده سېزې.
سئوگى يوردونون بير پارلاق اولدوزو،
محبتين عشقى كمالپيام من.

بىلىرسىنى كىم؟ كۇراۋغلو دۆلۆ،
 دۇداغى سۆز آجى، اۆرەگى دۆلۆ،
 محبت باغى نېن دردى بۆلۈلۆ،
 سئوگى دۇئاسى نېن ھالايپام من.

ائىلمە دئىرلر آذرى آئلى،
 دىلمە ايسە آذربايجان دىلى.
 مبارز ائللرين آرخاسى بئلى،
 تاريخين شوكت و جلالپام من.

ھر آخشام واراندا لالەلى دۆزە،
 سنى دىلەيىرم من گزە - گزە.
 محبتلى ال لە قۇناق گل بيزە،
 نە وقتدير سىنلە آرالپام من.

عاشىقم او سۆزگۆن آلا گۆزۆنە،
 كۆنلۆمۆ اوخشايدان دوزلو سۆزۆنە.
 باشقا بير كسلە يۇخ، دئىيم اۆزۆنە،
 منە ظلم ائىلمە يارالپام من.

اوددور بوردا بۆتۆن آخېش، دۆز، چىمن،

سئویرسنسہ منی بیر کره دیللن.
نییه گیزله بیرسن سر سؤزؤن مندن،
اؤره گیندن سنین کی حالپیام من!

دؤزگون گلیب سنین جفاندان دیله،
دئیرسن تکی بیر عشوه لی گۆله:
حقارتله نییه باخیرسان بئله،
دردلیلرین غمی، ملالیپام من.

اوچغون داخما - تبریز - ص ۳۷ - ۱۳۴۶.

یالان گۆتۆرمز

طبیعتین گۆزهل زینتی شاعر،
ازیلیمیش کۆتله نین سن دیله گی سن.
مظلوم انسانلارین کسگین بیر دیلی،
ایشیق اؤره کلرین شن چیچه گی سن.

ظلم تاپداغی نین غملی آهی نین،
تۆره یین بارپسان، اؤنلاردان دانیش.
سن جمعیتین بیر گۆره ر گۆزؤ تک،
تاریخین بزه گی انساندان دانیش.

سنین شاهبانوندا، شاهپندا ائلدیر،

زىگىنلەر گىدىب بۇش يىعار اۇلما.
 سن كۆتۈل مۇكۇنۇن شەرىيارىسان،
 شاھىن اُتگىندە «شەرىيار» اۇلما.

گل دگىشمە شەرىن معناسىنى سن،
 دۆزگۈن شاعرلىرىن ادىن باتېرما.

نىيە بس اىشېقدان قورد تىك قاقچىرىسان،
 سارايلارا نەدن «شەقق» ساچىرىسان؟

تارىخ بىل بوراخماز باشىن ھەر زمان،
 دوتاجاق بۇينونو داھا اۆتۈرمىز،
 زمانىن گۆزگۈسۈ يالان گۆتۈرمىز.

اۈچۈن داخما - ص ۴۴ - ۱ / ۱ / ۴۶ تېرىز.

ياشارىم منىم

اميدلر يېغناغى، آرزو بئشىگى،
 خۇش گلدىن دۇنيا ياشارىم منىم.
 وطنىن بو آغېر قانلى آيىندا،
 چاتارسانىمى ھايا ياشارىم منىم؟

قۇى بۆتۈن آنالار اۈغول دۇغاندا،

اميدلرله دولو «ياشار» سؤيله سين.
 قهرمان اوغلونو اونودماز وطن،
 گله جك سينيدير آياشار، سنين.

گله جكله منيم اوزون ايللردير،
 وارېمدېر بير قېزېل عهد و پيمانېم.
 قانېملا يازمېشام كۈنلۈم اوجوندا،
 نېسگېلىم، امانېم، كۈنلۈم، ايمانېم.

من اولرسمده، سن آياق باس گيلن،
 قانلې قېزېل آياق گۈزەل تېريزه.
 قارېش به قارېش گز، دۈلان وطنى،
 گل سنده عاشېق اول ازل تېريزه.

قوى قابارلې آلر، پۇلاد بيلكلر،
 سنى سلاملاسهېن «عشق اولسون!» دئيه.
 تانكېوېن آلتېندا ازيلسين شاهلار،
 تاريخين اۋتۇندە باش اگه – اگه.

اى منيم فدايى آرزولو اوغلو!
 سنده اوختايلارېن عنادېن گۇرۇم.

آتان كۆر ياشايىپ، كۆرۈڭلۇ بالام،
ياشاسېن ايللرلە بو آدېن گۆرۆم.

سنىن نسلين اۇغلو، گۆزۆن آچاندا،
درس دە اوخوياجاق آنا دىلىندە.
بايراغېمېز اركدە ھاوالاناندا،
سىتم قالماياجاق وطن ائلىندە.

نىسگىللى اۆرەكلر آرزوسو اۇغلو!
منىم شىرىم، منىم كۆنلۆم دادېسان.
بو گۆنش، بوھاوا، بوئىر سنىندىر،
آتاوبىن- آتاوبىن سىن مرادېسان.

اۋچىئون داخما - تېھران، ۱۶ آذر ۱۳۵۶ - ص ۶۳.

اۋياغې

آقۇجامان باغوان! ھارا ياتېبسان؟
گۆللرين ايچىندىن دور يۇل آلاغې.
ساياق اول، زەھەرلى ياغېش اُسىيدىر،
محو ائدەر ايندىجە بۇستانى - باغې.

آيىل، قېزىل گۆللر بىر - بىر سۇلوبدور،
بوتالارا آجې تىكان دۇلوبدور.

ايسته گيم-ديله گيم باخ كى اولوبدور،
گۆزهل اگىلنجهسى، يادلار اويناغى.

دۆزلۆگۆ قويدولار نجه ساتبنا،
قاتلادېلار عشقى مين بير قاتبنا.
قول قويماز يادلارېن تېليغاتبنا،
ايگيدىن بيلگينى، دۆزۆ، ساياغى.

ظلمون حدتيندن زاغ - زاغ اسهرم،
دورمارام، ظالمى گئرى باسارام.
گئجهلر كندلره قربان كسهرم،
اگر ايچلرينده اولسا اوياغى ...

اوچغون داخما - ص ۵۸ - قيش ۱۳۴۴.

اصلاحت!

بير گۆن شاهلار شاهي شهره جارلادې:
«حكمومۇزله بۆتۆن خان - بېگىلر اۆلۆر.»
بيليندىردى بيلمير بو مثلى كى:
يۇغون اينجه لينجه، اينجه اۆزۆلۆر.

آ ترقى پرور يوكسك يارانمېش!
فاغيرا - يۇخسولا وئردىگين نهدير؟

خانى - اربابلارې چكدين تهرانا،
اكيچى يە تاخدېن باشقا بير امير.

سۇيله دين ايشچى يە، كندلى يە، خلقه:
«- آنجاق تىكجە منلە ايشلەملى سيز.
آقا بير اولاجاق، آلاھيزدا بير،
فئوداللىقدان دای قالماياجاق ايز.

گۆيلردە آلاھا، يئردە دە منە،
گۆندە بير نىچە وقت باش آگەجكسيز.
قولدورلار بېمېن سا حۇملىرىلە،
يئرلى - يئرسيز منى ھى اۇيەجكسيز.

آلاھېن كۆلگەسى، مولانين ألى،
عاغىللى صاحبكار، شانلى بير شاھام!
نژادىم يۆكسكىدير، گۆيدە گۆنش،
من كى دارندەى شوكت و جاھام!»

يوغونو اينجلىتدين، گتىردين ديزە
«نيكسون» چۆن ائىلەدين گۆزەل اصلاحات!
امّا چۆخ گووہنمە، ائلىم دۆز دئسە،

سنه گۆستره رهم آ شرفلی تات!...

اوچغون داخما - آبان آیی ۱۳۴۷ - ص ۵۹.

کندلی قېز

لاغ ائديرلر سنه «تمدنلور»،
دوشوبسن گۆزلردن ازل کندلی قېز.
«اؤ آنجاق لایقدير ياپما ياپماغا،»
بودور سن اؤچون سؤز، گۆزهل کندلی قېز!

ساتبشا قويمورلار بو کور بازاردا،
سنین بار - بههرين، سنین امگين.
بيلميرم بو پوزغون ويرانا باغدا،
گۆله جکمی هاچان ساري چيچگين؟

آناوبن قوينوندا گول تک آچيلجاق،
آلنبندا يازبلر قارا يازبلار.
بوی آتدقجا آرتيق، گونون قارالبر،
خزانا واربرسان گورمه ميش باهار.

کيچيک ايکن، سؤددن يانقي قالبرسان،
سؤنراسا ياتبردېر پيهده آنان.
شيوهنه قالخيرسان واراندا دردلر،

تاپىلمىر دۇيادا سىنە بىر يانان.

بۇى آتجاق آنان تىك عادت ائدىرسن
زاوالى قالماغا يازىقى اولماغا.
گىجلىگىن چىچەگى دۇغاندا سىندە،
گۈلمەمىش باشلاپىر غىچە سۇلماغا.

سىنىلە ياشايان فاغىر انسانلار،
حىياتىن سىرىنى آچمىرلار سىنە.
بۇيلانپ قالخېرسان چىچىكلر ايله،
ساتىلېرسان آى قىز پۇللۇ كىمسە يە.

سحر هيسلى دامدا، تۇستۇ ايچىندە،
تىندىردە پاچىرسان گۈللۈ چۆرەكلر.
توتغون گۈزلىرىندىن ياش آخىداندا
سىنەلردە نىجە تىترىر اۆرەكلر.

سۇنرا آخشامادىك ايلمە چالېرسان،
هم الين هم خلى، قىزىل بۇيانېر.
سىزىر بارماغىندىن قان داملازارى،
سالدىغىن ناخېشدا چىچىكلر قانېر.

بىر مڊت دُنْبادا عۇمۇر سۇرۇرسن،
 قۇينوندا آچىلېر نىچە غنىچە جىك.
 بىسلەنيرلر، نىچە سن بىسلەنيسن،
 اۇنلارا يىئنه ده «كندلى» دىيىرىك.

بودور ارمغانى، بودور سوقاتى،
 سنه بو مقدس پادشاهلېغىن!
 زنجيرلر قېرىلېر يىر اۇزەرىندە،
 آى گۇزەل! فكر ائله، بىر دۇشۇن درين.

آفريقانېن قارا دوزلو قېزلارې،
 آتشلر آچىرلار «هايلاس لاسى» يه.
 بايراغېن قالدېرىپ اىگيرمينجى عصر،
 سنه من نه اۇچۇن يازېم مريثه؟

آذرى گۇزەلى، يۇرۇ شەهره!
 دايانما، بو قدهر صبر ائتىن، بستى!
 چاتېشاق تىزلىكله بىر - بىرىمىزه،
 گل قاجېرداق بوردان امپريالىستى.

اۇچۇن داخما - ص ۶۱ - تهرآن، ۱۳۵۵.

قايتارارام

اميد باغلامېشام ايللردير سنه،
گليشىنى نئجه گۆزلەيىرم من.
بولودلار آخېرلار ماوى سىمادا،
لطيف بىر ياغېشى ايزلەيىرم من.

ايللردير اۇزۇنە حسرت قالمېشام،
ھا قېنايا يادلار اينان دۇنمىرم.
قۇرخمارام شىمشىكەن فېرتېنالاردان،
من پارلاق گۆنىشم، ھىچ وقت سۇنمىرم.

آتالانېب دالېنجا ھايغېراجاغام
اۋتەجگىم بۆتۈن درەنى - داغې.
سنى قايتارارام اۋز وطنيوە
بو يوردو اودانماز ھىچ زمان ياغې.

اۋچىئون داخما - ۱۳۴۴ - ص ۶۴.

گۈللەلر سسى

رمضان آيېنېن اۋن آلتېسېدى،
مىن اۋچ يۈز اۋتوز بىش ھىجرى ايليندە.
ارمنى قودوردو، داشناك قودوردو،

اورمودا اۆینادی بئرنو الینده.

جمعه گۆنۆ آخسام، گۆن باتان چاغی،
اورمودا گزیردی روس سالداتلاری.
شهره گتیردی لر نفت ناسوسلاری،
اودا چکه جک میش داشناک، بازارې.

وحشت یاراتدیلار ایلک اۆنجه اورد،
ووروب اۆلدۆردۆلر اۆن بئش نفری.
جوان، قۇجا اوشاق، اللری یالین،
چۆللره سېغیندی آخسامدان بری.

سالداتلار شههری قۇروق ائتدیلر،
آسوده غارته گیردی داشناکلار.
هر یانا ناسوسلا نفت سېهلندی،
تۆستۆ قالخدی گۆیه اۆدلاندې بازار.

چېخارتدیلار روسلار مالی شههردن،
بۆشالدي دوکانلار تمام، اؤ گئجه.
زر گرین، بقالین، یۆنچۆنۆن بۆتۆن،
آپاردیلار مالین نامردجه سیننه.

داشناك دسيهسى، روس امرى ايله،
گئجه سحرەك تالاندې اورمو.
شاعرين اوره گي نئجه يانماسېن؟
الاولار ايچينده آه ياندې اورمو.

بئرنو اوينادېردې، داشناك ارمنى،
اورمو فضايندا سحره كيمي.
آنالار فريادى قالخدې گويلره،
كسيلمهدى اصلا گۆللەر سسى.

دان يئرinden شفق يايبلانا دك،
داشبى داشقالار مالي چۆللره.
گۆنش دۆشر - دۆشمز دنيزين اۆسته،
تيمچهلردن آلو قالخدې گۆيلره.

اورمونون بازارې ياندې كۆل اولدو،
ارمنى سيليردى تاريخيميزى.
او ائوسيز، اولوس سوز، يوردسوز، يوواسيز،
اوباسېز، وطن سيز ايسته يير بيزى.

آلچاق تپەلردە وورنوخان قوزغون،
قارتال یوواسېندا یاشایا بیلمز.
نامرد، مردی گۆرسە گۆن ایشېغېندا،
قارشېسېنا چېخماز، قاباغا گلمز.

گۆن چېخار - چېخماز او اورمودان قاچدې،
شېرى داغېتمېشدى بايقوش نفسى.
اورمولويا قۇيدو اۇد، آلاو، جسد،
آنالار فریادی، گۆللەلر سسى.

اورمور لوحەلری - ص ۶ - ۱۰ / ۶ / ۸۹ .

کسیک باش

قوم شېرىنه سفر

بوردا، قوم شېرىنده بیر مزارلېق وار،
اۇنا خلق ایچینده دئیلیر: «شیخان!»
بو قانلې مزارلېق یۆز ایل اۇلار کی،
قۇینوندا ساخلايېر بیر اولو انسان.

خلخالى/ورموى، سيد محمد،
اورمیدان بورا معراجا گلmiş.
اۇنون کسیک باشى، کسیک قۇللارې،
یۆز ایل بوندان قاباق یوردا یۆکسلمیش.

آجې حكايه دىر، آجې بىر ناغىل،
 آجې بىر حادثه، آجې ماجرا.
 شرحينه كيمسەننن طاقتى يۇخموش،
 منىم نئجه گلر طاقتىم بونا؟

قۇى اول حياتىن سۇيله يىم سنه،
 مزار صاحى نىن قصه سىن دئىم.
 سۇنرا حالىن اولسا، دۇزەدە بىلسن،
 زمانەننن جۇرون - جفاسەن دئىم.

يئرلەشىردى بىر گۆن يئددى «دگىرمان»،
 گۆزەل اورمىانېن لاپ قوجاغېندا،
 اۆتوز بئش ايل اۇردا عۆمۆر سۆرمۆشدۆر،
 تقوالې بىر سىد يئتكىن چاغېندا.

سىد غفار اۇغلو سىد محمد،
 مىن اۆچ يۇز هجرى دە بورايا گلەمىش.
 زىنجاندا، تهراندا درس اۇخوموشدور،
 سۇنرا اورمىايا گلەمىش يۆكسلىمىش.

رمضان آیې نېن اون دوققوزویدو،
 احیا ساخلا یېردې سید محمد.
 قرآن اوخو یوردو نماز قېلېردې،
 هم بک یا الله چکیردی البت.

بش داشناک دیواردان آشدې ایچهری،
 بیرده روس سالداتی قافالارېندا.
 گیردیلر اوتاغا، دئدیله: «ملا!»
 سنی اۆلدورمگه گلیمیشیک بورا.»

ایکی رکعت نماز اۆچۆن اذن آلدې،
 اما باش سجدهدن قالدېر انمادی.
 آیاق اۆسته دوروب قمه سین چکدی،
 داشناک احوالېنا هئچده یانمادی.

کسیک باش فېرلادی سجاده اۆزره،
 باخا - باخا قالدې اؤنون گۆزلی...

پيغمبر نعتى

بوتو - بوت پرستى ائيلهين يالان،
ظالمىر قىرىنه ولوله سالان.
شاهلارېن شمشيرين اليندن آلان،
دالېنجا گليىرەم يا رَسُولُ الله!

فصاحت اۆلكەسى سنلە فخر ائدير،
ملاحت لشكرى اَرْدېنجا گئدير.
خلقتدە پارتلايش بىلىمىرم نەدير،
دالېنجا گليىرەم يا رَسُولُ الله!

بىليگىن سَرى سن، علمين شەھرى سن،
غىيىن اۆرتۆگۆسن، شەرىن نەھرى سن.
بشر معجزەسى، اعجاز بحرى سن،
دالېنجا گليىرەم يا رَسُولُ الله!

دئدين: «اَيُّهَا النَّاسُ! بىر اۆلون ھامې،
عرب، تۆرك، ھند، عجم ياندېرېن شامې.
قاتېن بىر - بىرىنە بۆتۆن ايامې.»
دالېنجا گليىرەم يا رَسُولُ الله!

«دوسدوغرو یول توتوب قاباغا گئدین،
فضیلت پایلاپین، یاخشېلیق ائدین،
یاشاییش اساسی اخلاقدېر» دئدین،
دالېنجا گلیرەم یا رَسول الله!

گۆلۆشلر گۆللندی گۆزەل اۆزۆندە،
حکمتلر قاینادی یئتگین سۆزۆندە.
اۆزتلندی خلقت سنین اۆزۆندە،
دالېنجا گلیرەم یا رَسول الله!

مدحیه یازماقدان چکیندی دۆزگۆن،
سنه عاشیق اولوبدور ایندی دۆزگۆن.
ترکینە دۆلدۆلۆن مینمکده دۆزگۆن،
دالېنجا گلیرەم یا رَسول الله!

تبریز یوللارېندا - ص ۷-۲ ربیع الاول ۱۴۰۱ هـ . .

سحر گلر

ای منیم دۆزۆملۆ دیارېم، تبریز!
یئنە دروازاندا نه های دۆشۆبدۆر؟
دئیرلر شهیدلر کروانی گلیر
کروانی قاباغا، ایچەر به سۆر.

نە دن تىرىمىرسىن نىيە دىنمىرسىن؟
 دۆزۈمۈن قىلىمىن باشىن دىلىدىر.
 بىلىمىردىم بو گىجە آچىق سىفرەنە،
 بىر پىلاک، بىر آووج سۈمۈك گىلىدىر.

عشقىن مەناسىنى بىلىرسىن البت،
 عاشىقلار بىجىرىدىب يۇلا سالىپسان.
 دۆزگۈن سحر كىروان آردىنجا گلر،
 گىجە ساووشا، تىك سائما قالىپسان.

تىرىز يۇللارېندا - ص ۱۹۸ - ۱۳۷۲ - تىرىز.

جانلى نظامى

تىرىزدە قورولان «نظامى» قورولتايندا
 چېخىشمى لغو اندەن قارداشلار ھدىە دىر.

قۇيمايىرلار بوردا چېخىش ائدەم من،
 گۆرۈرسىن ھر ايكى گۆزۈنلە تىرىز.
 دىيىرلر «مصلحت دىگىل، دانېشما،
 ائومىزى يىخارسان سۆزۈنلە!»، تىرىز.

«ەلسگر»، دىيىرلر امر وئرمىشىدى،
 چېخىشمى منىم لغو ائىلەسىنلر.

سالون ایچره منه یول دا وئرمه ییب،
خلقه «خسته لنیب اوستاد!» دئسینلر.

اینانمازسان منیم سوسماغیما سن،
سنی دانانلارین اویموشام گۆزۆن.
اوغلون چپخیشبله اوغلون دیلیله،
دنیانی بۆرۆیۆب حکمتلی سۆزۆن.

سویونو ظن ائدهن یۆکسک نژاددان،
بیرگۆن نظامی یه «دانیشما!» دئمیش.
«منیم اۆز دیلیمده دانیشمالی سان،
اۆلدۆررم باشقا جۆر دئسن!» سۆیله مییش.

شاها او دئمیشدیر: «باخ! نظامی نی
خطادیر، خطادیر، خطا! اۆلدۆرمک!»^۱
منیم نظامیله، بونون شاه ایله،
نه فرقیمیز واردیر، بوگۆن ده گۆره ک؟

قوی دئییم، ایذین وئر، بوگۆن اوجادان،
بو نادانا خطاب اۆره ک سۆزۆمۆ.

^۱ هان! خطا بود، خطا، کشتن چون نظامی یی!

دئىيىم: «آرشىبېنا سېغمارام سىنىن،
ساتمارام ناكسە سن تەك، اۆزۆمۆ .

تېرىزىن ايچىندە شاھ پرستلرە،
ترييون وئىرىسن، سۆز آيىرېرسان .
گئرى قالمېش ھەر بىر عالمىنمايا،
امكانلار يارادېپ ائو قايىرېرسان .

انقلاب يارادان بىر شاعرم من،
سن تەكىن ناداندىن ائتمەم تەمكىن .
دىن اۆرتۆگۆ آلتدا گىزلىتمە اۆزۆن،
باشقا بىر شىئە سن سەن، بامباشقادېر دىن .»

تېرىز! بو نادانا سۆيلىە كى: «دۆزگۆن،
جانلى نظامى سى اۆلموش بو عصرىن،
اۋنون چېخېشېندىن نەدىن قۇرخورسان؟
داغېتمېش سۆزىلە استېداد قىرىن!»

اوستاد نمونه

۱۳۷۱ - نجی ایلهده «تربیت معلم» مرکزلی نین
«استاد نمونه» سی سئچیلدیم، اما سندلر امضالانمادی.

آنا تیریز! بوگون، بۆتون اۆلکهده،
«استاد نمونه» سئچدیلر منی.
سنین هانسی اۇغلون «نمونه» دگیل؟
قوی اویوم بیر بئله شانلی وطنی.

اۆلچدۆلر، بیچدیلر، سئچدیلر، اما،
«باش رئیس»، سئچیمی تصدیق ائتمهدی!
اونون تۆره تدیگی کیچیک ماجرا،
اۆلایا چئوریلدی، چوخ تنز بیتمهدی.

سندلره اونون امضاسی گرەک،
قلمی ایشله میر گۆنشە ساری.
قاماشیر گۆزلی گۆنه چرخاندا،
قوی سنه سۆیله ییم سۆزۆمۆ بارې.

منی اقتدار یوخ، ملت سئچمیشدیر،
غیرتیمه گۆره، علمیمه گۆره.
اۆلگۆدۆر سۆیله میس دۆزگۆن شیوه سی،

قۇي گۈۋەنسىن اۇغلون بونا بىر كرە.

تېرىز يۇللارېندا - ص ۲۰.

مىثاق

«مىثاق» آدلې روزى نامەيە خطاب

سنمى سۇزلىرىمە «مېتىل» دىدىن؟

معناسېن بىلىدىن كاش مېتىلدىن!

ادبسىز اركان سىز اۇزۇمە دوردون،

پول ايله آلدېمې اۇنون بدلىن؟

آتبلىب دۇشۇلر سندن قاباق چۇخ،

سايما دېم ھىچ، آنجاق گۇيۇم بولاندى.

دۇزۇملۇ گۇنۇم وار ھر گلن ظلمە،

دئسەلر سارسېلدېم، بىل كى يالاندى.

سوسدورا بىلمەدى جالادلار منى،

سن كىم سن؟ آتدېغېن نەدىر او پالچىق؟

گۇللەلر قلىمى دئشە بىلمەدى،

سۇزۇنمۇ دئشەجك ھپ قېرىق - قېرىق؟

آدام استادېنا عاق اۇلماز بالا،

حرمت ساخلاماغېن استادېن اۇيرەن!

ائلىنە عاق اۇلان ناخلفلرىن،

اۆزۆنه تۆپۆره قهرمان وطن.

سنی، باخ! اۆستۆمه قودوردان ناکس،
دۆزۆمۆمدن منیم باسغین یئمیشدیر.
ادراک ائتمه میشدیر ملی دویغونو،
اودور کی مبتدل غزل دئمیشدیر.

اؤ نه قانبر ناموس نه دیر، عار نه دیر؟
هر کیم مینیک وئریر، پالانا دۆنۆر.
ایمانی یالاندیر، میثاقی یالان،
دۆن داندهغبله بوگون اویونۆر.

الیندن دنیاسین آلسان ناکسین،
آخرتی دانار، وجدانی دانار.
معنویتی یوخ، فضیلتی یوخ،
اۆرهگی پول تکی چۆرتگه ده سانار.

انسان دینی ایله «میثاق» باغلایار،
اٹلیله، یوردیله، دیلیله، نادان!
کت – شلوار قصدینه میثاق نه گرهک؟
عبا آلتینا گل گیرمکدن اوتان.

تبریز یوللاریندا - ص ۲۱ - فروردین ۱۳۸۰.

تېرىز دىلى

اھوازدا «شەھىد چىمان» داشگاھىندا
«تېرىز دىلى» حاققىندا دانېشېدېغېم مناسېتىلە.

دىلىندىن سۆز آچدېم اھوازدا بوگۇن،
غرور دوىا – دوىا، آنا تېرىزىم!
سكوتون، چىرتىن خوزستانلىنېن،
ھىدىە گىتىرمىشەم سانا، تېرىزىم!

قورولتاي يىرى نىن ساغ دىوارېندا،
عكسىنى آسمېشلار بىر تېرىزلى نىن.
دئىلر: «– ھىم يىرلىن شەھىد اولموشدور.»
بىر آن سوسدوم، زالدا دۆشۇندۇم درىن:

«– عشق اولسون اھوازدا، دىنى اوغروندا،
شەھادت شىرتى ايچن اوغلونا.
چۆرىلن حقيقى تېرىز دىلىنە،
ان دۆزگۇن بىر يۇلو سىچن اوغلونا! –»

او دىلدىن دانېشماق نە چىتىن ايشدىر،
بۆتۇن دىل سىزلىرىن دىلى دىر او دىل.
ياشاماق اىستەسن بىر انسان كىمى،

اۈنۈ - بۈنۈ بوراخ، گل اۈ دېلى بېل...۰۰

تېرىز يۇللارېندا - ص ۲۴.

قېزغېن اۈرەك

سمنان تربېت معلم داشگاھېندا
دائېشېدېغېم مناسېتېلە.

بوگۇن سمنان شېھرى داشگاھېندا،
يئنه اناام تېرىز سندن سۇز اتتېدېم.
نە چاشدېم، نە جايدېم، نە دە بۇدرەدېم،
سۇز مېدانېن اۋتۇب يۇلو دۇز گتتېدېم.

دېانت ھالەسې آلدې سۇزۇمۇ،
دېلېمېن اوجوندا اۋېنادې غېرت.
مردلېك باخېشېمدان اېشېق ساچاندا،
سمنان گۇزەللېرىن بۇرۇدۇ حېرت!

دئېرىدېلر: «- احسن اناان تېرىزە،
اۈغولودا بئلە بۇيۇتمک گرەك!
کېمسە قۇروماز سا امدېگې سۇتۇ،
ياشاماز کۇکسۇندە قېزغېن بېر اۈرەك.»

تېرىز يۇللارېندا - ص ۲۷.

اۋيون

۱۳۷۸ - نجى ايلده تېرىز داشگاھىندا بىر
يارى ايل، هفته ده ايكي ساعت درس دئيه بيلديم.

تېرىز داشگاھى تسليم اۆلموشدو،
دئيرلر كى منە آيېرېب كلاس.
هله رسمى دعوت ده گۆندريبدىر،
رئيسين يازدېغى سۆزه قولاق آس:

«- بويور گل شېرىوه، اجازه وئردىك!
يېغ طلبه لرین، دة درس اۆنلارا.
هجراندا، غربتدن، وصالدان دانېش،
شاه، «گلمه!» دئدى، شاه هارا، بيز هارا؟»

آنا جان اۆخودوم دعوت يازېسېن،
ندنسە شگيم وار، اينانانمېرام!
قوى يئنه اۋيونا دۆشۆم عيىي يۇخ،
من كى اۋيناماقدان دايانانمېرام!

بيليرسن من نه ياي! نه قېش بيليرم،
قۇنوندور يايلاغېم، همده آرانېم.
بوغوم بوز باغلاسېن، قۇي گليم بيرده،

شاختا وورسون، بلكە بركىسىن جانېم.

تېرىز يۇللارېندا - ص ۳۰.

آجىيان يارا

ئىلىمىن آجىيان ياراسىيام من،
 ال قولى نىزىمە گۆر ھاراسىيام من،
 پارچالانمىش قىلىن پاراسىيام من.
 ھەر دۇنا گىرسىم دە يىنە دۈزگۈن م،
 بو آد ايله حقىم واردېر اۋيۇنم.

دشمن وارلېغېمې انكار ائىلەدى،
 قىر آتېمې، بۇز آتېمې پىلەدى.
 منە تھمت ووردو، ھەر سۆز سۆيەلەدى،
 ائىلىن قاينې سېنى باشدان آتمادېم،
 كىشىگىندە اوياق قالدېم ياتمادېم.

بو ائىلىن تارىخى كىچىمىشى تايىسېز،
 كلامې، ھەر سۆزۇ، ھەر ايشى تايىسېز،
 دوروشو، گلىشى، گىدىشى تايىسېز،
 آلدانما اۋزگەننن ياغلې دىلىنە.
 آلاھىوا باش اگى، باغلان ائىلىنە.

گلمەدى دىلىمە بىرچە يالان سۆز،
 دۆزگۈنم ايلقارېم دۇغرو سۆزۈم دۆز.
 سەن دە اجنبى دن من تەك الين اۆز،
 گل ائله، وطنه، يوردا گوەنك،
 بوردا گۆمۈلمۈشدۆر يۈزمينلر دىلك.

تېرىز يۇللارېندا - تېھران - ۱۳۶۳ - ص ۴۷.

آقالبىق

قېرخ گۆندۆر ساخلايېب بولقار پۇلىسى،
 سۆرۈتلەيىر منى باخ ھاردان ھارا؟
 «فيلولوق» دا دئىير ادېما ھله،
 دىلىندە لكە وار، گۆزۈندە يارا.

شېرىن اورتاسېندا «تزار» ھىكلى،
 «خلاصكار» آدلانېر بولقار دىلىندە!
 بس نىيە بىزانسى دىزە چۆكدۆرەن!
 بىر «وحشى» تانېنېر دۇغما ائلىندە.

سەن دە كاش بىلئىدىن نە اومور مىندن،
 بۇيوما اوخشاين روس دۆلۈ بولقار؟

آنا تبريزيمدن اوزاق گزمگيم،
اونا خور باخماغم، منه عاردير، عار!

نئجه زحمتكشله حكومتى دير؟
بونه سوسياليزمدير؟ آلدانما دوزگون!
ديگمزالبالغا غربت ائللرى،
دايانما، يوبانما، تبريزده سورون.

تبريز يوللاريندا - ص ۴۹ - آبان ۱۳۶۲ - صوفيا.

حك ائيله

فضيلتله يوردو، كمال اوباسى،
قهرمانلىقلارېن بئشىگى، تبريز!
غيرتين، عصمتين، سهند ذروهسى،
اركين، تاريخلرين كئشىگى، تبريز!

بوگون شكايته سنه گل ميشم،
يوزولدم، داي بسدير، ديزه چوكدوم من!
سندن اوزاق دوشوب غربت ائللرده،
نه قدير آغلاييم، سؤيله ييم وطن؟

دوستلارېم دئيرلر: «- مهاجرت ائت!»

كانادادان ويزا گليپ آدېما،
 ائدينبورگ چاغېرېر تدرېس ائتمېگە،
 سانكى گلمېش ھامې باخ امدادېما!

سنە شكائتە گلمېش، آنا!
 قۇى دۇنۇم بېر داھا پاك اتگېنە
 جزامى وئرگېلن، دوزەللم باللە!
 دۇزگۇن ـو حكّ ائېلە صاف اۆرەگېنە...

تېرىز يۇللارېندا - ص ۵۰ - آبان ۱۳۶۲ - صوفيا.

زېيىللىك

شېرىن اورتاسېندان چايلاق آخارسا،
 ھر يئردە او شېرە گۆزەللىك وئەرە.
 نەدن بس سېنەندن آخان «آجې چاى»،
 سېنېن جمالېنې ساغ سولا اگەر؟

كېم زېيىللىك ائتدى گۆل تەك سېنەوى؟
 دۇنيادا تېمېزلىك نىشانى، تېرىز؟
 سېلەجېم توزو آى تەك اۆزۇندىن،
 گۆزلۇرەم مەن گلسېن زمانى، تېرىز!

«آجې»، زلال سوتەك آخېب گئەجەك،

قايىقلار اۆستۈندە لېلەنەجە.
 زماڭ آخېر ايندى دشمن كامېنا،
 گلەجەك بيزىمدير، چۈخ تىز گلەجەك.

تېرىز يۇللارېندا - ۱۳۲۷ - ص ۵۷.

اۆچ ساعەت اگىلنە

تېرىزدە كسروى نوچەلرېندىن بېرىنىن آدېنا.
 تحقيقات ائوينى قوران اگىلنەچىلر اۆچۈن.

ھەر زماڭ گۆزۈنۆ يادلارا تىكىدىن،
 ھىچ اينانماڭ سىن اۆزۈنە، ناكس!
 آغزېنا گلن ھەر لافى دانېشېدىن،
 قىمت وئرمەدىن بېر سۆزۈنە، ناكس!

كۆكۆم تېرىزدىندير، دئىيرسنى اما،
 قەرمانلىقدان ھىچ نشانەن يۇخدور.
 قېر وئەر - قېر وئەر فارس دانېشېرسان
 ظن ائتمە قېرېوا وورولان چۇخدور!

تېرىز تىرىيونون الينە آلدېن،
 ارىمە گىندىنى سۆز ائدەجەكسنى؟
 قارشېسېندا ايتى گۆزلرېمىزىن،
 يۇلسوز يوللاردامى يۇل گئدەجەكسنى؟

تېرىزدىن نە قالمىش سەنە يادگار،
غېرىت، غەت، عصمت، يۇلمو؟ تقوامې؟
سۆرۈپسەن ئالتمىش ايل اخلاق سېز حيات،
بوردان چېخ گىت، سنى تانېپەر هامې!

اينانامازسان سەن اۇزۇنە، اينان!
منىم چىن اۆچ ساعت اولدون اگلنجه.
باشقا جۇرەسنى دگىرلندىرمە،
قاباقدا ايشىم وار چۇخ اينجه-اينجه...

تېرىز يۇللارېندا - ص ۶۴ - خرداد ۱۳۸۰ - تېرىز.

خىر خواھلىق

خىر خواھلىغې گل تعريف ائىلەيك،
هامى «خىر خواھلىق» دئىرلر، تېرىز!
حتى دشمنلردە سىن قارشېندا،
دئىرلر «خىرىوى اىستەيىرىك بىز!»

گۆزلۆگۈنە هر كىم بىر بويا ياخمېش،
باخېر انسانلىغا، باخېر دۇنيايا.
هرە بىر بۇيادا گۆرۈر جەھانى،

بویا هارا اما تبریز، سن هارا؟

بویوتدۆن اؤغلونو رنگ سیز، بویاسیز،
 قلبیمین صافلیغی یوخ دئیش رنگه،
 تۆرکه سایایام من، باشقا سایام یوخ،
 بویانارام یوخسا رنگه، نیرنگه!

خیرخواهلیقلاردا تعریف اولاندا،
 هرهسی داشیپیر بیر رنگ، بیر بویا.
 بو خیرین، اؤ خیرین دئیلر نه دن؟
 ذرهجه بیر سنی گلمیرلر سایا؟

سنه خئیر بیر گۆن دۆشۆن ناکس،
 وقتینده الیندن توقات یئمیشدیر.
 باشقاسی دا اؤزۆن یورماسین عبث،
 اؤتوروب دالیندا هر سۆز دئمیشدیر.

گویا تبریزده دای کیشی قالمایب،
 مثلا شهریمیز قحطُ الرّجال دبر!
 ناکیشیلر بیزه خیر اختاربرلار!
 آنا تبریز قالخ باخ، گۆر بیر نه حالدبر!

دۇنن شاھنشاھا ظلُ اللّٰه دئیەن،
 سنە بوگۇن گلیب «دوستونام» دئییر.
 دئمک نە لازم؟ سن اۇزۇن بیلیرسن:
 یئنی دۇنا گیرمیش، یالان سۆیلەبیر.

بشریت خیری سەندەدیر، تیریز!
 سن یاخشې بیلیرسن خیرین تاریخین.
 سندن اۇیرنسنیلر خیرخواھلېغې،
 خیرخواھ انسانى بۇتۇن ھر یئرین.

تیریز یۇللارېندا - ص ۶۶ .

آی ائللر

یئتیشدی یئنه دە فجر اۇنگۇنلۇگۇ،
 انقلاب اولادی عشق اولسون سیزه!
 چیچکلنیر بیر - بیر گۆل نھالارېم،
 قېشدا یاز گلیدید وطنیمیزه.

دینین دایاغېسان، آذربایجانېم!
 ابدی اودون وار، سن ھئچ وقت سۇنمە!
 دیرسنسە دۇنيا سنە وورولسون،

اسلامدان آيرىلما، قرآندان دۆنمه.

شوو نيسٲ دُنياسى داغىلاچاقدېر،
پۇلاد پردهلردن چېخاچاق اٲللر.
بۆتۆن دشمنلرين بشرىتىن،
ياندېران آتشه ياخاچاق اٲللر.

عزيز گۆنلر سيزه مبارك اۆلسون،
تبريزين قلىبىنى دويان آى اٲللر!
كۆپۆكلره الين آتماز مرد اۇغول،
بىزى قورتاراجاق قرآن، آى اٲللر.

تبريز يۇللارېندا - ص ۸۲.

دانېشېردېم

تهران و تبريزده قورولان «فضولى»
قورولتاينىدا چېخىشېما مانع اۆلان رئىسلره.

«آقاي علسگر» امر وئرمىشىدير:
«استاد دانېشماسېن فضولى اۆچۆن!»
طالعه باخ، دۆنن شاه يۇخ دئىيردى،
تأيد ائتمه ليدير علسگر بوگۆن!

خوش گلدين تهرانا فضولى بابا،

صباح دا تېرىزە يۇللانا جاقسان.
تۇپلانېب ھەر يىردىن سىنى سۇنلر،
دۇيادان، باختىندان كام آلا جاقسان.

دانېشانماسام دا، سىنىن حاققېندا،
دانېشمايانلارې دانېشدىرېرام.
بۇيۇك غلبەدىر بو منە، بابا!
سىنىن چۆن مېدانى قېزېشدىرېرام.

داغېلان قاپېوا، مظلوم آدېوا،
«علسگر»ى دە بىز محتاج ائىلەدىك.
شاھلارې آيېردېق تاج و تختىندن،
سىنى ھەر تاج اۇچۇن بىر تاج ائىلەدىك.

تېترەمەيىن گۇرمۇش شاھلار تختىنىن،
اودور كى قورخويا دۇشمۇش علسگر.

...

تېرىز يۇللارېندا - ص ۸۸.

اخلاق نۇرماسې

تېرىلەندىرمىش منى اۇز آنام،
اوشاقلىقدان، منە نماز قېلدېرمىش.

«يالتىز آلاھېۋېن اۇنۇندە اگىل،
كىمسەنەن اۇنۇندە اگىلمە!» دىمىش.

دستناماز آلاندا ھەر دىفە، آنام،
دئەردى: «تورانى اۇلۇبدور اۇغلوم!»
آنام چكىش منى قرآن يۇلونا،
بو اۇلموش مکتىپىم، بو اۇلموش يۇلوم.

يۇل دئمەرم سىنن جېغېرېنا من،
يۇلسوزلۇغا چكىن بىر جېغېردېر دار.
بىلىمىم كى كىمدن سىن امر آلېرسان؟
الھام وئىر مەنە سۇگىلى دلدار.

تۆركە تۆرك دئمەرم، اخلاق اۇلمازسا،
ھەر تۆرك عۇمۇر بويۇ اخلاق گزمىشىدېر.
بىشە بىشە ائتمىش اخلاق نۇرماسى،
بونا گۇرە ناكس، تۆركۆ ازمىشىدېر.

تېرىز يۇللارېندا - ص ۸۹. ۱۳۸۱

اۋزۇنە اينانېر

سەنە بىسلەيىرم ابدى نىفرت،
ملىتىمى ساتان سىن اۇلدون يادا!

نوكرلىك ائىلەدىن شاھلار شاھپنا،
تېرىزى، اورمونو سن وئردىن بادا.

فارسلاشما تملين محكم لندىردىن،
شاھپن حكومتين مشروع ائىلەدىن،
تېرىزه تعظيم ائت، اورمويا اگيل،
اردىيله هر سۆز، يامان سۆيلهدىن.

من انقلاب اتتىم، قورولوش قوردوم،
دم وورورسان ايندى ملت چىلىكىدن.
اوتورا بىلمرم سنله بير يئردە،
سنه اوغول دئمز نه ائل، نه وطن.

انقلاب اۇنۇندە اگيل، تسليم اول،
قودورتما اۇستۇمە فارس شوونىستين.
زمان دگىشىيدىر، دۇران دۇنۇبدۇر،
دۇشۇنمك لازمدىر آزاجبق درين.

خيانت ائىلەدىن اۇ زمان بيرجۇر،
بو زمان دا باشقا بير يۇل گئدىرسن،
بو ائله اۇبايا آغ ساققال چېخماز،

سەن تەكى خاتىدەن، نە فەكر ائەدەرسەن؟

يۇلۇن تاپاچاقدەر گەنجەلرى ائەلەن،
قوراجاقلار يەننى باشقا بىر دۇران.
سەننى قارشىلاماز ھەئچ زمان تەبرەز،
اۋرۇنە اينانەر دای، بونا اينان!

تەبرەز يۇللارەندە - ص ۹۰. ۱۳۸۰

تۇپراق قۇخوسو

بۇتۇن انسانلارلا كەچەنمەك اۇلار،
سەنلە بىلەم نەدن كەچەنمەرم!
گەشتە گەتسەم دە ھەر كەم ایلە مەن،
سەن ایلە گەشتە ھەئچ گەدەنمەرم.

يورەدوما ائەلەمە باغەلې شاعەرم،
كۇكۇم مەكمەلەنەب بو تۇپراقلاردا.
كۇكۇ تۇپراقلاردا اۇلان بىر فەيدان،
جانلارنا، بۇيۇر گۇللۇ باھاردا.

تۇپراقدان ائەشام باھار قۇخوسون،
سەن بونو ایلەمدەن ائەماق ائەستەرسەن.

تورپاغىما منىم سەن خور باخىرسەن،
مەن دە دىدەرگىن سالماق اىستىرسەن.

تېرىز يۇللارېندا - ص ۹۱. ۱۳۸۱

آتايام، آتا!

قاباغىمى كىسىپ بىلىرم منىم،
شېلتاق آللىرىنى آسىپ بۇنىوما:
«- بابا نە گتىردىن مەنە باكېدان؟»
دئىيە، گلەجكەن «ياشار»، قوينوما.

دالېنجا فېرلانېب مازالاق كىمى
«اىلدار» دا سۆزۈنۈۋ ائدەجك تىكرار.
آللىرىن اوزالدىب «وئىر! وئىر!» دئىيەجك
آخى حلە بىر شىي بىلمەيىر اىلدار.

غىنچە دۇداقلارېن بوزە- بوزەسەن،
كوسەجكەن بەضاً، گۈلەجكەن گاه.
باشقا بىر عالمسەن، باشقا بىر عالم،
بو شېلتاقلىغېنلا مەن نە ائدىم، آه!

گتىرە بىلمەم ھەر شىيى آخى
چۈخ شىلروار بوردا، دئىيىم ھانسىنى؟

حله ليک باغيشلا، سون سفر دگيل،
بیر گون سئوينديرهرم سئچه قليبني.

يئني بير دنيادېر بورداكي دنياء،
هامبسي تاپيلېر اويونجاقلارېن.
ترن وار، ماشين دا، اوچاق دا، آت دا،
هامبسي يولچوسو خوشبخت ديارېن.

سحر اثر كن قالخېر كيچيك بالالار
هاميسي يوللانېر دوشرگه لره.
اوشاق باخچاسي وار بوردا ياشارجان،
بابانېن آنانېن هئچ غمي يوخدور
گله جيگي آيدېن بالالار چوخدور.

غلبه بايراغي المېش اوشاقلار
ايرھلي گنديرلر هر ساحه لره.
قارا سولار آخېر قېزېل قليبمن،
سيزي بؤيؤده يديم باخ من ده بئله.

عؤمؤر بير کرواندېر كئچه جك اوغلوم،
آرزولار، امللر چيچكلنه جك.

باكبىدان تېرىزە ترن گلهجك،
اردبىل گولهجك، تېرىز گولهجك!

ھارالارا اوچور خيال شېپىرىم،
گۆزۇم اۆنۈندەسن ياشارىم منىم.
يالان دۇنيا دىگىل دۇنيامىز بىزىم،
بوردا حيات واردېر، ابدىت وار.
اىلدارادا سۆيىلە، گل اينان بونا
اى قېزىل عنوانې باھارىم منىم.

سنە صلح ادلى گۆل باغلانمىشام من
اما كى سماسى وطنىمىزىن
بارېت قۇخوسىيە دولودور حله.
بىردە دعوا اودون آلېشدىرئانلار
صلحو تھلكەيە سالانلاردا وار.
«- ايكى قوشوم واردېر حيات باغېندا»
دئىە بىلىمرم من!
بۆتۈن اوشاقلارېن قاينې كئشپەم
آتايام، آتا!

اۆزۈلمەسە ھەر گاه بارېت سىمادان

هر بير يٲرده آزاد اۇلماسا انسان
 گولمهسه جهان،
 منيم كدر يۇكۇم آغير اۇلاجاق
 اٲلدار فبرلاناندا سۇنرا اۇتوروب
 هى آغلاياجاق!
 آخى حله بير شى بيلمه بير اٲلدار.

باكى لوحهلىرى - تير ۱۳۶۰

گۇنشى قوروماق

سمادان اۇزۇلر بارېت قۇخوسو،
 قورد كۇكۇ كسيلسه انسان ايچينده.
 سوهت اۇلكه سينده آزاد حيات سور،
 قانادلان پيۇنئر دوشرگه سينده.

بخش اٲديب سعادت سنه بو دۇنيا،
 داعوانى آجلېغى بيلمير سن نه دير.
 بو گۇزل حياتى بابان قوروبدور،
 بالالار پنادا سن اۇنو يٲتير.

باشقا انسانلاردا دۇنيا اۇزۇنده
 سنين كيمي حيات سورسون، گل دٲيك!
 بو هاوا سنيندير، گۇنش سنيندير،

ھۋانى گل اوداق، گۆنشى ايچك!

قوروماق گۆنشى چتىندىر، چتىن!

قازانماقدان بئله چتىندىر، بىلىن!

باكي لوحهلىرى - ۶۰/۳/۱۲

فضولى نىن ھىكلى اۋنۇندە

باكي نىن قلىبىندە دۋىۋنۇر، وورور،

انسانجيل سحيەم، سقلىتىم منىم.

اوجالېر گۆيلەر، قالخېر گۆنشە،

ھىكلە چئورىلمىش شىھرىتىم منىم.

«بساط سلطنت» يانمېش اودلارا،

سومقايېت ايچىندىن توستوسو قالخېر.

«گوشەى گلخنى» ايستەين بابام

عطيرلى باكدان خزرە باخېر.

قېزاران دان، سحر ساچاغېن آچجاق،

بابامېن ھىكلىن اۋپۇب، گۆلۈشۇر.

چېخار - چېخماز مارال داغېن دۇشۇنە،

وورغونون سلامى يادىما دۇشۇر.

بغداددانی یوخسا تبریزدن قالخیب،
بولودلا یاربشیر بیر بؤلۆک دورنا.
زالال هاواسیندا گۆزل باکی نین،
دالیر اؤنلارامی فضولی بابا؟

گۆنشلی دنیانین ایلک صحیفهسی
قیزیل آنا یوردوم؛ باکی بطنینده،
فیلسوف چهره سین شاعر بابامین
گۆزل عکس اتتمیشدیر آنا قلبینده.

دۆرد عصیر، بئش عصیر قالمیش آرخادا،
بیری بیزدن، بیری سیزدن اولاندا،
بیر شاعر یاشامیش وطندن اوزاق
کدرلنمیش یوردو یادا سالاندا.

فارسادا تۆرکده اۆز چئویرمیش اؤ،
قدر قیمتی نی کیسمه بیلیمه میش.
«چه کنم! چه کنم!» ناله سی چکمیش،
زمانه آلیندن فریاد ائیله میش:

رحم بر زاری من یار ندارد چه کنم؟
یار پروای من زار ندارد، چه کنم؟

دلم از طعنه‌ی اغیار به جان آمد و یار،
 خبر از طعنه‌ی اغیار ندارد، چه کنم؟
 دیده عمری ست که خونبار شده ست از غم او،
 او غم دیده‌ی خونبار ندارد، چه کنم؟
 درد دل چند کنم شرح، فضولی بر یار،
 یار فکر من افکار ندارد، چه کنم؟

تبریزین، باکی بن قزبل گولونو،
 کربلا چولونده اکمیش تربته.
 عربه بخش اتمیش دوستلوق عطرینی،
 فارس ده حیران قالمیش بو طراوته.

لاکن زمانه‌نین قودوز دوزوگو
 سپخمیش فیلسوفون پاک اوره‌یینی.
 بابامی تحمل ائتمه‌میش زمان،
 بابا بویله چکمیش گوئه سسینی:

چند ای چرخ! مرا زار و زبون می‌سازی،
 قدم از بار غم و غصه نگون می‌سازی؟
 بیش از این جلوه مده در نظرم دنوان را،
 چند غم‌های من از رشک، فزون می‌سازی؟
 وقت شد رتبه‌ی اقبال مرا قدر دهی،
 چند پامال در این رتبه‌ی دون می‌سازی؟

الم واقعہ ی قید، فضولی! صعب است،
آفرین بر تو، درین واقعہ چون می سازی؟!

حکمتلر باغیندان بیر چوخ گلدسته،
باغلادی فضولی، بیچدی فضولی.
آیری دؤشدو دوغما بایات ائلیندن،
آیرلبق شرابین ایچدی فضولی.

آدی چکیلنده لرزه دؤشوردو،
قولدور رضاخانین یئددی بندینه.
دگیشدی دنیا لار، دگیشدی دوران،
آنا وطن قالدی بابا قیدینه.

زالال هاواسیندا شانلی باکی نین،
بو یلانان هیکلده نه معنالار وار.
دورد یوز یاشیندادیر انسان کمالی،
هله ایلک باهاردیر، هله ایلک باهار!

دؤیونور شههرین آنا قلیبینه،
آذربایجانیمین اصیل سقلتی.
اوجالیر گو یلره قالخیر گؤنشه،

ھېككە چئوريلمىش قېزىل شەھرى.

باكى لۇھەلىرى - ۶۰/۳/۲۰

برى گل گرەگىم!

اۆرەگىم آچىلېر سنى گۇرندە
منىم آرزوم، منىم قېزىل دىلگىم!
گۆنشىلى وطن دە بويا باشا چات،
عصرىن گرەگى سىن، منىم گرەگىم.

اوشاق باخچاسىندا شىن - شىن ياشاسىن
سالخېم - سالخېم آچىل قېزىل گۆل كىمى.
گۆنشىلى وجەدە گىلىن گۆلۈشلىرىندىن
قۇي شاعر دىل آچسېن بىر بۇلبۇل كىمى.

گلەجك عنوانى خىالىمدا من،
تېرىزدە گۇرۇرم «دۇشەرگە» لرى.
نئجە سۆز آچمايىم اۇ قېزىل گۆندىن
برى گل گرەگىم، برى گل، برى!

باكى لۇھەلىرى - قىزىل اوشاق باخچاسى، خرداد ۱۳۶۰

مدينه مگه م!

مدينه گولگوننه

دؤننده مدينه مگه مه منيم،
روح القدس كيمي سئوميشم سنى.
آنا رايحه سى قوينوندان گلير،
باغرىنا باس منى، بوراخما منى.

تبريزين حشمتين، جاه و جالالين،
سنين جماليندا قوى يادا ساليم.
گل بوراخ باشبمي ديزلرين اؤسته،
آنالبق عطرينى تينندن آليم.

قلبينين او گئنيش فضالاريندا
خياليمين قوشو قوى قاناد آچسپن!
شعريتيم اؤپسون قيزيل دؤداغين،
انگين سمالارا شعالار ساچسپن.

گل آيربلىق چكن آنا بالا تك
قوجاقلاشاق قانا- قانا اؤپؤشك.
پايلاشماغا گليب بو غريب اؤغلون،
هجرانين شرابين گل بؤلؤشدؤرك.

ايچىمىدە توفانلار قۇپاردېسان سىن،
باشىندىن توفاننىڭ اسكىك اۆلماسىن.
قوجاغىندا آچان قېزىل لالەلەر،
قارا قېش گۆرمەسىن، ھىچ وقت سولماسىن!

باکې لوحەلىرى

جنوب آخېن

قېرىلدى زنجىرلەر، شاھلار يېخىلدى،
وطنە گىلمەدىز، آغېر اوتوردوز!
من كىچىك اۆغلوزون استىقبالېنا
آغلایا آغلایا آياغا دوردوز.

آرادان قالدېرىن مانعهلىرى،
تېرىز رايحەلى گۆزۈمە باخېن.
اۆتۈزدە دايانماز نە سىد، نە آراز،
آخېن - آخېن قالخېن، جنوب آخېن! . .

باکې لوحەلىرى - تېر ۱۳۶۰

غريب آنا

آنا قوجاغىنا سارى گلرم،
گۆزلىرىدىن آخان ياشى سىلرم.

یئنە قالخېب بیزه شعر اؤخویارسان،
ظفرلریمیزه باخېب گۆلرم.

وطنیمده سنه گۆل دوتاچاغام،
عُمرؤمؤ عُمرؤنه من قاتاچاغام.
مقدس آرزوموز چیچکلننده،
سنین دیزین اؤسته من یاتاچاغام.

تانېپېب خلقیمى بۆتۆن دُنْیالار
دینله ییب شعریمی توتغون آنالار.
اؤ غریب آنامېن آلاچېغېنا،
گۆل تاخمالېدېرلار ائلر اوبالار.

باکې لوحه لری - تیر ۱۳۶۰

شکایت

اوتوز بئش ایل نئجه قالېسان قارداش،
اٹلیندن، اوباندان، وطندن اوزاق؟
توفانلی آیالاردا، قانلی گۆنلرده،
دوغار - دوغمالاردان آلمادېن سوراق!

اوتوز بئش ایل وطن کۆچه لریندن،
اسمه دی گیلوار، قورومادی قان.

بىزە دىۋان دوتدو ضحاک پادشالار،
 آنالار قالمادې بېرچكىلى، اينان!

باكي لوحهلىرى - تير ۱۳۶۰

ناظم يا بنرجى

سنه حصر ائدندە قېزېل شەرىمى
 گۆزۈمدە يۈكسلىر اولوسوم، ائلىم.
 دگندە آلنېما ايستى نفسىن،
 باھار نفسىلە آچىلېر دىلىم.

اودلارېن ايچىندىن گلن شاعرم،
 «ناظم» لە پايلاشان «بنرجى» يم من،
 دومانلار، توفانلار اۋتمۇش باشېمدان،
 بونو ياخشى دويدون سن «زمانوف»، سن!

اۋ مدرک سۆزلىرىن دادېما يئتير
 چاتلاياندا آجى باغرىمېن باشى!
 شاعرىن گۆزۈندە چۆپ آختاراندا،
 اولورسان ھر زمان سن صبىر داشى.

ھىچدە باھاسېنا عقىدەمىزىن
 ساتىلارمى حىيات؟ سن سۆيلە آتا!

گلمیشم ثبوتو سندە گۆرمک چین
یوللاردا پالچىغا من باتا- باتا.

باکې لوحه‌لری- تیر ۱۳۶۰

باکې دان آیر ېلارکن

باکې! بو قلییمی، بو عقیده‌می،
آنا قوجاغینا تاپشېرېرام، آل!
سینله کسیدیگیم بو دوز- چۆره‌گی
اعتباریم سانېب منی یادا سال.

سولاردا اکیلن دمیر داشلاردا،
منیمده پاییمې ساخلا، سن باکې!
قېزېل بیر سحرده، ایشیق بیر گۆنده،
دۆنه‌جگیم سنه، یئنه من باکې!

قلیمدن بیر جاده وار اۆره‌گینه،
اۆردا هر وطنداش شادیانا ائدیر.
آزاد دُنیا لارا قارېشېر یوردوم،
ماهنې لار سائرېشېر، تانکرلر گئدیر.

باکې لوحه‌لری- تیر ۱۳۶۰

۲. گراپیسیڈر

تاج دئمىش

من دۇزۇنە قدم باسدېم،
ياشا سنى، ياشا يايلاق!
يۇللارېن نفسىن كسدىم،
ياشا سنى، ياشا يايلاق!

آرزو ائدىردىم اوشاق كن،
اويناياردېم داغلارېندا.
قسمت اۆلدو گۆرۆم سنى،
عمرۆمۆن سون چاغلارېندا.

سندن كۆچن آغبر ائله،
باشېم اۆسته تاج دئمىش.
قاشقايې تك ائلىم واردېر،
دگىلىم محتاج، دئمىش.

دۆزگۆن م من، صاف عشقىم وار،
چشمه لرین ساياق آخار.

سهندين اوجا باشبندان،
حسرتله «دنا» يا باخار.

قاشقايي لوحه لري - ص ١٤ .

اينله داغلار

يوللاري يوروب گل ميشم،
گزه - گزه، سينله داغلار.
گول چيچكلر گتير ميشم،
اتگينه چينه، داغلار!

اوزاقلاردا توزوم قالدې،
دوران مني ظلمه سالدي،
ياربمي اليمدن آلدې،
ياغي گلدن كينه داغلار!

اٲل منيم درديمي بيلدي،
گوزلريمدن ياشي سيلدي.
صولتيم انكار اٲديلدي،
سن ده آغلا، اينله، داغلار!

ياد گوزونده سوزوم اؤخدور،
غميم وار، سئوينجيم يؤخدور.

دۆزگۈن ئۆن نېسگىلى چۆخدور،

آل كۆكسۈنە دىنلە، داغلار!

قاشقايى لوچەلىرى - ص ۲۹ .

سنە گلدىم

علم و هنر مدينهسى

سلطانيه، سنە گلدىم.

تارىخين اۆدلو سينهسى،

سلطانيه، سنە گلدىم.

يئرين بئشينجى جنتى،^{۲۶}

اثلين ان اوجا همتى.

دينين مجسم غيرتى،

سلطانيه سنە گلدىم.

شامدان گليردى خراجين،

ميصيردن، چين دن ده باجين.

يوخموش آجين، بالاجين،

سلطانيه، سنە گلدىم.

²⁶وصاف الحضرة ۷۱۰ هجرى قمرى ده سلطانيهنى «جنت خامس ارض» آدلاندير.

من دۇزگۇن ۋە، اۇغلون سنین،
 غربت چکنی وطنین.
 اۆره گییمه آلدېم غمین،
 سلطانیه، سنه گلدیم.

زنگان لوحه‌لری - ص ۹.

آخار اۆلسون

سلطانیه! ابهر داغین،
 کۆکسۆنه گۆل تاخار اۆلسون.
 یئنه آلاچیق قورولسون،
 شاه بولاغین آخار اۆلسون.

کۆرلوق چکمه‌سین ائلیرین،
 داغلاردان داشسین سئلیرین.
 آغ بنیز ساری تئلیرین،
 بایغین - بایغین باخار اۆلسون.

الله قوروسون زنگانی،
 سنه بخش ائتسین ائلخانی.
 جوانلارین غیرت کانې،
 ایلدېرېم تک شاخار اۆلسون.

قلىيىمى بوردا قويلاڭىم،
قامتىنە بۇي بۇيلاڭىم.
گۆزەللىرىنى ھۇيلاڭىم،
دۆنۈب جانېم ياخار اۆلسون.

زىنگان لوحەلىرى - ص ۱۰ .

سويون لىلدى

كۆھۆللر^{۲۷} ايشىدىن دۆشۈبدۈر،
شاھ بولاغى سويون لىلدى.
بىر ايچىم سو ايچىمەدىم،
حسرتىنم نىچە ايلدى.

اۆلارام من سنە برده،
سن نردەسن، اۇغلون نردە.
درمانسان ھر غمە، درده،
سندىن آخان قېزېل گۆلدۆ.

سۆز قۇشدم اۆرەك داغلاڭىم،
غصە دن چىلنگ باغلاڭىم.
چۇخلارېنا من آغلاڭىم،

²⁷ كۆھۆللر: شاھ بولاغى سويو ايله ايشلىن، سلطانیه كنارېندا دگيرمانلار توپولوغو.

درديمي تڪ دؤزگؤن بيلدي.

زنگان لوحه لري - ص ١٣ .

بيللور لاله

اسكي بيللور لاله سيني،
هر گؤن سحر - سحر سيلر.
تؤزون آلا، پاربلدار،
دوروب بير آٲلبق سير اٲدهر.

تيكر يورغون گؤز لريني،
سانكي دالار كٲچميشلره.
آغ بيرچكلي قادبن آنام،
هٲچ باخيشبن سرمز يٲره.

باشي اوجا، گؤزؤ ديرى،
لاله سينه باخار، باخار.
باخيشي نبن وسعتينه،
يؤلدان گلر گؤللؤ باهار.

گؤز لرى نين شعاع سېندا،
دؤزؤملردن نشانه وار.
دوغرولوقدان، دؤزگؤنلؤكدن،

صداقتدن ترانه وار.

آذربایجان ائلری نین،
آناسېدېر منیم آنام.
قلبدن قوپان شعرلریمین،
آیناسېدېر منیم آنام.

قلبینه ذرهجه تۈز یۈخ،
تمیز بیللور لاله سی تک.
صافدیر، تمیزدیر، آری دیر،
کۆکسۈنده آلېشان اۋرەک.

زنگان لوحه لری - ص ۷۱ - ۱۱ / ۳ / ۷۷ .

آنا وطن، آنا وطن!

قهرمانلار دیر یله جک،
اۋئۈنده یاد اگیله جک،
اۋغوللارېن سئویله جک،
شن گله جک، تئز گله جک،
آنا وطن، آنا وطن!

عطیرلیدیر قۋینون سنین،

گۆللەنجک درەلرین!

گئەجکدیر دردین - غمین،

دیلکیریم آچار چیچک،

آنا وطن، آنا وطن!

یاد باغبەر یالان - یالان،

منه دئییر: بیزه اینان!

اتتمیر بونو اصلا گمان،

سندن اۆلماز هئج ال چکمک،

آنا وطن، آنا وطن!

بولاقلارین سرین سنین،

چشمه‌لرین درین سنین،

اوجا ذیروہ یئرین سنین،

ان گۆزەلسن، بونو بیلک،

آنا وطن، آنا وطن!

سن منیم‌سن، منیمکی‌سن،

سن بیر ایدین، بس ایکی‌سن؟

اۆرەگیمدە سن، تکی سن،

یئر دوتوبسان، بئله گرەک!

آنا وطن، آنا وطن!

گۆزەللىكده بىر دنەسن،
منجه، دۇنيا تكى سنسن.
آنچاق سنە باغلىپام من،
صرف ائتميشم بوردا أمك،
آنا وطن، آنا وطن!

داغلارېندا گۆل آچاق،
قېزېل گۆنش نور ساچاق.
ايشېغېندان قورد قاچاق،
او گۆنە گل كۆنۆل وئرهك،
آنا وطن، آنا وطن!

قان رنگينده بايراغېن وار،
دۇنيالارغا نۇوراغېن وار،
ياز نفسلى مېن داغېن وار،
من قۇيموشام بوردا اۆرهك،
آنا وطن، آنا وطن!

سارى بۇلبۇل

غملر سنى جانا گئدى،
رنگين اولدو سارى بۇلبۇل.
قلبين ظالم قېش اولادې،
گل آغلاما بارې بۇلبۇل.

كۆكسۇندە اۇدلاندى اۆرەك،
گۆلۆنچ اولور بوردا ايستەك.
هانې كئچميش زمانلار تك -
باخچالارېن بارى بۇلبۇل.

نييه سئچدين سن ظلمتى،
قبول ائيلهدين ذلتى؟
بيلميردين بو حقيقتى،
قېشېن اولماز عارى بۇلبۇل؟

قارا بولود يان گئدهجك،
قهрманلار قان ائدهجك.
گۆن داغدان قالخېب گلهجك.
اريدەجك قارى بۇلبۇل.

عاشیق تریپه دجک سازې،
 قالدېرا جاق خوش آوازې.
 گۆره جکسن یایی - یازې،
 اؤیه جکسن یارې بۆلیؤل.

بیلیرم آخر یاز گلر،
 گۆنش یئره نور سرپلر.
 یئنه گۆللر عشوه ائیلر،
 ائیلمه چوخ زارې بۆلیؤل.

گیرریک قیزیل گۆل باغینا،
 بنفشه لر اویلاغینا.
 یئتر یارین قولاغینا،
 سن سبزلدات تارې بۆلیؤل.

دۆزگۆن دئییر دۆنه جک ایل،
 یاناغیندان قان - یاشې سیل.
 سازې گۆتۆر آچ گیلن دیل،
 اؤخو اؤخو سارې بۆلیؤل.

منى ھارا آتېرسان سن؟

شاعر دۇستوم، دايدان حلە،
 اليم بيلمير يۇرولماغي.
 منى دىنلە، منى دىنلە،
 بىليرسن كى اۇزۇن بئلە.
 چۇخ آجېدېر بىر شاعرين،
 تىك اۇلماغي، تىك اۇلماغي...

داغ دۇشۇنۇن بولاغي تىك،
 من گۇزلىردن آتېلمېشام.
 سانېلمايېر بوردا امىك.
 آياق اۇستە دورام گرەك.
 ايللىردىر دشمن اۇخونا،
 دوتولموشام، دوتولموشام...

منىم شىرىم، منىم سۇزۇم،
 ائللريمە چاتمايېدېر.
 انتظاردا سوسوب گۇزۇم،
 قارالېدېر ھەر گۇندۇزۇم.
 ياد ائللى نىن يالانى دا،
 اۇرەگىمە ياتمايېدېر...

اۋز يوردومدا، اۋز اۋبامدا،
 غريب گزيب دانېلمېشام.
 قلميمدن كاغېدلار،
 ياش تۆكمۇشم داملا - داملا.
 بودور نرون، بودور فرعون -
 آتشىنده يانېلمېشام.

عشقى مقدس شاعرم،
 سېنەمدە وار قېزېل اۋرەك.
 بورا منە اۋلوب وطن،
 منى ھارا آتېرسان سن؟
 نئجە يوموم من گۆزۆمۇ؟
 بېر دۇنيا وار بوردا دېلك...

كۆنلۆم ائوى اۋلوب برباد،
 قولاق وئرين سيز آ دۇستلار:
 حددن آشېب ظلم و بيداد.
 يئرسيز من چكميزم فرياد.
 ائل نيسگيلى بېر شاعرى،
 بيليرسيز نە حالا سالار؟...

كلام

گۆزۆ آلا شاملو قېزې،
 سينهنده نارې ايسته‌رم.
 گله‌جگي يئتيرمگه،
 سنين تڪ يارې ايسته‌رم.

اۆز ائليمه جان دئيمش،
 دشمنه قان – قان دئيمش.
 سئوگيليمه يان دئيمش،
 يار بيداري ايسته‌رم.

گۆزهل سنى من آتمارام،
 يانېندان هئچده گئتمرم.
 حله – حله من اؤتمرم،
 «بنده سواري» ايسته‌رم.

منيم اۆره‌گيم بيداردېر،
 سنيندير هر نه كي واردېر.
 اوليم آخيري ياردېر،
 كۆمگي، يارې ايسته‌رم.

منیم تک اشعار یازانی،
 حق یولو، شرطی میزانې.
 اؤز ایچیمیزه گزهنی،
 گۆزهل دلدارى ایستهرم.

تات دگیلم من اگیلم،
 دۆزگۆن موم وار، آج دگیلم.
 کیمسهیه محتاج دگیلم،
 صاحب دیداری ایستهرم.

کیچیک شعرلر - ص ۵۲ . ۱۳۴۸

آرخ

داغ دۆشۆندن آچیلان آرخ،
 تا هاراجاق گندهجکسن؟
 بیلیر سنى نه وقت، نئجه،
 هارادا سن ایتهجکسن؟

هئچ خبرین وارمی سۆندان؟
 آشناسانمی گلهجکله؟
 یارا - یارا یوسما یئری،
 اوغرانیپسان هارا بئله؟

بیلیرسنمی چبخاجاقدېر،
 قاباغېنا یۆل کسنلر؟
 شوش قایالار بویلا ناجاق؟
 زور ائده جک سنه نهلر؟

بئله یئنیش یئتمکده، سن،
 مقصدیوی تانییرسانمی؟
 آخیشلاری اویا - اویا،
 باغیربرسان دلی - دلی!

کیچیک شعرلر - ص ۸۴ .

ساری کۆینک

یان دۆشمۆشدۆ، آناسېندان،
 بیر بالاجا ساری کۆینک.
 جھجھیندن دویولوردو.
 باشېنا بلا گلە جک.

بیر شرارت کند اوشاغې،
 اوتلادېردی قوزو - قویون.
 شاپاند - قایا تاولایاراق.
 چبخاردېردې مینلر اویون.

كۆشنىلىرى گزە - گزە،
گلىب چاتىدى او چمنە.
گۆردۆكى بىر سارې كۆينك،
سس سالىبدى جەجە ايله.

قولالاربن شاخلاياراق،
دىنلەدى او قوشون سسىن.
سانكى دئىير سۆزلىرىنى،
دالى وئردن اۆز نفسىن.

سس آردىجا گزدى - گزدى،
توخدادى تا بالا قوشا.
بىر ساپ چكىب شاپاندېندان،
ووردو اونون قىچېن داشا.

توپلادى بىر باش قوزونو،
گۆنش داغدا اگىلىندە.
ايپله قوشو ساللاياراق،
سۆرۆ ايله گلدى كندە.

اوشاق ئۆدە سۆينەرەك،
 ئانسېندان غرىيل آلدې.
 ايچينە دە سېيىب بوغدا،
 آراسېنا قوشو سالدې.

غرىيل ايچرە، بوغدا اۆزرە،
 بىر قاب دورو سودا قۇيدو.
 بىر شەدەرە قاپاق ائديب،
 دۆورەسىنى ايپلە ھۇردۇ.

گئجە بۇيو سارې كۆينك،
 ياتمادان سس - صدا سالدې.
 سحر اۇنو اۆلۆ گۆرۆب،
 اوشاق درين فكرە دالدي...

كىچىك شعرلار - ص ۸۵ - ۲۶ / ۲ / ۴۶ - مېرام كندى .

كندىليرين اوخومالارې

آى كندىلير توپلانېن،
 ماھنې دئىيب اۇخوياق.
 بىر - بىريزە ساپلانېن،
 اوزون زنجير تۇخوياق.

هر آدېمدان بېر سلاق،
بۇنونا آغالارېن.
آجې قېشا سۇن قۇياق،
اۋزۇن گۆرەك باھارېن!

كندلى يېك آى آقالار.
درتلى يېك آى آقالار!

يايدا قان - تر ايچەرىك.
سنبىل لرى يېچەرىك.
آجلىغېمېزدان قېشدا،
شەھەرلرە كۆچەرىك!

توراغايې اوچاندا،
شاھلار شراب ايچىندە.
هر ياندان قاوولارېق،
كندىمىزدن كۆچىندە!

بىز قېللى يېق تۆكلۆيۆك.
عۆمۆر بۇيو يۆكلۆيۆك.

ھرنە دئەيز ايناندىق،
بىز قولاي تۆكلۈيۈك!

مكتەب آچىلېر يىنگى،
فارس دئەك دىنگى - دىنگى.
بىر كىمسە ھىچ سۆيلەمىر،
بگو بىنم چى مىگى؟

قاپې نې ياغېش دۇيۇر،
اۆرەگىمىز دۇيۇنۇر.
بىز بوردا تىترەشپىرىك،
اۋ اۋردا اۋزۇن اۋيۇر!

سارايدا پولو سئلە،
تېم وار منى يئلە.
دۇقتورلار دئىپىرلر كى:
كندلىدېر، جانىم، وئلە!

آى قېز، گۆزلرى آلا،
دور پىنچە اۋدون قالا.
شاھې باسدېراجاگام،

نالچې ياخشې باخ نالا!

چايلار چشمه لږ دۇلار،

سۈنبۇلۇ اوراق يۇلار.

آزادلىغا چېخارىق،

گمان كى بىرگۈن اۇلار!

باغدا چىچك اكەرىك،

دېيىنە سو تۆكەرىك.

ظالملىرىن گۈزۈنە،

اوخ تەك آخىر چۆكەرىك!

ياشېللىق دېر مئشەمىز،

ايشلەمكىدېر پئشەمىز.

بىچىلەجك شاه كۆكۆ،

ايتىلىرى تئشەمىز!

كندلى يىك آى آقالار،

درتلى يىك آى آقالار!...

ملا قرآن اۇخويار،

کندلی خلی تۆخویار.
 خلی نی آپارارلار،
 سارایلار سالارلار.
 سارایدا اگیله شرلر،
 قېزېل شراب ایچرلر.
 کندلی قاپیدان باخار،
 منی یاندېرېب یاخار.
 بارماغېنی قالدېرار،
 قېرمېز قانی دامجېلار.
 دۆشر خلی اۆستۆنه،
 آغ ناخېشدا ایز سالار.
 گۆز ائله اوردان قالار.
 گۆز باخماقدان قارالار
 قان سارالار، سارالار...

کندلی ییک آی آقالار،
 درتلی ییک آی آقالار...

مجموعه ۱ - قیش ۱۳۴۶ - ص ۵۸ .

دۆزلر

مین دیل ایله کئچمیشلردن،
ای وئرهن مین خبر، دۆزلر!
منه دئیین دنیا بویو،
نهلر گۆردۆز، نهلر دۆزلر؟

دای اۆره گیم اولوب شان – شان،
دُنیا دۆتۆب، سانکی زندان.
دویموشام من یاشاپیشدان،
حیاتدا یوخ ثمر دۆزلر.

ظالم قالبر اۆز تاختیندا،
خلقین آچمېر گۆل باختیندا.
حیاتین ان خوش واختیندا،
بوردا اولور هنر دۆزلر.

قوجاغېزې آچین یارا،
گلن واردېر بختی قارا.
اعتبار یوخ دُنیا لارا،
عۆمۆرده یوخ بههر دۆزلر.

گزديم

عمرؤمؤن ايلك باهاربندا،
چېخديم گؤللو باغي گزديم.
تاپانمادېم سئوگىلىمى،
سؤلؤ گزديم - ساغي گزديم.

حياتېمدا بؤلبؤل اؤترؤ،
عشوه ساتان بير گؤل اؤترؤ.
وطنيم اؤترؤ، اٲل اؤترؤ،
شاد- شاد اولدوم ساقى گزديم.

غمه وئرمك آرا اؤچؤن،
درتلريمه چارا اؤچؤن.
بير اؤرهگى يارا اؤچؤن ،
مين درهنى - داغي گزديم.

اولدوم دشمنى ظلمتين،
بير وورغونو طبيعتين.
باخچاسېنى محبتين،
عمرؤمؤن خوش چاغي گزديم.

سیر ائدەندە ایلک باھارې،
 گۆرجک یتیردیم شوخ یارې،
 دۆزگۆن دئییر: «بیر گۆل سارې،
 باشدان باشا باغې گزدیم!»

اوجغون داخما - ۱۲ / ۲ / ۴۶ - ص ۵۰.

نشیده

زنگان، ابهر، ای خلقتین،
 سئوینج دولو نشیده^{۲۸} سی!
 ائللریمین محروم قالان،
 نیسگیل ساچان جریده سی!

کیم دئییر تاریخین یۆخدور؟
 ذیروه سی سن تاریخلرین.
 یئددی مین ایل مکان اۆلموش
 بایاتلارا هر بیر یئرین.

حکمت قانی جاری ائدەن،
 اۆره گی سن، سن ایرانین.
 شاماتی، مصری سیر ائدەن،

²⁸ نشیده: مقدس سرودلارین شاه بیتى، شعرین ان گۆزەل مصراعى.

گۆزۆسن آذربایجانین.

زنگان لوحه‌لری - ص ۱۴ .

دورما دئدی!

دئدیم: سنی سئویرم من،

کندیمیزده قالما، دئدی.

دئدیم: خوشدور بو گۆی چمن،

بوردا اوبا سالما، دئدی.

دئدیم: سېناقدان چپخارام،

دئدی: من ده وفادارام.

دئدیم: شهره آپارارام،

اؤندا منی آتما، دئدی.

دئدیم: شهره اود باغلارام،

دئدی: داها من دېغلارام!

دئدیم: سنسيز من آغلارام،

اؤره گیمی چالما، دئدی.

دئدیم: ده بیر نهدير چارام؟

دئدی: من بیر کندلی یارام.

دئديم: سندن آيريلمارام!

بئله فکره دالما، دئدى!

دئديم: گل بس بير باش قاچاق،

دئدى: يول چوخ، قولدور اۇياق.

دئديم: ائلدير بيزه داياق.

گؤزله ناغيل اؤلما، دئدى.

دئديم: ائلى اويادارام،

دئدى: کس بو دىلى بالام.

دئديم: زورلو اولوب اوبام،

ائلهده بس دورما، دئدى.

۳. بیاتیدر

آ دوستلار!

آمانا، زارا گلديم،
حالتيم پوزغون اولدو.
دوورمه عطير ساچان،
محبت گولۇ سولدو.

سۇن گۇنلۇ بير قۇجايام،
جوانلار دينلەينلر.
ظلمتە قاپلاراق،
عمرۇمدن گۇرمەديم بر.

شادلىق كى گۇرەنمەديم،
دۆزلۇك كى سئچنمەديم،
زحمتلە اكديگيمين،
بههرين بيچهنمديم.

قارالدي گۇنۇم — عمرۇم،
اسگيك ليك گۇردۇم دايم.
باغبرتيم باسبلاراق.

حلقیمده قالدې هاییم.

آ دوستلار! بودور آرزوم،
دوغا بیر قیزیل گۆنش.
و چىخاق گۆنه بیزلر.
اوجالا جانندان آتش.

آ دوستلار! اوگون اولسا،
آچېلسا لاله و گۆل.
چوخجا یوخ، بودور آرزوم،
یاشایام تکجه بیرایل...

کیچیک شعرلر - ص ۸۸ - ۲۴ / ۲ / ۴۴ - مهرام کندی.

قاشقای بایاتیلاری

گۆزهل آلار قاشقای،
گۆزدن سالار قاشقای.
دورانی سیر ائدینجه،
فکره دالار قاشقای.

گۆزهل سۆزهر قاشقای،
گۆنگلوم اۆزهر قاشقای.
حسرتلی گۆز یاشلاربن،

شعره دۆزەر قاشقايې.

داغدان ائىمىز قاشقايې،

بئلى سىنىمىز قاشقايې.

غرىبلىگى، حسرتى،

اودار، دىنىمىز قاشقايې.

داغدان باخار قاشقايې،

جانېم ياخار قاشقايې،

وقتى گلسه، يازچاغى،

سئل تىك آخار قاشقايې.

قاشقايې لوحەلىرى - ص ۱۵.

داغدا بىر آھو گۆردۆم

يۇلدا آخار سو گۆردۆم،

سولارې دورو گۆردۆم،

ھانىي منىم تىفنىگىم،

داغدا بىر آھو گۆردۆم.

دۆتۆب بىر كرە باخدې،

يايىندې اوخ تىك آخدې.

چاتدې قاشېن ياي كىمى،

كۆيۈمۈن اوجون ياخىدې.

«دۆزگۈن قۇجالدېن!» دئدى،
«ياخشى اوجالدېن!» دئدى.
«ياددان، شاھدان، دشمندن،
آخېر باج آلدېن!» دئدى.

قاشقايې لوحەلىرى - ص ۵۷.

اومما

زۆھرۈن چۆلۈ، گلمېشىم،
آھولارېن يۇخلايام.
يۇرغون بېر مارال سىچىم،
اۋرەگىندىن اۇخلايام!

بايرام ائدەم اۋىنايام،
ھجران حصارىن يېخام!
الىندىن «اومما» آلام،^{۲۹}
خستەلىكلردىن چېخام.

اسىر ائدەم قلىبىمە،
قلىبىندە يۈۋا سالام.

²⁹ عىتەنەلرېمىزە گۆرە، خستەنىن اومدوغو يىئردىن اومما يىتمىگى اىلە خستەلىگى تۇخدايار.

دۆزگۈن ايلقار، صاف عشقین،
جانېمې وئره، آلام.

زنگان لوجهلری - ص ۲۲ .

آی گله جک!

آی گله جک! بونو بیل،
کی بیر زمان بورادا.
سانمادېلار سۆزۆمۆ.
کۆللهدیلر کۆزۆمۆ.
اوتلادېلار شعریمی،
داغېتدېلار اۆزۆمۆ.

آی گله جک! آگاه اؤل،
بو بۇغونتو ایچره بیز.
گلمه گیوی قانېرېق،
شنلیگیوی آنېرېق.
بو قارانغو زماندا،
اؤدلانېرېق، یانېرېق.

آی گله جک، دگیلیک،
بیز ایندی نین انسانی.
یارانمېشېق سنین چین.

چۈخ چکرمی گلیشین؟
آ یولداشلار تئز اولون،
گلەجگی گتیرین!

بو عصرده دانبلدېق،
زندانلارا سالېندېق.
آنېلمادېق، گئدیریک،
دای بورادان ایتیریک.
سنه لازم سۆزلری،
بودور، تحفه ائدیریک.

کیچیک شعرلر - ۳ / ۱۰ / ۴۶ تیریز - ص ۳۵.

ناخبرچی

سحر گۆنش ساچاندا،
ناخبر کئندن چېخېردی،
توراغایې اوچاندا.

شفق داغدا سۆرۇنجک،
ناخبرچی نېن گۆزۇنه،
تۇپلانمېش مال گۆرۇنجک.

چۆره گینی گۆتوردۆ،

اليندەدە بىر آغاچ.

اۆز كۆشەنە اۆتوردۇ.

چېخىب گزدى گۆنشلە،

سحردن تا آخشاما.

اۈ ھاۋادا، بو يئردە.

گاھ دۇلاندې گاھ ياتدې،

گاھ آتلادې آرخلاردان.

گاھ قوشلاردا داش آتدې.

گاھ اۈخودو «داردارې»،

گاھ بىر قاچاق مال سارې.

تايدا لادې يوللارې.

گۆنش گۆيدە قاوزاندې،

بئىلەلىكلە وقت اۆتدۇ.

ناخېر دويىچاق اوزاندې.

ناخېرچې دا بورادا.

چۇل قوشلارېن دىنلەدى.

آلاخ دەرىب دە يئدى.

آخسام وقتى باتېدان،
قالخدي قارا بير بولود.
قارا اولدو آسيما.

ياغېش ياغېب مئح اسدى.
گون اگيله زمانى.
ناخبرچېنى سو باسدې.

چؤكك وئريب بيرداشا -
چولون آتب باشينا،
نغمه قؤشدو ياغېشا.

- ياغ ياغ ياغېش دؤيونجا،
قوى يئجرسين اكينلر،
چيچكلنسسين بو دنيا.

ياغ، سو باغلا گؤللره،
ايسته ديكجه شېرلدا،
ثمرين وار ائللره.

سانكى بيلير بولوتلار،
ناخبرچېنى ديلينى،

آغلادېلار زارها زار.

تامام ناخېر چمنده،
سو قوشو تېك چىمىلدى،
ناخېرچى دا نغمه ده.

آزجا كئچمىش، سىمادا،
قارا بولود يانلادى.
وسازلادى ھاۋادا.

گۆنش داھا سۆرۈندۈ،
غروبون آل شىقى.
مىرېگاھدا گۆرۈندۈ.

ناخېرچى دا يىغدېغى،
آلاخلارلا، قوشلارلا،
و ناخېرلا يۆللەندى.

گۆنش باتىپ باتمادا،
كىند اىچىنە يىتىشىدى،
باشلادى مال آيىرا،

اٲوه گٲتى سؤنراسا،
اؤلموش ايدى گٲجه كى،
گيردى هيسلى بيرداما.

قارشىلاندې اؤ شادجا،
اوشاقلارلا شام ائديب،
باشلادىلار ناغىلا.

ائشيتديگين، گؤردؤگؤن،
بيرگؤن عمرؤ كؤشنده،
شرح ائلهدى اتتديگين.

اوشاقلاردان ان شيرين،
كندين اؤلان – قالانېن،
سؤيلهديلر هامېسېن.

دئدى آخر آتاكى،
– اوشاقلارا آروادا – :
– دورون ياتاقدا بسدير،

يئنه سحر تئز دوراق.
دنيا بيزى گؤزله بير،

ايشى يئردە قويمايلاق...

كىچىك شعرلر - ص ۷۹ - ۲۷ / ۲ / ۴۴ .

سۆز آجى

اۆرەگىم، سۆز آجىدېر،
مطلب تاپ، گئىدىب يازېم.
دردىمى بىر - بىر آچېم،
غملى كن پار - پار ساچېم.
آغلاسىن زار - زار سازېم.

گۆزۇمۇن بولوتلارې،
چاغلايىر داھادا چۇخ،
كىمسەسىز يېخېلمېشام.
تكلىكده سېخېلمېشام،
دردىمى ھىچ قانان يۇخ.

شعيره تۆكەجىم،
سېزى سېن اۆرەگىمىن.
شعيره قالا جاغام.
باھارا سالاجاغام،
چىچگىن دىلگىمىن.

خلقىمىن شاعرىيەم،
اٲلىمىن بىر ايشچىسى،
طبيعە نغمە كارې،
محبت بىستە كارې،
ظلمتىن دۆڭۈشچۈسۇ.

اٲلىوى - يوردونو سۇ،
اٲل ايله قالسېن ادين.
بىلىمىرم دۆزگۈن نەدن،
سن كىمى بىر شاعردن،
زەھلەسى گئدير يادېن!

كىچىك شعرلر - ص ۹۲ - ۱۸ / ۲ / ۴۳ - نوغەدى كندى.

آينا

آينا، گۇستر اۆزۈمدە،
گىزلى قالان مىن غمى.
آيدېن ائله عالمە.
مندە اولان المى.

آينا يئرى بريىە،
منلە قاباق دور يئنه،
باخېم گۆرۈم اۆزۈمە،

گىجلىك ايزى گلدىمى؟

زالال سو تك ساچاندا،
شاقوق اۆزۆمە سالاندا،
منله قارشى دوراندا،
عكس ائدىرسن دردىمى.

گل بىر باخىم اۆزۆمە،
اۆد ساچىلىسېن سىنەدە،
آلۇولادېپ گۇر نىجە،
يانغېن اۆرەك دىلىمى.

آينا سىنە كىم باخىپ؟
اۆرەگىيوى كىم ياخىپ؟
زالالېندا كىم آخىپ؟
سىنە وار درد قىدىمى.

آنلامېرام سۆزۈنۈ،
تۈز دوتوبدور گۆزۈنۈ،
كدر باسېپ اۆزۈنۈ،
اۆتلىرىن غىملىمى؟

پوله يه ك

بۇيلانان بىر چناردا،
 سالمېشداپلار سس - صدا،
 بېچىلداشان ياپراقلار.

گۈز قېرىمېشداپم سسېنه.
 قولاغېمېن حسېنه
 وئرمىش ايدىم تمر كز.

هئىچ گۇرۇنۇب قۇباردا،
 نازىك ياپراق خارها خار،
 بئله آغېر سسېله؟

نزىك ياپراق نه دىركى،
 سالا اوجا بىر سسى،
 خار بلدايا بئله جه؟

لكن قۇه توپلانسا،
 همت اۇدو اۇدلانسا،
 دۇنيانى دا آشېرار.

كۇنۇل، دىنله بو سسى،

بئله آغېر هوسى .
نزيك - لطيف ياپراقدان .

دئيه رلر كى يېغېشسا،
بىرتوپ ميلچك هارادا،
نئچه فىلى محو ائدهر؟

ائلهجه ده ياپراغې،
بىر چينارېن بوداغې،
سالار گۆيه هاى-هاوار .

همان نزيك - ياپراقدار،
گورولتولار سالارلار،
توپلانسالار بىر يئره .

گلين بيزده يېغېشاق،
اورتادا اوجاق قوراق،
و پوله يهك كۆزلرى .

سؤزؤنه

آغزبن آچيب، دانېشجاق،
 حيران قالدېم سؤزؤنه.
 بير لحظه ليك گؤرؤشده.
 عاشق اولدوم اؤزؤنه.

آز قالدې كى بؤغولام،
 يول تاپمايب غرق اولام،
 سودا باتيب يان قالام،
 دؤشجك دريا گؤزؤنه.

اٲللسنين قربانېن،
 بويور نهدير فرمانېن؟
 تاپدېم قدرت نشانېن،
 گؤزؤم دهيجك اؤزؤنه.

قارالبېدېر دؤر — بريم،
 گئجه اولوب گؤنلريم،
 محتاجام من دلبريم،
 سنين گؤنش اؤزؤنه.

وئرهجگيم برک آواز،

كى سن تىك گۈل يارانماز.
يئردە كى سۆز داينماز.
باخما يادلار سۆزۈنە.

عشقىن سۆزۈن قانمېشام.
اۋزۇم وورغون سانمېشام
بىر باخېشدا يانمېشام
ياناغېۋېن كۆزۈنە.

عطير ساچىر ايزلرېن،
شفق سالېر گۆزلرېن.
آغرىنداكى سۆزلرېن،
دۆزگۈن قىربان دۆزۈنە!

كىچىك شەرلەر - ص ۱۴۱ - ۲۹ / ۲ / ۴۳ - خنىه كندى.

باياتې

عزىزىيەم غرىبىم،
دردە - غمە نصىبىم،
داغلار - داشلار آغلايىن،
وطنىمدە غرىبىم.

يار ترك ائدىب يانېمې،

درد سؤموروب قانېمي،
ظلمكارين فرماني،
اودا ياخب جانېمي.

نازلي قوشوم اوچوبدور،
جانېمي غم بيچيدير،
حسرت اوغون اوّره گيم،
ايسته ديكجه ايچيدير.

سئمه ده گيب بئليمه،
ظلمت چؤكؤب ائليمه،
احوالما آغلاين،
حسرت قالدېم ديلمه.

اوچغون داخما - ص ٥٢ - ١٣ / ٢ / ٤٦ - تبريز.

۴. قوش بئىلىر

يۈنانما سھراب!

آيرىلىق بىر كىچىك اۆلۈمدۆر، اينان!
ياخېن آب حيات! دايانما سھراب!
صاباح ايكن قالخمېش خضرين كروانى،
وقت اۆتۆر، گىچ اۆلور، يۈنانما سھراب!

تير ۱۳۶۰ - باكي لوحهلىرى

كىمى وار

اۆزۈنو اۆزگە يانېندا كىچىك احساس ائدەنين،
ذرهجه دۇيادا هئىچ عاغلىمې ادراكېمې وار؟
سن چكىلسن قيراغا، اۆز يۈلۈنو تاپماياجاق،
سۆيىله دلبر بو حسين دۆزگۈن-ۆن آيا كىمى وار؟

زنگان لوحهلىرى / ص ۲۸ .

دۆزگۈن شاعر

اۆلما هر بىر يىتتە، عىنك و دۆربۆن، شاعر!
ائتمه پامال تملق، گۆزەل عُمروُن، شاعر!
دىنى مكرينهده توش گلسه آغېر ائللريمىز،
دۆزهجكدير يىئنه بىر داغ كىمى، دۆزگۈن شاعر!

يورد غزللىرى / ص ۱۳ .

شاعر دوران

هر یئن جان آانا، جانا، اینان جانان دئم،
 هر پناهگاهه قاشبن طاقی کیمی امکان دئم.
 یئتمه سن دؤزگون، فضولی پایه سین درک ائتمه سن،
 یئرسیز اوینانما سنه من شاعر دوران دئم!

یورد غزللری / ۳۹.

موسیقیم

قوجالمادین قوجالماز سان هئچ زمان،
 یاز نفسلی، باهار سسلی موسیقیم.
 قرینه لر اؤره کلری فتح ائتدین،
 بۆلبۆل دردلی، گۆل هوسلی موسیقیم.

زنگان لوحه لری - ص ۱۲ .

عشق اؤلسون!

سن آچیق اؤره کله عزیز قارداشیم،
 منی قارشیلادین، عشق اؤلسون سنه!
 عشق اؤلسون ساچاقلی گۆنشلی یوردا
 آزادلبغی قوران بؤیوک وطنه!

باکی، تیر ۱۳۶۰ - باکی لوحه لری

محکم دور

اۋتان اۋرتادا وار گل ائيلمە شاعر، منى دىنلە،
سنە بىر سۆز دئىنمىز دشمنىن قورخما نەدىر حددى؟
دايان ريشەندە محکم دور، قوجامان ساھرە فخر ائت،
بىر ايللىک شاخەنىن بىر يئل اسىنجه سىناجاق قددى.

يورد غزللىرى / ص ۶۰.

كۆچدۆ ساھر

دادمامېشدىر دنى انسانلېغېن ايسىن اصلا،
دربدر سالدې منى يوردومو الدن آلدې.
ياشادارام غمىنى عُمر بۇيو دۆزگۆن اينان،
كۆچدۆ ساھر، اۆرەگىمدە سېزې آنجاق قالدې.

يورد غزللىرى / ص ۶۴.

قلىبىمى

اۆزمە يارىم بو قدەر پژمردە اۆزگۆن قلىبىمى،
مكريله اينجيتىدى دشمن، پاك دۆزگۆن قلىبىمى.
ذرّەجە تسخير ائدەنمىز، اۆزۆنە مال ياپاماز،
حيله كار دشمن تملق ائتسە يۆزگۆن، قلىبىمى.

يورد غزللىرى / ص ۶۶.

دۆنمه‌ین اۆز گتیرمیشم!

باکېدا نظامی‌نین ھیکلی اۇنۇندە

دنیا لاری سیر ائله‌ییب، گزمیشم آفاقی بۆتۆن
یۇلدا مگیلان تیکاتی آیاغېما باتا- باتا
دیلده کۆنۆلدە اسمینی سۆیلەییبن، حک ائدیبن،
تربتینه قدم باسېب، فخر ایله گلیمیشم آتا.

ساچدی ایشېق دوھان سنین ایرانا، شرق عالمینه،
ایچدی سو گور بولاقدان جامی، نوایی، دهلوی.
یۇلدان آزانلارا ایشېق سالدې سراسر حکمتین
نغمه‌لنندە سۆزلرین، لرزه‌یه دۆشدۆ پهلوی!

دینلەدی شعرینی سنین، بلکەدە داش اۆرە کلی شاه:
«- هان! خطا بود خطا! کشتن چون نظامی‌یی!»
لیک یۆئلدی اۆستۆنه، بیلمەدی وار خلف بالان،
گنجەنی بابل ساناراق، اۆز باباسی کوروش کیمی!

اولادېنا یۆز آفرین، قوردو سنین ھیکلینی،
قۇیمادی سیلسین اسمینی اوغرو رضا زمانەدن.
بیلمەدی لر قیمتی‌نی اجنبی شاه‌پرستلر

قالدې سىنىن دە قىدىنە شانلى، بۇيۇك گۇزل وطن.

بادەى ناچشىدەسن، پاك خمار ئىلەمىسن،
يىرتاراق اۋز خرقەمى من، باش آياغې ايتىرمىشم.
قانلې- قالدالې تىرىزىن، فخرلى- شانلې تىرىزىن
اۋغلو كىمى سنە آتا، دۇنمەين اۋز گتىرمىشم.

باکې، خرداد ۱۳۶۰- باکې لوحەلىرى

۵. بهر دست شعر لر

سینکیدی

آنا، کۆرپه واختلارېمدا،
بئشېگېمده ياتان زمان،
لايلا چالدين حزين سسله،
نغمه لرله يوخو آلدېم،
رويالاردا سئيران قېلدېم.

ايمکليگه، ايمکليگه،
تا آتېشدېم يئريمگه،
«تاتي – تاتي بالا»،
دئيه،
نغمه قوشدون، قوشما دئدين،
اوخشامالار گوللنديردين.

قېشدا آغېر گئجه لرده،
تايماجايلا، شعر لرله،
ناغېللارلا باشېم قاتدين.
قوشما دئدين پرده پرده.

مىندە اۇلان بو شىلالە،
 ھىجانى سىن اۇياتىدىن،
 جۆر بە جۆرە سۆز اۇيرىتىدىن.

ياغىش يىرە داملاياندا،
 قېش اۆتۈلۈپ ياز چاتاندا،
 اولدوز سۆزۈپ آى باتاندا،
 قېزاراندا داغدا باتى،
 غىملەر ھجوم ائىلەيندە،
 گۆزلىرىدىن ياش داملايدىن،
 كۆنۈلۈندىن سۆز، باياتى،
 مىنى قېلىدىن دردىلە آشنا.

بۇى آتدىقچا، افتخارلا،
 بۇيوما سىن بۇى بۇيىلادىن.
 مىنە جوراب تۇخوياندا،
 كۆرسۈدە باغرىنا باسېب،
 عزيزلىكلە سۈى سۇيىلادىن.
 بىللەلىكلە بۇيا چاتىدىم.

يئنه سۆزدن ال اۆزمەدين،
 جوان وقتيم چاشان زمان،
 سۆزلە منە اينام وئردين،
 اينجيتدىمسه چوخدا سنى،
 دوداغېن ھىچ وقت بۆزمەدين.
 اۆرەگيمين زمى سيندە،
 آنا، شعرين توخمون سپدين.
 اۆز اوغلونو شاعر قىلدېن،
 اينجه قىلبە، سۆزە مالک.

آنا، شعریم بس دئمەلى،
 سىنىكىدير، سىنىكىدير.
 آنا، منىم سۆز دولتىم،
 سىنىكىدير، سىنىكىدير.

قربان اولسون شعریم سانا،
 اى ھنرلى بىلگين آنا.
 سۆز دولتىم قربان سانا،
 اۆزۆم آنا، گۆزۆم آنا...

سۆزۆ کسگین

همدان داشگاھیندا «تۆرك مدنیتی»
موضوعوندا دانیشدیغیم مناسیتی ایله.

بوعلی مدفنینی نین نزدینده،
همدان شهرینه باغلی «بیلی یورد»!
گلمیشیم، دینله منیم سۆزلریمی:
سنده دۆرد یۆز جوانیم درس اوخویور،
تیکمیشیم اۇنلارا من گۆزلریمی!

قویما تبریز سیلینه بیینندن،
قویما کۆکسۆز یاشاسین اولادیم.
بیرده چیئتسن اگر تاریخیمی،
قالخاجاق اعتراضیم فریادیم،
سینهن اۆسته قویارام دیزلریمی!

علم اۇچاقلارېنی تسخیر ائتدیم،
من، شرف قایناغې، آدیم تبریز،
مدنیت یارادېب آد ائتدیم،
سنده تاریخ بویو چۆخ سالدیم ایز!
بوردا اختارمالیپام ایزلریمی!

تبریزم، دۇغدوغوم هر بیر فردیم،
 یئنی حاکم یارانېر حکم ائله ییر،
 گۆردۆگۆن دینله دیگین دۆزگۆن ە باخ،
 علمی اۆتگۆن، سۆزۆ کسگین دانېشېر،
 تیکمیشم من اونا اۆز گۆز لیریمی.»

تبریز یۇللارېندا - ص ۲۸.

بورا «الخلیل» دیر

بیر دینله تبریز:
 بوراسې «الخلیل» دیر!
 اوزون عصرلر شھری،
 فلسطین تۆپراغې نېن قاشداشې،
 بیلینمە ییر یاشې.

ابراھیم^(ع) حرمینی قوجاغېندا ساخلا یان یورد
 بورادېر!
 اطرافېنې سارمېش یېرتېجې آيې، آج قورد
 بورادېر!
 بلی، بوراسېدېر.

من اونودما مېشام کفر قاسمی،
 تل زعتری

تل یاسینی...
 ایندی تکرار اولور او دقیقه لر،
 آچیلر قارشیمدا چوخ دینه لر.
 شهادت گنجی وار بو دینه لرده،
 قانلی قیلنجلار ساخلانیر بطنینده اونون.
 ظن ائتمه جنایت ائله بوگون موش
 تاریخین ان اسکی صحیفه لرینی،
 قانا بویامیشدیر بنی اسرائیل
 لَعْنُوا دئییدیر قرآن دا اونا
 اللری زنجیره باغلانمیش دئیش.
 ایندی لاکین بعضاً اللرین آچمیش
 اؤزون اؤستون نژاددان سایان شوونیست
 مسلمان قانینا بله ییر هرگون

بورا «الخلیل» دیر
 فلسطین تۇپراغی نین داش قاشی
 بیلینمه ییر یاشی.
 قانا بلندیلر مظلوم عربلر...
 اونلارین دا یاشلاری
 «الخلیل» یاشی کیمی هئج بیلینمه ییر...
 انسانلیق یاشی قدر یاشلاری واردیر.

اۆلمەمىش بوردا اۆلدۈرۈلنلر
اۋنلارېن قانلارې
منىم دامارلارېمدا
سنىن دامارلارېندا
دولانېر تېرىز.

بورا «الخليل» دىر،
بوسنادا صربلر
قاراباغدا داشناكلار
هامېسى يىلىر كى:
بورا «الخليل» دىر...

تېرىز يۇللارېندا - ص ۸۳.

سلطان ارک

من يارامدان قان گئەندە،
بى وفالار يان گئەندە،
قۇرخمادېم تېرىمەدېم ھىچ،
گۆيلرە يۆكسلىدى باشېم،
جانېمې جانانېما قربان ائەندە.
گۆن بە گۆن باشېم اوجالدى،
«اۆلمەسېن دۆزگۆن» ائىتتېدېم.
كۆلگەسېندە ارلرېن ارلر ياشادې،

ارکی، مَلّت قلیبنه سلطان ائدهنده.
 انقلاب اولدو،
 یوواسیز قالدی دشمن،
 قورخدو دشمن،
 قاجدی دشمن
 قاجماغیله مَلّته یول آجدی دشمن...
 بیر امانت تک سنه تاپشیردی دوزگون:
 «ارک» دیر بو،
 یېخما، نادان! ریشهسی چوخ برک دیر بو
 جاندی، جانانین ائوینده
 مَلّتین قلیبنده،
 «سلطان ارک» دیر، بو.

تبریز یوللاریندا - ص ۶۱.

ناشاد

یوخلاسین هشتی سینده قوی قاپیوین،
 یئری یوخدور، یوواسی یوخدور اونون.
 دار دنیا دا ثروتین سیر ائت:
 دوشه گی، یورقانی: ایکی قاردون.
 سنین اول ساختاکار جالابنا هئچ،
 دگیمز اصلا اینان اونون اولومو.
 گوندّه اونلار جا انسان اولدوروسن،

قورخما دان،
 هئچ چكىنمه دن ووروسان!
 گئجه دير ايندى،
 قوى ياتېب ياتسېن
 بالا جا بو سفىل سرگردان
 گۆندۆز اۆلدۆردۆگۆنلرين اؤغلو^{۳۰}...
 يئنى كنددن گليب اؤ، تبريزه
 آناسې: «- شهره گئت، بالا! ايش تاپ
 غيرتينله چۆره ك قازان دا»
 دئميش.

سنه بير زحمتى كى يۇخدور اؤنون
 گير ائو ايچره، قازان دا آسمېشلار
 همده، چۇخلو يئميش.
 تبريزين نعمتى سنيين اۆلموش!
 نه بيليم كيملرين دؤلى ميش سن!
 بودا تقديردير كى شيرازدان،
 گله سن بوردا شاهليغا، جالاد!
 قاپوبن هشتى سينده بۆرگه لنه
 قاردونا،

³⁰ تبریزده ۱۳۵۱ — نجی ایلده ساواک رئیسى سحر تنزدن ائوی نین قاپسیندا یاتان بیر کندلی اوشاغینی

گۆللله بیر .

یاتا ناشاد.

تبریز یۇللارېندا - تبریز - ۱۳۵۱ - ص ۶۲.

حیات دانېشار

تبریزیم! غیرتینمی جوشا گلیر؟
قاراباغدا کسیلدی امجکلر!
«مېغری» دا پۇرتاقال ساتان ناکس،
سنه می باغلاپیر اؤزۆن؟ بیلمم!
سون سؤزۆن دئینه، سوسما، بسدیر، بس!

من کی انسانلېغا وورولموش اوشاق.
اثرمنی، روس، فارس بیلمز ایدییم.
دئمہ اویدورما بیر فسانه ایمیش!
بئله بیر گئرچگی بو آلدانېشې،
منه دوران آچېب، زمانه دئمیش.

بو حقیقتلری کتاب یازماز،
یاشایېش گۆستره، حیات دانېشار.
دینہ ناموسا کۆسمهسه انسان،
هر یئتن فکره ذکره آلدانماز،
جانېنی یوردونا ائدەر قربان.

تبریز یۇللارېندا - ص ۶۰.

يادا اويما

قارداشېم بۇشلا بو بۇش سۆزلريوى،
منه تبريزلى دئييرلر، البت!
اردبيل شهرى ده عرفان يوردوم،
معبديم، قبله گاهييم، جانېمدېر،
نه تفاوت ائده جكدير من اوچون؟
وطنيم، آذربايجانېمدېر!

يادا اويما، سنه يانماز اۆره گيى،
سنى تحقير ائله ييب آلچالدار.
تبريزين تاريخينه خور باخمېش،
قايدېب باشبوا چېرپار قاپازي.
اۈنون اۈز خاصيتين من بيليرەم،
اۈستۈوه دۈندەر جكدير آرازې.

يۈلۈنو اگمه گۈزەل تبريزدن،
گۈن به گۈن پارلاگيلن گۈيلردە.
قلبيمين مدفى سن، بيدار اول!
سندە تبريزدى دمامد دۈيۈنۈر.
ياد سنە، اردبيله فخر ائتمز،
سنيله آذربايجان اۈيۈنۈر.

های

(خوجالی‌دا انسانی فاجعه باش وئردی)

انسان دئم سنه،

حیوان دا چوخ شرفلی دی سندن، هامی دئییر،

من ده اینانمیشام.

تاریخ بویو سنی تانیا بیلمه‌ییب، آزپ،

غفلتده یانمیشام.

دینین کی یوخ،

شرفین، ناموسون دا یوخ.

جنگل ده اولسادا،

حیوانلېغین، مئشه‌نین قانونو، آمان،

اودا هئچ یوخدو سنده، وای!

انسان دئمک چتین،

سنه،

حیوان دئمک چتین!

اؤزونه آد نه قۇیموسان،

های، اثرمنی؟

آ، های!

۱۳۷۴ - تهران.

يادا سال!

سن اى داغ!
 سهند، اى يۆز مين ايللر قبله گاهى، اى اولو معبد!
 سینه‌نده لاله‌لر بيتيمش،
 سولار آخمېش، سئل آتلانمېش،
 بوروقلار پندا آھولار جيلۇلانمېش،
 بير چۇخو ايتيمش.
 آنالار ياسا باتمېش، درده قانلانمېش،
 چادرلار، ائولر اودلانمېش.
 يادا سال، گل!

سهنديم،
 اى اولو معبد!
 فضولينى گۆرۈپسن سن،
 ددهم قورقود اۆتۈپ سندن،
 و هم زردشت پيغمبر،
 نباتىنى يادا سال گل!

سهنديم!
 اى اولو معبد،
 قارائليقلاردا آتلانماغې گۆرمۈش سن،

آنالار قلبی ایچره داغی گۆرمۆش سن.
 شهیدلر قانی آخمیش دامنیندن هر گئجه گۆندۆز،
 نه لر سن گۆرمۆسن داغیم،
 نه لر،

بیر یادا سال،

گل باخ!

سینه ن حکمت بولاغی،

تجربه قایناغی،

تاریخین دیاری،

یۆردومون دفتر کتابی!

یادا سال، گل!

سه ندیم،

ای اولو معید!

اٹلین تاریخینی دانماق،

نه پیس ایشدیر!

کیشی دیرمی اٹلین چاکر ائده ن هر ناخلف؟

نه دوراندیر کی یالتاقلار سنین سینه نده ات چاپسین؟

سه ند، ای یۆزمین ایللر قبله گاهی!

سؤیله تاریخه،

شهادت وئر کی: «پیس ایشدیر،

اثلين هر ناكسه چاكر نوكر سانماق.»
 يادا سال گل، خلف اۋلادى،
 هم ده ناخلف قارنبن قاداسېن،
 يادا سال گل!
 باشېوين يۈزلر بلاسېن.

بوگۈن سىنەندە اۋتلاقلا،
 سۆرۈ سىرانگاھى اۋلموش.
 چوبانلار نى چالير بوردا.
 سىرىن يايلاقلار يوا ائل اۋبا دۈلموش،
 جوانبن يورد سالېر بوردا،
 قوجاندا ذوق آلېر هر دم.
 نەدىر غصە، نەدىر غم، ھئچدە من بىلىم،
 اثلين قۇربانلېغى سايسېز حسابسېز دېر سئە.
 قبول ائىلە بو شن گۆندە،
 كئچن گونلرىنى،
 بىر – بىر،
 يادا سال، گل!

سەندىم،
 اى اولو مەبد!

اوزاقدان بىر چوبان سىلىپ مەن دە،

دئىيىر:

شاعر!

بو يوردون قەھمانى، سۆز بىلەن ئىنسانى باردېر، بىل!

وطن خالى دگىل اصلا،

خلف اولادى دۆزگۈن سەن.

تېرىز يۇللارېندا - ص ۴۱ - ۱۳۸۰.

مەلىم لىرىم

تېرىز سۆزۇ قولايغما دەگىندە،

جانلانېر گۆزۇمدە مەلىم لىرىم.

«حەكىمەت مەدرەسەسى»، «لەقمان»، «فىيوضات»،

«دانشسرا» گلىر خىيال ئۇيىنە.

مەنە غرور وئىر بو آد، بو حىيات،

اۋزۇمۇ تېرىزلى كىمى گۆرەندە.

كەتابخانا سېندا «تەربىيە» يەن مەن،

گۆرۈرەم اۋتوروب «امىر شىقاقى».

اۋنلا اۋخويار كەن «گەلشەن رازى»،

اۋتۇرم كەچىرىم بۇتۇن آفاقى.

مەنە اۋخوتدوران «عقد الفرىد»ى،

بورادا اۋىرەدن «بەرھانى» ھانى؟

معناسی تبریزین «مشکوة» دیرمنه،
 اؤخویوب سئودیگیم «معراجنامه» دیر.
 گؤزلریم اؤنۆنده اؤ مرد کامل،
 «آقا میرزا عمران»، «شرح لمعه»سی،
 «منطق کبری»سی، بیرده «عوامل».

بیرده اؤزدن ایراق، ائلینی دانان،
 چۆره ک - چپراق اؤچۆن بعضی آلدانان.
 عالم‌نمالارا، نئجه دئییم من:
 معلّم!

بیلیرم،
 اذن وئرمزسن،
 سن، آنا تبریز!
 تبریز دانشگاهی هله‌ده سنین،
 خور باخبر دیلینه، اؤلماز آناجان!
 «فضولی»سیز «نسیمی»سیز یاشاماز،
 «معجز» سؤز اؤلانماز کی آذربایجان.
 هانی «نباتی»نبن «راجی»نبن آدی،
 «یوسف خاص حاجب» ین اولو فریادی؟
 باشیم قالا دؤشدۆ دانشگاهیندا،

کاشکی گتتمز ایديم هئچده اورا من،
تئوريزه ائتدی علمین آدیله،
بیر سیرا یالانی، فبرلداقلاری،
دردیمی آپاربم بوردان هارا من؟

سنله دانیشماق چین سۆزۆم چۆخدور چۆخ،
شکایتیم وار بعضی معلملردن،
طالعیمدن اصلا کۆسگۆن دگیلم،
سنه دۆنه جگیم بیلیرم وطن!
اۆزۆمۆ تبریزلی حسّ ائیله ینده،
منه غرور وئیر بو آد، بو حیات...

تبریز یۇللاریندا - ص ۲۵ - ۱۳۷۶.

سن زنگان سان

اٹلیمین باشین اوجا توتان،
قرینه لر غمین اۆره گینه سالیب اوتان،
جبهه یاران شهیدلرین شهری سن،
اؤن خط قبران شهیدلرین شهری سن.
سن زنگان سان قلییمه جان،
باشی اوجا آذربایجان دیاربسان.
شهیدلری نین قارشېسېندا،

اوتانېرام من .
اوتاناچاق اۇولادېم دا،
نولرېم دە .
گلەجک نسیللردە،
ایلاردا،
ایللردە...

زنگان لوحه‌لری - ص ۱۳ - ۱۳۷۷.

قلب یاراسې

تبریزین ارکی نین آیاغې آلتېندا،
اردیبلدن گلن گۆزل بیر جوان،
سریلدى یئرە .
ایکی آغ گۆیرچین،
باشې اۆستۆندە،
قوندو ارکین سۆکۆک - تۆکۆک بۆیرۆنە.

بیری دئدی:

- باجې!

باشقاسې سۆیلەدی:

- باجې! جان باجې!

سۆیلە سۆزۆن باجې، باشېمېن تاجې!

- بیلیرسن ارکیمین، قوجا ارکیمین،

آیاغی آلتیندا یېخېلان کیمدیر؟
تورپاقلار اۆزەرە سریلن جوان،
بو ایگیڭد اوغلان؟

- یوخ، بونو بیلمیرم!
کیمدیر، سن سؤیله!

- اردبیلدن گلیمیش عاشیق ایگیڭدیر.
یارالانمیش قلبی، مجروح سینەسی،
کسیلمیش نفسی، باتمیشدیر سسی!
درمانی تاپیلیمیر، درمانسیر قالمیش!

- قانادېمدان ایندی بیر پر سالارام،
کاشکی اوغلان اؤنو گۆتۆره بیلسین،
ایشېقلې دنیا یا اۆزۆنۆ توتسون،
نفسین گۆنشە یئتیرە بیلسین،
سینەسینین قانېن پریمله سیلسین ...

اردبیل لوحه‌لری - ص ۱۷ - ۱۳۷۹.

گۆزۆ یاشلی لوحه

آنا! گئیدین کفن اوغلونلا بیرلیکده،
گئدیپ سنگرده یاتدېن قېش گۆنۆنده شانلی تبریزده.

دئىدىن:

«- گىتسىن بۆتۈن شاھلار،

عدالت بايراغى گۈللەردە يۆكسلىسىن.

امام گلىسىن!

امام گلىسىن!»

دۆشەندە يىرلەر شەمشاد قەدى اۇغلون، بىردىن

دئىدىن:

«- جالاد وور مەن دە اۆلۆم گۆرسۆن وطن!»

ووردو، سنى جالاد قارشىبىندان.

يېخىلدىن اۇغلون يانېندا جان وئردىن.

اۋ دىمە اردىبىلدە

آداش اۇغلونلا بىر عسكر

ووروب سالدې يىرە فرماندەھى،

جالادى بىر آندا

اۋزۇن دە سۇنرا اۆلدۆردۆ.

سنى اۋىدۆ

سەنە فخر ائىلەدى

«شەر مقدس» دە ياتان عسكر.

منیم گۆز یاشلاریم دورمور

آنا!

ای «بورلا خاتون» یادگاری!

ای «هجر» نسلی!

یئنه قارشیندا

بیر اوغلون

دوروب، اما اوتانیر چوخ

هانې شاعر

هانې رسام

هانې خواننده لر گل سین

سین شائینده قالخېب گۆز یاشېله لوحه لر وئرسین؟

اردییل لوحه لر ی - ۱۳۷۷ - ص ۲۴ .

الین آت ریشه وه

سن آذربایجان سان دشمنه بیر پارچا اودسان

منیم قلییمده وولکان سان

الیمده مشعلیم، نوروم،

آدېن معنا وئیرر میلیونلار انسانا.

شفق لر، کسرویلر، رعدی لر، یحیی دُکالار

سؤمسؤنن کارنگلر وارسا،

سنىن مىليونلار اوغروندا عزيز جانبن قويان واردېر،
 اوچا داغلاردا اصلان تك
 خبيث گۆزلر اۇيان واردېر.
 سايبن دا آددېم - آددېم عزى فرين ساخلايان واردېر،
 سايان واردېر.

سۆزۆم قورتارمامېش حالا
 بابام سلطان صفى الدين
 ياتېبدېر اردىبلده گۆزله يير اوغلو قيام ائتيسن،
 سنىن اوغروندا جان وئرسين،
 سووارسېن ريشهوى قانيله،
 قان وئرسين.

سنه كۆكدور تملدير اردىبل، تبريز!
 سن آذربايجان سان، دشمنه بير پارچا اؤدسان!
 الين آت ريشهوه
 آت اردىبله
 شاه ختايى نين قېلېنجېن آل اله
 دۇغراگيلن سن ناخلف ائولادېوي، تبريز!
 دۆنۆك چېخدې سنىن احقادېوا
 كتدى دئدى، مشدى دئدى،

گۆیدن دوروب باخدې بیزه.
 آلاهادا عصیان ائدیپ، دین گتدی
 قۇل چکدی بۆتۆن آلقاقلېغا، تبریز!
 دیلین داندې، ائلین داندې،
 اۆزۆن همدە پئیمبر ساندې اول آزغېن!
 ایراق اولسون قېزېل باشلار گۆزۆندن.

سیل

اۆزۆندن لکەنی تبریز!
 سن آذربایجان سان، بیر مقدس مقبرەن واردېر -
 مقدس شەریمیزدە، اردیبلدە،
 بابام سلطان صفی الدین یاتېدېر!
 گۆزلەبیر اۇغلو قیام اتتسین ...

اردیبل لوحەلری - ۱۳۷۷ - ص ۲۶.

خیال پیلوو

کۆنلۆمۆن ماجراسې،
 بیر قاشقاپې انسانې نېن اۆز کئچمیشیدیر:^{۳۱}
 دوداقلارې تیکیلیمیش،
 چیچکلری سۇلوب تۆکۆلمۆش،

³¹ اۆز کئچمیش: شرح حال، بیوگرافی.

باشى اكيلمىش،
دارا چكيلمىش،
ايگيد ائل اوغوللارې نېن ماجراسېدېر.

من نەدن قۇرخا جام؟
منى مېنلر دفعە گۆللەلدى دشمن.
قانېم آخدې يئره،
يئردە قاينادې.
دېلەگىمى تۇپراقلار تاپشېردى وطن.
تۇپراغېن رنگى،
عاشورا طھرى كىمى،
قېپ - قېرمېزې اۆلدو.
مىنېم قانېم جۇشاندا
سئل اۆلۇب آشېب داشدې،
داغلار بىر - بىرە ياناشدې،
دېمىرلر قايناشدې،
يئره لعنت ياغدېردې.

من عاشورا اوغلو يام!
على اصغر قانې داملا - داملا دېلىمە آخدې.
دۆلو بولودلاردا،

- حیرانلیقلا -

گۆیلردن چاغلایان ائلیمه باخدې،
آغلایان ائلیمه باخدې.

دنیانین ان مگار تۆلکۆسۆ

- انگلیزلیرى -

قاودوم یوردومدان ...

قانیم شمشیره غلبه چالاندا،

دشمنین جایناغیندان -

تۆپراغیمې آلاندا،

یاد اندیردیم اؤ گۆنلری:

آلتیمېش مین قاشقایې آتلی سېنې،

«صولت الدوله» نى...

من بۇغدوم وطنه گیرهن دشمنی،

قورتاردېم ایتلردن، گۆزهل وطنی.

سن نهین ^{۳۲} کی بۇغا بیلمیه م سنی؟

گمی مین ایچینده گمی چی ام من

یوخسا گۆزلریمی چپخاردېران سن؟ ^{۳۳}

³² نه ین = نه سن ؟

³³ بیر قاشقایې آتالار سۆزۆندن: «گمی ایچینده اوتوروب، گمی چی گۆزۆ چپخاردېر.» آلېنمېشدېر.

يئيه بيلميهجهين!

بو،

خيال پيلوودور!

قاشقايي لوحه‌لری - ص ۲۴ - ۱۳۷۸.

منيم اسلام دينيم

قاشقايي واردېر

مادام کی تۆرکجه‌سی واردېر.

تۆرکجه‌سی ياشايار

قاشقايي ياشايانا کیمی.

تۆرکجه ائليندير،

ائله ده تۆرکجه‌نین.

بیری - بیریندن آیرلماز گۆل - بۆلۈل کیمی،

بودا بیر ديلدير مينلر ديل کیمی.

ائله ياشاماق حقّی وئرميش،

ائله ده اؤنو ياشاتمېش.

قاشقايي ايله بيرليکده ديلي وار،

ديلي ايله بيرليکده بير وطنی وار

ايران آدلې.

بودا بير وطندير مينلر وطن کیمی.

ائله سيز وطن،

وطن سیزده اٹل،
معناسیز اولار.
چۆنکۆ وطن
اٹله یاشاماق حقّی وئرمیش،
اٹل ده اونو یاشاتمېش.

اٹل ایله بیرلیکده تۆرکجه سی وار،
تۆرکجه ایله بیرلیکده بیر وطن وار.
وطن ایله بیرلیکده بیر اولوس^{۳۴} وار،
اوزون اوزادې بیر اولوس.
دنیانین هاراسپندان باشلار هاراسپنا قدەر،
آلتایلاردان قېبچاقلارا قدەر
بیر اولوس کی،
اٹله یاشاماق حقّی وئرمیش،
اٹل ده اونو یاشاتمېش.

اٹل ایله بیرلیکده بیر اولوس وار،
اولوس ایله بیرلیکده بیرده دینی وار
بیر میلیارد انسانین کۆنۆلۆنۆ الان دین،
اٹلین، تۆرکجه نین، وطنین، اولوسون دینی.

³⁴ اولوس: اّمت.

ائله ياشاماق حقى وئرهن
 دىلىمى ، ائلىمى، وطنىمى، اولوسومو، سئومىگى اۇيردن دىن
 كۆتۈگۈمۈ، كۆكۈمۈ، رىشەمى سئودىرن دىن.
 مەدەنەتن، مەكەن، كىرلادان گلن دىن.
 بو مەنىم كۆكۈمدۈر، كۆتۈگۈمدۈر.
 دىلىمدىر، وطنىمدىر.
 ائلىمدىر، اولوسومدور.
 كىچىمىشىمدىن گلن سىدىر
 گلەجىگىمە وئردىگىم نەسىدىر.
 سىس سىز، نەس سىز اۇلماپىش دىنىم،
 مەنىم اسلام دىنىم.

قاشقايى لوھەلرى - ص ۳۷ - ۱۳۸۰.

قۇيما گىتتىسىن زىنگانى

باخ!
 بىر تارىخى آنالتمەش مەنە
 ھانسى خەلقىن كىم دىلى اۇلمۇش، زوالا اوغرامەش،
 وارلەن گىتتىش او خەلقىن، ابتەھالا اوغرامەش.
 دىل اۇلرسە،
 آچ گۆزۈن باخ تارىخە،
 خەلق اۇلر، مەلت اۇلر.
 «ھىدەجى»لر، «شاھ خەتايى»لر، «نەسىمى»لر اۇلۇبلر يۈز كەرە،

دۆشمه سین دیلدن دیلین،
 اؤلمه سین شانلی ائلین...
 انقلاب اؤغلو، شجاعت نسلی سن،
 شاهلاری، جلادلاری سن ازمیسن،
 قویما قالسین شاهچیلار مفکوره سی بو مُلک ده.
 ملّی ظلمون تۈزلارین سیل
 ملّتی جانلی جسدلی قویلايانلاری تانی
 قویما گتتسین زنگانی.
 سن کور اؤغلو نسلی سن قلبینده کی عصیان هانی؟
 ایگمه آغزین، دشمنه قارشې آغارتما دیشلرین.
 جنگی چال، جنگی اؤخو،
 ولوله سال دشمنین ارکانینا
 تۆرک سن، غیرت کانی
 ملّتی جانلی جسدلی قویلايانلاری تانی
 قویما گتتسین زنگانی ...

زنگان لوحه لری - ص ۲۶ - ۱۳۵۱.

دئییرم

منیم دیلیم بؤیۆک بیر -
 خزینه نین شاه کلیدی،
 کئچمیشیمدن گلن سس،

گلەجگین امیدى.

مدنى مىراثلارېن -
قايناغېدېر تۆركۆمۆز،
حکمت فضالارېندا -
اوچان چالغانلارېن
جايناغېدېر تۆركۆمۆز.

گۆى تۆرك الفباسېدېر،
اويغور يازېلارې.
اۋنون وارلېغېندادېر -
سۆمرلرېن آچارې.

اۋدوركى من دىليمه: عتيقى لر
خونهچيلر دئيرم،
«همتى» لر، «هيدىجى» لر دئيرم.

دۇنيايا حکمت يايان
سهروردى، ميانىجى دئيرم.
اثير الدين، عز الدين،
نظام الدين، حلى لر،

آوه جيلر دئيرم.

باياتلار، لايلالار،
قوشماجالار ديليدير
بو قارقوشلو ديلم.
بايلار، باياتلار ديلي
اوغوزلار، مادلار ديلي،
بؤيوك آدلار ديليدير،
منيم بو توركو ديلم.

هر شههره، هر آئه
هر بير كنده دئيرم،
ديلمه سلطانيه، خداينده دئيرم.
قورولان كرباسيه،
خاقانيه دئيرم.
غربه، شرقه سسلتن زنگانيه دئيرم.

سن نه دئسن، ده گيلن
من بو ديله:
نسيميلر، واقيفلر، فضوليلر دئيرم.
علم اوجاغين يانديران،

حلوليلر دئييرم.

بستهنگار، هئيراتي،
چارگاه، سه گاه دئييرم،
آنالار بن قليبنده
درين بير آه دئييرم.

حكيمه بيلوريلر،
ثبوتى، شهيديلر،
منزويلر دئييرم.
پير توركستان آدلې،
باياتلې خواجه احمد يسويلر دئييرم.

اى اوجالاردان اوجا،
قورقودلاردان دا قوجا!
اؤن مين ايلليک تاريخين،
جانلې شاهيدى ديليم!
فولکلوروم، ترانه،
نغمه، آتا سؤزلريم،
عشقيم درياسې بن
تکى، واحيدى ديليم!

منيم زنگانلي ديليم!

آذربايجانلي ديليم!

بؤيؤك ايمانلي ديليم!

ديلي قرآنلي ديليم!

يادا سن سينه گردين،

مني بو دينه چكدين.

اي منيم الله ايله راز و نيازيم ديليم

دينيمي دؤرد بوجاغا،

سرهن سرافراز ديليم!

سن منيم وجدانپيمان،

دامارېمدا قانپيمان!

بو ديله عزت، عصمت، شرف، غيرت دئيرم،

اؤز ديلمه عدالت، اوجا همت دئيرم.

حيثيتيم دير منيم،

اٲليم، يوردوم، وطنيم.

بو ديلده دانېشاندا

ابهري، خرمدرهلي،

سلطانيه، قتيدارلي

هيددهجلي، ميان شانلي

زىنگانلې آدلانېرام.
بو دىل ايله گۆلۆرم،
آلېشېرام يانېرام،
درين مضمونلو سۆزۆ
من بو دىلدە قانېرام.

ايندى لاپ گۆزۆن چېخسېن
بورادا،
تۆركۆ دىلدە
اوخويورام، يازېرام.
انسانلېغا خور باخان،
منى دىل سىز ايستەين،
دين سىز شوونىستلرين،
مزارېنې قازېرام.

يالنېز الله اۇنۇندە، حق قارشېسېندا اگىل
وور اۇغلوم قۇى قالخماسېن،
شوونىست، انسان دگىل.
جوكلارا معروض قۇيما،
تارىخ آدلانان دىلى.
بادا وئەرسن اويان

يۆز مىليونلوق بىر ائلى.
 سنە علمىن قاپې سېن،
 آچان آچاردېر بو دىل.
 ظلمتلى قېش گىجەسى،
 چىچىك لىن، گۆل لىن،
 بىر ايلک باھاردېر بو دىل.
 سىجىللىن، كىملىگىندىر،
 اوغلونو اجدادېنا،
 باغلایان ايليگىندىر،
 بو شىرىن تۆركۆ دىلىن.
 شرف عنوانلى دىلە
 سن گۆوھن، قۇى سنەدە
 گۆوھنسىن شانلې ائلىن.

زنگان لوحه لرى - ص ۳۳ - ۱۳۷۷.

شعرىن قارتالى

ذرّه تىك آلاھا چاتماق آرزوسيله
 شعله چكىدىن،
 «ذات حيدر» دن سۆز ائتدىن،
 گۆردۆن انوارېن حقين.
 سن الستە باغلانېب،

قالوا بلی دن دم ووروب،
آلدن اقرارن حقین.

عارف آیات حق سن،
عاشق دیدار حق،
همتی! ای محرم اسرار حق!
کایناته ائيله دین اظهار سرّ لم یزل،
«مصطفی» (ص) و «مرتضی» (ع) اولادینا،
هر ایکی عالمده، الله
یار ائتسین ذاتیني.

«عارضین فردوس بیلم
گؤزلرین کوثر اؤنون.»
سؤیله ییب، اول شه مردان، علی مرتضی، (ع)
«مصطفی» دردانه سی
«حیدر کرّار»، امام هل اّتی -
وصفی ایله باشلادین دیوانی نین باشلانغیچین.

عشق اولسون، همتی! اولادینا،
ذکر خیرین ائيله ییب،

توپلانتې قورموشلار سنه.

سن شهيدلر مۆلكۆنۆن تقوا يايان مدّاحى سان،

«هيده جى» لىر، «سهروردى» لىر دياربندان گلن فريادسان.

باش اگير دُنيا سنين قارشېندا مينلر دفعه،

باخ!

تاپمادې قبرين اكر مستشرق يئنگى جهان،

آنمادې، ذكر ائتمه دى ادوارد،

ريپكا، سندن هئىچ،

گل گۆر اولادىن بوگۆن،

قرآنېن بايراغې يۆكسلميش دياردا،

ياد ائدير حرمتله سندن

باش اگيرلر

دُنيالار تقوا – فضيلتله دُولو،

اينجىلر ايله جوشان

درىا كيمى ديوانېنا.

من ده بير شاعر كيمى

افتخار ايله آدېن چكديم بوگۆن

اى درين مضمونلو شعرين قارتالي

همتى!

بوگۆن صاحب چېخان وارمېش سنه.

غیرت ایله، عشق ایله
یاد ائدیر اولاد سنی.
همتی!
سن ده احسن سؤیله،
اولادین عجب همّت ائدیر...

زنگان لوحه‌لری - ص ۴۱ .

باتی ایتی

سن دئییرسن غربده
- آوروپادا، یئنگی دنیادا -
کیمسه اولدورمور
- عقیده اؤستوندە -
کیمسه‌نی.
بس، بو فیرتینا نه‌دیر:
بوسنادا
هرسکده
فلسطین‌ده
شوشادا
کشمیرده؟...

یوخ، قارداشیم!
یالاندیر.

باتې، یېرتېجې دیر
قاندې شفقلر دۆشرگه سیدیر...
اینان بونا.

اما بیز،
تاریخ بویونجا،
حکمت دنیزینه چئوریلدیک.
حکیم خونجیلر،
شهاب الدین سهروردیلر
هیده حیلر یاراتدبق.
«جهان چون خال و خط و چشم و ابروست.»
دئدیک.
«که هر چیزى به جای خویش نیکوست.»
سؤیله دیک.

بیر آز درین دۆشون
آتیلا، تیمور،
مدنیت آثاری میراث قویان سردارلار
دنیانین دؤرد بوجاغینا حکمت یایان سردارلار ایدیلر.
اما سن گل سیر ائت
هیتلری،

نتانياهو،

واسيلويچى،

قوچارىانى،

داھا ھر ھانسى بىر باتى ايتىنى.

و

اۋ ايتلر بابالارى دالېنجا سۆمسۆن كۆپلر باشچىسى

قولدور

رضا خانى . . .

«مەد نەقى» نى...

زىگان لوجەلىرى - ص ۴۹ .

اۋغول

آنام منى اللرىلە

«قېزىل سويى» وئىللەيىدىر،

- بورا اۋلسون وطن.

دئىيب.

اۋز گۆمۈشۈ تىللرىلە

ياى وقتىندە يىللەيىدىر،

اۋرەگىمى ساكت ائىدىب.

قېزمار اودلو بىشىكىمدە لاىلا دئىيب نەمە قۇشوب،

آلبى منى قوجاغېنا دىنىز كىمى داشېب جۇشوب.

مەن ئانامەن ئاغىر ئاغىر
 گۆنلەرنى قارالتمىشام،
 گۆزلەدىگى قۇچ ئۆلمۈشام.
 ئاغ باش ئانا! ئۆلما ئاغىر،
 يۈردۈم ئۈچۈن جان ئاتمىشام،
 سانما خەلە يۈرۈلمۈشام.
 مەن يەنىدىن قايتارارام سەين باھار باشلارېنى،
 قۇيمارام كى دۆگۈن وورسون بىردە چاتما قاشلارېنى.

قەربەز رەنگە ئۆل گۆندەن
 قەربەلمايان الفەتىمە وار.
 ئۆدۈر ايندى ئۆدلو گۆنەم.
 دانېشمايەن مەبەتدەن،
 نامرد يادا نەرتەيم وار.
 خەلىمە كى مەن ئۆيۈنەم!
 اللەيمە گۆيە قالخان خەردا- خەردا بو مەشەللەر
 امپىريالىزەين باغرىنا سۆكە- سۆكە ئادەر سەفر.

دېنە يادا آگەھ ئۆلسۈن،
 ئۆرەگىمدەن قالخان ئاتەش
 ئاغجا كۆلە دۆنمەجەك.

قولاغېنا دئىنە آلسېن،
 بوردا اۇلان پارلاق گۆنش،
 سۇنمىيەجك، سۇنمىيەجك.
 دۈنۈن يىغىپ گئدەجكدىر اود يوردوندىن چىركىن ظلمت،
 ائللر اونا بسلىيەجك ھمىشەلىك درىن نفرت.
 زنگان لوحەلرى - ۱۵ خرداد ۷۷ - ص ۴۹ .

آمان اركىم سۆكۆلۈر

آى ائللر، آى اۇبالار!
 دئىيم اۇلون سىز خبردار،
 آنا تىرىزىمدەكى
 اوجالان اركىم
 آغلايىر، ياش تۆكۈر،
 ھاوار، ھاوار،
 يۇخدور قارار!
 لحظه - لحظه باشېندان
 يىئنى - يىئنى داش - كرىپچلر
 خارھاخار تۆكۆلۈر
 آمان! اركىم سۆكۆلۈر!

زمانلار اۇلوردوسا

گۆرمۆش ایدی بو قۇجا دُنیا
 همده سَمادا چِیخان،
 قِطعه‌لردن قِطعه‌لره،
 آشیب واران.
 آی اولدوز،
 اؤدلار اۆلکه‌سیندن چاخان
 شعالی سؤنمز گۆنش...
 هم قالخیردی گۆگه آتش!
 شانلی وارلی جلالی
 شنلیک ایچره غرق اۆلموش
 اَرکیمین دؤرد دوره‌سیندن،
 ایندی شاه‌دیرلر همین
 نورلو ذروه صاحبی -
 اۆلان ارکین زاوالهنا.

ییغما ییرلار دای ییغوا
 ایندی عاشیقلار بورادا
 آخما ییرلار گۆزه‌لر
 اُونون شُعا یه غرق اۆلموش
 افسانه‌وی اونودولماز
 گۆزه‌ل قِصیرلرینده.

چالمايپرلار عاشىقلار ساز،
قوپمايپر داي بولۇلۇن
بۇغازبىندان اصلا آواز.

آمان! آمان! قوردو دوت،
آغېر ظلمت آغېر سكوت،
بورويوبدور ارک يوردون
باخما بئله مېھوت - مېھوت
دايانما، قالدخ! آخېر خون!

كېچىك شعرلر - ص ۲۶ - ۱۳۴۵.

اۆلمىيە جكسن

دىنلەيىن:

دىنلەيىن چۆللەردە قالان آغاجلار.
دىنلەيىن سىيرىلمىش سۆلموش ياماجلار.
دىنلەيىن اوغورلو يالچېن قايالار.
دىنلەيىن بىر منى.
كۆنلۆمۇ باسبىدېر آجې يارالار...

قېزىل اۆد ايچىندىن تۆرەمىشم من،
آلۇلار گۆيلەر قالدېب كۆكسۆمدىن
اوچقان روھوم بئله، سېغمايىپ يئره.

یاشایب گۆنلرده،
یاشایب آییلاردا.
یاشایب ایللرده
دئییدیر اوجادان دُنیايا:
شاعر!
اۆلمییه جکسن...

سسینی ایللرده دینلیه جکلر،
آدېنی دیللرده سۆیله جکلر،
چکمه لر آلتیندا قانین سبْزاجاق،
یازاقدېر:
شاعر!
اۆلمییه جکسن...

زندانلار جانېنی چۆرۆده جکدیر،
سانماکی اۆلۆمه یۆرۆده جکدیر،
کۆنده لر بو سۆزۆ یئریده جکدیر،
ساتقېنلارا نفرت،
شاعر!
اۆلمییه جکسن...

گۈللەر جانېنى دىلىب كىچەك
بۇغازېنى كۆكدن بىر اىپ بىچەك،
باشېن اۆستە بولود بئله ياغاچاق:
راحتجا يات،
شاعر!
اۆلمىيەكسەن...

اركه اۆز يئەسى يئە دوراچاق،
پىنەلى بارماقلار قېلىنچ ووراچاق،
ساتقېنېن، يالتاغېن قانې آخاندا،
دئەك خلق:
شاعر!
اۆلمىيەكسەن...

بوراخ آلچاقلارې، قۇى باغېرىپنلار
سنى گۈللەر قۇى چاغېرىپنلار...

آلقېش اۆلسون سە، يئە دە آلقېش،
اى گىنىش كوتلەنېن دىلى، كىشىگى،
مىليونلار شاعرى!

آرزولار، اومودلار، حسرت بئشىگى،
مىليونلار شاعرى!
اۆلمىيە جكسن،
اۆلمىيە جكسن!
مىليونلار شاعرى،
مىليونلار شاعرى!

كىچىك شعرلر - ص ۵۷ - ۱۳۴۷.

آيدېن اۆفۇق

احمد شاملودان ترجمه.

گۆير چىنلرىمىز بىرگۆن تاپلار
گۆزەللىك، محبت اليندن توتار.

اۆيۇشدۆر ان كىچىك نغمه اۆگۆن، باخ.
انسانلار

بىر - بىره

قارداشدېر آنجاق!

داها باغلامازلار ائو قاپلارېن

قېفېل ناغېل اۆلار

كۆنۆل ايسه بسدير

ديرىليگه اۆگۆن.

اۆگۆن معناسې هر سۆزۆن سئومكدير،

سۈن سۆزۈن چين، سۆزلر دالى گزمزسن.
 اۈگۈن آهنگى هر سۆزۈن حياتدېر،
 سۈن شىرىم چين من ده، قافيه دردىنى چكىرم اصلا.
 بىر گۈزەل نغمەدير اۈگۈن هر دۇداق،
 ان كىچىك نغمە ده اۈيۈشدۈر آنجاق!
 هميشەلىك گلشن سن اۈگۈن اگر،
 گۈزەللىكلە بىر اولسا محبت،
 اۈگۈن كى بىردە بىز گۈيرچىنلرە.
 يئنه سرپك دنه...

منسه اۈگۈن اۈچۈن انتظار دايام
 حتى اگر بئله داها اۈلمايام...

كىچىك شعرلر - ياي ۱۳۴۷ تېرىز - ص ۶۰.

هتل

بورا گليز هر جور آدم
 سحر آخشام.
 اهوازدان، تهراندان
 اۈغلان گليز، قېز گليز.
 زنجاندان، اصفهانندان،
 آقالار، خانېملار،

مسافر خانایچیدان اوتاق آلبرلار،
 نئچه گۆن قالبرلار.
 منیم اوتاغیمین باخ لاپ دییینده.
 هر جۆرهسی گۆرۆنۆر.
 فعله حیاتپندان خبری یۇخلار،
 کندلی نین دردینی هئچ بیلمه ینلر،
 مامورلار، پوللولار، آخماقلار، خۇللار،
 چۇخلار، چۇخلار.
 حله خاریجه لی ده بورایا گلیر
 آمریکانین یانکی قېزې اوغلانې،
 تۆکلۆ، یۆنلۆ، وحشی،
 انسانا اۇخشارلار،
 اۆزلری دئمیشکن: یۆکسک نژادلی!
 توریستلیک آدپله
 وحشیلیک ائدهن، پول گۆدن.
 بورا گلیر هر جۆر آدم،
 سحر، آخشام.

کیچیک شعرلر - یای ۱۳۵۷ هتل ارک تبریز - ص ۱۲۲ .

آجې جنگ

بو آجې جنگ نه دیر؟
 کیمدی سۇخولموش وطنه؟

كىم ايدين وئردى گيره خصم بو دشت و دمنه؟
 سن، اۆزۆن بير وطن اۇغلو ساناراق
 ھئچدە آلدېن مى اۆتۆن بۆيلە تجاوزكارېن؟
 خىردالا سۆزلىرىنى، ھر نە وارېن سۆيلە منە!

بختيار ايندى پارىسدە سنى آلقىشلاراق،
 عملىن خاطرىنە دەبقەدە چىمدىك چالاراق،
 مژدە اربابلارېنا گۆندەرەرک پاداش آلېر.
 سنى گۆندىن گۆنە ايراندا اۆيونجاق كىمى فېرلاندىراراق،
 ملتىن عشقىنە آمالېنا خۇر باخماق اۆچۆن
 ميدانا سالېر.

اۆنۆنە ھر گلنى اۆلدۆرۆسن وجدان سىز
 پارتلادېرسان بىزە بومبا، آمريکا باغېرېر.
 ساواكى - شاهچې بۆتۆن ضد بشر عنصرلر
 ميدانا آتدې سنى بۇغماغا فريادېمېزې
 قايناېر قانېمېز ايندى سنە لعنت ياغېرېر.

ماسكا ووردون اۆزۆنە، الدە اسارت ايپىنى،
 ليبراللار آلى ايله سالاسان بۆينوموزا.
 اۆدلادېن اتولرى بۇمبايلا حياسېزجاسېنا،

اؤیله دهشتلی کی یاندېردې اؤدون قلییمیزی،
آدېنی قویما بشر سن، سنه یوخ استخلاص.

انقلاب ائيله میسک، تاج کیان قاوزامبشبق،
ایره لی یوکسه لیریک بیز ایری آدېملار ایله.
بو پؤلاد عزمیمیزین کیمسه دایاندېرماغېنی -
باجارانماز داها، سن
کیمدی گؤستر منه اؤ؟

سنه وعده یله ریاست وئره جکمی ریگان؟
سن اصیل اؤغلو دگیلسن وطنین، ای شیطان!

جورج بال سن کیمی بیر خاینی تشویق ائدەرک،
سئوینیر ایرانا بیرده قاییدا استبداد.
نه «ضرورت» تانیپیرسان، نه «گذشته» نه ده «حال»،
نه «سیاست» نه ده کی «مرحله» نه «استقبال»،
سن کیمی ناخلف اولادېن الیندن فریاد!
باخ گؤزهل یوردوموز اؤترؤ یئره دؤشمؤش پاسدار،
انقلاب اؤغلودور اؤ، قانمیاجاقسان بونو سن.
اؤیله خودخواه بشرسن کی سنه یوخدو وطن.
سس سسه وئرسن اگر مین آمهریکالی ایله
یئنه ده انقلابین اؤز طریقی، اؤز یولو وار،

گئدەجكدى ايرەلى، دوتمياجاقدير كى قرار...

رهبريت سنى آلداتمېش، اۇيۇنمە اۇزۇنە!

رد اول، ايت، گئت، داها بسدير كى!

يئتر بونجا خيانت پيشه!

اوتان ايندى، بئله قارشىمدا دايانما، دورما،

بۇيونا تاخما مبارزلرين آرمېن، آزغېن!

انقلابېن تملى گۇردۇ اليندىن تيشه.

قارپىزا ايشلەين اۇل بئىنىنى ساتدىن بگينه

بومبا وئردى آينه قان سۇروجو اسرائيل،

سقفين آلتىندا قالب اۇلدۇلر يۇزلر انسان،

نە نبوغ اهلى ايميش سن! اۇلۇ قالخېر يئردن!

ايشى ساھمانلادې بير لحظه دە عزرائيل.

سن ائشيتمك باجارا بيلمز ايدىن،

طينتين پيس ايدى،

ھئچ ديتلەمەدىن انقلابېن نغمەسىنى.

آمريكانې يېخان گۇر سسىنى.

فېرتېنا قالدېرراق قانا بۇيادېن وطنى،

مائۇئىستلر سنە «بە! بە!» دئدىلر، «جان!» دئدىلر،

«تاختل اوغلون اولوبدور.»

آنانا

«يان!»

دئدىلر .

اٹله ظن ائتمه كى بۇمبايلا بيزى اولدورسن،

دا قيامت قۇپاچاق،

گۆللر سۇلاچاق،

گۆنشلر باتاچاق!

انقلابن آغاجى،

بار گتيرمز اولاجاق!

بيل كى شاهلار شاهېنېن درگاهې اود پۇسگورمۇش،

ستونو سېنمېش الى الاخره استثمارين .

بورا ايران دئىلىر

قهرمانلار وطنى!

گۆزۇن آچ، ياخشېجا باخ،

ياخشېجا دينله منى:

آذريلر قۇرويوبلار ابدى آتشىنى،

داها بو اولكه يه دۇنمز يئنه ده استثمار...

حق دئيب، حق ائشيديب، حق يازارام،

دۆزگۈن - م، بىل، تانې سن!
آغ دۇنا تىز دۆشه جكدىر لكه، البته كى من
سنه احسن دئرم بۇيله جنايتلر اوچۇن.

اوچغون داخما - ۱۳ / ۶ / ۱۳۶۰ - ص ۴۰.

اوچغون داخما

تارىخين ايگىلنمىش صحيفه سينده،
اسيرىك، آى آمان!
شىطان تۈرو تكى يان - يۇرهمىزى،
يورويوبدور دومان.

ارىير اوشاقلار بير پارچا بوزتك،
گل بيرجه دايان!
گۈلۈنچ ائيله بيرلر ايسته گيمىزى،
آتش آچ! اويان!

چك باشبوا ائلين قېزېل مئىنى،
آلدانما تاتلارا!
اونودما ويرانا اوچغون داخماوي،
قۇشولما يادلارا.

اوغورلار!

دور فېشقېرت امجكلريني،

ياد يوردا سرپله تميز سۆدۆنۆ،

بيتسين اۇردا يئنه اۇدلو چيچكلر...

اوچغون داخما - مهر آيي ۱۳۴۶ - ص ۵۷.

ياندې اورمو

هجرى ۱۳۳۵ - نچى ايلده اورمونو داشناك ارمنييلر اودا چكميشلر. بو مناسبتله بۇيۇك انقلابچي شاعر «تقى رفعت» فارسجا شعر يازمېش «تجدد» گۇندەليگينده نشر اتتى. آشاغىداكى سطرلر اونون شعريندن الهام آلېناراق يازېلمېشدېر.

ياندې اورمو،

ياندې اورمو،

خوشلوق آمىدى وار ايدى سينه سينده،

ايرانېن بختى آچېلمېشدى سسينده.

گۆن به گۆن آباد اۇلوردو،

شاد اۇلوردو.

دشمنين هر حيله سى بر باد اۇلوردو.

سؤيله تانري،

هانسي شيطان شرينه تولالاندې اورمو؟

ياندې اورمو،

ياندې اورمو،

ظلم،

كۆكسۆن اورمونون ائتدى پريشان،

ايلهدى جان سىز، قارسىز، قىلدې ويران.

قويمادې جالاد استبدادى ازسين،

عزمىنى اتتسين نمايان.

واه! اى

قارا بخت ايچره،

آلاھېم

آمان

اۆدلاندى اورمو،

ياندې اورمو.

اۆز اتگينده گليب دشمن بئجرتدى،

بو نه غمدى، بو نه درددى؟

دشمنين آلدې قاداسېن

«- سن قۇناقسان!»

سؤيلهدى:

«- آل، بالدى، قنددى!»

ساخلادى قوينوندا

واى الله

دشمنه آلداندى اورمو،

ياندىې اورمو،

هر قاچاق نامرد اۋنون قۋېنوندا قالدىې،
 او، سېغېنماق چۋن گلن ناكسلره
 اٲولردە تېكىدى، يٲردە سالدې،
 قلبى دريا تك، گۋوۋەندى داغلارا،
 لاكېن نه گۋردو؟
 بېر ايكى گۋن كٲچمەمېشىدى، فكرە دالدىې
 وای، او گۋللۋ گۋنلرى اۋتدو، ساووشدو.
 اعتماد اٲتىدى، اېناندىې،
 ياندىې اورمو،
 ياندىې اورمو،

اما ماۋوس اۋلما ھېچ وقت،
 آلاھېن فضلىن داياق اٲت.
 اٲللرە امېدى،
 سن،
 دريا قېراغېندا ماياق اٲت.
 قۋى سنىن عزمېن، ارادەن سارسېدا دشمنلرى،
 ياۋسى قاو، عزمى ماياق اٲت!
 قۋى آجې گۋنلر فنا اۋلسون، يۋخ اۋلسون،

اىللرە وورغون اۇلانلار يوردا دۇلسون .

باخ!

بو درده، ھمتىن درماندى اورمو،

ياندى اورمو...

اورمو لوجهلرى - ص ۸ - ۱۳۸۹.

اۋۇق

دنىز قارشىمدا دورموشدور

نە دورموش،

دالبال توفان قۇيۇر اۇندان

خيالدا كائناتى سىر اندەركن

باخ دالبر انسان،

اُفقده

ان اوزاقلاردا نە وار بىلىم،

نەدن سە توفان عاغلىمدان چىخارتدى ھر نەيى بىردم.

سۇنو،

رۇيالى بىر دۇنيا،

منىم عشقىمدير آمالېم!

دايان!

قۇى بىر يادا سالېم،

قارا توفان گئەندەن سۇنرا ماوى بىر دنيز،

البتہ ماوی۔

ہم دہ آیدین بیر سما،

بیر گوئی قالار اوندان

خیالدا - کائنائی سیر اندرکن - ،

باخ دالبر انسان!

منیم شہریم، مدینہم، آرزو یاتمیش اُقلردہ

اُونو گۆرمک اُوچون قارداش!

قارا توفانا اُول یۇلداش!

منہ آیدین افق لازم،

نہ لازم جان، نہ لازم باش...

بو ساحلردہ غم وار، غصہ وار،

حسرت سۆرۆر فرمان.

دنیز قارشیمدا دورموشدور،

نہ دورموش،

دالبال توفان قۇپور اوندان...

من انسانام، من انسان

من دہ «ایمان» وار

و ہم ایمان دۆلو سۆگی، محبت، مہربانلیق،

شنلیک، انسانلیق، فراوانلیق،
و هر زاددان داها یؤکسک:
اۆره ک وار،
چپرینان بیر قلب وار،
همده دیله ک وار!
ان سؤنو
آیدین افقردن گلن رویالې بیر دُنیا!

اورمو لوحه لری - ص ۱۶.

اجبارې ایثار

اورمیة دانشگاهیندا قورولان «سبک آذربایجانی»
قورولتاییندا چخبشېمې لغو ائدهن نادانلارا.

باشېم اۆستۆنده «علسگر» آدلې بیر آلچاق یئنه دورموش
اؤ،

گیزلی پرده آردېندان
فراوان امرلر وئرمیش!
منه مانع اۆلور ناکس،
دئیرکی:

«- سؤیله یین استاد! بسدیر بس!
دانیشما «سبک آذربایجانی» دن
بیزیمکی بیر نمایشدېر،

فہر بلداقدہر،
 اوٹور، قوی اونیاییم، دینمہ!
 دئییر:
 «- فریاد قالخار سن دانہشسان بو قورولتایدا
 بوٹون اٹلر،
 سنی آلقیشلایار دیلر.
 و مندن ده آلا ر نانی، چراغی، ہمدہ کی یاغی...»
 دئییر، قورخور،
 دئییر، قورخور...
 گلیب، یالتاقلانہر:
 «- استاد! ایثار ائت! دانہشما
 باعث اولما بیر تیکہ نانہ! ...
 یوخسا وئرریک... سنی،
 اوندہ نہ ائیلرسن؟»
 باشقاسی سؤیلور:
 «- دئنہ اجباری ایثار! ...»

اورمو لوحہلری - ص ۱۹.

انتقام

انتقام آماق اگر ایسترسن،
 قوی اوشاقلار آتہلب دوشسؤنلر
 گؤل چیچک درسینلر

حقلرين كيمسه اليندن آلسا
قوى باغبرسېنلار اولار
حقى فرياد ائله ييب
حقى چاغبرسېنلار اولار

انتقام آماق اكر ايسترسن
قوى بۆتۆن يئرلرده
اوخوسونلار بالالار ديللرينى
يازسېنلار
قورخمادان،
اورمو بره سينده ده گۆل اكمك اۆچۆن
ساحلى قازسېنلار.

انتقامېم بئله دير.
يارالې اللريمى
سيزه سارې اوزادېب
دنيزه قارشې دايانېب
سيزه «ساغ اول!» دئييرم،
«شن ياشا!» سؤيله ييرم.

ہمت

تبریزی یم، دامارہمدا تبریز آخر قان یئرینہ.
 عئینالی دان جدیم آقا میرعلی دیر
 او، داغلاردان دوروب گلیمیش باخبر منہ.
 قہزبل سولار محلیندہ یورد سالمیشدہر،
 اوردا مسجد قایبرمیشدہر.
 مشروطہ انقلابیندا
 اؤرؤن هر بیر گتريچیدن آیبرمیشدہر.

من، تۆرونو او سیدین
 اؤرؤمؤ تبریز بیلیمیشم.
 دنیانین هر بیر یئریندہ،
 اؤرؤمدن کیمسہنی اصلا
 هئچ یوخاری گؤرمہ میشم،
 بونا «مباہات» دئمیشم.

سؤز وئرمیشم، ازل گؤندن
 فضیلتلر یایان ائلہ.
 خدمت ائتمک شعاریمدیر،
 سوسمامیشام، دورمامیشام،
 سؤز وئردیگیم فضالارا ایز سالمیشام.

خدمت اۋچۇن يۇل تاپماغا،
فكره خيالا دالمېشام،
بونا «صداقت» دئىمىشم.

اىل دشمنى، دىل دشمنى، تقوا، فضيلت دشمنى،
بىر سۆزلە شاھ مفكورەسى قارشىېسىندا داينمېشام.
عشقىم قالخېپ سمالارا،
شعلە ايچرە اۋدلانمېشام،
بونادا «غىرت» دئىمىشم.

كۆك سالمېشام، ايز سالمېشام
قوتسال تېرىز يۇللارېندا،
قاراگىلەم سئومەسە دە،
غرىتلردە بوروق - بوروق جېغېرلارا دۆشسم بئله
قوپمامېشام اۋز كۆكۆمدىن،
بونادا «ھمّت» دئىمىشم.

تېرىز يۇللارېندا - ص ۵ - ۱۳۸۰.

وحى

سحر صاباھىنېن اولدوزلارې
افقده آخېب
ايتىندە گۆزلردىن،

منیمده کؤکسۆمه بیر سۆز قېغېلجېمې آخدی
سحر، ایتیب گئتدی.

– نه ایدی؟

خاطره مین صاندېغې نه بۆش گۆرۆتۆر؟
او بیر قارانقوش ایدی،

یا کی بیر اولدوز؟

و یا کۆپۆکلەنن آغزېن کۆپۆکلری ایدی؟

و یا کی شعله چکن آتشین شراره لری؟

نه ایدی،

سۆیله گیلن!

– او بیر قېغېلجېم ایدی

شهید مزارېنا بنزەر بیر آیهدن قالخدی،

گئدیپ او گۆیلره بیر وحی-ه چئوریلیب گلدی،

منیمده کؤکسۆمه آخدی،

سحر، ایتیب گئتدی...

تبریز یۇللارېندا - ص ۹ - ۱۳۸۲.

اختیار

«– آتان هاردا اۆلۆب؟»

سۆردۆم.

«– یاتاقداء!»

سۆيلىدى ناكس.

«- بابان هاردا اۆلۆب؟»

سۆردوم.

«- اۆتاقدا»

سۆيلىدى ناكس.

ياتاقلاردا، اوتاقلاردا اۆلنلر نسلينه سۆيله:

«- دابسدير، بس!»

دئنه:

«- آتالار بئلينده، من، اۆلنلر نسلیم

اوردان آخیر قانیم

اؤرادا بسلنپ جانیم.»

ياتاق ساغدا! اوتاق سۇلدا، اولو ميداندا قارشېمدا،

اؤنو سئچمكدە «صاحب اختيارم» من!

وَلَا جَبْرَ وَلَا تَفْوِيضَ

اۆزۆن بيل!

بوردا بيرجه سن،

و بيرده بيز.

دالېمدا ايسه شانلي،

هم ده شوكتلى اولو تبريز.

يوخو تعبيرى

تبريز،

منيم اى معبدېم، اى قبله گاهېم!

گوردوم يوخومدا دون گتجه

نورا بورؤنمؤش بير الاهى هيكلىن تمثالى اولموشسان.

به به، نئجه!

خوش عطرلى بير جامه دؤلموشسان!

صبحون اذان چاغې

طراوت، معنويت، يوكسلىش، بالله!

بورؤمؤش، سارمېش آفاقي.

سؤكؤلدؤ دان يئرى،

گوردوم سهندين دامنين،

اٲللر آخارېن.

يا على بن ابيطالب (ع) !

عصاني بيرده وور

قوى سينه سيندن يئددى گؤز آخسېن داها

گورمؤشم من صبحون آغېن

يوخوم تعبيرى مى بو؟

تبريز يوللارېندا - ص ۱۶ - ۱۳۸۰.

ذیره

سهند هفته‌لیگی نین اون ایللیک نشری مناسیبتیله

اون ایل قاباق،

بیرگون، بیر قیش گونو ایدی.

ایلمده اوچ صفحه کاغذ،

گیردیم ایچری

اوتاق، ائله همان بو اوتاق.

قارشیلادی منی کرمانلی بیر سید

دئدیم:

«- طرح مجله‌ی ترکی دارم من!»

دئدی:

«- ما اینجا اصلاً ترکی نداریم.»

اما آلدی لایحه‌نی، بگندی دئدی:

«باشه، بیا، اسمش «سهند»، چطوره؟

تو هم مقاومی مانند این کوه!

خم به ابرو نیار،

اوف نگو اصلاً...»

اون ایل کئچیر ایندی اوگوندن، سهند!

سنین اون ایللیگین مبارک اولسون.

او گوندن بری سنه ساری هرگون،

چۆرەك چېراق اۆچۆن قاچان چۆخ اۆلدو.
 سن اۆز اۆگىنىنى اسيرگمەدين،
 يئدى، ايچدى هر كس.
 سنىن سخاوتلى اتكلىرىندە.
 سنىن الينلە
 بىرى داماددا اۆلدو،
 - «علسىگر»ى دئىيرم. -
 نردوان ائىلەدى سنى،
 ذىروە اختارېردې، ذىروە گزيردى.
 بونو بىلمەدى كى آنجاق، اؤ ناكس،
 سھند آلچاقلارا نردوان اۆلماز.
 سھند ذىروەدير،
 اۆزۆ، اوجالاردان اوجا بىر ذىروە.

تېرىز يۇللارېندا - تېھران - ۱۳۷۹ - ص ۲۲.

دۇغان چاى

۱۳۷۸ - نجى ايلدە اصفھان

دانىشگاھېندا تۆركجە درسلىرە باشلادېغېم زمان.

دۇغان چاى!

بىر داھا تېرىز سەنە استاد گۆندەرمىش.
 بو دفعە صائبانە دادا سۆن وئرمىش،
 سەنە دۆزگۆن ساياق فرىاد گۆندەرمىش.
 بودور،

دانشگاهېندا يوردوموندور شانى سسلنميش،
 منيم دادېم، اونون فريادي يوكسلميش.
 وطندن آيرېلان بئش - آلتې يوز گنجيم،
 سنه گلْميش.
 ائليم فخر ائيله سين
 قالخسېن آياغا،
 تك به تك «جان»، سؤيله سين اولادېنا، هرگۆن،
 اونلار باخ درس دئير دۆزگۆن.

دوغان چاي!
 آخ، اماندېر!
 سوسما، فريدا گليب گنجيم،
 سنین دانشگاهېندا يوردوموندور شانى سسلنميش.

تېريز يۇللارېندا - ۱۳۷۸ - ص ۳۱.

آرمانلې حيات

قارداشلار، «ايوب» و «نادر» اۆچۆن.

سيزه تقوالېلار نسلى
 دئسم،
 سھو ائتمرم اصلا.
 اۆره گيز صاف، كدرسيزدير،
 بو گئرجكى

دٲمكدن اٲٲمرم حاشا.
حياتېز آرمانلارلا دٲلو،
«قارداش»!
حقيقتدير.

«فساد»دان – هر نهده اولسا
قاچېرسېز، بو ديانندير.

صداقت گٲزلريزدن شعله ساچمېش تېريز اٲستٲندن
باخېش، هم داورانېش صادق
منيمچٲن بو، كرامندير.

سيزي سرباز تك خلقين مقدس انقلابي قاوزادي، «قارداش»!
آبيق دورساز، اولر دشمن،
قاچار تٲلكٲ،
كٲچر چاققال،
بٲيوكلردن بيزه قالمېش بو آلتون بير وصيتدير.

سيزه دشمن ديگيل «دٲزگٲن»
دٲشٲن «قارداش» اينان!
گل قول – قولا وٲر يات بو سنگرده

جانېمدان كىچىمگىە من دە سىنن تىك حاضرام، اما
 منە دشمن دىمىك،
 «قارداش!»
 خىانتدېر.

اينان، دشمن بونو يايىمىش!
 اونون قىصدى صداقتلر اونۇندە،
 آرمانلار قارشىسىپىندا،
 تىك، خىانتدېر...

تېرىز يۇللارېندا - ص ۳۲ - ۱۳۷۷.

سوسغون ياتاغېم

نە سىرلر وار ياتېب سىندە؟
 منىم شېلتاقلېق اۇيلاغېم
 اوشاقلېق گۆنلرىمدە قېرىمىزى كۆكسۆن ياراركن
 ياتدېغېم يوردوم، ياتاغېم،
 عىنالى داغېم!

يئنە سوسغون دايانېپسان، قېزېل داغ!
 سۆيلىمىشىدىن سن مەنە ايچدىن يانېپسان،
 تارىخى فرىاد ائىدىسن،
 ھەم دە بىر داملا صداقت اۆترو

مینلر دفعه بیادا دۆشۆبسین،
داد ائدیسن.

نغمه لر، آهنگ لر، قالدیرمپسان سن
«قوی بشر آسوده اولسون
شن یاشاسین.»
سؤیله ییب،
انسانلغی اندیشه یه جومدورموسان،
دالدرمپسان سن.
قبرمیزی کؤکسوندن قالخان لاله لرله،
گۆرنه های سالدرمپسان سن؟

هی! گه وه نلر تۆپلا ییب کؤکسوندن اؤد یاندیردېغیم گۆنلر!
او گۆنلر!
هاردادر ییلمم او گۆنلر؟
عئینالی داغیم،
منیم شبتاقلیق اویلاغیم،
باهار چاغیم!

قوی قاپیتسین بیر کره
ذهنیمده ده تصویر ی جانلانسین،

گەۋەنلر گۆيدە فېرلانسېن،
 سىنن سىنەندە چېت چېت يانسېن اۋدلاانسېن.
 «على» قۇى شاھە چكسىن:
 «اى آنا يوردوم...»
 سسىن قالدېرسېن آفاقە.

آمان! بسدېر،
 اوشاقلېق گۆنلرىندە قېرمىزى كۆكسۆن ياراركن،
 ياتدېغېم يوردوم، ياتاغېم،
 عئىنالى داغېم!

باغېم باخچام، مزارېم اول!
 دىنە ساخلا قۇيۇندا، قېزېل داغ!
 سوسما، فرىدائت!
 سنە بېر داملا گۆزگۆ تىك،
 بودور «دۆزگۆن» گلېر...

بۆتۆن بېدادا بېر دادائت،
 منى آل قۇيۇنونا ساخلا،
 باھار چاغلارې قالخ اطرافېنې يۇخلا.
 مزارېم اۋستە قۇى شېلتاق اوشاقلار

های سالب گل سین،
گه وه نلر توبلا ییب کؤکسؤمده...

آمان، سوسغون یاتاغیم
عئینالی داغیم!...

تبریز یوللاریندا - ص ۳۳ - ۱۸ / ۳ / ۱۳۸۰.

ابدی حیات

همیشه لیک، ابدی بۇرجلویام سنه بیلیرم
وطن!

بو بۇرجو ادا ائتمگه توانیم یوخ
منیم کی جانیم یوخ
کی او ابد اولسون!

سن ای منیم ابدی اومدوغوم آنا یوردوم
بۆتۆن اومودلاریمین قاینای
ترانه سی سن،

اۆرکده اکدیگیم هر بیر گۆلۆن ده دانه سی سن،
دیلک فسانه سی سن.

منیم اۆرۆم ده گۆزۆمده سنه نثار اولسون!
سنین بۆیۆک گله جک -
اعتبارلی شانلی گۆنۆن،

ھىمىشە وار اۆلسون!
 ھىمىشەلىك، ابدى بۇرچومو منىم، تېرىز!
 قبول ائىلەگىلن،
 قۇى ياواش - ياواش اۆدەيىم.
 اۆزۆم،
 ھىم اولادىم
 و احقادىم،
 تۇرونلارىم، نىسلىم،
 ھىمىشەلىك - ابدى اعتبارلى گۆنلرىنە،
 بۇرچوموزو،
 قۇى ياواش - ياواش اۆدەيك،
 بىر بە بىر وطن يۇلۇندا گۆدەك.

وطن!
 بو بۇرچو ادا ائتمىگە
 بىزە مجال گل وئر...

تېرىز يۇللارېندا - ص ۳۶.

درد وار، غم وار، كدر وار

عاشقانه شعرده يازدىم سئە،
 البتە يازدىم!
 فورمادا، ھىم محتوادا،

ان گۆزهل نغمه ياراتدېم!
 اما سن مندن ترانه گۆزلهمه،
 گۆزلريم ده شعله، بير دريا غضب وار!
 هارداسان سن، هارداسان يار!
 درد وار، غم وار، كدر وار...

گل كۆنۆل مۇكۆمده مهمان اولگيلن،
 گۆر نه تههر وار!
 من آغير دۇرانلارېن دۆزگۆن ديلي، دۆزگۆن الي،
 دۆزگۆن تفنگي، همده دۆزگۆن شعرى يم، بيل!
 نسليمين گۆز ياشېني سيل!
 اۇنلار اۇدلاردان چېخېلار،
 شاهلارېن بۇينون سېخېلار،
 سلطنت قصرين يېخېلار.
 من بو نسلين شاعرى، دۆزگۆن ديلي،
 دۆزگۆن الي،
 دۆزگۆن تفنگي،
 همده دۆزگۆن شعرى يم، بيل!
 من فضيلت يايماغا گلמים الاهى قرضدارام!
 قرضيمي قۇى بير وئريم،
 عۇرۇم گودهلميش، فرصتيم يۇخ!

عشق حقیقندیر سنین،
 همده ترانه.
 عاشقانه بیتلر چوخ.
 گل گۆزۆمدن باخ جهاننه،
 گۆر بو دار دُنیادا چوخلو شههر وار.
 چوخ بۇيالار، رنگلر، نیرنگلرده،
 هر بیرینده بیر تههر وار.
 هارداسان سن، هارداسان یار؟
 درد وار، غم وار، کدر وار...

تبریز یۇللارېندا - ص ۳۷ - اسفند ۱۳۷۹.

ماوی گۆز

دُنیايې ماوی گۆزۆمله سیر ائدهن بیر شاعرم من
 هاردا گۆرسم بیر فضیلت،
 آلام اطرافین،
 دُولاننام باشېنا، پروانه تک،
 یاننام، کۆل اولام.

شاعرم من،
 خیرخواهلیقدان دانېشسان،
 غیرتی، تقوانی یایسان،
 قدینه سۆزلر قۇشارام،

قامتین گۆرجک، جۆشارام!

سن گۆزۆمدە چۆب گزندە،

آچالېرسان، یان گئدیرسن!

تبریزین ماوی گۆزۆیلە دُنیا لاری سیر ائدەن بیر شاعرم من

هر نه سئچسم دۇغرو دو،

ماوی گۆزۆم، دریا گۆزۆم وار،

دامالار اونسوز یاشاماز.

داملاسان سن،

آچالېرسان، یان گئدیرسن.

تبریز یۇللاریندا - ص ۳۹.

بیرلیک

«دنیز ایله اگر بیر یئردە اولسان،

داملا بیر دنیز دیر!»

دئیلیر بئله.

قاووتلار ایچیندن قویان یئل قawan،

آیرې دۆشدۆگۆچون،

وئریلیر یئلە.

گل سۆز بیرلیگینه ایناناق بیزدە،

انسانلار قوپاران توفانا ساری-

يۈنلەك، قاووشاق بىر يوموروق اۇلاق،
گتيرەك بو يوردا گۈللۈ باھارې.

بىر ساې داھا آرتدې بېھمن آيېندا،
تېرىز تقويمىنە، تېرىز آدېنا.
آدېلم بىر ساي اۈلدو ايگيرىمى دوققوز
بو بۇيۇك داد ايمىش شاھ بيدادېنا.
توفانلاردان قالخان خېردا مشعللر،
قارا ظلمتلرين باغرىن سۇكەجك،
بىرگە آتلاناجاق، بىرگە قالخاجاق،
قارادومانلارې يئره تۇكەجك.

تېرىز يۇللارېندا - ص ۴۰ - اسفند ۱۳۵۶.

انسانلىق بزه گى

«چېرەى كرىه شاھان خود را بشناسيد» آدې
كتاېن ۱۳۵۱ - نجى ايلده گيزليجه نئرى مناسبتيله.

- ۱ -

قۇى منىم نسلیم باغېرسېن،
امدادا انسان چاغېرسېن.
سندە شاھلار شاھېنېن درگاھېنا چىركىن اۈزۈن سۈرت،
«كوروش» اويدور،
فخر ائله اويدورما تاريخه!

- ۲ -

بیل، بۇغولموش فریادام من،
 پارتلامبش عصیان.
 منیم نسلیم، غضبیدیر، شعله‌دیر، اؤددور.
 آلاولانمبش بۇیوک بیر اعتراضدیر!
 سؤیله‌ییر:
 «انسان!
 آمان، سون قوی فیریلداق آلماسین دنیانی،
 بسدیر،

عبثدیر بو کلک قورما
 اؤزۆن یورما
 من انسانلیق بزه‌گی، تبریزین بیر قهرمان گنجی.
 بودور، آردېمجا گل، دورما،
 دامارېمدا منیم قان یوخ، آخان آتش آلاولانمبش،
 بۆتۆن شاهلار شاهېنېن قصرى ده بو آتسه يانمېش.
 «کریه اؤزله» کتابین بیز،
 سنه یازدېق،
 اوخو، هر بیر شاهېن چیرکین اؤزۆن تانې،
 منیم آردېمجا گل، دورما،
 قوراق بیر باشقا دنیانی.»

تبریز یوللارېندا - ۱۳۵۱ - تهران - ص ۴۰.

سۇن نىفسدە

من ياشدا اولانېن گۆزۆ يۇلدادېر
 قولاغې سىسدە،
 سانكې دايانمېشېدېر
 آرخادا اوزانان
 شرفلى، شوكتلى،
 اوزون كىچمىشى
 اوزاقلاردان گلن خېشېلتېلار
 بشارت شفقين تۆكن سحره -
 باغلايا، اۆله...

من ياشدا اولانېن گۆزۆ يۇلدادېر،
 قولاغې سىسدە،
 شاه بابامېن بىردە
 «مولا، يا على!» سىسېنى دويلا،
 جنوبدان شمالا
 گۆيلردە اوچان وئرتاليوت گۆره،
 اوچاقلار سىر اندە،
 عصمتلى - ناموسلو آنا - باجېمى
 داشناكېن جنايت جايناقلارېندان

قورتارا، اۆلە،

بو سۇن نەفسدە.

من ياشدا اولانين گۆزۆ يۇلدادېر،

قولاغې سەسدە،

يئنى بېر قىلىقدا «ساھر»ى تاپسېن.

اۋنون دېرەنىشىن، مقاومتين،

ساھرانە جنگى

اۆرەگىندىن سېزان زلال آھنگى،

صبحۆن ھاواسېندا، سو پردەسىندە،

آغېر – آغېر اوچان قوشلار سسىندە،

اٹشىدە، اۆلە

بو سۇن نەفسدە.

آرزوسوز – دۇيۇشسۇز قارغا دگىلىم

ھر دۇنا گېرسەدە

يئنه قارتالام.

سنى دە قارتال تەك گۆرمەك اىستىرم

بو سۇن نەفسدە.

آمان، آمان! منىم خورما تئل اۇغلام!

كت - شلوارا، پولا الله سؤيلهين،
 دينى اگىلنجه ائدەن،
 ائله دۇنۇك چىخان،
 امانت تانېماز، صداقت بىلمز،
 آدېنى دا قۇيان «امين! صداقت!»
 حىاسېز جاسېنا قارشېما چېخېر
 اۆزۆمدىن اوتانمېر
 مېتدار اۆزۆ.
 اۆلكره خۇر باخېر،
 ايكى ھيز گۆزۆ.

من ياشدا اولانېن گۆزۆ يۇلدادېر
 قولاغى سىسدە،
 اۇنودا دىنلەيە
 بو سۇن نىفسدە.

تېرىز يۇللارېندا - ص ۵۷.

اجلاس گئىدىشى

تېھران داشىگاھى علوم اجتماعى داشىكدەسى سالونوندا
 «تورى زبان آذرى» موضوعوندا دانېشدىغېم مناسېتيلە.

دیزە چۇكدۇ منىم قارشېمدا «دانشمندلر»، تېرىز!

منە قارشى دوران ناكس

نہ توراندېر، نہ ایراندېر،
 فېرېلداق ایشلەدن عالِمِ نِمادېر، تَکجە شېطاندېر.
 گۆرەيدین کاش نئجە سوسدو
 اؤ ساتقېن نيمچە عاليملر!

«- سؤال وئرا!»
 سؤيلەدیم اۆچ دفعە،
 لاکن کيمسەدن جېنقېردا چېخماز!
 سانکی اۆلمۆشلر هامې!
 لال اۆلدولار، تېريز!
 اينان قوردوم قالا يېخماز اؤنو توفان،
 اساسی چون کی ایماندېر.

زمان، آذر آيېنېن دۆردۆدۆر،
 يئردە دانشگاه تهراندېر.
 سالۇندا تۆپلانېبلار يۆزلر عالِملر
 نہ عالِم، ساتقېن عاملر
 اۆزۆنە کسروی تک آزغېنې رهبر سئچن ديللر.
 دليللرلە دانېشدېم
 مستند معروضە وئردیم من.
 سياسی ائتمگە قالخېشېدلار سا بير نئجە نوچه

منىم علمىم داياندىردى بۆتۈن رىنگى،
و نىرگى!

«قارا مىجموعە»نى كىشف ائتمىشىم، گل!
عاغلىوي يىغ باشىوا، نادان!
«آپوستاق» تۆركجەسىندە اينجەلىك وار،
«سۆمرجە» تۆركجەسىن دىنلە،
اوخو «قاسان»،
بو تارىخلر، تمدن لر يارانمىش تىرىز اۆستۈندىن.
دئدىم، سۇنرا:
ثبوت ائتدىم غضبىلە، حرصىلە، فرىاد ايلە، تىرىز!
سالوندا تۇپلانان عالمىنلار سوسدولار بىردىن
بۆتۈن باشلار آشاغى
تر باسبىب آلنېن دا اۇباشېن.
دئدىم:

«- ترېن! دانېش! سۆيلە! سۇال وئرا!»
سوسدولار عالمىنلار
دىنمەدىن اۆلدۆ اۆزۆنە كىسروى تىك آزغېنى رھىر سىچىن ھىركىس.
بئلە، اجلاس قورولدى،
اۇغلونون علمى بۆتۈن اجلاسې ساردى
مات و مېھوت قۇيدى تارىخى.

سنین اۇغلوندو دۆزگۆن، سۆيله يير علميم فراواندېر،
 منه دشمن نه توراندېر، نه ايراندېر،
 فېرېلداق ايشله دن عالمِ نادېر
 تڪجه شيطاندېر.
 سنه اجلاس گئديشين يازمادې كيمسه،
 «گزارش» وئرمه دى هئچكس!
 اؤزؤم يازدېم.
 رايؤردور بو،
 اؤخو،
 امضاء اٹله تېريز.

تېريز يۇللارېندا - ص ۶۷.

زردشت

اسكى تۆرك پيغمبرى «زردشت» ءۇن
 «قاسلار» يېنېن ترجمه سيني قوتاردېغيم زمان.

وطن! دينله منى
 آزادهلر چۇخدور سنين اؤولادېن ايچره
 قويمازلار آلچالسېن باشېن -
 ديك دوت، يئرى!
 وطن!
 دورما! آماندېر!
 خصم نامحرم گلير قوينوندا يورد سالسېن،

خيالى وار كى قالسېن،
جهنم ائيله سين يوردو.
ناخلفلر دعوت ائتميشلر.

بلى!
پيسدير، ياماندير، بو.
بۇيۇك آزاده بير شاعر
منه وقتينده سۇيلرميش
«منيم آرزوم بودور دُنيا بۇتۇن جنت باغې اۇلسون!»
بوگۇن سۇزلىرى توپراقدا دۇيۇنلنميش!
گۇرۇرسن نه زماندير بو؟
وطن!
اى صبرلى يوردوم!
منم،

«تبريز سۇتۇ امميش» دئيىرلر آدېما دُنيادا، هر يئرده
بۇتۇن دُنيايا باغ سالديم،
گنديب جنت قايردېم هر يئرى، يوردو،
بوگۇن گلديم سنه ساري،
دئديم:
«يراندي، توراندي،
بورا يوردومدو

مندن ساری ویراندی.
 بورا شرق اۆلکەسی،
 شرقین هوسله چپرینان قلبی،
 بو، آذربایجاندا!
 اۆددور آماجی،
 ساوالان تاجی دەر،
 شرقه درین ساوالار گتیرمیشدر.»

وطن!
 دیک دوت باشین!
 دورما، یئری!
 زردشت گلکده،
 اونون «قاس» لاری قاسلانماقدادر،
 ساوالاری ساولانمیش،
 «مانیسه» لری گالانمیش،
 یازلمیش «یازنه» لری، هم
 «آپوستاغی» جیلانمیش!
 یقین ائت،
 سؤیلمه رۆیادی، رۆیالی گماندیر بو.

تبریز یوللاریندا - ص ۷۱.

اينان تبريز

منم تقدیری تعین ائتمیگه قادر،

اينان تبریز!

اؤنو چاللام داشا،

بیر شیشه بارداق تک

يامان، تبریز.

سنه ساری گلیب

یوللار کسرم من، سنی گۆرره،

سنینله قول بویون اوللام،

آمان، تبریز!

منی تبریزه «ممنوع الورود» ائتمیش دنی یاغی!

اؤنون بیر پیسقبیق فرمانبنا باخ،

امرینی سیر ائت!

اودور تقدیر اسیری،

من کی یوخ!

بیرجه دایان، تبریز!

سهندین ذروه سینده اؤد قالانمیشدی،

دؤنون ییغمیش قارا ظلمت،

قبراقدا چولقالانمیشدی،

دؤنن بیلیم.

بوداغلاردا یاتان اجدادیمین قانی

دامارېمدا آخېب،
 هر بير زمان، تېرىز!

تېرىز يۇللارېمدا - ص ۲۳۷ - ۱۲۵۲ - تېھران.

ختمى گۈلۈ

ھلە سۇيلىنمەمېش شىرىم جۇشماقدا
 اۆرەك سۆزلىرىنى ھانسې بير شاعر،
 يازا بىلىمىش،
 كى من دە يازېم؟
 گۈلۈن يارباغېندا، اۆرەك تىلىندە،
 چىچگىن عطرىندە،
 اۇخويا بىلرسن
 بو شىرىمى سن.
 گىجە اتلېسېنېن قارانقۇلوقدا
 اتېنېن تۈزۈنو سئىر ائدە بىلسن،
 اوجا شمشاد قدى
 يئره دوشندە،
 اۈنون طرفينه
 سن گئە بىلسن،
 ھلە يازېلماپېش شىرىمى اۈندا،
 اۇخويا بىلرسن،
 بلکہ، دئىيرم.

تېرىزدە قويلا نېمېش
 ھەلە سۆيلىنمەمېش شعرلېرىم منىم.
 گىت گز «حسینیە» مزارلېغېنى،
 بېرجە گۆل بیتەجک آقابابامېن
 باشېنېن اۆستۆندە.
 بېر ختمى گۆلۆ.
 او، منىم
 ھەلە سۆيلىنمەمېش شعرىم اۆلا جاق!

تېرىز يۇللارېندا - ص ۷۴.

اۆلۆم يۇلو

نە اۆلدو يوردونو ترك ائىلەدىن گۆزەل سئىچەم؟
 يووان كى بۇش قالدې!
 بو كۆچ دۆشۇنجه سېنە، سئىچە! كىم سنى سالدې؟
 اۆلۆم يۇلون سئىچدىن؟
 عۆمۆر ھارايە گئدىر
 بىلمەدىنىمى سن بونو ھئىچ؟
 كىم اۆيرەدىب يۇلا سالدې قاراقوش آدلاندىن؟
 دئىيرلر تېرىزى داندىن!
 قاراقوشون او داغا سارې اوچماغې نە دئىمك؟
 اينانمېرام بونا من!

دۆنر يىواسېنا بىر گۆن،
 داغا كۆچن سىرچە.
 بادام آغاچلارې گۆللەندى سىرچەلر گەلدى.
 ھاياندا قالدى «قارانقوش» آدلانان سىرچە؟
 مەھجرت نە اوزون سۆردۆ
 داغ، نە اوزاق ايميش!
 بو كۆچ دۆشۈنچەسىنە سىرچە كىم سنى سالدې؟
 اۆلۆم يۈلۈن سىچدىن؟

تېرىز يۇللارېندا - ص ۷۶.

خاطرە

اىستىرم تېرىزە پيوند وورام،
 قلىمىن نەزىندە
 ساخسې گۆلداندا بيتن،
 شمعدانلارېمې،
 من.
 گۆل آچاندا بۆرۆسۆن
 چىھطى،
 عطرى، اىگى.
 آنامېن چىرشابې گۆللەندىگى گۆن،
 نمازېن عطرى دۆلاندا اۇتاغا،
 نىللى آغ كۆينگىمى،

رسمى دن آسدېغې آن،
شمعدانلارېمې بىر - بىر گتيرەم
دەليزە.

شەرىمىن بىلكەدە بىر گۆن يۇلو دۇشسىدى بىزە!
عم قېزېم باخدىقچا، گۆلۆمسندىكجە،
من حىيەلدە اۆتوروب،
يئنە پيوند ووراردېم -
بو گۆلۆ باشقا گۆلە.

تېرىز يۇللارېندا - ۱۳۷۸ - ص ۷۷.

گئدىرم ائومىزە من

دۆن گئجە دالارېنې سىلكەلەدىم،
نە سخاوتلې ايمىش توت آغاجېم!
قۇھومو قۇنشولارې تۇپلايلاق،
آلتېنا چادرادا تۇتموشدو باجېم.
يوخو ظن ائتمە،
اينان، گئىرچكدير!
كۆچەدە چۇخلارې تۇپلانمېش ايدى،
قاپېمېزدا اۆتورانلار چۇخ ايدى.
تاغارا «شاھ چلبى» دن سو آخېردې، پاك سو.
فانېسې الدە آتام گئتمىش ايدى،

گٲجھ توپ ميدانېنا،
بېزھ سو نوبھسى گلېمشدى بوگون.

اما دوشدوم يٲرھ بېردن،
بېر اوشاق،
ھېچقېرېردې كۈچھ دھ،
اٲومېزېن لاپ قاپېسېندا،
دئېھرك:
گٲدېرم اٲومېزھ من...

تېرېز يۇللارېندا - ص ۷۸.

تېرېز اوغلو

منھ دئېرلر كى:
«- بېر از قېسا گل!
ياشلا نېسان، ساواش ياراشماز سنھ!»
اما من بېلېرم تېرېز اوغلو يام،
قېنارام اوژومۇ اٲودھ اٲورسام!
سنىن ھانسې اوغلون ساواشدا ن قالدې؟
تېرېزلى دنيا ياميدان اوخودو،
نەشى دھ ميداندا ميدانلار آلدې!
من ميدان كېشىسى، ميدان اوغلو يام،
قېنارام اوژومۇ ياتا قدا اؤلسم!

سنىن ھانسىي اۇغلون ياتاقدا اۇلمۇش؟

تېرىز يۇللارېندا - ص ۷۹.

اۆرەگى نىن قان داملاسى

«سەند» ھفتەلىگى نىن امكداشې
«فاضل مىرخانى» نىن اۇلۇمۇ مناسىتيلە.

سالخېم - سالخېم اۆزۈملر

ساللاندا ديواردان،

گۆنشىن توتقون ايشىلتىسېندا،

اۆرەگىمە ھجرىندىن بىر داملا ھۇپدو؛

اۆرەك آغرېسى نېن نە اۇلدوغون بىلدىم.

اۆرەگىوين آغرېسى،

منى يىرىندىن تىرىتدى.

دۇنيالاردا دويغو يىرلىشىرمىش اۆرەگىندە،

بعضا باخىشلارېنلا سىن دانېشېردېن!

بىز ھىچ ھوش ائلەمىردىك،

اۆرەگىندە نەلر يىر سالىمېشدى...

آه!

اۆرەك وار دۇنيا يىرلىشىر اۇندا،

اۆرەك وار بىر داملادا ايچىنە آلانماز،

اۆرەك وار بىر اوفاجېق داخمايادا يىرلىشمز.

اۆرەك وار داش كىمى،

اۆرەك دە وار زلال سو كىمى!
 اۆرەك وار قاراداشدېر،
 اۆرەك وار دورو گۆزگۆ،
 صاف بىر آينادېر.

دئىلر فاضلىن صاف اۆرەگىنە
 بىر قان داملاسې ھۆپموش.
 سىنن گۆزلرىن منە گۆزگۆ اولاندا،
 من يالنىز اۆزۆمۆ سىر اندە بىلىردىم.
 كاشكى اۆرەگىنى منە گۆزگۆ اندەيدىن،
 سىنن اۆرەگى نىن قان داملاسېندا،
 بۆتۆن وارلېغېمې قربان اندەردىم.

واى اۆلسون منە كى،
 سىنن اۆرەگىندىن خىر توتما دېم!
 بلكەدە قلىينە ھۆپموشام بىر وقت،
 اما قان داملاسېنې نەدىن،
 نەدىن دويما دېم؟
 نىيە گۆرمەيم؟
 زلال صاباھىندا آددېم آتسايدېم،
 بۆتۆن وارلېغېمې قربان اندەردىم.

دردينله، غمىنله،
 آشنا ايدىم من.
 اما هئىچ ظن ائتمزدىم
 بو غم، بو كدر،
 سنىن صاف اوڭره گىندە
 بىر قان داملا سېنا چئوريله جكدىر.
 بلكە سنىن
 او بايغىن باخشىلار پندادا،
 داملا وار ايمىش،
 بىر قان داملا سې.
 اوڭۇمۇ شىماتت ائدىرەم ايندى
 كاش بىردە باخايدىم بايغىن گۆزۈنە.
 بىر كرە باخسايدىم، گۆرەردىم اينان،
 گۆزۈندە اوينايدىم قان داملا سېنى.
 اۇندا زىلپىندا كې قان داملا سېنا،
 بۆتۈن وارلىغىمى قىربان ائدەردىم.

سىن دۆشۈن قىباغا،
 دۆلغون عاطفەلرىنلە!
 بوراخدىن بىزى قارقىلار كىمى،

اؤزۆن شاهین تک گۆیلره اوچدون!
 گۆیلرین اؤ انگین دنیزلرینده،
 گۆزلردن ایتدین.
 من ایندی ظلمتلر -
 چیرکابلار ایچیندن،
 بو ذلیل دنیادان،
 رذالتلرله دۆلو فیرتینا آنباربندان،
 رذیل سانسورچو - علسگر - الیندن،
 یاخامی قورتارماغا جان آتیب
 سههند ذیروه سیننه،
 تبریزین قله سیننه چپخماق ایسترکن،
 گۆیلره گۆز تیکیرم، هی...

تبریز یوللاربندا - ص ۸۵ - ۳ / ۵ / ۱۳۷۳ - تهران.

سون گۆنلر

تهراندا قورولان «فردوسی» کنگره سینده چپخشمی لغو ائدهن نادانلار.

بورا تهراندی،
 تاریخ ۹۰ - نجی ایل
 بؤیوک بیر طنطنه ایله قورولموش بو قورولتایدا
 علسگر قویماپیر قالخب تریبون آرخاسیندا سسلنیم ائلر!
 دئییر:
 «- تئز سوسدورون استادی، قالخار انقلاب ائیلر!»

قورولتايدان قېراقدا
 تۇپلادېم اون بئش نفر آزاده،
 اورادا سۆيلىدىم بۇيلە:
 - آھای!
 گلیب یئتمیش یاشېندا،
 ناگهان بیردن
 پشیمان اولدو فردوسی،
 بۆتۆن شاعرلرە اۆز توتدو اۆچ یۆز سکسن آلتینجی ایل:
 دئدی:
 «عاغېل مندن قبول ائتمز!
 اوتوز ایل اینجییب زحمت چکیب شاهلاری وصف ائتدیم!
 نییه من اگیری یۆل گئتدیم؟
 جهانی دۆلدوروب رستم آدیله،
 یوردا چۆخلو ماجرا گئتدیم.
 پشیمانام دای ایندی،
 بیر آووج تۇپراغا دگیمز
 یازدېغیم شاهنامه، باللهی!...»^{۳۵}

³⁵ مرا می سزد گر بخندد خرد، / زمن خود کجا، کی پسندد خرد،
 که یک نیمه‌ی عمر خود کم کنم، / جهانی پر از نام رستم کنم؟
 جهانی نیاززد به یک مشت خاک، / کی آن داستان‌ها دروغ است پاک!
 اگر چه دلم بود از آن بامزه، / همی کاشتم تخم رنج و بزه.
 از آن تخم کشتن پشیمان شدم، / زبان را و دل را گره بر زدم! - حکیم ابولقاسم فردوسی

و سؤنرا،
 تبریزین شاعرلرین
 قارشېسېنا آلدې،
 دئدی «فردوسی» ایللر آرخاسېندان:
 «... سیزه ائلنامه یازماق دوشسه، شاعرلر!
 منه شاهنامه یازماق،
 شاهلارا یالتاقلیق ائتمک،
 اگیری یؤل گئتمک
 صفت اولموش!
 پشیمانام دای ایندی من،
 پشیمانلیق بۆتۆن ارکانېما دۆلموش.
 من آلچاقلارې وصف ائتدیم،
 منه آلچاق هاوادار اولدو،
 ساتقېن کیمسه یار اولدو.
 منه شیطان گلیب هیکل ده قوردو
 آغزېنې یوردو...
 نئجه تر تۆکمه ییم قارشېزدا من، تبریزلی شاعرلر؟...»

بیزه احسن دئین فردوسی دیر، ائللر!
 اوتانسېن قوی علسگر قارشېمېزدا
 سوسماسېن دیللر.

بیزه، فردوسی قارداش! آفرین سؤیلر
 و من یۆز آفرینلر سؤیلرم «فردوسی»یه، چۆن کی
 گلیب یئتمیش یاشیندا
 ناگهان، بیردن،
 پشیمان، اۆلدو، درده دۆلدو،
 یاندې ائللرین حالینا،
 سۆن گۆنلر...

تبریز یۇللاریندا - ص ۹۲.

پیاله

دۆلدور پیالهنی،
 منی سرمست قبل گۆزل،
 عاغلیم اوچوپ گئدیپ داها بیرده قاپیتماسین!
 حسرتلی جانیمې
 قوی عشق اودلا سین.
 طالع چکیسه باشما قاپقارا بیر بولود،
 قلبیمده وار اومود،
 روحوم ایشیقلی دُنیا یا یۆل آختارېر، گئدیر.
 اولدوزلو چۆللرین کوچه باغیندا سیر اندیر،
 سرحد بیلمه ییر.
 تانېمېر مرز، داغ، دره،

گزیر لاله زارلاری.
دۆلدور پیاله‌نی...

لاله زار

هر لاله بیر شهید قانی‌نبن دامجی‌سی کیمی،
چۆللرده یوخ،
صحرا دا یوخ،
قلیمده یئر سالیب،
گۆنش چئوریلیب اۆره‌ک!
یوخدور اۆلۆم بئله اۆره‌گین لاله زارینا.

شاعر دگیلم!

شوشا فعله‌لرینه

ساغ اولون کی منی حسابا قویوب،
یئر ده دیز چۆکۆب،
اۆتوروبسوز بئله سیز فاتحانه.
یۆکسک‌لیک، علویت گۆزۆزدن آخیر.
سولدان ساغدان آمان،
نه شاعرانه
شوشا گۆزه‌لیری
باغین، باغین،
دوروب اۆزۆمه باخیر.

ساده ليکله بئله گليرسيز ديله

دئيرسيز:

- حسين معلم، اوخو!

بیزه بير شعر اوخو!

سيزه لايق شعيريم يوخدور منيم،

اه! نه ائديم آخې!

شوشانين داغلارين فتح ائدnlره

تپهني يئرinden قالديرانلارا

سناتور يالار سالديرانلارا

شعرمي يازيلار؟

فعله قارداشلار!

كهنه «شيشه» ايندى يئنى شههر دير،

آن گؤزل شعریت سيزين ظرفدير.

اذن وئرسز اگر، بيرده گلرم

بو فتحين اوئونده من ده اگيلم.

واقفين، وورغونون يانيندا آخې

من حسين دؤزگؤن كى شاعر دگيلم...

سيزين بو شوشانين هر بير داشيندا

یۆز نغمه، یۆز ماهنی، یۆز شاعر یاتیب.
 دؤننده نغمه نيز کینه نفرته
 آیاغی دالیندا الی باشیندا
 قاجار سلطانلاری گئری قاپیدیب.
 مبهوت معطل قالب بؤتؤن دنیالار
 سیزده شعریته، سیزده قدرته.

بۆلۆن جهجهی، واقفین شعرى،
 شهریزین حصاری دروازاسیدیر.
 دؤشۆزده پارلایان قهزبل اولدوزلار،
 شعریزین، نغمه زین جان مایاسیدیر.

باکی لوحه لری - تیر ۱۳۶۰

نفت داشلاری

خمار - خمار اویانیر
 نازنین باکی
 سحر تئزدن یوخودان.
 نفت داشلاری بویونجا اوزون - اوزون اوزانیر.
 دوزوم - دوزوم قویولار،
 ردیف - ردیف دکلر
 یانیر،
 شعله سی گۆنش - گۆیه قاوزانیر.

گىجەلى - گۇندۇزلۇ پارلاق اولدوزلار،
دنىزىن ظلمتىن ياربىب اودلانېر.

بودور، نفت داشلارې:

بوراسې شەھر

انسانىن ئىللە يارانمېش ھنر.

آيرىلېر ھر ساعىت ھر بىر دىكلدىن

نفت تانكىرلىرى، يوك گىمىلىرى.

خارقە يارانېر،

ھر ساعىت باشې.

بودور، نفت داشلارې

اوزانېر

اوزانېر

جنوب ساري.

ھر دىكل يانېندا بىر ترانسپارانت

اۆزەرىندە يازمېش ايرى بىر شعار:

- بوردا چۆرك يارانېر،

شعر ھاوالانېر.

سولارېن اۆستۆندە اوزون بىر مئشە

دنىزىن ايچىندە دىمىر آغلار

آدا باخ:

«باھار ياتاغى»...

اولدوزلار بوروموش ھەر بىر طرفى

دالې نې قاباغې

سولو ھەم ساغې،

بورا نفت داشلارې،

زىمىتىن مېوھسى بارې.

انسان دكاسې نېن بۇيۇك جراتى.

آلچېش بو جراتە

بو جسارتە.

باكې لوحەلرى - تىر ۱۳۶۰

من گۆنشى گۆرە جىگم

آذربايجان يازبچىلار اتفالى نىن ۷ - قورولتايندا

گۆرۆش دۆيۆم حكيمە بلورىە

قۇى من دئىيم

سۆز اينجىمى، شعر اينجىمى

اىستە دىگىم كىمى ساپا دوزمە مېشىم،

آزادلېغىن باغ - باغاتېن گزمە مېشىم.

من پر قو دۆشكلىردە،

ياتما مېشىم.

اٹل قايغې سېن اۋز باشېمدان اتمامېشام.
 سعادتە گئدن يۈلو دولانمېشام،
 سعادتە چاتمېشام.
 سانجامېشام ساوالانېن قلە سېنە
 آل بايراغې،
 قان رنگليدير آنا يوردون داشې داغې.

اۋرەگيمە چۈخ دگيب اوخ
 بير شاعرم:
 غمىم، درديم، كدرىم چۈخ،
 ستوينجىم يۈخ.
 آغېر گۈنلر، آغېر ايللر، پيس آيلاردا دوغولموشام
 صنعتىمىن بئشىگىندە بوغولموشام،
 كدر ايله يوغولموشام.

لاكن اينان
 يورولماسا آغزېمداكى قېزېل دىلىم،
 دايانماسا ووروشمادان، دۇيۇشمەدن
 كور اۋغلونون قلىنجىنى سېخان آلىم،
 من گۈنشى آلاجاغام
 گۈنش ايچن شاعرلرىن سېراسېندا قالاجاغام.
 گۈزل تېرىز ائللرىنن گۈل گۈنلرىن گۈرەجگىم.

كىم بېلىر، «مىبانه» آنا
 گلدې بېردە بېزىم بو آذربايجانا
 دوغدو منى يئىدىن او يانا- يانا!
 اينان بونا!

او گون منيم آد گونومدور،
 داد گونوم، بيداد گونومدور!
 عشقى بويوك نېسگېلى چوخ
 سئوينجى يوخ بېر شاعرم.

سوز اينجىمى
 ايسته ديگيم كىمى ساپا دوزمه ميشم
 دوزه جگيم.
 سعادتين باغلارېنى گزمه ميشم
 گزه جگيم.
 آزادلېغې گورمه ميشم،
 گوره جگيم،
 من ده بوندان سونرا داها آزاد عومور سوره جگيم
 من گونشى گوره جگيم...

باكي لوحه لىرى - خرداد ۱۳۶۰

نسىمى! نسىمى!

بىر شاعر ياشارمېش، بوردا بىر زمان،
كۆنلۈندە سېغارمېش ھەر اىكى جھان.
امّا كى اۇ شاعر،
سېغمادې دۇنيا، دوتمادې قرار.
شىرواندا، حلبده،
ظلمت تۆرەدنلرین
قانلى ألریندن فریادا گلدى
آلتې يۆز ایل قاباق عصيان ائىلهدى.

اۇ زماندان ایندى عصیرلر كئچیب
دولانېب گلیبدى باکیا باھار.
شاعرین هیكلى
گۆنشین آلتیندا دوتوبدور قرار
اطرافین چولقامېش بۆتۆن لاله زار.

هیكلى دولانېب طواف ائدیرم
گۆزۈندە عصیان وار،
اۆزۈندە عصیان!
عصیانكار شاعرین
البتە عصیانكار هیكلى اۇلار!

سرّيني عالمده پنهان ائيله ميس،
 عالمي هم حق، هم انسان ائيله ميس.
 آلتې يۆز ايل قاباق عصيان ائيله ميس،
 نسيمي! نسيمي!
 طغيان ائيله ميس.

آلتې يۆز ياشيندا عصيان تاريخي
 نسيمي آديندا جاليميز وار.
 تبريزين ايچينده
 عاشيقلار هيكلين سالدېر سالاردا
 داهې خاقاني نين دوغما قبريني
 اورتادان قالدېر سالاردا،
 يۇخ غم اي كۆنۆل!
 باكي نين قليبينده
 نسيمي هيكلي آدي آلتيندا
 كماليميز وار.

نسيمي! نسيمي!
 بو آدي ائشيدن زمان
 گۆزۆمۆن اؤنۆنده

بۆتۆن وارلېغېله جانلانېر حیات
يۆكسېلر کاینات!
بابام حَقّه حقیقته یئتیریر اۆزۆن.
آلاھېن ازلی ذرّەسی ایچرە،
ایتیریر اۆزۆن.

سلوک مقامېندان، فنا فی الله دان
انسانا سؤیله ییر سۆزۆن
تاریخه باغېشلېر - قاش داشی کیمی -
عصیانکار گۆزۆن

باکې لوحه لری - خرداد ۱۳۶۰

باکې کولگی

باکې نېن یئلی کولک، کولگی ده کولکدیر،
سینه سینده چېرېنان توفانلی بیر اۆره کدیر.
شمالدان گلیب یئنیر، گئدیر جنوبا ساری،
بیر یاندا آتْشاگھدا، زرتشتون بالالاری،
بیر طرفده اُن اسکی قوبوستان قایالاری،
بویلانېرلار فخر ایله سینه لرین گرە رک،
دگییر اؤنلارا کولک!

دنیز عطرین قالخېزېب هر طرفه داغېدېر،

قالانېن ئالېن سېخېر، ئۇيۇرۇ ئۇزۇن - گۆزۇن،
 نىسىمى نىن ئۇنۇندىن يايىنېر بىلىمىر ئۇزۇن،
 فضولى يە ئاپارېر صمد وورغونون سۆزۇن،
 مغامات ھاوالانېر
 اوزاقدان بىر اود يانېر
 كولك سۇدايا باتېب،
 اوزانېر، ھى اوزانېر...

زىنېن خوش سسىنى ساغدان سولا سورويور،
 قېزېل گۆللر قۇخوسو ھر طرفى بورويور.
 دئىيرلر آچىلاچاق تېرىزىن دە جادەسى
 بو سۇدالى كولەگە وئرىلمىش عشق بادەسى.
 باش آياق تانېمادان بىزە سارى يورويور
 نە زماندان برى بو كۇنۇللردە دىلكدیر
 باكېنېن يئلى كولك، كۆلگى دە كولكدیر!
 سىنەمىزدە چرىپىنان
 توفانلې بىر اۆرەكدیر...

باكې لوحەلرى - تیر ۱۳۶۰

۶. دیوانسر

چاخماق

كۆنلۆمۈزۈ نە اۆچۈن ياندېرېرسان ياخېرسان سن
چاخماق بىللە پارلايېپ، بىردن بىرە سۇنمك نەدىر؟
حالىيوە تعجبىم، باش تاپمېرام ايشلرىندىن
ايزە دۆشۈب گىندىين، غفلت حاللا دۇنمك نەدىر؟

يا بىر دفعە پارلاما، يا پارلادېن داھا سۇنمە،
قويما قالسېن حسرتدە بندلى لرىن آخېل گۇرۇ.
ايزلەيەرەك چاخېشېنې حالدان گىندىب اۆرۈلۈرۈك،
سندىن اۆترۈ اۆلۈرۈك، چاخماق بودور سۇزۇن دۆزۈ.

مرحمت قېل، قان ائتمە، بىردن چاخېب بىردن ياخما،
كسگىن حاللا ياندېرما ايتى تىغ تىك جانېمېزې.
آخې سنە نە چېخار بىزى گۇيە ساوورمادان؟
آجىق وئرمە يازىغىق، گل قاراتما قانېمېزى.

چاخماق گل چاخ روشن قېل سۇنمەيەرەك دۇيامېزې،
قارانلېغىن ايچىندە اوسانمېشېق جانېمېزدان،

باغربنې یار ظلمتین، گۆنه چبخارت بیزلی سن،
ظلمون - زورون الیندن جانا گلدیک آمان! آمان!

نەدن اۆترو یارانېب بیزده اولان ایکی گۆزلر
گۆرمه یه جک دنیانی، اولماغېنېن نه فایداسې؟
نهایت کی فناسې وارلېغې ایله فرقسیز گرەک،
بو حالتله قاراسا، یان - یۆره سی هم دنیاسې.

چاخماق گل چاخ سۆنمه دەن، ایشه وارسېن گۆزلریمیز.
طبیعتده هر بیرزاد یارانېدېر بیر ایش اۆترو.
حسرت ایچره قالبان ایزله مکدن چاخېشېوې،
دای قالمايېب قوه لری آلمایېلار بسکی یوخو...

کیچیک شعرلر - ص ۷۰ - ۳ / ۳ / ۴۵ .

ناغېلار

گل گیرەک آی گۆزەل، ناغېلار باغېنا.
ترپەدک آتارې، افسانه داغېنا.

سیر ائدەک خلقلرېن، آرزوسون ایستەگین.
دویوبان سسلەدک، ائللرین دیلەگین.

گل تۆكك گۆز ياشې، آرزولار ايزينه.
دیزلیمچه باغلایاق، قهرمان دیزينه.

یاراقلې ائیله یه ک، قاباقجېل کیملری.
اوخویاق آغلایاق، تیتره دک سیملری.

هر زادی داغلمېش - ساورولموش ائلیمین،
ولاکن غرورو، قاورولموش ائلیمین،

سولموش گۆل - چیچگین، قالدېراق یوخودان.
آسېنلار یکسره، انتقام دنیادان.

انتظار وورغونلار، چاپشسېن یارلارا،
بیز قوشاق نغمه لر، لذتلی باھارا ...

کیچیک شعرلر - ص ۹۸ - ۱۷ / ۲ / ۴۴ - هریس.

قارتال

ماوی گۆیۆن، اعماقېندا، غرور ایله سۆزۆب
قاناد چالېب قالخ داھادا، اوجالارا قارتال.
بولوتلارېن اوستۆندن ده، اۆتۆب - گئچیب، قاوزان
قانادلان تا اۆره گین کی سۆیر هارا قارتال.

دايانماقدان اصلا چيخماز هئچ نه فايدا - بههر
 طبيعته وارسا عمرؤن، سوسما چالېش جانلا.
 اوږه گيوي ن يئلكيني، آچېب اوٲور يئله،
 ايسته ديكجه سئوديكجه ده، قانادلان ان اوجا

آزادلبغن عشقينه چال قانادلاربن آرتبق،
 طبيعته اوږه گينده سئوگي بسله شيرين.
 باجاردېقجا، تامام روحلا، جانلا چالېش، دورما
 يئرده آچان چيچكلري قؤي ايسلاتسبن ترين.

اوجالارا يول آچدېقجا، گؤز سالدېقجا آلتا،
 طبيعتين مينلر سري، سنه اولار عيان.
 آزاد اوچوب اوجا قالخب، گؤره ر گؤزله باخسان،
 دورار گؤزؤن قاباغيندا، دانبشاجاق جهان.

قارتال قاوزان بيزدن آيري دنيا لاري سير ائت.
 انسانلارا اوزاقلاردان گتير خوش - خوش خبر.
 دئينه گؤره ر گؤزله دوروب چالېشسبنلار هامې.
 دايانماقدان، خوليلاردان چيخماز بوردا ثمر.

كيچيك شعرلر - ص ۱۰۵ - ۱۳ / ۲ / ۴۴ آي قالاسي .

غروب

آردېندان بولوتلارېن، غروبون آل قانلارې،
دامېر داملا - داملا ماوی گۆيۆن اۆزۆنه.
گاھدا هیلالی، آيېن اوزاقلاردان چاخېرې،
گۆنشین سوسموش، سارې، ضعیف رنگلی گۆزۆنه.

بیر شاهین شفقلىرىن، ان درین اعماقېنا،
يۆل آچېر، چېرېناراق - آچاراق قانادلارېن.
بۆزالبېر داھا گۆنش، افقلىر سارې چالبېر.
سانکی بیر قايوان دئيبېر: «شفقلىر، سوسون، وارېن!»

سۆنمه ای گۆنش! بیرآن، دايان قوی واله اولوم
ايچينده شفقلىرىن، شاهي نين سۆزمگينه.
سارالتما قانادلارې، چاتېشسېن دايان سنه،
اۆره گين يانمېرمې بس بو گۆزهل اۆزمگينه؟

قوی حيران - حيران باخېم اونون محو اولماغېنا،
قېزبل رنگه چالېنان شفقلىر دنيزينده.
باخسان بیر بو يارالې شاهينه، کيم سېزېرې
آل قانلار نقطه - نقطه گئتديکجه او ايزينده.

ای غروب! سؤنمه دایان یوردومو قارا ائتمه
 یادا بیرجه آن گۆزله، یئتیریم قوجاغینا ...
 قاچیرسان نییه مندن؟ چاتارام آخر سنه
 پۆله ییب قالایارام کۆزلی اوجاغینا ...

کیچیک شعرلر - ص ۱۰۷ - ۱۳۴۵.

قېزېل داشلار

آرخ دییینده یان - یان یاتان قېزېل داشلار.
 ایتیرمیشهم دۆشۆ ساری بۆلۈلۈمۆ
 سیزه ساری اوچوب گلدى جهجه ایله
 خبر وئیرن تاپیم من اۆز سئوگیلیمی.

قاند چالېب، هارا اوچوب هارا واردې؟
 دیله گلیب دئیین مننه نه اۆلارمې؟
 خوشحال قېلېن منی ایزین گۆسترمکله
 اۆره گیمدن قویون یویوم مینلر غمی.

یان - یۆره زی اوزاقلاردان گۆزله یه رهک.
 گلیب چاتدېم سیزه آرتیق مین امیدله.
 گۆز لریمدن یاییناندا ساری قوشوم
 گۆرمۆش ایدییم اؤنو اؤخور سیزین اؤسته.

بىر دىللەنن قېزىل داشلار منىم اوچۇن
 نىجە گەلدى نىجە گەتتى سارى قوشوم؟
 دىيىن گۇرۇم نە اۇخودو كى بىر بىللە
 رنگىز دۇنۇب اۇرۇز اولدوز اويوم - اويوم؟

اولادېمى سىزلىرى دە بىر جەجە لە؟
 يانغېن اۆرەك دۇنۇق حالت سارى بۇلبۇل؟
 ساچمادېسا عشقىن يانار شەلەسىنى.
 نىيە بىتىب بوردا آنجاق بس سارى گول؟

كىچىك شەرلەر - ص ۱۴۳ - ۲۶ / ۲ / ۴۴ - آچى چاى.

آل لچك

چايىن زلال سويو سانكى، بىر گۇزەلن گۇزلىرى،
 شېرھاشېرلا آخېشېردى ائىلى چايلاق ايچىلە.
 قېراغېندا قالخان لالە، جور بە جورە چىچكلر.
 موج قالدېرېب تاتلى بوسە وئىردىلر بىر - بىرە.

دورو گۇيۇن اۇزەرىندە پارلايېردى آل گۇنش،
 سۇزۇشۇردۇ بىر نىچە دە آغجا بولوت يان - يانا.
 گۇستىرىدى بىر دوروگۇل ماوى گۇيۇن مۇكۇنۇ،

سلطه تاپمېش قېزېل گۆنش بئله گۆمگۆی آسمانا.

گۆل دېيىندە چىلپاق، ظريف يۇسما تىلى گۆزەللەر،
ياتمېش دېلار آل گۆنشىن ساچاغې نېن آلتېندا.
چىمن زمان تىلرېندە گۆيۇن دورغون شفقى،
داملايېردې گۆى چىمنين اۆزەرينە دايقادا.

اۆتايلاردا چىچىكلرين آراسېندا سۆزۆردۆ،
ترە يىغان رنگلى لچىك نېچە كندلى گۆزەل قېز.
ايچلرېندە گۆزۇم دۆشدۆ بير آل لچىك دلبرە،
آسمانىمدا آنچاق بيردم پارلا دې او شن اولدوز.

عاشق اولدوم سۆزۆشۇنە چىچىكلرين ايچىندە،
بۆرۆمۆشدۆ دئورەسىنى رنگلى لچىك گۆزەللەر.
حيران - حيران سۆزدۆم اۇنو گۆزلىرىملە خىلى وقت،
آنچاق بىلمەم نە اولدو كى بيردن ايتدى اۇ دلبر.

كىپرېك چالدىم يايېندېمې آل لچىك قېز گۆزۆمدن؟
يۇخسا قالمېش جانلانمېش بير چىچىگى ايدى دۆزلىرىن؟
يئر اۆزۆنە گلەيشدى اۇ گزىشمگە بير مدت،
يئنه اولدو يول چىچىگى، آخې تاپدې اۆز يئرېن؟...

كىچىك شعرلر - ص ۱۴۵ - ۱۳۴۷.

ھۆندۆر قالان لياقتدیر!

اولو آتا - بابالارېن باشلارېنا نەلر گلەيش،
 كيملر وارمېش، كيملر يۇخموش، كيملر قالمېش، كيملر اۆلمۇش؟
 درەلردن تېلەلردن چاپلار، سۇللر نەجە آخمېش؟
 اسكى انسان طبعەتە، ياشايشا نەجە باخمېش؟
 گلن باھار، اۆتن پايېز نە ارمغان گتيرميشدير،
 گئچن زمان انسان بوردا نەجە عۇمۇر بيتيرميشدير؟
 ياشايشېن گرەگيدير تانېماق كئچميشى بيزە،
 تازا نسييل باخا گرەك اولو بابا گئدەن ايزە.
 كئچميش اۆتمۇش حادثەلر، گلەجگە بير عبرتدير،
 انسان اۆلر گئدەر، آنجاق ھۆندۆر قالان لياقتدیر!

اعتناسېز باش آشاغې سالېب بوردا زمان، زمان،
 خبرسيز ھر اۆلايشدان دۆلەنما اى مغرور انسان!
 بو دۆزلرە چۇخ داھيلر سندن قاباق باسېب آياق،
 بو داغلارېن اۆنلريندە قاينايبيدير مين جۆر بولاق.
 سندن قاباق چۇخ سۆرۈنۆب بوردا چاپلار داغ آشاغې،
 خيلى وقتلر دومان دوتوب يئرى، گۆيۆ، داغې، داشې.

مىليۇنلار ايل بوندان قاباق، طبعىي سۇن نغمەسى،
 انسان اۇغلو، يارانېبان سالدې يىئە، گۆيە سسى.
 بيتىمىز زمانلار دۇلاندې مەكانلاردا چئوريلمەدى،
 اسكى انسان گلميش يىئرين تانىمادې ھىچ بيلمەدى.
 گاه دىدى كى گۆيدە، آخان اۇ آى منى يارادېيىدېر.
 گاه يارادان اۇچۇن گليب مس قېزىلدىن ھىكل قوردو،
 گاه ياپدېغى داش اۇنۇندە باشىن اگىيىب، بۇيىنۇن بوردو.

انسان عاغلىن ايشە سالېب مىنلر تانرې ياراتدېسا،
 تانربلارسا آشلارېنا سۇيوق – سۇيوق سو قاتدېسا،
 ظلمت چۆكۆب انسانلىغىن يىواسېنې بۆرۆدۆسە،
 مخلوق تانرې، خالقلرى تۇرپاق اۆستە سۆرۆدۆسە،
 يىئە زمان چئوريلمەدن، يۇرولمادان، ھى دۇلاندې،
 آى كىچدىكجە، ايل اۆتدۆكجە،
 آج تانربلار بىر – بىر اۆستە چۆخ قالاندې.
 انسان دۆشدۆ تانربلارېن جىتتە يانا – يانا.
 ياراتدېغى دستانلارې آجې ناغېل اۆلدو اۇنا.

بعضاً انسان تىرىنرەك بويلانېردې ظلمتلردە،
 اۇنۇن كىسكىن چاغرىشېلە يازېلېردې مىنلر پردە.
 چاغېرېردې انسانلارې قارداشلىغا، مەجىتە،

اۋ سۈن قۇيماق ایسته ییردی آلدانیشا، شقاوته.
 حق یولوندا مبارزه وورغونلاری سارسلمادان،
 تیکانلارا، اوچروملارا، مانعلره هئچ باخمادان،
 یاشاییشین دئولریله ووروشماغا باشلاپیردی،
 عفريتلىرى، پادشاهلاری، اوخلاپیردی، داشلاپیردی.
 یۆکسلیدردی ماوی گۆیه الینده کی مشعل لری،
 باخمادان کی کسيله چک ظلمت اليله اللری.

بو انسانلیق عالمی نین بزه کلری اولانلاردان،
 گله جیگه قالب خیلی عظمتلی شانلی داستان.
 کئچمیش اؤتمۆش حادثه لر گله جیگه بیر عبرتدیر،
 سن اولرسن بوردا آنجاق هۆندۆر قالان لیاقتدیر.

اوچغون داخما - ص ۲۳ - ۱۲ / ۱ / ۴۶ - تبریز.

ناغیل

ناغیل گئیش کۆتله میزین آجی سېدېر، شربتیدیر،
 ناغیل خلقيں یاد اؤتۆنده غضبی دیر، حدّتی دیر،
 ناغیل ائلين، امکچی نین، زحمتکشی نین اؤره گیدیر،
 اوبالارېن آرزوسودور، امیدى دیر، ایستگى دیر.
 من ایللردیر اؤز خلقيمین ناغیللارېن تۇپلايېرام،
 آجی سېنې شربتى نى ناغیل لاردا آرايېرام.

گۆزەل باھار چاغلارېمې بو يۇللاردا قويلا مېشام،
 قۇلو پۇلاد اۇغوللارې ناغېللارلا ھايلا مېشام.
 من آخمېشام كندىلېرىن ايشچىلېرىن سىنە سىنە،
 سۇز وئرمېشام اوردا آخان ائىلى چاپېن گۆر سىنە.

اوجغون داخما - ص ۴۸ - قىش ۱۳۴۶.

سلام قهرمان!

سلام قهرمان اى كۆنۇل مۇكۇمۇن شاھې،
 ياشايان قالان ھر زمان بو ملتە.
 بشرىتىن شانى شوكتى جاھې،
 قۇجا تارىخىن يۇكسك صفحەلرېنە،
 قېزېل ايز سالان اۇلمز نابغە، داھى.

سلام قهرمان ايگيت اۇغلو آنامېن،
 كۆر اۇغلو دۇلۇ باشچېسې دلى لرېن،
 ايشېق يۇللاردان اى آلان اۇز الھامېن،
 گلەجك نسيىل داھادا آنار سنى،
 قالبب، قالاجاق تارىخدە يۇكسك آدېن.

سلام قهرمان دىلەگىمىن چىچگى،
 قارا ظلمتىن سارسېلماز دۇگوشچۇسۇ،
 ائلىن اويماغېن أسگى آرزو - اىستەگى،

سیلینمز اصلا اۆره گیمدن تصویرین،
ای انسانلیغین، یاشاییشین بزه گی.

سلام قهرمان محبتین چراغی،
نئجه سۆندۆره کیمسه سن تکی شامی؟
یانارسان داییم نورلادارسان اویماغی.
حله پارلايیب یۆکسه له جکسن داها،
بشریتین قدرتلی و شن چاغی.

سلام ای قارا ظلمت باغربنی یاران،
ایشیق قلبلی دوغرو ایلقار سئوگیلی،
شرف اوغروندا ای اۆز جانینا قبیان!
انسانلار اۆترۆ، ائل اۆترۆ، اوبا اۆترۆ،
یانار اۆدلارا دۆشۆب، اۆدلانیب یانان.

سلام ای گۆزه ل وئرگیسی طبیعتین،
آرزو - دیله گی هر گۆلۆن چیچکلرین
یۆکسک داھی سی شانلی بشریتین،
آخېچې سسین قالخاجاق سمالارا
آردېنجايام ای بۆلۆلۆ محبتین ...

۷. بشیکر

ترانه

مندە بو اۆرەك،
گئىش گۆيلر تك
آچىقدېر، صافدېر.
بئله دە گرەك.

ائىلىم اۆيۈنۈر،
زمانا دۆنۈر.
خلق اۆچۈن منىم
قلىم دۆيۈنۈر.

من آغلامازدېم،
درد چاغلامازدېم.
اىل قورتولسايدې،
جان داغلامازدېم.

مىندى آتېنا،
گەتتى ساتېنا.

آلداندى يادېن،
تېلىغاتېنا.

كېچىك شعرلر - ص ۵۴.

ترانهلر

گل عاشق سۆزه،
گۆل چېخېب دۆزه.
قاللام آخردا،
حسرت او گۆزه.

سالانېب سالخېم،
بولانار آرخېم.
چئوريله جكدير،
آخردا چارخېم.

مندن يان اولار،
او سئودىگيم يار.
بيليره م آخر،
گۆنؤم قارالار.

دويغو قالا جاق،
كۆنلؤم اوياجاق،

منى وطندىن،
سۆرگۈن سالاجاق.

وئرمە داى اۇيۇش،
يانپىمدان سۆرۈش.
بىردىن آشكارلار،
بو خلوت گۆرۈش.

كۆچە سولانار،
سولار بولانار.
غم چىكمە كۆنۈل،
زمان دۇلانار.

دۇلاننام باغې،
هر آخسام چاغې.
نئچۇن تۇخداماز،
اۆرەگىم داغې؟

بۇز يىل اسىيدىر،
يۇلو كسىيدىر.
يان يۆرەمىزى،

ظلمت باسبیدېر.

سندھ سولارسان،

یالقېز قالارسان.

آمان دانېشما،

کافر اولارسان.

ظلمتده سوللام.

امیدله قاللام.

دُنیا دا منده،

اولار کام آلام.

کیچیک شعرلر - ۱۴ / ۲ / ۴۲ خنیه - ص ۱۰۳ .

بارېش

بئجا یئره من،

اتئمرهم شیون.

بیلیری بونو

شعریمی گوئن.

آشنا ووردو اوخ،

بیز اینجیدیک چوخ.

قلبیمده اما،

کيندن اثر يۇخ.

درد قارېش – قارېش،

شعريمه آلقېش!

دئيرلر شاعر

بارېشدان دانېش!

بو گنجه

عاشورا گنجه لری تبریزده شمع پایلاما مراسمی مناسبتیله

«گۆلۆ – گولزار رسالت بو گنجه،

شمردن ایسته دی مهلت بو گنجه!»

اذنبن آخدی صداسی جانپما،

بو گنجه ایسته مه حاشا ائلیه م.

گنډیرم آی باجی قهرخ بیر مسجده.

آنامبن نذرینی برپا ائلیه م.

باش وئریبیر نه قیامت بو گنجه!

قوی گنډیم بیرده قهر بللی مسجده،

ساوموشام سورخابی، سئیمزهنی من.

مقبره مسجدی نین آغزیندا،

آغلاماق باسدی باجی، لاپ بیردن!

گلدی اخلاص ایله حالت بو گنجه.

کربلانبین کتابین، قان ایچره،

آچدی نورانی بابام قارشیمدا،

قاینادی منده ده مظلوم داماریم،

نە ھوالار وار ايميش باشېمدا؟
بۆرۈدۈ جانېمې غىرت بو گىجە!

دايې مېن زنجىرى نىن دويدو سسىن،
قارا كۆينكىلى گلىب قارشېلادې.
منى اۋز اصلېمە قايتار، باجې جان!
دئېنە: «دۆزگۈندۈ بونون اصل ادې!»
قلىبىمى ائىلە ضمانت بو گىجە.

تېرىز يۇللارېندا - ص ۱۲ - عاشورا گىجەسى ۱۳۶۸.

۹. دو قشورلوق

كىم؟

بلكە من ئانسېز قالايىدېم
گۆزۈمدىن ياشى كىم سىلردى؟
اۋىرەدەردى ساز - سۆز كىم مەنە
يۈكسىلمىگىمى كىم دىلردى؟
كىم مەنە بس ناغىل دىلردى
ھەر سحر قوشمالار قۇشاردې؟
ايدىن بىر گلەجىكەن اۋترۇ
اۋخويوب، اۋخويوب جۇشاردى؟
قادا مەنە قارشى گلەندە،
كىم «قادان دوشسون اۋز جانىما
آنان اۋلسۇن بالا» دىيەردى؟
اوندا كىم ھەر زمان ياناردى
منىم احوالىما دۇنيادا؟
منلە كىم ايچىردى غەم اۋغون؟
منلە كىم دۇشردى اۋدلارا؟

۱۰. لونیوقلار

ايگيرمى ياش

منله اكيلن آلچا آغاچي،
اگله نيب باردان يئنه بوداغين.
سالانېب يئنه تورش آلچالارېن،
قاماشمېرمې بس سنین دوداغين؟

سنه وار منيم بير خۇش خبريم،
قولاق وئريگيلن دئيرهم دوزۇن.
آنام دئيركى هر ايکيميزده،
ايگيرمى ياشا دۆلموشوق بوگۇن.

آناما گۆره، من اولان گۆنده،
سن بۇى آتېبان چېخېسان دۆزه.
منله ياشايېب منله قالېسان،
منله ديل آچېب گلييسن سۆزه.

سۆيله گۆرۆم بو كئچميش ييرمى ايل،
اۆرهگينده سن نه بسله دين بار؟

ايچىدىنمى ھانكې دىلىك شىرابىن،
قالدى گۆزۈندە ھانكې آرزولار؟

سۆيە گۆرۈم بو كۆر ياشايشا،
بىلدىنمى نىچۇن گلىيسن آچا؟
يانكى لىرىن ھىچ قانلى يىلدىن،
بۆكۈلمۈش قىدىن گۆردۈمۇ ھاچا؟

سۆيە گۆرۈم بىر بو ياشايشىپن،
دىيى ھارادېر باشىسا ھارا؟
بو حكومتىدىن ھىچ اۋرەگىنە،
دەگىدىمى مىنلر اۋلۇمچۇل يارا؟

ھەر ايكىمىزىن عۆمۈرۈمۈزدىن،
ايندى يىرمى ايل اۋتۇبدۇر آچا.
سۆيە گۆرۈم بىر ايسىتە كلرىندىن،
آچىبدېرمې نە قۇينوندا قۇنچا؟

آچا، طبيعت بىزى دۇغاركن،
وارلېغېمىزا نە تىدىر قېلدى؟
آلېمىزىن كۆر نقتە - خطلىرىن،

كىمىلر اۋخويوب، كىمسەلر بىلدى؟

آلچا درد - غمىن ايز قالپقلارې،
سنىندە پۈزغون دەرىندە واردېر.
يىرمى ياشىندا سىن دە قوجاسان،
سنىن دە اولما بو دۇنيان تاردېر؟

آلچا نە اۋچۇن پوستون قارالبې،
ظلمت سنى دە باسقېنلايىمې؟
اولما اۋرەگىن يانغېن اولوبدور،
سۆرەرەك من تەك مىنلر درد - غمى؟

نە اۋچۇن سىنە رەبىت گۆرۈنمۇر؟
نە اۋچۇن تورشدور كۆنلۇنۇن بارې؟
اولما ائللرىن گۆزۈندىن سالبې،
سۆرگۈن ائىدىدېر سىن دە تانرې؟

گۆرۈرەم سىنن بارېن آغېرەكن،
ان قىمتلى دېر داھا زىنگىن دېر.
قول بوداقلارېن زۇردان اگىلەنىپ،
بو رەبىت گۆرۈمىز بارلار سىنگىن دېر.

سۆيىلە گۆرۈم بىر ياشىدىم مەن،
 قالخاقسانمى ئاخىر ھاراجان؟
 يۈرۈلۈپ، دورۇپ، قايىدا جاقسان،
 يا قاجاقسان ئالچا ياراجان؟

ئالچا دېشقاردان قۇجاسانسادا،
 حلە گىجىس، حلە جوانسان.
 تاتلى چىچكىس، طراوتلىس،
 تىكانلار ايچرە مەن گۆلۈستانسان.

ئالچا دە گۆرۈم دۇغاقمى يۈخ،
 بورادا اۋ شىن اۋ پارلاق گۆش؟
 قىربان ئالچاق مەنلەر پروانە،
 كۆنلۈمدە چاخان سۆنمەز بو آتش؟

ئالچا دە گۆرۈم يەنە قالچاق،
 دۇداقلار بىنا قورو سۇدالار؟
 بو دۆزۈكلەردىن يەنە سۇلاچاق،
 قۇيۇندا ئاچان تازە ايلەك باھار؟

دە گۆرۈم ھاچان يېتەجك ھجران،
چاتېشاجاقسان نە وقت ياربىنلا؟
ئىدەجكسەن بىس ھاچان آى آلچا،
ھانكې آغېزې شىرىن بارىنلا؟

دە گۆرۈم ھاچان اۋستۈندىن گئىدەر،
آغېر تىپكى ياد قۇناقلارىن؟
دە گۆرۈم ھاچان شاد نغمە قۇشار،
قوينوندا سېزان بو درتلى تارىن؟

آلچا دئىيرلر پايېز وقتىندە،
سنىن تورش بارىن چۈخ شىرىن اولار،
دەرىسى پارتلار، بال چۆلە پىرتلار،
دۈنون باش - آياق قېرىمېز بۇيانار،

سنىن ال چاتماز بوداقلاربىندا،
قېزىل بايراقلا ر يىلكن قالدېرار،
بىر اوشاق سالار بىر - بىر داش ايلە،
سۇنرا اۋستۈنە آغېر قار ياغار.

۱۱. غنڈلر

ابتدا

يارب، فضولى تك منە دە اولگىل ابتدا،
گۆستر طريق جدّ پاكىمى، اى خالق سما!
اۆز اۆزلۆگۆمدن آل منى، سنده فنا اولوم،
اۆيله ممات وئركيم اولا مطلع بقا.
قلىم اسير دىرسنه، سندن مدد دىلر،
بو دۆز صراط دە بيزه اۆل يار و رهنما.
كبر آشنالرى بيزه اغيار اولدولار،
اۆز آشنالرينلە بيزى ائيله آشنا.
لنگان انتھاسېنا دۇزگۆن يۇلون چاتېب،
گۆردۆكى انتھا دا دا ھم سنسن ابتدا.

يورد غزللىرى - ص ۱.

اسم جلاله

أَرْحَمَ لَنَا بِلُطْفِكَ يَا وَهَّابِ الْعَطَا!
دۆشمز دىلىمدن اسم جلاله ن سحر مسا.
اصنامدن سنه سارى اۆز دۆندرن قولام،
محتاجېن اولموشام صمدا، لطف قبل عطا.
صدق ايله خاكه سۆرتۆرم اۆز آلنېمې بوگۆن،

اۆز وئرمه سین یاربَن داها احقادېما بلا.
 هر بیر قاپې قاووب منی، استرحام ائیلرم،
 بیمار قلییمه وئره سن عاجلا شفا.
 اۆز آستان پاکینه یارب گتیرمیشم،
 بو خلقی ائيله شرّ شیاطیندن رها.
 من بنده نین خطالرینه باخما، دۆزگۆن م،
 فَاعْفِرْ لَنَا بِفَضْلِكَ يَا فَاطِرَ السَّمَا!

یورد غزللری - ص ۱.

آرزوم

قلبیمین آلامبنا دار الشّقادېر کربلا،
 کربلا تۆپراغېدېر هر دردیمه اۆلموش دوا.
 آتمارام گۆزدن کنارا ائللرین بیرلیک گۆنۆن،
 بو طریق ایله تاپېدېر ملّی آمالېم بقا.
 من، دنی چشمینده خارام، سؤمز او انسانلېغې،
 تۆرکدن ذکر فضیلت ائتمیش آل مصطفّا.
 قانلارېن تۆکمۆشلر عاشورا گۆنۆ اجدادېمېز،
 اؤنلارېن صدق ایله سرشار تاریخینه باخ، خدا.
 غیرتین آما الیندن ائللرین احقادېنېن،
 یوردونا ناموسونا ایستمه اۆز وئرسین بلا.
 من حسین ^(ع) اولادیام، آرزوم شهادتدیر بوگۆن،

کربلانیڭ خاکی دېر چشیمده دۆزگۆن، توتیا.

یورد غزللری - ص ۴.

آتش حسرت

منی ای جان سئوهرسن گر، جانېن تک قلب و جانېنلا،
رقیبی یاندېراسان آتش حسرتده آنېنلا.
منه «ساهر» سایاغي قاوانېب صدق ایله بیر باخسان،
تیکرسن گۆزلرینی قلییمه قاش و کمانېنلا.
سۆتۆن قربانی اۆللام آی آنا! فریاددان دورما،
گئیردین غیرته اؤولادېنی داد و فغانېنلا.
الین آغېماسېن، آغزېن دیلین دلدار، وار اۆلسون،
حیات وئردین ائله، یۆکسک حماسی داستانېنلا.
سنه گۆیلر داغېلسا، یئر یاربلسا هئچ زوال یۇخدور،
یاشارسان ائلر ایچره بو کلام جاودانېنلا.
بو اۆلمۆش کلملر قالخېر آباغا دیرچلیر دۆزگۆن،
گلیب اعجاز اندیرسن تۆرک دیلینده اۆز بیانېنلا.

یورد غزللری - ص ۴.

آدېن

یارب! سنین آدېن یاراشېقدېر بو دیوانا،
من بندهدن قبول ائله، مطلع دی شکرانا.
بیر قورتولوش یولو بیزه گۆستر، سن ای تارې،

ملت اسیر اولماسین احزابِ شیطانا.
 ناموسلو، ائلری عجمین مکری آلدادر،
 میلیم زیاده قیلگین عرفان قرآنا.
 کئچمیشده کی خطالاریمیز چوخدور، عفو قبل،
 سوق ائيله کردارا، ادبه، یارب! ارکانا.
 وصلین شرابنا هدایت ائله روح زاریم،
 یوخ طاقتی بو تشنه لیبین بیرده هجرانا.
 دوزگون مطیع امردیر، عشقه اسیردیر،
 باخ حسنه، باخ صداقته، سن باخما نقصانا!

یورد غزلری - ص ۲.

آذربایجانا

ای صبا! سؤیله منیم حالیمی اول جان آلانا،
 ده کی سن سیز داها نه احتیاجیم بیرده جانا.
 یئت کی هجران غمینہ یوخ داها تابیم توانیم،
 اغیارین شیشه کیسی جانیمی گتدی آمانا.
 ظلم حد دیندن آشوب، مهر و محبت کسلیب،
 حسرتیم بیرجه نوازش ائله یین مهربانا.
 دوشموشم خصم دنی حصرینه ایلر اوزونو،
 خسته یم، احتیاجیم وار باجاربقلی باخانا.
 قویما آرتیق سارالیم، قورخ سولارام آخرده،

سندە حسرت قالاسان من کیمی شیرین زبانا!
 داها بوندان بویانا یۇخدو غمی دۆزگۆن-ۆمۆن،
 جانبني قربان اندیب یوردو آذربایجانا.

یورد غزللری - ص ۵.

ارزان

یار باشدان سۇنادک دیوانبم ارزاندهر سنا،
 سهل دیر دیوان، اۆره کده، جان دا قرباندهر سنا.
 من کی پیشه ائتمه دیم شاعرلیگی هیچ بیر زمان،
 سندن آلمیشیدیم بونو، هم سندن احساندهر سنا!
 گۆیلرین تکوین سرین حفظ ائتمک تابی یوخ،
 سینهمین صندوقونا گل، گیزی میداندهر سنا!
 اۆزلۆگۆمدن آلمان منی گرە کنی وئر منا،
 وارلبغیم اثباتدهر وارېنا، برهاندېر سنا.
 پایمال ائتمه گۆزهل عاشق وجودون، حیفدیر،
 بو جهان، باشدان باشا مبهوت و حیراندهر سنا.
 نازېني چکمه دنی یانېندا چاکر اولانېن،
 آت بئله اؤولادی کیم بیر پارچا عصیاندهر سنا!
 اؤن دیل اؤیره ن سن، علیشیر نوایی اولگیلن،
 اؤز دیلین دانما، آمان! بو ایش نقصاندهر سنا!
 اؤزلوگۆندن چیخما، غیب ائتمه اؤزۆن، اؤز مالېن اؤل،

اؤزگه مالى اؤلدوغون گؤن سؤندو، پاياندير سنا.
دؤزگؤن ـ اؤ آتما كناره، كيমে اؤمير شاعرين،
حرمطين حفظ ائيله مك، بير نوع شكراندير سنا.

يورد غزللىرى - ص ۳.

ساھر ساياغي

دوستوم! قيمطينى ساخلا، بهانې حفظ ائت،
سنه تاپشېردېغېم اسرار نهانې حفظ ائت.
عاشقين قلوبنه گر باسسان آياق، اؤز قلوبين،
غيردن خالى ائله، صدق و صفانې حفظ ائت.
فضل ياب اؤل بابالاردان گئجه گؤندؤز، دؤزگؤن،
سن ده «ساھر» ساياغي لطف بيانې حفظ ائت.

يورد غزللىرى - ص ۶.

غمخانه

هر ايشى مستانه ائتدين عاقبت،
مسجدى ميخانه ائتدين عاقبت.
اهرابى، گزرانى، سورخابى گزيب،
عئينالې دا خانه ائتدين عاقبت.
سير قبلدين كل موجود ايچره سن،
جانېمي كاشانه ائتدين عاقبت.
آختارار كن عشق گنجين سينه ده،

کۆنلۆمۆ ویرانه ائتدین عاقبت.
 دُر و گوهرلر یاتاغی زلفونۆ،
 سۆزلریمله شانه ائتدین عاقبت.
 سینهمین قافدان یوخاری ذروه سین،
 جان قوشونا لانه ائتدین عاقبت.
 مین کرشمه یله اۆزۆنۆ سئودیریب،
 مجلسه جانانه ائتدین عاقبت.
 آلدین الدن دۆزگۆن و هئچ سایمادین،
 تبریزی غمخانه ائتدین عاقبت.

تبریز یوللاریندا - ص ۷۹.

علم

تنده جان اولدوقجا، اۆگرن، علمله ائت افتخار،
 علمدن دیر عزّت و شأن و شکوه و اعتبار.
 یوکسلر ملت جهاندا معرفتله، علمله،
 جهلدن اولاد انسان خوارلیغا اولموش دچار.
 سایه سینده علمین البته اولورسان سربلند،
 علم سیز انسان اولور هر انجمن ده شرمسار،
 علمدن رحمت گلیر، راحت گلیر انسانلیغا،
 جهلدن عاید دیر انسانا بلای بی شمار.
 جاهلین سالوسی وار، ظلمت کیمی پر اضطراب،
 عالمین خدمتلی آیدین سحر تک آشکار.

علمه خدمت گۆسته رن آلنې آچېق، دۆزگۆن اۆلور،
جهل بير قېش مثلى دیرسه، علم دیر بير نوبهار.

یورد غزللری - ص ۶.

یئرلی

من بیمارا ترّحم ائله! ای سئوگیلی یار!
قېلما اۆز عاشقینه بونجا اذیت، آزار.
سۆرگۆنم، اٹل اؤبادا یۆخدو قرارگاه منه،
بی قرارام دۆشه لی خسته و زار و بیمار.
نئجه من وصف ائله ییم حالېمې تا سن دویاسان،
گئن بو دنیا منه الّآنه اۆلۆبدور داها تار.
یئرسیز اعیان عجم چاندې دالېما کۆچۆمۆ،
دئدی: «دور گئتمه لی سن یئرلی، جانېن قاچ قورتار!»
آتېمېن آلېنبا گۆن دۇغمایا جاق دېر بورادا،
نه گناه صاحبی ام، سیز سؤیله یین ای دوستلار؟
دۆزۆمۆن قالماسادا، اؤدلا ما دۆزگۆن جانېنې،
آغلاما، باشلاما افغانه، آماندېر، زنه ار!

یورد غزللری - ص ۱۰.

اقرار

آچ قولاقلارېنې، دینله منی یار،
عشقیمه بیر داها ائيله اقرار.

اولو اجدادېمېزېن ميراڭېدېر:
 بو دنى تايدا لايا تۇپراقلار.
 ھر بلایا سېنەنى گردین سن،
 مۇلكە وئردین یئنی بیر استقار.
 قارقېش قۇیما باسا یورد — یووانی،
 ھر کسین یوردونا دۇنمۇشۇ باھار.
 دۆزگۈن — وارلېغېنا امكان اول،
 عشقېنە بیر داھا ائیلە اقرار.

یورد غزللری — ص ۱۵.

شیدا اۇلار

سرىنى آچسام، كۆيۈل رسوا- اۇلار،
 دۇنيادا ھای قاوزانار، غوغا اۇلار.
 سن اگر ترك ائیلەسن كۆنلۆم ائوين،
 صاحب دۇنيا اۇلا، تنھا اۇلار.
 واحد و يكتا يارانمېشېر يارېم،
 دۇنيادا كيم ياربما ھمتا اۇلار؟
 گر يارانمېشلا يارادان بير اولا،
 سۇيە كيم ھاردا بئە سئودا اۇلار؟
 يار اگر مندن تغافل ائتمەسە،
 گۆرمەينلر گۆز آچار، بيدار اۇلار.
 جانېمې گل ياخما قاشقايې گۆزەل،

عشق بو ياشدا منيم چۇن عار اۇلار!
 بير داها باخسان قېيا، گۆز ائيلهسن،
 بو حسين دۆزگۈن سنه شيدا اۇلار.

قاشقايي لوحهلىرى - ص ۳۵ - ۱۳۷۷.

جانان اۇلار

بير گۈن اۇلار ياردان فرمان اۇلار،
 گۈن چىخار ظلمتلره تابان اۇلار.
 يار، بير آى تك آپ آچىق، آشكار،
 دشمن آلچاق ايت تكى پنهان اۇلار.
 اۇل گۆنش اۆزلۈم گۆرۈنسه بير كره،
 دۇنيا، اطرافيندا سرگردان اۇلار.
 جۇكلارا معروض قالمېش بير چوپان،
 اغلا گلسه، مۇلكده خاقان اۇلا.
 دويغوسو تاپدانسا بير آزادهنين،
 هرياني محبس اۇلار، زندان اۇلار.
 هيدهجه، خرمدريه، ابهره،
 جان دئسن، زنگان سنه جانان اۇلار.
 چۇخ شيريندير جان سنه دۆزگۈن، آمان،
 جاندا جانان سبز اينانام جان اۇلار.

زنگان لوحهلىرى - ص ۶۳.

یار

سنه یارلیق ائله ییر یاربَن یار،
 چکیر اؤز دوشونا اؤز باربَن یار.
 سنین ایللرجه دالینجا قاجدې،
 عاشق خسته دل زاربَن، یار!
 قلبیمه دگمه یاراسې سبزلار،
 تاربَن آغلاتما ناربَن – ناربَن، یار!
 سنی ییر سیل بیلردیم داشغېن،
 من دؤشونده اوجا داغلاربَن، یار.
 ناز غمزه ائله ییرسن غئیره،
 یوخمو پیس ایشده سنین عاربَن، یار؟
 حیفدیر دؤزگۆن – و سالما آیاغا،
 سنه یارلیق ائله ییر یاربَن، یار!

یورد غزللری – ص ۷.

اعجازدم

من باغلادېغېم عهدده ثابت قدمم یار،
 ظلمت گنجهلر ایچره ایشېق صبحدمم، یار.
 تۆرک ائللری نین ملی قروپلادی قورولموش،
 بو محفل عرفاندا هامېداندا کمم یار.
 عاق اولموش ادبسیز عجم ارباب کماله،

بو قۇوما بیلیرسن کی ولی النعم یار.
 وحدت یارانیدیر، تانییب ائللر اؤزۆنو،
 آشفته لیگییم گۆرمه، درونیمده جمعم یار.
 ترک ائیلمه گل یانیمې، یاننام یانا دۆشسم،
 سن اولماسان هرگاه یانیمدا، عدم یار.
 اولمۇش سۆزه جان بخش ائله ییر تۆرکۆ لسانی،
 دۆزگۆن دئنه کییم تۆرکم و اعجاز دم یار.

یورد غزللری - ص ۱۱.

ظفر مارشی

من عشقینه بنده ایم، قولام، دلبر!
 بو عرصه ده قویما تک قالام، دلبر!
 غرق ائيله منی اؤزۆنده جانانیم،
 قویما اؤزۆمه مرید اولام، دلبر!
 سن منلیگیمی منیم الیمن آل،
 تا حقیمی اؤزگه دن آلام، دلبر.
 خۇش دور منه شمع تک یانام عشقه،
 مینلر کره گۆل تکی سولام، دلبر!
 دریا کیمی دورغون اولماغې سئومم،
 دالغا تکی بیرجه های سالام، دلبر!
 «قاشقای ائلیم، دیلیم»، دئیم، بیرگۆن،
 شیرازدا ظفر مارشی چالام، دلبر!

یاد دشمنیدیر ائلین، دئییر دۈزگۈن،
بو عرصەدە قویما تک قالام، دلبر.

قاشقایې لوحەلری - ص ۴۵ - ۱۳۷۷.

دئدیلر

جان ائویندن ائله سفر دئدیلر،
ائیلمه جانا هئچ گذر دئدیلر.
چولقادې دۈرەمی غم هجران،
یارا گل ائیلە بیر نظر دئدیلر.
آغلادېم، سېتقادېم، فغان ائتدیم،
منه دنیادا بی بصر دئدیلر.
جانا جانان قوشو گلیب قوندو،
ائله جانېندان الحذر دئدیلر.
شعر یازدېم غمیندە سۆز قۇشدوم،
گرچی هر شعریمە گۆھر دئدیلر،
دئدیلر اعتباری یوخ سۆزۈنۈن،
بو سۆزۈ گۆر نه معتبر دئدیلر!
زنگانا قېش گۈنۈ آياق باسدېم،
یایدا گل، قېشدا یوخ ثمر دئدیلر.
یایدا گئتدیم، یووامی بۇش گۆردۈم،
«کۈچدۈ ائل، قالمادې اثر» دئدیلر.
اگیرینی، دۈغرونو باغېشلادېلار،

دۆزگۆن ە «اگیریلیک ائدەر!» دئدیله...!

زنگان لوحه‌لری - ص ۲۳ .

دیواری کوتاه وئردیلر

اؤل زمان کیم دلبره خرگاه و درگاه وئردیلر،
 بیزلره درگاهدان آسلانماغی ناگاه وئردیلر.
 هر سحرگاه بۆلدۆلر دُنیا و عقبا وارلېغېن،
 آخشام الدن آلدېلارسا، هر سحرگاه وئردیلر.
 حق ایله داوراندىلار، حق ایله بۆلگۆ بۆلدۆلر،
 تاپسېز اؤل دلدارا درگاه ایله خرگاه وئردیلر.
 غنچهیه رنگ - رنگ آچېلماق، عاشقى رنگ ائيله‌مک،
 بۆلبۆله پوزغون نوالار، اشک ایله آه وئردیلر.
 قلعه‌لر سالدېق، بنالار، قصرلر یاپدېقسادا،
 مُلک ایراندا بیزه دیواری کوتاه وئردیلر.
 تۆرکۆ دستگاهسېز، یوواسېز ائتمک اۆچۆن، اۆلکەیه،
 ظلم ائدەن شاه وئردیلر، هم شاها دستگاه وئردیلر.
 یارا خرگاهدا اۆتورماق، درگاهها هئچ باخماق،
 دۆزگۆن ە درگاهدان آسلانماغی ناگاه وئردیلر.

قاشقایي لوحه‌لری - ص ۴۷ - ۱۳۷۷.

ختا

ختادان گلمیش اجدادیم، سۆزۆمدە بیر خطا یۇخدور،
 اولوسوم افتخار ائیلر کی ذاتیمدا ریا یۇخدور.
 گل ای ساقی! منیمله اگیلشن و اگیلن، منیمله اؤل،
 بیزیم مسلکده دوستلوقدا صداقت وار، جفا یۇخدور.
 ساقین یاربیم، اۆزۆن گۆسترمه هر بیر ناکسه، اۆرتۆن!
 اینان کی دون رقییده آبرو یۇخدور، حیا یۇخدور.
 الیندن هر گلن پسیلیکلره، امکان گزیر دشمن،
 گئنیش قلبینده همشهری، نه دن خصمه جزا یۇخدور؟
 ائشیت دۆزگۆن، سنه تبریزدن بیر خوش خبر گلمیش،
 کی هجران دردینه «ساهر» کلامی تک دوا یۇخدور.

یورد غزللری - ص ۸.

شاه کلام

ائللرین عشق حدیثی کیمی داستان یۇخدور،
 منه تبریز تکی نه آی نه ده کنعان یۇخدور.
 اۆره گیم بیر تیکه دیر لهجه نه، خوش سۆزلرینه،
 لبلرین قندی کیمی دردیمه درمان یۇخدور.
 بو آغیر ائلریمین باشین اوجالدا سن سن،
 باشقا یئرلرده گۆلۆم سن کیمی انسان یۇخدور.
 قلبیمی کیمسه آلانماز، اونا صاحب اولاماز،

عاغلیمې سحرله یین سن کیمی جانان یوخدور.
 یادا اؤز یوردو عزیز ایسه، بیزیم ائللره ده،
 آذربایجان مثالی روضه ی رضوان یوخدور.
 احسن استادینه کیم دؤزگۆن ۆ شاعر قېلدې،
 شاه کلامېندا وجودون کیمی نقصان یوخدور.

یورد غزللری - ص ۱۶.

فریاد

اردبیل یۆکسلیر آباد اولور،
 تبریزین قلبی آچبر شاد اولور.
 سئوگی بسلیر ائلینه نسل جدید،
 گنجی یۆز بیدادا بیر داد اولور.
 تۆرکجه میز فېرلاناراق دیلدرده،
 دۆنۆر عصیانلارا فریاد اولور.

اردبیل لوحه لری

غمّازلېق

اؤزۆنه شاعر آدې قۇیموش او، شاهبازلېق ائدیر،
 من تک آینا قېرانا آینه پردازلېق ائدیر.
 سانکی بۆش بیر ائوین ایچره سالاراق های بېدېرق،
 میدانی خالی گۆرۆر، اؤز اؤزۆنه قاضلېق ائدیر.
 یایدا طاووس صفت گۆز تیکرک اؤز پرینه،

بیزی سایمپر اؤزۆنۆن قېشلبغېنې يازلبق ائدير.
 شورەزار ايچرە تېكانلارې يېغېر دامنينه،
 باغبانلار ساياغې يعنى كى گۆلبازلبق ائدير.
 يوللارا باخمادان آتلايالي دامدان داما او،
 دئمك ايسستير هله جاهلدى نشان بازلبق ائدير.
 وئرمە يۇل ائو ايچينه سن بو حسودى، دۆزگۆن!
 چون كى دوستلارېن آراسېندا او غمازلبق ائدير.

يورد غزللىرى - ص ۱۱.

عزّ بقا

تېرىزده آتامېن اولۇمۇ مناسيىتيله.

عزّتلى عۆمۆر خالق منّاندان عطاڧېر،
 اولادا وئرهن عزّتى البته آتادېر.
 الله ايله انسانې ياخېن ائيلمەسى چين،
 خېردا تارې سايماق آتاني بلكه روادېر.
 «آئينهسى ايشدير كيشى نين، لافە باخېلماز»،
 عالى ايش اؤزۆ ايش گۆرهنه عزّ بقادېر.
 اوچ گۆنلۆك عۆمۆر بير بئله آتلانماغا دېگمىز،
 آردېنجا گلن قالسا اگر خير دعادېر.
 مين دامادا وورغون سايلېلېدېر بو عجوزه،
 هر لطفؤ اونون قهرديز، هر مهرى جفادېر.
 آلدانما، آمان! نعمتینه نازېنا، دۆزگۆن!

بو دُنیا اۆترگیدی، بو بیر دار فنادهر.

تبریز یوللاریندا - ص ۱۷ - آذر ۱۳۶۹.

التجا

ایلاها تاپمارام مادام کیم سن تک صنم واردهر،
 بو دُنیا اۆزره الطافین منیم چۆن دمدم واردهر.
 ائشیگه چبخ قد شمشادینې سئیران ائدیم بیردم،
 سنین تک یارې اولانېن درونوندا نه غم واردهر.
 اۆره گیمده جراحت وار، دلیمده آتشین سۆزلر،
 الیمده اؤدلو مشعل وار، دوشیمده علم واردهر.
 سن آذربایجانین بی نظیر آهووش انسانی،
 وجودوندا دمدام دُور ائدهن بیر پیچ و خم واردهر.
 اوتانما، فخر ائله اوغلوم، شرفلیمیش بیزیم ماضی،
 منیم قورقود آتا تکین مقدس بیر ددهم واردهر.
 آنا یوردونا دۆن دۆزگون، اونا گل التجا ائيله،
 جهاننا سؤیله: «- قدسی بیر پناهگاهیم، نهم واردهر».

یورد غزللری - ص ۱۴.

وفا سخلا

گل ای یاریم، حسود بی حیدان ال گۆتۆر، بسدیر!
 اۆزۆن بیر محفل صدق عزیزانه یئتیر، بسدیر!
 گل اۆز تۆپراغینېن، اۆز خلقی نین دامانېن دوتگیل،

سیاست بازلار دامانېی دیگر اۆتۆر، بسدیر.
 اسیر ائللر دیاربندا، اسارتدن دانېش اۇغوم،
 آجې بیر داستاندر بو، شرفله گل بیتیر، بسدیر.
 سنی اۆز مۇلك پاكینده، غریب ائتمیش حسود دون،
 اُونو بیر اۇغرو پیشیک تک بورالاردان ایتیر، بسدیر.
 یئتر بو خصم دون پرور بیزی آلداتدی ایللرجه،
 صفا گۆستر، وفا ساخلا، صداقت گل گتیر، بسدیر.
 دئیر دۆزگۆن: «قوجالدېم من، اوزون یوللارا باخماقدان،
 گل ای یاربېم، حسود بی حیادان آل گۆتۆر، بسدیر.»

یورد غزللری - ص ۹.

آزاده

فضولی زاهدین آچاقلېغېندان داده گلْمیشدیر،
 «اؤ بیر اهل ریادیر.» سؤیله میش فریاده گلْمیشدیر.
 خلائق آلدانېب زۆهده، ریاکارا مینیک وئرمیش،
 بابام ال قاوزامېشدېر گۆیلره امدادا گلْمیشدیر.
 یئین گل ساقیا، قربان پایېن، قاچ، شتاب ائیله،
 کی گیزلین عیش و نوش ائتمک، رذیل زهّاده گلْمیشدیر.
 بیر الده تسبیح صد دانه، دیگر آلدله سجاده،
 اۆره کده کین و نفرت روبرو هر زاده گلْمیشدیر.
 اینان صدق و صفادان بیر اثر یوخ نحس روحینده،
 اُونون هر امر و نهیی داده یوخ، بیداده گلْمیشدیر.

فدای پایی اوللام من، صفا اهلی، ریاسبزجا،
بیر الده جاننې دوتموش، بیر الده باده گلیمیشدیر.
گل ای دۆزگۆن! بابان تک، داده گل، فریاده گل، دورما!
او بئش گۆنلۆک بو دُنیا مُلکۆنه آزاده گلیمیشدیر.

یورد غزللری - ص ۱۲.

دشمن دون

قاشلارېن تا منی پامال جنون ائتمیشدیر،
کۆنلۆمۆن میلینی سئودایا فزون ائتمیشدیر.
من ریاسبندان حسودون اۆزۆمه تۆز قونماز،
یارېن اغیارلېغې قلبیمی خون ائتمیشدیر.
اثللرین ایچره تاپیلماز ایدی اخلاقی پوزوق،
بیزده جاری بئله سین دشمن دون ائتمیشدیر.
اوغلوم آلدانما، مُحیلاننه سنینله دانېشېر،
تۆرکۆ هر یئرده دنی خوار و زبون ائتمیشدیر.
چۆخلارې سؤیله دی قلبیم یانېر احوالېزا، لیک،
بیر گۆز آچماقلا آیلدېق کی اویون ائتمیشدیر.
بیزه باغلانمېش ایدی مکر ایله، سالوس ایله او،
ملت اوولادېنې قورد ایله قویون ائتمیشدیر.
دۆزگۆن اۆز دشمنی نین خاصیتین یاخشې بیلیر،
قرنلر یوردونو تسخیر اُونون ائتمیشدیر.

یورد غزللری - ص ۹.

آلدانما

ملته تحمیل اۇلان گۆنلر، آجې آیامدېر،
 بامدادی آریامهرین قارانلیق شامدېر.
 ای مسلمان! گل گۆزۆن آج، تۆرکۆ تحقیر ائیلمه،
 کیم مدار افتخارِ ملت اسلامدېر.
 سفسطه پردازلر تلقین عکس ائتمیش سنه،
 تۆرک نامی بو جهاندا بیر مقدس نامدېر.
 گیرمه مدهش اوچروما، یانماز سنه خصم دنی،
 یوخ سۆنو بو جاده نین قورخونج و بی انجامدېر.
 «- بیر سپاه جانفشان ذاتِ مولا، تۆرک دۆر»،
 بو رسول اکرم اسلامدان پیغامدېر.
 غیرته گل دۆزگۆن مۆم، آلدانما وار و دولته
 قالاسې مُلک جهاندا عار، ناموس، نامدېر.

یورد غزللری - ص ۱۳.

وقتیدیر

بیر - بیریزدن یارلار بوگۆن حمایت وقتیدیر،
 بیرلشین، خصمین بئلی سېنماقدا، وحدت وقتیدیر.
 قورخمايېن، اۆز حقّیزی آلماقدا جرأت گۆسترین،
 ایندی احقاقِ حقوقِ وقتى، جسارت وقتیدیر.
 گیرمه یین اۆز خانه زه، عزّت نشینلیکدن نه سود؟

بیر گلین، ملی محافل ایله بیعت وقتیدیر.
 قہردی ظلمت ایپلرین، دان یئری سؤکدۆ سینہ سین،
 لاجوردی بیر سحرله، یار، وصلت وقتیدیر.
 آخماق اولما، جدّین یوکسک مقامین حفظ ائله،
 کئچدی ذلت روزگاری، ایندی شوکت وقتیدیر.
 گر اؤتورسان کنج ائوده، کیمسه سؤت وئرمز سنه،
 وارلیق اثباتی اؤچۆن، دۆزگۆن! شہامت وقتیدیر.

یورد غزللری - ص ۷.

مباہات وقتیدیر

صبح اولدو، قالخ، دور! کی مناجات وقتیدیر،
 دؤن یاره ساری، قبلہی حاجات وقتیدیر.
 تۆرکۆن قارائقو طالعی آلت - اؤست اولمادا،
 بیرمینجی عصر، کشف و کرامات وقتیدیر.
 خصم دنی بئلی داها سېنمېش، یاراق گتیر،
 دورما، سلاح آل کی مہمات وقتیدیر.
 من گنجلرده غیرتی حس ائتمیشم بوگۆن،
 آلچاق دنی یه سؤیله مجازات وقتیدیر.
 بیر قرن خور باخېب قاپیدا ساخلادېن منی،
 گل میدانا، گل ایندی ملاقات وقتیدیر.
 قلبیمده ساخلادېم نئچه ایللر جراحتی.

یاریم طیب اۆلۆبدۆ، حجامات وقتیدیر.
 حیللله کیش دئدینسه، سیاستله اۆینادین،
 عسکرلریم چۆخالما، شاهمات وقتیدیر.
 زنگان دیارېدېر، مدنیت اوجاغېدېر،
 باغربن داغېلسېن، ایندی مباحات وقتیدیر.
 دۆزگۆن کۆنۆلدلر تئلری دیللندیریر گۆزل،
 گل شاهه چک گیلن کی معامات وقتیدیر.

زنگان لوحه‌لری - ص ۵۹.

قالماز

یار گئتسه کنار، دیار قالماز،
 قالماسا دیار، یار قالماز.
 یوردون شرفین ایتیرسه کیمسه،
 ناموس، شرافت، عار قالماز.
 جمع اولسا گر اردییل و تبریز،
 آشفته بو روزگار قالماز.
 سن ترک ائله‌سن منیم کنارېم،
 قلبیمده گۆزل قرار قالماز.
 بیر دفعه داها گۆز ائیله‌سن یار،
 دۆزگۆنده دای اختیار قالماز.

اردییل لوحه‌لری - ص ۱۹ - یورد غزللری - ص ۱۶ - ۱۳۷۶.

جان قالماز

اگر سن ياخشې ترپنسن، جهاندا دای يامان قالماز،
 دايانسان بير آمان وئرسن، آمانلاردان نشان قالماز.
 بو قدری قلییمی یارما، اوزاق اندیش اول، فکر ائت،
 سؤكۆلمۆش سینهدده دلبر، ساقین راز نهان قالماز،
 قایبت تۇرپاغېنې آغوشه چك ائلرینه یار اول،
 دنيله یارلیق ائتسن، غیرتین قالماز، صفان قالماز.
 قہراق گزسن ائلیندن معصیت پردازسان البت،
 آناوبن قوینونا دؤنسن، داها سهو و خطان قالماز.
 عزیزیم وارلېغې هر بیر شئیین اصليله باغلېدېر،
 دیلین اگسن، نه گویش، نهده لهجه، نه زبان قالماز.
 اگر تبریزدن آیرېلسان، آزارسان سن اوزاق یۇلدا،
 او اگیری - اؤگری یۇللارچېن داها دؤزگۆنده جان قالماز.

تبریز یۇللاریندا - ص ۴۰.

سرافکنده اۆلماز

اؤزۆن تانییان انسان بنده اۆلماز،
 بیلنه بندهلیک زیبنده اۆلماز.
 دم اوران زندهلیکدن اؤزگه دؤندا،
 سېغېشماز اؤزگه دؤنا، زنده اۆلماز.
 بوگۆن اؤز جدینی تحقیر ائدهنه،

صبح آچېلماز، آچېق آينده اولماز.
 آغېزدان چېخماسا، پۆسگۆرمەسە اۇد،
 كاغذا كلمەلر سوزنده اولماز.
 دئمه تاريخده سن نه آختارېرسان،
 ايتيگي ايتمهين جوينده اولماز.
 آغېرتېن، آغېراۇتور، آغېردور،
 اۇزۇن اسگيك ائدەن داننده اولماز.
 گۆۋەن ، فخر ائيله، زنگان فخرلييميش،
 حكيمين اۇغلو سرافكندە اولماز.
 سۇزۇ منكرلرين اۋيموش گۆزۇنو،
 حسين دۇزگۇن كيمي گوينده اولماز.

زنگان لوحەلرى - ص ۵۸.

گليريك تبريزه بيز

نه زمان اولدو قۇناق گلەديك اصلا سيزه بيز،
 دشمنى سال چۆلە دلبر، گليريك تبريزه بيز.
 اۆرەگيم بير تيكەدير لهجهنه، خوش سۆزلرينه،
 اۇزگييه هر نه اولورسان، منه جاندا انسان عزيز.
 ائللرين قۇي آخېن ائتسين، اولارېندېر بو شەھر،
 شەر تبريزدى بو معبد غيرت انگيز.
 افتخار ائيله اوزون كئچميشىنين شوكتينه،
 قۇيما دشمن اۆرەگيىنى چالا - چالا سالا ايز.

چۆخ دگرلی یارانېب علم و ادب آثارېن،
 دهرده یۇخدو بئله آبیده ی پنده آمیز.
 داها آلدانما گیلن خصم دنی حیلە سینه،
 سوراجاقدېر سنی او، سؤنرا قویاجاق بی چیز.
 ساده دیلله، صاف اؤره کله سیزه یازمېش دۆزگۆن،
 نه زمان اولدو قۇناق گلەمدیز اصلا بیزه سیز؟

تبریز یۇللارېندا - ص ۴۶.

داغ یاران

نەدن بس وئرمەدین بیرهای منیم فریادېما قارداش؟
 آغېر گۆنلرده چاتمادېن نییه امدادېما قارداش؟
 دَنیله عهد و پیمان باغلادېن، ناموسونو ساتدېن،
 نه قۇیدون یادگار قالسېن یازبق احقادېنا قارداش؟
 یاراقلان، مین آتا میدانې خالی قۇیما، دشمن وار،
 اؤزەرلیکلر سپرم من قد شمشادېنا، قارداش!
 گۆزۆن تیکمه دنی اغیار الینه، دؤن قاییت گلگیل،
 شرفله عُمُر سۆرمۇش باخ اولو اجدادېنا قارداش.
 الین چک خسروون دامان تر آلوده سیندن، سن.
 یاخېن گل داغ یاران، غیرت چکن فرهادېنا قارداش.
 گذرگاه سرفردیر عُمُر دۆزگۆن، سئچمه اگری یول،
 آجې گۆنلری - آلدانما! - گتیر بیر یادېنا قارداش.

یورد غزللری - ص ۱۹.

جوان

اویاندىق، گئىچ اویاندىق يار گئىمىش، کاروان گئىمىش،
 زمانىن محملى ائده، اۇ ياندىن سارىان گئىمىش.
 بو اللى ایلده تۆركى دىلده میلیونلارجا انسانلار،
 حیاتا دانیشان گلمىش، حیاتدان بى زبان گئىمىش.
 خبردار اولمادی سیمىرغ اۇرۇ روئین لباسپىمان،
 دنى خصمین زهەرلى تیغى كۆنلۆمه نهان گئىمىش.
 دئیەر دۆزگۆن جوانام من، یورولماق بىلمىرم اصلا،
 حئیىف دۇغرو دانیشمىر، دای گۆنۆ گئىمىش، زمان گئىمىش.

یورد غزللرى - ص ۱۸.

گۆل

گلین یارلار دۆلون یوردا، صفالی یاربمىز گلمىش،
 بیزی قورتارماغا اقدام ائدهن دلدارىمىز گلمىش.
 سیاست عالمىنین دفعه لر گردابىنا دۆشمۆش،
 عزیز ناموسلو، عزتلى، متین همکارىمىز گلمىش.
 دورون غفلت یۇخوسوندىن، گۆنش ساچمىش شعاعلارین،
 گئجه لر یاتمايان بیر رهبر بیدارىمىز گلمىش.
 ایرى آددیم آتین، قالخین، حیاتى تیتره دین بیرکز،
 شراب نابدىن كئفلىنمىش هشیارىمىز گلمىش.
 فداكارلىق زمانىدېر، ساواش چاغېدېر، ای دلبر!

نسیمی تک آیاغبله گئدەن بردارېمېز گلمیش.
 دایان دۆزگۆن یاشار گلسین، سهند، ائلدار یۆکسلین،
 سئوین دُنیا یا بیرگۆل تک گۆزەل ستارېمېز گلمیش.

یورد غزللری - ص ۱۸.

قارا مجموعه

نگاریم! هیکیلین جانان یارانمېش،
 سنین جسمینده شوخ جانان یارانمېش.
 وجودون صفحه - صفحه آیت حق،
 الاهی وحی دن انسان یارانمېش.
 بویا هئچ یۆخدور اول نازک بدنە،
 قارادان آغ، قارا آغدان یارانمېش.
 «قارا مجموعه» سی شیخ الشیوخون،
 قیلاووز کیمی قراندان یارانمېش.
 اونو دۆزگۆن اؤزۆنه رهبر ائتمیش،
 دیلیندن دُر، هم مرجان یارانمېش.

اردییل لوحه لری - ص ۸ - ۱۳۷۸.

زوال

بزه دی اؤزگه نی، مندن نه دن آلمادی سوراق؟
 یار ائویندن قوپالی، گئتدی قېراق، دۆشدۆ اوزاق.
 اؤزۆنه دؤن گۆزەلیم خصم دنی حیلە ائدیر،

ھاوا چیسگینلی دوماندر، اسه جک سرت سازاق .
 اوچ مین ایلیک ادبیاتی نئجه دانماق اولور،
 عجمین شرو ورینه عزیزیم وئرمه قولاق .
 یاز بویون قربانییام، دوشمه سین الدن قلمین،
 سو کسيلمز گۆزه دن دشتده قاينار سا بولاق .
 گوئی یئرہ یئنمز ایسه، تۆرک ائلینه یۇخدور زوال،
 ها اوزاق اولسادا ائل، دۆزگۆن آمان گئتمه قبراق .

یورد غزللری - ص ۲۱.

آشناسیز

بیز سنین چشمینده دلداریم بهاسیز اولموشوق،
 ائومیزی سن ترک ائدهندن آشناسیز اولموشوق .
 بو ریاکارانلا هم صحبت اولاندان، ای صنم!
 صدق ترک ائتمیش بیزی، بالله صفاسیز اولموشوق .
 غیرت ملیتی دانمیش، عجم لشمیش کیمی،
 وه نه ناموس سوز، حمیت سیز، حیاسیز اولموشوق .
 هرکس اؤز ملی نشانین سانجدی اؤز درگاهینا،
 بیز نه دن یزدانی میثاقا وفاسیز اولموشوق؟
 دوشموشوک بیر عمر، آردینجا دنی خصمین، نه دن،
 قدسی آمالیمیزا چوخ اعتناسیز اولموشوق .
 گئتمه مییش دۆزگۆن دیار غربته، بو ملکده،

بیر غریبین مثلی، بی کس، آشناسېز اولموشوق.

یورد غزللری - ص ۲۰.

دارلبق

قوّت ایمان وئیریر هر دم بیزه بیدارلبق،
 یار آیل گل سن ده قبل یاران ایله غمخوارلبق.
 صولتِ ظلم عجمله، طعنه‌ی خصم دنی،
 منده ایجاد ائیله میشدیر ذاتینا بیزارلبق.
 بیزده قدرت وار ایکن، یار ایدی چاکروش، ولی،
 ایندی ائیلیر بو حیاسېز، یار ایله اغیارلبق.
 کیمسه نین وارلبغی نی، تاریخی نی بیز دانمادبق،
 بس نه دندیر قووموما یارب! بئله غدارلبق؟
 گلهمه ییرلر اؤزلرینه تبریزین آیدنلاری
 چؤخ چکمه جکمی جوانلار ایچره بو بیمارلبق؟
 باشقا دُنیا وارسا دؤزگۆن، کؤچ قوتار، تنز وار، گئت!
 ساهرین وارلبغنا ائتدی بو دُنیا دارلبق.

یورد غزللری - ص ۲۰.

ملت

ای وطن داش! یوردونو قورتارماغا همّت گره ک،
 سانجاغین تۆپراقدان قالدېرماغا غیرت گره ک.
 کیمسه قایتارماز سنه هم یئرلی بالله حقّی نی،

سؤیله مک چین منطقی منطق سیزه قدرت گرەک.
 دوست اولماز دشمنین سنله، آییل بیر خوابدان،
 دۈستا شفقت لازم ایسه، دشمنه نفرت گرەک.
 چون اسیر اتتدین اۆزۈن، اوندان کیچیلدین بیر بئله،
 ایندی حر بیر عصر دیر، آزاده یه عزت گرەک.
 سن اسارت زنجیرین قهرماق دیلرسن پایدان،
 اما بیلیمیرسن بو ایشده قدسی بیر وحدت گرەک.
 باخ آغاردېرسان قاپان تک دیشلرین بو سۆزلره،
 بیلیمیرسن شاعره عزت گرەک، حرمت گرەک.
 یورما دۈزگۈن آغزېنی، سنله باهار آچماز چیچک،
 ملتی، ملکو اداره ائتمگه ملت گرەک.

یورد غزللری - ص ۲۴.

فرمان

عجم اۇباشدا بیز ناموس و وجدان گزیریک،
 باخ خطایا کی بو بی دینده ایمان گزیریک.
 بیر بۆلۈک دۆره سیزه دوره و دوران وئردیک،
 اۆزۈمۈز اللری بۈش قالماغا دوران گزیریک.
 قاتې کۈنۈللۈ شاهېن باغرېنا توش گل میش ائلیم،
 داش دین، باغرې یاران سۈمه و سوهان گزیریک.
 حزبلر دردی میزه درمان ائده نمیر، بیلیریک،
 بیر سمندر سایاغې ائللره قربان گزیریک.

كۆلۈن آلتېندا ياتان كۆز كىمى اۆلمۈشدۈر ائلىم،
دۇنيانى بېخماغا، نور ساچماغا فرمان گزيريك.
يۇخلارې وار ائله ديك، ترسه ايشه باخ دۆزگۈن،
ايندى وارلېغېمېز اثباتېنا برهان گزيريك.

يورد غزلىرى - ص ۲۲.

مبتلا

اۆزگەدن يۇخ، يار بيز بير آشنادان كۆسمۈشۈك،
ظلم ائدەن بير نازنين بير بى وفادان كۆسمۈشۈك.
مبتلاى درد بى درمان اۆلۈبدۈر كۆنلۆمۈز،
درد ايله يار اۆلالې ديگر دوادان كۆسمۈشۈك.
بىز مكافاتا جزايا جانلا آلقېش سۆيلۈرۈز،
كۆسمۈشۈك احساندان دلبر، عطادان كۆسمۈشۈك.
مس ايكن ياپدېن طلا، اكسير عشقىنلە بىزى،
بۆيلە بير اكسيردن بير كىميادان كۆسمۈشۈك.
راز ناپيدامېزې پيداي عالمىر قېلان،
يارا يۇخ، اغيارا اۆلمۈش مبتلادان كۆسمۈشۈك.

يورد غزلىرى - ص ۲۳.

بيعت

بىز بينادان بو آغېر ائللرلە بيعت ائتميشيك،
ھاردا بير مظلوم وار، اوندان حمايت ائتميشيك.

باغربمېزا باسېمېشېق يوردون معطر خاكينى،
 صادقانه صاف بير عشق ايله وصلت ائتميشيك.
 قورخموروق ظالميرين شمشير و تانكىندان، اينان!
 حقينى مظلوملارېن آلماغا جرأت ائتميشيك.
 نغمه مېزى، طبلى خصمين بۇغماغا قادر دگيل،
 دنيادا سسلنمگه قالخېب جسارت ائتميشيك.
 جدى مين دامانى بهتانلاردان عاريدير، بيلين!
 مى حقردن عصيرلر بيز حمايت ائتميشيك.
 آلدانان خصمين اؤنۇنده هر زمان دۆزگۆن دئير:
 بيز بينادان بو آغېر ائللرله بيعت ائتميشيك.

يورد غزللىرى - ص ۲۲.

دۆزل

يادلارا انجمن آچدېن، اؤخودون شعر و غزل،
 ديلينه قربان اولوم من، نه شيريندير، نه گۆزهل.
 تۆرك سن، غيرته گل، بير بئله خفت چكمه،
 سنى غيرتلى ياراتمېشدې بؤيوك خالق، ازل.
 اؤزونه گل گۆزەليم، يۇخدو هاراي غيرده، بيل!
 باخ كى دۆزگۆن دؤ دئير: «- گئتمه قېراق، بيرجه دۆزل!»

يورد غزللىرى - ص ۲۸.

مهمان

سن پرى رو، ماه پېكر، تۆركِ خوبانسان، گۆزەل،
 بېر فرشته باطن و ظاهرده انسانسان، گۆزەل!
 آيرې بېلمم من وجودون، اۆز وجودومدان گۆلۆم،
 جسميمه روح و روانسان، جانېما جانسان گۆزەل.
 آى كېمى، كعبه مثالى نورلادېرسان خانەمى،
 گۆزلىرىمدە يوسف و كۆنلۆمدە كنعانسان گۆزەل.
 سۆت آخېر بال تك لېيندن، آغزېن آچجاق صحبته،
 تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ لى بېر باغ رضوانسان گۆزەل.
 من جھانېن گردشېندن مات و مېھوتام كى سن،
 بو عجم پرگارېنا نۆلموش كى حيرانسان گۆزەل؟
 خصمېنە تسلىم اؤلما، كسمە سن دە، باس اونو،
 غېرتى دېلدە گزەن تۆركِ مسلمانسان گۆزەل.
 غېرتېن قۇيسان قېراغا، خانەمېز ويران اۇلار،
 خانەنېن دۆرد گۆشەسېندە اولو اركانسان گۆزەل.
 مرد مردانە دۇلان، نامردلرە ميدان اوخو،
 ناكېشېلىك صفحەسېنە، خطاً بطلانسان گۆزەل.
 ظلمە باش اېگمە، اسېرِ ظالم ائتمە خلقېنى،
 سن نسېمى مثلى سن، بېر پارچا عصيانسان گۆزەل.
 يوردومون دۆرد گوشەسېندن خلق گۆز تېكمېش سنە،

اثللرین تاریخینه بیر قدسی عنوانسان، گۆزهل.
 سئوملی مین بیر سجیه سنده وار، یوخ کیمسه ده،
 داشلار ایچره دُرسن، لعل بدخشانشان، گۆزهل.
 احترامین ساخلا صاحب خانن دؤزگۆن کیمی،
 دورد - بئش گۆنلۆک جهاندا سنده مهمانسان گۆزهل.

یورد غزللری - ص ۲۵.

دُنیا یا سال بیر داها جار

دُنیا منه اولدو نگار، ای گۆزهل!
 یازدا باهار، گۆز^{۳۶} ده باهار، ای گۆزهل!
 باغدا آیبلجاق سحر اثرکن، گۆلۆم،
 چکدی هاوار، مینلر هزار، ای گۆزهل!
 من سنه حیرانلېغېمې گیزلېم،
 یوخدو بو ایشده منه عار، ای گۆزهل!
 یاندېم ایچیمده منی وورجاق دنی،
 چکمه دیم عشقیندن هاوار، ای گۆزهل!
 قاشقاییېن غیرتینی، مردلیگین،
 دُنیا یا سال بیر داها جار، ای گۆزهل!
 کئچمیشینه باخ گیلن، اوز جدی نین،
 قدرینی بیل، ائیلمه خوار، ای گۆزهل.

³⁶ گۆز: پاییز، خزان.

دۆزگۈن ۋ دۆز عشق سالىب چۆللەر،
قويمادې قلىبىندە قرار، اى گۆزەل!

قاشقايې لوحەلرى - ص ۳۰ - ۱۳۷۷.

خندە

بىر گۆلمەدىن نىيە من بىمار ايله گۆزەل؟
بو عاردېر سنە كۆسەسن يار ايله، گۆزەل!
دۆن باخمادېن منە، نىيە اۆز يانە دۇندەرىپ،
گەتتىدىن كنارا بىر بۆلۈك اغيار ايله گۆزەل؟
اۋباش قدرىنى نە بىلىر؟ بنزەمە اۇنا،
دُرۆن بهاسې بللى خرىدار ايله گۆزەل.
پىمان ائدىب دنى ايله، حُرمتدن آتلاڭېن،
گل ايندى يانېما يئنى اقرار ايله گۆزەل.
ياران نازپروريوين تركين ائىلەدىن،
آتدېن صداقت اهلنى آزار ايله گۆزەل.
رحم ائىلە دۆزگۈن ە كى غرىب دياردېر،
روحون دىرىلت، لحظه جە دىدار ايله گۆزەل.

بورد غزللىرى - ص ۲۵.

صاحب چىخانى يۇخدو، گل

دلبرا سن سىز بو جانېن روحو جانې يۇخدو، گل،
جان ائويندە كۆنلۇمۇن جانندان نشانى يۇخدو گل.

سن منیم ظنیم، گمانیم، باخ گمان سبز قالمیشام،
 ائللرین بیر گۆن نجاتا هئچ گمانی یۇخدو گل.
 تاپدالاندی وار یۇخوم بالمره اوچدو یورد - یووام،
 ائللرین نه ائلییگی، نه ایلخانی یۇخدو، گل.
 پهلوینی بیخمیشیق، تاج کیان آلت اؤست اولوب،
 تۆرکلرین بو خصمی نین بالله دا جانی یۇخدو گل!
 انقلابا ضربه وورماق ایسته بیر خصم دنی،
 صولت الدوله کیمی بیر قورتاران یۇخدو گل!
 شاه اثرلر صاحیبی، سۆزلر قۇشان شاعرلرین،
 بور - بوجاقلاردا قالب، صاحب چپخانی یۇخدو گل!
 باخ کی دۆزگۆن آغلاپیر دؤسدوغرو بیر عاشق کیمی،
 بؤیله دۆزگۆن وورغونون دای سای - سان یۇخدو گل!

قاشقای لوجهلری - ص ۳۶ - ۱۳۷۷.

هموار اؤل

گتتمه قبراغا گۆزهل، گل من ایله یار اول.
 اۆزگه یاراشماز سنه، گل منه دلدار اول.
 اوغرو دنی وارلېغېن چالدي یۇخودا سنين،
 جومما ياتاق ايچره، قالخ! دور داها بيدار اول!
 دشمنی - دؤستو تانی، گیرمه دنی قۇینونا،
 جۆک یازان هر کیمسه دن قاج گیله، بیزار اول!
 مثلی تاپیلماز بۆتۆن دنیادا بو هیدجین،

قویما خرابه قالا دؤن گیلہ، هموار اؤل!
 نفسینه اویما گؤزهل، عشق ایله نفس آیربدېر،
 نفسدی غوغا ائدهن، عاقل و هشیار اؤل!
 عشق سیز انسان عبث عمر سؤره دنیادا،
 سن ده بو دوزگون کیمی عشقه گرفتار اؤل!

زنگان لوحه‌لری - ص ۴۰.

هشیار

یار هجرینده، گؤزؤم آغلا گیلن خونبار اؤل،
 یئری وار، دؤش دؤشگیه، خسته ییخېل، بیمار اؤل.
 دشمنی یانسېلایان ناموسون الدن وئره‌جک،
 هئچ فضیلت یوخودور او دنی‌نین، بیدار اؤل.
 قصدی سیلمکدی سنین اسمینی تاریخلردن،
 هرکس آلداندېسادا، سن آبیق اؤل، هشیار اؤل.
 سنه میراث قالان صدقی کنار آتما،
 دوست ایله دوستلوق ائله، دشمن دن بیزار اؤل.
 گئت سفر ائيله، کؤنؤللر دیارېن فتح ائده‌سن،
 قلبلر خانه‌سینه صاحب اؤل، دیار اؤل.
 بیل کی بیر یئرده اوتورسان، باشېنا بؤرک کئچر،
 تجربه اخذ ائله، گئت دنیانی گز، سیار اؤل.
 دؤن گئجه دینلمه‌دینمی دئدی دوزگون یاربنا،

گۆزەلیم غیر ایله اغیار، من ایله یار اول؟

یورد غزللری - ص ۲۷.

دایاغ

منه گۆزەل گذران اول، منه عزیز، فراغ اول،
قارانلیق ائوده ایشیقلی ستاره، نورلو چراغ اول.
یولون آزان گمی میزدیر، سېنبیدی سگاتی،
تلاطم ایچره بیزه یول وئرن اوزاقتا مایاغ اول.
کوچ ائتدی ساهر دۆزگۆن جهان فانی دن،
سن ایندی هاردا قالپسان یئتیش بو جمعه، دایاغ اول.

یورد غزللری - ص ۲۴.

سېرقا

ایشلر انجامه چاتار سعی ایله، همّتله، اوغول!
معرفت کسب ائله، درسین اوخو دقتله، اوغول.
کۆنلۆمۆن پارچاسی، بیر نازلی جگر گوشه م سن،
قلبیمین خانه سی دۆلموشدو جراحته، اوغول!
سن ادب سیز عجمین حیله سینّه آلدانما،
باباوپن دردو اۆزۆنده او، جسارته، اوغول.
پایمال ائلمه هئچ کیمسه نین حقّین، اصلا،
حقّینی آماغا فریاد ائله جراتله، اوغول.
قاچما دشمن قاباغېندان، بو کی نامرد ایشیدیر،

اۋز اۋزە دور، سۆزۈنۈ سۆيەلە شەھامتە، اۋغول.
 كېمىسە اۋز تارىخىنى، اۋز دېلىنى چىتتىمىر،
 بابا مىراپنا گل باخما حقارتە، اۋغول.
 انسانېن اۋلمگى يئىدىر ياشماغېندان، اگر،
 ياشاماز ايسە، غرور ايلە شرافتە، اۋغول.
 دۈزگۈن-ۈن شەرىنى سېرقا ائەلە گوشىندە، بالام،
 اٹل ايچىندە حرەكت ائەلە دياتتە، اۋغول!

يورد غزلىرى - ص ۴۳.

غزل

يار ايستەرم ساچېن كېمى درھم اولا كۈنۈل،
 قېورېلا چىگىنېن اۋستۈنە، پُر خم اۋلا كۈنۈل.
 گۈرسە باھار رويونو، اى غنچەوش گۈزەل!
 شايد غمىن آتا، يئنە خرم اولا كۈنۈل.
 شوخى فرشتەخو قەدىندە اسيردىر،
 اميد وار بۈيەلە، كى آدم اۋلا كۈنۈل.
 اغيار ايچىندە، غربت ائەلەندە قالېنجا سن،
 بسلە اميد كېم سەنە ھەمدەم اۋلا كۈنۈل.
 آخر نە وقتە دك يازاجاق دۈزگۈن-ۈم غزل،
 تا بېر گئجە اۋنوناڭدا باھەم اولا كۈنۈل.

يورد غزلىرى - ص ۳۱.

کتاب

سینه‌م ایچره لرزه دار اضطراب اۆلدو کۆنۆل،
 سن جهالت ایچره چالخاندهن، خراب اۆلدو کۆنۆل.
 احترامی وار ایدی ارباب علمین مُلکده،
 دال چئویردین علمه فنّه، غصّه یاب اۆلدو کۆنۆل!
 منسی اۆلموش کئچمیشین، فارابی و سینان هانی،
 حالینا باخدېقجا یکسر، در عذاب اۆلدو کۆنۆل.
 انقراض اسبابی اۆلما، عاغلا گل، ای ناخلف!
 دهر ایچینده مورد طعن و عتاب اۆلدو کۆنۆل.
 تۆرکۆ تحقیر ائیلمه، ناموس اسلامدیر، اخی!
 بو ایچی بۆش کلّه نه باخدېقجا، آب اۆلدو کۆنۆل.
 قوه‌ی مفکوره‌سی ابطال ائدیلدی ملتین،
 دوزگۆن -ۆن درد و غمینّه بیر کتاب اۆلدو کۆنۆل.

یورد غزللری - ص ۲۷.

افغان

باشلاما بیر بئله جان یاندېران افغانه کۆنۆل،
 امیدیم وار یئته‌سن سئوگیلی جانانه کۆنۆل.
 دۆزۆمۆن اۆلسا یئتر وصل گۆنۆ، غم ائتمه،
 یئنه بۆلبۆل گله‌جک گۆللۆ گۆلۆستانه کۆنۆل.
 سالېبان داد فغان، سرّیمی آچما جهانا،

منی رسوای ائلمه، ای دلی دیوانه کۆنۆل!
 نه خبردیر، گۆرۆلر عشق ده چۆخ فېرتېنالار،
 قورخما کیم سون وئریلر قورخولو توفانه کۆنۆل.
 سون زمان رام اولاجاق یار، سنه دؤغرو گلهجک،
 جۆشوبان دۆنمه بئله دالقالی عمانه کۆنۆل.
 «- گرەگ عاشق سئوه جانانی» دئییردی دۆزگۆن:
 «جانانېن ساغلبېی اوترۆ قېيامېن جانە کۆنۆل!»

یورد غزللری - ص ۳۰.

ای وای

ائتدین عالمده منی سون گۆنۆ رسوای کۆنۆل!
 بسکی چکدین غم الیندن آمان، ای وای، کۆنۆل!
 دۆشدۆن عشقه، یانېبان، آغلایېبان، سېزلایېبان،
 منی درد اهلینه ائتدین دخی همتای کۆنۆل!
 پوزغون اولدو حالېمېز، سۆلدو بۆتۆن وارلېغېمېز،
 قېلمادې دردیمېزه درمان او زیبای کۆنۆل.
 ظلم توتغو ائدهرک، چولقادې یان یۆره میزی،
 چېخمادې بیر یانا جاندان قۇپاران های کۆنۆل.
 یار سالېدېر نظریندن بیزی، اغیارلا گزیر،
 حالېمېزدان ایدا اولمادې جویای کۆنۆل.
 دۆزۆمۆ یۆخدو داها بیر بئله هجران غمینە،

گل داغیل، دۆزگۆن سۇ راحت ائله، ای وای کۆنۆل!

یورد غزللری - ص ۳۰.

ما لَم یَعْلَم

تۆپراغا دۆشدۆ مین ایللیک بو علم،

دور گردون ائلیمه ائتدی ستم.

دۆشمه آردېنجا، سن ای تۆرک شجاع،

سئومز انسانلېغې اعیان عجم!

اھرمن یوردودو گۆستردیگی مُلک،

دروازاسېنا ساقېن، باسما قدم!

ظالمی خانه خراب ائت، دورما،

اۆره گیم اولدو ستمدن درهم.

شیطانېن باشېنا چک تیغ دو دم،

یانما گبره کی دگیلدير آدم.

قالخ مظلومو حمایت ائيله،

ظالمین زخمینه قویما مرهم.

سؤیله دین قُدسی کلامېن، دۆزگۆن،

یازدېن آثارېنې ما لَم یَعْلَم.

یورد غزللری - ص ۳۶.

قاشقای اولدوزو

من سنه وورولاندان، بیرجه سنله من یارام،
 سندن اؤزگه دن دلبر، هر نه وارسا، بیزارام!
 «- دان یئرینده قاشقای، اولدوزو» دئییه، گلدیم،
 آردینا دۆشن وقتدن نه یاتیب، نه بیدارام.
 گر تغافل ائتسن، من ماسوا تکین محوهم،
 بیرجه اعتنا قېلسان، هر نه کی دئسن وارام.
 گۆنده یۆز کره اؤلسن، گۆنده یۆز کره دورسان،
 بلکه اوندانلارسان من درین بیر اسرارام.
 دورگیلن، عاغیل قویما من تکی دلی تۆرکه،
 تاجیک اولما، تات اولما، من دویوب دانېشمارام.
 سانما یوردونو وئره م یادلارا دیار اؤلسون،
 سنده بیرجه دار اولسا، من او دارا دیارام.
 سؤرسالار نه دن دۆزگۆن عُمَر سورمه ییر آزاد،
 سؤیله: «- سئودیگییم یاربَن عشقینه گرفتارام.»

قاشقای لوحه لری - ص ۲۸ - ۱۳۷۷.

وارلیق

یار حرام اؤلسون منه وارلیق، سنینه اؤلما سام،
 عشقیوین اکسیریه باشدان آیاغا دؤلما سام،
 جسمیمی جانیم باهاسینا الیمن وئرمه سم،

دۆشمەسم زار و، خزان یاپراقلاری تک سۆلماسام.
 حُرمتین ساخلاماز ایسم، اکدیگین دانهلرین،
 باخچاسپندان کۆنلۆمۆن هرزه آلاغی یۆلماسام.
 هر گئجه گۆندۆز دیلینده دۆزگۆن بون بو شعر وار:
 یار حرام اولسون منه وارلیق، سنینله اولماسام.

یورد غزللری - ص ۳۳.

سخن پرداز

من کۆنۆلدن صادقانه یاره مایل اولموشام.
 اول باخمیدان بۆیله زار و بۆیله بی دل اولموشام.
 گل کناریمدا اوتور، قارشې دایانما عاشیق،
 عشق بحثینده دئدیگین سۆزه قایل اولموشام.
 اۆزلۆگۆمدن چېخدیغیمدا ائل ده آتدې قیدیمی،
 باخ اۆزۆمدن نه قدهر دُنیا دا غافل اولموشام؟
 هیچ کس خوار ائتمه دی دهر دنی ده اۆز ائلین،
 بیر منم وصل اولموشام نادانا، زایل اولموشام!
 دۆرلۆ اکسیر محبت وار جسمیمده، گۆلۆم،
 درد ایله تۆپراقدان دیر بیرله حاصل اولموشام.
 ائللرین عشقین اۆره کده آلدېغیمدان دېر، اینان،
 مۆلکده دۆزگۆن، سخن پرداز قابل اولموشام.

یورد غزللری - ص ۳۴.

ظفر مارشی

سئوگیلیم دادېما یئت، قویمایا ائلرده قالام،
 منی یاد ائیله، صاباح من ده سنی یادا سالام.
 صاف قلبین ایله یاردېم ائله، امدادېما یئت،
 تا کی پامال ائدیلن حقّی می دشمن دن آلام.
 التجا ائتمرم اصلا عجمین قلعه سینه،
 کیم سنین تک وار عزیزیم باشی توفانلی قالام،
 گۆن او گۆن، ساعت او ساعت اولا، دۆزگۆن، من ده،
 فاتحانه وطنیم ایچره ظفر مارشی چالام.

یورد غزللری - ص ۳۶.

صداقت کانې

ایرانېن من جانلی بئینی، بئینین ده جانپیام،
 آذرستان مُلکۆنۆن بیر چاغلایان عمانپیام.
 دینیم اسلامدېر منیم، قرانی رهبر قېلمېشام،
 ان گۆزهل یول سئچمیشم انسانلېغین وجدانپیام.
 قلبیم اولاندې ازل گۆندن موغان قېشلاغېنا،
 بو ائلین، بو ملتین بیر دۆشگۆنۆ، حیرانپیام.
 بیر شئیّه هر کیم یالان یا دؤغرو قربان سؤیله ییر،
 من معارف شهرینین، من اردبیل قربانپیام.
 معنویت اولماسا، یوخدور حیاتین آنلامی،

ظاہرین آلتیندا گیزلی باطنین انسانپیام.
 شیخ صفی‌نین دیر قارا مجموعہ‌سی مشعل منہ،
 یوللاری آیدنلادان بیر شعلہ‌ی نورانی‌پیام.
 مصحفیم بیر الدہ، شمشیریم بیر الدہ، آتلانان،
 خلقی تقوا دعوتی ایله جوشان روحانی‌پیام.
 ہر یالان قورقو قوران اوباشا احسن سؤیلمہم،
 شاعرم، دۆزگۆن تخلصلو صداقت کانپیام.

اردییل لوحہ‌لری - ص ۵ - ۱۳۷۶.

کۆسمہ تاتدان

یوخ گیلہم بیگانہ‌دن کیم آشنا قېلمېش ستم،
 آغلا یاربم حالېما، اول بی‌وفا قېلمېش ستم.
 من کیمہ اظہار ائدیم، کیم دست‌پروردیم منیم،
 اویموش اغیارا، اولوب مندن جدا، قېلمېش ستم.
 کۆنلۆمۆن بو پیچ و تابہ دۆشمہ‌گین سۇرما، نہ‌دن،
 نازنینیم دمیدم گۆرمۆش روا، قېلمېش ستم.
 کۆسمہ تاتدان قارداشېم چال بامباچا اۆز باشېوا،
 زنگانا زنگانلی خور باخمېش بئله قېلمېش ستم.
 اینجیمہ سن کیمسہ‌دن، دۆزگۆن، اۆزۆندہ عیبی گۆر،
 بیل، آیبی اول، تۆرک تۆرک ائتمیش جفا، قېلمېش ستم.

زنگان لوحہ‌لری - ص ۳۲ .

عشق

یارِ بَمِی وئرسن اگر جَنّت و حور ایستمه‌رم،
 گۆنش اۆزلۆم گله گر، غیرده نور ایستمه‌رم.
 داغبلېرسادا تۆکۆم چۆللره، دوررام، لاکن،
 یاشایېشی اگر اۆلمازسا غرور ایستمه‌رم.
 دُنْیانې دوتسادا سئل، ناکس آدامدان ای یار!
 جۆمرلیک اومما یارق، مردِ غیور ایستمه‌رم.
 کۆکسۆم اۆسته بیلیسن یاد نییه اۆدلار قالایېر؟
 چۆنکی بیر آن دا اۆنو اۆددان دور ایستمه‌رم.
 خلق اۆچۆن شعر یازبرسان، هانې عشقین دۆزگۆن؟
 عشق سیز شعرده من های و شور ایستمه‌رم.

یورد غزللری - ص ۳۷.

بیر اۆلکه کاروان

آیت الله «حسین غفاری» نین
 اشکنجه آلتیندا شهادتی مناسیتیه.

دۆن گئجه عرشده جهان گۆردۆم،
 گۆزلریمله الاهی جان گۆردۆم.
 ماده‌دن داخی هئچ نشان یوخ ایدی،
 نه زمین، نه ده آسمان گۆردۆم.
 جنت ایسیله بیر باهاری تاپیب،

باغ و بستانلې بیر جنان گۆردۆم.
 گۆل، چیچک، لاله، سرو گلینلر،
 قېرمېزی گۆردۆم، ارغوان گۆردۆم.
 عام بیر دعوت ایدی، سفرهده من،
 دشمنی - دۆستو میهمان گۆردۆم.
 هم جمال، هم کمال رمزلرین،
 سانکې بیر گنج شایگان گۆردۆم.
 ظلمه باش ایگمهین دلیل گتیرهن،
 فلسفهدان و نکتهدان گۆردۆم.
 ائله بیر فیلسوف کیم فکری،
 غربدن شرقه نورفشان گۆردۆم.
 بیر اوزون کاروانه سرکرده،
 همده بیر اۆلکه کاروان گۆردۆم.
 انقلابچې، درین تفکرلی،
 قلمی، آغزی درفشان گۆردۆم.
 نور «سینا» و حکمت «اشراق»،
 آخېدان تبریزه عیان گۆردۆم.
 عقلینی رهنمای علم و عمل،
 عشقینی پیشوای جان گۆردۆم.
 پیر میخانهدن دیلینده اؤنون،
 یۆزلر آثار و مین نشان گۆردۆم.

آغلادې ماتمېندە اٲللر اېتان،
 باشېما چٲورېلىپ زمان گٲردٲم.
 گٲجە وٲتېندە بېر زمان، ناگە،
 سوسموش از جور جائران گٲردٲم.
 آيت الله حسين غفارى،
 قارا تٲرپاقدا نور ساچان گٲردٲم.
 دېنى، علمى، سياست اېلە قاتان،
 قاينادان، قاينايان، جوشان گٲردٲم.
 انقلاٲچى وجودو من دٲزگٲن،
 ھر زمان حى و جاودان گٲردٲم.

تېرىز يٲللارېندا - ص ۸۱.

ناخلف

گزدېم ديار- ديار، نەدن يارې گٲرمەدېم؟
 مٲكٲندە جدېمېن نەدە ديارى گٲرمەدېم!
 اشعارى جېېلرېندە گزەن سٲز خدالارېن،
 گٲردٲم دە، اٲز اٲوېندە خرىدارې گٲرمەدېم.
 زندان خصم پست دە يارب! نە سر وار،
 آزادلېق دېلكلى گرفتارې گٲرمەدېم!
 يارېندى طعنەزن، بلى بو طعنەدېر سەنە،
 خانەندە يٲخسا طعنەى اغيارې گٲرمەدېم.

کۆنلۆم قوشو اسیر قفسی قالدی دانه سیز،
بیر آب و دانه وئرمگه دلدارې گۆرمه دیم.
دۆزگۆن اوتوردو ساھر عزاسپندا، آغلادی،
اولاد ناخلف ایچینده عزاداری گۆرمه دیم.

پورد غزللری - ص ۳۳.

۳۷ فارسیمدان

هر نه ائتدیم گۆزه لیم باللهی زیبا ائتدیم،
سن چکیلدین سه ده من، سنده تجلاً ائتدیم.
سنی منده، منی سنده هامی گۆردۆ، اویدو،
دنیالار هایما غرق اولدو، نه غوغا ائتدیم.
منه آل - وئرجی دئسن بوردا قبولم دو منیم،
عشقینی قلییم ایله جان ایله سئودا ائتدیم.
من مسمانی دا اسمانی دا بیر گۆردۆم، اینان،
گرچه آحول تکی هر اسمینی اسما ائتدیم.
سنین عشقین ائله گۆج وئردی منه کیم بورادا،
ملی بیر پارتلا ییشی، دالغانی بر پا ائتدیم.
وصف ائده نمیردی دیلیم قامتینی، فارسیمدان!
دیلینی اؤیره نه رک نطقومو گویا ائتدیم.
دۆزگۆن سون عشقی آغبر ائللرینه آرخ ایدی،
من او آرخا قوشولوب گۆلچهنی دریا ائتدیم.

قاشقای لوجهلری - ص ۳۲ - ۱۳۷۷.

³⁷ فارسیمدان: قاشقای ائلی ایچره بیر تیره آدی.

يارالى

اۋزۇن خورشىدىنە چاتماغا ذرە تەك شتاب ائتتدیم،
 سنە وارلېغېمې بالە سپر قېلدېم، حجاب ائتتدیم.
 صداقت بادەسىندىن ايچمەگىن ظن ائىلەدېم، بىر دم،
 دالېنجا سايە تەك سەن بۇدرەدېن، مەن اضطراب ائتتدیم.
 مەن ساتدېن بوگۇن اغيار گېرە آلتدان آلتدان، لېك
 گلايەم كېمسەدن يۇخ، كېم اۋزۇم قېلىم كېاب ائتتدیم.
 آناما ملتجى اۋلدوم بوگۇن، قۇى چارتلاسىن باغرىن،
 بلى يالنىز بىر دىفە مەن عۇمۇمدە ثواب ائتتدیم.
 سېنادېم دىشمەن، دۇستو، مەمم بىر قارار آلدېم،
 دىنى پرگارىن مەن حىلەسىندىن اجتناب ائتتدیم.
 بو خەلقىن آغرىيان يانمېش يارالى قېلىم دۇزگۇن،
 نەھانى يارەدىر بو، تۇپلايىپ بىر- بىر كىتاب ائتتدیم.

بورد غزەللى - ص ۳۷.

صېح چەشەنە

مەن ازەلدىن ائلىمە خەدمەتى پېمان ائتتدیم،
 وەطن خەيىتىنى كۇنلۇمە عنوان ائتتدیم.
 «آناجان!» نالەسى چەكەدېم، ياد آلىندىن قاچەدېم،
 اۋزۇمۇ صدق ایلە دامانېنا قېربان ائتتدیم.

يئريشين يانسېلايان كبر دولو نمرودون،
 قاباغېندا اۆزۆمۆ موسى عمران ائتدیم.
 كۆنلۆنۆن سفره سینی اۆزگییه آچما یاریم،
 من کی هر کیمسه دن اسرارېنی کتمان ائتدیم.
 ساھرین كۆچ خبرین دیلدە دۆلاندېردېم آمان،
 صبح چرشنه چاغې دۆزگۆنۆ نالان ائتدیم.

آمان وئردیم

بیرجه غم وئردی، مینجه جان وئردیم،
 جانې جانانا جلودان وئردیم.
 غمی ایله یوغوردو كۆیلۆم^{۳۸} ائوین،
 عُمرۆمۆ هدیە شادمان وئردیم.
 اورجانا^{۳۹}، بۆلداچیا^{۴۰} گتتمک چۆن،
 ساریانلارا آند – آمان وئردیم.
 گلدی، غم غارت ائده كۆیلۆمدن،
 یولدا دوردوم، یولونا، یان وئردیم.
 دئدی: «قاشقایى ام، گپییم گپدیر!»^{۴۱}

³⁸ كۆنۆل: قاشقایى شیوه سینده ایکی: كۆیۆل و كونگول فورمالارېندا ایشله نیلیر.

³⁹ اورجان: قاشقایى ائلى نین یایلاقلارېندانېر. شهر آدېدېر. اۆنۆ، یانلیش اولراق «بروجن» یازېرلار!

⁴⁰ بۆلداچې: اورجان شهرى نین یاخېنلېغېندا بیر تۆرك شهریدیر.

⁴¹ آذربایجانجا قارشېلېغې: سۆزۆم، سۆزدۆر.

«دۆزگون م!» سۆیله‌دیم، آمان وئردیم.

قاشقایی لوحه‌لری - ص ۱۷ - ۱۳۷۸.

طنطنه‌سیر

گۆزهل گۆزۆنله اؤخو، یار! من گۆزل یازدیم،
 گۆزهللیگین صفتین هر نه وار، ازل یازدیم.
 یانېقلى قلییمی دیلندیره‌ن عزیز دلبر،
 سئوین کی بیر نئچه ایل سؤنرا من، غزل یازدیم.
 نه یازدیم ایندیهدک قلییمین یاراسېندان،
 یانېقلى، طنطنه‌سیر، ساده و گۆزل یازدیم.
 حسود دون اثراتېنی بیر خطیم یویاجاق،
 نه چۆنکی تۆرک صفت، هر نه یی اۆزل یازدیم.
 بیر عُمُر اگیری دۆلاندېن، دۆزلمه‌دین دۆزگون،
 من ایسه هر گئجه گۆندۆز سنه: «- دۆزل!» یازدیم.

اعتبارا آلدانما

من تا اۆزۆنه سنین نظر قېلدیم،
 جاندان‌دا، جهان‌دان‌دا، گذر قېلدیم.
 عشقین اۆره‌گیمده دؤغرو یئر تاپدی،
 عُمُرومده بئله بۆیۆک هنر قېلدیم.
 تۆرکۆن اۆزۆنه دئدیم گپییم تۆرکجه،
 دُنیا‌دا آدېنی نامور قېلدیم.

ائل تاریخی نین فضائیلین بیلدیم،
 ائل ایله اۆزۆمۆ مفتخر قېلدېم.
 خصمین حرکاتین آچاق حس ائتدیم،
 اوندان اۆتۆکندن^{۴۲} الحذر قېلدېم.
 اۆزگە منە «چاکرم!» دئدی، لاکین،
 روھوندان، اۆ بیلیمەدن، خبر قېلدېم.
 دشمنلری قاودې تۆکدۆ دریا،
 قاشقایې نې مۇکە راھبر قېلدېم.
 دۆزگۈن دئییر اعتبارا آلدانما،
 صدق ایلهدی یاری معتبر قېلدېم.

قاشقایې لوحەلری - ص ۳۴ - ۱۳۷۷.

اۆزلۈگیۆم

باکېدا نظامی ھیکلی اۆنۈندە

دۇیانى گزيب، انفس و آفاقي دۆلاندېم،
 تربت دئییین ایندی قاباغېندا دایاندېم.
 «محرابی اوجا گۆیلرین عشقیمدی»، دئمیشدین،
 تۆپراغېنې محراب بۆتۆن گۆیلرە ساندېم.
 اۆیرەندیگیم ایلکین سۆزۆم عشقیندی، نظامی!
 بو آد ایله اۆز اۆزلۈگیۆمۆ، خاصەمی قاندېم.

⁴² اۆتۆکن: بیر قاشقایې اسطوره سینه گۆرە، اسکی بابالارېمېزین تۆپلاندېقلاری یا یالاق آدېدېر.

ای بۆلبۆلۆ عرشین، فلگین شعبده بازی!
 آن سۆن سۆزۆنه باخ بورادا بیرده ایناندېم:
 یۆز ایل سۇرادا سسله سەلر هاردا نظامی؟
 هر ذرّه دئیر: «- بوردا من الیاسلا یارانڈېم.»
 داغ تک یاشادېن ملتیمین پاک اۆره گینده،
 دۆزگۆن سنه فخر ائیله ییبین، من اوجالانڈېم،

باکې لوحه لری، ۱۳۶۰ .

وطن سیز

بیر وطن سیز مثالی خاک وطنده من ایدیم،
 بۆلبۆل غمزهدە تک گۆللۆ چمنده من ایدیم.
 کیمسه نی تانیمایان دۇغما دیارېمدا گۆزەل،
 بیر غریبُ الغُربا مثلی گزنده من ایدیم.
 روحو تسخیر ائله یین دردلری یۆکسک قوش تک،
 یۆکسلن ناله سی هر جسمده تنده من ایدیم.
 برک دۆشدۆم آیاغا، ساهر آیاقدان دۆشه لی،
 یۇخسا بیر بۆلبۆل قدسی وش، عدنده من ایدیم.
 دنی اعیانی الی ایله آغیر ائللریمه،
 غیرتی جوشه گلن ظلمۆ گۆرنده من ایدیم.
 ظلم کارلارېن عزیزیم قاباغېندا هر دم،
 اۆلمايان هیچ زمان تانرېا بنده من ایدیم.

یار اویان بیرقولاق آس، گۆر کی دئییر دۆزگۆن زار:
«- بیر وطن سیز مثالی خاک وطنده من ایدییم...»

یورد غزللری - ص ۳۲.

دیوان

ای گۆنش اۆزلۆ! بیلیرسن سنه واردېر نظریم،
رحم قبل، سندن اوزاق سیل تۆکۆر چشم تریم.
بوسه وئر آل یاناغېندان منه، ای قلبی قارا!
لخته بیر قانه دۆنۆبدۆر بو پریشان جگریم.
گزمه اغیار ایله، ترک ائیلمه یانېن یاربېن،
سنه واللاهی تۆخونماز منیم اصلا ضرریم.
تۆرک تاریخینه مالک وطنین شاعرییم،
ائللریمدن سوايی یوخ ضمن معتبریم.
ساهر عشقیلهدی من تۆرکۆجه دیوان یازبرام،
اۆلمرم، دۆزگۆن! اینان، وار بئله بیر شاه اثریم.

یورد غزللری - ص ۳۱.

قئیداری گۆزلر گۆزلریم

یۆللارېن آردېندا قالمېش یاری گۆزلر گۆزلریم،
کۆنلۆمه تسکین وئرهن دلداری گۆزلر گۆزلریم.
قلبیمی ساتدېم پولا، پامال ائتدیم عمرۆمۆ،
قلب پول یوخ، سکهنی - دیناری گۆزلر گۆزلریم.

چن گلیب، باسدې دومان، گۆرسنمه دی نه داغ، نه دۆز،
 دۆزلری، یایلاقلارې، داغلارې گۆزلر گۆزلریم.
 یادا وئردیم عشقیمی، ساتدیم اۆرەک غمخانەسین،
 ایندی تبریزی گۆزەل غمخوارې گۆزلر گۆزلریم.
 فارسا ساروان سۆیلەدیم، یۇللاردا آزدېردې منی،
 زنگانا گئتمک اۆچۆن قئیداری گۆزلر گۆزلریم.
 سانما دۆزگۆن بایراغې یئرلردە سالارسېز قالب،
 داغدا بیر دۆزگۆن سایاق سرداری گۆزلر گۆزلریم.

زنگان لوجهلری - ص ۲۸ .

امین

نەدن آیدېن سحره یۇخ یقینین ھم یئرلیم؟
 ھاردادېر قدرت ایمان و دینین ھم یئرلیم؟
 آتما، اگمە دېلینی، قیمتینە آگاہ اول،
 او سنین قاش داشېن، نازنینین ھم یئرلیم!
 داندې انکار ائلەدی وار یۇخومو بالمرە،
 خصمە آز ائیلە کۆنلۆندە کینین ھم یئرلیم!
 تربیت ائیلە، قازاندېر اۆزۆنە اوولادېن،
 بیزە قالسا، قالاجاق بیل کی ھمین، ھم یئرلیم!
 دۆزگۆنە سۆیلە نەیین وار، چکیلە کنار،
 باشقاسېن سربۆه سن بیلە امین ھم یئرلیم.

یورد غزللری - ص ۳۴ .

گور نفسیم

تا کی بو جسم و تنیمده نَفَسیم وار منیم،
 او قاشپن طاقینا دلبر هوسیم وار منیم.
 تۆرکم، آت اؤیناداراق فضل و صفا پایلامېشام،
 یارکنددن^{۴۳} وین ه ساری سسیم وار منیم.
 اۆتۆکنده یئنی سئی^{۴۴}، مُلک عجمده اترک،
 ملک آذرده کۆرۆم وار، ارسیم وار منیم،
 صفحه‌ی شعریمه باخدیقجا، رقیبه دئییرم،
 بیر مسیحا دمی تک هم نفسیم وار منیم.
 باخما غُرْبَتده سالیب بی کس و یار ائتدی زمان،
 آغیر ائلر سایاغی یار و کسیم وار منیم.
 تۆرکتازی ائله سم ملک سخن ده، یاراشیر،
 چونکی ساهر^{۴۵} کیمی فریاد رسیم وار منیم.
 تاکی گۆن سایه سالبر، تۆپراغا دۆزگۆن یاشارام،
 اردبیلدن آلبنان گور نفسیم وار منیم.

اردبیل لوحه‌لری - ص ۱۸ - یورد غزللری - ص ۳۸ - ۱۳۷۶.

^{۴۳} یارکند: اۆتۆکن.

^{۴۴} اۆتۆکن و یئنی سئی: شرقی تۆرکستاندا یئر آدلاریدیر.

^{۴۵} ساهر: حبیب ساهر، چاغداش مقاومت شعریمیزین تمثیلچی‌سی.

شکایت

باشېم اۆستۆندە دوماندېر آتشیڭن آهېم منیم،
 بونجا قاوروتما، آماندېر، بېقدېم آلاھېم منیم.
 اٹلرین اۆلادی بیر - بیر اۆز لرین یېخدې نەدن،
 بس ھاچان قالخار آیاغا یاربېم، آگاھېم منیم؟
 زنگانا بل باغلادېم، قئیدارې گز دیم آغلادېم،
 کۆرپۆنۆ یېخدې، آمانېم کسدى کین خواھېم منیم.
 اۆز چئویرمە مقصدیمدن دۆنمزم بو راھدان،
 کیم حقیقت ذیروھسیدیر توتدوغوم راھېم منیم.
 من یېخېلمازدېم دمادم، سن امین اول دۆزگۆنۆم،
 حیلە ائتدی، دۆستجا گلدى، یېخدې بدخواھېم منیم.

زنگان لوحەلری - ص ۱۲ .

تاجېمسان

سن آنا، باشېمدا تاجېمسان کلاھېمسان منیم،
 شوکتیم، شانیم، جالېم، عز و جاھېمسان منیم.
 هر کیمین دُنیا دا وارسا مُلکۆ، مالې، دولتی،
 دُنیا دا هم عقبا دا سن دستگاھېمسان منیم.
 چولقاسا یان یۆرەمى ظلمت قارانلېقلار، آنا!
 قلبیمین آیدېن گۆبۆندە صېح گاھېمسان منیم.
 اغیارېن یۆز لر ستمگر قان سۇرانى وار ایسە،

سن منیم حقیق آلاسان، سن سپاهبمسان منیم.
 هردنی انسانلغا خور باخماغا یول سئچسده،
 اوغلونا یول گۆستهرن دؤسدوغرو راهبمسان منیم.
 دنیادا سوچدان قاچیندیم، بیر گناهدا ائتمه دیم،
 اما پرونده مده سن سوچسان گناهبمسان منیم.
 باخ، کلاهسبز باش آچیق دؤزگۆن گئجه - گۆندۆز دئییر:
 سن آنا! باشیمدا تاجبمسان، کلاهبمسان منیم.

زنگان لوحه لری (آنا ما هدیه) - ص ۷۹ - یای ۷۵ تهران.

مهمان

اویان بیر خواب غفلتدن، اؤتۆبدۆر کاروان چۆخدان،
 هامی بیدار اولوب گئتدی، منم یالئیز سنه حیران.
 اونوتدون کئچمیشی، اجدادی نین دا داشینې آتدېن،
 نه دن اۆز وئردی سن تک هوشیارا بؤیله بیر نسیان؟
 قلم آل شائینی یاز صاف اۆره کلی ائلیرین، قارداش!
 بو بیر منظومه دیر سؤنسوز، بو دستاندېر قوتارمايان.
 دنی خصمین بیزه قارشې یازان سؤزلری بهتاندېر،
 اونون روحوندا یۆخدور هیچ شئی، جز حيله و یالان.
 بو قدری چالخالانما، حرمت آغ ساققالېنا گۆستر،
 ائلیندیر خیرخواهی، دینله وعظین، گل اونا اینان.
 گۆزۆن آج گۆر نه لر یازدې دنی، دینه، نوامیسه،

سنى ده دىندىرير ناپاك دىليله، باخ بودور نقصان!
 بيزيم اٲللر ايچينده كيمسه اوغلوم سست عهد اولماز،
 آدام بير دفعه عُمرؤنده، عزيزيم! باغلایار پيمان.
 ها اوزاق اولسا ياد ائيله ر بابا يوردونو دؤز اوولاد،
 بو دالدا ن او دالا مينر او ره كده اولماسا ايمان.
 تواضع مسندي ن ترك ائيلمه، اى خان چؤبان اوغلو!
 ائله قارشې دايانما، بيل، تكبردن دؤغار شيطان.
 اوشاق تك جانبنې تهذيب ائله، روحينى پاك ائيله،
 گووه ن فضل و كمالاتا او ره گي نده قوپارت توفان.
 جهان نقدينى ترك ائيله، ربا تسبيحيني آتگيل،
 آنان دامانېنا دؤن گل، قوراق بير محفل عرفان.
 چاغېنا صاحب اول، قاچ معرفت آردېنجا، علم او گرن،
 بيزيم مسل كده اولماز عالم ايله جاهلان يكسان.
 گيل آلود ائيلمه روحون، تيكانبېن حيله سيندن قاچ،
 سنى گؤل برگ تر تك خلق انديبير خالق سبحان.
 قانېن پاكدير، او زؤن دوزسن، ائلين تك خالص اٲل بيلمم،
 سنين آلدانما غېندېر صدقينه آيدېنجا بير برهان.
 دنى خصمين قولاق اطوارېنا وئرمه، اؤنا باخما،
 فضيلت خانه ايچره تۆركلر قويموشدولار بنیان.
 آغير نيسگيلى اوغلومسان، ضميريندن آچېلمېر سؤز،
 سنين اجدادېنېن شأنينده كيمسه يازمادې داستان.

اوغول بیر راه چارهن وار، اؤزونه گل، اؤزۆن قورتار،
 نوکرلیک ائیلمه اغیار پسته، جان سنه قربان!
 مقامبن ساخلا، حرمت ائت، حسین دؤزگۆن معلم دیر،
 او کافر اولسادا، بئش گۆن اولاجاقدیر سنه مهمان.

یورد غزللری - ص ۴۱.

انسانلیق

آیبل اوغولم ائو ایچینده بو ادبسیز مهمان،
 دینی ایمانی الیندن آلاجاقدیر ارزان.
 گنجلیک گۆنلرینی باد فنا یا وئردین،
 بو یازبق ملتینه ئیله میسن، ای نادان!
 دنی، انسانلیغی سئومز، اونا لایق ده دیگیل،
 قارشېسېندا هومانېست اولما، مگر آخماقسان؟
 گۆز اؤنۆنده او گلیر فخر ائله بیر فرعونا،
 گل بیر اعجازبې گۆستر اونا، ابن العمران!
 اونون آلچاقلېغېنا گزمه دلیل آردېنجا،
 سنه جۆک یازماغېدېر ایشته بیر آیدېن برهان.
 ظلمات ایچره قاییت گئت آناوېن دامیننه،
 دؤزگۆن-ۆم خضره دؤنۆب دادمېش او آب حیوان.
 من کی شاعر دیگیلم، دینله دیگیین قدسی کلام،
 قلبیمه وحی نزولیدی مثال فرقان.

یورد غزللری - ص ۴۰.

قوجاقلارام

نہ یین اسگیکدی دنی دن نادان،
 یوخدو ساھر تکی دۆزگۆن انسان.
 بو نه قانون محبت، بيلمم،
 خصمه اۆلكه نده وئیرسن میدان.
 سنی ائیلیر او دنی استهزا،
 سن اونا یئنه دئییرسن مهمان.
 اَکْرُمُوا الضَّيْفَ یازبرسان دیوارا،
 او گئیش قلیینه شاعر قربان!
 او سنین ناموسونون دشمنیدیر،
 اوندایوخ ذرهجه دین و ایمان.
 مینه جکدیر، یوماسان گۆزلرینی،
 یالواراجاقدی، بیر آز آیلسان.
 گله جکسن نه زمان بس اؤزونه؟
 ایکی گۆزۆم سنه قالمیش حیران.
 ووراجاقلار سنی اؤز یوردوندا،
 گۆرۆره من صاباحی، بو یاندان.
 ساده لیکدن باشینا بۆرک کئچیر،
 منیم هم یئرلی سۆزۆمده نه یالان!
 من سنی سیل بیلردیم داشغین،
 نه خیال ائیلهمیشم من، نه گمان!

در به در اۆلموش ائلیم، اولادېم،
 هره بیر گوشه ده دورموش نالان.
 باخ خیاو ائللری نین قېزلارېدېر،
 ال آچېرلار عجمه، گل بیر اوتان!
 تۇپلا اولادېنې، وحدت چاغېدېر،
 سنده کی غیرته اۆلام قربان.
 سن تعصّیله دۆلو آتشینی،
 کۆللر آلتېندا ائدیسن پنهان.
 سۆن گۆنه دک آییق اول همیئرلی،
 حزبلر دردینه ائتمز درمان.
 اللریم قاندا بئله اۆلسا اؤغول،
 سنی قوینوملا قوجاقلارام اینان.
 سېنادیم، هر یانا گئتدیم، گۆردۆم،
 یوخدو ساهر تکی دۆزگۆن انسان.

یورد غزللری - ص ۴۹.

یئنی انسان

ایسته رم غیرته گلیمیش یئنی انسان اۆلاسان،
 بو یازیق ملتی مین دردینه درمان اۆلاسان.
 اۆزۆنه بیر گله سن، فخر ائله یم قامتینه،
 خوبلار ایچره گزیب، سرور خوبان اۆلاسان.

گۆنشە یۆکسلە بۆرکۆم اوجو شیرازلی کیمی،
 سن کلاهیمددا منیم درّ درخشان اولاسان.
 آچاسان صورتینی پرده‌ی منحوسیندن،
 بو قارانلیق گئجه‌میزده مه تابان اولاسان.
 قارا تۆپراقلار اۆزۆندن دورا شمشاد قدین،
 یئنه‌ده مملکت جمشیده خاقان اولاسان.
 اردییلدن اوجالپ شاه‌ختایی کیمی سن،
 فرمانین جاری ائدیپ تبریزه سلطان اولاسان.
 او بویون قربانپام بیر گله‌سن محفلیمه،
 گۆللر ایچره سۆزۆلن سرو خرامان اولاسان.
 قهراسان خلّقین آیاغیندان اسارت اییینی،
 دۆزگۆن ـۆن باشین اوجالدان یئنی انسان اولاسان.

اردییل لوجه‌لری - ص ۲۱ .

تحمیدیه

یاریم نئجه اولدون نهان، آخبر سن عیان‌سان،
 جان‌بخش ائلین، جان آلا‌نسان، گذران‌سان!
 ادراکین اۆچۆن باخ سنین، عمرۆمدۆ تالانمیش،
 آخر نه ایمیش‌سن، نه قازانچ‌سان، نه زیان‌سان!
 هر کیم اۆزۆتۆن عاغلی قدهر بیر یئرە یۆردو،
 کیمسه دئدی: «یوخسان»، کیمی ده سؤیله‌دی: «جان‌سان».

من وارلېغېنى گاھى ايناندىم، گھى داندېم،
 عاغلېم: «يارادان» سۆيلەدى، كۆنلۆم: «جان آلان سان!»
 آختاردېم عۆمۇرلۆك سنى، عطارېنا سۆردوم،
 سۆيلە دئدى مندىن اۇنا: «سن عطریشان سان!»
 من تۆركۆ سايا، قلبى تميز، سادە بىر انسان،
 قۇى بىردە دئىيم: «الله آمان، سن نە يامان سان!»
 شيطان سنى مندىن آلا بىلمز، نئجە آلسېن،
 سن مندەكى ايمان، ھمى دە تندەكى جانسان!
 من عۆمۇمۇ وئردىم سنى ادراك ائدىم، اما،
 دۆزگۈن دئدى: «ادراكېنا سېغماز!»، نە گران سان!

تېرىز يۇللارېندا - ص ۶.

چېلاق

آددېملاراق بىر گئدىم آددېم سقىمىدىن،
 قطران حمىمى آخېدېرسان جىگىرىمىدىن.
 ياربېم ساقېن، انجامى فنادر بو طريقتىن،
 گىرمە، حذر ائت جانداكى سوز شررىمىدىن.
 بىنانېنى دارتار، داغېدار سىل سرشكىم،
 ظلم ائىلمە دلدار، چكىن چشم ترمىدىن.
 دۆزگۈن سۆزۇ چېلاق دئمىشم من بو كتابدا،
 ملت آيىلېر ظن ائدىرەم بو اثرىمىدىن.

يورد غزللىرى - ص ۴۶.

ملال

قارانلیق گۆیلمده پارلایان سۆنمز هلال سان، سن،
 جهاندا مثلی یوخ دلدارسان، صاحب جمال سان، سن.
 سوواررام من هوسله ریشه نی، چئورن آرېددارام،
 باغېمدا تازه آچمېش آغزې باغلي گۆل نهال سان سن.
 ائلين دردیندن آیرې ایستمه اوقاتېنې، دۆزگۆن!
 خمیره م ایله یوغرولموش ایچیمده بیر ملال سان سن.

پورد غزللری - ص ۴۱.

جمال

حیف نامردلرین دۆشدۆن اوغول چنگینه سن،
 تانېمادېن ایچ اۆزۆن، باخمادېن هئچ رنگینه سن.
 نئجه اولاد دئییم من سنه، نامردجه سینه،
 گئتمه دین اۆز بابا بېن قاتیلی نین چنگینه سن.
 سئومه ییرسن قېنېنې، اورتادا وارگل ائدیسن،
 توش گلیبس بو دنی دشمنیوین رنگینه سن.
 قویما تحقیر ائله سین خصم سنین ناموسونو،
 ناللا اۆز یومروغونو کلّه سینه - انگینه سن.
 هئچ فضیلت یوخ اؤنونا اؤتوروب دورماقدا،
 راست گله جکسن همیشه اؤلارېن منگینه سن.
 تربیت ائيله وجودوندا جمال ذوقلارین،

دۆزگۆن-ۆن بیر قولاق آس شعرى نین آهنگینه سن.

یورد غزللری - ص ۴۷.

بارگاه

سن منی پامال ائدهن بو بی وفایا باخگیلن،
یارلا اغیارلیق قیلان بو آشینایا باخگیلن.
قهر ایله ترک ائتدیگی ویرانه دۆشمۆش یوردوما،
خصم تۆپراغیندا یاپمېش ملتجایا باخگیلن.
اثللری قورتارماغا بیگانه یه اچمېشلار ال،
بینات سیز بو یالانچې انبیایا باخگیلن.
صدیقی قلبیمن آلماق آرزو ائیلهردی شیخ،
راهزنلیک ائیله یین بیر رهنمایا باخگیلن!
گل تملق پرورانېن وجه زشتین رد ائله،
قبل نظر آلاها، وجه کبریا یا باخگیلن!
یۆللاری یۆر شیخ صفی نین بارگاهېنا قدەر،
اردیبلده گزگیلن اؤردا صفایا باخگیلن.
غیرت ملی یه وارث اولگیلن دۆزگۆن کیمی،
لَیسَ لِلانسانِ اَلّا ما سَعى یا باخگیلن.

اردیبل لوحه لری - ص ۲۱ - ۱۳۷۶.

كىتاب

سنى بىر يار وفادار حساب ائتدېم مەن،
 كۆنلۈمۈن دىردىنى، يار، سەنە خىتاب ائتدېم مەن.
 عشقى نىن خانەسىنى دۈستجا آباد قىلدېم،
 خىمىن امىدگەھىن خانە خراب ائتدېم مەن.
 دىشەن پىست، گەھكار ساياقاقدېر مەن يار،
 سنى اوندان قۇرودوم، بىرچە ئواب ائتدېم مەن.
 سۇرسام ھالەن عىمىن يومروق ايلە، عىب دىگىل،
 ئۆيمە زۇرلا گىرەن خىمى جواب ائتدېم مەن.
 پىس ھرىفدىر، سۆزە باخمېر، يەنە اۈزدەن گىتمىر،
 بىر نىچە دىفعە اۈنۈ بوردا مىجاب ائتدېم مەن.
 پايمال ائىلەدىگىن شىرىم، اۈرەك يارەسېدېر،
 تۈپلايىپ خلىم اۈچۈندۈر كى كىتاب ائتدېم مەن.

يۈرد غزەللىرى - ص ۵۰.

تېرىزلى گۆزۈن

مەنە دەگىجەك، تۈكەجەك ياش، دۈلۈ تېرىزلى گۆزۈن،
 چەك گۆزۈمدەن گۆزۈنۈ، قان اۈلۈ تېرىزلى گۆزۈن.
 باخېشەن نىقەسى نىن راز نەھەن بىلىرم،
 گۆزلەيىر قىرنلر اۈلدۈ يۈلۈ تېرىزلى گۆزۈن.
 سەنە تىلىم ياراشماز يادا باج وئىرمەن،

سئچەجک باغدا کی کۆلداڭ کۆلو تېریزلی گۆزۆڭ.
 بۆیلە گل سېمە منیم اۆستۆمە حسرتلی باخېش،
 جانېمې یاخدی باخان غم دۆلو تېریزلی گۆزۆڭ.
 وار امید کیم قایددا قهرمان اۆغلون ائوینە،
 اختارېر بور - بوجاغې، ساغ - سۆلو تېریزلی گۆزۆڭ.
 هانکې ماوايا گئدیب، هاردا پناھگاھ تاپاجاق،
 دۆزگۆڭ - سۆ سالسا گۆزۆڭدن، اولو تېریزلی گۆزۆڭ.

تېریز یۆللارېندا - ص ۴۶.

یالېز آلاھا باش اگسین

یېرلا،^{۴۶} یېرلا، گۆزەلیم! تانرې سنە یار اۆلسون،
 شاهه چک گۆیلرە آغزېن دۆلو اشعار اۆلسون!
 قان ایچن دشمنی قاشقایلارېن چۆخدور اینان،
 بو دیلی، بو ائلی، الله نگهدار اۆلسون.
 اۆخو مآذون ددەنین شعرىدى بو درّ و گوهر،
 دیلیزه جاری اۆلان گپ، دُر شەھوار اۆلسون!
 سیزه قارشې نه یازېم لایق درگاھېز اۆلا؟
 سئومەینلر سیزی چۆللردە دۆشۆب خوار اۆلسون.
 غیرتین وئرمەسین الدن ائلیزین گنجلری،
 دیلینی تاریخینی دانماسېن ھشیار اۆلسون.

⁴⁶ یېرلا، آواز اوخوماق آنلامېندا اۆلان «ییرلاماق» مصدرىنین امر فورماسې.

يالنېز آلاھا باش اگىسين، اوجا توتسون باشېنې،
اىستىرم كيم اۇدا دۇزگۇن كيمى بيدار اۇلسون...

قاشقايې لوحەلىرى - ص ۲۷ - ۱۳۷۷.

وار اۇلسون

بىر كىتاب، بىردە قلم، بىردە كى دلدلار اۇلسون،
دوستدان گلمىش اۇلان ھر نه كى وار، وار اۇلسون.
يارې آتدېن، دىنىنى يار ائلەدىن يارلىق اۇچۇن،
بىلمەدىن غىردىر او، غىرتىنە عار اۇلسون.
گۇزدە خار ائىلەدى گۇل تىك بو آغېر ائللرىمى،
ائللرىن ايچرە گۇرۇم خىم دىنى خوار اۇلسون.
بىزى دفع ائىلەدى ذھنى بو دىنىن، اۇغۇم!
جانشىنى اۇزۇ تىك دھردە بى عار اۇلسون.
غلبە چالماياچاق دورماسا ائللر يۇردن،
كاشكى بىر دفعە دە تىرىزدە دىدار اۇلسون.
عربە گندى لورنىسى، عجمە پېھلوىنى،
تۇركۇ سالىسېن آياغا، انگلىسە عار اۇلسون.
ساھرىن بىر خىل اۇلادى ساپىرلار سنى، بىل،
ياز مەقس سۇزۇنۇ، دۇزگۇن آلىن وار اۇلسون.

يورد غزلىرى - ص ۴۴.

پاک سۆتۆنە حیف اۆلسون

حیف یاریم، اؤ گۆزەل قامتینه حیف اۆلسون،
 قارا تۆپراغا دۆشن رایتینه حیف اۆلسون!
 قدر وئردینسه بهاسیزلارا اؤز قدرینله،
 بیلمه‌دی کیمسه، سنین قیمتینه حیف اۆلسون!
 شوکتی - عزتی، آبرونو گیرو قۇیدونسا،
 دلتە چکدی سنی، عزتینه حیف اۆلسون!
 نه‌دیر ائل سئوگیسی، هئچ قانمادی اؤل آلچاق حریف،
 بیرلیگی پۇزدو، ائلین وحدتینه حیف اۆلسون.
 تانیمازمېش اؤ، شرف؛ بیلمز ایمیش حیثیت،
 آیاغی آلتداکی حیثیتینه حیف اۆلسون!
 ائلی، یادلارا نوکر ائتمک ایله فخر ائله‌دی!
 اونا امیدردیگین اؤل پاک سۆتۆنە حیف اۆلسون!
 دۆزگۆن - ووردو ساغالماز یارالار قلیبندن،
 پۇزولان ساغلبغېنا - صحتینه حیف اۆلسون!

قاشقایی لوجه‌لری - ص ۱۸ - ۱۳۷۷.

سیادت سنین اۆلسون

من آرزو ائده‌ردیم کی حمیت سنین اۆلسون،
 حکمت سنین، عزت سنین، هییت سنین اۆلسون.
 لاکن اویونا سالدی منی حیلتن آخر،

حیلتله گلن ساختا محبت سنین اؤلسون.
 دای ایسته میرم من نه سیاست نه سیادت،
 بو مُلکده، گئت سؤیله، سیادت سنین اؤلسون!
 بیر داملا منه عشق و صداقت وئریلسه،
 مین دریا قدهر کل سیاست سنین اؤلسون!
 یارب غمی آلسین یۆره می، روحومو سارسین،
 یارسیز یاشاماق، دُنیا دا صحت سنین اؤلسون!
 من وحدتین آردینجا دۆلانیم گنجه – گۆندۆز،
 بۆللوق، یاشاماق، نعمت و کثرت سنین اؤلسون.
 بیر داملا ایچیرت سن منه قئیدار بولاغبندان،
 هم مُلک عجم، هم عجمیت سنین اؤلسون.
 سن سؤیله گیلن دۆزگۆن له دلبر گنجه – گۆندۆز:
 «– دُنیا هامی نین اؤلسا، صداقت سنین اؤلسون!»

زنگان لوحه لری – ص ۴۷ .

آلقان

من حسودون حيله سیله یاربیم اۆلدوم سرنگون،
 هایبما های وئرمه دین، دۆشدۆم بئله زار و زبون.
 آلدادېب ابرولرینله، دامېنا سالدېن منی،
 جۆت خطین حیرانلېغمې ائيله دی هر دم فزون.
 عقلیمی زایل قبلالې وئردیم آلدن همّتی،
 اویونا دۆشدۆم، آیاقدان چکدی زنجیر جنون.

بیز کۆنۆل صیادا وئردیک، دامه دۆشدۆک دانه سیز،
 اۆلمادی دور زماندا بیر شرفلی رهنمون.
 داملا - داملا گۆزلیمدن آلقان آخیر دمبدم،
 کیمسه ائتمز اؤنو کیم ائتدی منه بو خصم دون.

یورد غزللری - ص ۴۷.

آد ائدین

یارلار! گلین خانهمی بیر داها آباد ائدین،
 درده دۆشن کۆنلۆمۆ غصه دن آزاد ائدین.
 قلبیزی خالی قېلین بیر - بیریزه کینه دن،
 دشمنی غملندیرین، دوستلار بزی شاد ائدین.
 ائللریمی بیر - بیره سوق وئرین وحدته،
 بو سۆزۆ چکینمه دن اؤنلارا اظهار ائدین:
 «- عاق اۆلۆبدور ولی نعمتینه دون عجم،»
 رحمه کی لایق دگیل، دادینه بیداد ائدین.
 یېخدی ائوین هر نه یین آدی محبت ایدی،
 دوستلوغو انسانلېغی دنیا دا بنیاد ائدین.
 قۇل - قۇلا باغلاندېغېزدان سؤرا شمشیر آلېن،
 ظلم ائوینی ناکسین یکسره بر باد ائدین.
 دۆزگۆن شعرین یازېب سالدې هارای عالمه،
 اللره شمشیر آلېن، سیزده گلین آد ائدین.

یورد غزللری - ص ۴۵.

داغ چیچگی

سن منیم کۆنلۆمه جانان گلدین،
 سانکی جانشیز جانېما جان گلدین!
 منه کیمسه دئمه دی عشق نه دیر؟
 سن منیم قلبیمه پنھان گلدین!
 قرنلر یورودومو نورلاندېردېن،
 قاراچادرلارا مھمان گلدین!
 سنه «قاشقایې» دئدیم، داغ چیچگی،
 یارا جانان، یادا طوفان گلدین.
 قوی سنینله آلبشېم نشئه لنیم،
 گئتمه آسان، مگر آسان گلدین؟
 سۆزۆنو دینله مھیرلر، نه یازبق!
 سن ده دۆزگۆن تکی ارزان گلدین!

قاشقایې لوحه لری - ص ۲۱ - ۱۳۷۷.

عنوان

سنه یار عشق اؤلا کیم روحو مۆ شادان قېلدېن،
 خانه مین ارکانېنا عشقینی بنیان قېلدېن.
 منه انسانلېغې سئودیردین ازل گۆندن سن،
 روحو ما ئده ی پاکېنی احسان قېلدېن.
 عشقیمی عرش معلا یه چکیب یوکسلتدین،

گوشه‌ی وحدتی بیر محفل عرفان قېلدېن.
 آچېق اللرینه، تۇخ گۆزلرینه قربان اولوم،
 يادلارېن دا کويرين روضه‌ی رضوان قېلدېن.
 بيرده گل کلبه‌ی ويرانه‌می روشن ائيله،
 بير باخېشلا دل ظلمانېمې تابان قېلدېن.
 ساھر اولادېني جوشه گتيريب تربتدين،
 دۆزگۆن-تاريخينه يوردومون عنوان قېلدېن.

يورد غزللری - ص ۴۳.

گلمه‌دين

سسله‌ديم عُمرۆم بۆيو، سن اما ياربم گلمه‌دين،
 تڪجه يۇغرولدوم غم ايچره، غمگسارېم! گلمه‌دين.
 هر يئتنه يار دئديم آلدانديم آل و مكرينه،
 سن آييلتماق چين منى، اى رازدارېم، گلمه‌دين.
 دشمن آلدې اللريمدين فخرى، شانى، شوكتى،
 تڪجه قالدېم بو ساواشدا، افتخارېم! گلمه‌دين.
 قېش بۇرۇمۇش دۇره‌مى، آلمېش خزان يان - يۇره‌مى،
 اۇتدۇ ياي، گلدى پايبز، گۆللۇ باھارېم! گلمه‌دين.
 قئيدارى، خرمدره‌نى، ابهرى آغلاتدې شاه،
 ياندې آغلار گۆزلريم، سن نازدارېم! گلمه‌دين.
 بير اولو پيمان اولاجاق، سؤيله‌دين بو مۇلكده،
 آخشام اولدو، باتدې گۆن، قول و قرارېم! گلمه‌دين.

من خللدن خالی یولداش گۆرمه‌دیم بو دهرده،
 بیرجه سن خالص شراب خوشگواریم! گلمه‌دین.
 نه ضررسن، نه قازانچ، دنیادا یوخدان وار اولان،
 سؤیله‌ییر دۆزگۆن: جالایم، اعتباریم! گلمه‌دین!

زنگان لوحه‌لری - ص ۳۰ .

صداقت

کۆنلۆمۆ دیلندیریر محزون سوسغون لبلرین،
 خانه ویران ائیله‌ییر جان یوردونو چشم ترین.
 خانمانی دارماداغین، یوردو تالان بیر ائله،
 یار مستظهر تاپیلماز، کیمسنه اولماز قرین.
 یاتما بو توپراقلاردا، مشکل ائتمه ایشلری،
 خاره یالوارمام آياغا قالد یوکسکدیر یئرین.
 باغریمې بریان قیلیب، بیرانه آتما کنیدینی،
 کۆنلۆمۆ دربند قېلمېشدېر او فتان گۆزترین.
 دۆزگۆن-ۆن دۆز عشقینه سن ده صداقت بسله‌گیل،
 قانلا یوغرولموش اۆره‌کدیر، هئچ زمان اولماز سرین.

یورد غزللری - ص ۴۶ .

ریاکار

صنما! اهل ریا ایله نه پیمان ائتدین.
 عجم اوباشی ائوینده نییه مهمان ائتدین؟

عرش اعلادان ائیب غم یۆکۆ چاتدېن بئلمه،
 خصم دون پروریمین دردینه درمان ائتدین.
 من محتاج محبتدن ال اۆزدۆن گئتدین،
 آلچاغېن سفره سینه کۆنلۆنۆ احسان ائتدین.
 نه یی نی اهرمین یاربم برتر ساندېن،
 عید اضحی ده منی پاینا قربان ائتدین؟
 قالمادېن قیدینه یاران وفا پردازېن.
 بو گئیشلیکده جهانی منه زندان ائتدین.
 دۆزگۆن-سالدېن آیاغېنا ریاکار عجمین،
 صنما! اهل ریا ایله نه پیمان ائتدین؟

یورد غزللری - ص ۴۸.

آفتاب

سوروشما کیم نه اۆچۆن اضطرابی وار اۆره گین؟
 زمانه ایچره غم بی حسابی وار اۆره گین،
 اۆزۆمده کۆلگه سالان شادمرگلیک خطی،
 نشانه دیر کی: عزیزیم عذابی وار اۆره گین!
 بو داغلی سینته، بو باغلی آیاق، قورو بو دوداق،
 پېچېلدا پیر قولاغ: «- التهای بی وار اۆره گین!»
 داغېن اوجا باشی تک، ساچلارېما قار یاغمېش،
 ایچینده بوز کیمی دۆنموش یخ آبی وار اۆره گین.
 دایانما ظلمتِ غربت ایچینده، ای دۆزگۆن!

گئیش سینهنده قاپیت، آفتابی وار اوره گین.

یورد غزللری - ص ۵۱.

دلخون

سئوگیلیم بیر قانلی چشم دلخونون واردهر سنین،
 عطرلرله چولقانان پیرامونون واردهر سنین.
 لیلی دورانسان ای شوخ ستم پیشه! بوگون،
 ملک عشقین چؤلرینده مجنونون واردهر سنین.
 گل محبت نغمه سین یوکسلت سمایا، ای گؤزهل!
 اینجه حلقینده صدای موزونون واردهر سنین.
 محتشم بیر پادشاهسان سؤیله سم، یئرسیز دگیل،
 مین اوره گی قان گناه سبز سورگوتون واردهر سنین.
 بیر نظر سال بو اسیرین یازدینچی دیوانلارا،
 گؤر جهاندا نه حسابدا مفتونون واردهر سنین.
 فخره لایق بیر زادی یوخ ایکی اوزلو خصمیمین،
 فخر قبل کیم ملک غمده دؤزگونون واردهر سنین.

یورد غزللری - ص ۴۰.

دیوانه کؤنلؤمؤ

قوی بیرده هجر اودوندا منیم یانه کؤنلؤمؤ،
 اؤز حالینا بوراخ دلی - دیوانه کؤنلؤمؤ.
 عشقی، امیددی وار، اینامی، دینی وار اونون،

اويدورما هر يئتن يئنى دستانه كۈنلۈمۆ.
 كۆكسۈمدە سرت دگيل، بوز دگيل، اينان،
 اۋدلاندېرىدى يار، سالىب قانە كۈنلۈمۆ.
 تېرىز دئيبىدى، رقصه گليب، دۈن با دۈن گزيب،
 اۋيناتمادې يئنى ھاۋا، مستانە كۈنلۈمۆ.
 ياندې قانادې، دۆشدۈ يئره نەشى، صاحب اول،
 آلەقشلا يئردن، آل گيلە پروانە كۈنلۈمۆ.
 قۇرخوم بودور يئنه يئنى بير آل ايله گليب،
 صياد تۇر قورا، سالا زندانە كۈنلۈمۆ.
 دۆزگۈن رضايە ائيلە جفا پيشە دلبريم،
 زنجير زلفە باغلايا ديوانە كۈنلۈمۆ.

تېرىز يۇللارېندا - ص ۶۳.

دنى

ائلداشېم دىنلە منى، آچ او بصيرت گۆزۈنۆ،
 بو قدەر بسدير، اۋزۈن خوار ائلەيىسن اۋزۈنۆ.
 ھرە كۈر كۈرەسىنى پۇفلەدى يئللندىردى،
 كۆللىرى بير يانا وور، آتسە دۈندەر كۆزۈنۆ.
 حقنى آلماغا گل غىرتە، اقدام ائيلە،
 كۈر دگيلسن، گۆرۈسن دىنلەمەيىرلر سۆزۈنۆ.
 ياندېن آفرىقالېيا، ارمنيە، روسا، يازبق!

اما یاد ائیلمه‌دین سن نییه بیلیم اؤزۈنۈ؟
 بیزی آلداتدی قۇجا قورد قویون پوستوندا،
 دۆزگۈن-ۈ یېخدی دنی، سن نییه یومدون گۆزۈنۈ؟

یورد غزللری - ص ۵۴.

نظر

سندن اولمازسا نظر یار، منیم خانه‌مده،
 حیاتین عطری تاپیلماز داها کاشانه‌مده.
 ترک ائده‌ندن یانیمې ساھر کۆسگۆن، بالله،
 یوخدو دای لطف و صفا گوشه‌ی ویرانه‌مده.
 غربته سالما منیم سۆزلریمی، دیوانیمې،
 دۆزگۈن-م، نیت کج یوخ دل دیوانه‌مده.

یورد غزللری - ص ۲۸۹.

اوتان

نئجه حیلله‌یله بیزی وئردی او الدن بو اله،
 گۆزهل آدلارېمېزې سالدې بو دیلدن او دیله.
 چالخالاندېردې بیزی خصم دنی پرور الی،
 چئینه‌دی ملتیمیز بیر- بیرینی آتدی چۆله.
 بیرلیگین پۆزدو، یېخیلدی قۇجامان شانلی ائلیم،
 وحدته اوغراماسا دورمایا جاقدر دا بئله.
 اوتان ایندی بابانین پاک تمیز قانېندان،

غیرتہ گل اؤز الینلہ اؤزۆنۆ سالما الہ.
گنجلیک گۆنلری دشمنلہ دۆلاندپن؟ دۆزگۆن!
نئیله دین تاریخینہ؟ سن نہ ائدیسن بو ائلہ؟

یورد غزللری - ص ۵۸.

باللہ

بو یارہ یار دئم دای، یارہمی باغاتسادا باللہ،
الیندن پای آلام، پاییمې پایلاتسادا باللہ!
گل، ای ہمشہری! بیردہ ہم پیالہ اولما ناکسلہ،
کی ناکسدن کس اولماز باشې عرشہ چاتسادا باللہ.
اؤزۆمدن سایمارام، بیر توتمارام من اؤزگہلر ایلہ،
اؤزۆن اؤزگہلرہ ہرگاہ یاربم قاتسادا باللہ.
تعصبدن ال اؤزمم، یارہ اغیار، غیرہ یار دئمم،
منی اغیارہ غیرتسیزجہ سینہ ساتسادا باللہ.
مسلمان ائللری نین آیې باتماز، اولدوزو یاتماز،
سن آگاہ اول، گۆنش گۆیدہ سارالبب باتسادا باللہ.
دگیلدیر خیرخواہیم اول مَور خصم یۆز چہرہ،
داہا چالخانمارام ایچیمی او چالختاسادا باللہ.
یئدیم داشبن نوکرلیک ائتمگیین اغیار بی عارہ،
داہا اؤینانمارام دشمن منی اؤیناتسادا باللہ.
ائیلملہ من ازلدن باغلادیم پیمان صدق ای یار!

اؤنو من آتمارام هرگاه منی اؤ آتسادا بالله.
اؤیاق قاللام کئشیگینده، اینان دای یاتمارام اصلا،
یئنه دۆزگۆن گلیب ایللر بۆیونجا یاتسادا بالله.

یورد غزللری - ص ۵۵.

آغبر اٹل

کۆنلۆنۆ عشقندن کنار ائتمه،
عشقه مشغول اۆلگیل، عار ائتمه.
تا کی مادام بۆیله شیوهن وار.
باشقا بیر شیوه اختیار ائتمه.
اٹلینه-یوردونا گۆوهن، فخر ائت،
خصم نامرده اعتبار ائتمه.
قول و فعلینده صادق اول اؤغلوم،
اؤزۆنه اگریلیک شعار ائتمه.
بابا میراثینا سایبقلی دۆلان،
گۆنۆنۆ تیره ائتمه، تار ائتمه.
خصمه شاباش و دستخوش وئرمه،
بابانی تحقیر ائتمه، خوار ائتمه.
دۆزگۆن-ۆن عشقی وار آغبر اٹلینه،
سن ده مشغول اۆلگیل، عار ائتمه.

یورد غزللری - ص ۵۶.

قورخما

خیال اهللیله یاربهم اگیلیشب دورما و حال ائتمه،
 سنه بیر حال وئرمزله، محال امری خیال ائتمه.
 بیزی تۆرکی دیلیندن منع ائدهن ناکس حسود دون،
 دئییر یعنی کی جاهل قال، هم کسب کمال ائتمه.
 اؤزۆن خیردالایان نامرد قورخور پاک روییمدن،
 منه ایهام ایله سؤیلۆر: «داداش، عرض جمال ائتمه!»
 ساقین کیم او محیلانه تله قورماقدادیر دلیر،
 بیزه گر «کوچکیم!» سؤیلرسه ده دؤغرو خیال ائتمه.
 سنه اجداد پاکبندان قالان میراثی حفظ ائیله،
 اماندیر، گل آفاق آلتینا سالما، پایمال ائتمه.
 یاشانماز خصم یۆز چهره، آلانماز یوردونو دۆزگۆن،
 ائلین بیداردیر، قورخما، بئله فکر محال ائتمه.

یورد غزللری - ص ۵۷.

پارچالانماز یوردوموز

سَریمی اغیاره آچدین یار، عار اولسون سنه،
 بیلدی رازیم بوسبۆتۆن دیار، عار اولسون سنه!
 اۆنجۆ ساندین سن اۆزۆن، دۆشدۆن اۆنۆنه ائللرین،
 ائدهمه دین کیمسه نی بیدار، عار اولسون سنه!
 اعتماد ائتدیم نه دن، یۆل وئردیم ائو ایچره سنی،

سر پنہانیم اولوندو جار، عار اولسون سنه!
 ایگینه اولماز سنین اؤزگه لباسی، عارسبز!
 قوردو بیدار یارا اغیار دار، عار اولسون سنه!
 دُنیا یا اؤد دۆشسه ده بیل پارچالانماز یوردوموز،
 سن نه دن زنگانی اتتدین خوار؟ عار اولسون سنه!
 اجنبی نی شاد ائدیپ، شاباش آلدین خصمدن،
 دۆزگۆن ـ آتدین کنار زار، عار اولسون سنه!

زنگان لوحه لری - ص ۳۹ .

تای

های اویان! تانی دنی دشمنی، های!
 منی ووردو، سنه هر سۆز دئدی، وای!
 بو ائلین اؤولادی سان، دۆز ترین،
 امگیم ائیلمه باشدان باشا زای.
 مکرینه، حیله سیننه آلدانما -
 عجمین، او، سنه سؤیلۆر لایلائی.
 گزدیم هر بیر یئری من ایراندا،
 تاپمادیم ساھر تبریزی یه تای.
 سایاجاقدېر فلک اؤز سایې سېنی،
 سن ده اؤز سایدېغېنی دۆزگۆن، سای!

یورد غزللری - ص ۶۵ .

تاخیر ائتدی

هر نه ائتدی، بیلیرم کیم منه تقدیر ائتدی،
 اوره گیمده او گۆزهل یاربمې تصویر ائتدی.
 زلفونون حلقه‌لری کۆنلۆمۆ بنده سالدی،
 عشق باغاتلاردا آياقلارېمې زنجیر ائتدی.
 او اۆزۆ هئچ بیر ایشه اتمادی ال، لیک نهدن،
 دانلادی سۆگیمې، بو سۆگی نه تقصیر ائتدی؟
 هی دئدیم: «گل اۆزۆنه! یۆخدو هارای غیرده، بیل!»
 اۆتدۆ وقت، کئچدی زمان، گلمه‌دی، تاخیر ائتدی.
 غفلتین غصه‌لری چولقادې دلبر یۆره‌مې،
 گنجلیک گۆنلری بو عاشقینی پیر ائتدی.
 سن زبون ائتدین اۆزۆن، باخمادېن ائل صولتینه،
 قدیسز چیرکین عجم تۆرکۆ زبون گیر ائتدی.
 اۆره‌گیندن بو قۇپان وحی کلامین، دۆزگۆن،
 گل اینان مَرده ده، نامرده ده تأثیر ائتدی.

قاشقایې لوحه‌لری - ص ۴۶ - ۱۳۷۷.

قید خاک

یار نارېن قان ائدیب عاشقینی رنگ ائتدی،
 غیر ایله یارلیق ائدیب، یاربې ایله جنگ ائتدی.
 عشق اکسیری وجودوم مسین آلتین یاپدی،

کيلکيمي ماني قېلېب، عشقيمي ارژنگ ائتدي.
لامکان وسعتينه باسدې حبيب ساهر، آياق،
قيد خاڪه بوراخېب دۆزگۆنؤ دلتنگ ائتدي.

يورد غزللري - ص ۶۳.

زُهد

قارا تۇپراغېن آلتېنا عزيز بير ياربېمېز گئتدي،
صفالي، روح پرور، پاكدل دلدارېمېز گئتدي.
الاهي! درديني اهل صفانېن زاهيده وئركيل،
كي اول بي درد و بي مقداردان مقدارېمېز گئتدي.
رياكاران بي ايمان خلاليق سېرتېنا ميندي،
هاراي اي صدق اهلي! بير صداقتكارېمېز گئتدي.
صداقت محفلينده باشدا آچمېش نوگول خندان،
دني چشمينده اگلشميش بؤيوك بير خارېمېز گئتدي.
سنه دۆزگۆن دئيرديم من ريالي زُهده آلدانما،
نه حيله ائتدي زاهيد، بيلمم، آنجاق ياربېمېز گئتدي.

يورد غزللري - ص ۲۹۴.

حسرت قويدون

كۆنلؤ حالدان حالا دۆندهرمگه حالېن گلدی،
باشېمې آلدې دومان، قال و مقالېن گلدی.
بير ايشېق درياسېنا گۆزلريم آچدېم، بيردن،

یوخوما گیردی اۆزۆن، یۇخسا خیالېن گلدی.
 بو گمان ایدی، بو ظن ایدی، قوتارمازمېش ھجر،
 ناغېل ایمیش، دئدیله قالخ کی وصالېن گلدی!
 مانشانا، زنگانا، انگورانا حسرت قۇیدون،
 عاشقین پئشوازېنا مکر ایله آلېن گلدی.
 منی خرّمدره ده قویلا دئدیم، یالواردېم،
 دئدی سایماز یانا دۇن، دۇن کی زوالېن گلدی.
 من غزل یازمازېدېم، سن منه یازدېردېن اونیو،
 یاز دئدین، آغلا دئدین، بلکه غزالېن گلدی.
 دۆزگۆن - دۇغرو یؤلا چکمه‌دی اگری باخېشېن،
 بۆدره‌دیم، جایدېم آمان، قۇیما وبالېن گلدی.

زنگان لوحه‌لری - ص ۶۰.

بیر جان

گلین دوستلار، گلین مین جسمده بیرجان اولاق ایندی،
 حسودون قارشېسېندا نوگل خندان اولاق ایندی.
 بایاق بیز بیرلیگی پۇزدوق، رقیبی شادمان ائتدیک،
 الی حبلُ المّیتین هه آتېبان، شادان اولاق ایندی.
 نفاق سالدې سېرامېزدا، دنی، ایمانی پۇسگورتدۇ،
 دورون آنلې آچېق بیر تۆرک بالیمان اولاق ایندی،
 حیات ملّی میز صدمه گۆرۆب احزاب شیطانندان،

گلین بیز بانى بىر محفل عرفان اۇلاق ايندى.
 امير گلىدى دياربمدا، نظام بى نظام قوردو،
 تزه قورقو اۆچون قالخبىن يئنى فرمان اۇلاق ايندى.
 دئير دۇزگون پريشان كئچميشين بىر باقى السيفى،
 گلىن دۇستلار، گلىن مين جسمده بيرجان اۇلاق ايندى.

يورد غزللىرى - ص ۵۹.

محتاج

سنى هم يئرلى دنى اۆزگيه محتاج ائلهدى،
 دربه در سالدې بۆتۆن اؤولادېنى آج ائلهدى.
 گۆلدۆ ناموسلو آغبر ائللريوين ناموسونا،
 يئنه گبرى، مجوسو باشېمېزا تاج ائلهدى.
 سنده جومدون يۇخويا من اؤگۇنه قالدېم كيم،
 كوروشون نسلې گليب يوردومو تاراج ائلهدى.
 بيز دوروتدوق سويو هر بير ايشه وئرديك سامان،
 بو بازاردان دنى اۆز نفعينه انتاج ائلهدى.
 دانېشاندا اۆزۆنۆ گۆزلهمهدين، ساده اوغول،
 سنى وورماغا سنين لفظينى قېرباج ائلهدى.
 آشنايام يانېرام حالېنا دۇزگون من اۆزۆم،
 بيليرهم، كيم سنى نامردلره محتاج ائلهدى.

يورد غزللىرى - ص ۶۰.

گۆی مسجد

«جهانشاه حقیقی» یادگارې، یارمېش ادوارې،
 بودور، تبریز ایچینده گۆیلره قالماقدا انوارې.
 فضا سی بیر الاهی نور ایله دۆلوموشدو گۆی قبه،
 بوراخمېش حیرته اقماری، شمس، چرخ دوارې.
 شاخاندایلدېرېملار قېسقانان چرخین هاواسېندان،
 سۆکۆب یاندېرماق ایسترمېش سه گۆی گۆنبدن آثاری،
 طبیعت تیتره مېش، خلقت آیاقلانمېش فغان ائتمېش:
 آماندېر! یاخما قلیین تبریزین، ییغ تیغ غدارې!
 ایشېق قایناغېنی غارت انده نلر صف به صف دورموش،
 قارانیلقلار ایچیندن ترپه دیب قالخېزمېش اشرارې،
 داغېتماق چین، بۆتۆن شرقه الاهی نور ساچان شمعی،
 مسلط ائیله مېش بو مسجدده هر شاهې، طراری.
 ولاکن هم بو گۆن ده سینه گرمېش باطل اوغروندا،
 بو گۆی مسجددیر اولادېم، قورو بو گنج اسرارې.
 الین آلاها آچمېش بیر ایشېق دریاسېدېر اؤغلو،
 منیم تک سن ده باخسان نور گۆره رسن بوردا احجارې.
 آماندېر! قویما تحقیر ائیله سین یاد، قالخ! اؤزۆن گۆستر،
 کور اؤغلو مصری سین چک، قاوگیلن اوباشې اشرارې!
 بورا تبریزدیر، دُنیا بؤیو تاریخی فتح ائتمېش،
 یوخویا گتتمز البته بو شهرین بخت بیدارې.

اۈنۈن دۆزگۈن كىمى اۈۈلادى واردېر، قۇرخو يۇخ، غم يۇخ،
شجاعت ميدانېن قۇيمازلار اۈنلار صدقن عارې.

تېريز يۇللارېندا - ص ۵۵.

كندلى

سلام اۈلسون سنە مندن صفالي رنجبر كندلى،
اۈرەگى صاف، صداقتلى، كلكدن بى خبر كندلى.
تمدنلى بو اعيانلار، نژادى برتر انسانلار،
منيم احوالېمى سندن دە، ائتميشلر بتر كندلى.
سنە تاي سادەليكدە، قلبى صافليقدا تاپانمادېم،
هدر ائتدېم شەھرلر ايچرە عُمروم سربسر كندلى.
خيالېنا صفا وئرمك اۈچۈن كندە گلير اۈغلون،
كۆنۈل ائوين يېخېب ويران ائديب زنگين شەھر كندلى.
سن اى آزغېن، جھالت ايچرە چولقانمېش اوجا رتبە،
بونو بيل گۆرمەدېم بىر سادە انسان من، مگر كندلى.
اگر يۈز آلدانېش آلتېندا ويران ائيليسن يوردون،
آيېق اول سادەليككە ظلم ائوين آخر سۆكر كندلى.
دېلين ممنوع ائديدېر خصم، دۆزگۈن! تا كى ظنيجە،
قالا دُنيا بۈيو علم و هنردن بى خبر كندلى.

يورد غزللىرى - ص ۶۳.

ستار

قلبیمی اینجیتدی، دُوران آلدی الدن یاربمې،
 اۇزۇمە اغیار قېلدى اۇزۇمۇن دلداربمې.
 سسلن ای دلبر سنین قربانی اوللام صۇتونون،
 شاهه چک گۆیلردە سسلندیر منیم اشعاربمې.
 بیر تۆکۆن دُنیا یا وئرمم دۆرد معصوم اۇغلومون،
 من دگیشمم مین عجمله بیر گۆزهل ستاربمې.
 بیر یئره تۇپلانمادان چشمینده خاریق دشمنین،
 چۆخ زمان درک ائتمه دین دۆزگۆن منیم دیداربمې.

یورد غزللری - ص ۶۷.

جانلی رساله

- سید جعفر موسوی صفوی زاده یه خطاب -

عجب یئریندن ائدییدیر اؤ شوخ غزاله سنی،
 کی جومدور وبدو درین فلسفی خیاله سنی.
 حیات گئرچگی نین اول گۆل اۆزلۆ جئیرانی،
 غزال ظن و خیاله ائدیپ حواله سنی.
 قامبشلیغین قامبشی مثلی وصل آختاراراق،
 سینر^{۴۷} فغانه گتیرمیشدیر آه و ناله سنی.
 گئجه - گۆنۆز نیازبمدهر الاله مئاندان،

⁴⁷ سینر: مشبع و باقی.

زمانه جاینای اوغراتماسین زواله سنی.
 تمیز خمیرهن ایچینده سئچیب درین یئتک،^{۴۸}
 یئتیردی یاخشې او علامه میز کماله سنی.
 ریاسی زاهیدین آلداتمادی، عجب قیلدی،
 فضولی ایله نسیمیله هم پیاله سنی.
 دیار غیره گر اؤلساندا وصله ی ناجور،
 بو یوردا، بو وطنه باغلایب قباله سنی.
 سن ای خطیب وطن! خصم حجتین سبندپر،
 او سالدې باسغینا^{۴۹}، هجره منی، ملاله سنی.
 گۆن اویله گۆن، وطن اویله وطن اولا کی گۆره،
 سوسوز بو یوردومون اؤستونده بیر شالاله^{۵۰} سنی.
 حقیقت آختاران اجداد پاکیمیز حقیقه،
 ایلاهدان دیلهرم چاتدبرا جلاله سنی.
 ائده بو یازغې^{۵۱} سی آسود غریب ملتیمین،
 کئچن توارخیخینه جانلې بیر رساله سنی.
 آپوش^{۵۲} نسلی نین ایلرجه تند بادینده،

⁴⁸ یئتک: صلاحیت.

⁴⁹ باسغین: مغلوبیت.

⁵⁰ شالاله: آیشار.

⁵¹ یازغې: سرنوشت.

⁵² آپوش: قدیم عجم دینینده اهریمن قوشونوندان اولان، گۆنشین و یاغیشین دۆشمینی سایبلان، قحطلیک و قاراقولوق گتیرهن بیر پیس و شر قوه سیدیر.

گۆنشلی یوردوما بیرده بئجرده هاله سنی.
سن ایندی قیسمته باخ دۆزگۆن، ایشلری سیر ائت،
حواله ائیلهمیشم من ده بیر خیاله سنی.

اردبیل لوحه‌لری - ص ۱۵.

آثار

ساخلا حددین دوستوم، اغیار ائتمه یاربې،
دُنیا بئش گۆنلۆكدۆ، الدهه ساخلا هم اسرارې.
دوستلاربئلا عزیزیم! قطع دیدار ائیلمه،
هر زمان اۆلدو مجالین، تازه له دیدارې.
وئرمه یۆل خانه‌نده افساد اهلینه، نامحرمه،
گر حقیقت اهلی سن، گل حفظ ائله کردارې.
دیل یاراسې وورما هئچ بیر دوستا، دقتلی اول،
سۆز دانېشاندا گۆزه‌تله اۆز شیرین گفتارې.
حُرمتین حیفظ ائت، آغېر ترین، آغېر اۆتور، دور،
یۆنگۆل ایشلرله اؤغول اکسیلتمه اۆز مقدارې.
یارلار جمعینده اولما کبرلی، بیل حددینی،
سن تواضع کانی سان، آلچاق گۆتور دیوارې.
سن حسودون طعنه‌سیندن در امان سان دۆزگۆن-ۆم،
اؤخوسان یالنهز صمیمی یارلارا آثارې.

یورد غزللری - ص ۶۱.

اسرار

ناخلف اوولاد بۆكدۆ ساهرين آثاربني،
 يار ساندی یارینا اۆز یاری نین اغیاربني.
 خصمیمین ناجور رفتارین گۆرۆب، شرم ائيله دی،
 جور ائتدی چرخ کچ رفتار اۆز رفتاربني.
 سن حقیقت اهلی سن، ناموس حقّی حفظ ائله،
 یاددان آیری دوت نیازی، ساخلا اۆز کرداربني.
 آچما رازبن، گۆیلرین حفظ امانت تابي یوخ،
 یادا سال یاربم ازل گۆن وئردیگین اقراربني.
 اۆز به اۆز مردانه، کفر ایله دوروبلار یارلار،
 سن ده محکم ائيله کفرستاندا استقراربني.
 بیر سپاهین قدرتی وار بیر سۆزۆنده شاعرین،
 قات منیم گفتاریم سن قُدرسی اۆز گفتاربني.
 یار قلبیمن کناره گئتمه، مهمان اولگیلن،
 گل اینان کیم حفظ ائدهر دۆزگۆن سنین اسراربني.

یورد غزللری - ص ۶۶.

سۆزۆم

خائنه وئردین ایکی اللی یاشیل داغ داشبني،
 قانلا جاری ائله دین سئل تک آخان گۆز یاشبني.
 یوردونون ایچره می سن دشمنینه یول وئردین،

قانلار ایچینده بوراخدېنمې عزیز سېرداشېنې؟
 نه یې نى ترجیح ائدیب اجنبى نین دوتدون اونو،
 نییه مظلوم ائله دین بس بابانې، قارداشېنې؟
 آنانېن حرمتى نى ساخلا ما یېرسانمې، عجب،
 ائوده مهمان ائله یېرسنمى عجم اؤباشېنې؟
 بنزه دیرسنمى اؤزۆن بیر بۆلۆک اغیاره بوگۆن،
 یارې یولدا بوراخېرسانمې عزیز یولداشېنې؟
 قۇدى آمالا دۆشۆن، قالخ، آغارتما دیشینى،
 بوغدانا آرپا دئییر، مرجى سایېرلار ماشېنې.
 ساهرین اوغلو دئییرلر منه، دۆزگۆن دۆر آدېم،
 تاوлама، دینله سۆزۆم، درده سالارام باشېنې.

یورد غزللری - ص ۵۹.

انسانلیق

نییه، همشهری گلیب بیر تانېمادېن چاغېنې،
 یادلارا وئردین ایکی اللى بۆتۆن داش داغېنې.
 آچمادېن گۆزلرینى بیر باخاسان اطرافېنا،
 گۆره سن هامې داشېر ملّی شرف بایراغېنې.
 کیمسه اؤز آیرانېنا تورش دئیمیر دنیادا،
 قارالارېن آغ اندیرلر، قارا سنین آغېنې.
 باخچا- باخچا داشېنېر جور به جوره میوهلرین،
 اما هئچ سن تانېمېرسان هارادادېر باغېنې!

دايان اولادېنېن ايندى بو قارا گۈنلرينه،
 اۆزگەنن لامپالارېنا داشېېېسان ياغېنې.
 سىنن اجدادېنا جۈك يازمېش، آيېل، ساتما اونا،
 سنه ميراث قالان جاندىن عزيز تۇپراغېنې.
 بابانېن چېگىنېنى ازمىش عەلمى آتما يۈرە،
 ھەركس ھەر بىر تېپەيە سانجىدى قارا سانجاغېنې.
 سنه انسانلېغا خەدمەت ئەلە سۇيۇر دۇزگۈن،
 اما او ھىچ تانېمېر نە سۇلۇنو نە ساغېنې.

يۈرۈر غزەللىرى - ص ۶۵.

منزل

اۈغلونا اۈيرت اۈزۈن اۈز دىلېنى،
 قۇيما اغيار آپارا سۇگىلىنى.
 دئەمە كى «- مەرسەدە لەجە تاپار!»،
 بىرگۈنە دېگىز ئەلەمە ایلېنى.
 دۈە ائىدى ھەرە اۈز ائىگىنى،
 عاغلە گل، فەنجان ئەلەمە فېلېنى.
 زورنا چالېنماز اۈباشدان بالاجان،
 اوخويورسان، بىمە سالما زېلېنى.
 تۈرك سانجاغېدې قالدېر يۈردن،
 اوجا بىر داغ باشېنا سانجە مېلېنى.

گېرىن آتارېنى سىل يوردوندىن،
 دورو ساخلا، صاف ائله اۋز لىلىنى.
 غربت آوارەسى دۇزگۆن، سۆيلە،
 تانىمادېن نىيە اۋز منزىلىنى؟

يورد غزللىرى - ص ۶۲.

قاشقايى برهان اۋلارمېش

هر گدا سلطان اۋلارمېش باللەى،
 داملادا عمان اۋلارمېش باللەى!
 هر چتىنلىك، غىرت مى ايله،
 انسانا آسان اۋلارمېش باللەى.
 آتچىيا هر تنگه، هر دۆنگه - بوروق،
 بىر بۆيۆك ميدان اۋلارمېش، باللەى!
 يار ايله دۇسدوغرو^{۵۳} دىدار ائدەنين،
 كۆنگۆلۆ تابان اۋلارمېش، باللەى!
 صدقه قاشقايى ائوينده قلى نىن،
 سۇنمەين نئيران اۋلارمېش باللەى.
 دىنله كىم دۇزگۆن دئير: «دۆز عشقىمە،
 قاشقايى برهان اۋلارمېش، بالەى!».

قاشقايى لوحەلىرى - ص ۳۳ - ۱۳۷۷.

⁵³ دوسدوغرو: مستقيم، واسطەسىز، صادقانه.

سسيم قاشقايي

نفسيم، هوسيم، سسيم قاشقايي،
 اويام، ائليم، كيمسه، كسيم قاشقايي.
 بايراغين چيگنيمدن قويما رام يئره،
 قويما ياد اؤنؤنده اسيم قاشقايي.
 دومانلي داغلاربن آردبندا قالدېم،
 دادېما يئت، فرياد رسيم، قاشقايي!
 باشقالاربندان داي محبت اوممام،
 سنين محبتين بسيم، قاشقايي!
 دؤزگؤن دئير: «منيم سسيمه سس وئر،
 نفسيم، هوسيم، سسيم قاشقايي!»

قاشقايي لوحه لري - ص ۹ - ۱۳۷۹.

١٢. قطع

حبیب ساھر

باھار دیر، سیرە چەخ، گۆلزارە گل، یاتما قارا یئردە،
بو داغلاردا سالبیلار شاققاشاق سئلەر، حبیب ساھر،
عاشق باغرینا باسەش سازەنې سندن اوخویر بیر شعر،
یانېقلې قلبی اۆزرە سیزلایەر تئلەر، حبیب ساھر.
نە قدری ظالمین تانکی تەفنگی برقرار اۇلسا،
سەن اۇیرەتدین بیزە کیم سوسماسەن دیلەر، حبیب ساھر.
زمانەن چرخى دۇنسۇن، روزگارەن دۇرى چئوریلەسەن،
سەن یالقەزجا و تەنھا قۇیدو بو ایلەر، حبیب ساھر.
اۇپۇر دۇزگۇن الیندن، یۇخدو کفران نەمتە بیزدە،
سەن یاد ائیلەیرەر دەریم ائلەر، حبیب ساھر.

یورد غزللری / ص ۱۵.

سەندن سارېدېر

سۆزلری خرمدرەلی، لەجەسى دادلې دلبریم،
عاشقینین آجې قېشا دۆزمگى سەندن سارېدېر.
قاچغېن اۇلوب دال چئویریب یوردا، ائلە، یوواسېنا،
شیرین جانېندان اللرین اۆزمگى سەندن سارېدېر.
خوینون خلقونون سەنین یۇخ قۇخوسو بوردا گۆزەل،

بېقماغې، بو حىياتدان بئزمگى سندن سارېدېر.
 ئودن الين اۆزۆب چۆلۆن در به درينه چۆريلىب،
 يايې، قېشې، داغ درەنى گزمگى سندن سارېدېر.
 من بىليرم دۆزمز ايميش ذرهجه دۆزگۆن يالانا،
 بونجا يالانلارا گۆزەل دۆزمگى سندن سارېدېر.

زنگان لوحەلىرى - ص ۴۵.

اۆلگۆ

آرزوم بو ايدى جنت ائديم باشدان آياغا،
 هر بير كوچهوى، هر برەوى، دۇنگەوى تېرىز.
 سن آرزو ائديردين بشریت ياشاسېن شن،
 من دە دىلەيىردىم سەنە شن گۆنلىرى تېرىز.
 آلدې غرور حسى منى تېرىزلى سۆزۈندىن،
 گزدىكجە بۆتۆن دۇنيالارې، هر يىرى تېرىز.
 ھىچ كىمسەدە يۇخ سەندە اولان صبر و دىانت،
 انسانلېغا آچدېم بۆتۆن اسطورهوى تېرىز.
 تا دۇنيادا قانون يارادان هر كس اوتانسېن،
 آلسېن اۆزۆتۆن بئىنينە مەكورهوى تېرىز.
 سندن ھامې هر اۆلكەدە تەقلىد ائلەسەنلر،
 گلدىم قارار، شاھە چەك نەمەوى تېرىز.
 اۆلگۆ يارادام هر يىنى نەسلە آنا، سندن،

دۇنيا يا يا يا پاكلىغۇي سلقەوى تېرىز.
قۇي قافىلەر ھې غلط اۆلسون، نە ايشين وار،
دۆز سۆز، دۆز اينام قۇي بۇرۇسۇن دورەوى تېرىز.

تېرىز يۇللارېندا / ص ۲۹.

اعتنا

درمانا چئوريلدى يار شعريم منيم،
وئردىگىن درده دوا لازم دگيل.
شعريمى بوت تىك ستايش ائيليرم،
داھا ھىچ رب و خدا لازم دگيل.
كفر سؤيلرسىم الاھى عفو قىل،
كافره باشقا جزا لازم دگيل.
من سنين مجنونونام، عاغلىم اوچوب،
مجنون اوچۇن اعتنا لازم دگيل.
ھر جفايا دۆزگۆن عادت ائيله ميش،
بۇيله معتادا جفا لازم دگيل.

اورمو لوحه لرى - ص ۷.

عشقى بۇيۇك

ھر مسلكه، ھر فرقەيه اۆز باشېم اوزالتدېم،
يالنېز سنين عشقين سبب اۆلدو، بونو بيلسن!
جايدېم سادا، انسانا سعادت ديله ديم من،

آرزوم بو ایدی یۆکسلهسن سن گۆنۆ - گۆندن .
 یاد گۆللەلەدی دۆستلارېمې اللریم اۆسته،
 قلیبیم ائله دیم اوف دئمەدن، اۆنلارا مدفن .
 من یاندېم اۆزۆم، هر نه ییمی بادا ساووردوم،
 تک عشقی بۆیۆک اردیبله سۆیلەدیم احسن!

اردیبل لوخلری / ص ۱۳ .

جام شوکران

اوستاد اۆلماق دیلرسن حرمت ائت اوستادېنا،
 کیشمشه دۆنمز عزیزیم، غوره، انگور اۆلمادان .
 پایدار اۆلسون نوامیس الوهیت، دئیە،
 ایچدی جام شوکرانی، تۆرک مجبور اۆلمادان .
 دردی نین ذکرین ائدهنده، صوت احسنله دانېش،
 یۆخدو تأثیرى سۆزۆن حال اۆلمادان شور اۆلمادان .
 اٹل قبول ائتمز، اینانماز صدقینه دۆزگۆن سنین،
 تا فصولی قیسى مثلى عاردن عور اۆلمادان!

یورد غزللری / ص ۴۵ .

سحر نشان

نییه یار اۆزدون الین، چکدین اۆزۆن عاشقدن،
 گئدیپ اغیار دینی اۆزۆنه یار ائله دین .
 نئجه قبیذب ووراسان تیرینی ماوی گۆزۆمه،

بو ایشېقلى سحرى يار منه تار ائله‌دين.
 هر مۇزى كسدين آياغېنا قارا شيطانېن،
 عيد اضحى ده خدانى نېيه انكار ائله‌دين.
 من سنین غېرىله، همرازلېغېن سؤيله‌ميرم،
 سن اۇزۇن يار ايله اغيارلېغا اقرار ائله‌دين.
 دۆزگۆن اۆز سحر نشان لطف كلامېنلا دخی،
 گۆستريپ معجزه‌نى ملتى بيدار ائله‌دين.

يورد غزللىرى - ص ۵۴.

كۆل قالار

گل چېخارت دفترينى، شعرين اۇخو،
 خط به خط قربان اولوم سۆزلىرينه.
 نئجه من سؤيلمه‌ييم حيرانام،
 او صداقتله دولو گۆزلىرينه؟
 آيىق اول دشمنيوين حيله‌سى وار،
 كۆل قالار ديوانه‌وين كۆزلىرينه.
 ديتله‌يىرلر سنى حرمتله اۇخو،
 اۇخو گليسنلر قوی اۆزلىرينه.
 ساھر اۇغلو سايلېرسان، دۆزگۆن!
 قورخما سؤيله سۆزۆنؤ اۆزلىرينه.

يورد غزللىرى - ص ۵۵.

اٹلدار

انسانا سئوگی وفا بسلهین اینجی شعرین،
سسله نیر گوشه ی قلبیمده حزین تار کیمی.
مثلی یوخ دنیا دا تۆرکۆن ادبیاتیندا،
ریشه لی کۆکلۆ اوزون عمرۆلۆ آثار کیمی.
نیتین پاک، اۆره گین صدق ایله سرشار ائيله،
دهرده یوخ عملین یاخشې سې ایتار کیمی.
گۆوهن اوولادېنا، گل افتخار ائيله دۆزگۆن،
سنه غیرتلی اؤغول اؤلماز «اٹلدار» کیمی.

یورد غزللری - ص ۶۲.

۱۳. مشنویر

حبيب ساھرە مکتوب

سئوگى سئچمكدە من اينان چاشمارام،
كۆنلۆم قاپىسېن ھر كىمە آچمارام.
سنى من سئویرم صحبتین اۆچۆن،
دۆزلۆگە وئردیگین قىمتین اۆچۆن.
سن منیم آنامی ياددان قۇرودون،
بو يۇلدا اوساندىن جانندان، چۆرۆدۆن.
خلقىمە بسلەدىن درین بیر اينام،
محبت دفترىن ائىلەدىن تامام.
مقاما شەرتە سن آلدانمادېن،
يالتاقلار تكى اۆز ائلىن دانمادېن.
سارایا شاھلار قۇشما يازمادېن،
آغېر گۆنلرىندە يۇلدان آزمايدېن.

ياد اشكنجه سیندن دیزە چۆكمەدىن،
حقى سئومكدن سن الین چكمەدىن.
خلقىوين اوغروندا اۆز وظیفەوى،
يئرىنە يئتیردىن بیر اۇغول كىمى.

حقیلیم من سنی سئوسم نه قدهر .
 قولاق وئر کئچمیشدن وئریم بیر خبر:
 من بو شن دنیادا حله یوخ ایکن،
 وطنیمده گۆنش دوغولدو بیردن .
 آغیر بیر توفاندا کئچمیش شفق،
 قهزپلا بله دی یوردو نه تههر!
 آذربایجان اوغلو حقیینه یئتدی،
 بیرەر — بیرەر شاهلیق ایزلری ایتدی .
 باشلادی سعاد بئاسپن قورا،
 سعاد نغمه سین یازیب اوخویا .
 چپخدی چوخ شاعرین اوند آدلاری،
 فطرتلر، امیدلر، و باشقالاری .
 قاباقجا سارایی سؤسله یین اللر،
 ایندی ده یازدیلار ملته سؤزلر .
 گۆنلر کئچدی، آییلار اؤتدو، ایل اولدو،
 بیردن آذر آیی فیرتینا قوپدو .
 یئنه یادلار بیزه حاکم اولدولار،
 شئرلر مسکینه بیر — بیر دؤلدولار .
 یئنه ده ملتین حقی ازیلیدی،
 «امید» لر سارایا یئنه دیزیلیدی .
 یئنه شاعر گلیب بالتاقلیق ائتدی،

تنعم ایچینده اۇزۇندىن گئتدى .
 آنادېل، خلقلىك، تام ناغېل اولدو،
 آنامېن قوينوندا چيچكلر سۇلدو .
 شاعرلر ياد ديلين يۇكسك ديل ساندې،
 امپراتورلوقو حقلى ايناندې .
 او زاماندىن، بئله سن وطنيمده،
 داياندىن، يورد سالدىن اوڭز چمينده .
 آغېرگۇنه، سېنىق لامپايا دۇزدۇن،
 ائليوه خلقيوه شعرلر يازدىن .
 دۇزگۇن دويغولارې گۇستردىن ائله،
 مترقى سۇزلر گتيردىن ديله .
 «كۇشن» شاعرىنى نه ياد بيدادى،
 نه ساراي، نه دربار آلدانمادې .
 انكشافېمېزا چالېشدىن بيزيم،
 سن آچدىن ايزدير منيم ده ايزيم .
 ايندى دە من سنى نئجه سئومه ييم؟
 نه اوچۇن يازمايم نئچىن اوگمگيم؟
 ازلى محبت اۇدو سۇنرمى،
 گئرييه تاريخين چرخى دۇنرمى ...

آي تڪ آري

حله سن اوتايا ياددا دئيرسن،
 دانېشاندا دا اؤز ديلين اغيرسن.
 هئچ يادېمدان چېخماز، اؤيگويله دئدين:
 «بيزه ديل نه لازم؟ ايتلين! گئدين!
 تۆركۆنۆن كي هئچ بير ضابطهسى يۆخ،
 فارسى نين حرمتى اۆلكهميزده چۆخ!»

دئديم: «قارداش ديل كي وحدت ياراتماز،
 انسان اۆلان كيمسه اؤز ديلين آتماز.
 تۆركۆ - فارسى نه دن گۆلشديريرسن،
 اغيرى اؤغيرى بير يۆل توتوب گئديرسن؟
 بولاندېرما آخان دورو بولاغېن،
 آلما اليندن سن ائلين داياغېن.
 هر ديل اؤز خلقينه شيريندير اۆنون،
 دانشېدېغېن سۆزۆن دۆشۆن بير سۆنون.»

دئدين: «قارشېلېرېق سنى سئويريك.»
 "بيزيم عالېمېمېز" سنه دئويريك.
 لاكن قورخوروق كي يادلار آپارا،
 نقشه لر چكيرلر گۆر هاردان هارا؟»

سۆزۆن حرمتینی ساخلامادېن سن،
 دئدىن منى ھىچ وقت چاغېرماز وطن!
 ياددا آدلاندېرېن جان بىر قارداشې،
 اوغۇلوم! اولماز ائلىن اوباش بوباشې،
 عشقى عقىدەدە اينامدا آختار،
 ايمانلې انسان اوڭ شرفين تاپار.
 قلبىم سوتك دورو، آى تىك آرېدېر،
 جسمىمى آغاردان نورو نارېدېر...

اردبیل لوحه‌لری — ص ۲۳ .

سنی بۇیلادېم

كىمسەنى ھىچ زمان تعريف ائتمەدیم،
 مداح شاعرلرین یولون گئتمەدیم،
 روحلاندیم من سنین صداقتیندن،
 اوڭۇمە گۆۈندیم^{۵۴} پاك نیتیندن.
 اوڭۇگو^{۵۵} ایلە دۇلو كئچمیشلرینی،
 اوڭۇدوم عملینی، دۆز ایشلرینی.
 وورولدوم من سنین خوش حالتینە،

⁵⁴ گۆه نىك: اعتماد ائتمك، اطمینان ائتمك، اورگى قىزماق.

⁵⁵ اوڭۇگو: تعريف، ستایش، فخر، مدح و ثنا.

کیمدیر وورولماسېن اصلتینه؟
 سنه تعریف یازدېم، سنی بویلا دېم^{۵۶}،
 داردا قالان شتر تک سنی هایلا دېم.
 سنین وارلېغېنې قۇروسون الله،
 الاهی سئوگی وار گپینده بالله.
 گوژرمک ایسته ییرم سنی اٹل کیمی،
 اوجا داغ باشیندا جوشغون سئل کیمی،
 آخاسان، یوواسان ریاکارلېغې،
 یایاسان دنیایا دۇزگۇن یارلېغې.

قاشقاپې لوحه لری - ص ۸ .

قۇشماجا

بویانا قاشدېم تۆتۆندۆ،
 اویانا قاشدېم تۆتۆندۆ.
 آغ آلمالار بۆتۆندۆ!
 آغ آلمانېن ساچاغې.
 الیمی کسدى پېچاغې.
 یاغ گتیرین یاغلیبیاق،
 دستمال گتیر یاغلیبیاق!
 دستمال دوه بۆینوندا،

⁵⁶ بویلاماق: قهرمانلیق ناغیلی دئمک، حماسه پردازلیق.

دوه سیمنان یولوندا.
 سمنان یولو سر به سر،
 ایچنده بیر قېز گزەر.
 قېز دانېشده قاش ایله،
 آلدېم دۇغا آش ایله.
 اۇ قېز دوغدو بیر اۇغلان،
 آدېن قۇیدو سلیمان.
 سلیمان گل تېریزه،
 بیر گۆن قۇناق اول بیزه.

بیزی ووردولار داشیله،
 گۆزۆمۆز دۆلدو یاشیله.

اردبیل لوحه‌لری - ص ۲۲ .

شائین

هیكل تراش کیمی سنی یۆندوم هامارلادېم،
 هۆپدوم وجودونا، گۆزۆنۆن ایچره پارلادېم.
 شعریم اۆچۆن دئدیم یارادېم بیر گۆزهل یری،
 قلبیم درینلیگی اۆنون اولسون آخېن یئری.
 آیدان آرې، سودان دورو بیر عشوه‌لی گۆزهل،
 اؤیله گۆزهل، یازېم وقاربنا یئنی غزل.
 سن اعتناسېز اول، منه هئچ باخما آی کیمین،

سايماز يانا ياناش، منه شأنين بودور سنيين.

عشق ائوى

سن گلدين، مست گلدين،
 عشقه پابست گلدين.
 مابل اولدون بير گوله،
 باغدا سالدېن غولغوله.
 غولغوله نندن اوياندي،
 بولبول غمه داياندي.

«اونداندير غم يئيه،
 غصه يئيه، غم يئيه.
 «مأنون» گلميش حياتا،
 همى چالا، هم دئيه.»

دلبردن بير جام آلا،
 بو دنيادان كام آلا.
 دوست كويوندا هو چكه،
 عشقين دانه سين اكه.
 عشقى گولزار ائيليه،
 غيرى انكار ائيليه.

غیر نه دیر؟ عدم دیر،
 ساقی، دمین بو دم دیر.
 منی مست عشق ائیله،
 عاغلبن آیاغبین پئیله.
 عاغبل ادب سیز اولور،
 آیاغی دب سیز اولور.
 دنیانی ائو ائیله ییر،
 منم! منم! سؤیله ییر.
 نام و ننگین بیلیم او،
 رنگین اوزدن سیلمیر او.
 رنگی کاشان یولوندا،
 «بازبندی وار قولوندا»
 کاشان یولو چار بازار،
 آیی گوردوم یئر قازار.
 اهه/تدیم گلمه دی،
 جوغاب وئردیم، آلمادی.
 جوغاب قازاندا قاینار،
 قنبر یانیندا اوینار.
 قنبر گئدر اودونا،
 قارغی باتار بودونا.
 قارغی دگیل، قامپشدی،

بئش بار ماغېم گۆمۆشسۆ.
 گۆمۆشۆمۆ / یتیردیم،
 ارده گانا یتیردیم.^{۵۷}
 ارده گاندا اٹل گۆردۆم،
 داغدان آخان سئل گۆردۆم.
 تانرېدان يۇل ایسته دیم،
 هر نه یی بۇل ایسته دیم.

«بو يۇل گئدير تبریزه،
 قناتی ریزه ریزه.
 تانرېم بیر يۇل وئریدیر،
 من دۆنم / اۆلکه میزه.^{۵۸}»

اۆلکه میزین داغلاری،
 بار گتیرمیر باغلاری.
 يۇل کسنلر گلدیله،
 يۇلوموزو کسدىلر،
 اۆردوموزو باسدېلار.
 مسکین «مأذون» دا کۆچدۆ،

⁵⁷ دیرناق ایچینده کی مصراعلار بیر قاشقایی قوشما جاسېندان آلېنمېشدير.

⁵⁸ بیر قاشقایی باياتی سی اساسېندا.

روحو دُنیادان اوچدو.
 دئدی دُنیا داهی هئچ،
 سلطانی هئچ، شاهي هئچ.
 مسکین مآذونون قبری،
 «عشق ائوی دیر، داهی هئچ!»^{۵۹}

قاشقایي لوحه‌لری - ص ۲۱.

اثل قوشمالاری اساسیندا

بولود آغلار یاغیشلار،
 یئرہ یاغیش یاغیشلار.
 یاغیش یئرہ دانالار،
 یئر جانینا قان آلا.
 قانین رنگی قهرمیزی،
 من سئومیشهم بیر قیزی.
 یاناقلاری آلماک،
 گۆزلری پیالا تک.
 منله سئویب - سئویشدی،
 کۆسۆب یئنہ باریشدی،
 گۆردۆم اؤنو باخچادا،
 گۆل بیغیردی بوخچادا،

⁵⁹ مآذون دنیر: مسکین مآذون اؤلسه قبری داشینا / یازون آمان! عشق ائوی دیر، داهی هئچ!

بوخچا گۈلۈ سۇلارمېش،
 درد جانېما دۇلارمېش،
 رنگىمى درد ساراتدې،
 گۈنلرىمى قاراتدې.
 گۈنلرىم گۈنلىدى،
 اۆرەگىم آتلىدى.
 گۈنش باتدى دۇنيادا،
 آتش سۇندۇ داخمادا.
 اوچغون داخمام قارالدى.
 قېز منى عشقه سالدې.
 عشق يامان اۇلارمېش.
 عشقه دۈشن سۇلارمېش.
 عاشق اولدوم باھارا،
 كۈنلۈمۈ باسدې يارا.
 يارا، ھجران ياراسې،
 تاپېلمازمېش چاراسې.
 قوشلارايىلە اۇتۇشدۇم،
 چاراسېنى سۈرۈشدۈم.
 قوشلار دئدى: «اى عاشق!
 گەت عشقىندە، اول صادق!
 دردىن سۆزۈن يارداندېر،

یار اولماسا، هارداندېر؟»

اوجغون داخما - ص ۴۶ - ۱۳۴۶.

۱۴. مشق

اردبیل محفل عرفانپمدېر

اردبیل شهر فضیلتدی شرف،
گلمه ای خصم تمیز یوردا طرف!
وطنیمدیر، بؤیوک ایرانپمدېر!

هئچ زمان دشمن اؤنؤندن قاچماز.
اثللرین خصمینہ قوینون آچماز،
بیر صداقتلی نگهبانپمدېر.

وطنی دشمنہ ساتماز سن تک،
اؤرادان قالخدې شرفلی بابک.
ملی عهدیم، اولو پیمانپمدېر.

گیرمه، کیرلتدی وجودون سویونو،
درده درمان یارادېب خالیق اؤنو.
اؤ طیبییمدیر، اؤ لقمانپمدېر.

عزتیم، تاریخیم، عاربمدې منیم،

افتخار ېمدې، مدار ېمدې منيم،
باب عالي، اولو ايوانېمدېر.

خالچاسېن، چيني خاناسېن چالدين،
سربه سر مُلكوُمۆ يېخدين، آلدېن!
وارث اولما، او منيم كانېمدېر!

اوتان! آيات مخالف اوخوما!
اردبيلدن كى چكىلمز مولا.
مذهبيم، آيه ي قرانېمدېر.

دُنيا چئىننسه ده، اول چئىننمز،
كىمسه ده وارلېغېن انكار ائده مز.
اردبيل بير اولو برهانېمدېر.

سن اونا خور باخاسان دا، نه غمىم؟
معبدى ايچره ياتېدېر علميم،
او منيم دهرده امكانېمدېر.
اردبيل محفل عرفانېمدېر.

اردبيل لوحه لرى - ص ۸ .

۱۵. ترجمہ سید بند

ترک قېلدى حياتې زهتابى

هر زمان جور ايله جفا گوردۇ،
دار دنيانى بى وفا گوردۇ.
سېنادې دوستو دشمنى يارى،
قارانې آغ، آغې قارا گوردۇ.
جانې قربانلىق اتديگى دوستو،
غير ايله يار و آشنا گوردۇ.
هر كيمه ياخشېلىق روا بيلدى،
اۋزۇنە قارشې ناروا گوردۇ.
يارې نين خستەسى، غمە دۆشگۈن،
يارا جان وئرمەدە شفا گوردۇ.
گۈزلى ياشلې قويدو اصحابى،
ترک قېلدى حياتې زهتابى!

قلب، مظلوملوعون دويار آغلار،
خاطرينه اۋنو سالار آغلار.
فرقتينده اۋنون دمام، ھى!
اۋرەگيم قاورولار، يانار، آغلار.

غضبى آشكارا چېخارمازسا،
 كۆورەلىب سىنە ايچرە زار آغلار.
 قور سالار جانا آتش حسرت،
 ياد گۆلر حالېمېزا، يار آغلار.
 آتامېز دۇنيادان كۆچۇب، دئەرك،
 دۆزگۆن، ائلدار، سەند، ياشار آغلار.
 گۆزلىرى ياشلې قويدو اصحابى،
 ترك قېلدې حياتې زەھتابى!

يورد يواسېنې بوش بوراخماياچاق،
 آياق اۆستۆندە ار-ارنلر اۇياق.
 يۇلونا دوستلارې دوام ائدەجك،
 قوراجاقلار مزارى اۆستە اۇچاق.
 دئدى اۇنلارا كيم كتاب اۇخويون،
 علمدير اسلحه، بيليكدى ياراق.
 قورخمايېن بيرگە تۇپلانېب يۇرۇيۇن،
 مدنى تۇپلو بير نشيدە قوراق.
 نوحەچى بير حزين سس ايله دئير،
 تۆكەرك گۆز ياشېن امان نە ساياق:
 گۆزلىرى ياشلې قويدو اصحابى،
 ترك قېلدې حياتې زەھتابى!

تبريز يۇللارېندا - ص ۷۰.

۱۶. منظومه لر

شاھ خدایندە

- ۱ -

تاریخین سۇنسوز رواقىندا منىم دە بىر رواقىم وار

بىر اولو «سلطانیه»⁶⁰ آدلې

بۇيۇك قىرىم،

بۇيۇك طاقىم

اوتاقىم وار.

«تان يوقوق»⁶¹ لاردان گلن، ھىچ سۇنمىەن قىزمار اوجاغىم

ھىم سېغىنماق چىن بوجاغىم وار.

من، محمد (ص) نىلىيم

⁶⁰ سلطانیه شەھرى، ھىجرى ۸ _ نىچى عصر دە تېرىزدن سۇنرا اورتا شىرقىن ان بۇيۇك علم و تجارت مركزى ایدی. بورادا قورولان «ابواب ابر» آدلې سلطانیه گونبىزى يانېندا، عصرىن بۇيۇك علمى مجموعهسى، دارالقرآن، مدرسه، دارالقانون، دارالشفاء، دارالضيافه، دارالسياده، دارالحديث تاسىس اولونموشدور. ھىمىن ايللر دە اسلام تاريخى نىن ان بۇيۇك معارف مركزىنە چئوريلن بو مجموعه، ايندى گۇزدن دۇشمۇش تخرىب اولونماقدادر. بو مجموعه نىن احداثى ۹ ايل سورموش و ۷۱۳ ق. ايلىندە قورتارمېشدېر. سلطان محمد خدایندە نىن مزارى ھىمىن مجموعه نىن ۴۸ مترلىك گونبىزى آلتىندادر.

⁶¹ تان يوقوق tan yuquq اسكى تۇرك ادبيات تاريخى نىن ايلک يازارلارېندان. اورخون آيىدەلرىندە آدې چكىلن يازار.

انسان اۆچۆن عزت وئرهن مسلک
عطرلی قۆینوم، قوجاغیم وار.

من ایشیق بخش ائتمیشم دنیالارا.
تاریخین هر بیر واراغیندا ایزیم قالمیش.
دھام تاریخی جانلاتمیش،
نبوغوم دنیانی سارمیش.
من گۆنشدن دوغموشام
الدہ چیراغیم وار.
اوجا داغلار باشیندا سؤنمه‌ین پارلاق ماباغیم وار.

- ۲ -

یئددی مسجد، «شام قازان» تک تیکدی سلطانیه ده
شاه خداوند، بورادا چوخلو احسان ائیلهدی.
حلی اول علامه‌نی، یۆزلر بۆیۆک عالم ایله
دعوت ائتدی شهره،
دانشگاه سلطانیه بنیان ائیلهدی.
هم نظام الدین مراغی^{۶۲}
هم محمد آملی^{۶۳}

⁶² عبدالملک نظام الدین مراغی او زامان، ایرانین قاضی القضاتی ایدی.

⁶³ محمد بن محمود آملی «نفایس الفنون» اثرینین صاحبی، سلطانیه‌ده استاد و مدرس ایدی.

خواجهی اعظم، رشید الدینی گئدی،

شهر سلطانیه قوردو،

دۆرد بوجاغین

اهل علمه باغ رضوان ائيله‌دی.

باخ، بو دانشگاه ایچینه

حلّی، «منهاج الکرامه» یازدی^{۶۴}

«نهج الحق»ی دیوان ائيله‌دی.

شیعه، حلّی چین بیرینجی دفعه

بوردا «آیه الله» سؤیله‌دی.

اوغلو «ایضاح الفوائد» یازدی

«تحصیل النّجات»،

«منبع الاسرار»ی انشاء قیلدی.^{۶۵}

بوردا، عزّ الدین زنجانی گلیب «تصریف» یازدی^{۶۶}

قوشچو اوغلو سؤنرالار.

حق یولون خلقه نمایان ائيله‌دی.

⁶⁴ علامه حلّی، سلطانیه‌ده ایکی مهم کتاب یازیبدر. بیرسی کلام علمینده «نهج الحق» و دیگرى امامت بحئنده «منهاج الکرامه» آدلانیر.

⁶⁵ علامه حلّی نین اوغلو «فخر المحققین» سلطانیه‌ده آدلیم استاد و مدرس ایدی. روایتیه گؤره، او، اؤن یاشیندا اجتهدا یتیشمیشدیر. ذکر اولان او کیتابدان علاوه، آتاسی نین «ارشاد الاذهان»، «مبادئ الاصول» و «تهذیب الاصول» اثرلرینی ده شرح اتمیشدیر. او هیجری ۷۷۱ _ نجی ایله وفات اندیددی.

⁶⁶ عزّ الدین اولو المعالی عبد الوهاب ابن ابراهیم زنجانی چوخ تانینمیش «التصریف» اثری نین مؤلفی دیر. بو کتاب قرتلر دیر علمی حوزهلرده تدریس اولونور. ملا سعد الدین تفتازانی بو اثره شرح یازیبدر.

مثلی یوخموش دُنیا، اؤل عصرده بو حوزهنین .
 خواجه اولجایتو، دمام،
 یۆز مدرّس، یۆز مؤذن، یۆز معلّم
 اورداه مهمان ائيله‌دی .
 بیر نّچه دارالضیّافه، بیر نّچه دارالسیّاده، بیر نّچه دارالشّفاء
 هم ده دارُ التّریّبه،
 قوردو اخلاص ایله،
 قانماز فارسی لقمان ائيله‌دی .
 شاه قازاندان سؤنرا دُنیا، نه توفان ائيله‌دی .
 عزتی، اخلاصی، اقبالی، صفانی
 قصریچؤن، دؤرد ارکان ائيله‌دی .
 «عقلی، بیر غواص دریای کمال علم تک
 جوهر ذاتبنا حیران ائيله‌دی.»
 تبریزین ربع رشیدی سین، مراغه حوزه سین
 شام قازان دانشگاهین، ارکین بؤیوک مفکوره سین،
 قاتدی سلطانیه یه، ایرانی توران ائيله‌دی .
 اولدو ایران، علم اوجاغی،
 اولدو تاریخین بوجاغی
 اولکده‌ده باشندان باشا تۆرکانه فرمان ائيله‌دی .
 یاندی ایچدن آغلایان مظلوملارا
 مظلومو خندان ائيله‌دی .

ياسا يازدى ائل اۇچۇن،
 قانون چىخارتدى ملتە
 يوردو تابان ائىلەدى.
 شاه خدابندە باغېشلانمېش دلاور حرتک
 حق درگاھېندا اۆز جانېنى قربان ائىلەدى.

- ۳ -

قوردو اردولاردا «کرباسیە» لر^{۶۷}
 کۆچ اندىردى مدرسه،
 ایللر بۇیونجا ائل ایلە
 چىخدى کرباسیەلردن چۇخلو عالمىر اۇگۇن
 حلّى نین شاگردى عزّ الدین أبى
 اۇنون «کشف الرّموز» ى
 يا که شمس الدین، شهید اؤل شیعە
 اۇنون «ارشاد الاذهان» ى
 ياکە جرجانى
 اۇنون «تجريد» ى، باللّهی دانېلمازدېر.
 نه يازسام من سنه آزدېر
 خدابندە، خدابندە ...

⁶⁷ «کرباسیە» آلاچىقدان قورولموش، ائل ایلە بىرلىکدە بايلاغا و قىشلاغا کۆچن سيار مکتب خانالار ایدى.
 بو مدرسهلرە تارىخى قايناقلاردا «مدرسه سياره کرباسیە سلطانیه» عنوانى وئریلیر.

- ۴ -

تاریخی انکار ائدەنلر باشېما يۆزلر بلالر گتدیلر

خولیلار ایچره سۆرۆکلرکن،

منیم اولادیمی غفلتده یۇخلاتدی

قادلر گتدیلر.

«کوروش» اویوردو، بورادا تۆرکۆ داندی

«آریا»لر گتدیلر.^{۶۸}

اۆز دۆنون، خلقه، چېخارت گیر اۆزگه دۆنلارا دئییب،

چۇخلو مۇدالار گتدیلر.

منتلریمه منتھالار گتدیلر.

کور عجم، باخ،

یېخدی سروی یئرلره یۆزلر ارن، یۆزلر ایگیید، یۆزلر اری.

بو بلانی اۆزگه لر یوخ، باشېما چۇخ آشینالر گتدیلر.

یاتمادی تورپاقدلا لاکین ارلریم

مُلکه، انوار الاهی دن ضیاءلر گتدیلر.

ایرانا چۇخ اصفیالار گتدیلر

⁶⁸ شاهچی تاریخ یازانلار، «نژاد» تئوریسینی اویدوراراق، هئچ بیر تاریخی سندده دایانمادان ایرانلیلاری بو نژادان حساب ائتدیلر ! و اثبات ائتمگه چالیشدیلر کی گویا بو نژادین ایلک انسان- میمونلاری سییریادان یزده و کرمانا گلمیشلر ! ایرانین اصل و حقیقی ملتی اولان تۆرکلری ایسه اجنبی و «اقوام وحشی» حساب ائتدیلر.

شاھ خدابندە، او حرّی
چون حدوٲ کبريالار گتديلر.

باخ دنی خصمە، اۋنو انکار ائديب
اسلام آدېنا داندېلار تاريخیمی
ديلدە چۈخلو ناسزالر گزديريب، چۈخ ناروالر گتديلر.
باشېما يۈزلر بلالار آچدې
مينلر ماجرالر گتديلر.

زنگان لوحەلری - ص ۱۵ .

آچېق مکتوب

خیالېمېن قوشو قاناد آچاراق،
یئنه اوچماق ایستیر سرحدن قېراق.
گئده دۇغما قارداش کرکوک ائلینه،
خلق شاعرلریندن آلا بیر سۇراق.

دیله بیرم سرین بیر نسیم اسه،
سلامیمی سرپه «صلاح نورسه».
«محمد عزته»، «عثمان مظلوما»،
شانلی بایاتلاردا گۇرسه هرکسه.

الیمده قلمیم وار، اوراقیم وار،
کرکوک گزمگه اشتیاقیم وار.
من کی قارداشېمی اونودمامېشام،
کۇنۇل تېنجېقدېران بیر فراقیم وار.

وطنیمه منیم باغلبدېر کۇکۇم،
بیلیرم یاماندېر، آغېردېر یوکۇم.
کودتالار ایچره نئجه بۇغولور،

آزادلیق حسرتلی منیم کرکۆکۆم.

وطندن وطنه گله بیلیمیرم،
بیر لحظه اولسادا گۆله بیلیمیرم.
شاهنشاه خلقیمی زالوتک سۆرور،
آنالار گۆزۆنۆ سیله بیلیمیرم.

قان آخېب بورادا داغدان دره‌دن،
شهیدلر مزاری آشېبدېر حددن.
بس منیم حالېما کیم یانسېن قارداش،
وطنیمده یم من وطنسيزم من.

دوتمازمی بیر قارداش قارداش، سؤراغېن؟
قورتارمازمې قورتلار الیندن جانېن؟
هئچ بیلیرسن نه‌لر گلیب باشېنا،
بو مبارز ایگیید آذربایجانېن؟

سيزه بسله‌میشم درین محبت،
بودا بیر وئرگیدیر، وئریب طبیعت.
اۆچ زادا باغلی‌دېر اصیل صنعتکار،
خلق، وطن سئوگیسی، بیرده صداقت.

قارداشېم كۆنلۆنه خلقىن گل آخاق،
گلجه گه درين ايناملا باخاق.
پولاد بىلكلرله قېۋېلجېملاردان،
خرمن - خرمن آتش تۆره سىن، چاخاق.

اميدىن قۇروياق آج يالاۋاجېن،
آرزو دىله گىينه قالاق محتاجېن.
قارداشېم گل منىم توت قۇللارېمدان،
بدنىمده واردېر ايزى قېرباجېن.

منىم اۆره گىيمده قېزدېر اليوى،
اگىلنجه ائىلمه گۆزەل دىليوى.
دئمىرم سن باشقا ائللرى سئومه،
آنجاك كى پرستش ائت اۆز ائليوى.

اۆره گىيمده منىم اۇدلار سۆنمه مىش،
خلقىن باشقاسېنا ھىچ دۇيۇنمه مىش.
شاعر قارداشلارېم بىليىرلر بونو،
اصىل بىر صنعتكار خلقىن دۆنمه مىش.

قارتال تەك گۆيلەردە سۆزە بېلىمىرم،
 شەير اينجىلەردىن دۆزە بېلىمىرم.
 بېلىمىرسەن سە قارداش، آگاه اول گيلن،
 اۆز آنا دىلمىدە يازا بېلىمىرم.

قەسە سالېلار منىم تەك شىرى،
 مەن قىرا بېلىمىرم، تەكجە، زەنجىرى.
 قۇرخورام او زمان ھايلاياسان كى،
 قارداشېن اولمايا داھا داي دىرى.

قولاغبوي شاخلە مەنە آ جۇمرد!
 بوراسېندادېركى بىر دە بۇيۇك درد:
 پۇلاد قۇللارېما اۇدلو زەنجىرى،
 سالمامېشېدېر آنجاق يالنىز بو نامرد.

مەن اۆزۇم چئورەمە قەس سالمېشام،
 اسكى خوليلارآ، آ، اى واھ! دالمېشام.
 يادلارېن وئردىگى كۇچۇك قۇلچاقلا،
 عجباً گۇر نەجە مشغول اولموشام.

قانمامېشام عصرىن واقعيتىن،

آنماپشام سړين من طبيعتين.
يئنې عصره اويغون مفكورهلردن،
قاچمېشېق، قاچېردېب اثل محبتين.

سارېلېب وجودلار خوليا ايچينده،
عقلىمىز گئديدير بير- بير بيچينده.
بيلمىشيك صنعتكار اوزموزو، ليك،
شعرى گرمىشيك بير قېزېن ساچيندا.

خيال ائيله مىشيك هر نه وار بيزده،
بيلمه مىشيك نه لر گئچير تېريزده.
قارداش بيز اسيريك، بير سوز يوخ، آنجاق،
اسارت سريمىز اوز ايچىمىزده.

آرادان قالدېراق گل بو نقصانى،
دويوبان آنلاياق يئنې زمانى.
مبارزليک ايله اوزوموز هئچ كى،
قورتاراق بندلردن بوتون دنيانى.

خلقىمىز قارنې آج، اگنى چېلپاقدېر،
منليگى ساتېلمېش يالېن آياقدېر.

عجبا قلمى صنعتكارلارېن،
نېيە بس آتشدن، قاندان ايراقدېر؟

عزيز قارداشلارېم قاپې باغلېدېر،
منى قېنامايېن سېنەم داغلېدېر.
دۇدېگېم بو كلمە افسانە دېگېل،
گلەجك گۇنلرېن شېرېن ناغلېدېر.

خلقى راحت نېچە ايگېد ياشادار،
يالان اۇلمالې كى اۇگود ياشادار.
دۇنيادا بېر گۇرچك وارسا، بودوركى،
انسانى بېر ايش، بېر اميد ياشادار.

من اونودمامېشام اسارتېمى،
دېگېشمەمېشم اۇز طېيىتېمى.
گۇردۇگۇن اۇ جۇشغون دېللى آصالنام،
بوراخماياجاغام حقيقتېمى.

ايندى دە بېز دايم جمە گلېرىك،
آنجا قورتولوشا نقشە چكېرىك.
كۆك آغاچې قارداش امېريالېزمېن،

بیلیرسنمی پوکدور، چوخداکی چوروک.

ازلدن اولموشدون سن من ایله یار،
دادیما یئتیش کی اولدوم گرفتار.
اؤزۆن کی بیلیرسن، ای دؤغما کرکوک!
منیمده یوکسلمیش بیر تاریخیم وار.

یابانچی باخماییر شانپما منیم،
قارا ایزلر سالیر قانپما منیم.
بیلیرسن آی قارداش! قفسده نئجه،
ایلانلار بوراخیر جانپما منیم.

بورادا بویلانمیش اؤغوزلار بویو،
دده قورقود بوردا سویلامیش سویو.
بیلیرسن اؤزۆن کی قوجا تبریزین،
نه گلیمیش باشنا تاریخلر بویو.

بوردا بولانبیق سو آخان دگیلیر،
کیمسه بیر جومردی ییخان دگیلیر.
بیلیرسن اؤزۆن کی آذربایجانلی،
کرپیچ آراسپندان چپخان دگیلیر.

انسانلار بیر- بیرە ازلدن یاردېر،
منه ده، سنه ده بو دُنیا داردېر.
بیلیرسن کی منیم وورغونوم، رضام،
مشفقیم، راحمیم، صائیم واردېر.

هچ بیلیرسن ده کی ایندی بو زمان،
منیم احوالیم چوخ یاماندېر یامان؟
حبیب ساهرلریم، جوشغونلاریم چین،
یالقېزلیق اۆلکەسی اۆلموشدور مکان؟

وطنیمی منیم قوردلار آلپلار،
قېز بلجا گۆللریم بیر- بیر سۆلوبلار.
آذر اوغلولاریم، مدینهلریم،
آیرېلیق دۆشگۆنۆ ایندی اۆلوبلار.

دۆزگۆن-م، آی دوستلار! دۆشمۆشم اوزاق،
یۆخدور ائلدن باشقا منه بیر دایاق.
استقبال نغمه سین قالدېر گۆیلره،
کرکۆکلۆ کرکۆکه گله جک قوناق.

آذربایجان‌دان مکتوب

منیم اسکی آشنام، دۇغما قارداشیم،
منیم مرحمتلی حیات سېرداشیم.
کئچمیشیم شیمشکدن فېرتینالاردان،
چۇخ بلالار گۇرۇب بلالی باشیم.

اسکی‌دن منیم‌دیر بو یورد، بو چمن،
جانیم‌دیر شانیم‌دیر بو شانلی وطن.
منی یاخشې دینله، کرکوک بۇلیؤلۆ!
سنی اۇخساییرام توفان ایچیندن.

سنین سۆزلرینی من ایزله‌ییردیم،
آذربایجانیمدا یۆل گۆزله‌ییردیم.
بۇیۆک دایاق ایدی منه غرورون،
گۆرمۆردۆنمۆ یادی چۇخ دیزله‌ییردیم!

شعریمدن قانلی بیر دفتر دیزمیشدیم،
گۆیده گۆیرچینین قانین سیزمیشدیم.

كر كۆكلۆ محمد صادق آدېنى،
 آنا ورقىندە اۈنون يازمېشدىم.

اىستى تموز آيى قارا بىر گۆنۆ،
 بولوتلا توتولدو گۆنشىن اۈنۆ.
 دئدىلەر كى: كۆچدۆ محمد صادق،
 گئرىيە بوراخدى سئودىكلرىنى.

تېرىزىمدە ارگىم قارا باغلادى،
 ياش تۆكۈبن ھاوار – ھاوار آغلادى.
 اوچغون ذرۋەلرى قانلا ايسلاندى،
 آمان! ايواھ! نئجە اۆرەك داغلادى!

دئىردىم كر كۆكە گلرم قوناق،
 بىر – بىرىمىز اۈچۈن اولار بىق داياق.
 سىنلە گۆرۈشۈپ شىلىك ائدەرم،
 نە كى باغلا يارام بىر قارا باشاق.

دئىردىم گلرسن سىندە بىر بىزە،
 عزيزلىكلە چېخىب مجلسىمىزە.
 بىزە نغمەلرلە اۆرەك اولارسان،
 او جۇشغون دىلىنلە گلرسن سۆزە.

بيرليكه دوتاريق مجلسده دمي،
قوجامان - مجرب بير آتا كيمي.
اؤيره درسن بيزه مبارزليغي،
وئهرسن اليمه ايتي قلمي.

آچيب صحيفه سين ابديتين،
قاندېرارسان بيزه اٲل محبتين.
بو ظالم ياد اٲللي اشغالچي لارا،
گؤسترهريك خلقين شانېن قدرتين.

كؤنلؤمدور كؤنلؤنؤن قارداش سپرداشي،
دوتاجاق آبيدن بوردا هر داشي.
آخي شانلي خلقين بيليرسن كيمدير؟
مني مٲتيمين دؤغما قارداشي.

ازلدن خلقيوه حرمتيم واردېر،
وطنيمده منيم شؤهرتيم واردېر.
اشغالچي يادلارا نفرتيم واردېر،
يئنيلمز مبارز قدرتيم واردېر.

بودور اۆز خلقیمه سۆز وئره جگیم،
 نغمه یله یوردووا بیر گله جگیم.
 اینام بسله میشم چوخ دینلیمیشم،
 شن بیر گله جگیم، من گله جگیم!

گله جک، گله جک! آ صادق! اینان،
 بو بیر حقیقتدیر، نه لازم یالان؟
 آنالار دئیبلر، من اینانیرام،
 اۆله جکدیر اۆلن، گۆره جک قالان.

آما سن اۆلمزسن، یاشارسان هر آن،
 خلقیوین کۆنلۆنده قالارسان اینان.
 هجرى دده کیمی فضولی تکی،
 چکیلەجک آدېن سنین هر زمان.

خلقیوه، دیلیوه سن عاشق ایدین،
 اوجا ذروه لر تام لایق ایدین.
 اینجیدین، دردچکدین، یالقېرجا قالدېن،
 «فصل ائدیلدین، چونکو سن صادق ایدین».

دوغرودور، آی «جوشغون دویغو» لو آتام!

فەسل اۆلور بورادا صادقلار تمام.
لاكن سۇن قۇياچاق بونا اولوسلار،
بو سۆزە وارېمدېر دريندن اينام.

صادقلار داھا فەسل ائىلىمىيەجك،
ائىللرين قدرتى ظلمۇ اگىەجك.
سنىن اولادلارېن گونە چىخاچاق،
آذربايجانلېدا خوش گۆن گۆرەجك.

قازمېشام كۆنلۇمدە سنىن قېرىنى،
سېلىمىشم غمىنى، تام كدرىنى.
گۆرمۇشم غرورلو - شرفلى ائلىن،
قۇيمايېر قالسېن بۇش اصلا يئرىنى.

ساواشا خاضېرلېر يېرلىكدە اۇزۇن،
بىزىم تەك يادلارا چاخاراق گۆزۇن.
منلىگىن ساتمايېر بىر قارا پولا،
اۇز آنادىلىندە سۆيلەيېر سۆزۇن.

يئنە گەلدى دىلە آە نە گۆزەل سۆز،
«آنا، آنا!»، قىربان سەنە ايكى گۆز.

بوراخماياجاغام سنى ھىچ زماڭ،

دۆزگۈڭىم، ايلقارېم دۇغرو، سۆزۈم دۆز...

كىچىك شعرلر - ص ۴۰ - ۱۹۶۷ نجى ايلده يازيلمىش (۱۳۴۶ ش.).

آچېردې سحر

-۱-

كۆلك قالخېب دۇلاشېردې چۇوغونلو بېر ھاۋادا،
 ھۇندۇر داغلار ياتمېش، باشقا يۇخ ايدى ھىچ سس - صدا.
 قارا گىجھ آپارمېشدي آخېشلارې يوخويا،
 شاختا امكان بوراخمېردې جاناوارلار اولويا.
 كند آشاغې درين بېر چاى آغېر - آغېر آخېردې،
 آغ گىيىملى بېر تك آغاج، اوزاقلارا باخېردې.
 اودقون - داشغېن سئل سولارې سېخېلمېشدى شاختادان،
 درەلردە تۆلكۆ بگىمېش، تپەلردە قار - بوران.
 دليكلرى، چالالارې شپە دوتوب باسېردى
 ھارداسا بېر آلچاق آخېش، بئلە زۇرا سوسوردو.
 دار بېر جېغېر بوروش - بوروش باسېلېردې قارلارا،
 آت - اولاقلار آچان ردلر، اۇرتۆلۆردۆ آستاچا.
 بو جېغېرا قانلې - قانلې لۆت آياقلار قۇيولوب،
 قالېن - قالېن دابانلاردان قات - قات درى سۇيولوب
 بو جېغېردا اۇنلار انسان، چاتېلارلا سۇرۆنۆب،
 پارا - پارا چوللارېدا قېزبل قانا بۇرۆنۆب.

بو جېغېردا اۇنلار گلېن آتالار اۆستە قاچېلىپ،
 سحر - آخشام دورغون گۆنش مېنلر لئشە ساجېلىپ.
 ساعاتدا بېر اۇنلار قادېن داش اۆستۆندە اۆتۈروب،
 بالالارېن بئللرېندىن آچېپ، سۆددىن دۆيۈروب.
 بو جېغېردا خانلار - بېگىلر احتراملا آتلاىپ
 يانلارېندىن اۆتن كېمسە اۇنلرېندە قاتلاىپ.
 بو جېغېردا يالقېزلارې جانلارلار يۆرۈيۈپ
 دوتوب بۇغوب، لئشلىرىنى ياماجلاردان سۆرۈيۈپ.
 بو جېغېردان گەۋەنچىلر اۇباشداندان اۆتۈبلر،
 ارباب اۆترو داغ - داشلار، بئعار ايشە گئدىلر.
 مېنلر آنا اۆرەكلرى داغلانېدىر بورادا.
 مېنلر اېگىد بو جېغېردا باغلانېدىر آتالار
 اكينچىلر يۇرغون - يۇرغون آخشام بوردان كچىلر،
 شاھلار بوردا يېغوا قوروب قېزېل شراب اىچىلر.
 دار بېر جېغېر بوروش - بوروش باسېلېردې قارلار،
 آت اولاقلار آچان ردلر اۆرتۈلدۈرۈ آستاجا.
 كۆلك قالخېپ دۇلاشېردې چۈۋوغونلو بېر ھاۋادا،
 ھۆندۈر داغلار ياتېب باشقا يۇخ ايدى ھىچ سس - صدا.
 ظلمت اىچرە زورلانېردې آمانسېز بېر چۈۋوغون - قار،
 آنجاق چنلر آراسېندا سئچىلېردى داخمالار.
 وېىلدېيا ايز سالېردې گاھدان سسى ايتلرېن،

كۆلك ھردن شپەلىرى ياتېردېردى ان قلىن .
گئجە اۆتمۆش يارېسېندان، يۇخلامېشدى طبيعت،
بۆرۈمۆشۇ كندىن ايچىن قويروقلو بىر چن - ظلمت .
ياتېشمېشدى چۆلدە دۆشن ھر داغ، آخېش، ھر قايا،
حتا كۆلك يۈرولموشدو، ايستەيىردى يوخلايا .
«جناپ سروان» ساراينېندان لاكن ايشېق ساچېردى،
ساراي دۆرە قارانلېغى - دومانلارې بېچېردى .
ساراي ايچى سانكى اصلا چۆلدن يۇخموش خبرى،
قالمامېشدىر اۇردا ھىچ بىر قۇجا قېشېن اثرى .
اۇينايردى آغ ديواردا سوزمانېنېن كۆلگەسى،
سۆرۈوردۇ ايستىلىكلە تارېن اينجە خوش سسى .
قاوزانېردى، يئىلييردى، تېترەيىردى زخمەلر،
باجارېقلى آلرلېلە، آچېلېردى پردەلر،
پنجرەنېن پردەسىسە، گۆستېرىدى بونلارې،
آخېشېردى اۈنون اۈستە رقصلىرىن دە بىياري .
فرماندھىن دۈلغون گۆزۈ بو رقصلىرە باخېردى .
اۈجنايىن دورەسىنى، بۆرۈمۆشۇ قادېنلار،
كىمىسى لۆت، كىمى پالتار ايچرە، سانكى نوباھار .
كىمى اۈنون باشېن آلېب اينجە بودو اۈستۈنە،
كىمىسى دە گلاب تۆكۈر آياغېنېن پوستۈنە .
كىمى آچېب سىنەسىنى، چىچېك سىرىب اۈزۈنە،

كىمىسى دە خمار گۆزۈن تىكىپ اۈنون گۆزۈنە.
 كىمى قېزىل ياناغى ايله اۈخشايرىدى شىلىگى.
 «بابا كرم» ھاۋاسىلە اۈينايرىدى بىرىسى،
 ان آشاغى يۈنگۈل ماھنى اۈخويوردو كىمىسى.
 بىردە قالخىدى آلنى اۈستە فرماندھىن گۆزلىرى،
 تىز سارسىتىدى قادىنلارنى باخشىپىن كۆزلىرى.
 چكىلدىلر بىر بوجاغا اينجە بدن قادىنلار،
 سوسدو ھىرزاد حتا كۆلگە، حتا شراب، حتا تار.
 بۆتۈن ساراي انتظارلا اۈ جىناپا تىكىدى گۆز،
 كىمسەدە يۈخ ھىچ سىس - سىمىر، كۆنۈللردە سوسدو سۆز.
 نىچە لحظە آغىر سكوت باسدى تمام سارايى،
 بوردا چۆكدۈ اىچرىيە چۆلۈن سىس - كۆيۈ، ھاىى،
 بورولاراق وپىلدايدى كۆلك بىر آن ائشىكىدە،
 سرخۇشلاردا آنلادىلار قېش دوروبدور كئشىكىدە.
 انتظارا سۈن وئرىلدى، سۆزە گلدى اۈ شىطان
 ھامى قېرىدى قولاقلارىن ھىرە ائتىدى بىر گىمان.
 كىمى دئدى:
 - ۋاى الله اى، من چاشدېمى ھارادا؟
 كىم دۆشۈندۈ:
 - گۆرەسن كى كىم اۈلەجك آرادا؟
 الله نەدىر بو حالتىن، بو غضىين سىبى؟

اۋ باغېردې:

- كجاس گلناز؟

و تىترەدى نفسى.

سكوت ايچرە فېرلانېبان قايىدېردې گۆر سسى،

بىر آن كىچىدى، سس - سىمىر يۇخ، بىردە دئدى:

- آ مراد!

سارايدا سس، چۆلدە كۆلك، قۇپارتىدلار داد - بئداد.

يئنه دە يۇخ جواب وئرنەن، اۋ باغېردې:

- ها! گم شىن!

و قادیلار داغېم - داغېم باسدې چۆلە بىر - بىرىن.

بىر لحظه دە سارای دۆلو باسېم - باسېم انساندان،

قالماڧى ھىچ نە بىر اثر، نە دە بىر ایز، نە نشان.

چۆكمۆش ایدى قېزىل شراب گۆزلىرىنىن ايچىنە،

قالخمېش ایدى گۆر بىر ھوس اۆرەگىنىن دىيىنە.

خولیلارېن عالمىندە چېخمېش ایدى اۋزۇندىن،

دۆلغون غضب چاخماقدايدې بۇش سارايدا گۆزۇندىن.

گاھدان يئردە قالان تارېن سىملىرىنى بوروردو،

گاھدانسادا اودقونوردو، نفس - نفس ووروردو.

آغ دیوارا بىردىن چۆكدۆ جانلې قارا بىر كۆلگە،

آچېق قاپې بىر تىترەدى جناب سروان اۋنۇندە.

بودور، مراد ايچرىدە اۋوا - اۋوا گۆزلىرىن،

گۆرن كىمى فرماندهى ايتيرميشدى سۆزلىرىن.

– بلە قربان!

دئيه! دوردو سۇيۇد كىمى قېراقددا،

اۆره گىندە دۆنە – دۆنە چاغېرېردې:

– بېسىمىلا!

فرماندهين دۆلغون گۆزۇ چاخدي بېردن مرادا،

اىستەدى كى قالخېب جوما ياغدېرا مېن بېر قادا.

لاكن لېين چىننېرك:

– بگو بېنم چى شد /ين؟

دئيه، دوردو، چېرېناراق دالې وئردى نفسين.

– يا الله ھى!

دئيه مراد بئله آچدي اۆز سىين:

– بلە قربان درخمتم!

و تېترەدى قېچلارى.

– كجاس گلناز پېرسوخته!

اۇ قۇپارتدي ھاوارې.

فرمانده اۆز نظريندن كئچيرىردى گۆلنازى.

سانكى بېردە آغاچ آرا باسدېلار بېر پاوازى،

اۇ باغېردې:

– پاشو، گم شو، بختره رو بيار /ينجا؟

اياق اۆستە قالخدي بېردە تعظيمينه اگىلدى،

– چىشم قىربان!

دئىيە – دئىيە قاباغىندا بۇزۇلۇپ،

دۆشۈنەركى مراد چىخىدى دالې – دالې سارايدان،

سېزىلداي چۆلدە كۆلك، دۇلاشاراق بو زمان.

– داھا گىتەمك!

دئىيە مراد، اۋزۇن سالدې بايىرا،

ياتېشمېشىدى تامام دۇنيا، يۈخ ايدى ھىچ سىس – سىمىر،

آنجاك كۆلك اولموش ايدى طبيعتدە بىر اسىر.

ياخاسېنى قالدېرارق موراد دئىدى:

– بىسىمىلاھ!

لاكن شاختا سانمايىردى نە خان، نە شاھ، نە الله!

سالانېردى بوز قىندىلى بوغلارېندان مرادېن،

يۈكسلىدىرىدى گىدە – گىدە شاختا، كۆلك بىدادېن.

جۆر بە جۆرە مەكۈرەلر كىچىرتىدە بىر آندا،

– گرەك گىتەمك خان بويورور،

دئىيە دوردو بىرياندا.

شاختا مەجال وئرمەيىردى ھىچ بىر فەكرە دورماغا،

ناچار مراد:

– گرەك گىدەم اوشاقلارې يېغماغا،

دئىيە جومدو چۆلە، بىردىن آياق قۇيدو قاچماغا.

- ۲ -

بودور، ايندى گىتمك سارايدان گرەك،
 گۆلناز داخماسېندا نە واردېر گۆرەك.
 ساراينىن آلتېندىن بير قات آشاغې.
 سريليدير قارا خانلېغېن باغې.
 قار - چووغون ھاوادان شىتله تۆكۆر،
 قوجا آغاجلارې آغلىغا بۆكۆر.
 باخچادان اوتايا آلچاق داخمالار،
 گىيىنىپ آخ باشاق، توتقولايب قار.
 نە سس وار نە صدا، ظلمتدير آنجاق،
 گۆنشدىن سحردين يۇخدور ھىچ سۇراق.
 قار تۆكۆر آمانسېز، سانماير ھىچ نە،
 چۆكۆر قارا دومان دۆزە چمنە.
 آنجاق گاھدان گاھا ايتلرين سسى،
 قالخاركن دىنلەير آزان ھر كسى.
 داھا بوردا يۇخدور خانلېقدان خبر،
 گۆرۆنمۆر بورادا سارايدان اثر.
 داخمالار قوينوندا اوجا بير گونبد،
 سانجېلېپ قارلارا دوروبدور برت - برت.
 بير امامزادانېن نشانېدېر بو،
 آپقېدېر رعيتە قوجاغې، قوينو.

دردلی لر گنجهلر بورادا قالیر،
 صدق ایله یاپیشیب مطلبین آلیر،
 مظلوملار بورایا پناه گتیریر،
 جگرلر داغبدان مین آه گتیریر.
 قادبتلار نذیرین بورایا وئیریر،
 سؤزلؤلر سؤزلرین بورایا دئییر.
 بۆتۆن قههرلیلر گلیب آغلاپیر،
 امیدسیز کیمسه لر امید باغلاپیر،
 خان ایسه بورایا آند - ماند ایچیر،
 رعیتین بۆینونو سۆنۆل تک بیچیر.
 بورانین خدامی ملا بالادیر،
 اؤنوندور بورادا هر نه کی واردیر.
 تاریخیندن آنجاق بلال آگاهدیر،
 باشقا کیمسه بیلیمک بؤیۆک گناه دیر.
 گۆنبدی گنجهنین باغرینې بیچیر،
 تۇپا - تۇپا قاری، چووغونو ایچیر.
 کۆلکدن - شاختادان کئچیب چراغی،
 قار ایله آغارېب یاشېل باشاغی.
 داخمالار بورویوب دۆرد - دۆره سینى،
 چن باسېب گیزله بیر شن ذروه سینى.
 اوزاقدان باخاندا، سانکی بیر آنا،

بالالارېن يېغىب اۇيان - بويانا.
 بودور آز اويانا، ايتلر اۇلايېر،
 بوروشلاردا كۆلك سسین دولايېر.
 ظلمتدە دايۇخدور باشقا سس، آنجاق،
 هو! وورورساندا، هو! ائشیدیر قولاق،
 ياتېب يئر، ياتېب گوئی، ياتېب طبیعت،
 بورویوبدور كندی آغېر بیر ظلمت.
 آنجاق قار نەدنسە ياتېشماق بيلمیر،
 قارا اۆرەگینین پاسېنی سيلمیر.
 فاغېرا - یۇخسولا قان یاش ایچیردیر،
 جانلارا مین کسگین قېلېنچ كئچیردیر.
 قورخورسا، اۆلكۆرسە جناب سرواندان،
 قصاصینی آلېر خستە جانلاردان.
 قالانېر، قالانېر، سانمايېر هئچ نە،
 کیم بیلیر نە اۇلا؟ بۇغازدېر گئجه.
 کیم بیلیر اوچوردا هانکې داخمانې،
 کیم بیلیر آغلادا هانکې انسانې؟
 کیم بیلیر باتېرا هانکې اولدوزو،
 کیم بیلیر قارالدا هانکې گۆندۆزۆ؟
 کیم بیلیر آغاردا هانکې ساچلارې،
 کیم بیلیر قارالدا هانکې یاخانې.

کیم بیلیر قۇجالدا ھانکې قۇچلاری؟
 کیم بیلیر جېردېرا ھانکې چوخانی؟
 قارلې بیر گئجه دیر، اۆره گیی ظلمت،
 یارادېر مشقت، یارادېر ذلت.
 یاتېب یئر، یاتېب گوئی، یاتېب طبیعت،
 بورویوبدور کندی آغېر بیر ظلمت.
 بیر آرجا اویانلیق ایتلر اولایېر،
 بوروشلاردا کۆلک سسی دؤلایېر.
 وېیلتی سالېرې دار تنگه لره،
 دایانمېب، چېرېنېر ھاوادا - یئرده.

بودور، دېب تنگه ده جانسېز بیر ایشېق،
 دئمک اورددا واردېر بیر نئچه آېیق.
 بو ظلمت ایچینده اۇیاق وار دئمک،
 فرماندهدن باشقا کیمسه دیر گۆره ک.
 فدایی «مختار» بن آروادې گۆلناز،
 گئجه نین قوینوندا ائیله بیر نیاز:

باغلار سیلکیندی باردان،
 دشمن کام آلدې یاردان.
 نؤلا بیر خوش گۆن گله،

بىزىدە قورتاراقى داردان.

اۋدلان فلک، يان فلک،

قلىبن اۋلسون قان فلک،

كىمىنە درد وئىرىسن،

كىمىنە درمان فلک.

- ۳ -

اۋچ گۆنۈن ايچىندە باسېلدى تېرىز،

انسانلېقدان داھا قالمامېشدىر ايز.

بىرچۇخ فدايىنى داردان آسمېشلار،

امامزادە يادا قدم باسېشلار.

گلمېشىدى بورايا جناب سروان،

كندستان اھلىنە دئىيردى قان! قان!

فدايى مختارې گۆللەلەمېشىدىر،

- آروادې بىزىمدىر!

كندە دئىمېشىدىر.

- ۴ -

آرخ دىيىندە آغ گئىنمىش گۆيۈمتۆل بىر سرو آغاچې،

قارا قېشا ھىچ باخمادان يۆكسلىمىشىدى باشدا تاجى.

اۋرەگىندە قۇرخو، مورد يۈنەلىردى اۋنا سارې،

آزاد سروين اۋنۆندە اۋ، اۋخويوردو آراز بارې:

آرخ دییینده بویلانان سرو،
 عۆمۆر سۆرمه غرور ایله.
 رخصت یوخدور کیمسه بوردا،
 بیر یاشاسین سرور ایله.

سن تکی هر گۆزهل مخلوق،
 قربانلیقدیر بیر هوسه.
 بیر هوسدن اۆترۆ بوردا،
 سنون وئرلییر مین نفسه.

شادلیق بوردا حرام اولار،
 چیچکلنن هر باهارا.
 بوردا بۆلبۆل سینه سینه
 وورورلار مین آجی یارا.

ایسته سنسه آسوده لیک،
 قاتلان دیزه آرتیق قالخما.
 گۆزه للیک قوی نابود اولسون،
 افقلره باغین باخما.

- ۵ -

مایدانلاری، کههرلرین، بوزلانمیشدی یالاری،
 کۆلک گۆیده اؤینادیردی کیم سیز - یالقیز آغ قاری.
 قوش باشیلار دومانلیقدان رقص ائدیردی قالخبان،

آخ تۆكلر تك سريليردى قارلار اۆسته تازادان.
 چيگينيه بير «بئرنو» اتميش چاتما قاشلي جوان گۆلناز،
 آغ آتينا مينميش ايدى.
 سۆرۆتلۆردۆ فرماندهين نعيشيني قار اۆستۆندە،
 دنە - دنە بوز دۆنموشدو صوراتي نېن پۆستۆندە.

- ۶ -

ظلمتين اۆره گيگين دئشيردى بئرنو،
 قېزېل بير سحردين وئيردى خبر.
 سۆكۆلۆر دان يئرى، آچېردې سحر.

سۆگى دۇنياسيندا محبت جوشسا،
 دايانانماز قارشې نە سروان، نە خان!
 گۆستريپ هر زمان بو حقيقتى،
 دورو گۆزگۆسۆندە قوجامان زمان.

آي قالاسي

قوزو اوتلور گؤي ياماچدا،
 قارانقوش اوخور آغاچدا،
 قېز، چؤره گي ياپېر ساجدا،
 يار قايدېر اوتاي يالدا،
 آيرېلېرې قېز ملالدا.

گؤي پري سي بولود ساغېر،
 ياغېش ياغېر آغېر – آغېر،
 منيم ده ائليمي چاغېر،
 دوراق سلاملي سمايا،
 نماز ده اولدوزا آيا.

داغ دره ده چاي بورولود،
 هر ياندا سويو دورولود،
 اٲل گلدي اٲولر قورولود،
 بيرجه منيم اٲليم قالدي،
 گلমে دي گؤنؤم قارالدي.

گۈرۈلدۈرۈ جۈشغون سىلەر،
 قېزىلدېرى ايتى يىللەر،
 گئىدىن دئىين كۈچۈن ائلەر،
 قېش گلىدى غملر اوجالدى،
 داغلار آغاجلار قۇجالدى؟

گۈنش ساچېر، ھاوا سازدېر،
 چشمە باشې قوشدور قازدېر،
 يامان گۈنۈن غمرو آزدېر،
 يامانلىق بىر ماته ساتماز،
 ياخشىلىغى كىمسە آتماز.

اۋىنايېرى دۈزدە جىران،
 قاوزانېرى يالدا داوشان،
 دايانمايېر نازلى مېمان.
 گۈرۈنمەمىش تىز ساووشور،
 ھجرىندە كۈنلۈم قاووشور.

آداخلى قېز خۇش آوازلى،
 قاش موغانلى گۈز شىرازلى،

خمار - خمار، نازلې - نازلې،
 اوغرایېر بولاغا سارې،
 یال تپهده دوروب یارې.

یاز گۆنشی قار اریتدی،
 قوجالېغېن آغاچ سیلکدی،
 بایرام گلدی، بوز آی بیتدی،
 سنین بایرامېن نه کاسدې،
 باختې مېن آیناسې تاسدې.

گۆنش سحر مُلک آلاندا،
 لاله لر تندیر سالاندا،
 بومباردوماندا، تالاندا،
 قول آدیله آلدې دشمن،
 هېجقېرتېیا سالدې دشمن.

ملعون قارې هاوارلادې،
 لاپ قاپېدا دادارلادې،
 برک بئلینی دۇنقارلادې،
 ایکی گۆزۆنۆ برهلتدی،
 بو حالا منی او گتدی.

بايرام وقتى موغان يوردو،
 موغان يوردو، جانان يوردو،
 سن كى يۇخسان فغان يوردو،
 دشمن بيزى درده سالدې،
 شادلىغىمىزې او آلدې.

كۆنۆل دۆزمۇر آيرىلغا،
 فلک ئىچىن اندىر جفا؟
 ھاچان بىتر بو ماجرا،
 كۆنلۆمۇ ھىجران داغ ائتدى،
 وار - يۇخومو غم داغىتدى.

بۇز آى بىتدى شاختا آشدې،
 كۆل دىيىندىن داوشان قاشدې،
 كۆچ زمانى ياخبىلاشدې،
 آى قالاسې باخ اوتايا
 سلام وئر ائله اۇايا.

آى قالاسې داشلى داشلى
 گۆنش ساچىر ساشلى ساشلى

ايگي گۆزۆم قالبب ياشلي
اٲللر ياربما يار اۆلسون،
ياربن يولو هامار اۆلسون!

آي قالاسي! اٲللريوه،
تئز ساوولان يٲللريوه.
داش آشبران سٲللريوه،
سؤيله منيم احواليمي،
دئينه بو غملي حاليمي.

گۆنش ساچاغبن آتبيدي،
اٲللر هاميسي چاتبيدي،
يار اٲلي هاردا ياتبيدي،
آي قالاسي! يارحالبن وئر،
باخ اوتايا احوالبن وئر.

چايلاربن چشمهن آخاندا،
گۆنش داغلاردان باخاندا.
خېش – آلتلاري تاخاندا،
اٲل ساوولار قاتار – قاتار،
يار، ياربني بوردا تاپار.

آى قالاسى ظلوم قالدې،
 نئچۇن جفاكار اوجالدى؟
 ياربمې كىم قېراق سالدې؟
 گۆزۇم حلە يۇلوندادېر،
 ساغېندادېر، سۇلوندادېر.

آى قالاسى! صفا بىسلر،
 انسانلارې وفا بىسلر،
 فلک نئچۇن جفا بىسلر؟
 قارقېنىمېشا وفا اۇيرەت،
 وفا، وفا، وفا اۇيرەت!

بولود بۇز آيدا جالانار،
 سو گۇى بوز اۆستە قالانار،
 دالغالارې چالخالانار،
 دلىك آچار سۆزەر آلتا،
 خېردا بوزو دۆزەر آلتا.

يورد گۆستەرن دوران زمان،
 آلاچېغې قوران زمان،

دېرەك يىترە ووران زمان،
بىر قوش اۋلوب من اوچايدېم،
تئز سنە سارې قاچايدېم.

اٹل يۈكۈ كۆچدە قالانار،
دوۋدە تاي يېرغالانار،
قېزىن سېھنگى جالانار،
اۋغلان اۋجون آچار ايچر،
كۆلۈتۈن غمىنى بېچر.

اوزالدا گۆي قورشاغې،
قار باساندا باخچا — باغې،
چن دوتاندا تپە داغې،
باخ دوتغون قارالتېلار،
دئىيرلر اٹلر اۋرادا.

آي قالاسې داغ ترەسى،
جنگل كندى نين درەسى،
آي نە ياماندېر برەسى،
يۈل تاپ گندىم جنگلە من،
نېنى تاپېم اۋ كندىن.

ياز گۆنلرى نظام - نظام،
 ائلر سنه يۇللار سلام،
 اللرينده ده دۇلو جام،
 ياللارېن دۇشۇن سولانار،
 دورەوى چاپلار دۇلانار.

آى قالاسې! يازدا بيتدى،
 گلەمدى يار، گويلا ايتدى،
 دئيرلر بير ديلى گئتدى،
 بيرده دا گلەز بورايا،
 بئلنچىك محنت سرايا.

آى قالاسې! سۇيله يارا،
 گۆزەل كەلىك باتدې قارا،
 ساغالسايدي هر بير يارا،
 ديل ياراسې ھىچ ساغالماز،
 بير آن بئله راحت قالماز.

شاخدى گۆيدەكى قونودلار،
 گۆيەردى جۇشدو بولودلار،

سئل - سولارا دۆشدۆ قوردلار،
 شاققېلداسېن قۇی سئلرین،
 چیگینیوه دۆشسون تئلرین.

سندھ بیتر گؤل یاسمن،
 باغېشلارام جان سنه من،
 جان نه دی؟ هر بیر زاد سن - سن،
 آی قالاسې صفا یوردو،
 صفا یوردو، خدا یوردو.

قېز بئچه نی کیشلیه نده،
 نهرانی گۆن دیشلیه نده،
 دگیرمانی ایشلیه نده،
 باخ اوتایا سلام گۆندهر،
 نیسگیل دولو پیام گۆندهر.

آی قالاسې! چشمه ن آخسېن،
 دیوارلارېن هایلا شاخسېن،
 گۆزهللرین سنه باخسېن،
 سنه هامې حیران اولسون،
 سندن کئچن حیران اولسون.

آی قالاسې! چېځ سمايا،
دردلریمی سؤيله آيا،
كۆنلۆمه اول محكم پايا،
درد - غملر يۇخسا يېخدي،
قارا گۆنلر اؤنو سېخدي.

آی قالاسې! جان پاراسې،
گۆزۆمۆن آغې قاراسې،
كۆر اۇغلونون گھواراسې،
دۆشمه قېراق اؤز جانېندان،
شانلې آذربايجانېندان.

نوجهدهه يا ناهرانا،
تازاكنده، گوراوانا،
ناھا، انديزه، هريانا،
سن ليچيملى گۆزهتچى اول،
اۇنلارا وئر بير آچىق يۇل.

آی قالاسې! آزاد اولسون،
قددى بؤيو شمشاد اولسون،

بوتای کندلر آباد اؤلسون،
 بوردادا مکتب آچېلسېن،
 کتابلارا گۆن ساچېلسېن.

آی قالاسې! وئر نفسین،
 سسلندیر ائلر جرسین،
 آت دئنه، دُنیا هوسین،
 انسان گرہک پاک یاشایا،
 دئولر یئتیرمز هارایا.

آی قالاسې! نار بیتیرسین،
 دؤرد بیرانی بار گتیرسین،
 قېش داغېلسېن، یاز یئتیرسین،
 راحت بوردا قوی یوخلايېم،
 قاراولوم سن اول دايېم.

آی قالاسې! سرین اؤلسون،
 چشمه لری درین اؤلسون،
 صفا عاشقلرین اؤلسون،
 عشق اؤدونا اؤرهک یانسېن،
 هر بیر کؤنول دردی قانسېن.

آى قالاسى! گۈيلر شاھى،
 عاشقلرين قبله گاهى،
 ائللريميزين كلاھى،
 سن ياشا دۇنيا بۇيۇنجا،
 كۇنلۇمە اۇد وور دۇيۇنجا.

چاتدې باشا روزگاريم،
 آل بو اۇرەك يادگاريم،
 اۇلسا منيم اختياريم،
 گۈيلرين باشبن اگرم،
 سجدەوہ سالام گئدەرم.

ساغلبغېنان قال، خۇش ياشا،
 باش آپار اولدوزا آيا،
 گئتمەلى اۇلدوم قېراغا،
 گۇرنمەسم آتما منى،
 من كى اونودمارام سنى.

صمد بهرنگى

گېرىش

گۆنش قېزمار، ھاوا دورغون، نفس يۇخ،
 كۆچەلر بۆسبۆتۆن ازدحامسېز بۇش.
 آرا - سېرا نئچە قورو ھېكللر،
 سېز ايله بېز ايله ائدەجك ووروش!

بودور، ۵۳ - دور، بۇيۇك تۇپلانېش،
 دئيرلر: «دعوامېز دوام ائدەجك!»
 بېر يېغېن انسانېن آرزىلارېندا،
 چىچكلەنير، گۈلۈر بۇيۇك گلەجك.^۱

شەھرى بۆرۈيۈر جانلې ازدحام،
 دورغون ھاواسېنا دومانلار چۆكۈر.
 انسانلار وحشىجە تاپداق اولونور،
 نېزە اژداھانىن سېنەسېن سۆكۈر!^۲

قارانلىق دۇيانېن قارا حاكىمى،
 حكومت باغېشلېر سۇيغونچولارا.

«ملک محمد» یم چشمه دیبینده،
بیر کۆھۆل دۆزەلەدی ب گیزلەنیر اوردان.^۳

آختار بوش باشلاپ، گزیتتی اولور،
تاپیرلار آخیردا قهرمانیم.
بیچیلیر قلیمین شاه دامارلاری،
مدت بوز ائدیرلر ایستی قانیم.

بیر دیلیک یاتماسین گرەک کی قلیم،
گۆر نچە ایل کئچیر، گۆر نچە مدت.
انسان اوغلو قالخسین، ایناملا دورسون،
گۆرمەسین بیر تۆرپاق بونجا اذیت.

گل سنه دانیشیم ۶۸ - دن،
ناکام اولوموندن قهرمانیم.^۴
اؤن بئش باهار سؤنرا، سؤن باهار پمدان،
دوام ائتمەسیندن زمستانیم.

گۆن اورتا چاغیدیر، اود تۆکۆر هاوا،
ساکتجه اودلانیر یئرینده تهران.
سانکی بیر اژدها باتیب یوخویا،

جهنمدیر، آسفالت چکیر الامان.

قارا بوغدايې بیر آذربایجانلی،
بیر آج آلتیندا چؤکره ک یئرہ.
قۇلتوغوندا کتاب، گۆزۈندہ عینک،
دالېر نئچہ لحظہ چیلغېن شہرہ.

بیر اوزون کئچمیشین وارثی دیر او،
اوخوموش واقف^۵ ی آنا دیلیندہ.
عاشیق علسگر^۶ ی، فضولی^۷ نی دہ،
دینلہمیش بیر بہ بیر سازېن تئلیندہ.

بیر ائلین بۇلۇنمز ذروہ سیدیر او،
سووارېلېر کؤکۆ چۈخ اوزاقلاردان.
تانېر اوژ ددہسی ددہقورقود^۸ و،
منلیگی محکمدير اوجا داغلاردان.

دوغمادېر ائلرہ، شیریندیر آدی،
تبریزین وورغونو: «صمد بھرنگی».
بۇيۆک نسیمی^۹ نین، بابک^{۱۰} ین اۇغلو،
دشمنین اوئۇندہ سارالماز رنگی.

– آمانا گلدیم په! جهنم شههر!
 دوشونو بهرنگی:»– آی آذربایجان!
 نهسرین صفالی یایاقلارېن وار،
 صمدین اۆز جانی یوردونا قربان!

بئجردیم، بوی آتدیم دوغما قۇینوندا،
 مین ایلیک وارلېغا مالک وطنیم.
 هر کسین آناسې شیریندیر اونا،
 دنیا – عالم بیلیر آنامسان منیم.

قورو کئچمیشلره فخر ائدهنلره،
 عصیرلر استقلال سن آلمادېنمې؟
 بۆتۆن یاخېن شرقه، بۆتۆن جنوبا،
 آزادلیق بئشیگی سن اۆلمادېنمې؟

ان قدیم مدنی آبیدهن سنین،
 زرتشتۆن کتابې کیملریندیرمې؟
 کۆر اۇغلون، کرمین، ستارخان لارېن،
 سؤنرا فریدونون، ایکی می بیرمې؟»

سۇر اوغوللار بېندان: - ھانسې بېر ملعون،
دشمن اوئۇندىن قاچ دئىمىش يا اگىل؟
«قربانىم، قربانىم، سر و چشم ما!»
بېر آجې تلەمى كلکمى دگىل؟

ياندېم قايتالىزم جھىمىندە،
مصرى قېلىنجىلى ائلىوہ قربان.
جھنمى محو، ائت، اى ھۆرمۆزد يوردو!
۶۰- لارېوا، ۱۲ ۵ - گۆلۆنە ۱۳ قربان.»

صمد دۆشۆنەركن قالخېر آياغا،
يئەندە يۇلونا داوام ائىلەيىر.
آسفالت ائلە تىترىر، سانكې اۆستۆندە،
بېر دريا، بېر دنيز، بېر عمان گئدىر.

كۆرپۆلر آلتېندا ياتان لطيفلر،^{۱۴}
«ياخشې يۇل، ياخشې يۇل، اوغورلار!» دئىير.
تېرىزىن قھرمان ايگىد اوغلونا،
ھر آدېم آغاجلار سلام سۆيلەيىر.

عظمتلى ھۆندۆر عمارتلىرىن،

يئىلىمىز ووقارلا كىچىر اۇتۇندىن.
كىچىك بالاجالار بۇينو چىگىنىدە،
گۇرەندە، يىرىندە دايانىر يىردىن.

معصوم باخشېندىن «احمد حسن»^{۱۵}،
توتولور كدەرلى بىر آتا كىمى.
«ختايى»^{۱۶} ھزىلى سىيىللىرىنە،
داملايىر گۇزۇندىن بىر - ايكى دامجى.

- گۇردىنىمى، فارس سانمى، بلوچمو، لۇمو؟
آذربايجانلى مى آى «احمد حسن»؟
يوردونو يووانى ھاچان بۇشلايىپ،
بس بو جەننە نىچۇن گلىبىسن؟

داغلار انسانلارې آيىرا بىلىمى؟
طالعين ھر ياندا قارادېر سىنىن.
مرمى اۇيناتماغې دور گل اۇيرەنك،
آيدېن گلەجگە امينم، امين.

- ۱ -

صداقت دگىلن بىر دىنيزە من،

ايلىك باھار چاغېمدا گىرمىشېم ھەم.
 قۇنمايىپ ھەر كۇلا كۇنلۇم تىرلانى،
 سئومىشېم ازىلدىن آذربايجانى.
 دىرى گۇزلىرىندە اۇخودوم سىنىن،
 كۆك سالىپ كۇنلۇندە محبت درىن.
 عشقىنە وورولدىم، صداقتىنە،
 دۇنيا وارجا سۇرەن رفاقتىنە.
 يادېندامې آخسام گۇلۇستان باغې،
 بولود اۇستۇمۇزە آغلايان چاغې.
 گىجەنىن اۇنۇندە توتغون ھاواسې،
 دومانلې تىرىزىن ماوى سىماسې؟

يادېندامې بىردە آنالار ياسې؟
 عظيمىن^{۱۷} گۇلۇردۇ نىجە آناسې . . .
 دىيىردى:

«- ياد مېنى آغلادا بىلىم،
 آنا قلىم يىدىر داغدان، اگىلمز!
 اۇغلو مو سئويدىم آرتىق جانېمدان،
 حقيقت يۇلۇندا وئرمىش قىربان.
 چېخسېن انسان اۇغلو ايشىقلى گۇنە،
 مېن اۇغول وئىگىلن! سۇيلىسىن مەنە.

سەدات قاپى سې تاى با تاى اۆلسون،
 خوشخېت بىر اۆلكەيە مىليۇنلار دۆلسون،
 يىنى يىتمەلەرىن بۇيونا باخېم،
 دىشمىن جانېنى ياندېرېم ياخېم.
 اوشاقلار اۆنۆمدە، مىنلر اۆن مىنلر،
 سەدات نغمەسىن بىر - بىر اۆتسۇنلر.
 اۇغول دردى نەدىر مەن كەدرلىم،
 اۇغوللار دردىنى نىجە ايتىرىم.
 مىليۇنلار، قىزلارېم، اۇغوللارېمدېر،
 اۆز قانادلارېمدېر، اۆز قوللارېمدېر.
 بابكىن آناسى دىيىرلر بىر گۆن،
 دىمىشىدىر اۇغلونا: «بىر ياخشى دۇشۇن،
 سۇدۇملە مەن سەنە قوت وئرمىشىم،
 سۇزۇملە سازېملا قدرت وئرمىشىم.
 اۇيۇدۇمۇ ھەر وقت نظرىندە دوت.
 مىليۇنلار اۆنۆندە، اۆزۇنۆ اوتوت!
 وطنىن يۇلۇندا ھىچ بىر اوف دىمە،
 قانېنى وطندىن سەن اسىرگەمە.
 اۇدلار يوردوندىنسان، اود اۇغلوسان سەن،
 البت قۇيما چەرەن سارالسېن بىردىن.
 چالېش وار قوۋەنلە وطن اوغروندا،

اشغالچي قالماسېن آذربايجاندا.
 آلدانما دشمنين شيرين ديلينه،
 صداقت باغلاسهېن سنى ائلينه.
 قورخما، يانېلما هئچ نيزه لر ياغسا،
 گئرى دؤنؤب قاچما، دشمنين داغسا.
 آخر نفسه دك وطنى ساخلا،
 وطن سيز ياشادېن، اوندان نه فايدا؟
 وطنين نعمتى بركتى وار،
 سنين آناوين دا بير ملتى وار،
 حدتلى بير خلقى، شانلى بير ائلى،
 ناغېللى – مثللى شيرين بير دىلى.
 باياتىلارېمې قورو دشمندين،
 اشغالچي باغېرېر: «ياناجاق وطن!
 ايتەجك زردشتون، قورقودون ايزى!»
 اولو تانرېم آمان! اونودما بيزى.
 اوغول چېخ داغلارا، اودلار كؤمگين،
 دشمنين توك قانېن، ايتمز امگين.
 يوردوندان خلقيندن ياردېم آل گيلن،
 بير آنا اوْره گييم، بيرده كى وطن،
 بيرده اولو هورمؤزد، سنه يار اولسون!
 يوردون باشدان باشا ايلك باهار اولسون!

آزاد اولمالېدېر انسان ائولادې،
بو يۇلدا اۇلەنېن ايترمى آدې؟ . . .»

- ۲ -

سن منېم شعريمېن باش واراغېسان،
كۆنۆل دنياسېنېن باخچا- باغېسان.
سن اۆز ووقاربئالا منە ياناشدېن،
كۆنۆل خزېنەمېن قاپېسېن آچدېن،
« سۇيوق اولمامالې الېمېز! » دئدىن،
« وطن اولادېق هامېمېز! » دئدىن.
« قېربلماز تئلرلە باغليېق ائلە،
بېرليگى مېزى بېز وئرميەك الە . »

قوى ائشيتسېن بونو بۆتۆن دنيالار.
آذربايجانېما گلەجك باھار.
سېز اى اووسون اولموش يازېق انسانلار!
ياراداجاغېق بېز آذربايجانلار.
قانلارې قوروماز قهرمانلارېن،
رنگى دۆنمىەجك قېزېل قانلارېن.
سۆزو بېر، اۆزۆ بېر، مطلبى بېردېر،
تام نسيمةلرېن حلبى^{۱۸} بېردېر.

« اٹلین صبری چۆخدور » آتالار دئمیش،
 « اٹل گۆجۆ، سئل گۆجۆ » یئنه سؤیله میس.
 سیز ای امپریالیزم ییرتیجیلاری!
 قازیبدر نیسیلر سیزه مزارې.
 ساختاکار قودوزلار، قولدور آغالار!
 سیزدن بۆتۆن اٹلر اولوبلار بئزار.
 سن ای خوتکار!^{۱۹} سن ای قولدورلار قولو!^{۲۰}
 هارایا ییغیرسان بیر بئله پولو؟
 نوح^{۲۱} عمرۆمۆ سنه وئریلیب؟ سؤیله.
 تۆکدۆگۆن قانلاردان بیر حیا ائيله.
 سۆرمیه جک دوام بیر یاسا، بیر تئز،
 غالب گلەجکدیر انسانلار چۆخ تئز.

- ۳ -

یادېندامې صمد، بیرده اؤ داغلار،
 بیرده اؤ بههرسیز میوهسیز باغلار؟
 یادېندامې هر وقت اؤخویاردېن سن،
 وورغونون: « اٹل بیلیر کی سن منیمسن،
 آیرلارمې کۆنۆل جانندان » شعرینی،
 گۆزۆنده دویاردیق بیزده سړینی.
 باخاردېن داغلارا، اولو داغلارا،

نعمتسىز چشمەلى سولو داغلاردا.
 اۆتۆرەردىن بىردىن ايچدىن كۆكسۆنۆ،
 تىكرىدىن افقە دىرى گۆزۆنۆ.
 داغلار اگىلەردى سىنىن اۆنۆندە،
 داغلار شاھى وارمىش اولو سىنەندە.
 منلىگىن – ووقارىن تعريفە گلمىر،
 منىم شعرىم سنى وصف ائدە بىلمىر.
 دىبسىز بىر دىنىز ايدىن، بىر عىمان ايدىن،
 نىچە پىلانئىلى كەكشەن ايدىن.
 بىر مىل سۆيلىيىب آتالار بىمىز،
 دىنلە بونو مىندن، اى قىلى تىمىز:
 «دىنە، بىر قايا، يادا بىر داش آت،
 احوالى دىگىشمىز، اونوت يا ياشات.»
 سەن داشدا دىگىدى قايدا دىگىدى،
 اللر اۇخلاردا دايا دا دىگىدى.
 اما سەن ھىچ يىرسىز دالغالانمادىن،
 دىل يارالار بى ھىچ نە سانمادىن.
 ياد ايلە وورشماق مقصدىر بىزە،
 يارا ائرسىزدىر قىلى تىمىزە.
 آذرى اۇغلونون بۆتۆن ھەتتى،
 بۆتۆن عظمتى، بۆتۆن قدرتى،

اٹل بیلیر کی صمد سندھ جمعیدیر،
 اٹلداش دا سؤیلےیر، اؤزگەدە دئییر.
 مندن سؤروشسالار نەدن بو؟ هاردان؟
 دئیەرم ووقارلا: «أذر اؤغلو» ندان!
 دؤیۆشکن روحونا بو شعریم قربان،
 اؤلمەسین، ابدی یاشاسېن انسان.

- ۴ -

یادېندامې صمد ایلک باهار گۆنۆ،
 ستارخان جادهسى، هربى ^{۲۲} نین اؤنۆ؟
 یادېندامې بیردە گۆز بیگیمیز،
 آرزوموز، گۆنۆمۆز، شن دیله گییمیز،
 آنا وطن، آنا یورد، بو گۆزەل مسکن،
 باغلانمېسان بورا بۆتۆنلۆکلەسن.
 چېرېنېردې نئجە قلبین اۆرەگین،
 چېچکلنە جکدیر آخر دیله گین.
 گۆرۆرەم، گلەجک گۆزۆم اؤنۆندە،
 مدینە ^{۲۳}، گلیبدیر مزارېن اۆستە.
 سنە نغمە یازېر بۆتۆن اۆرەکلە،
 سنە سلام وئیریر گۆللە چېچکلە.
 سنە باغشلايېر آنا قلبینی،

مزاربنا قۇيۇر بۇيۇك الينى.
 بالاش^{۲۴} باشىن اۆستە الھاملا جۇشور،
 على،^{۲۵} قدرتينه نغمەلر قۇشور.
 ائل، ناغىللارېندان قوت آلاراق،
 يېرتېجى اۇنۇندە باغلايېر ياراق.
 ھر سۇزۇن، ھر نغمەن بېر شلاق كيمى،
 دشمن اۆستە يئنىر، ياربېر باغرىنې.
 منە الھام وئرىر اۇ گۆن، اۇ ساعت،
 ياز دئىير، دايانما، اوتورما راحت.
 كيمدېر كى جۇشماسېن اۇ گۆن يازماسېن؟
 وطنين عشقيلە آلۇولانماسېن؟
 سەن دە قالخاجاقسان اۇ گۆن مزاردان،
 قارا تۇپراقلاردا ياتماز قھرمان.
 اۇن سىرالاردا سەن سانكى قېزېلباش،^{۲۶}
 نەرە چكەجكسەن: «أھای! وطنداش!
 سعادته دۇغرو، خوش گۆنە دۇغرو . . .»

- ۵ -

صمد، كۇنلۇم قوشو قانادلانېدېر،
 آيرېلىقدە جانېم يامان يانېدېر.
 جانېملا قلىمىلە يازېرام سەن،

قولاق وئر ھم ياشېن شاعر مشفق^{۲۷} ھ:
 «يازمارام اۆرەگىم سنى انماسا،
 اۆرەك دۇيۇنرمى آلۇولانماسا؟»

آجې بىر آبىلار دۇشۇر يادېما،
 تاب گتيرمير قلم داھا بورادا.
 قۇى دئىيم قالماسېن سۇز اۆرەگىمدە،
 سۇز گلىب دايانېب يانېر دىلىمدە،
 گئتدیز مشفق دە سن، گنج ياشلارېندا،
 چىچكىلى گنجلىگىن لاپ باشلارېندا.
 مشفق يىن اۇلۇمۇ چۇخ اولدو آجې،
 سىنىن اۇلۇمۇن واھ! نە جان ياخبجې.
 مشفق، خلقىن گۇردۇ محبتىنې،
 ترنم ائىلەدى سعادتىنى.
 ائلىن قوجاغېندا ابدى ياتدې.
 آدېن اۇلمزلىرىن آدېنا قاتدې.
 سن ايسە شقاوت، بىردە اذيت.
 حقارتلر گۇردۇن، چۇخ چكدىن ذلت.
 سۇنرادا آرازېن قۇيىنۇندا ياتدېن،
 نە يازېق! ھاراي اۇزۇنۇ آتدېن!
 باخ ايكى انسانېن طالعينەسن،

مشفق ایله صمد، ایکی هم وطن!

آجیرام اۆره کدن بو احوالاتا،
دای قلم دایانیر، تابې یوخ یازا.

منیم عظمتلی ناکام مشفقیم!
اۆره گیم دردینی کیملره دئییم؟
منیم آراز قلبلی جان قهرمانیم!
قاراباشاقلې دیر آذربایجانیم.
منیم گله جیگیم، منیم مرادیم،
سنسیز وطن سویون من نئجه دادیم؟
باخا بیلرهممی بیرده آراز؟
گوستر کیمدیر اونا مدحیه یازا؟
آرازلار قوی بۆتۆن قوروسون، یانسین.
دورسون جیلوولانسین، داها دایانسین.
قوی بونو دۆشۆنسۆن آزعین دۆشنلر،
آراز قمه‌لر سد سالا بیلر.
قوی قورسون انتقام آتشین ائلیم،
آتشه چئوریلسین قوی منیم دیلیم.
قوی گل سین اۆلۆمۆ وایی آرازین،
قوروسون چشمه‌سی چایی آرازین.

انتقام دهشتی گۆیلره قالحسپن،
هر دیلدن آغیزدان آتشلر آخسپن.

- ۶ -

آراز سنی بۇغان گۆنلر بیلسنمی،
نئجه هیچقبرتبدان بۇغولدو هامی.
اۆره کلی سهند^{۲۸} یم اۆره ک داغلادی،
«نه یازیم من سنه؟» دئدی آغلادی.
«آلولاندی منیم دنلی خرمنیم،
او سرین سو کۆزه م جالاندی، نئیلیم؟»
گۆز یاشی دورمادی آنا وطنین،
یامان یانبقلیدی اولومون سنین.
اٹل بیر دنیز کیمی دالغایا گلدی،
«صمد» اولدو سۆزۆ اۆره کلر دلدی.
قانلی کۆیگی نی ساخلادی آنان،
اۆره کدن چکیدى فغان! الامان!
دئدی: «- بونو اوزوم بایراق ائدهرم،
آرازین اونونه قدر گئدهرم.
داغلاردا داشلاردا سنگر سالارام،
اوغلومون اوجونو یاددان آلارام.
منتظم دایاننام قایالقلاردا،

گئىجەنى سحرە قاتارام اورددا.
 وطندىن وطنە گئىچر ايگيدلر،
 آزادجا ياشارلار هامې برابر.
 دشمن خلقيميزدن باج آلا بيلمز،
 آذربايجاندا ياد يورد سالا بيلمز.
 چاغرىلمامېش بورا گيرەن قۇناقلا،
 قارا بايقوش كيمي چكرلر هاوار.
 جنوبا آخارلار، بيز داللاپنجا،
 جنوب ائللرى دە قالخار آياغا.
 بايراغى سانجارام دماونده من،
 منى ساخلايانماز بير يئردە وطن.»

معناسى هر سۆزۆن، او گۆن سئومكدير،
 انسان ائولادېنا بۇيۆك وطن بير.
 دۆشۆندۆرۆر منى انسان طالعى،
 نظردە دوتمودشون سن اۆزۆن بونو.
 كيمسە وطنيندن قېراق دۆشمەسین،
 وطن دە كيمسەنى دوستاق ائتمەسین.

- ۷ -

دور صمد، اۆرەگيم الهاملا جوشور،

گلەجگە باخېب، نغمەلر قۇشور.
 كۆنلۆمۆن شاھینی قاناد چالاراق،
 ایستەبیر قاوزانا داهادا اوزاق.
 لاله دريالاری دالغالانېر، گل،
 جانبیم آیرېلېقدا یامان یانېر، گل.
 ایلك باھار گلیدی، گۆل چیچک آچېب،
 گۆنش بوردا قالخېب، اۆزگیه ساچېب.
 گل، توراغاییلار اوچوشور چۆلدە،
 قۇشا- قۇشا چیمیر اۆردە کلر گۆلدە،
 گل سنی گۆزلەبیر آغ قاغاییلار،
 سنی سلاملايیر یوردومدا باھار.
 گل یئنە گیلاوار اسیر بورادا،
 گل شفق، اۇفۇقۇ کسیر بورادا.
 باھاردېر، کندیلر پالچېغا باتېر،
 گلینلر قارا بیر داخمادا یاتېر.
 دور گل، قارا تۇرپاق یئنە شوملانېر،
 گۆنشین آلتیندا بیچینچی یانېر.
 ایلك سحر تۇپلانېر بیر بیغین فعلە،
 هر دۇنگە، هر بوروق، هر بیر کۆچەدە.
 اۆردا گۆرهجکسن عاشیقلاریدا،
 گلیرلر بورایا چۆرەک دالېنجا.

بوجاغا چۆكۈرلەر ناھارا قەدەر،
كىمىسە دىللندىرەمىز، دوروب گئدىرلەر.

- ۸ -

گۈللەرنىن اۆزۈندىن نىم سۆرۈشۈر، گل،
يوشاق ياناقلارې باخ بۇزۇشۈر، گل!
داغلاردا ھۆر كۆيۈر جىرانلارېم، گل!
غىزىدىن قاينايېر، جۇشور قانېم، گل!
دور گل كى قودوزلار ھلە اۆلمەيىب،
تارىخ قولدورلۇغون ايزىن سىلمەيىب.
دور گل كىندلرېمە، داغلارېما گل،
صاحبلى^{۲۹} اكن باغلارېما گل!
دور گل، دايانمايېر قلم بىر زامان،
ايرەلى يئرييېر اۇغوللار، اينان!
«ياد گۆرمەسىن» - دئيه، بورايا سۆرۈن،
ايشچى آلاجاقدېر حقيىن بۆسبۆتۈن.
گۈيلردە اۆيناسېن يالېن قىمەلر،
قېزىلباش بۆرۈسۈن داغې سر بە سر.
بىليرسن كى ائلىم جىسارتلى دىر،
«گۆنش ساچاغېنى داغېتسېن»، دئىيىر.

بیزه اینام وئردین، سنه عشق اؤلسون!
 گلہجگی گوردون، سنه عشق اؤلسون!
 قاتدین اؤز آدینې اؤلمزله سن،
 قهرمان اؤغلونو اونوتمور وطن.
 دهشتلی انتقام گؤزله بیر یادی،
 سیلینمیر تاریخدن یوردومون آدی.
 اؤلکه م ایندی یوخسا خریطه لرد،
 یاشامېشدې آدی قرینه لرد،
 یئنه گؤیوللرد حددی - سددی وار،
 آنا یوردومون دا اؤز سرحددی وار.
 بیر زمان بورادا شاه اسماعیلیم،
 دئدی: «اؤد یوردونا من سجده قېلېم!»
 سؤیله دی: «اٹشیدین ای حق سئوہنلر!
 حقیقه - حقیقتہ سجده ائدہنلر!
 حقیقت بایراغې گؤیہ یوکسلین،
 خارجی لر بؤتؤن لعنتہ گلین.
 تمام آغالارېن کسلیسین باشې،
 غازی لر اؤلسونلار حقین سېرداشې.
 نسیمی جسمیمده حلول ائدییدیر،
 آی - گؤنش حؤکمؤمؤ قبول ائدییدیر.»

«عين الله هم، عين الله هم، عين الله،
گل ايندى حَقى گۆر اى كۆر گمراه.
منم اۆل فاعل مطلق كى دۆرلر.
منيم حُكمۇمدەدِير خورشيد ايله ماه.»

« انسان اۆزۆ گرەك سلطانِ عالم،
باشقا هر بير سۆزۆ اويدورما بيللم.
انسان زينتى دير كايناتلارېن،
بونو سؤيله ييرم من داها درېن.
كلامېمى گمراه كۆر دېنلەمەسین،
غازى لر ميداندا هيچ اينلەمەسین.
يارلار يارستانا صادق قالسېنلار،
خارجى نى توتوب يوردو آلسېنلار.
قارشې گليب يارلار، نوروز اتسینلر،
غزا ميدانېندا حقّه يئتسینلر،
منيم بابام يازان قارا مجموعه،^{۳۰}
گرەك كى يۆل آچا مدرسه لره.
آنا ديليم منيم مقدّس اولسون،
كلاملارېم سيزه دادرس اولسون. »

منيم اولو بابام عمادالدين-ين،
حليده سؤيدولار بير گۆن دريسين،

دئدی:

«حق عاشقی دۆزەر دلتە،
سۇن قۇبار قېزېلباش بو شقاوتە.»
مینارەسیندە دئدی: «کۆنلۆمۆن پاشام،
قیمتلی بیر گنجی پنهان بولماشام.
تک دابانېمدان سۆی منیم دریمی،
ناحق پیچاق کسمز هئچ بیر یئریمی.
بیرده نعیمی^{۳۱} می سرّ الالهیمی،
قارانقو گئجهده شمع راهیمی،
نخجواندا کسدى میر/شاه باشېن،
قاری یاد! قویمارام قوروسون یاشېن.
دهشتلی انتقام آلام سندن،
غازیلر قانیله گۆللنسین وطن.»

تکی سن یاشا ای قهرمان وطن،
استتمارچی لاری سن ایگه جکسن.
گۆزهل تۇپراغېنا قرباندېر جانېم.
یاشا دُنیا وارجا آذربایجانېم.
«مقصدین بوش شعار» دئمەسین منە،
دۆزمەسین هر یئتن بیر تئز وطنە.
آذری اؤغلویام سؤیله کی: ای یار!

گۆرمۆشم سېناقلا چۆخ امتحانلار.
 سیر ائیلە تاریخی، بیر واراخلا باخ،
 یاددان قۇروموشام یوردومو هر واخ.
 مین ایل قهرمانلیق ائتمیشم، اینان!
 داغلارا گل دئییم، نه لازم یالان!
 بیلیرم کی سېناق هله بیتمه ییب،
 منیمده خصلتیم هئچده ایتمه ییب.
 همان کور اوغلو یام، همان قورقودام،
 وار صمد یارادان شانلی بیر اوبام.
 ساغالماز یاراسی قهرمانیمین،
 غضبی، رنگی وار منیم قانیمین.

اوخویوبسان صمد سن اۆزۆن بونو،
 یاشیجنا تانیرسان آذربایجانلی.
 تاریخلر یازمېسان، یاشی بیلیرسن،
 عصیرلر اوزونو نه چکمیش وطن.
 منیم دیری گۆزلۆ شاه اسماعیلیم،
 قویما اۆزۆم اۆسته بیردن یېخیلیم.
 منیم ای مقدس کلاملی بابام!
 مشعللری قالدېر، ظلمتدیر اوبام!
 غازیلر دالېنجا صف باغلا ییبیلار،

دایاق اۆلسون گره ک یارستانا یار!
 منیم قورخماز باش ای اولو نسیمیم!
 دیری - دیری سۆیدو درینی ده کیم.
 منیم عظمتلی شاه فضل الله یم،
 دشمن اسیر قیلدی، نه دیر گناهیم؟

قاضی برهان الدین^{۳۳} نه اۆلدو، ای یار!
 قانلا قورودوغو هانی اۆ دیار؟
 هانی اۆ دۆیۆشکن حروفیلریم؟
 نامرده ساتیلر مقدس یئریم.
 هانی بکتاشیلر،^{۳۳} هانی گۆرانلار،^{۳۴}
 هانی اۆ قمه لی یوردا قوربانلار؟
 هانی قانلی ایزلی اۆ قیزیل باشلار؟
 هانی اۆ هجوملار؟ هانی ساواشلار؟

- ۹ -

قوی افسانه لشیسین صمد بهرنگی،
 انسانی یاشادار مسلک چلنگی.
 قوی عاشیقلار قوشسون آدبنا داستان،
 اؤغوللار دینله سین سنی هر زمان.

عشقینلە اۆره کلر قوی آلولانسین،
 ادبې چکنده دشمن اودلانسین.
 ترپنسن یئریندن قوی بویوک تبریز،
 اۆز باشبالیقدان دای قالماسین ایز.
 قوی یانسین اودلارا شعریم، داستانیم،
 حکمدن قورتولسون آذربایجانیم.
 دوشمه سین وطنیم هیچ زمان اله،
 گۆتۆر سازی سؤیله سن صمد ائله،
 سنین خاطرهنله بیر یئره دۆلسون.
 قۇدرتین گۆسترسین تا آزاد اولسون.
 آنالار اۆره گیی قربان هزمینه،
 او شجاعتینه، بویوک عزمینه.
 سنه قربان منیم ناغېلیم بۆتۆن،
 سحرلر آخشاملار شفقه گۆرۆن.
 آغلارېن جانې دۆشسۆن قۇرخویا،
 ائل مینلر، اون مینلر گل سینلر هایا.

گۆزۆنده اؤخودوم عشقینی یوردون،
 کۆنلۆمدە چالخانان آتشی دويدون.
 ازلدن وورولدوق آذربایجانا،
 کۆنلۆمۆز چېرپیندی، جان وئردی اونا.

قوشا ووردو هر دم اۆره کلریمیز،
 دۆشۆندۆردۆ بیزی دیلکلریمیز.
 هامبمیز بیر وطن، بیر اٹل اولادی،
 وطنه باغلانمیش قهرمان آدی.

- ۱۰ -

عمرۆنۆ شهرتسیز باشا ووردون سن،
 دئدین: «شهرت تاپار انسانی بعضاً!»
 تمناسیز کئچدی گۆزهل حیاتین،
 ساده دانیشاردین، ساده هر زادین.
 آلداتمادی سنی قهزبل یالدهزلار،
 صنعتی قورودون اصیل صنعتکار.
 ایللرین دالیندان، من وورغون لارین،
 سنه گتیریرم درین سلامین.
 ای آخوندوف^{۳۵} مومن اصیل وارثی،
 جعفر جبارلی^{۳۶} مین بۆیۆک انیسی!
 ای حسین مهدی^{۳۷} مین قلم یۆلداشی،
 بۆتۆن انسانلارین بۆیۆک ائلداشی.
 نسیللر اۆستۆنه سلام سرپه چک،
 دایانمیز، چپرپنبر سینهمده اۆره ک.

يارېر دالغالارې، دايانماق بيلمير،
 آلېشېب اۇدلارا اوسانماق بيلمير.
 ايستيرەم آدېنې شلاق ائيلەيم،
 عشقينيە اۆرەكدن نغمە سۆيلەيم.
 ايستيرم اۆزۆمۇ داغلارا سالام،
 سنيين قصاصينا مين قصاص آلام.
 اۆنۆمۇ دوتماسېن قارې اشغالچې،
 اتلارې ناللاسېن قهرمان نالچې.
 ارگيمە، قالاما گئتمك ايستيرم،
 انسان آخېنېندا ايتمك ايستيرم.
 جانا داياندېردېز، دېغلاتدېز بيزى،
 وطنيىمدن چكىن مشؤوم اليزى. . .
 منە سن اى ظالم! غنيم اؤلما، گئت.
 زمانېن اۆتۆندن واختيلە گل ايت.
 حۇكمۆنۆ وئرهجك بو دقيقهلەر.
 نەلر گتيريىسن باشېما، نەلر؟
 عالم احوالېمدان خبرسيز قالېب،
 كيم بيلير كى رنگيم نئجه سارالېب.

- ۱۱ -

قوى انسان اولادى يار - يۇلداش اولسون،

انسان بىر - بىرىنە قۇي سېرداش اۇلسون.
 آغالار اگىلسىن ائللر اۇنۇندە،
 ھىچ دىل بۇيلانماسىن دىللر اۇنۇندە.
 وطنلر بىر اۇلسون، باھارا دۇنسۇن،
 اۆرەكلر بىر يىردە بىرگە دۇيۇنسۇن.
 عشق اۇلسون بۇسۇتۇن ايگىد مردلرە،
 انسانا آلېشان صمدلرېمە.

سندىن كىم جانېنې اسىرگىردى، دة!
 اۆرەك كىمى سىنە دۇيۇنردى، دة!
 قۇرخولو، دھشتلى، نە اوغورسۇز گۇن،
 كىم دئدى سن اۇگۇن آرازى سۇرۇن.
 دئمەدىن مىليۇنلار انتظاردادېر؟
 دئمەدىن كى دۇھان دۇھا يارادېر؟
 دئمەدىن قاتىللر كىمىندە ياتېب؟
 دئمەدىن آداملار اۇزلرىن ساتېب؟
 سنى ياد ائدىرەم، اۆرەگىم يانېر،
 دىلىم شەلە چكىر، شەرىم اۇدلانېر.
 قۇي بونو دۇشۇنسۇن وطنسىز داياز،
 ات دېرناقدان اولماز، جگر آيرېلماز.
 گۇز اۇنۇندە دوتسون بونو اۇ آلچاق،

حیات حقیقتدیر، دگیل اویونجاق.
 وطن ایله هئچ وقت اویناماق اولماز،
 وطن داغلاریندا لاله لر سولماز.
 گۆره ر گۆزلو لاله، اؤد پارچالاری،
 آردینجا گتیره ر بۆیۆک باهاری.
 دشمنین عُمرۆنه قور سالار رنگی،
 محبت دۇغورار چاتغین چلنگی.
 هر آذر اۇغلونون اۆره گینده پک،
 بئله بیر لاله وار شیر اۆره گی تک.
 محبت ایسته سن وار محبتی،
 دگیشمز هئچ زمان اۆنون خصلتی.
 وورسان ووراجقدیر، سئوسن سئوہجک،
 اؤدلار امانتی بئله بیر اۆره ک...

وطنیمه منیم سن بیر دئنه جان،
 گۆز بیگییم سنه ائده رم قربان.
 وطنین اوغروندا مقصد بیرله شیر،
 فردی دؤیۆشمه لر یئرینده ایتیر.
 بۆرجدور آنايوردو قۇروماق بیزه،
 اؤد باساجاغیق بیز اللرینیزه.
 بیر زمان قۇلوموز باغلی دېرسادا،

بیر حال سۆرمیه جک بو قوجا دُنیا.
 زنجیرلر بیربیر قهر پلا جاقدر.
 دشمنین اۆره گی یار پلا جاقدر.
 قانونا اویغوندور طبیعت، اینان.
 آندپر بیدپر بونو بیزه هر زمان.

بیز اصیل معنادا وطن ائولادی،
 بیز یله چکیلیر وطنین آدی.
 دئمشیک ازلدن بونو بیز هامی:
 ایگید اؤلر اما بوراخماز یاغی!
 دشمنی اؤتۆرمز، یاخالار، ییخار،
 تا کی آزادلیغا وطنی چپخار.

- ۱۲ -

اوخوجوم بیتمز دیر وطنین سۆزۆ،
 گرەک آزاد ائده اۆزۆنۆ اۆزۆ.
 گل سنه سۆیله ییم سون مقصدیمی:
 هئچ زمان اونودما گۆل صمدیمی.
 عزیزلییه ک اونون خاطره سینی،
 او وطن پرورین گۆزهل سسینی،
 اؤلمز قهرمانین خوش نغمه سینی،

بىرلىككە دىنلەدىك ترانەسىنى:

بىرگۈن وارمېش،
بىر گۈن يۇخموش.
ماوى سويون قېراغېندا،
بىر قېزىل گۈل قالخېمش،
ايرى،
گۈزەل،
دۈلو ياپراق.

بىر يىل اسدى،
ياغېش ياغدى،
بۇران اۈلدو، توفان اۈلدو،
قۇپدو قېزىل مخملى گۈل،
ياپراقلارې داغېل — داغېل.

نئجە اۈلدولار،
باشلارېنا نەگلىيدىر،
اۈلۇبلىرمى،
دىرىلرمى،
كىمسەيىلمىر.
آه! نە گۈزەل مخملى گۈل!
بىز بو گۈلۈ تانېپېرىق،
ھاردان گلېر،

ھارا گئدیر؟

کیمسه بیلیمیر.

- ۱۳ -

قېزېل گۆلۆم سۆلدو، آمان، آی ائللر!

اٹشیتسینلر سۆنرا گلن نسیللر.

اۆره گیمه منیم بیر داغ باسدېلار،

ساغالتمېر نه نغمه، نه ساز، نه باھار.

گۆزەل فریدون سوم بولاشدې قانا،

ماتم یوړۆتدۆلر آذربایجانا.

وحشیجه دلدیلر اونون سینەسین،

آرازا آتدېلار جانسېز جسدین.

اۆره گیم باشېنې اۆیدولار منیم،

نئیلەسین تۆکمەسین یاشېن وطنیم؟

گۆزەل بیر قۇنچامې بیچدیلر آمان،

قانېمې تۆکدۆلر، ایچدیلر آمان.

بیر قېسغې قۆیدولار، گۆرمەسین ائللر!

قصاصیمى آلسېن ایگید نسیللر.

تپەمە ووردولار آمان نه قاپاز،

قاپدې اللریمدن اۇغلومو آراز.

کۆچۆمۆ چاتدېلار دالبما، گلین!

يېغېلېن بىر يىئە، تەبىر ئىلەيىن.
 قالقانلا دۇيۇلدۇم، دىشىم چىكىلدى،
 يىرىمدە گۇر نىجە آرپا اكيلىدى.
 اليمى قۇلومو بۇتۇن چىرتىدېلار،
 آوادانلېغېمى وای! اوچورتدولار.
 كۆكۆمۆن اۆستۆندە اۆد ياندېرىدېلار،
 بوغومو يۇلدولار، آى ائللەر! ھاوار!

بىتیش

اوخوجوم! بو سۆزلەر ھامېسې دۇغرو،
 اما سن سانما ھىچ مەرتىدەير بو.
 ائللەر آغلاسالار قەھمانلار،
 قان آلارلار بۇتۇن گىئەن قانلار.
 گۆز ياشى آخېتماق ياراشماز بىزە،
 گرەك قان تۆكۈلە گۆزەل تېرىزە.
 قانا قان دىيىلەر ازل آتالار،
 ائشيتىسىن كۇمالار، بىلىسىن اۇبالار.
 نېزىنى دىگىشىپ زمان البتە،
 حقە ايرمىك سىرى وار شجاعىتدە.
 گرەك قان تۆكۈلە وطن اۇغروندا،
 قەھمانلار قانېن وئرمە اوجوزا.
 اى وطن! دايانمەر اۆرەك بىر آنلېق،
 اۆستۆندىن گىئەجەك بو شوم قارائلىق.
 سن مەنە وئرىسەن صەمدەك انسان،
 كىم جانېن اسىرگەر بىللە دياردان.

سنه آلقېش اولسون ای بۆیۆک وطن!
 بیر داها قوی دئییم: «سن منیمکی سن!»
 ای صمدلر دوغان اؤدلار مسکنی!
 اٹلر آلقېشلايېر هر لحظه سنی.
 منیم قهرمانېم سنله فخر ائدیب،
 «- شانلی آذربایجان، آزاد اؤل!» دئییب.
 صمدین آناسی، ای اؤدلو دیار!
 قورقودلاردان بیزه گلن یادگار.
 اؤدهرم بۆرجومو سنه، دارېخما،
 یالقېز اۆره گیمی بو قدهر سېخما.

من کیمم؟- بیر قۇلو پولاد فعلهیم،
 آخ واخدان اۆره گیم باغلايېب ورم.
 گۆندۆز پالچېقلارلا، گئجه داشلارلا،
 ووروشورام، قارنېم آج، گۆزۆم یۇلدا.
 من کیمم؟ - بیر یازېق، بیر پۇزغون کندلی،
 آیاغې کۆندهلی اللری بندلی،
 من کیمم؟ - ایشچییم، بیر محروم انسان،
 دُنیا نعمتیندن نصیبیسز قالان.
 من کیمم؟- میلیۇنلار، میلیۇنلار اینان،
 سنین آردېنجایام، دة! نه دیر فرمان؟

۱. (۵۳): میلادی ایل، خائن شاه رژیمی-نین ۲۸ مرداد کودتاسیندان سونرا تهران میدانلاریندا تیکدیگی هئیکله اشاره-دیر. / «ملیک محمد» آذربایجان ناغیللاریندا گندن قهرمانین آدی-دیر.
۲. (۶۸): ۱۹۶۸، (۱۳۴۷) - نجی ایل، صمد بهرنگی-نین شهید اولدوغو ایل.
۳. واقف: آذربایجان شاعری، ادبیاتیمیزدا ائل دیلی ایله ادبی دیلی یاخینلاشدیرماقدا بؤیوک رولی اولموشدور.
۴. عاشیق علسگر: ۱۸- نجی عصر آذربایجان عاشق صنعتیین ان قدرتلی نماینده-لریندن بیریدیر.
۵. فضولی: ملّا محمد فضولی آذربایجان تورکجه-سی، فارس و عرب دیللرینده شعرلر و منظومه-لر یازیدیر.
۶. دده قورقود: مین ایل قاباق یازیلیمیش آذربایجانلیلارین قیمتلی ادبی آیده-سینده آدی چکیلن ائلجه بیلن و آغ ساققال.
۷. نسیمی: هجری ۱۰- نجو عصرده کلاسیک آذربایجان ادبیاتیین استاد شاعری.
۸. بابک: ۹- نجو عصر آذربایجاندا عرب اشغالچیلاری علیهینه ائل حرکاتیین رهبری.
۹. فریدون: حقوق شناس فریدون ابراهیمی، ۱۳۲۵- نجی ایلهده شاه قشونو طرفیندن داردان آسیلدی.
۱۰. (۶۰): ۱۳۳۲- نجی ایلهده تهراندا اعدام اولان ۶۰ نفر سیاسی مبارزلره اشاره-دیر.
۱۱. ۵ گول: ۵ نفر ۱۳۳۹- نجو ایلهده تبریزده اعدام اولان گنجلره اشاره-دیر.
۱۲. لطیف: صمد بهرنگی-نین «۲۴ ساعت یوخو و آیقلیق آراسیندا» ناغیلین مثبت قهرمانی.
۱۳. احمد حسن: همین ناغیلین آییری شخصیت-لریندن.
۱۴. ختایی: صفوی سلاله-سینین رهبری و کلاسیک آذربایجان شاعری.
۱۵. عظیم: اؤسته دئیلن ۵ گولون بیریدیر.
۱۶. حلب: نسیمی-نین دریمی سویولان شهر.
۱۷. خوتکار: منظور خائن محمدرضا شاه پهلوی.
۱۸. قولدورلار قولو: شاهنشاه، شاهلار شاهی.
۱۹. نوح: اوزون عمر ائدن ایلاهی پیغمبر.
۲۰. هنربی: تبریز یاخینلیغیندا صفالی بیر کند.
۲۱. مدینه: مدینه گلگون، اوتایدا اولن تبریزلی شاعره.
۲۲. بالاش: اوتایدا یاشایان اردبیللی آذربایجان شاعری.
۲۳. علی: علی توده، اوتایدا اولن اردبیللی آذربایجان شاعری.
۲۴. قیزیلباش: شاه اسماعیل ختایی-نین طرفدارلارینین عنوانی دیر.
۲۵. مشفق: ۱۹۳۰- نجو ایللرده روسلار ایله اولدورولن آذربایجان شاعری میکائیل مشفق.
۲۶. سهند: ۱۳۵۸- نجی ایل تهراندا اولن معاصر آذربایجان شاعری.
۲۷. صاحبعلی: صمدین «بیر هلو - مین هلو» کتابیین شخصیتلریندن.
۲۸. قارا مجموعه: شیخ صفی الدین اردبیلی-یه منسوب آذری تورکجه-سینده یازیلان بیر اثر آدی.
۲۹. نعیمی: شیخ فضل الله نعیمی، هجری ۹- نجو عصرده حروفیلر فرقه-سینین بانئسی.
۳۰. قاضی برهان الدین: آذربایجان دیلینده ایلک دیوان یارادان شاعر. او، حکمدار و شاعر ایدی. توپوق رباعی شکلینده آدلی حماسی - قهرمانی شعرلر یازمیشدیر.
۳۱. یکتاشیلر: حضرت علی (ع) نی چوخ سئون و غلو ائدن بیر فرقه-دیر.
۳۲. گورانلار: اهل حق مسلکینه باغلی اولانلار.
۳۳. آخوندوف: آذربایجانین گؤرکملی یازیچیسی و آذربایجان دراماتورگیاسینین بانئسی.
۳۴. جعفر جبارلی: ۲۰- نجی عصرین اوللرینده اولان آذربایجان یازیچی و دراماتورگی.
۳۵. حسین مهدی: معاصر آذربایجان یازیچیسی.

شیخ محمد خیابانی

فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِلْآخِرِينَ
(الزُّخْرَف/ ۵۶)

اۆرهك آغرىسى

سۇروشورسان: «- نىيە بابا آغرى سىنىن اۆرهگىن؟»
اۆرهگىمى آغرىدانلار، منىم قېزىم، آز دىگىل.
ھانسېن دىيىم، ھانسې قالسېن؟ ھانسېنا سىن دۆزەرسىن؟
سىنىن دە كى سىرچە قلىبن، منىمكى تىك سىز دىگىل.

« دۇنوق اۇلسا، دورغون اۇلسا » سۆيلىمىشىدىر فضولى:
« اۆرهك دىگىل، پارچا بوزدور، گر اۇلماسا دردمند. »
ائىلە اولو درد و غم وار، اۆرهگى دە آغرىدار
انسان وار كى، وجودونو ئىتى تىك ائىلر بند - بند.

ائىلجە بىلن وورغونلارې كىمسە سايمىز اۇلاندا،
بىر قلىبن يۇخ، بىركسىن يۇخ، بو دردىدىر وطنىن.
شاعىرلىرىن كىتابلارې قۇلتوغوندا قالاندا،

نەجە منىم قېزىل قىلىم ھىچ آغرىيا دۆشمەسىن؟

دۆڭۈنلەنىپ تۇرپاقلاردا آنالارېن باخېشى،
يۆز ايللر يۆل گۆزلەيرمى بىر ائل - اولوس، بىر مەلت؟
اسارت قانداللارېنا دۆزەرلرمى آسلانلار؟
غىرت كانى اۇغوللاردان گۆرۈنمىمى بىر غىرت!

باشې اوجا مەلىمىز اۆز منلىگىن اونودور،
اجنىنىن چىراغېنا ھى سۆزۈلۈر، ياغ اۆلور.
اريمەسى، تۆكۈلمەسى درەرلەر داغلارېن،
اۆرەگىمدە، قېزىم منىم، ھى دىكەلەر، داغ اۆلور.

كدرلتمك اىستەمىرم سىن دۇغوم گۆنۈندۈر
گلجەگىن قوتلو اۆلسون، آيدېن اۆلسون گۆنلرېن!
ايتىرمەسىن سىادتېن، باشې اوجا ياشاسېن،
ياخشې بۆيۈتسۇن اولادېن، بىرگۆن گۆرسۇن ائللرېن.

مجروح قىلىم آغرىسادا، قېزدېرېسان سىن اۆنو،
قېزىم سىن دۇغوم گۆنۈن مبارك اۆلسون بوگۆن.
سۇن غلبە دۆزۈمدەدېر، دۆزۈر قارتال اۆرەگىم،
گۆزلەيىرىك گلجەكدە بۆيۈك ظفر، تۆى، دۆڭۈن.

بوگۆن بایرام ائله ییسن، چالپرسان، اۆینایپرسان،
هرکیم سنین بایرامنا بیر هدییه گتیریر.
آنان یئنه کدریمی سۆزۆر منیم اوزاقدان،
چونکو بابان شعر پایی ایله بو بایراما قاتیلیر!

سنه بوگۆن قۇلتوغومدا بیر قالاق شعر گتیردیم،
«شیخ محمد» حماسه سین، قېزېم سنه یازمېشام.
منیم بو دولتیم - وارېم یئنه نیسگیلدر سنه
کلمه لرین، اۆره گیمین لاپ دیییندن قازمېشام.

باشې اوجا عالیمیمیز سره لرنرکن یئره
دئدی: «عشق، فضیله، دۆزگۆنلۆگه وورولون.
هر هاوا یا اۆینامایین اجنبی یه خوش گل سین،
منیم تکی عشق اودونا یانېن، دۆزۆن، دورولون.»

اؤخو قېزېم، اؤخو قېزېم، شیخ محمد ناغیلین،
سوروشما دای: «نییه بابا آغریر سنین اۆره گین؟»
اۆره گیمی آغریدانلار منیم قېزېم آز دگیل،
ایندی بیرین سؤیله ییرم، دینله، قولاق آس درین:

فَانْظُرُوا إِلَى آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا.

(الروم/۵۰)

خامنه

«شېستر» دن قېراقد، گۆن باتان بۆلگه سىندە،
 شېخ محمودون سۆزۈندە، سىسىندە، نفسىندە،
 يۈز ايللر بوندان قاباق وئردىگى ايلقار اۋستە،
 غريب بىر نغمە ياشار، غملى دويغولار اۋستە،
 اۋرەگى نىن باشپندان دنىزە پنجرە وار،
 سۈنسوز سمانى اۋنون اۋزۈنە هر گۆن آچار.
 «مىشو» قوجاقلامېشدېر، دريا قدەر غصه سىن،
 قوينوندا ساخلامېشدېر زمان سارسېدان سسىن.
 مىن دۆرد يۈز ايللىك چنار نغمە سىدىر بو شەھر،
 غريب غملى دويغونون گۆر سسىدىر بو شەھر.
 اۋز اگىنىنە گىنىندە غريبلىك ياپىنجېنې،
 گۆز اۋنۈنە گتيرير دشمنين قاخېنجېنې.
 مىشو بۆتۈن ايسلانېر، گۆزلرىندن ياش آخېر،
 ايلدېرېملار شاققىلدېر، چينار گۆيلرە باخېر.
 گۆيلر بۆتۈن قاپقارا، نە اولدوز وار نەدە آى،
 نە آغلايش دويولور، نە سس سمير، نە بىر ھاي.
 سوسغونلوق بۆرۈيۈبدۆر بۆتۈن قايالېقلارې،
 غم کروانى يۈكسلىر «خامنه» دن داغا سارى.

میشو داغی، شمالدان، اورمو گۆلۈ جنوبدان،
 قۇینوندا بئجریرلر خامنەنی، سانکی بیرجان.
 «تسوج» گیلانارلېغې سۇلدا، «شېستر» ساغدا،
 قېورېم - قېورېم بزه بیر گۆیچک اۆزۈن هر چاغدا.
 دالېنې وئرمیش داغا اۆزۈن دنیزه آچمېش،
 آغېر قارا ماتمین دۆزنگاهلېغا ساجمېش.
 شېخ محمدی دۇغموش، بئجرتمیش، هم ایتیرمیش،
 هم سئوینج، هم برکت، همده سکوت گتیرمیش.
 «باقراآباد»، «حاج حسین» مسجدرین ساووشدوم،
 «حاج احمد» کوچەسی نین باشیندا آتدان دۇشدوم.
 دئییرلر که اؤ شېخین بورادا ایدی ائیوی،
 بوردا دۇغموش یاشامېش، بوردا سۆرمۈش عُمروُنۆ.
 قانالېقلار، آلمالېق، آرمودلوقلار، گۆللۈکلر،
 بۆرۈمۈش بیر باخچادا، اُونو گۆرەرمیش ائللر.
 سن بو دارکۈچەلردە شاعر نه آختارېرسان؟
 تعظیم ائت، قوی سارسېلسېن حقە باغېران شیطان.
 حق هارا، حق سۆز هارا، الله هارا، دین هارا،
 اۆرەگیمە وورور اؤ، یارا اۆستۈندن یارا.
 اۆتور، آخشام چاغېدېر، گۆن یۆنەلیر باتماغا،
 سنی آپاراجاغام یۆز ایل قاباکی چاغا.
 سیل کۆنلۈنۆن پاسېنې آخېت گۆزۈن یاشلارېن،

باخ قېزاران شفقە، دۆڭۈنلە قاشلارېن.
 سەكسەن ایل بوندان قاباق خامنە گۆنشى باتدې،
 بىر ساتقېن دىن سىز كۆپك، شىخ محمدى ساتدې.
 اۆرەگىندە نە آشوب، آى شاعر! نە عصيان وار،
 دارېخما، اوتور آغلا، يۇخسا وقتىن دارالار.
 سەن حەلە يازمالېسان قەھمانلىق دىستانېن،
 حماسەلەر يارادان شانلې آذربايجانېن.
 ياز، خاتىلردىن دانېش جنايتلردىن سۆز آچ،
 گۆنۈش اسرارېن سۆيلە، قارانتولوقلاردان قاچ.
 اوتور بوردە، بو كوچە مقدس دىر سەنن چىن،
 بو آنا جادەسىدىر، شاھراھىدېر وطنىن.
 شىخ محمد خىيائانى آددېم باسماش بورايا،
 اوتور آغلا، ھىچ تىپنە، ھارا گىندىرسەن، ھارا؟
 عصيانلې ايمانلارېن جادەسىدىر بو كوچە،
 صاف عشقىن شىرتى دىر، بادەسىدىر بو كوچە.
 دۆشۈنچەنەن، آرزونون دىلكلەر صحىفەسى،
 آزادلىق اسرارېدېر، فضىلىتلەر نغمەسى.
 اۆيۈمۈشدۈر آياقلارېن شىخ محمدىن بو تۇرپاق،
 دويموشدور امىدلرېن دوتموشدور اوندان سوراق.
 ايكى ركەت نماز قىل، آلېنې تۇرپاغا قۇي،
 تەكبىر قابىغېنې گل اۆرەگىندىن سۇي.

قوى آپارېم تاريخين انگين كوچه لرينه،
قولاق آس شيخ محمددين عصيان دولو سسينه.
گور نجه معراج ائتدى ساواشلار ميدانېندان،
جبرائيل قانادېن دا اؤتدو، كئچجك جانېندان.
اورمو گؤلون بزهدى، ميشودان قاني آخدي،
خامنه قانلي چيچك تك غملى - غصه لي باخدي.
غريب بير نغمه كيمي وئرديجي ايلقار اؤسته،
غملى دويغولارېني داغېتدي دسته - دسته.
گندهك تاريخيميزين گل بير دؤنگه لرينه،
قولاق آساق زمانېن گيزلي ترانه سينه:

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ التَّقْوِيمِ

(التين/ ۴)

دۇغوم

كۆكسۈندە ھىجان، گۈزۈندە اميد،
 اوگۈن سۈيىنىردى حاج عبدالحميد.
 اۇتاقدا گئىدىردى اۇيان بويانا،
 بيلمىردى نئيىلەسىن، باخسىن ھايانا.
 بايىردان گۈزۈنۈ تىكىدى مىشۋا،
 بۇغازبىندان قۇپدو غملى بىر نوا.
 صلوات چئویردى، اۇخودو دعا،
 برکتلر گلسىن، ساووشسون بلا.
 اۇقۇقدە سارالبى گۆنش باتىردى،
 سھند اتگىيىندە دۇنيا ياتىردى.
 خامنە اھلى كندە گلیردى داغدان،
 سس سمير كسىلىپ سوسوردو ھريان.
 گئجە ساللانېردى، قاش قارالېردى،
 قارانلىق اطرافى ساربب آلېردى.
 قادىتلارېن ھاىې گلیردى ياندىن،
 آغرىلار چكىردى «رقىه سلطان».
 بىر قادېن اوياندىن سۈيىنچك قاچدې،
 حاج عبدالحميدىن قاپې سېن آچدې.

دئدی: «موشتلوق وئر، بیراوغلون اولدو»
 حاج عبدالحمیدین گۆزلری دولدو.
 قالدېردې گۆیلره سارې باشېنې،
 «- شوکۆر الله! دئدی، تۆکۆب یاشېنې.
 یئرینه گتیردی شوکۆر سجدهسی،
 آیهلر اؤخودو، اوجالتدې سسی:
 «- فَتَبَارَكَ اللهُ» دئدی: «- یاالله،
 سنین اؤز بیلدیگین یاخشبېر، بالله»
 دُنْیادا یاراتماق ایشیندیر سنین،
 سنین عبدین اولماق بۇرجو بندەنین.
 خیالدا گۆیلری زیارت ائتدی،
 بیردن هوشدان چېخیب اؤزۆندن گئتدی.
 الله بخش ائتمیشدیر، بیر اؤغول اونا،
 آلاھېن وئرگی سی گلرمی سانا؟

آد قویما

ایکی اۆچ گۆن سۇنرا قۇھوم قۇنشونو،
 بیر آرایا یېغدې حاج عبدالحمید.
 شادیانالېق ائتدی چای شیرینی وئردی،
 گۆزلرینده سۆگی کۆنلۆنده امید.

خامنه‌نین ان عالیم ماللاسی گلدی،
صلوات گۆندەرسین، اؤخوسون قرآن.
حاج عبدالحمیدی دعا ائیلەسین،
اؤنا چۆخ گۆرمەسین اوشاغی دوران.

آدېنى «محمّد» قويدو اوشاغېن،
اوخودو اذانى ساغ قولاغېنا.
قدمى خيدير، يئيدير سؤيله‌دى،
دئدى اقامه‌نى سول قولاغېنا.

سئچميشدير او ماللا ان گۆزەل آدې،
آناسې بير راحت نفس چكirdى.
گۆزلرينى يومموش رۇيالاربندا،
گلەجك حيات چۆن چيچك اكirdى.

آنا بير گئرچكدير، دانېلماز گئرچك،
«آنا حقّى تانريې حقّى» دئميشيك.
آنا حقّين آياق آلتېنا سالساق،
ظلم ائديب تانريېنېن حقّين يئميشيك.

سیر ائيله رتبه‌سین باخ مقامېنا،
تانريې آنالارا وئرميش جنتى.

اۋغلو بۇيا- باشا چاتانا قەدەر،
 آنا قبول ائدير هر اذيتى.

آنەبن كمالې، آنا ادراكې،
 معراجا يۆكسلدەر اوغولو قېزې.
 آنا سۆتۆ تمىز اولارسا، اوغلو،
 فتح ائدەر گۆنشى، آيې، اولدوزو.

فضيلتلى آنا، تقوالې آنا،
 مقدس آرزوسون تۇپراغا وئرمز.
 نور ياغار آنەبن يان- يۆرەسىندىن،
 شيطان صاف سۆگى نىن قوينونا گىرمز.

حكمت بولاغې مېش سۆزۆ آنەبن،
 ناغېلې، نغمەسى، ترانەلرى.
 اۆيۆدۆ، دعاسى، حربە - زۇرباسى،
 قولاغېمدا قالب ايللردن برى.

معنوى دۇنياسې، حياتې پارلاق،
 نغمەسى الاھى، سۆزۆ الاھى.
 يۆكسك ذىرولردە ياشاپىر آنام

دیلەگى الاهى، اؤزۇ الاهى.

الاهى موهبت، الاهى وئىرى،
سینیدیر، منیمدیر باجیم، قارداشیم.
بئله بیر ذیروەدن قۇیوب گلیرەم،
یادلار قارشېسېندا اوجالېر باشیم.

فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا

(اسراء/۲۳)

آنا ایله تک باشېنا

گۆن به گۆن یۆكسلدی محمد، قېزېم!
دۆرد یاشلې، بئش یاشلې بیر اۇغلان اۆلدو.
كۆكسۆ صحبت دۆلو خان آناسېنېن،
حكايتلريله قولاغى دۆلدو.

یازېن اۇ سئللمه یاغېشلارېندا،
قېشېن چۆووغون دۆلو چن هاواسېندا،
یایدا، گۆزدە، یازدا، پایېزدا، قېشدا،
هرنەیی گۆرۆردۆ اۆز آناسېندا.

تقوالې آناسې لاپ تک باشېنا،
اۆچ – دۆرد ایل اۇغلونو تربیه ائتدی.
بیر نئچه ایل سۇنرا، «ماخاچ قالا»دا،

آتابىن تجارت ايشلىرى بىتدى.

خامنه يه گلىنجه اۇغلون چاغبردى،
اۆزۆن گۆزۆن اۆيۆب باغربنا باسدې.
«- داغېستانا بابا منى ده آپار»
محمد آغلادې، اۇ قولاق آسدې:

«-بابا، دۇن سنى يوخودا گۆردۆم،
منه درس دئىيردىن مكتب خانادا.
دۆره اۆتورموشدوق حصيرلر اۆسته،
بۆتۆن اوشاقلارلا، من ده، آنادا»

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَإِخْتِلَافُ السِّنِّتِمْ وَالْأَوَانِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ.
(الروم / ۲۲)

مكتب ده

خامنه نىن بۆسبۆتۆن مسجدلرينده،
اوشاقلار درس اۆخور حصيرلر اۆسته.
مسجدلرده هر گۆن شربت وئريلير،
آخوندون آلتېنا خالچا سريلىر.
ابجد، هوز، حطى بير - بير اۆخونور،
گلهجك چون جانلې خيال تۆخونور.
درسلىر اۆچ سطحده مسجدده گئدير

اوشاق بىر - بىرىلە رقابت ائدير .
 بىرىنجى سطحده: اوخۇر جزء عمە،
 حرکەنى، حرفى اۇيرەنەر بىردە.
 ايكىنجى سطحده: «آنا دىلى» لى،
 اۇخۇيور، تانبىر شانلى ائلىنى.
 «رشدیه» يازمىشدېر گۆزەل خطىلە،
 يایمىشدېر هر يانا اۇخونسون دئیە.
 اۇچۇنجۇ سطحده: قرآن دئیىردى،
 آخوند حکمت وئریر، دین اۇیرەدیردى.

آتا محمدى قۇیدو مکتبه،
 یۇنلستین قرآنا، علمه، ادبه.
 محمد بىر ایلده هم جزء عمەنى،
 اۇخودو، بیتیردى هم چره کەنى^۱
 اوشاقلاردان بۇتۇن قاباغا کئچدى،
 جہالت کۆکۈنۈ بیلگیلە بیچدى.
 «ایکی سطحه» کئچدى سگگیز یاشېندا،
 «آنا دىل» اۇخودو، کۆرسۈ باشېندا.
 «حاج میرزا حسن رشدیه» کیمى،
 دانېشدېغې تکی بۇتۇن سۆزلرى،
 یازېردې لوحه یه، نئی قلمیلە.

دیلین اؤیره نیردی آخوند الیله.
 محمد، گل اؤغلو، اؤخو بو سؤزۆ،
 بیر گۆن اؤنا دئدی آخوندون اؤزۆ.
 محمد اؤخودو: اوشاقلار، حاضیر!
 «حسن بن مہدی رشیدیہ» یازبر:

«بیر چمن زار، بیر گۆزەل اوتلاق،
 اؤلموش ایدی ایکی اؤکۆزە یاتاق.
 اوتلاماق ایستەسە، اۆتو وار بۆل،
 ایچمک ایسترسە، سو یانیندا، سو، بۆل.
 ارسلان اۆلدو حالدان آگاه،
 ایستەدی اۆلسون اوتلارا ہمراہ.

یعنی اوتلاقدا مقام اتتسین،
 آنلاری اۆلدۆرۆب طعام اتتسین.
 وئرمە دیلر اؤکۆزلر اؤنا مجال،
 اتفاق اتتیلر، اۆلوب ہم حال،
 شیر حملە ائدەندە شب یا روز،
 گۆستیریدی اۆلار اؤنا بوینوز.
 شیر گۆردۆکی اۆلما ییر چارە،
 حیلە یە اۆز چئویردی بیچارە

يانلايىپ آنالارېن بىرىنى ياواش،
 دئدى: «- بىند اولما يولداشا، قارداش!
 اوتلا صحرايې، گزگىلن تنھا،
 سىنە مىندىن اولور حمايتھا!
 اتر ائتدى اۆكۆزە شىر سۆزۆ،
 ياغلى سۆزلەرە آخدى پىل گۆزۆ.
 اولدو بو سۆزلە ياردان تنھا،
 ائتمەدى مىل يولداشا، اصلا.
 شىر چون يارى ائىلەدى اغيار،
 تىك بە تىك ائتدى آنالارې مردار.
 بودو مقصود قىسەدن حصە،
 متفق قوم چىكمەدى غىصە.»^۲

آخوند دئدى اۇنا: «اۇغلو، آفرىن
 درسىنى اوخودون چۆخ شىرىن، شىرىن.
 آتاوا آناوا مبارک اولسون،
 اۇنلارېن اۆرەگى سۆيىنجلە دۆلسون.
 سنى خىلف ائىسىن حقّ تعالا
 بىر كىتلىر اولسون، سىنە، آى بالا.»

سۈنرا آخوند اۋنا دئدی نفاقدان،
 اتفاق، اتحاد، همدە شقاقدان.
 قرآندان آیەلر گتیردی اۋنا،
 آلاھبەن بو یروغو گلرمی سانا؟
 هم ظلمدن دانېشدې همدە عدلدن،
 محمد آخوندان اۋیرندی هرفن.
 اۋچۈنجۈ سطحده، «مختارنامە»نی،
 «نصابی»، «معجمی»، همدە «درہ»نی،
 اۋخودو، اۋیرندی عجم دیلینی،
 خدمتە، باغلادی اۋ اۋز بئلینی.
 عجمە اۋیرنمک فرض اۋلموش ییزە
 کئچمیشدن بو ایمیش عادت تبریزە.
 عجمە یازانلار بۇیۈک شاعرلر،
 هر فندە علمدە دیلدە ماهرلر،
 تۈرکلر آراسیندا یئتیشمیش، چپخمېش.
 اۋزگیە ائو تیکمیش، اۋز ائوین یېخمېش!
 ایشین بیر اۋزۈندە سئوینج اولسادا،
 دالغالی اۋرەگیم راضی قالسادا،
 اۋ بیرى اۋزۈندە بیر آجی غم وار؛
 «یانېق کرم» ایله بیردە «دیلقم» وار.
 اۋزگیە «نظامی» بسلەمیش ائلیم،

دىللەر سىركىدە ئۆلمۈشكۈر دىلىم.
 ۋىلايەت چۈشەنچە سەتقەن ئۆچەرلەر،
 دىشمەنلىككە تۆرەك - عىجىمى چىكەر.
 تۆرەك-فارس دىشمەنلىكىگە تەبلىغ ئاتىرلەر،
 ئۆچەرلەر، «كەسەرى» يۈلۈن گەندىرلەر.
 بىر، ھەكىمەت سۆيەلەنەر مەن ئايدىن بىر:
 «فارس سەز تۆرەك ئۆلەنمەز!» دىللەر ئازىر.
 بىر - بىرە باغلاش تالەمىز باخ،
 بۈيۈك دۈشمەنلىككە دىرىدىن، ئىچاق.
 ئاتالغۇ ئاتىشىدىر بابا ئۆزىمىز،
 فارسىدا، كۆردەدە، گۈل ئىنان، ئى قەز!
 ما كى كەمسەنەن دىلىن كەمسەمەش،
 تارىخىن دانامەش، ئىلىن باسماش.
 ياراتمەش كۆردەدە تارىخ، فارسىدا،
 مەدەنىيەت ۋەزىمەش، ئۆز، كۆچمەش ھارا.
 باشلار بىن ئىگەمەش ھەتتە زامان يادا،
 سەتقەنلەر ئۆزىلەر دۈنۈك چىخسادا.
 مەزھۇمەن ھەمەت ئاتىشى بابامىز،
 سەيغەنما قالا سەي ئۆلمۈشكۈر تەبىر.
 تارىخ ئادەملىمەش سەبەبى سارى،
 تۆرەك ئادەملىرىلەر ھەر ئىلەك باھارى.

هر تۆرك انسانلېغېن دادلې ميوهسى،
جسارت نغمهسى، شجاعت سسى،
ايگيدليك رمزى دېر، حيات قۇخوسو،
دۆشۆنجه آغاچېن بير سوواران سو.
قۇللارې قاندا دا اۇلسادا بئله،
آزاد ايلقارېنې وئرمه مېش اله.

اۆره گيم دۆلودور، يازارام سۇنرا،
كئچك شيخ محمد اوشاقلېغېنا.
اۇن ايكي ياشېنا چاتان زماندا،
مكتبى قورتاردې بابا يوردوندا.
قرآن اۇيرنمېشدى، بيليردى احكام،
شعر سؤيله ييردى، آلېردې چۇخ كام.
ادبيات، تاريخ، اخلاق اۇخوموش،
بيز اوخويانلارې، چۇخدان تۇخوموش.
گۆرجك بو حالتى حاج عبدالحميد،
اۇغلونا باغلادې درياجا اميد.
سوادلې، بيليكلى يئنى يئتمه نى،
چاغېردې يانېنا سؤيله سين بونو:
«- سن اۇغلو اۇلوبسان يئنگين بير جوان،
ايندى تجارتە ال قويما لېسان.

داغېستانا سارې، ماخاچ قالایا،
گئەلیم اورادا ذوقۇنۇ سېنا.
تجارت ایشی نین اۇیرن اسرارېن،
چۇخالسېن بو ایشده قازانچېن، وارېن.»
«- آتاسی سۆزۇندن چېخماز اۇ»، دئدی
آناسې، باشماغېن گئییمین وئردی.
خامنه دن سفره چېخدی محمد،
سفر اثناسېندا پېشه جک البت.

لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً

(نساء/ ۲۹)

تجارت خانادا

بیر نئچه آی قالدی ماخاچ قالادا.
تجارت ایشینه باخېردې اۇردا.
حسابېن ساخېردی آلبش وئرشین،
سېر ائدیردی اۇردا زمان گئدیشین.
روسارلا یاناشې داغېستانلېلار،
چېچنلر، تاتارلار، هم عثمانلیلار،
آذربایجانلېلار ایله بیرلیکده،
گمیلر سالېردې هر گۆن دنیزه.
محمد ذکالی بیر جوان کیمی،
سئزیردی باش وئرن هر مراسیمی.

سُنّی، شیعه‌نی، وهابی لری،
 اورداسئیر ائیدردی گۆزه‌چی تکی.
 ناحقی آتاراق، حقّی سئچیردی،
 حقیقت شربتین چکیب ایچیردی.
 اوجا اذان سسی مناره‌لردن
 یوکسلیردی هرگون گۆیه شه‌هردن.
 «دربند» شه‌هریندن گلن شیعه‌لر
 اوردادا، مکتبده تأسیس ائتمیشلر.
 شریعت علمینی اوخویوردولار
 تفسیر ائیدریدیلر قرآن، شارحا شار.
 هم «کشف الحقایق»، «تفسیر البیان»
 همی ده «تفسیر عن نکت القرآن»
 تملی قورولور، سۆزۆ یازبلر.
 اوره‌کلر ایچینده شرحی قازبلر.
 گۆزله‌ییردی گلن ایام بونلاری،
 چاپ اولسون، یایلسین هر یانا ساری.
 گۆزله‌ییردی دوران «نعمان زاده»نی.
 یاخشې دینلمه‌لی اوخوجو بونو.
 داغېستان «شیخ شامیل» یوردونا دؤنمؤش،
 ایندی خصم الیه چیراغی سؤنمؤش.
 داغېستان اسلامین بایراقدارېدېر،

تقوا دۇنياسى نېن ايلك باھار بېر .
فضيلت مۇكۈنۈن مركزى اولان
داغېستان ياداكى آذربايجان،
اسكىدن دايانمېش دشمن اۇنۇندە،
روسا، اثرمنى يە دۇزمۇش، اۇ گۇندە.

داغېستان مۇكۈنە گئەندەندى بىرى،
محمد گزىردى بۇتۇن يئرلىرى .
مسجدى، كىلسەنى، جامى گۇردۇ،
دھىندە دۇشۇنجه دۇنياسېن ھۇردۇ .
اوخوماق ھوسى، اۇيرنمك مىلى .
اۇنو ائىلە يىردى ناراحت خىلى .
دشمن قارشېسېندا دايانماق اۇچۇن،
مظلوملار اۇدونا ھم يانماق اۇچۇن .
درين بىلىكلرە يئىلەنمگى،
زحمتى، يازماغې ھمدە امگى .
سئويردى محمد، شيرين جان كىمى،
بونو بىسلە يىردى بىر ايمان كىمى .
بىر نئچە آى سۇنرا، دئدى اوجادان:
«قالا بىلمىرم من بوردا، آتاجان!» .
آتاسى دويموشدو روحياتىنى،

آجېلې ائتمەدن ھىچ اوقاتىنى،
دئدى: «- اۆلسون اۆغلوم، آپاررام سنى،
گۆرەرسن بىرداھا گۆزەل خامنەنى.
تېرىزە يۇللارام بىردە سنى من،
اۋردا اۆخويارسان ھرنە ايستەسن...»

وَصَيَّنَّا الْإِنْسَانَ فِي عَامِينَ بَيِّالِذِيهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ
(لقمان / ۱۴)

آنايا قاوشما

بىر نىچە آى سۇنرا گۆردۆ آناسې،
محمد دىر گلىر، كۆنۆل آيناسې.
گلىب اۋپدۆ الين، اۋپدۆ انگين،
اۋ ضايع ائدەرمى آنا امگين؟
آرادان چۆخ اۋتمۆش، ياي گىتميش قېشا،
آنانېن اۆرەگى دۆشمۆش تشويشە.
چۆخدان آيرېلمېشدى پاك قوجاغېندان،
سېغمېردى روحونا اۋنون داغېستان.
آنا قوجاغېنا دۆندۆ محمد،
اۋزۆنە قايپدار صاف روحلار البت.
«- آناجان، آغلاما، گۆز ياشلارېن سيل،
منى اۋز يانېندا، اۋز قۇيوندان بىل!»
دئەرك محمد، گۆلدۆ، آغلادې،

آنايلا بير داها پيمان باغلادي:
 «- سنین يانېندا يام گۆزەل آناجان،
 آناسېز ياشاماز دۇنيادا انسان.»
 دئدى عبدالحميد خانېمېنا: «- باخ!
 محمد تېرىزدە درس اۇخويا جاق.»
 سئويندى بو سۆزدن رقيە سلطان،
 دئدى: «- حق ساخلا سېن سنى هر زمان.
 اۇغلو مو گتيرەن الين ساغ اولسون،
 اۆرەگين سئوينجەلە - شادلىقلا دۇلسون!»
 محمدى آلب باغرىنا باسدې،
 حرمانېن، غصەنېن يۇللارېن كسدى.

وَيَزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ
 (جمعه / ۲)

تېرىز بىلى يوردونا سفر

آغ گئىنمىش ايدى بۆتۆن طبيعت،
 بادام آغاجلارې گوللن زامان.
 خياللار اۆزۆردۆ ياشېل داغلاردا،
 ذىروەلر باشېنې آلمېشدى دومان.
 عىنى آچېلمېشدى ميشو داغېنېن،
 دنيزە باخېردې گۆللر ايچىندن.

توراغایی قالخېب سئیران ائدیردی،
یام - یاشېل چؤلرین انگیلیگیندن.

لپهلر قالخېردی «اورمو» گؤلوندن،
یاماجی آلېردی، دۆزۆ آلېردی.
قاینایب چاغلایان نغمهلر کیمی،
دۆز نگاھلیقلارا سس - کۆی سالېردی.

نمازېن قېلمېشدی رقیه سلطان،
دُعایا دورموشدو سحر شْهینده.
آلاھا یالوارېر دؤلۆ گۆزۆیله،
دئیردی: «- الله من مقصر بندہ،

اوغلومو باخ سنه تاپېشېرېرام،
قادادان بلادان سن اؤنو ساخلا.
اوغلومو درهدن ذیروھیه چاتدېر،
جایسا، ائله اؤردا الاهی حاخلا!»

انسانی ساخلایار هر بیر بلادان،
آنانېن تدبیری، خیر دعاسی.
دئیرلر هرگئجه، هر سحر آخشام
ذیروھیه یوکسلر آنا صداسی.

ھۇندۇر داغلاردان دا يۇخارى قالخار،
 آغاردار گۇيلرى دان يىرى كىمى.
 آنا اۆرەگىندىن قۇپان آغلايش،
 تىرپەدەر دىروھنى تىترەدەر سىمى.

اۋ گۇندە اۋغلونو يۇلا سالېردى،
 بىر آنا خامنەدىن تىرىزە سارى.
 اۋرېگىن باشىنا آتېب چېخمېشدى،
 سو سىسپىن دالېنجا اۋغلونون بارى.

اركىم

تىرىزە يوللاندى اون دۇرد ياشېندا،
 بىر باھار چاغېندا، يازېن باشېندا.
 دروازادان كىچىب ايچەرى گىردى،
 اركىن قاباغېندا، آتاسى دوردو.
 گۇزلىرى ياشاردى، قلى دۇيوندۇ،
 نغمە اۋخوماغا قالخېب اۋيۇندۇ.
 اركىن تارىخىنى يادېنا سالدې،
 درىن تالاطملى فكرتە دالدى.
 كىچىدى «خداېندە» گۇزۇ اۋتۇندىن،
 باخدى اركە سارى «سلطانې» دن.
 «شاھ ختايى» قالخدى «سايېن» داغېنا،

گۆزۇندىن ياش آخدى ار كىن باغبنا.

«عبدالحميد» ياواش ترنم ائدير،

محمد دالبنجا يۇلۇنو گئدير:

اى سىنەسى مىنلر يارا ايله دولو ار كىم،
يۇزلرجه ايلين خاطرهسى، اى اولو ار كىم!
غيرتلى اۇغوللار وطنى، مسكنى سن سن،
مىنلرجه مقدس جسدین مدفنى سن سن.
اونلارجا شهنشاھلارې سويدون يۇلا سالدېن،
عمرۇن باشا وئردىن اوجا، باشې اوجا قالدېن.
آلاھا باش اگيدىن، جلالېن شانين اوجالدى،
اۇغلون بۇيۇدۇ قيصر رومدان دا باج آلدې.
شاھلار شاھې اگىدى باشېنې اۇغلون اۇتۇندە،
سن فخر ايله قالدېن ابدى، دۇن دە، بوگۇن دە.
صرآف ايله لعليہ، شكوهى لرى دۇغدون،
نامردلرى ھرتنگە دە، ھر دۇنگە دە بۇغدون.
سارسېتدې دنى دشمنى كىرىن اوجا ار كىم،
ھر بير اويونا طنز ايله گۇلدۇن قۇجا ار كىم.
آلنېم آياغبىن تۇرپاغېنا قۇيماغا گلديم،
شيطان گۇرۇتۇ سجدە ايله اۇيماغا گلديم.

گۆی مسجد

آتاسې نېن دردين سانكى دويوردو،
 محمد، آغلېردى گۆزۇن اۇغوردو.
 ايكيىسى كئچدىلر اركين اۇنۇندىن،
 «گۆى مسجد» سارى يۇللاندى ھمن.
 «خياوان» دا اۇنون قۇھومو وارمېش،
 «سید حسين» آدلې ملا اۇلارمېش.
 خامنەلى بير سید، تقوالى سید،
 بيليكلى، علملى، چۇخ عالى سید.
 پئىنمازى «كریم خان» مسجدى نين،
 فقاھتى، علمى، دنيز تك درين.
 آتاسې سۇيلەدى: «- گل گئدەك اۇرا،
 حاجى سید حسين /ئوينە، بالا!»
 «خياوان» آغزېندا، اۇستۇندە يۇلون،
 گۆرەندە جادەنين آرخادا سۇلون.
 «گۆى مسجد» سارى يئنه چاتاندا،
 كاروانې ساخلادى سۇيلەدى آتا:

«جەھانشاه حقيقى» يادگارى، يارمېش ادوارې،
 بودور، تېرير /يچيندە گۆيلرە قالخماقدا انوارې.

فضاسى بير الاهى نور ايله دۆلموشدو گۆى قبه،
 بوراخمېش حيرته اقمارى، شمسى، چرخ دوارې.
 شاخندا ايلديرېملار قېسقانان چرخين هوا سېندان،
 سۆكۆب يانديرماق ايستر مېشسه گۆى گۆنبدن ائارى،
 طبيعت تيرهميش، خلقت آياقلا نمېش، فغان ائتميش،
 آماندير ياخما قليبين تبريزين، يېغ- تېغ غدارې.
 ايشېق قايناغېنى غارت ائده نلر صف به صف دورموش،
 قارانلقلار ايچيندن ترپه ديب قالخېزمېش اشرارې.
 كئچيرتمك چۆن، بۆتۆن شرقه الاهى نور ساچان شمعى،
 مسلط ائيله مېش بو مسجدده هر شاهې، طرارې.
 بو گۆن هم، باخ محمد! سينه گرميش باطل اوغروندا،
 بو گۆى مسجددير اوغلوم، گل قورو بو گنج اسرارې.
 الين آلاها آچمېش بير ايشېق درياسېدير اوغلوم،
 منيم تك سن ده باخسان نور گۆره رسن بوردا احجارې.
 آماندير قويما تحقير ائيله سين ياد، قالخ اوژون گۆستر،
 تكان وئر ذوالفقاره قاوگيلن اوباشې، اشرارې.
 بورا تبريزدير، دُنيا بؤيو تاريخى فتح ائتميش،
 بوخويا گئتمز البته بو شهرين بخت بيدارې.
 اونون دۆزگۆن كيمى اولادى واردېر، قورخو بؤخ، غم بؤخ،
 شجاعت ميدانين قويمازلار اونلار صدقدين عارې.

بورا فضیلتین ایشیق بولاغی،
صائب‌لر اولک‌ه‌سی خطیب‌لر یوردو.
قوجا تبریز‌دیر بو، هر زمان، هر وخت
دشمن قارشېسېندا آسلان تک دوردو.

یئتگینلیک‌لر ائوی، کمال اوباسی،
قهرمان‌لېقلارین بئشیگی تبریز.
غیرتین، عصمتین اوجا ذیروه‌سی،
بشر تاریخی‌نین کئشیگی تبریز.

سنی چئیتتم‌رم نامرد یادلارا،
اولو اجدادېمدان قالان مکانیم.
نئجه من یاشاییم آدسېز، نشان سېز،
تاریخیم، شرفیم، ایلیگییم، قانیم.

مجسم غیرتی اسلامیتین،
قورقودلاردان قالان اوؤد قایناغی.
تبریزیم، بیر سؤزله سؤیله‌سم اوغلوم:
اثلیمین اوبامېن یانار چراغی.

وطن دارالعلمی، اثل بیلی یوردو،
آیه‌لری تفسیر ائیله‌ین شه‌هر.

دۆزلری آرخادا قویوب گلمیشم،
عشق ایله آخمېشام باخ گۆر، نه تههر!

خامنه دن گلمیشم قوجاغېنا من،
بورا وطن دئدیم فضولی سایاق.
پناهېم، یورد- یووام، آنام، آمانېم،
دوردوم کئشیگینده ار کیمی اویاق.

وَقَالَ الَّذِينَ أَوْتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنُ آمَنَ وَ عَمِلَ صَالِحًا.

(قصص / ۸۰)

طالبیه ده

تبریزه گلندن نئچه گۆن سؤنرا،
محمد یۆللاندی «طالبیه» یه.
اؤردا بیر حجره یه یئرلشدیریلدی
درسه باشلایاراق اولدو طلبه.

اؤردا بیر نئچه ایل قالب دایاندی،
اؤخوتدولار اؤنا «لمعه»، «امثله»،
«عوامل»، «صرف میر»، بیرده «سیوطی»،
«منطق کبری»، هم «شرح الامثله».

«حاجی میرزا ابوالحسن انگجی»،
اؤنا «فقه» اؤیرتدی، هم «اصول» دئدی.

بیردە «حاجی میرزا حسن مجتهد»،
اونا «شیخ محمد» آدېنى وئردى.

شریعت علمیندن قېراقدان اونا
میرزا عبدالعلی «حکمت» اۇیرتدی.
«ارثماطیق»، «همده» «هندسه»، «حساب»،
بیردە «عروض»، «نجوم»، «هئیت» اۇیرتدی.

بوردا شیخ محمد، خامنه‌لی جوان
اجتهاد مرزینە یاخېنلاشېردى.^۳
ماخاچ قالا گزن، دربندى گۆرن،
علمین ذیروهلرین بیر – بیر آشېردى.

«طبیعیات»، «تاریخ»، «رجال» اۇیرنمیش،
اوخوموش «فلسفه»، اوخوموش «کلام».
«ادبیات»، «بدیع»، «منشآت» گۆرمۆش،
یازېردى «رساله»، یازېردى «احکام».

فَانْكُحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ
(نساء / ۳)

خۇش گلەجک

حاجی سید حسین، خامنه‌لی عالم،
داها چۆخ سئویردی شیخ محمدی.

انقلابچي روحلو، اولو پشناماز،
داها چوخ سئوريدی شيخ محمدی.

يانيندا بسليردی بير طاهر کیمی،
عمانداڤ آيربلميش جواهر کیمی.
اونو يتتيرميشدی بير شاعر کیمی،
داها چوخ سئوريدی شيخ محمدی.

اۆره گي نين باربن يتتيرده جکميش،
اونا شيخ محمد خوش گله جکميش.
اميدلر ييغناغي، بيرده ديلکميش،
داها چوخ سئوريدی شيخ محمدی.

آينا بولاقلاردان دورو آخاني،
شجاعت قايناغي، محجوب باخاني،
وئردی اونا قېزي «خير النساء»نی،
داها چوخ سئوريدی شيخ محمدی.

وَرَفَعَ بَعْضُكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيُبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ.
(الانعام / ۱۶۵)

موعظه ايللری

بئله ليکله، «شيخ محمد» ائولندی
«خياوان»ين بؤيؤک ماللاسي اولدو.

«خیر النسا» اۋنون آغبر گۆنلردە
دۆزۈملە يانېندا قالاسې اۋلدو.

وفاتېندان سۇنرا «سید حسین» ین،
پئشنامازلېق اتتدی رسمیت ایله.
هم گۆندۆز، هم آخشام نماز قېلېردی،
اۋ، اۋز مسجدینده جماعت ایله.

«کریم خان» مسجدین اۋنون آدیله،
تانېردی جماعت تبریزده بۆتۆن.
«خیایوان» ترپەنیب دالغالانېردې،
منبره قالخاندا هفتهده بیر گۆن.

میدان اۋخویوردو منبرده هر وقت،
دئیردی شیطانا: «- باش اگ انسانا!»
ظالمی، شاهلاری، غصب کارلاری،
چاغبېردې هر وقت اولو میدانا.

یوخوسوز قویوردو غصب کارلاری،
منبرده موعظه ائدەن زماندا.
تهراندا لرزه یه سالېردې شاهې،
منبرین اۋستۈنده حق دانېشاندا.

اونا «خیابانی» دئییردی ملت،
منبرینه میندن چۇخو گلیردی.^۴
ایشبقلی گۆزلی، اۇدلو سۆزلی،
مسجدده ظلمتین باغرین دلیردی.

موعظه ایللری، ائلین غمینہ،
«خیابانی» قالدی، قایغی سبن چکدی.
شرعی مسالہلر سیاستی ده،
دئییب خلقه، حقین تۇخومون اکدی.

همده درس دئییردی طالیه ده،
فقه، اصول، ریاضی اۇخودوردو اۇ.
نجوم دا، هئیتده تدریس ائدیردی،
دورمادان یازبردی هم پوزوردو اۇ.

لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ الْأَمَنُ ظِلْمٌ

(نساء/۱۴۸)

انجمن قورولور

چۇخ اۇلموش تبریزین قانلی گۆنلری،
شانلی سنه لری، شانلی گۆنلری.
بۆلگه یه روح وئرمیش جان باغیشلامیش،
تاریخی دیرچلتمیش جانلی گۆنلری

قېشىن چۈۈغونوندا ياي بۇر كۆسۈندە،
 دشمنلرە سارې گرميشدير سينه.
 صاباحا بۇيلانان قانلې ايللردە،
 آزادلىق طالعين يازمېش ديز اۆستە.

مين اۆچ يۆز ايگيرمى دۆردۆنجۆ ايلدير،
 تبريز دالغالانېر يئردە دايانمېر.
 ياغدېرېر بالالار، تۆكۆر بۇمبالار
 قهرمان شههردن دشمن اوتانمېر.

سياسى حياتى خيابانىن،
 يئنى بير آخېندا باشلامقادېر.^۵
 انجمن قورولموش آذربايجاندا،
 دشمن هر طرفدن داشلامقادېر.

عدالت، مساوات، بيرلىك ايستەيير،
 خيابانى هرگۆن منبره چېخېر.
 حدتلى نۇطقيله، گۆندە يۆز كرە،
 استبداد قصرينى داغېدېر، يېخېر.

بودور شعبان آيې، مبارک بيرگۆن،
 مبارک ساعاتدا دئدى اوجادان:

«- تبریزده قورموشوق «مّلی انجمن»^۶
بیزه یؤل گؤستریب سؤیله ییب قرآن:

الله یاردبم ائتمز هئچ بیر ظالمه،
مظلومون ناله سین ائشیدهر، بیلر.
حالتین دگیشمک ایسته یین ائلین،
دگیشر حالتین، اؤنا رحم ائدهر.»

خیابانی اؤلدو رهبر اؤرادا،^۷
عمومی، خصوصی مجلسلر قوردو.^۸
دانپشیدی هر آخسام، نۇطۇق سؤیله دی،
ظلمون قارشپسپندا دایانپب دوردو.

قوردو بیرئئچه ده فرعی انجمن،
«مساوات»، «اتحاد»، «حقیقت» آدلې،
بیرده کی «خیوان انجمنی» نده،
اؤزؤ دانپشپردی هر آخسام چاغې.

تبریزده مشروطه طبلی چالپندی،
شاهی تهراندا دا تسلیم ائیلهدی.
مظفرالدین شاه اؤچ آیدان سؤنرا،
باش اگیدی شاهلپغبین آتین پیله دی.

خیابانی اۆگۆن تبریز شەهریندە
 انجمن لیلەرە نۆطۇق سۆیلەدی.
 مشروطە فرمانېن امضالا ماغې،
 اۆنون بو ایشینی تحسین ائیلەدی.

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِيْنَ
 (يونس / ۸۱)

ایکی ایل سۇنرا

محمد علی شاه تخته چىخاندان،
 آزادى خواھالار وئرمىردى آمان.
 تبعيد ائتديرىردى، شھيد ائتديردى،
 عجم شاھلارېنېن يۇلون گئتديردى.
 «خسروپرويز» كىمى، «نوشيره وان» تىك،
 اولايدې تارىخدە او «عادل» گرەك!
 بۆتۆن بابالارې شاه اولموش اۆنون،
 گئتيردى دورمادان اۆنلارېن يۇلون.
 تارىخ قارشېسېندا باخسان شاھلار،
 ھامېسېنېن اولموش اۆزلرى قارا.
 باباسې داريوش فخر ائتيردى: «- به!
 مصرده اولدوردۇم پيشكىلرى دە.»
 كوروش سۆيلەيىردى: «كىمسە قۇيما دېم،
 دىرى بابل دە من، دىرىلتىم ادىم!»

شاپور ايسە بۆتۈن يازان پۇزانى،
 اىپ كئچىرتمك اوچۇن، دليردى چيگىن.
 هامبىسى فضيلت، بىلىك دشمنى،
 هاوايا ساووران گۈزەل وطنى.
 محمدعلى شاه «خلف!» اوغول تك،
 باخالېم تارىخدە نە ائىدى گۈرەك:
 باغاتدېردى بۆتۈن گۈندەلىكلىرى،
 اولدۇردۇ تهراندە حق سۆز دئىنى.
 «لياخوف» امريەلە تۇپا باغلادى،
 شورا مجلسىنى، ھركس آغلادى.
 اولدۇردۇتۇ بىر چۈخ مجاھدىلىرى،
 تختى - تاجى الە آلدېقدان برى.
 سۇنرادا تېرىزە حمەلە امرينى،
 وئردى قازاقلار^۱، سارسېلتىسېن دىنى.
 ھەرگۈن پۇسگۈرۈردۇ آغزېندان قان، قان!
 داھا بىلمەيىردى: الله قۇرويان -
 چراغى كىمسەنە سۇندۇرە بىلمز،
 لكەنى نە بومبا نەدە تۇپ سىلمز.

تېرىز، شاھلار شاھېن ھىچدە سايمادان،
 اوژ قوردوغو يئنى مقدس دوران،

مقدّس آرزولار مسكنى شهەر،
 گۆرهليم پوسقودا دوردو نه تههر:
 قوی ایلکجه تبریزی اویوم قېزیم چین،
 تبریزه یازمېشديم بو شعرى بیر گۆن:

* * *

سن منیم شعریمین روحونا دۆنلۆن،
 مقدّس آرزولو تبریزیم منیم.
 سیلینمز کۆنلۆمدن قهرمان آدېن،
 مقدّس آرزولو تبریزیم منیم.

من سنده تاپمېشام بابک عنادېن،
 باهار گۆنلری نین قوخوسون، دادېن.
 چېخماز خاطریمدن هئچ زمان آدېن
 مقدّس آرزولو تبریزیم منیم.

سن منیم حیاتیتم، بۆيۆک آمالېم،
 عشقیم، افتخارېم، جاه و جلالېم،
 سندن آیریلمازدېر فکریم، خیالېم،
 مقدّس آرزولو تبریزیم منیم.

* * *

تبریز قوردو او ایل یئنی بیر دوران
 اون بیر آی دایاندې، دورمادې، اینان!

انقلابچیلاری ایشه چاغیردی،
 استبدادچیلارا قالدخیب باغیردی.
 محکمه یاراتدی، قاراقول قوردو،
 محمد علی شاه اؤنۆنده دوردو.
 ستارخان، باقرخان یاراندى اؤ گۆن
 تبریز ماجراسین یاخشېجا دۆشۆن.
 خیابانى اۆلموش اؤنلار رهبر،
 هر نه یازسان شاعر، یاز اؤنا، دهیهر.
 دهیهر، دهیهر البت، خیابانى چۆن،
 جان فدا ائدهنلر، چۆخ ایدی اؤ گۆن.
 «خیابانى» دئییه، هاغیردی ملت،
 سنگرلر یاراتدی ائیلهدی همت!

انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
 ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ.

(توبه / ۴۱)

خیابانى سنگرده

یئتیشدی تبریزه شاهین اؤردوسو،
 اؤن بیر آیلېق ساواش باشلاناجاقدېر.
 بئله ظن ائتمه کی اؤردو اوداجاق،
 شاهچېلارېن قصرى داشلاناجاقدېر.

ووروشقان، دۇيۇشچۇ، ساواشچى ارلر،
 قافقازدان دا گلميش چۇخلو مسلمان،
 تبريزه دۇلموشلار دسته به دسته،
 قورخويا دۇشۇردۇ گۇن به گۇن تهران.

«ستارخان»، امره قېز محله سينده،
 بايراكلارې بير - بير يئره سالېردې.
 «باقرخان»، خياوان كوچه لرينده،
 «خيابانى» دن چۇخ الهام آلېردې.

گئجه لر مسجدده نۇطۇق سۇيله يير،
 گۇندۇزلر سنگرده تفنگ آتېردې.
 شيخ محمد بوردا اۇرنك اۇلموشدو،
 مسجدى سنگره گليب قاتېردې.

گئجه لر جهاددان دانېشان ملا،
 گۇندۇزده سنگرده جهاد ائدېردى.
 ظلم ايله ووروشور، دورمادان، بالله!
 مولاسى على^(ع) نين يۇلون گئدېردى.

جماعت نمازى اقامه ائدېر،
 انجمنى بۇتۇن ايماننا چكىر.

غیرت قانلارېنى جۇشدوران بو شیخ،
آزادلىق تۇخومون سنگردە اکیر.

اۆدلو سۆزلرېله، ارادەلرین،
پولاد تک اندیردی مجاهدلرین.
دۆزگۆن یاشایانی آنا یوردونا،
تاپیردی، اۆیۆدلو وئیریدی درین.^{۱۰}

* * *

تفنگی چینگیندە اۆندە گئەن گۆن،
باقرخان روحلاندى، ائللر روحلاندى،
رحیم خانى باسدې بیرجە حملەدە؛
انگلیس، اۆدلاندى، روسیە یاندې.

قۇرخودان «رحیم خان» ائله قاچدې کی،
قازانلارېنى دا آپارانمادی!
«پاخیتانوف» روسون گۆبود قۇنسولو،
اوندان سۇنرا اۇردا دای دایانمادی.

فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ
(المائدہ / ۶۸)

انجمنه تیکدی گۆز بۆتۆن ایران

دئدیلهر بیر گئجه خیابانییە،
عینالدوله گلیر، نه یاتیبسان، دور!

بو جالاد، آسلانلار يوردونا گيرير،
اۋنۇن دا قولاغېن رحيم خان تەك بورا!

اۋتوزمىن تهراندان اۋردو چكىرمىش،
تبريزى ياندېردې، قانلار آختېدې.
دۆرد طرفدن شېره بۇمبا ياغدېردې،
بازارې، ائولرى، يوردو داغېتېدې.

بو نەدىر؟ هر يئردن گۆيلره قالخان؟
آنالار نالەسى قېزلار سسى دېر!
تبريز اود پۇسگۆرۈر، كىمدىر اۋد ووران؟
تبريزدېر، دۆز، بورا، حق نفسى دېر.

مقدس گئىمىن اگىنە گئىب،
تفنگىن چىگىنە سالان بىر ملا،
شاھىن كىمى اوچان، سرو تەك گئەن،
اوجا بۇيلاردان باج آلان بىر ملا.

رىحانلار عطرىنى سىنگرە يايېر،
شەھىدلرە بىر- بىر نماز قېلېردې.
گۆزلرىن ایشېقلى صاباھا تىكىب،
انگىن سمالاردان الھام آلېردې.

شاه عین الدوله یه تلغراف ائتدی:
 «- سن رحیم خان کیمی اؤزۆنۆ یورما!
 داشی داش اؤستۆنده قویما تبریزده،
 آلت اؤست ائیله گیلن بو شهری، دورما!»

اما شیخ محمد رسوای ائیلهدی،
 عین الدوله نی ده، شاهلار شاهین دا.
 قوی بیلسین، بیلمسه عجم دنیاسی،
 آسلانلار یاتیبیلر آذربایجاندا.

عین الدوله قاچدی واسمینجا ساری،
 انجمنه تیکدی گۆز بۆتۆن ایران.
 تهران، مشهد، قزوین، رشت، بیرگه دئدی:
 آماندیر، دایانما، قالخ آذربایجان!

فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مُكْرِهِمْ أَنَا دَمَرْنَاهُمْ وَقَوْمُهُمْ أَجْمَعِينَ.

(انمل / ۵۱)

بیر داها رسوایچیلیق

قولاق آس قلبیمین نیسگیلی قبزیم،
 اؤره گیمدن آخبر کاغذا سبزیم.
 شاهین ال اوشاغی گئری دؤنسه ده،
 روس ایله انگلیس گلدیله یئنه.

قېرخمىن قۇشون گۆندەر، شاھلار، شاھبنا،
 دئدىلەر كى: «- ياردېم ائدەرىك سانا!»
 شاھبىن نوكرلرى پارىسە گئتدى،
 شاھلار شاھى اوردان «استقراض» ائتدى.

اۇ پول ايستەدى كى تېرىزى باسسىن،
 خىيابانىلرى دارلاردان آسسىن.
 نفسىنى كىسىن حسين باغوانىن،
 اۆرەگىن داغلاسېن آذربايجانېن.
 لاكن خىيابانى، بونا دۇزمەدى،
 ھىچدە كۆسگۈنلەشيب دۇداق بۆزمەدى.
 تلغراف خاناي دۆز گئتدى بىردن،
 پارىس مجلسىنە تئل ووردو اوردان:
 «- مجلسىن اذنى، باخ، اولمادان، بىلىن!»
 شاھا پول وئرىلسە، ملت اۋدەمز!
 صاباح شاھلار شاھى، يوردان قاچاندا،
 شاھبىن بۇرجو، يۆكۆ بىزىمدير، دئمز!»

* * *

شاھا پول وئرمەدى فرانس، لاكىن،
 روسلار سۆيەلەدى: «- ايرانا گىرىن!»
 انگلىس جنوبدان، روسلار شمالدان،

وطن اشغال اۋلدو، قوشاندى ايران.
 قاتل عين الدوله قېرخ مين قوشونون،
 گۆتۈرۈپ، امر ائتدى: «- تهران سۆرۈن!
 تبريز رۇسلار بىندېر، قۇى اشغال اۋلسون،
 نيقالاى سالداتي قۇى شېھرە دۈلسون!»
 بودا رسوايچېلىق، شاھلار شاھې چىن،
 اۋزۇ قارالبقدېر، عيبدېر، بېلىن.

اِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا
 (النساء/ ۷۶)

اجنبى بلاسى

آت چاپېردې روسلار تبريز ايچىندە،
 قولاق وئر دئيرىم سۆزۈم يئرىندە.
 مرثىھ يازمېرام بوردا من، قېزېم!
 قلىمىدە آغرى وار دىلىمىدە سېزېم.
 ائللر آغلاسلار قھرمانلارا،
 قان آلارلار بۆتۈن گئدەن قانلارا.
 روسو گئدى عشقېن اوجوزا ساتان،
 عشقە سۆز وئرمەين، وجدانېن آتان.
 عشقدير خلقتين، تملى - داشې،
 صداقتدېر اۋنون دۈغما قارداشې.
 صدقى تانېمايان عشقى قانمايان،

جەل يوخوسوندىن اويانماز، اينان .
 وطنى دە ساتار، ائلى دە ساتار،
 اجنبى كۆشكۆندە ياشايار، ياتار .
 تۆلكۆ دالدا سېندا گېزلىن نامرد،
 خىيابانى قىلىن ائتدى دردمند .
 عالمين اۆرەگىن آغرىيا سالدې،
 عالم يئنه دوروب فكتره دالدې .
 روسلارې قۇيمادې ملتى ازسين،
 گلەجگە باخېب دۇشۇندۇ درين .
 صاباحى گۇرۇردۇ، يۇلا باخېردې،
 قارا ظلمتلەر نورتك آخېردې .
 اجنبى بلاسى تېرىزى ساردې،
 وطن اولادې نېن گۇنۇ قاراردې .
 سېندېرا بىلمەدى لاكن شەھرى،
 نە شاھ ساتقېنلارې، نە روس نوكرى .
 آغ بايراقلار يئنه بېرە بېر يئندى،
 ايگيدلر آتلا نېب يەھرە ميندى .
 تفنگ اللريندە كۆچە بە كۆچە،
 روسلارې قېردېلار لاپ اۆرەگىنچە .
 «قۇناق قېردې» قۇپدو تېرىزدە قارداش،
 قاچېردى شەھردن ارادل، اۇباش .

سانکې بیرده قاینېر «کالانتیر کوچه»،
داها کسمیر کیمسه روسلارا بئچه!

* * *

خیابانی عصیان قالدېردې بوردا،
سلطنته قارشې چېخدې بو ملا.
بندر عباس، گرگان، همدان، شیراز،
قالخېردې دالبنجا او شیخین آز-آز.
تهران دا ترپندی تبریزه دایاق،
هایغېردې، «ساغ اولسون!» دئدی، نه ساییاق!

تهران فتح ائدیلدی بیرگنجه ناگاه،
سلطنت تختیندن خلع اولدو او شاه.
«آده سا» یا گئتدی تبعیدگاهینا،
ملتی بوراخدې شاه اؤز حالینا.
گیرمک ایسته دیسه یوردا دؤغودان
دفع اولدو حمله سی، دؤزلدی دوران.
خلع اولدو بیر دیبلیک او اؤزۆ قارا،
باغلاندي دؤسیه سی، هم دؤشدۆ دارا.
مکر ائده نی الله مکر ایله ییخدې،
بیر آن دایانمادان بؤغازین سېخدې.

وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ
(الزخرف / ۳۲)

ملت وکیلی

اؤ، کند یوللاری نېن قهرمانیدی،
خلقین اۆره گینده مکان سالمېشدې.
پالچقلى یوللاردا، تۈزلۈ یوللاردا،
شاهلارېن باشېندان تاجلار آلېمېشدې.

قالخمېشدى آياغا خۈروز بانېندا،
داغ، گلېردى اونا دۈزنلر کیمی.
باشېنې اگېردى بېر تک آلاھا
نەرەلر چکېردى شاھا نرکیمی.

گۈللۈ گۈنئیلرە لالە باغېندا،
شھیدلر قانېندان سۈراغ آلېردې.
«- بو یۈلون یئنیشى یۈخوشو اولار»
دئیردى گزەرک فکرە دالېردې.

عۆمۈر-گۆن دۈلاندې، ساووشدو ایللر،
خیابانى اولدو ملت وکیلی.
کندلیلر، فعلەلر، الی یالېنلار،

اونا سس وئردیلر بیر رهبر کیمی.

تبریزلی دئییردی: «- اوجا بوی بو شیخ،
مبارز، مدبر، دیانتلی دیر،
مؤمندیر، شجاع دیر، صادق دیر، تک دیر،
قورخماز باش، ساواشقان، چوخ همتلی دیر.»

سؤزۆده، ایشی ده دۆز اۆلموش اؤنون،
امامی علی^(ع) تک یاشامیش مظلوم.
جماعت امامی، حۆزه اوستادی،
ایشلری تبریزین اهلینه معلوم.

تبریز احسن دئییر خیابانی یه،
اوتوز یاشیندا بو عالم ملایا.
شورا مجلسینه وکیل سئچیلیر،
میرزا اسماعیلله گئدیر تهران.^{۱۱}

وَلَا يَفْلَحُ السَّاحِرُ حَيْثُ اتَى
(طه / ۶۹)

رد اۆلسون اۆلتیماتوم!

تهرانا گلندن ایکی ایل سؤنرا،
یئددی آذر گۆنۆ، گۆن اورتا چاغی^{۱۲}،
مجلسده اؤخوندو بیر اۆلتیماتوم،

روسیه ایرانا دئیشدیر: «- یاغی!

گلیریک قزوینه اوردو سالماغا،
سالداتلار، قازاقلار جنوبا آخیر!
کۆرفزین، عمانین ایستی سویوندان،
انگلیس ده دوروب شیرازا باخیر.»

اؤلۆلره تاپان قورخاق عجملر،
مجلسدن چپخاراق گئتدیلر ائوه.^{۱۳}
آلچاقلار شائینه خطر گلهمیش،
ایگمیشلر شیطانا، ایگمیشلر دئوه.

مینلر آرواد کفن گئییب گلیردی،
قورخاقلار مجلسی ترک ائدیپ گئتدی.
خیابانی بیردن آیاغا قالخدې،
ترییون دالیندا گۆر نهلر ائتدی:

«- دینله دیم من روسون اۆلتیماتومون،
نەدن اۆتوروبسوز بۆیله جه سوسغون؟
من بیر ایرانلی تک ائدیرم حیرت،
سبز نەدن ائتمیرسبز ذره جه همت؟
جوابی وئریلمیش اۆلتیماتومون،

اۆچ- دۇرد يۇز ايل قاباق، بونو سيز بيلين!

مذاكره يەمى قۇيوسوز بونو؟

دورون يېغېش دېرىن بساطېنېزې!

ملىتىن الدەكى استقلالىتى،

وئىگىدىر، يېخانماز كىمسە ملىتى.

من وئىرگى ساپىرام، الله وئىرگىسى

طبيعى حقلرى، فطرى نفسى.

كافر روس بو ايشلە ھارايان گىدىر؟

بو اۆلتىماتوم، بو حقى نفى ائدىر.

اوجادان دىيىرم جسارت ايله،

سىزە سۆيلىيىرم من غيرت ايله،

وئىرمز استقلالىنى الدن بو ملت،

روس باغېرماسېنا نە اۆلموش علت؟

قوى روسلاردا يېغىسېن عاغلىن باشېنا،

بىر باخسېن اۆلكەمىن قۇجا ياشېنا.

قوى تزار دۆشۆنسۆن بىر فىكر ائىلەسېن،

كىمسە عاغىل قۇيسون، اونا سۆيلىسېن،

گئىرى آلسېن بوگۇن اۆلتىماتومون،

دۇنيادا قېلماسېن روسلارې زبون...

دشمنین باشینا یئندیررم باتوم،
رد اؤلسون ھمی روس، ھم اۆلتیماتوم!
* * *

خیابانی یئندی، «حاجی شیخ رضا»،
سۇنرا «شیخ اسماعیل» چېخدی منبرە،
گۆیلرە یاغېردې آتشین سۆزلر،
سۆلموش بیر طرفدە «وئوق الدولە»!

اۆلتیماتومو رد ائتمیشدی مجلس،
ملت داپانمېشدی تزار اؤتۆندە.
وېرنېخېردې ھر گۆن روس نوکرلری،
بلکە خفەلەسین ملتى بیردە.

انْهَمْ یَکْیْدُونْ کَیْدًا وَ اکْیْدُ کَیْدًا
(الطارق / ۱۵ و ۱۶)

قارتال قانادی

ایکی هفته سۇنرا مجلس باغلاندى،
ائرمنى «ییریم خان» سرکرده اولدو.
تبریزده تهراندا قانلار تۆکۆلدۆ،
یئنه آزادلېغېن گۆللری سۆلدو.

گۆللەر یاغېردې خیاوانلاردا،
قېز اوغلان سینەسین گریب گئیدردی.
مرمیلر دئمز کی گئری قایدېن،
ییریم خان، ائتدیگین بوردا ائیدردی.

نظمیهنی قاجار ییریمه وئردی
«- آنالار، باجیلار!» دئمەدی، دئمز.
بیلیمردیمی مگر وثوق الدوله،
«- ییزیم اولادېمېز!» ییریم سؤیلهمز؟

اؤزۆندن سایماز او مسلمانلاری،
انسانلیق دۆشۆنمز، آنالماز شرف.
ییریم قېرار بیر به بیر انسانلاری،
«شیخ» ایله او اؤزۆن بیلیرمیش طرف.

«فضل الله نوری»نی اؤلدۆرن قاتل،
خیابانی نی ده آختارماقدایدی.
اؤنون گۆرۆشۆنجه شر باخېشېنجا،
خیابانی جاپېر بیر نئچه آیدی.

اسلامدان دانېشېر، تقوادان دئیر،
عدالت سۆزۆنۆ دیله گتیریر.

منبرلرە قالخېر، موعظە ائدير
ملّتە قرآندان پیغام یئتیریر.

یپریم خان ذیروەدن قورخان ائرمی،
اۈنجا اۈلمەلیدیر بئله بیر مالا.
یپریم خان، بیر آلچاق - قارانلیق درە،
قاناد گۆستەرنمز قارتالار اۈنا.

ائشیتدی، گلەجک «سبزە میدان»-ا،
بوگۈن خیابانی نۆطوق ائیلەیهجک.
حنانە اۈستۈنە چېخاجاق اۈشیخ،
ملّتە آتشین سۆز سۆیلەجک.

خیابانی گلدى بیر ساعت یاربم،
دانېشدى تهراند، سبزە میداندا.
یپریم موزدورلارې گیزلنیردیلر،
قارتال قانادېنی آچان زماندا.

کیمسە توتانمادی خیابانی نی،
آرادان چېخارتدی ملت رهبرین.
یپریم، آلچاق، زیون بیر کۆپک کیمی،
هئچ فرصت تاپمادی دۆشۈنسۈن درین.

ھىلە كار، كىد اتتىدى، ھىلە ئىلەدى،
 اۆزۈنە قايتارېر الله ھىلەسىن.
 بىتىمىر بو ماجرا، قان آغلېر تېرىز،
 گۆرەلىم نە اولور، نە اولور، دئىين!

وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ

(مائىدە / ۲)

حقە باش اگىن اولو

آجې خبر واردېر تېرىز شېرىندن،
 آتش آتش اۋستە ياغدېرېر دشمن.
 روس قونسولو يۈوا اۋرادا سالمېش،
 انگېزىلە بېرگە بېر قرار المېش:
 اۋلدۈرەجك بۆتۈن آزادخواھلارې،
 خوش بېر رقصاندهجك «كرمل» ە سارى.
 تاسوعا گۆنۈدۈر يىتر – گۆى قان آغلېر،
 تېرىز كفن گئىيب اۋرەكلر داغلېر.
 دئىير: «ھىھات! ھىھات! بۈيۈن اگمەرىك
 ذلتە، خوارلېغا سارې گىتمەرىك!»
 ھر ياندان قالخېدېر نوحەلر سسى،
 كۆكسۈندە ھېس ائدىر ھر كس نفسى.
 ئقە الاسلامى^{۱۴} قونسول چاغېرېر،

«- امضالا كاغذى!» دئىيىب، باغېرپر .

باخېر بىر كاغذا، ئىقەئالاسلام،

يازېب: «- تصديق ائدير هر اهل كلام،

كى روس سالداتلارې تېرىزدە قالسېن!

اللهدا روسلاردان قۇى راضى اولسون!»

دئدى: «- من كسرم اۆز الليرىمى،

امضالاسا بونو بىل، بىر گل برى!»

روس قونسولو گليب ياخېنلاشاندا،

ئىقەئالاسلام ووردو بىر سىللى اونا.

دئدى: «- من آزاده امام قولويام،

حقە باش اگىمك چۆن، بئله اولويام.

ناحقە سارې بىل ال اوزاتمارام،

حقى اۆچ- بئش گۆنلۆك عُمره ساتمارام.

ولو مقتداما قاووشام بوگۆن.

دور يېغېشېدېر دۆنون، تېرىزدن سۆرۆن!»

قنسول امرائىلەدى «- حبس ائدين بونو!

گۆرهچك نه اولار بو ايشين سۆنو!»

* * *

عاشورا گئجهسى ساعت ايكى دى،

ئىقەئالاسلامى وورور جالادلار.

ان علوى محبت سارمېش كۆنلۆنۆ،

بونو بيلمه ييرلر او غصب كارلار.

سودا وئرمه ديلىر دستنماز آلسين،

تيمم ائدير او، قبلير نمازين.

قونسول يئددى يوخو ايچينه جوموش،

آلاھلا ائدير او راز و نيازبن.

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا، بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْزُقُونَ.

آل عمران / ١٦٩

عاشورا شهيدى

سحر اولور، سحر، عاشورا گونو،

اونو گتيرديلر بير آسلان كيمي.

ائله دورموشدو كى قونسولخانادا،

قله دن گورونن آسيما ن كيمي.

بيرده شيخ سليمي، محمد قولو،

آقا محمدى، صادق الملكو،

ضياء العلما، قدير، حسنى،

چكدى دارا، اوردا، اوگون، او توكو^{١٥}.

* * *

دار آغاجي آلتدا دئدى او اولو:

«- شاهد اولگيلن سن يا رسول الله!

دينوى ساخلاماق اوچون اولورم،

بوندان باشقا منده يۇخدور بىر گناه.»

اۇ وقت قېرخ گۆنەدك اغلاشدې تېرىز،

آمان، دايان يئنه قان ياشدې تېرىز:

«- اۆرەگىمدىر يانېر، گۆز ياشېم آخېر،

آجې احوالاتېم ياندېرېب ياخېر.

نئجه دۆزىمك اولار بو فضاحتە،

دۆزۆم داشېر اۆرەك كۆكسۆمدە چاخېر...

«رضائى» دىر دئىير بو ماتم ايچرە:

«ثقة الاسلام مصلوب اولموش، دىك باخېر»^{۱۶}

* * *

خېردن سارسېلدې چۇخ، خىابانى،

گۆز ياشې آخېتدې، آجېدې جانې.

عائله يله بىرگە مشەدە گئتدى،

درگهينه غريب امامېن يئتدى.

اۆچ آى قالدى اوردان غريب كيمسەسىز،

اونسوزدا غربتە دۆشمۆشدۆ تېرىز.

«صمدخان» ات چاپېب شقەله ييردى،^{۱۷}

روسا سېغىنمېشدې، يئىن گئدىردى.

أَقْلَمُ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ.

(محمد/۱۰)

سفر و سیاحت

خیابانی چپخدی سفره اوردان،
 باکی یا تغلیسه گئندی دورمادان.^{۱۸}
 اوردان داغستانا، ماخاچ قالا یا،
 هر شهره، هر کنده، هر بیر اویا یا،
 گئتسه ده تبریزی دوشونوردو او،
 تبریز هاواسیله اوشونوردو او.
 قالمیشدی اوغولسوز، قالمیش کیسه سیز،
 روسون آتشیله یانبردی تبریز.
 بیر گون بیردن دئدی ماخاچ قالادا:
 «- تبریزه گئدیرم!» دوردو آیاغا.
 کیسه قاباغینی آلا بیلمه دی،
 اونا بویوندوروق سالا بیلمه دی.

* * *

دنیا دا اوتوزان اوتان دا اولار،
 بیر چوخ گوللر اولور، آچمادان سولار.
 ولاکن یانبلماز اولو قهرمان،
 اودوزماز صداقت، اودوزماز وجدان.
 اوره ک عشق ائویدیر کیسه یه ساتماز،

غفلت يۈخوسوندان اويانان ياتماز.
 «قهرمان گۈزلەيىر يارالې تېرىز»
 خىيابانى دئدى: «- داي ساغ قالېن سىز!»
 بىرباش اوردان گئتدى «بادامچى»^{۱۹} گىلە،
 روسون غدارلېغېن اۇ بىلە - بىلە.

* * *

تېرىزە گلەند نئچە آى سۇنرا،
 اۇ اعتراض ائتدى غصب كارلارا.
 «پروتستو» يازدې، يايدي هر يانا،^{۲۰}
 عاشقلىك سالىمېشدي اۇنو گمانا!
 «ادبى انجمن» تېرىزە قوردو،
 شعرلر يازدېردې، قېزدېردې يوردو.^{۲۱}

اۋچ ايل سۇنرا قاچدي شجاع الدولە،
 تفلىسە يئرلشدى، بيتدى ولولە.
 تزاردا يېخېلدي، انقلاب اولدو،
 امپراتورلوعون گۈلشنى سۈلدو.
 حقيىن دۈنمز اۈزۈ غلبە چالدي،
 اۈگۈن مستضعفلر اۈز حقيىن آلدې ...

حله قالسېن، بونو یازارام سؤنرا،
 بیزیم مکتییمیز اولودور، بالا!
 حقدن قاپناقلا نمېش، ملت یولودور،
 علی^(ع) نین قېلېنجې، حقین قولودور.
 من ده ایگری گتتدیم کئچمیش گۆنلرده،
 چۆخ قصور ائتمیشم بو آز عمرؤمده.
 من اؤز ملتیمدن عفو ایسته ییرم،
 «- منی باغېشلا سېن الله!» دئییرم.
 قلمیم یورغوندور، اؤره گیم خسته،
 گل کئچک گۆل قېزېم، تئز مطلب اؤسته.

وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ
 (الشورى / ۳۸)

تجدد

دۆرد یۆز سکسن نفر گلدی تبریزه،
 استبداد چؤکمؤشدؤ او زمان دیزه.
 خیابانی ییغدی اؤنلاری همن،
 دنیانېن هر بیر یئر، هر نقطه سیندن.
 بئش ایل قاباق تعطیل اؤلان فرقه نی،
 بیر داها دیریلتدی، قوردو بینهنی.
 کنفرانس ائیلهدی تبریز شهرینده،
 ایالت مجلسی قورموشدو فرقه.

«تجدد» ياراندى بىر اۇرقان كىمى،
 سۈچىلدى بۆيۈك شىخ، نىگەبان كىمى .^{۲۲}
 «تجدد» بۆرۈدۈ ھەر كندى، شەھرى،
 بىرىنجى سايى نېن بىلەيدى تىترى:
 «- حقيقت ايشېغى پارلاياقادر!
 دۇنيانى آزادلىق ، حق آلاجاقدىر.»

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ

(النور / ۴۴)

عبرت آيناسى

دۇخسان آلتىنجى ايل خرداد آيىندا،
 بئش ايل جان يانغىسى چكديكدن سۇنرا،
 شەيدلر مزارىن زيارت اتتى.
 خلق ھامى يۇللانىب قبر اۋستە گئتى،
 سارمىشدى وطنى سانكى ايلك باھار.
 دستەلر بىر سسلە اۋخويوردولار،
 «صافى» نىن قۇشدوغو غملى نوحەنى
 تحريك انديردىلر ھەر دىنلەينى:

«- اى وطنه بۇل ائلەين نقد جان،
 ملتە دار اۋستە وئرنە امتحان.
 محو اۋلا مشكلدى بو نام و نشان،

قانالا صفا تاپىدى باھار وطن!»^{۲۳}

خىيابانى قالخىدى خنانە اۆستە،
ملت يانېن آلدې، چۈخ، دستە - دستە.
دئدى: «- بوگۇن مسلک غلبە چالدى،
عقىدە، ھرنەيى آلتېنا آلدې.
قوميت، مليت، داھا نە دئمک،
انسانيت يۇلون بيز گرەک گئدک.»^{۲۴}

عبرت ايناسېدېر بو گۇن، انتباھ،
شھيد مزارېنا چېچک قۇيولور.
دۇنن تبريزلىنى گۆللەلین روس،
بوگۇن تکبردن، کيندن سۇيولور.»^{۲۵}

وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ
(انفال / ۴۶)

تبریزده قېتلىق

خىيابانى اولدو فرقه باشچېسى،
بو بىر مقام ايدى ملت سئچكىسى.
فرقەنى دگىشىدى، توسعه وئردى
بىر نچە شورادا او تاسيس ائتدى.
تبریزده باش وئردى اولۇمچۇل قېتلىق،

اۇلۇم چۆكدۇ شەھرە ھى قېرىق - قېرىق.
 «آذوقە شوراسى»، «دارالمساكىن»،
 خىيابانى قوردو، اۇ ايدى امين.
 بوغدا تۇپلايىردى، چۆرەك ياپىردى،
 ھەر يىرى گزىب بىر آز اون تاپىردى.
 قۇيموردو قېرىلسېن كاسىب، كوسوبو،
 حق فاغىرلار بىندىر، بىلىردى بونو.
 لاكن انگللەدى «شريف الدولە»،
 فرقەنىن ايشىنى، حق بىلە - بىلە.
 اۇ دفاع ائىردى محتكرلردن،
 اۇ قانماز نە ناموس، نە ائل، نە وطن!
 لاكن ناموسسوزون حركتلىرى،
 ايگىدلرى چكىر ھەر وقت ايرەلى.
 اۇ زماندا تېرىز بىرداھا قالخدى،
 درەدن يۆكسلىب ذرويه باخدى.
 قۇيمادى دايانسېن داش داشېن اۆستە،
 ملىت چىخدى چۆلە چۆخ، دستە - دستە.
 «شريف الدولە» دە تىلىسە گىتدى،
 شجاع دولە كىمى ايت تكى ايتدى.^{۲۶}
 سىچكىلر باشلاندى ايكى ايل سۇنرا،^{۲۷}
 سس وئردى تېرىزلى بو سسە، ھايا.

دۇققوز نغر وکیل، هم وطن سئچدی.
 اۇنلارین آلتی سې فرقه عضوویدی.
 آلدې خیابانی دۇققوز مین سسی،
 اله گتیرمیشدی گۆجلۆ نفسی.
 بیر داها تاپیلدی «وئوق الدوله»
 انگلیزله وئردی بیرده ال - اله.
 مین دۇققوز یۆز اۇن دۇققوز آدی ایله،
 تانینان آنلاشما آلمیشدی اله^{۲۸}.
 شیخ محمد بونو بیلجک آتلاندى،
 یئنه ده تهیمته - شرره قاتلاندى.
 آدلاندېردې اۇنو: «- بیر ورق پاره^{۲۹}
 دای قویا بیلمزسیز خلقی آواره!»
 رشوت اۇنرمیشدی^{۳۰} خیابانییه
 اۇل وئوق الدوله، اون بئش مین لیره!
 انگلیز سالمېشدېر اۇنو لاپ اله،
 تانېمېردې تۆرکۆ بو تۆلکۆ دوله!
 تۆرکۆن شرفینی هر تۆرپاق دئییر،
 هر کس تۆرک اۇنۆنده باشېنی اگییر.
 خیابانی یوردون اصیل تۆرک اۇغلو،
 اۆره گی عشق ایله هم کینله دۆلو.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا.

(طه / ۱۱۲)

تمیز وجدان

الھامبىن ٱلمبشدى پىغمبىرلردى،
اۋنا گۆۋەنىردى بو بۇيۇك وطن.
قرآن يۇلچوسويدو، تقوا رھبرى،
ھەر گناھدان ايراق، ھەر سوچدان برى.
ابدى بىر مکتىب اۋنا روح وئرمىش،
شىطان قارشىسېندا سىنەسىن گرمىش.
على^(ع) ھارايلا مېش، حسين^(ع) چاغېرمېش،
آزادلىق سىسلەمېش، حەققى باغېرمېش.
انسان سعادتى اۋنون شەارى،
وعدە وئرمىش خەلقە ايلكىن باھارى.
نەجە بىرگە اۋلار يزدانلا شىيطان؟
ھوش ائلە، سەن قېزېم، دۆشۈن بىر جە آن:
عدالتدن، حەقدن دۇغولان انسان
يۇنلەز ناھەققە، شەرھەتچە زمان.
خىيابانى يەنى: عدالت سىسى،
مۇھەممەد^(ص) ىن ساۋى^{۳۱}، قرآن نەفسى.
غۇلى بىر سەمادان گەلمىشىدەر آدې،
تەبىزلى وئرمىشىدەر اۋنا عىنادى.

دایانمېشدهر اونا، اینانمېش اونا،
 خیانت می ائدهر او رهبر بونا؟
 تمیز وجدانېنا من ده حیرانام،
 بیر تبریزی تۆرکم، عادی انسانام.
 نه یالتهز یازېرام من اونا نغمه،
 دنیا حیران قالمېش عمللرینه.
 ووقارین اؤتۆنده داغدا باش اگیر،
 گۆیلر یئره یئنییر، «/حسنتم/» دئییر.

الغرض، دوله‌نین اؤنردیکلری
 رد اۆلدو، الینده قالدی رشوتی^{۳۲}.
 او صالح بنده‌نین تمیز وجدانی،
 تانېماز دوله‌نی، شاهې، سلطانې.

لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا
 (نساء / ۱۴۱)

ماژور بیورلینق!

تبریزه، باخ‌گیلن تهران نئیه‌دی،
 بیر مردار کافری حاکم ائیه‌دی.
 ماژور بیورلینقی بورا گۆنده‌ردی،^{۳۳}
 چرخین گئدیشینی سانکی دؤنده‌ردی.
 او، «فوکول کولو» نو اتندی معاون،

مسلمان عىرضىنە اۆلموشلار امين!
 گلמידى تېرىزدن حيات نفسى،
 ھر يئردن قالخېردې اعتراض سسى:
 خىيابانى چېخدى منبر اۆستۆنە،
 «محلې مجلسى» قورموشدو يئنه:
 «- تېرىزە اھانت ائىدىدى تھران،
 بونو اونودانماز ھىچ بىر قھرمان.
 وثوق الدولەيە دۆزنمز تېرىز،
 ديدم - ديديم ائديب داغداربق بيز.»
 بو سۆزلردن سۇنرا قوپدو اولو ھاي،
 كوچەلردە قالخېدې سس-كوى، ھاي، ھاراي.
 «خىيابانى»، «رابط»، بىردە «فيوضات»،
 دشمنين اۆستۆنە چاپېردېلار آت.
 «سلطان الادبا» دا ھمراھ اۆلدو،
 «تجدد» يئرىندە ھيئت قورولدو.
 «قارداشلار دىنلەيىن» دئدى اۆ مالا:
 «بىز ھارا، وثوق الدولەلر ھارا؟
 اۆن دۆردايل ووروشموش قۇجامان تېرىز،
 استبداددان بوردا قالمامىشدېر ايز.
 نئجە ايندى گلسين وثوق الدولە،
 آلسېن بو شەھرى بىر داھا الە؟

ماژور بیورلینقی حاکم می قېلسېن؟
 تبریز اولادی دا دایانېب دورسون؟
 محمدعلی شاه، شجاع دوله نی
 بو شهره خور باخان هر بیر گلنی،
 دیزه چو کدور موشو ک، ایندی سوساق می؟
 بودا بیر رنگدیر می؟ بودا بویاق می؟»

فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا
 (النساء / ۹۵)

قیام

«تجدد» ائوینده هر گۆن دانېشېر،
 خیابانی جوشور، اۆره کدن داشېر.
 تاریخ فروردین ین اون یئددیسیدی،
 مین ایکی یۆز دۇخسان دۇققوز ایلیدی.
 تجدد ائوینده تۇپلاندى هامې.
 کی نه اولاجاقدېر رهبر پیامی؟
 «نوبار» دا توتמושلا «میرزا باقر» ی
 ماژور آلامېشدېر امرینی گئری.
 ساحلې جوانلار باغلادی دسته،
 بیردن یۆگوردۆلر بیورلینق اۆسته.
 او آزادی خواهدا آزاد اولوندو،
 ماژورون هیبتی برباد اولوندو.^{۳۴}

صاباح چرشنبەیدی جلالی بیرگۆن،
 باخ، تبریز ماژورا سۆیلەدی: «سۆرۆن!
 دور تۆکۆل ائشیگە، قیام اۇلاجاق،
 وثوق الدولەنین رنگی سۇلاجاق!»
 بازاردا باغلادی، مدرسەلرە،
 گلدى شەرە ھامى چۇخ، دستە دستە.
 ساحلار گۆیلرە اۇگۆن اۇینادی،
 شعلەلندى شیخین درین عینادی.
 ماژور تیتیرتمە یە دۆشدۆ قۇرخودان،
 بیرداھا قالخمېشدی آذربایجان.
 چرشنبە گئجەسى «فوکول کولو» لا،
 تهرانا سۆرۆندۆ اۇ، قۇرخا - قۇرخا.
 قیامېن صاباحی، جمعه آخشامی،
 «تجدد»ە دۆلدو بیرداھا ھامى.
 خیابانى سئچدی «مدیرە ھئیت»،
 ایشېقلار ساچېردې، شەھرە، غئیرت.
 گۆنش ساچاقلارېن آچمېشدى اۇگۆن،
 تبریز دیری ایدی، گل بیرجە دۆشۆن،
 ھر یئردن گلیردی حیات نفسی،
 آزادلیق، حریت، استقلال سسى.
 اذان وئریلیردی منارەلردن،

«الله اکبر» ایله دۆلموشدو وطن.
 مدیره هئیتی وئردی بیر اعلان:
 «عاغلبن باشایغسین» دئدی: «قوی، تهران!»
 بئله دئییلیردی بیانیهدە:
 «اجنبی نوکرین سالدیق بیز چۆله.
 اساسی قانونو اجرا ائتمسه،
 تهران مشروطه‌نین یولون گئتمسه،
 تبریزدن تهرانا آت چاپاچاغیق،
 حقین گور سسینی بیز تاپاچاغیق.
 اولوسا آسایش، اولکەیه عزت،
 ایسته‌ییر تجدد، ایسته‌ییر همت.»
 بو بیانه‌نی تئز «تقی رفعت»^{۳۵}
 چئویردی فرانسېز دیلینه، البت.
 یایدی هر بیر یئرە، یۆللادی نشرە،
 گۆندەردی بۆسبۆتۆن سفیرلیکلەر.

وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا
 (حجرات / ۱۳)

شانلی تۆرکجه‌میز

هر گۆن خیابانی نطق سۆیله‌ییر،
 آرزوسون، آمالین هئی بیان ائدیر.
 تۆرکجه دانېشېردی فصاحت ایله،

وارلې تۆركجەمىزدە بلاغت ايله.
 دىنلەينلر بۆتۆن حيران اولوردو،
 عجم حناسېنېن رنگى سولوردو.
 گۆزەل دانېشېردى تۆركجەمىزى او،
 اوجاباش ائدىردى هر گۆن يىزى او.
 كۆنلۆدە، دىلى دە مالىيدى ائلين،
 دۆز اولاد اونودماز، دانماز اوڭ دىلين.
 قيام قالدېرمېشدى شانلې تۆركجەمىز،
 اگمىردى تهرانا قهرمان تبريز.
 تهراني اوڭۇنە اگدىرەجكدىر،
 اتلانېب تهرانا او گئدەجكدىر.
 تضىقلرە معروض قالمېش دىلېمىز،
 باطل جايناغېندا اسير ائلىمىز،
 چىچكلەنېر ايندى، گۆلوردۇ ايندى،
 احسن دئىنلر، اون يۇخ، يۆز يۇخ، مېن دى...
 او، هر گۆن تبريزدە بېر نطق ائدىردى،
 مجلسە «رفعت»لە بېرگە گئدىردى.
 دگىشىردى خلقين معنوياتېن،
 هر گۆن حس ائدىردى سسېن حياتېن.
 «معنوى تحوّل گرەك ملّتە،
 تۇپلانېن!» دئىيردى هر گۆن امتە.

بلیغ ناطق ایدی، فصیح بیر خطیب
 تۆرکجه - فارسجا یازا بیلن بیر ادیب.
 بیرینجی نطقۆنده^{۳۶} اۆپورتونیزمی،
 افشاء اتتدی درین فیلوسوف کیمی.
 بیرلیکدن دانېشدې ایکینجی گۆنده،^{۳۷}
 اتحاد قۇخوردو اۇنون سۆزۆنده.
 «ملی حاکمیت» اۆچۆنچۆ مصداق،^{۳۸}
 اولموشدو نطقۆنه، اۇنون سن بیر باخ،
 نه دئییر؟ - خائیدیر. «دئییر:» - ملت.
 پول ایله سئچیلن هر نماینده!
 «رأی، پولاد قۇلودور، ملتیمیزین،
 دوراجاق باشیندا دولتیمیزین!
 ملی حاکمیت عظمتلی دیر
 بو قدرت، بو عزت چۆخ هییتلی دیر.»^{۳۹}
 باشقا بیر نطقۆنده دئدی: «اٹل! اویون!
 اٹل اراده سیندن دانېشدې اۆگۆن.»^{۴۰}
 «ملت مولودودور.» دئدی: «حکومت.»
 «- اؤنا گۆره حاکم اولمالی ملت.»
 دئدی: «جماعت بیر معلوم قوه دیر»،
 «- کیم دئییر آنونیم بیر مجهوله دیر؟»^{۴۱}
 «تهران قۇرخاقدهر بیزدن اۆگۆن کی،

اۋندان حساب چكىب دئيه ك:بس هانې؟»^{۴۲}

«- بيز ايلكجه تبريزى، آذربايجانې،

سۇنرادا تهرانى، بۇتۇن ايرانى.

تجدده سارې سۇق وئره ريك،

ايرانا امنيت بيز گتيره ريك.»

وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

(بقره/۱۰۲)

اۋجك - بۇجك!

خيابانى «جاسوس» آدلاندېرېلدې،

ادب سيز - كمال سېز ديللر اوجالدي.

ملت لاكن بونا قولاق آسمادي،

روسدان آلماندان دا گليب باج آلدې.

اۋرۇنۇ اۋلدۇردۇ «كورەت وسترۇ»^{۴۳}

روس گيردى قېنىنا، فرانسى قاجدي،

آلمان بيناسېنا گيرن نامردلر،

انقلابچىلار اھى آتش آچدي.

«قازاق خانا» گليب تسليم اۋلمادي،

خلقى اينجيديردى هرگۇن قازاقلار.

اجنبى امريله، روس فرمانييله،

گۆنۆن بو ملتین ائیلەبیردی تار.

اوتوز بیر خرداددا دوشنبه گۆنۆ،
خیابانی گلیب نطق سۆیلەدی.
گۆزۆنۆ باغلادی، آعزېنې آچدی،
بۆتۆن قازاقلارې تهديد ائیلەدی:

«- ملى حاکمیت ایستەبیر ملت،
خوش گلمیر البته اجنبی یه بو.
ملت چۆره گینی یئهن قازاقدا،
روس دگیرمانېنا هر گۆن تۆکۆر سو.

بو گۆندن شه هردە سلاحلی گزسه،
جسدی کوچه یه سریلەجکدیر.
قازاق هر بیر کسه جسارت ائتسه،
ملت اۆنو بوردا محو ائدهجکدیر!»

قازاقلار داغبلدی اۆجک - بۆجک تک!
گیردیلر بیر به بیر «قازاق خانا»^{۴۴} یا.
«عین الدوله» قۇرخوب گیردی ائوینە،
آلا قاپچېلار دۆشدۆلر هایا.

هرگلن قۇناغا اۆز وئرمز تېرىز،
 بو شههرين «قۇناق قېردې» سېدا وار.
 خۇر باخماق ايستەسه تېرىزه كيمسه،
 دۈنموش داشا دۇئۇب بىر يئردە قالار.

اۆزلىرىن ساتانلار پيس بىر زادلارا،
 جھالتە دۇشمۇش، بىلىك سىز اۆلموش.
 آسلانلار يوردوندا اۆجك - بۇجگين،
 باغرىدا چاتلامېش، رنگى ده سۆلموش!

فَلَنْ أَكُونَ ظَهيراً لِلْمُجْرِمِينَ
 (اقصص/ ۱۷)

ياشاسېن آزادلىق

«تېرىز غائله» سىن ياتېردماق اۆچۈن،
 يئرىندىن اوينادى دربار بۆسۈتۈن.
 تېھراندىن بىر داھا، باخ، عىن الدوله،
 ايكى يۆز مېن تۆمىن پول آلدې يئنه.
 دئدى: «- داغېدارام من مشروطهنى
 ياغېلار اليندىن آلام وطنى!
 وئرمەرم اللره آلا قاپېنې،
 اۆلدۈررم بىر آندا خىيابانىنى!»

تہران اینانہردی عین الدولہ یہ،
 ولیعہدین ائوی اوردایدی حلہ.
 تیر آیہ نین اوچو، پنجشنبہ گونو،
 خیابانی آلدی آلا قاپی نی.
 دئی: «- فرقہ میزین سیاسی یثری،
 بورادہر تجدد، کیچیک بنانی -
 مدنی ایشلرہ اختصاص وئیرین
 انقلاب سسیلہ قاباغا گئدین.»

اوگون شادیانالبق اندیردی تبریز،
 «عین الدولہ» دن دای قالمامبشدہر ایز.
 واسمہنجا قاجمہشدی آو آدی ایلہ،
 تہرانا قاپیدہب قاجدہلار یئنه.
 اللہ یاردہم ائتمز گناہکارلارا،
 یاخالایا جاقدہر، قاجسادا ہارا.
 «- یاشاسہن آزادلیق!»، سسی اوجالدی،
 تبریزی انقلاب نفسی آلدی.
 اوشاق، قوجا، جوان، ہئی، دستہ - دستہ،
 گلیردی بیر بہ بیر «تجدد» اؤستہ.
 اوردان یوللانہب «آلا قاپی» یا،
 «- یاشاسہن، یاشاسہن!» ہئی دئیہ - دئیہ.

فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ

(الشعرا / ۴۰)

عمومی عفو

خیابانی اۆگۆن آلاقایدا،
عفو فرمانینې صادر ائیلهدی.
مقدّس آرمان صاحبی انسان،
«باغیشلايېن، کئچین!» خلقه سؤیلهدی.

آلاقای ایچره قرآن اؤخوندو،
آلدي حکومتی اؤزۆ الینه.
قُدرتی ملتّه قایتاردی اؤ گۆن،
سۆز وئرمیشدی بؤیۆک شانلی ائلینه.

«میرزا کوچک خان» پیغام یۆللادی،
در حال «حاجی آخوند» جنگله گئتدی.^{۴۵}
«بیرگه حمله ائدهک تهران، قارداش!»
بو پیغام «میرزا» یا البته یئتدی.

بوردا قورولموشدو اولو حکومت،
ان گۆزهل گۆنلرین یاشادی تبریز.
امنیت هر یئره حاکم اولموشدو،

شرارتدن داها قالمامېشدهېر ايز.

خيالېم دنيزي منيم دريندير،
جوما ييلمزن، سن بير نهنگ اولسان.
كۆنلۆمۆن دنياسيې انتھاسېزدېر،
گلە بيلرسن، سن، اميده دۆلسان.

تبريزي خيالدا تجسم ائيله،
دورنالار گۆيلرده قاتارلانېرلار.
بادام آغاجلاري آغ چيچك آچېر،
قېش گئدير، هرياني بۆرؤيۆر باھار.

آرخلاردان آرخماقدا بال شالەسى،
ياشېلېق شەھردە اوجسوز، بوجاقسېز.
تۆستۆ قالخېر بۆتۆن داملاردان گۆيه،
كيمسه قالمامېشدهېر گئجه اوجاقسېز.

قرآن تلاوتين دينلەيير هامې،
منارەدن قالخېر اذان نغمەسى.
معبودا باش اگير گۆن باتان چاغې،
هر كس مسجدلرده قالدېرېر سسى.

اصیل معنویات بۆرۈیۈر يوردو،
 «رشيديه»لردە برپا ائدیلیر.
 تسکین تاپیر قلبی، شاعردە دئییر:
 «- سعادته دۇغرو تبریزدیر گئدیر.»

اۇ قېزېل دورانی تاریخ اونودماز،
 اۇ گۆنلر باھارېن گلین چاغییدی.
 تبریز بیر شەھر یۇخ، بیر حکومت یۇخ،
 حیات نفسییدی، عزت باغییدی.

ملکالر گۆیلردن یئنه رک یئرە،
 چیچک یاغدېردېلار تبریز اۆستۆنە.
 لاکن، هر زمان دا اۆلدوغو کیمی،
 اهرمن دورموشدو اۇنون قصیدینە.

يَخَادَعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا
 (البقره / ۹)

دیدرگینلیک

تاریخ دۆندۆ، بیر گۆن، باشقاير «دوله»-
 «باش وزیر» مقامېن كئچیرتدی اله.
 رسوای اۆلوب قاچدې «وئوق الدوله»،
 گلدی ایش باشېنا مشيرالدوله!

«مخبر السلطنه» اۆلدو والیسی،
 حیلەکار او تۆلکۆ بیلیردی ایشی.
 شەریور آییندا گلدى تبریزه،^{۴۶}
 چۆکمۆشدۆ «دوله» لر بورادا دیزه.
 لاکن بو تۆلکۆنون چانتاسی دۆلو،
 حیلەلر، مکرلر ایله دۆپدۆلو.
 سیماسی دگیشیک قلبی قاپقارا،
 اۆزۆده بیلیردی کیم گلیمیش هارا.
 تبریزه باش اگییر گئیش افقلر،
 بیلیر «مهدی قولو»، اگمز بو شەهر.
 کائنات بۆرجلودور، دُنیا بۆرجلودور،
 تبریز دُنیا سېنا، سما بۆرجلودور.
 دیزه چۆکدۆرمک چین بئله شەهری،
 حیلەنین، ریانېن چۆخ وار اثری.
 قالدې شەر ایچینده اۆن - اۆن ایکی گۆن،
 سونرا ائتدی قازاق خانادا دۆگۆن.

اِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ اَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ
 (هود / ۸۱)

سۆن نطق

اۆغلونو اۆ گئجه قوجاقلامېشدې،
 اونا آنا قدەر باغلییدی تبریز.

يانېب آلېشېردى آنا آدېنا،
تارىخىدە قۇيوردو مقدس بىر ايز.

سۇن كرە اولاراق آلا قابې دا،
او آخشام منبردە بىر نطق سۇيىلەدى.
بۇغازبندان قۇپان اعترافلار،
آلاھې، ملگى شاھد ائىلەدى:

منىم سۆزۆم بودور: «- ائشيتسين ھامې،
اسلامېن، قرآنېن يوردودور بورا.
بىز اسلام قولويوق، معنوى قولو،
دۆنمەرىك بو يۇلدان گئتسكەدە ھارا.»

اۋگۇن ذىحجەنن سۇن گۇنۆ كىمى،
كدرلە ياد ائتدى محرم ليكدن.
دئدى: «دينلەيىن سىز امام حسين^(ع)،
وداع خطبەسىنى بىر آز دريندن.

باخ! امام حسين^(ع) تك من دە دئيرم،
اۋلكەدن يېغېشسىن ظلمۇن بساطى.
منى اۋلدۆرسەلر، دارا چكسەلر،
آتمارام مقدس اولو عىنادى.»^{۴۷}

* * *

بو، سۇن نطقۇ ایدی خیابانی نین،
قاندېن سرمیشدی قارانلیق گئجه.
سحر نه دوغاجاق هئچ بیلینمیردی،
اولو فاجعه‌نی من یازېم نئجه؟

تَحْسِبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّى

(الحشر / ۱۴)

ریاکارلیق

مخبر السّلطنه، حيله کار تۆلکۆ،
او گئجه هرزادا بیر سققه ووردو.
اونوتدو آزادلیق ادعالارېن،
دئدی قازاقلارا: «- کودتا ائدین!
اۆلدۆرۆن، یاندېرېن، داغېدېن، بیخېن!
اونون آخېرېنا، سۇنونا چېخېن!
بۇغون هر بیر یاندا آزادلیق سسین،
ملّتين بۇغازېن، کسین نفسین.
اسمه‌سین داغلاردا بیرده یاز یئلی،
اۆتۆرۆن شه‌ره گۆجلۆ، گۆر سئلی!
قورودون اۆره‌کده آرزو چشمه‌سین،
بۇغون هر بیر یاندا آزادلیق سسین!..»

* * *

شەھرىن آلتې آيلىق امنىتىنى،
 پوزماغا صرف ائتدى او ھمىتىنى!
 شەھريور آيىنين ايگيرمى بىرى،
 گىئجە وقتې، قازاق آلدې شەھرى.
 حملە ائىلەدىلر آلا قاپىيا،
 قان قوسدوردولار او گىئجە ھامىيا.
 اۆلدورۇب، قان تۆكۇب، اۆد ياندېر دېلار،
 دۈنون يىغېب كۆچدۇ اۆلكەدن باھار.
 امنيت پوزولدو، ظلم آلدې يىرىن،
 يىئە بۇيۇك ملت اۆلدو دېدەرگىن.
 اوچ يۆز اتوى قازاق غارت ائىلەدى،
 تۆلكۆلۆك تاريخدە باخ گۆر ئىيلەدى؟
 «مخبر السلطنة» گيرەندە شەھرە،
 اوچ گۆنلۆك غارتە وئردى اجازە^{۴۸}.
 سۇنرا «خيابانى» جنازەسىنى،
 ايستەيىب قازاقدان، «- تىز گىتير!» دئدى.

«خيابانى» سحر دستنماز آلدې،
 تحت الحنكىنى بۇينونا سالدې.
 حسن، ھاشم، محمود، رباب، فاطمە،
 نمازا قالخىدىلار آنايلا بىرگە.

نماز قورتارمامېش دۇيۇلدۇ قاپى،
«سرتىپ زاده» ايدى. «- گلمە ھىچ برى.»
دئدى: «ئودە قال، ھىچ ئىشىگە چىخما،
گۆزلە منى گلىم سىن دالېنجا.»
لاكن او گلمەدى ناھارا قەدر.
شىخ محمد قالدى، ائىسىن نەتەھر؟
من يازا بىلمىرم، سن دۇشۇن درىن:
باخ قېزېم، يئرېنە «سرتىپ زاده» نىن،
قازاقلار گلدېلر گۆن اورتا چاغى،
توتسونلار بو ائودە بىر «اولو ياغى».
خىيابانى دامدان قاچېردې داما،
خىر النساء وئردى تىنگى اونا.
ووردولار قازاقلار «خىر النساء» نى،
ائەلە بىل زىنېب^(س)ى يا كە زھرا^(س)نى.
كىچىك اوشاقلارې اسىر ائىدىلر،
كتابېن داغېدېب شىخىن، گئىدىلر.

وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

(الاسرا / ۳۴)

سۆز وئردى

«شىخ حسنەلى» يە سېغېندې رھبەر،
شىخ، شىجاعت ایلە گۇستردى ھنر.
ايچەرى حىيەتە خىيابانىنى

آپاربې، گيزلتدى او فدائىنى:
 قرآن فدايى سىن، دىل فدائى سىن،
 اسلام فدائى سىن، ائل فدائى سىن.
 گۆنشى گيزلتدى بىر زىرزمىدە،
 شىطان آت اۆينادېر، باخسن طالعه!
 او گىجە، او ائودە كىمسە ياتمادې،
 باشېندان پرىشان فكري اتمادې.
 خياللار او گىجە گۆيلەر اوچدو،
 دئىلر: «- مقدس آرزولار پوچدو!»
 گۆزلردە گۆز ياشې حلقەلەنيردى،
 گۆيدىن يىترە ماتم هئى الەنيردى.
 صاباھا يۇللانان آرزو قۇناغې،
 ياندېرا بىلميردى بىرچە چېراغې.
 دئى كى: «- اذن وئرا!» شىخ حسنعلې:
 «- گئدىم باشدان ساووم باشا گلنى.
 دانېشېم مخبر السلطنە ايلە،
 سنى عفو ائىلەدى او كافىر، بلکە!»
 خىيابانى دئى: «- جناب شىخ! امان!
 معنوى مقامېن يۆكسكىدېر اوتان!
 او نامردجە سىنە ووروبدو خنجىر،
 نامرد ايلە دوستلوق اولور نه تەھر؟»
 شىخ دئى: «قوى گئدىم بلکە تاپدېم يۇل،
 سن دە بىر آز دگىش، بىر آز ساكت اول!»
 خىيابانى دئى: «- جناب شىخ! دىنلە!
 اول ايلقارېم وار منىم دىنىملە.
 مقدس بو يۇلدا شەھىد اولماغې،

سېچمىش، سېچمەرم آلچاق قالماغې.
 مەنەدە سەنەدە حسين^(ع) مولادېر،
 باشېمېز اۆستۈندە واردېر بېر قادىر.
 اۆزۈنۆ، گۆزۈنۆ اۆپدۇ شېخ اۈنۈن،
 دئدى: «- قال ائوئىمدەسن، اۈلسون بوگۈن.»
 شېخ محمد اۈنا بېردە سۆز وئردى:
 «- گۆرسىم مەن ائوئىندە سەنەن قازاقى،
 مەرمى اۈينا تمارام، تەنگى اتمارام،
 مەن بو ماجرايا سەنى قاتمارام.»

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يَقْتُلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَمْوَاتٌ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ.
 (البقرە / ۱۵۴)

شەھادت

اۈگۈن بېردەن بېرە ايكىندى چاغى،
 حىيەتدە شېخ گۆردۈ دۆرد بئش قازاقى.
 اليندە تەنگى وورا بىلەردى،
 آياغى اۆستۈندە دورا بىلەردى.
 بېرلەتدە دۆشۈندۈ، وئرمىشىدى ايلقار،
 اۆز - اۆزۈنە دئدى ايندى اۈچ يۈل وار:
 «بېرىنجى يۈل، ھەمەن تەسلىم اۈلماقەدېر،
 بو يۈلۈ سىچەن ھەر بېرىكس آلچاقەدېر.
 ايكىنجى بودور كە قازاقى وورام،
 بېرداھا تەپەنىب آياغا دورام.
 بودا مەمكەن دگىل، دۈستا وئردىم سۆز،
 مەنىمەمە دۇنيا تېكىب گۆز.
 اۈنا دئدىم كى: «مەن ائتمەرم دەوا.
 باخ، سەنەن ائوئىندە سەلما مەرم غوغا.»

اۆچۈنجۈ يول قالمېش: شەھادت يولو،
دۈزگۈنلۈك، صداقت، عشق ايله دۈلو.»

* * *

ايگيرمى ايکينجى گۈن شەھريورده،
ماتم اۋز قانادېن سرميشدى يئره.
بیر داهّا عاشورا تکرار اولوردو،
بیر باغري قان لاله يئنه سۈلوردو.
بیر باشقا شەھيده مزار قازېلدى،
اونون باش داشېنا بئله يازېلدى:
«عشقین معراجېنا شەھيد قاووشدو،
ملگى ده اۋتدۇ، گۈيدن ساووشدو.
فضيلت شەھيدى^{۴۹} اۋچدو گۈيلره،
جسدی اۋرادا سربلدى يئره.
عقيده اوغروندا، مرام اوغروندا،
مسلكى اوغروندا، اينام اوغروندا،
شەھيد اۋلدو، حسين^(ع) مولا سى كيمى.
آغربسى آغربدېر منيم قليبمى.»

وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

فاتحه

جسدی سۈرۈندۈ خياوانلاردا،
يۈز مينلر قورولدو ختم اۋ شەھيده.
غصب كار باغلادې هر بیر مسجدى،
تبريزده اۋره كلر دۈندۈ مسجده.

بیر ده «صادقيه» مدرسه سينده،
گيزليجه فاتحه اۋخوندو اۋنا^{۵۰}.

هر كسین آغزبندان آتش یاغیردی،
بازاردا، كوچه ده چوخ یانا - یانا.

آغلادی تهراندا رشتده، شیرازدا،
حقین بارداغیله سیراب اؤلنلار.
دئییب آغلاشدیلار فارس شاعرلری،
انسانلیق ملکونه قدم قویانلار:

«مظلوم خیابانی» قانی قایناسا،
بۆتون کفن گئیهر ایران اؤلکهسی.^{۵۱}
گۆیلرده تفنگی اؤنون اؤیناسا،
بۆرؤیر دنیانی حقین نفسی.

اتک یازیلار:

۱. جزء عمه ایله بیرلیکده «یاسین»
سوره سینه قدهر کی سوره لر.
۲. حاج میرزا حسن رشديه. امثال لقمان،
تبریز، داش یاسماسی، ص ۳۸.
۳. بادامچی، ص ۲۳.
۴. بادامچی، ص ۲۴.
۵. بادامچی، ص ۲۴.
۶. تبریز انجمنینده شیخ محمد خیابانی،
ثقة الاسلام، معین الرعايا، میرزا
اسماعیل نوبری، شیخ سلیم، میرزا
حسین واعظ، حاج اسماعیل امیرخیزی،
شیخ علی اصغر لیلاوائی، سیدالمحققین
و ... عضو ایديلر.
۷. قلی زاده. ص ۵۰.
۸. روزنامه انجمن، ۱. نجی ایل، ۳. نجو
سای.
۹. تاریخ مشروطه ایران، ص ۶۷۳.
۱۰. بادامچی، ص ۲۴.
۱۱. حاج میرزا اسماعیل نوبری و شیخ محمد
- خیابانی ۱۳۲۷ - نجی ایلین شوال آییندا
تبریز وکیل اولاراق تهرانا گتتیلر.
۱۲. ایل ۱۳۹۰ گون ۷ آذر (۷ ذیحجه ۱۳۲۹
ق.) ده روسیه دؤولتی نین ایران
مجلسینده ۴۸ ساعتلیک اولتیماتومو
اوخوندو.
۱۳. تاریخ هجده ساله آذربایجان، ص ۴۷۷.
۱۴. «ثقة الاسلام»، لقبی ایله معروف اولان
میرزا علی بن موسی بن محمد بن شفیع ه
۱۲۸۵ - نجی ایله تبریزده دوغولموش
و ه ۱۳۱۹ - نجو ایلین عاشوراسیندا
اورادا شهید اولموشدور. او، تورکجه،
عربجه، فارسجا و فرانسیزجا اثرلر
مؤلفی دیر.
۱۵. تزار حکومتی نین تبریزده کی روس
قونسولو ایله بیرلیکده انگلتره
انلاشماسی ایله ه - ۱۳۳۰ - نجو ایل
عاشورا گونونده تبریز شهرینده انقلاب
شعله لرینی یاتیردماق

- ایچون، ثقة الاسلام تبریزی، شیخ سلیم، ضیاء العلماء، صاذق الملک، محمد قلی خان و علی مسیونون ایکی اوغلو قدیر و حسن «باغ شمال» یثرینده دارا چکیلدیلر.
۱۶. ان الفؤاد لهذا الزر، ملهوب، والدمع فی ذلک المفعوع مسکوب! کیف السلو عن الخطب الفضح و قد اشجی القلوب و منها الصبر مصلوب. ان الرضائی اذا بالخرن جرر فی تاریخه ثقة الاسلام مصلوب.
- (حبل المتین، ایل ۲۰، سای ۱۲، رمضان ۱۳۳۰ هـ) شهید ثقة الاسلام ایچون باخین: آذربایجان شهید عالیملری، ص ۱۲)
۱۷. «صمدخان شجاع الدؤوله» نین باش کسمه، ادم شقهلمه و مجاهیدلری داردان آسماسی حاقیندا حتی کسروی ده اعتراض ائدیر. باخین: تاریخ هجده ساله آذربایجان، ج ۱، ص ۳۳۷ «آدم کشی های صمدخان» بحثی.
۱۸. آذری، ص ۳۷.
۱۹. حاج محمدعلی آقا بادامچی، سونرالار بیر نتیجه دوستلاری ایله بیرلیکده «شرح حال واقدمات شیخ محمد خیابانی» ادلی کیتاب یازدی (۱۳۰۴ ش. برلین).
۲۰. مکی، ص ۳۹.
۲۱. بادامچی، ص ۲۷.
۲۲. شیخ محمد خیابانی «تجدد» ون امتیاز صاحبی و مسئول مدیری سئچیلدی (بادامچی، ص ۲۸).
۲۳. شهید ثقة الاسلام ایچون یازیلان خلق شعری.
۲۴. جمعه ۲۵ خرداد ۱۲۹۶ گونونده شهیدلردن تجلیل مراسیمی قورولدو.
۲۵. آذری، ص ۹۵.
۲۶. آذری، ص ۱۳۷.
۲۷. مرداد ۱۲۹۸ ده دؤردونجو مجلس سئچگیلری باشلاندى.
۲۸. قرارداد ۱۹۱۹.
۲۹. آذری، ص ۳۲.
۳۰. نورمک: پیشنهاد اتمک.
۳۱. ساو Sav، تورکجه میزده «پیغام» دتمکدیر. ساوچی: پیغمبر.
۳۲. وثوق الدؤوله نوزو انگلتره دؤولتیندن ۱۳۰ مین لیره رشوه و سیغیناجاق حقى المیشدی. اونا ایکی میلیون لیره بورج وعده سیده وئرلمیشدی.
۳۳. مازور بیورلینیق، نظمیه رئیس کیمی ۲۴ بهمن ۱۲۹۸ گونونده تبریزه گیردی.
۳۴. محله جوانلاری حسخانایا حمله ائدیپ میرزا باقری آزاد اتمیشلر.
۳۵. میرزا تقی رفعت، شیخ محمد خیابانی نین کاتبی و «تجدد» ایله «آزادیستان» درگیلری نین باش بازارى ایدی. (سهند هفته لیگی، شهریور ۱۳۷۱).
۳۶. شنبه، ۲۸ حمل ۱۲۹۹.
۳۷. یکشنبه، ۲۹ حمل ۱۲۹۹.
۳۸. دوشنبه، ۳۰ حمل ۱۲۹۹.
۳۹. فرزاد، ص ۸.
۴۰. پنجشنبه ۲ ثور ۱۲۹۹. فرزاد، ص ۲۰.
۴۱. همان، ص ۹۷.
۴۲. همان، ص ۹۷.
۴۳. تبریز انقلابچیلارینا قارشى چیخان آلمان سفیری.
۴۴. آذری، ص ۴۰۸.
۴۵. فخرانی، ص ۳۷۰.
۴۶. مهدیقلی خبرالسلطنه، شهریور ۱۲۹۹ (ذیحجه ۱۳۳۸ هـ .) تاریخینده تبریزه گیردی.
۴۷. قلی زاده، ص ۱۶۷.
۴۸. قلی زاده، ص ۱۷۰.
۴۹. حکیمی، ص ۱۶۹.
۵۰. قلی زاده، ص ۱۸۰.
۵۱. فارس شاعیری محمد تقی بهارین اشاغیداکى شعرینه اشاره دیر: گر خون خیابانی مظلوم بجوشد، سرتاسر ایران کفن سرخ بیوشد.

۱۷. گزشتہ نذر

۱. شېخ محمد خىبابانى

عزيز محسنى

شېخ محمد خىبابانى نىن حياتى، فعاليتى، بو بۇيۇك عالم و روحانى نىن خاتىنجه سىنه شھيد اولوب تېرىزىن كوچه لىرىندە سۆرۈنمەسى و او بىرى طرفدن استاد دۆزگۈن سۆيلىدىگى محتوالى، معنالى و دىگرلى منظومەسى، منى وادار اتتىدى قلمى گۆتۈرۈپ بو بارەدە، دەگىرسىز اولموش اولسادا، اۆز نظر و تاثراتىمى يازام.

هر شئى دن اول بونو دئمه لىم بىزىم دۇغما يوردوموزون اولمز عالم و قهرمانى بارەدە چۇخ از دانىشلىب و حقيقتدە بو صادق، فداكار خطيبين و يئىلىمىز قهرمانىن حاققىندا حددن آرتىق قصور اولوب، شېخ محمد خىبابانى بو گۆركملى عالم و روحانى غريب قالمىش و بو عظمتلى انسانىن بارەسىندە ايندىدەك نه بير قلم و نه بير نمايش گۆستىرلىب و بو حاقدا يازىلان كتابلارېن سايى بارماقلارېمېزېن سايىندان دا آزدېر. استاد دۆزگۈنۈن بو حماسەنى اۆرەگى آغرىيا – آغرىيا ياراتماسى و سۆيىملى قېزىنېن دۇغوم گۆنۈ مناسبتى ايله اونا هديه اتتمەسى چۇخ يئرلى و تقديره لايىق دىر. بونو بورادا دئمه لىك، بىزلردە بئله بير دب واردېر، اوشاقلارېن دۇغوم گۆنۈنۈ، آتا- آنا آغىرلايارلار، مجلس قورارلار و بو شادلىق مجلسىنە، قارداش- باجى، آتا- آنا، قوهوم، هديه گتيرىپ دۇغوم گۆنۈ اولان قېزا يا اوغانلارنا تقدىم اندەرلر.

استاد – شاعر بو اثرى ياراداندا، اۆرەگى درده گلير، دۆشۈنجه لره دالېر، خلقى نىن، قهرمانلارېن، يازىچى لارېن، شاعرلرىن، عالم و صنعتكارلارېن نىسگىل و حسرتى شاعرى ياخبې ياندېرېر. احساسلى شاعر جمعىتدە اولان حق سىزلىكلرى، عدالت سىزلىكلرى

دریندن گۆرۆر، خلقی نین دیلی، مدنیتی و منلیگی آياقلاندېغې دۇغما شاعرلرین کتابلارې قۇلتوقلارېندا، گۆزەل و حق یولوندا سۆیلەدیکلری سۆزلری آغېزلارېندا قالماقلارېنې گۆرۆر، اودور شاعر سۆزە گلېر و اۆرەک ياندېرېجې سۆزلری گۆر نە قەدر شەرئیت و گۆزەللیکلە افادە ائدیر:

«شاعرلرین کتابلارې قۇلتوغوندا قالاندا،

نئجە منیم قېزېل قلییم هئج آغرېا دۆشمەسین؟

دۇگۆنلەنېب تۇرپاقلاردا آنالارېن باخېشې،

یۆز ایللر یۆل گۆزلە ییرمی بیر اثر، اولوس، بیر ملت؟»

شاعر بو فاجعەلری و بو حق سیزلیکلری گۆرۆر و اۇنون اۆرەگی اۇد توتوب یانېر و اۆز سۆیملی قېزېنا اۆزۆنۆ توتوب، اۆرەگی نین درینلیگیندە دیکلەنېب، داغ اۆلان کدرلرین بئلە دېلەگتیریر:

«کدرلتمک ایستە میرم سنین دۇغوم گۆنۆدۆر،

گلە جگین قوتلو اولسون، آیدېن اولسون گۆنلرین.

ایتیرمە سین سیادتېن، باشې اوجا یاشاسېن،

یاخشې بۆیۆتسۆن اولادېن، بیر گۆن گۆرسۆن اثرلرین.»

استاد — شاعر، شاعرانە بیر طرزە سۆیلە ییر: بوگۆن سنین اۆچۆن بایرامدېر، بوگۆن دۇغوم گۆنۆن دور، چالېرسان اوینا ییرسان، شادلیق ائدیرسن، بورا گلن هر کیمسە، سنین بو دۇغۆم گۆنۆن اۆچۆن بیر هدیە گتیریر، مەن دە سنین اۆچۆن قۇلتوغومدا بیر قالاق شعر گتیریرم. قېزېم! شیخ محمد خیابانی حماسە سینى سنین اۆچۆن یازمېشام، اوندە یازبالان

كلمەلەر، ھامىسې ئۈرەگىمىن دىرىنىدىن قالدۇپ. ئونۇ ئۇخۇ، ياخشى ئۇخۇ، گۈر بىزىم بو عالمىم،
روحانى و خطىبىمىز سۈن نىسلىرىدە نە دىيىدىر:

«باشى اوجا عالمىمىز سەرلەر كىن يىرە،

دەدى: عشقە، فضىلتە، دۈزگۈللۈگە وورولون،

ھەر ھاوايا اوينا ماينى، اجنبىيە خوش گلىسىن،

منىم تكى عشق اۋدونا، يانېن، دۈزۈن، دورولون.»

استاد — شاعر، حقيقتدە بو حماسەنى چۇخ درىن قاينى و بۇيۇك عشقىلە و سئوگىلە يارادىدېر، اۋ، شىخ محمد، بو عالمى قدر انسانىن بارەسىندە يازىلان كىتابلارې، الدە اۋلان قايناقلاىرې، شەرلرى، دىيىلنلرى اوخويوب گۈزدن كىچىرتمەيە كفايتلەنمىر، اۋ، پىادا، اتلې، شىبىستىن اطرافىنى، شىخ محمد ئانادان دۇغولان شەھرى، خامنەنى، حتى اورادا اۋلان مسجىدلىرى، دار — دۇدۇك كۈچەلرى آياقدان سالىر، ھەر يىرە شىخ محمد قىدىم قۇيوب، ايز بوراخىپ اۋنلارېن ھامىسېندىن خبر وئىر. شاعر دار كۈچەلردىن كىچىر، اۋزۇ — اۋزۇنە دىيىر: «شاعر سىن بورالاردا نە آختارېرسىن؟» شاعر خىيال آتېنا مېنىر، گۈنلرى، آيلارې، ايللرى آياقلايېر، اوزاقلاردا گىدىر، تارىخىن دىرنىلىگىنە باش وورور، سىكسان ايل بوندان اۋل خامنەنىن باتان گۈنشىنى اوخشاير:

«سىكسان ايل بوندان قاباق خامنە گۈنشى باتدې،

بىر ساتقېن، دىن سىز كۈپىك شىخ محمدى ساتدې.

اۋرەگىندە نە آشوب، آى شاعر! نە عصيان وار،

دارېخما، اۋتور آغلا، يۇخسا واخىتېن دارالار،

سىن حلە يازمالېسان قەرمانلىق داستانېن،

حماسەلر يارادان شانلې آذربايجانېن.»

شاعر اوچون اوز خلقي نين حقيقي، صادق و يثينيلمز قهرمانې نېن يوردو، شهري، حتماً
كوچه لري مقدس دير، شاعر بو حاقدان نه قدير آخېچي، دۇلغون و اوره ك يانديرېچي جمله لير
قۇشوب، قۇي شاعرين ايشله تديگي كلمه لري، مصراعلا رې و بيتلري، گۇزۇمۇزۇن
قاباغېندان كنجيره ك:

«اوتور بورادا، بو كوچه مقدس دير سنين چين،

بو آنا جاده سيدير، شاهراهېدير وطنين.

شيخ محمد خياباني آددېم باسېمېش بورايا،

اوتور، آغلا، هئچ ترېنمه، هارا گنديرسن، هارا؟»

تاريخ عبرت گۇزگۇسۇدۇر اۇندان گرەك درس آلب اۇيره نك. استاد- شاعر تاريخين
قالين صحيفه لريني وراقلاير، اۇ، قهرمانې نېن دۇغوم گۇنۇندن سۇز آچير - نه قدير
ايشيتمه لي، نه قدير دوشونمه لي! شاعر گۇنشين سارالې باتماسېندان قاش قارالېب ظلمتين
چۇكمه سيندن، شيخ محمدين بو وفاسېز و فېرېلداقچي دۇنيايا قدم باسماسېندان، نه قدير
اينجه، گۇزەل و معنالي سۇزلر ايله دانېشېر:

«بیر قادیان اویاندان سئوینجک قاچدی، حاج عبدالحمیدین قاپی سېن آچدی.

دئدی: «موشتولوق وئر بیر اۇغلون اۇلدو» حاج عبدالحمیدین گۇزلری دۇلدو.»

شاعر آتانین حالېني اۇغولونون دۇنيايا قدم باسماسېندان سۇنرا، جانلې بیر حالدا
قلمه چکیر، شاعرین سۇيله ديگي هر بیر بیتده دۇغمالېق، اوستادلېق و شعر صنعتی گۇز
اۇنۇنده جانلانېر:

كۇكسۇنده هيجان-گۇزۇنده اميد، اۇگۇن سئوینیردی حاج عبدالحمید.

اوتاقدا گئیدیردی اویان بویانا، بیلیمیردی نئيله سین باخسېن هایانا!

استاد — شاعر خىيالىنى ئاتىنى، شەھرىنى، دۇغوم گۆنۈنۈ، آد قۇيما گۆنۈنۈ، آتا-
 ئانىسىنى روھىيەسىنى مختىصر، بو بۇيۇك شىخىيتىن باشىندان كىچەنى، شاعرانە يىر
 طرزەدە شرح ائدير و اۇخوجودا درىن مارق و علاقه يارادېر و اۇخوجونون گۆزلىرىنىن قاباغىندا
 بو وطن سۆھر، شرفلى، قهرمان، ساتىلماز و يىنىلمز انسانىن حياتىنى تجسم ائدير. خامنە
 شەھرىنىن آن عالم ملاسى طرفىندىن اۈنون ساغ قولاغىنا آدان و سۇل قولاغىنا اقامە
 اۇخونماسى و «محمد» آدې آلماسى اۇخوجونو چكىر اوزاقلارا، تارىخىن درىنلىگىنە كىمى
 آپارېر.

شاعرىن ياراتدىغى بو حماسە، هر يىر باخېمدان دقتە لايىق دېر. اۇ شىخ محمدىن حياتى
 و فداكارلىغىنى ياراتدىغى حالدا، اۈز دۇغما خلقىنىن، عادت عنىنە، اينام و اعتقادلارېندىن
 دانېشېر، آنانېن زحمت و محبتىنى بورادا چۇخ دەگىرلى و يىرلى قلمەچكىر و يىزىم
 خلقى مىزىن آنيا بۇيۇك حرمتىنى و آنانېن يىر حقيقت اۈلماسى و بو حقيقتىن انكار
 ائدىلمەسەسنى جانلى يىر تابلو كىمى جانلاندىرېر:

آنا بىر گىرچىك دىر، دانېلماز گىرچىك، آنا حقى تانرى حقى دىمىشىك.
 آنا حقىن آياق آلتىنا سالىساق، ظلم ائدىب، تانرى نېن حقىن دىمىشىك.

شاعر قهرمانى مېزىن مکتبەدە اۇخوماسىنى دا نظردىن بوراخمايېر، اۇ زمان يىزىم
 مکتبلىرىمىزدە تحصيلىن نە شىكل دە اۈلدوغونو آچىپ گۆستىرېر، اۇ، يازېر اۇ زمان مکتبلىرىدە
 نىچە سطح دە درس دىيىلىردى، قهرمانىمېز، حاج مىرزا حسن رشديهىن، «وطن دىلى» آدلى
 كىتابىن اۇخويور، اورادا يازىلان اۈشاقلار اۈچۈن حكاىەلردىن، لذت آپارېر. اۇ، «تک الدن
 سىس چىخماز، غالبىت بىرلىكدەدىر» جملەسىنى درىندىن مىمىسەيىر و بو جملە اۈنون
 حياتىنى سۇنونا دىك حافظەسىندە قالېر. شاعر بو فصل دە، اۈز عقىدەسىنى قېزىپنا بىلە بىيان
 ائدىر: «تۆركلەر هر فن دە، علمدە، دىلدە ماھر اېمىشلىر. تأسفلر اۈلسون كى، بو تۆركلەر
 اۈزگەن ئاتىن برپا ائدىب، اۈز اۈللىرىنى يېخىلار.» شاعر تۆرك خلقلىرىنىن تارىخ بۇيو،
 شجاعتىندىن، جسارتىندىن، مرد — مردانەلىگىندىن دانېشېر. شاعر يازېر يىزىم بابالارىمېز تارىخ

بۇیو مظلوملاردان حمایت ائتمیش و قولدورلارین، ساتقینلارین اۇنۇندە مردانه دورموش و اۇز حقلریندن مدافعه ائمیش لر.

شاعر تاریخه آرخالاناراق شعر و صنعت دیلی ایله یازپر، شیخ محمد خیابانی اۇن ایکی یاشینا چاتاندا، اۇز آنا یوردوندا مکتبی قورتارپر، ادبیات، تاریخ، اخلاق ایله تانیش اۇلور و بو زمان آتاسی اونا تکلیف ائدیر، اۇغول ایندی سن ائله بیر یاشا چاتیبسان کی گرەک تجارتە ال قویاسان. قهرمانین آتاسی تاجیر ایدی و روسیەده ماخاچ قلعهده آل – وئر ایشینه باخپر. بو کیچیک اوشاق آتاسی نین سۆزۆنه «بلی» دئییب، روسیەیه گئدیر و اورادا تجارت ایشی ایله مشغول اۇلور. محمد دراکه لی، ذکالی بیر جوان اۇلدوغونا گۆره، اورالاردا سیره چپخپ، بۇتۇن یئرلره باش چکیردی، مسجدلری، کلیسالاری، شهرین مختلیف یئرلرینی گۆرۆدۆ و ذهنینده بیر جمعیت شناس کیمی بونلاری تجسم ائدیردی. محمد بیر نچه آی ماخاچ قالادا قالاندا سؤنرا، آتاسیندان ایستهییر اۇز دۇغما یوردونا دۇنسۆن. آتاسی اۇغلونون خواهشیننی قبول ائدیر و اونا جواب وئیر:

اۆلسون اۇغلوم، آپاررام سنی، گۆره رسن بیر داها گۆزەل خامنه نی.
تبریزه یوللارام، بیرده سنی من، اوردان اۇخویارسان هر نه ایسته سن.

محمد اۇز آنا یوردونا قایدپر، آتاسی اۇغلونون قاییتماسیندان چۆخ فرحله نپر، او، آناسینا دئییر: «آنا جان گۆزلرینین یاشین سیل، بونو بیل، من داها همیشه سنینله و سنین یانیندا اۇلاجاغام» و حاج عبدالحمیدده اۇز حیات یۇلداشینا اۇزۇنۇ توتوب دئییر: خاطر جمع اۇل، محمد تبریزده قالب اوردان درس اوخویاقدپر.

شاعر انقلابلار یوردو اۇلان آذربایجان و اۇنون مرکزی اۇلان تبریزی چۆخ بۇیوک قدرتله تصویر ائدیر:

اۇ، یوردونون، گۆزەل طبیعتیندن، یام یاشیل داغلاریندن، ال چاتماز ذروه لریندن و همیشه یادلار اۇنۇندە ووقار ایله دایانان ارکیندن، گۆی مسجد کیمی تاریخی آبیده لریندن، یوردونون، اۇز دۇغما قوجاغیندا بسله دیگی، صراف، لعلی و شکوهی کیمی اۇلمز

شاعىرلىرىدىن، ئىنقىلاب مەركىزى ئۇلان تېرىزدىن چۈخ دىرىن مەئالى و مەتوالى مىسراىلار اىلە دانېشېر:

اى سىنەسى مىنلر يارا اىلە دۇلو ار كىم! يۆزلر جە ايلىن خاطرەسى، اى اولو ار كىم!
غىرتلى اوغوللار وطنى، مىسكىنى سىن سىن، مىنلر جە مەقدس جىسدىن مەدفى سىن سىن.

و يا:

الىن آلاھا آپمېش بىر ايشېق درياسې دېر اوغۇلوم،
مىمىم تىك سىن دە باخسان نور گۆرەرسىن بوردا احجارى.
آماندېر قۇيما تحقىر ائىلەسىن ياد، قالىخ، اۋزۇن، گۆستر،
بو گۆى مىسجدىر اوغۇلوم گل قۇرو بو گىچ اسرارى.

استاد — شاعر بو جوان و گلەجىگىن بۇيۇك عالم، ئىنقىلابچى، اۋز دوغما خلقى نىن
صداقتلى نەمىندەسى نىن، تېرىزدە «تالابىيە» دە تحصىلىدىن، تارىخ، طىبىيات، فىلسفە، كلام و
ادىيات اوخوماسىندىن رسالە و احكام يازماسىندىن شرح وئىر و شىخ محمدىن تحصىلىنى
بىتيرەندىن سۇنرا، ئىنقىلابچى روحو اۇلان بىر پىشنامازىن قېزى اىلە ائولنمەسىنى،
وقايناتاسى نىن وفاتىندىن سۇنرا اۋنون مىسجدىندە رسمىت اىلە پىشناماز اۋلوب، ھىم گۆندۇز و
ھىم گىجە نماز قېلماسىندىن و خلقىن آراسىندا بۇيۇك مەبۇبىت تاپىپ و جماعتىن عشقىلە
بو مىسجدە گلىب، بو جوان عالم و عادل پىشنامازا اقتدا ائدىب اۋنون دالېندا نماز قېلماسىندىن
صەبىت آپىر:

«كرىم خان» مىسجدىن اۋنون آدىلە، تانىردى جماعت تېرىزدە بۆتۇن.
«خىاوان» تىرەنىب دالغانلانىردى، مىنرە قالىخاندا ھەفتەدە بىر گۆن.

نە قەدەر سلیس، آخېچې و یېغجام مصراع لار ایله شاعر، بو بۇيۇك خلق قهرمانې نېن كئچیرتدیگی معنالی گۆنلریندن و ساعتلریندن، خلقی نین اونا سارسېلماز اینام و اعتقادیندان شعر دیلی ایله دانېشېر. شیخ محمد منبر اۆستۆنده بیان ائتدیگی حق سۆزلر تهرانددا قاجار شاهېنېن تختینە لرزه سالېردې.

استاد شاعر، شیخ محمد خیابانی، بو آذربایجانېن افتخارلې اولان عالم و سارسېلماز قهرمانی حاقدا شعر ایله دانېشاندا، دئمک اولار آذربایجانېن اۆن سککیز ایل مشروطیت تاریخیندن دانېشېر. آذربایجان مجلسی نین شورا مجلسی آدې آلدېغېندان و شیخ محمدین هر گۆن، عدالت، مساوات و بیرلیک سۆیله دیگیندن، شعر و صنعت دیلی ایله نە قەدەر، اۆره گیه یاتان سۆزلر ایله دانېشېر.

استاد — شاعرین سسی خلقین قدرتی و بیرلیگی اۆتۆنده، تبریزده مشروطه طبلی نین چالېنماغېندان، مظفرالدین شاهېن خلقین اۆتۆنده تسلیم اولوب، مشروطه فرمانېنې امضالاماسېندان سۆنرا دا، اوزاقلار گئدیر. اۆ، تاریخی وراقلاېر، ایتی و قاباقچیل بیر دنیا باخېشې ایله، کوروش دان، داریوش دان صحبت ائدیر و اولارېن ایچ اۆزۆنۆ آچېب گۆستېریر. شاعر سۆنرا معاصره دۇغرو قایدېر، استبدادین، ظلمۆن، خیانتېن تملی اولان ساتقېن محمد علی شاه دان و اونون ملت مجلسینى توپا باغلاماسېندان، تهران دا و بۆتۆن ایران دا حق دئیەن انسانلارې اۆلدۆتدۆرۆب و تبریزه ساری هجوموندان دئییر:

هر گۆن پۇسگۆرۆردۆ آغزېندان قان- قان، داها بیلمه ییردی: الله قورویان-
چراغی کیمسنه سۆندۆره بیلمز، لکەنى نه بۇمبا، نەدە توپ سيلمز.

شاعر، دۇغما يوردو اولان تبریزی بۆتۆن وارلېغې ایله اوخوجونون گۆزلری اۆتۆنده تجسم ائدیر. اۆ، آند ایچیر دۇغما شهرینی هئچ زمان اونوتماياجاق، تبریز، بو انقلاب بئشیگی همیشە آزادلیق و حریت قربانی اولوب و اونودولماز بیر عشقین رمزی کیمی اونون خاطره سی دائما یاشایاجاق:

سن منىم حياتىم، بۇيۇك آمالىم، عشقىم، افتخارىم، جاه و جلالىم،
سندن آيرىلمازدېر فكرىم، خيالىم، مقدس آرزولۇ، تىرىزىم منىم.

خيابانى، بو خلقىمىزىن افتخارى، اۇز حياتى بۇيو، يالنىز بىر عالم، روحانى يا بىر خطيب اولمايىپ، او، هر بىر ايشده اۇز دۇعما خلقى اۇچۇن بىر اۇرنىك ايدى؛ گنجىلر حق يۇلۇندا جهاددان دانىشان عالم، گۇندۇزلر سنگىرلرده ياتىردى، اۇنون عملى، سۇزۇ ايله بىر ايدى. اۇ، ايران انقلابىدا چۇخ سايبى آزلان شخصيتلردن ايدى. اۇ، بۇتۇن وار قوهسىيله خلقى آيتماغا، ظلم اۇنۇندە دفاع ائتمەگە و اۇز خلقىنىن فكرلىرىنى آيدىنلاتماغا هر بىر حالدا يورۇلمادان چالېشېردى. اۇ، عىن الدولهلىرى و بو كىمى حاكىملىرى، قۇرتىله، عملى ايله، خلقه گۇۋەنمك يولى ايله رسوا ائتدى. ايكي ملعون يابانچى اينگىلترە (انگلىس) و روسلارېن بىرى — بىرى ايله ال بىر اولوب، بىرى جنوبدان، اۇ بىرىسى شمالدان دۇعما وطنىمىزى اشغال آلتىنا آلاندا بو بۇيۇك انقلابچى نىن امرى ايله، تىرىزدە بو انقلاب يوردوندا، گۇنىش خلق كۇتلهلىرى، خيابانىنىن امرى ايله — كۇچە بە كۇچە سالداتلارېن ايجىندە قىرغىن سالداتلار. شىخ محمد بو يۇرۇلماز و اۇلمز رهبرىن سلطنتە قالدېردېغى عصيان بايراغى نتيجهسىندە، بۇتۇن ايراندا بۇيۇك ترپەنىش ياراندى، شاه بو ملعون و خائن انسان، سلطنتدن خلع ائدىلدى، بونون نتيجهسى اولاراق بو جوان عالم و قۇرخماز انقلابچى دۇققوز مىن سس (راى) ايله تىرىز اھالىسى طرفىندىن شورا مجلسىنە نمايندە سئجىلدى. خيابانى ايكي ايلدىن سۇنرا روسلارېن اۇلتىماتومى قاباغىندا و ھابىلە خائن وثوق الدولەنىن انگلىسلىر ايله باغلادېغى پىمان قارشىسېندا قد علم ائدىر. و دموكرات فرقهسىنىن (شىخ محمدىن) اورقانى اولان تجدد روزنامەسى يازېر: «بو پىمان مجلس تصديق ائتمەدن قاباق بىر وراق بارە دىر و ملت اونا ھىچ زمان بۇگۇن قۇيا بىلمز.»

شىخ محمد خيابانىنىن شورا مجلسىندە اۇلتىماتوم علبھىنە چېخىشېنى، استاد-شاعر گۇرنە آيدېن و گۇزەل قلمە چكىر:

من بىر ايرانلى تىك ائدىرم حىرت، سىز نەدن ائتمىرسىز ذرەجە ھمت؟

... اوجادان دئيرم جسارت ايله، سيزه سؤيله ييرم من غيرت ايله.
 وئرمز استقلاهن، الدن بو ملّت، روس باغرماسېنا نه اؤلموش علّت؟

روسلا رېن اؤلتيماتومو شورا مجلسينده رد اؤلدو، وثوق الدوله بو خائن، هله ايش اؤستؤنده ايدى. بو بؤيؤك انقلابچې، قيامدان باشقا بير چاره گؤرمه ييب، ۱۲۹۹- ينجى ايل فروردين آيې نېن ۱۷ سينده اؤز مقدس قيامينه باشلادې. ايكي گؤن عرضينده بؤتؤن شهر و اداره لر خلقين اليه كئچدى و تهرانين جنايتكار، ساتقېن و خائن مأمورلارې مركزه قايتماغا مجبور قالدېلار. شيخ محمد خيابانى گئنيش خلق كوتله لريني و اؤلكه نى بو مظلوم خلقين ياردېمې ايله آلتې آى تمام بؤيؤك قايعې و نزاكت ايله اداره اتتى و هر گؤن اوجا سس ايله دموكراتلارېن مرامى باره ده، هابئله آزادلىق، حرّيت، برابرليک، و مدنيت باره سينده چېخېش اتتى. اؤنون گؤنده ليک سؤزلرى تجدد روزنامه سينده درج اؤلنوردو و بو درين معنالي سؤزلر يئنيلىمز عالم و روحانى نين صداقت و وطن سئوه رليگينه بؤيؤك بير شاهېددير.

استاد- شاعر بؤتؤن بو صحنه لرى و چېخېش لارې، خلقين آزادلىق يولوندا گؤتؤرؤلن قديم لرى، بؤيؤك دقّت و مهارتله تصوير اتدير، اؤ، قېزېنا خطابېن بو حماسه ده شهيدلر باره ده ساتقېن لار و خائينلرين افشاسېندا، شهرين وضعيتيندن چؤخ گئنيش صورتده دانېشېر:
 نئجه بيرگه اؤلار، يزدانلا، شيطان، هوش ائله، سن قېزېم، دؤشؤن بيرجه آن.
 عدالتدن، حقدن دؤغولان اينسان، يۆنه لمز ناحقغه، شرّه، هئچ زمان.
 خيابانى يعنى: عدالت سسى، محمد^(ص) ين ساوى، قرآن نفسى.
 ... اؤ صالح بنده نين تميز وجدانى، تانېماز دؤوله نى، شاهي، سلطانى!

آلتې آى تبريزده خلق، شادلىقلا، فرح ايله ياشاير، گلّه جيگه اميد باغلاير. گؤزلرده سئوينمك، گؤلمك هوسى گؤرؤنؤر. آزادلىق و سعادت قوشو خلقين باشي اؤستؤنده سمالارا

اۈچۈر. امنيت، شەھرىن ھەر بۇجاغىندا حەكم سۈرۈر: «چۆرەك ۋاى سسى كسىلەر». گل
ايندى استاد- شاعرىن دىلىندىن بۇ ھالىتى، بۇ ھاياتى، بۇ گۆزەللىكى ئىشىدەك و بىر نىچە
آن اۇ شرفلى كىچىشىمىزدە سىر ائدەك:

تېرىزى خىالدا تىجىسم ائىلە، دورىلار گۆللىرىدە قاتارلانەرلار.
بادام آغاچلارې آغ چىچك آچېر، قىش گىدىر، ھەر يانى بۆرۈيۈر باھار.

آرخلاردان آرخماقدا بال شىلالە سسى، ياشىللىق شەھردە اۈجسوز، بۇجاقسېز.
تۈستۈ قالخېر بۆتۈن داملاردان گۆيە، كىمىسە قالمىشىدېر گىجە اۈجاقسېز.

... اۇ قېزىل دورانى تارىخ اونوتماز اۈ گۆنلر باھارېن گلېن چاغىيدې.
تېرىز بىر شەھرىۈخ، بىر ھۆكۈمەت يۈخ ھايات نىفسىيدى، عزت باغىيدې.

بۇ زىمان تېھراندا ھۆكۈمەت دىگىشىلەر، ۋىجەئەلەلە آدى قازانان بىر باش ۋىزىر اىش اۈستە
گىلەر. تارىخدە ھەمىشە اۈلدۈغۈ كىمى، خەلقلەر قىيامېنى لىكەلەيىرلەر، اۈنا مەخەتلف آدلار قۇيۇرلار.
ايندى بۇ خەلق تېرىشىنىدە آد قۇيدۇلار و اۈنۈ بۇغماغا ۋار قۈەلەر ايلە چاپىشىدېلار.
مىشېراللىۋە يالاندىن آزادلىق سئون آدى ايلە تانېنان باش ۋىزىر مەخبراللىۋە، بۇ ساقېن و
خائىن ۋىتېنپرورلىك و آزادلىق سئون نىقابى ۋورانى، شېخ مەھمەد يارادان نەھىتى بۇغماق
اۈچۈن تېرىزە گۆندەيىرلەر. بۇ خائىن اېلىس (مەخبراللىۋە) تېھراندا اۈلان ھاكىم دايىرلەرنىن
ھامبىسېنېن فەكرىنى ياخشى بىلىردى و اۈدا، قىامى خەفەلەمەك و خەلقىن اۈرەگىندە اۈلان
آزادلىق و بىرابرلىك دايىر سئونىكىنى و عشقى سۆندۈرمەك ايدى و شەھەر داخەل اۈلان كىمى
قازاقلار ايلە ھەمدەست اۈلۈب خەلقە ھەجۈم ائىدىرلەر، اۈد ياندېرېرلار، ائولرى و دودمانلارې
غارەت ائىدىرلەر. خىابانى، بۇ اۈلمز و آدى خەلقىن يادداشېندا تارىخىن ھەقىقەتلىرىندە دايىم
ياشايدان شەخسىتى خائىنەسىنە شەھىد ائىدىب و بۇ ئىنىلەم و خەلقى مىزىن فەخرى عالم،
روھانى و مېارز رەھبىرىن جەنازەسىنى شەھرىن كۆچەلرىندە سۈرۈدۈلەر.

من بورادان بیر حاشیه چیخمالیام. بیلیمیر نه زمان هارادا، چوخ ایل لر بوندان قاباق، استاد — شاعر تجسم اتدیگی کیمی، شعرى قۇلتوغوندا قالان، بیر غریب وطن شاعرى نین شعرینی اؤخودوم. بو شعر، باشدان — آیاغا زمانلار منیم حافظه مده قالمیشدی، یازبقلار اؤلسون کی، ایندی بو درین معنالی و اؤره ک یاندېران شعرین یالنبز بیر سؤن نئچه بیٲى خاطریمده دیر.

بو یؤکسک سوْیه ده اؤلان منظومه نی، استاد — شاعر، ملک الشعراى بهارین شعرینین ترجمه سیله بیٲیریر و من بو مقدمه یه بیر غریب، شعرى قوجاغېندا قالمېش شاعرین بو بیٲلری ایله سؤن قۇیورام:

یوخ، اؤلمز سن، سن دیری سن، دُنیا نه قدر کی وار،
 سنین درین تفکّرؤن دُنیا دوردوقجا دورار.
 سن برلشدین اؤز قانېنا، دؤغما وطن اوغروندا،
 قانېن قالماز یٲر اؤستؤنده آند ایچریک بوردا.
 قصاصیوی آلاجا ییق دشمنلردن بونو بیل،
 بیٲیم گؤزهل شعارېمېز گزه جکدیر دیل به دیل.
 یات امین اول، چاتا جاقدېر بو ایشیمیز تئز باشا،
 سن ای قاندا چوبالایان رهبریمیز، چوخ یاشا!

بئله لیکله فخر اندیرم کی استاد — شاعرین درین خلاقیت ایله یازب — یاراتدېغی بو منظومه نین نشرینده من ده بیر سو چیله ییرم.

تهران — ۱۳۷۹.

۲. سۆز سۇراغېندا

بېروز ايمانى

دکتر دۆزگۆنۆن شعرلری بارهده سۆز – صحبتدن قاباق، ادبی تنقید و آذربایجان ادبیاتیندا تنقیدین اؤزهل یئری خصوصوندا دانېشماق، آرتیق ضرورت طلب ائدیر. آرتیق سۆزؤ اؤلچمک و تانېماق کیمی تعریف اولونان ادبی تنقیده تنقیدچی بیرینین یارادېجیلیق دنیاسینا دریندن گیریپ، اونون ادبی اثرلرینی شرح و تفسیر ائتمکله، او اثرین مثبت و منفی جهتلرینی آچېپ، هانسې قایناقلارا یییهلندیگینی ایرهلی چکیر.

تنقید و آذربایجان آغېز ادبیاتی:

آذربایجان آغېز ادبیاتیندا تنقیدین بؤیوک رولو، درین کؤکلری و منشأیی واردېر. بو خصوصیت هر نهدن آرتیق آتالار سۆزۆنده و مثلرده گۆزه چارېر. مثلا آتا اؤز – اوغلونا نصیحت وئرهک دئییر: «اوغول سنی گۆلدۆرهن یانېندا اوتورما، آغلادان یانېندا اوتور». بو مثلده «گۆلدۆرمک» و «آغلاتماق» آنلامېندا یالنېز تنقید احوال – روحیه سینی گۆرۆرۆک. و یا خود بیر ایرې مثلده دئییریک: «دۆست – دۆستونون گۆزگۆسۆدۆر».

لطیفه لرده تنقید

تنقیدین یوکسک مقامېنی تکجه آتالار سۆزۆنده و نثرلرده دگیل، بلکه ایهاملا دگیلمیش، یۆزمالاردا و لطیفه لردهده گۆرمک ممکن دۆر. دئییرلر گۆنلرین بیر گۆنؤ اۆلکه پادشاهی نین، ادبیاتا و شعره ماراغې گۆنؤ گۆندن چؤخالېپ، امر ائدیرکی، اۆلکهده، یاخشی شاعر وارسا، اونون یانېنا گتیرسینلر. شاعرلر گلیپ، پادشاهېن سۆنسوز محبت و رغبتی ایله قارشېلانېرلار. دئییرلر شاه اۇنلارېن گئییم و یئمکلرینه چؤخ یاخشی یئتیشیب، سۆنسوز

حرمت بسله ییرمیش. بو طرفدن ادبیاتین و شعرین نه اولدوغونو بیلمه یین و استعدادی اولمایان بیر شخص، دربارا سؤخولماق قصدی ایله بیر تههر اؤزؤنؤ شاعرلر جرگه سینه قۇشور.

وقت او واخت اولورکی، شعر مجلسی قورولور. هامی شعرینی اوخویور، واخت بونا چاتاندا، شاه اونو اؤزؤنه مخصوص حالت ایله ادبیاتچیلارا تقدیم ائدیر و امر وئیرکی، اؤز شعرینی اوخوسون. او شعرینی اوخوماغنا امر وئریلدیگی اؤچون اوخویور. اما اورادا اولان سؤز صرافلاری، اونون بو هدر سؤزلرینه دؤزه بیلمه ییب گؤلمه یه باشلاپلار. بو گؤلؤشلر شاها چؤخ آغیر گلیر. سببینی سؤروشدوقدا باخب گؤرورکی، اونون اوخودوغو سؤزلرده او کی، یؤخدور، او دا شعریت دیر. بونا گؤره ده شاه بتر عصبیله شیر و فرمان وئیرکی، اونو سحره کیمی، دربارین قاباغیندا یئرلشن گؤله (حووضا) سالسینلار. شاهین خدمتچیلری اونو گورولتو ایله سویا سالبرلار. تازا شاعر سودا چاپخلا یا- چاپخلا یا قالبر. او طرفدن ده یئل اونون پایاغینی سویون اؤزؤنده او طرف بو طرفه آپاربر. شاهین ایتی، تازا شاعرین پایاغینی، ماراقلی گؤرؤب، سویا گیرمه لی اولور. بونو گؤره ن بو یئنی شاعر، ایته ساری گئدیپ، اونا خطاباً دئییر: «یقین سن ده پیس شعر اوخودون، شاه سنی ده سویا آتدی.»

بیز بو لطیفه ده گؤلؤشدن آرتیق، شعرین اهمیتی و تنقیدین ضروری اولدوغونو دیوروق.

انعام ایسته یین یازبچی

یئری دیر کی، تنقید باره ده باشقا بیر اثر کلامینی دقتدن کئچیره ک. ایندی آذربایجان آغز ادبیاتی نین باشقا خصوصیت لریندن بحث ائده جه ییک: یئنه کئچمیش لرین سؤزؤدورکی، دئییرلر: اؤلکه شاه ی، امر ائدیر، مملکتینده یازبلان عیب سیز، ایرادسبز هر هانس ی بیر اثره، بؤیوک انعام لار وئره جک دیر. آنجاق بو ایش، اؤلکه نین درین بیلگیسی اولان بیر عالمین نظارتیندن و امضاسیندان سؤنرا اولاجاقدیر.

بیر نفر یوخسول یازبچی، قاباقچادان شاهین تعین ائتدیگی آدامینی گؤرؤب، اونا دئییرکی، سن شاهین یانیندا منیم کتابیما ایراد چبخارما قوی من شاهدان انعامی آلیم.

عالم دئىير بس اۇندا سىنىن سەھولرىنى نە اندەك؟ يازېچى عالمى امين اندىركى، اۇ كىتابدا گۆردۆگۈ، ھەر ھانسىي ايرادى، گۆرۈپ، بارماغېنى، ايرادېن اۆستۈنە قۇيماقلا، اۇنو اۆز يانلىشلارېندان آيىق سالىن. عالم شاهېن يانېندا بو كىتابى اۇخويور و بارماغېنى ھىچ يىردە داياندىرمېر. يازېچى گۆرۈر، كىتاب قورتارېر، اما دئىيەسن ايرادان - سەھودن خىر يۇخدور. ائەلدە اولور، عالم كىتابى قورتارېپ، بۆكۈر، بو يىردە يازېچى نېن سىئوينجى آشېپ، داشېر، باخېپ گۆرۈركى، كىتاب لاپ قورتارېپ، بۆكۈلدۈ. عالم كىتابى بۆكۈندن سۇنرا، بارماغېنى قۇيدو بۆتۈن كىتابىن اۆستۈنە و ائىرىن بۆتۈنلۈكلە سەھو و ايرادلى اۆلدۈغونو ايھاملا، اۇنون يازانېنا آندېردى.

آذربايجان شفاھى خلىق ادبياتېندا، تنقىدلە علاقەدار، سايسېز - حسابسېز بو كىمى ايھاملار و لطيفەلر واردېر.

«شاه و وزير» ناغېلى

آذربايجان آغېز ادبياتېندا تنقىدىن درين كۆكلرىنى آراشدېرماق اۆچۈن باشقا بىر نمۇنە يە كىچىرىك. تنقىدىن محبت و قەھمانلىق داستانلارېندا، اۇندان اۆتجە آذربايجان ناغېللارېندا اولان رۇلونو دويماق چۇخدا چىتىن دگىلدېر:

«شاه و وزير» ناغېلىندا، پادشاه بىر نىچە وزىردن توتولان خزانە اۇغروسو بارەدە راىلرىنى ايستەمىش و بىر نىچە وزير اۇنون گەبرىلمەسىنى (ھالاك اۆلماسېنى) ايستەمىشىدېر. آنجاق اۆچۈنچو وزير اۇنلارېن راىلرىنى تنقىد آتشىنە توتاراق، اۇنون باغېشلانېپ، آزاد ائدىلمەسىنى ايستەمىش و دئىمىشىدېر: «آج آدامېن ايمانې اۆلماز. بىردە خزانەدە بئش قىپىك پول اۆلماسا نە اولار.»

وزيرىن يىرىندە، مقامېندا اولان تنقىدى شاه امرىنى دەگىشىر و بىردە خزانەدن پول اۇغورلايان آدامى دانلايېپ، اۇنون گۆردۆگۈ ايشى پيسلەيەرك اۆيرەتمىشىدېركى، اۇغورلوقدان ياخشى حلال يۇل ايلە زحمت ايلە پول قازانماق گرەكدېر.

«باغبان و شاه» ناغېلىندا، شاھدان اۆز باغېنى كلك و حيلە يۇلو ايلە آلان باغبان، پادشاهېن غضبىنە دچار اولور و شاه امر ائدىر اۇنو اۆلدۈرسۇنلر، اۆزۇنۆ اۆلمۇش گۆرەن

باغبان شاهدان تنقید اندهرک اونا آندپربرکی، اونی اؤلدۆرسه، اثر آراسیندا، اعتباری ایتهچک. اعتبار ایتیپ، آد داک، پیس لیگه چپخدی، اونا وار دولته، مقامدا یوخ اولاچاق. باغبانین بو تنقیدی سۆزلی شاهی بئینینه باتیب، اۆزۆنۆ داردان قورتاریر. تنقید موضوعو یالنیز قدیم ناغیلاریمیزدا دگیل، بلکه محبت داستانلاریندا اۆز عکسینی تاپیر.

داستانلاردا تنقید

«اصلی- کرم» داستانیندا، قارلی و توفانلی بیر سفرده اصلی، کرمه دئیر:

دئدیم کرم گل بو یۆلدان قایداق،

گۆردۆم خان اوغلودور اونا عار گلیر.

اصلی- کرم داستانیندا، کرمین مغرورلوغو و سۆزه باخماماغی تنقید اولور، قهرمانلیق داستانلاریمیزدا اۆلان «کۆر اوغلو» داستانیندا، کۆر اوغلونون کچل حمزه یه اینانماسی کسگین صورتده تنقید ائدیلیر.

بو بیر نچه مثالدا بللی اولموشدۆرکی، تنقید مسئلهسی آذربایجان تۆرک لیرنده آرتیق مهم اولدوغو اۆچون، اۇنلارین یاراتدیغی زنگین شفاهی ادبیاتلاریندا درین ایز قویموشدور.

تنقید و اۆنون ضروریلیگی

آذربایجان ادبیاتیندا تنقیدین ضعیف اولماسی، بو ادبیاتین انکشاف یولونا مانعهچی لیک تۆره دیر. دیلیمیزین، مکتبلرده، یازلماماسی و اوخونماماسی سببیدن، بو دیلده یازیلان هر هانسی ضعیف بیر قلم صاحبی نین اثری «شاه اثر» حساب ائدیله رک، اۇنلارین عیب و ایرادلاری بیلمه دن اوجا ذیرویه قالدیریلرلار. اونا گۆره ده ادبیاتیمیزی بیر نوع شهرت خسته لیگی چولغاییر. من نه ائلیمیزی قنایبرام، نه ده ضعیف اثرلرین مؤلف لیرینی، چۆنکی، آز- چۆخ اۇنلار یازماسایدی، دیلیمیز بوندان دا آرتیق افلاسا اوغراردی، ایندی عصریمیز علم، تکنیک و کامپیوتر عصری اولدوغو اۆچون، ادبیاتیمیزدا یئنی ساحه لره آددیم آتیر. بونولا دا قلم صاحب لیرین چینگین لیرینه آغیر بیر یۆک دۆشۆر. اۇدا یارادیلان اثرلرین «ادبی تنقیدچیلیگه» داخل ائدیلمه سی دیر.

اۇ تايدا تنقيد

يۇرى گلميشكن آرتيرمالې يام كى، باكېدا ادبى تنقيدچى ليك يىنى بىر مرحلە يە يىيەلەنير. ساوئت (شوروى) دۇرۇندە ادبياتشناسلىق و ادبى تنقيدچى ليك، علمى باخېمدان آرتېق، قلم صاحبلىرى اۇز اثرلريندە اۇيمە يە و تعريف نامە يە آرتېق يىر وئرمىشلر. آذربايجان جمهوريتى مستقل ليك الدە اتتديكدن سۇنرا، ادبياتشناسلىق و ادبى تنقيد اۇزۇنۇن مەھم بىر حصە سىنە يۇنەلدى. مثال اولاراق، يازېچى «أصف رستملى»، سارابلى شاعر «بايرامعلى عباسزادە» نېن اثرلريندە ايشە آپارېلان تحريفلىرى بىر كېمسە نېن كۇنلۇنە تۇخونمادان، بىر كېمسە يە يامان يۇوز دئەمدن و بىر سۇزلە تحريفچىنى آلچاق سۇزلرلە ھەدەلەمەدن، تنقيدچى ليگين نۇرمال و يوموشاق مرحلە سىنە يۇل آچمېشېدېر.

يىزدە تنقيد

بو تايدا و يا خود ايران آذربايجانېندا تنقيدچى ليك ھلەدە اۇز نۇرمال وضعيتينە دۇشمەمېشېدېر. بو خصوصدا، تېريزدە نشر اولان «ميثاق» و «شمس تېريز» نىشريەلريندە على حسين زادە (داشقېن) - ين نشر اتتديگى «ادبى سېكلر» آدلې كىتابى بارەدە ايرەلى سۇرۇلن فكلر تامامى ايلە كىگين و ادبى تنقيدچى ليكدن اوزاق ايدى. گرچى سۇزۇ گئەدن كىتابدا بىر سىرا چاتېشماماز لېقلار وار ايدى، آنچاق اۇنو بو سويەدە ھەدەلمك بىر اۇ قەدەردە دۇز ايش دگيلدېر.

«فجر آذربايجان» گۇندەليگيندە گئەدن كىگين تنقيدلردن بىرى دە، «جېغان- وېغان» كىتابىنا داير يازېلان تنقيد و اۇندان دا ايكى قات و منطقدن اوزاق وئرىلن جوابلاردېر. جېغان- وېغان كىتابى بارەدە «فجر آذربايجان» گۇندەليگيندە ايرەلى سۇرۇلن و توتولان ايرادلارېن ۸۰% يىرلى ايدى. آنچاق دىلى چۇخ كىرلى اولدوغوندىن بو كىمى مقالەلرى ادبى تنقيدچى ليگيمىزە داخل ائتمك اولماز.

مطبوعاتدا و بعضى كىتابلار يازىلان مقالەلردە غير نۇرمال تنقيدچى ليگين باشقا ساحە سىنەدە راست گلېرىك، اودا مۇلفلر بارەدە حدىندن آرتېق تعريفە و شېشېرتمەگە يۇل وئرىلمەسى دېر. مثلاً دكتر على اكبر ترابى باشقا سۇزلە حالاج اوغلو جنابلارې، طنز

شعریمیزی بیر نوع مثلث حساب ائدهرک، اؤنون بیر بوجاغیندا میرزا علی اکبر صابر و باشقا بوجاغیندا میرزا علی معجزی و باشقا بوجاغیندا ایسه، اؤز سئودییگی بیر شاعری یئرلشدیریر. هر بیر انصافلی قلم صاحبی حلاج اؤغلونون بو سؤزۆ ایله راضی قالما دهنی حالدا، حرمتلی عالمین اورتایا چکدیگی فکرینی، ادبیات شناسلیق حساب ائتمیر.

بللی اؤلدوغو کیمی ادبی تنقید و ادبیات شناسلیق گئت-گنده اؤزونه مخصوص یؤل آچیر. شاعر ودود دوستی «ایلقار» طرفیندن نگار خانیم خیایونین «منیم شعریم» اثرینه و اردییلی شاعر عباسعلی یحیوی «ئلچی» نین «ملکوت آیهلری» و «ایلدیر بملار لهجهسی» کتابلاری بارهده یازبلان تنقید هر باخمیدان تقدیره لایق دیر.

یئری گلمیشکن آرتیرمالی ییق کی، ادبی تنقیدچی لیگیمیزین هر باخمیدان غیر نۆرمال وضعیتده دۆشمه سیننی دیلیمیزین مدنیتیمیزین غیر رسمی اؤلما سببندان آرتیق، شخصی و خصوصی دشمنچی لیک و ایدئولوژی ضدیتینده آختارماق ممکن دۆر. بوگونکی سیاستچی لر، هامینې اؤز اؤلچۆلری ایله اؤلچۆب، اؤزلرینه مخصوص تنقیدچی لیگه آباق قویورلار. بونونلا اؤنلاری ادبی تنقیدچی دن آرتیق سیاسی تنقیدچی آدلاندیرماق اؤلار. چۆنکی مدنیت دنیاسی اؤچون آپاربلان مبارزه ضروری نظره گلرسه، اؤنون یاییلب، نشر ائدیلمه سی اؤته ری اؤلجاقدیر، بئله لیکله ادبی تنقیدچی لیگه بیر سیرا تضییق لر قبول ائتدیریله جکدیر.

تنقید و سیاست

بو وضعیت اؤز اؤلدوغوندا قالیب، اؤزه چبخار بلماسا بو اؤ دئمک دیرکی، قوندارما عالمده سیر ائدهن، دایاز و معلوماتی آز اؤلان آداملارین گیللی لیلیگی ایله اؤز لشن، درین بیلگی لی عالم لری توتدوقلاری موقعیتی گۆره جه ییک کی، بئله تمیل سیز اثرلره اعتبار سبزلق گۆستریرلر.

«آتونو گرامشی» سیاست و ادبیات بارهده اؤز فکرینی بئله بیلدیرمیشدیر: «صنعتکارلار، سیاستچی لرین عکسینه اؤلاراق ثابت تصویرلر یاراتمالی دیر.»

اؤ داها سؤنرا دئییر:

«سیاسی باخمیدان سیاستچی، صنعتکاردان راضی قالما یاجاقدیر.»

بو مىثالاردان ئايدىن ئولوركى، ادىيات، خىصوصى ايله باشقا صنعتلر كۆنۇل لردن قىراقدا قالارسا، تنقىد و تنقىدچى لىگىن مىدانا چىخماسى گرەكسىز اولار. ادىيات دۇنياسى ارتىق گىنىش لىنىپ، يازانلار و اوخويانلار آرتارسا، تنقىدچى لىگە اۆزەل يىر آچىلار. تنقىدچى لىك بعضا كىتاب مۇلف لرى و كىتاب نىشر ائدىپ، ساتانلار طرفىندىن ياخشى قارشىبلانمىر. اۇنا گۆرە بعضى ناشر، محتواسىز كىتابلار بىن نىشرىنە خىصوصى دقت يىتيرىر. چۆنكى بىللە اثرلرى يارادانلار هر نەيىن باھاسىنا اولورسا اولسون، اثرلرىنى نىشر ائىدىرەمك اىستەيىر و بعضى لرى دە، امك حقى آلاق عوضىنە ناشرە ياردەمدا گۆستىرىر. تنقىدچى لىگى خوشلامايان بعضى يازانلاردا واركى، بىللەلرى، اۆز يازدىقلار دى گرەسىز اثرى عزيز ساناراق، اۆزلىرىندىن اۆستۇن ھىچ كىمسەنى گۆرمزلىر. بودا ادبى تنقىدچى لىگىمىزدە تۆرەن مانعەلردىن بىرى دىر.

ادبى تنقىدچى لىك بو گۆنكۆ دۇنيامىزدا آزاجىق منىمسەنمەلى دىر. چۆنكى ھربىر قلم صاحى، اۆزۆنۆ نە سۆيە دە استاد گۆرسە دە، اىستىر- اىستىمىز اۆنۇن ياراتدىغى اثرىنىن آز- چۆخ سەھوى اولاجاقدىر. مۇلف اۆز اثرىنە مارقا گۆستردىگى اۆچون، اۆز اثرى بارە دە قضاوت ائدە بىلمەيە جكدىر.

باشقا جەھتدىن تنقىدچى لىك اثرىن مۇبىت خىصوصىتلىرىنى گۆزەلىكلىرىنى اۆز اوخوجولارىنا تانتىدېرېر و اوخوجونون دويغو و سلىقەسىنى ياخشى اثرلر سىچمكدە و بدىعى اثرلردىن لذت آپارماقدا خىصوصى خىدمت گۆستىرىر. تنقىدچى ھەمدە يازېچى و صنعتكارلار دى، غفلت و سەھو توتولماقدان چكىندىرىر.

آيا تنقىد مانعە دىر؟

بعضى قلم صاحبلرى تنقىد و تنقىدچى لىگى صنعت اۆچون بىر نوع مانعە چى لىك سانىرلار. بو دۆشۇنچە تامامى ايله يانلىش بىر فكدىر. چۆنكى تنقىد نە قەدر كىسگىن و منطقسىز اولارسادا، يئنە حقىقىي صنعتكار، اۆز ايشىنىن آردىنى توتاجاقدىر. تصادفى دگىلدىركى، فرانسە يازېچى لار بىن بىرىندىن سۇروشاندكى، «صنعتكار آلقيش لانتمالى دېر؟» اؤ جواب وئرىپ، دئىشىدىر: «يۇخ اۆنۇن عكسىنە ھنرمندە، كۆتك

وورماق لازم دیر! تنقید، بیر سۆزله اؤستون تنقید چوخ چتین دیر. چۆنکی تنقیدچی نین لازمی قدهر بیلیگی، تمیز دویغوسو و آچیق اۆرهگی و دۆشۆنجهسی اولمالی دیر. هنر ایلدیریم سرعتی ایله قاباغا گئدیر، شرق ادبیات شناسلیغی ایسه، هنری کهنه قایدالاردا ساخلاماغا چالیشیر. بونونلا بۆتۆن دۆرلرده، یئنیچیلرله، کنچمیش عنعنلره صادق قالانلار آراسیندا چکیش - برکیش، بعضی حاللاردا ایسه دالاشما باش وئیریر.

جمعیت و تنقید

دئیگییمیز کیمی ادبیات شناسلیق و تنقیدچی لیک اینام بسله دیگی عقیدهلره آرخالاناراق، بعضی اخلاقی، اجتماعی و سیاسی یۆنلره طرف چکیلیر. بونونلادا جمعیتده باش وئرمه حادثه لر نتیجه سینده ادبیات شناسلیق و یا خود تنقیدچی لیک ده عوض اولونور. بعضی لری ده وار ادبی اثرلری، باشقا سۆزله دئسک ادبیاتی، جمعیتده موجود اولان اخلاقی اصوللار چرچیوه سینده گۆرۆرلر و اۆزلرینی اؤ اثرلری بیگه نیب، بیگنمه مکده سربست حس ائدیرلر و اثرلرین غیر ثابت اولدوغوندان گۆز اؤرتۆلۆر.

روسلاربین بۆیۆک یازبچې سې تۆلستۆی هنری اخلاقین آسقی سېندا گۆرۆر و بو صفتیه مالک اولمایان اثری ایسه رد ائدیر. تۆلستۆیون عکسینه اۆلاراق، اسکار وایلد هنر ایله اخلاقین هر جۆره اویغونلوعونو دانیر و بو باخیمدان هنرمندی غیر مسؤل تانییر.

اجتماعی و سیاسی عقیدهلر

ادبیات شناسلیغین مانعه چی لیگیندن بیریدیه، اجتماعی و سیاسی عقیدهلرین، تنقیدچی لیگه و ادبیات شناسلیغینا نظارت ائتمه سی دیر. بعضا بو ایش لاپ چتین له شیر، چۆنکی سیاستچی لر و اجتماعی تشکیلاتلار نه اینکی تنقیدچی لردن و یازارلاردان ایسته ییرلر اؤنلاربین علییه نه بیر سۆز یازماسینلار، بلکه، اؤسته لیک اۆلاراق، اؤنلاربین توتدوقلاری وضعیت لرینی، عقیده لرینی تبلیغ ائتمک ده ایسته ییرلر. بونونلا بئله آیدین اولموشدورکی، اجتماعی و اخلاقی اۆلچۆ، ادبیات شناسلیغا اؤز ایزینی قویور، بئله لیکله

تنقىدچى بو اصوللار چرچىۋەسىندە ئۆزۈنە بىر يول آختاراراق، ھەمىن ماراغى ئۆز ئۆلچۈسۈنە داخلى ئىدىر.

ادىياتشەناس بو ۋەزىيەتتىن قاچارسا بىر سېرا چىتىنلىكلەر ئۆز بە ئۆز ئۆلچاقدېر. بو فېكرلىرى ئورتايا چىكىمىدىن مەقسەد ادىياتبەزدا تنقىدچىلىگى گىنىشلىنىدىرىپ، يازبالان ئىزلىرىن دۆزگۈن ئۆلچۈسۈ ئىسە بىللى ئىدىلمەلى دىر.

مەنىم بۇرچۇم

دېكتىر دۆزگۈن ئۆلچەمىدە ئۆلان بىر نەچچە شەئىر مەجمۇئەسىنى دىرىندىن آراشدىرىپ، ئۇنىون مەتبۇئەت ۋە مەنى جەھەتلىرىنى آچىقلاماقلا، ئۆلچەم ئۆلان بۇرچۇمنى بىرىنى ئۆدەيىرم.

- ۱ -

كىچىك شەئىرلەر

پەھلۇ رەئىمىنىن ۵۰ يىللىك ھاكىمىتى دۆرۈندە ئىران جەمەئەتنە خەسەسە ئىلە آذربەيجانلىلار قارشى ئۆلان تەسۋىق ئۆز دۇنۇش مەرحەلەسىنە چاتمىشدىر. دىمىك ئىرانىن باشقا مەلتلىرىنە باخدىقىدا آذربەيجان ئۆلان مەنى مەنسەبلىرى بىرە ئىككى آرتىق ئىدى. آذربەيجانلىلار پەھلۇ رەئىمى ئىلە ئۆچ جەھەدىن ۋوروشوردۇ:

۱- مەلى، ۲- مەزەبى، ۳- ئىدئۇلۇزى (سۆلچۇلۇق).

بۇنۇنلادا تۆرك دىللى آذربەيجان شەئىرلىرى ارتجەئىن، دىھشەتلى دۆرۈندە دە ۋورشمادان چىكىنمەدىگى ھالدا، قەلم مەيدانىدا دۇيۇشۇپ كىسگىن شەئىرلى يازىردى. دېكتىر سەدىق-ىن «كىچىك شەئىرلەر» دە شاھىبىن آختىناق دۇروندىن سۇراق ۋىزىر. دۆزگۈن «كىچىك شەئىرلەر» كىتابىندا سۆلچۇلۇق مەلى ھەرنەدىن ئۆستۇن دۇر. بۇدا زەمانىن شەئىردىن طەلبى ئىدى. دۆزگۈن بو كىتابىنەن تنقىد ئىزى دە ئۇنىون بەزۇ شەئىرىندىن آرتىق شەئىرچىلە ئۆستۇن ۋىزەسى دىر.

دئدیگیمیز کیمی «کیچیک شعرلر» کتابی نېن شعرلرینه اولان مناسبتیمیز، ایستر تنقیدی باخمدان ایسترسده باشقا مزیتلر نظریندن دقت مرکزینده دورور. کتابین باشلانیشیندا گلن «آنا وطن» شعرینده یورد سئوهرلیک دؤنه-دؤنه اؤز ده گیرینی تاپسادا، شعارچیلقدان و سؤلچولارېن بایراغېنا سېغېنماسې اؤنون بو شعرینه خلل وورور. حالبوکی شعرین بیر چؤخ بؤلؤکلری طبیعی سسله نیر:

بولاقلارېن سرین سنین،

چشمه لرین درین سنین،

اوجا ذیروه یثرین سنین،

ان گؤزه لسن، بونو بیلک،

آنا وطن، آنا وطن.

«کیچیک شعرلر» کتابی نین مؤلفی بو اثرینده، ائلمیزین باشېنا گلن قانلی-قادیالی گؤنلریندن دانېشېر:

بیر حادثه، بیر دیری لیک بیر اؤلؤم،

بیلیم هاچان قویدو سنی قارشېمدا.

یادېمدادېر آنجاق بوکی اوگؤنؤ،

قولدورلارېن زهری وارمېش آشېمدا.

پهلوی حاکمیتی نین عیبه جر ایشلریندن بیرى ده آذربایجانېن تاریخی آبیده لرینین، احتشاملی مقبره لرینین اوچورولوب محو ائدیلمه سی دیر. آرتیق بللی دیرکی، بیر ائلین، بیر ملتین وارلېغېنی، تاریخینی او زمان دانماق اولارکی، اؤنون تاریخی بنالارېنی، یئر اؤزؤندن محو ائده سن. دنیادا بئله ایشلر چؤخ گؤرؤنسه ده، اما حقیقت هئچ زمان ایتیبت باتمامېشدېر.

پەلۋى ھاكىمىتى آذربايجانېن بىر چۈخ تارىخى يىرلىرىنېن آدلارېنې، باشقا خەلقلەرنىن آدلارېنې باغلايا بىلمەدىكلەرى ھالدا، آيىدەلەرنى داغېدىلماسېنا مارقا گۇسترمىشلەر. شاھ اصول ادارەسى «ارك»ىن عظمتىنىن آراتماق اۆچۈن، بو احتشاملې بنانې آز-آز محو ائتمەگە باشلايدې. بونو بۆتۈن وارلىغې ايله ھسّاندىن شاعر دۆزگۈن اۆز «ارك» شەرىندە يازېر:

آنا تىرىزىمدەكى اوجالان اركىم،

آغلايېر، ياش تۆكۈر،

ھاوار-ھاوار!

يۇخدور قارار!

لحظە-لحظە باشېندان،

يىنى-يىنى داش كرىچلەر،

خار ھاخار تۆكۈلۈر.

آمان اركىم سۆكۈلۈر.

شاعر پەلۋى رېزىمىنىن قارا دوستاقلارېندا، غمروۇنۇن باھارېنېن بىر ھەسسەسىنى كىچىرسەدە، بو چىتىنلىكلەر اونو، اۆز يۇلوندان سارسېتمادې، دۆزۈملۈكلە اميدىنى قۇرۇيۇپ، ساخلاياراق ۱۳۵۷- نىچى ايلدە دۇغاچاق گۇنشە ايناندې، او ھەمىن گۇنلردە يازېر - ياراتماقدان چىكىنمەدى:

سوسماياراق دۇنمەيەرىك گىرىيە،

دايانمادان چېرېنارېق اينان بىز.

اىستەسەدە چىتىنلىكلەر قاووشسون،

چالېشېبان قوياجايق ايزە-اۆز.

شاعرین بۇيۇك نائلیت لریندن بییری ده استاد حبیب ساھر ایله ایللر بۇیو تانیش اولوب،
یاخبین اولماسی دیر. بو یاخبیلقلار نتیجه سینده، استاد ساھرین دۆزگۆن یارادیجیلقینا اولان
تائیرینی ده آچیق - آشکارا گۆرۆرۆك، تصادفی دگیلدیرکی، ساھرین حاققیندا یازبالان
سایسیز - حسابسیز کتاب و مقاله لرده دکتر حسین دۆزگۆن، اۆز اُستادین تائیراتینی باشقا
اوخوجولارا چاتدیرماغی هر نه دن آرتیق مصلحت گۆرۆر.

شاعر «کیچیک شعرلر» کتابیندا اُستاد ساھر یازدیغی مکتوبوندا مهم مسئله یه
تؤخونموشدور. اودا اثلین، گله جکده سئل گۆجۆندن سۇراق وئرمه سی دیر:

بیزیم سۆزلریمیز یادا آجی دیر،
چۆنکی اثل قوتی، خلّقین گۆجۆدۆر.
من یاخشې بیلیرم سنین الیندن،
کاغذا دامان هر شعر اینجی دیر.

همین کتابدا شاعر، اُستاد حبیب ساھر یازدیغی منظوم مکتوبدا اۆز اُستادین ایچری
دنیاسینا او اثل اوزانلارینا «سوسما» دئییه، اۇنلارین سازلارین گۆجۆنۆ هر نه دن آرتیق
گۆرۆر، و اوخوسونا آندیریرکی، سنین جارچی لیغینلا، اثل آییق - ساییق اولوب، وطنده
گۆنش دۇغاجاقدیر:

سوسما چال کی، قارا بولود یان گئدەر،
قېزېل گۆنش آخر دۇغار سَمادا،
محبتین چیچک لرین بئجه ردر،
سئودالی لار گۆنه چبخار دنیادا.

اۇ ساھرىن سۆزۈنە دەگىر وئەرەك، اُستادېن اۆز دىلىنە اۆلان درىن محبتىندىن دانېشېر:

خلقىمە بىسلەدىن درىن بىر اېنام،
محبت دفتىرىن ائىلەدىن تمام.
مقاما شەرتە سن آلدانمادېن،
ائىلىنى، يوردونو ھىچ وقت دانمادېن.

- ۲ -

يورد غزللىرى

آذربايجان شعرىنىن اىلكىن نمۇنەلرىندىن بىرى دە غزل فورمىسى دىر. آذربايجان شعرىنى
اوجا بىر چىنارا اوخشاتساق، اۆنون ياشىل بوداقلارېندان بىرى دە غزل دىر. آذربايجاندا غزل
شعر فورمىسى بىن، گۆنۈ گۆندىن چىچىكلىمەسى و طراوتى، اۆنون زمانلا آدېملا ماسېندا
آختارماق اۆلار:

سۆنۈك شمع اود آلېر پروانە مىزدىن،
عاغىل، حكمت اومور، دىوانە مىزدىن.
بو يئردە مست اۆلانلار، عقل اودوزماز،
گىرەن عاقل چېخېر مىخانە مىزدىن.

بو مصرىلار بىن مۇلفى اۆلان ماراغالې حىدر عباسى «بارېشماز» غزل شعر فورمىسىندا
بۇيۇك دەگىشچىلىكلەرە ال تاپېر.

دكتر دۆزگۆنۆن غزللرينده يئنى مضمونلار آز گۆرۆ نسهده، «يورد غزल्ली» آدلانان كتابدا بير چۆخ كلاسيكلريميزين ايزينى گۆرۆرۆك، حسن اؤغلو، قوشچو اؤغلو، شاه ختائى، نسيى و باشقالاربنين يۇللاربنى ايزلهسهده، ملامحمد فضولىنين تاثيرينى آرتبق دويوروق. فضولى باشقا فورمادا، شعر يازسادا، غزل فورماسبنى هر شئىدن اوجا توتموش، (تۆرك، فارس و عرب) ديبلرينده مكمل ديوان يارادارق، تۆركلرين شعر دۇنيالاربنى، خصوصى ايله غزل شعر فورماسبنى اؤستۆن بير بديعى ليگه چاتدېرمېشدېر. فضولى غزل شعرى فورماسى بارهده يازېر:

غزل دير، صفا بخش اهل نظر،
 غزل دير، گۆل و بوستان هنر.
 غزال غزل صيدى آسان ديگيل،
 غزل منكر اهل عرفان ديگيل.
 غزل ييلديره شاعرين قُدرتين،
 غزل آرتېرار ناظمين حكمتين.

دئديگيميز كيمى «يورد غزल्ली» مۇلفى بۇيۆك فضولىنين درين مضمونلو غزल्लीنى بۆتۆن وارلېغى ايله حس ائدهرك، بو كتاببن باشلانېشېندا اُستادبنين امه گيىنى بئله ده يرلنديريز:

يارب فضولى تك منهده اۆلگيل ابتدا،
 گۆستر طريق جد پاكيمى اى خلق سما!

دېكتر دۆزگۆن ایلدېرېم سىرعتى ايله فضولى مېكتىبىدىن آياق گۆتۈرۈپ، اۆزۈنۆ سىد عىظىم شىروانى مېكتىبىنە چاتدېرارق، اۈنون اۋيۇد وئرىجى شىرلىرىدىن اۋز الھام جامېنى دۆلدورارق، اۋز چاغداشلارېنا عېرت وئرىجى سۆزلىرىنى بىللە چاتدېرا بېلىمىشىدېر:

دوستوم، قىمىتىنى ساخلا، بھانى حفظ ائت.
سەنە تاپشېردېغېم اسرار نھانى حفظ ائت.
عاشقىن قلىبىنە گر باسسان آياق اۋز قلىبىن،
غىردن خالى ائەلە، صدق و صفانى حفظ ائت.

بو كىچىك غزەلە شاعر سىد عىظىم شىروانىنىن روحو ايله، سۆزۈن دوغرو معناسېندا سىد عىظىم شىروانىنىن فكر و دۆشۈنچەسى ايله آذربايجان آچىق شىرىنىن (سربىست شىرىنىن) بايراقچىسى اۈلان اۈستاد حىبب ساھرى ياخبىلاشدىرماغا چالېشېر. نھايەت اۋ اۋز فكرىنى ھر ايكى شاعرىن فىلسفى دۆشۈنچەسىنە قاتېر:

فضل ياب اول بابالاردان گىئجە – گۆندۆز، «دۆزگۆن»
سەن دىن «ساھر» ساياغى لطف بىيانى حفظ ائت.

شاعرىن غزەللىرىندە، مھىم موزىولاردان بىرى دە اۈنون افتخارلى تۆرك ائىللىرىنىن شانلى كىچىمىشلىرىنى غرور حسى ايله خاطرلاماسى دېر. اۋ آيدان آرې، سودان دورو ائىللىرىنى اۋز غزەللىرىندە بىللە وصف ائىدېر:

ختادان گلىمىش اجدادىم سۆزۈمدە بىر خطا يۈخدور،
اولوسوم افتخار ائىلركى، ذاتىمدا رىا يۈخدور.
گل اى ساقى منىملە اگىلش و اگىلن، منىملە اول،

بیزیم مسلکده دۇستلوقدا صداقت وار، جفا یۇخدور.

یورد غزللری کتابیندا مهم موضوعلاردان بیرى ده آدی تاریخینین اۇزۇ قدەر قوجامان اۇلان تبریز شهرینین سئوگیسی دیر. تبریز باره ده چۇخ شاعر اۇز مهارتینی سبنامیش و بیر چۇخ اینجه صنعت اُستادلاری، بو شهرین احتشام و عظمتیندن سۇراق وئرمیشلر. حالبوکی دکتور دۇزگۇنۇن اُنادان اۇلدوغو تبریز شهریندن اوزاق قالیب، عُمرۇنۇ غربت یئرلرده کئچیرسه ده، بیر اُندا اۇلسون بئله اۇز دوغما یوردوندان آیرېلمامیش و اۇز یارادېجېلېغېندا اۇنو دۇنه - دۇنه وصف اُتتمیشدیر:

اثللرین عشق حدیثی کیمی داستان یۇخدور،
منه تبریز تکی نه آی نه ده کنعان یۇخدور.
اۆره گیم بیر تیکه دیر، لهجه نه، خوش سۇزلرینه،
لبلرین قندی کیمی دردلره درمان یۇخدور.

همین غزلده اثلیمیزین گۇزهل بیر مثلی یادا دوشور «هر کسه اۇز ائوی، هر قوشا ایسه اۇز یوواسی گۇزهل دیر.» بونونلادا اۇ باشقا خلقلرین یورد سئوهرلیگینی ده گرلندیریب اۇز یورد سئوهرلیگینی ایسه اۇرت- باسدېر اُتتمیر:

یادا اۇز یوردو عزیز ایسه بیزیم اثللره ده،
آذربایجان مثالی روضه ی رضوان یۇخدور.

همین شعرین آردېنجا، شاعر «قالار» ردیفلی غزلینده یوردونا اۇلان قېزغېن محبتینی، اۇز اوخوجوسونا چاتدېرماق ایسته ییر و اثلینی سئوهرلری ان ناموسلو و شرفلی شخصلر سېراسېنا یازېر:

يوردون شرفين ايتيرسه كيمسه،
 ناموس و شرافت، عار قالماز.
 جمع اولسا گر اردييل و تبريز،
 آشفته بو روزگار قالماز.

دكتور دۆزگۆنۆن باشقا شعرلرينده اولدوغو كيمي غزللريندهده كئچميش پهلوي
 رژيمي نين آذربايجان ائلينه قارشى آپاردېغى، سرت سياستى ييسله نير. اؤنون بو خصوصدا
 يازدېغى شعرلرينى اوخوياركن، ايستر، ايستمز، ائليميزين پهلوي حاكميتى نين باشبنا
 گتيرديگى قانلى - قاداتلى گۆنلرى يادا دۆشۆر، تۆرك دىلى نين تحقير اولونماسى، مکتب لرده
 بو ديلده دانېشانلار اۆچون جريمه ساندېقلارېنېن آسېلماسى، يۆزلرجه، مينلرجه، نه دهشتلى
 آنلار يادا دۆشۆر:

بیر بۆلۆك دۆره سیزه دۆره و دوران وئردیک،
 اۆزۆمۆز اللرى بوش قالماغا دوران گزیریک!
 قاتې کۆنۆللۆ شاهېن باغرېنا توش گلْمیش ائليم،
 داش دِلن، باغرې ياران سمبه و سوهان گزیریک.

شاعر آذربايجان ائلى نين دردينى، اۆز اۆره گيىنده اۆز ايچريسینده گۆرۆر، اؤنون فکرىنجه،
 آذربايجان تۆركۆنۆن آرزو و ايستک لرى، پارتيا، سياسى تشکيلاتلارېن، حزب لرين
 چرچيوه سينه سېخېشان دگيل، بلکه:

حزبلر درديميزه درمان اتدهنمير بيليریک،

بیر سمندر سایاغي اٹلله قربان گزیریک.

دکتر دۆزگۆنۆن غزللری، اؤنون گنجلیک چاغیندا قلمه آلېنماسادا، اؤنون بو اسلوبدا یازدېغې شعرلرینین معین حصّه سی گنجلیک احوال - روحیه سی داشېیر. اؤ لیریک و یا خود عاشقانه فورمادا یاراتدېغې غزللرینده، گیلئی لیک دویولسادا، اؤنو بیر سیرا سؤزغولار قارشېسېنادا قویور:

بیر خنده ائتمه دین من بیمار ایله گۆزهل،
 بو عاردېر سنه، کۆسه سن یار ایله گۆزهل.
 دۆن باخمادېن منه نییه اؤز یانه دۆنده ریب،
 گئتدین کناره بیر بۆلۆک اغیار ایله گۆزهل؟

شاعر لیریک اثرلرینده، آدې، تعریفی دنیانی چولغایان تۆرک گۆزهلینی دۆنه - دۆنه وصف ائتمکدن دویمور:

سن یریرو، ماه پیکر، تۆرک خوبانسان گۆزهل،
 بیر فرشته باطن و ظاهرده انسانسان گۆزهل.
 خصمیننه تسلیم اولما، کسمه سن ده باس اونو،
 غیرتی دیلده گزه ن تۆرک مسلمانسان گۆزهل.

دۆزگۆن «گۆزهل» ردیفلی غزلینده مهم بیر مسئله ده تۆخونور، اودا تۆرک قادین و قېزلارېنی کیشی کیمی غیرتلی، مرد، مردانه اولمالارېدېر. اؤ ناموس و شرفی، هر شئی دن

اۋستۇن تۇتان گۆزەللىرى، اتلىن ايگىد و قەرمان اوغلانلارېندىن آيرې گۆرمۈر. اۇنلارې شاعر، كۆر اۇغلۇلار، نىسىمى لىر سېراسېنا يازېر:

مرد— مردانه دۇلان نامردلرە ميدان اۇخو،
ناكىشىلىك صفحه سېنە خط بطلانسان گۆزەل.
ظلمە باش اگىمە اسير ظالم ائتمە خلقينى،
سن «نىسىمى» مىلى سن،
بىر پارچا عصيانسان گۆزەل.

شاعر دۆزگۈن يورد غزللىرى كىتابىندا، اۋز اوغلانلارېنا اۋيۇد وئرىپ، اۇنلارې اولو بابالارې كىمى باش اوجا ياشاماغا چاغېرېر و حقېن عدالتىن دالېندا داپاناراق جرأتلى اۇلماغا سسلەيىر:

پايمال ائىلمە ھىچ كىمسەنېن حقېن اصلا،
حقېنې آلمانغا فرىاد ائەلە جرأتلە اۇغول.
كىمسە اۋز تارىخىنى، اۋز دىلىنى چىنىتمىر،
بابا مىراپنا گل باخما حقارتلە اۇغول.

شاھ اصول ادارەسىنېن آپاردېغې سىياسەتلىرى نتيجه سېندە، تۈرك اوشاقلارېنېن باشقا دىلدە دانېشمالارې، اۋرەك سارسېدېچې اۋلوموشدور. فارس دىلىندە دانېشان اوشاغېن آتاسېنا اعتراض ائەندە، اۋ آدم اۋز عناد كارلېغېندىن دۇنمە يەرك دىيىردى: «من اوشاغېمې اۋز دىلىندە دانېشدرسام، اوشاق لېجە تاپار» يعنى فارسچانى، تۈركچە لېجە سېندە افادە ائەدر. بئەلە شىخىلرېن فكرينچە بو ايش بىر نوع قباحەت حساب اۋلونور، اما ھمىن آدم و اۋنون كىمى لىر، بىر فرانسەلىنېن فرانسە لېجە سېندە فارسچا دانېشدرېغېنې گۆرۈپ، آغزېنېن

قېلىڭىنى آخىداراق، اۆز فكرينى: «نه گۆزل، نه شيرين لهجهسى وار» دئيه بيلديرير. اما بير تۆركون، تۆرك لهجهسى ايله فارسى دانېشماسېنى مسخره ائتمكدن چكىنمير. شاعر دۆزگۆن غزللرينده بو موضوعا اۆزل يۆن وئرهرك يازېر:

اوغلونا اۆيرهت اۆزۆن اۆز ديليني،
قويما اغيار آپارا سئوگيلىنى،
دئمه كى، «مدرسده لهجه تاپارا!»
بير گۆنه ده گيمز ائلمه، ايليني.

دكتر دۆزگۆنۆن «يورد غزللىرى» كتابىنېن سون حصه لرينده، آذربايجان كندليسى نين سادده داورانېشېندان، گۆزل خصوصيتلريندن بحث ائدير. اؤ، شهرده دوغولسادا، بعضى قېسقاچ گۆزلۆ شهرلى لر كيمي، كندلى لر حقارت گۆزۆ ايله نه اين كى باخمېر، بلكه، كند جماعتى نين صافلىڭىنى سادده ليگيني، اوجا ذيره لر چاتدېرماغا جهد گۆستريير:

سلام اؤلسون سنه مندن صفالي رنجبر كندلى،
اۆره گى صاف – صداقتلى، كلكدن بى خبر كندلى.

شاعر همين شعرده اۆز سويونو اؤستۆن توتانلارې اۆز سۆز سلاحي ايله هدهلهيير:

تمدنلى بو اعيانلار، نژادى برتر انسانلار،
منيم احوالېمې سندن ده ائتميشلر بتر كندلى.
سن اى آزغېن جهالت ايچره چولقانمېش اوجا رتبه!
بونو بيل، گۆرمه ديم بير سادده انسان من مگر كندلى!

- ۳ -

اۈچۈن داخما

۱۳۶۱-نجى گۆنش اىلى ايشىق اۆزۈ گۆرەن «اۈچۈن داخما» شعر توپلوسو، عمومىتله شعرەن آرتىق شعارچىلغا آرتىق يئر وئەن موضوعلارنى عكس ائتدۇرۇپ. عىن حالدا او دۆرەدە باش وئەن حادثەلرنى درىدن اىزلەپەرك، بىر چۇخ شعرلر يازماقلا ياناشى خلق باياتىلارېندان فايدالاناراق، شاه دۆرۈندە باش وئەن حادثەلرنى خاطرلايلاق، درىن فكر دۇياسېنا اۆز گتيرىر:

باغلار سىلكىندى باردان،
دشمن كام آلدې ياردان.
نولا بىر خۇش گۆن گلە،
يىزدە قورتاراق داردان.

اۈچۈن داخما شعر مجموعهسىنى آراشدراندا، اىستر- اىستمز سوئتلر بىرلىگى- نىن قبول ائتدۇرۇلمىش، ادبى سېكلرنى يادا دۇشۇر. «ادبى مکتەبلر» اثرىنىن مۇلفى روسيە- نىن رئالىسم ادبى مکتىبىنى اۆچ حصەيە بۆلور. ۱- اىلك رئالىسم، ۲- تنقىدى رئالىسم، ۳- سوسيالىستى رئالىسم.

اىلك و تنقىدى رئالىسملر بارەدە سۆز آچماغا آرتىق احتىياج دويولمور. آنجاق سوسيالىستى رئالىسم ادبى سېكى اطرافىندا دانېشماق طبعى نظره گلير.

سوسيالىستى رئالىسم، ادبيات ساحەسىندە سوئتلر بىرلىگى- نىن مکتىبىندن قىدالانان بۆتۈن اۆلكەلرلىن رسمى مکتىبى سانېلېردې. سوسيالىستى رئالىسم ۱۹۳۴- نجو مىلادى تارىخىندە مسكودا كىچىرىلن، شوروى يازېچىلارېن بىرىنچى كىگرەسىندە رسمى صورتدە اۆز يئرلىنى آلدې. سوسيالىستى رئالىسم مکتىبىندە، هنرمند هرئەدن آرتىق انقلابچى احوال-

روحیهده یاشامالی و بیر سۆزله انقلابی اثرلر یاراتمالی دیر. یئری گلیمشکن دئمەلی یم کی، ۱۹۳۲ نجی میلادی تاریخینده کمونیست پارتیاسی نین مرکزی کمیته سی سوئتلر بیرلیگینده فعالیت گۆسترەن بۆتۆن ادبی، هنری درنگ، تشکیلاتلاری رسمی صورتده تعطیل ائدیپ اورتادان قالدیراق اۇنلارین واحد بیر سندیکادا فعالیت گۆسترمەلر قرارا آلنمیشدیر. بونونلا بئله کمونیست پارتیاسی سۆزو گئەن سندیکالارین بودجه سیننی تامین ائدەرک، بۆتۆن هنر ساحه سینده فعالیت گۆسترەن یئرلرده اۆز فکر و ایدئولوژیلارینی تبلیغ ائتمەگه باشلامیشلار. بئله لیکله ۱۹۳۴- نجو میلادی تاریخینده سوسیالیستی رئالیسم هنرمندلر ایچره سینده اۇزۇنه مخصوص یئر آچماغا باشلادی. سوسیالیستی رئالیسم مکتبینده، پارتیانین ایدئولوژیک اصولونا اویغون فعالیت گۆسترمک، زحمتچی لر مبارزەلریندن مدافعه ائتمک و انترناسیونالیسم روحیهده یاشاماغا آرتیق یئر ویریلیر.

سوسیالیستی رئالیسم مکتبی، بۆتۆن سوسیالیستی اۆلکەلرده، سۆزۆن دۇغرو معناسیندا دنیانین هر یئرینده آرتیق منیمسه نەرک، ایراندا خصوصی ایله آذربایجاندا، بؤیۆک موقعیته یییه لنمیشدیر. بو خصوصدا رحمت لیک صمد بهرنگی، علیرضا نابدل، بهروز دهقانی و دکتر حسین دۆزگۆن آدلارین خصوصی صورتده وورغولاماق آرتیق یئرینه دۇشردی. دکتر دۆزگۆنۆن بیر چۆخ شعرلری، خصوصی ایله اوچغون داخما شعر مجموعه سینده سوسیالیستی رئالیسم مکتبی نین ایزلرینی اختارماق چۇخدا چتین دگیلدیر.

اوچغون داخما کتابی نین ایلک شعرینده، سوسیالیستی رئالیسم مکتبی نین تاثیرینی گۆرۆرۆک:

بو جیغیرا قانلی- قانلی لۆت آياقلار قۇيولوب،

قالبن- قالبن دابانلاردان

قات- قات درى سۇيولوب.

بو جیغیردا مینلر انسان چاتیلارلار سۆرۆنۆب،

پارا- پارا چوللاریدا قېزېل قانا بۆرۆنۆب.

بو جېغېردا مېنلەر گلېن آتلار اۆستە قاچېلېپ،
 سحر آخشام دورقون گۆنش
 مېنلەر لئشە ساچېلېپ.
 ساعىتدە بېر مېنلەر قادېن داش اۆستۆندە اۆتۈرۈپ،
 بو جېغېردا خانلار بگلەر احتراملا آتلانېپ.

شاعر «اۈچنۈن داخما» اثرىندەدە وطن دردىنى، ائىل قايغىسىنى، «كىم» باشلىقلى
 شەرىندە، اۆز سىمبولىك رمىزى اىلە، اۆزۈنۈ آناسېز بېر كىمسە حساب ائدەر ك يازېر:

بلكە من آناسېز قالا اىدىم،
 گۆزۈمدىن ياشى كىم سىلردى؟
 اۆيرەدردى ساز - سۆزۈ كىم مە،
 يۆكسىلمەيىمى كىم دىلەردى؟

شاعر ائىلىن آغېر دوروموندا، اوشاقلارېن وطن اۈغوللارېنېن، آنا لايلاسېنا، باياتلارېنا،
 اۆيۈد وئىرچى سۆزلرىنە، ناغىللارېنا حسرت قالدېسېنې ھمىن شەرىندە خاطراتماق
 اېستەيىر:

كىم مە بس ناغېل دئىەردى،
 ھەر سحر قۇشمالار قوشاردې؟
 آيدېن بېر گلەجكدن اۆترو،
 اۈخويوب، اۈخويوب جۇشاردې؟

و نهایت ائلسیز، اوباسیز یاشاماغین سۆن مرحله‌سینی، اۆز داهیانیه مصراعلاری ایله، جانلی تابلولار ایچریسینده تصویره چکیر. تانیش اولاجاغینیز بو مصراعلاردا، بیر ایگییدن گرگین حیاتی بې گۆرۆب، کۆوره‌لن آنانین، باشقا سوزله، ساواش میدانیندان و یۆزلرجه باشینا گلن بلالاری گۆره‌ن آنانین دیلیندن قۇپان دئییم طرزیندن بحث ائدیر:

قادا منه گلنده،

کیم «قادران دۆشسۆن جانېما،

آنان اۆلسۆن بالا!» دئیهردی؟

قاچا- قاچا گلردی یانېما.

شاعر دۆزگۆنۆن «خیام» شعرینی اوخویارکن ایستر- ایستمز بیر دۆشۆنجه میدانا گلیر، اودا «فارس- تۆرک» مسئله‌سی دیر. فارس ملتى ایله تۆرک ملتى‌نین عصرلر بۆیو، چیگین- چیگینه یاشایېب، بیر- بیرلرینین مدنیت و ادبیاتلارېنا تأثیر و ائنگی بوراخماسې انکار ائدیلمز دیر. تۆرکلر فارسلا رېن هم قېلېنچېنې چالمېشلار، همده ادبیاتېنې اۆز سحرکار قلملری ایله ایشېقلاندېرا بیلیمیشلر. خاقانی کیمین نهنگ بیر شاعردن تأثیرلەنن، شیرازلې حافظ، اۆز عرفانی غزللری ایله بۆتۆن اۆره‌کلره یول تاپمېشدېر. هر عصرده تۆرکلر فارس ادبیاتېنا گۆزەل- گۆزەل، قیمتلى- قیمتلى اثرلر ارمغان ائدەرک، بوگۆنکۆ گۆنۆمۆزه قەدرده فارس ادبیاتېندا اۆزلرینە مخصوص یئر آچاراق، حتی فارسلا رېدان گۆجلۆ اثرلر یاراتماقلا، اۆز لیاقتلرینی بروزه وئره بیلیمیشلر. چاغداش دُنیا مېزدان اۆلان، پروین خانم اعتصامی، اُستاد محمد حسین شهریار، مقتون امینی، غلامحسین ساعدی، رضا براهنی، حسین دۆزگۆن و یۆزلرجه داهې سۆز اُستادلاری، اۆز اعجاز کار قلملری ایله فارس ادبیاتېنا مثل‌سیر خدمت گۆسترمیشلر. بونون عکسینە اۆلاراق محمود دولت آبادی، احمد شاملو، صادق هدایت، صادق چوبک و بعضی فارس دیللی عالم و شاعرلر تۆرکلره، اۆز منفی مناسبت‌لرینی بسله‌میشلر. ماراقلې حال دېرکی، احمد شاملو کیمی دُنیا شهرتلى بیر شاعر «دُنیا کيچیک بیر

كنددير» دئىشىدىر، آنجاق اۇ اۆز دئدىگىننه آرخا دورمايلاق، ملتچى ليك ساواشېنى قېزدېرماقدان چكىنمىر، احمد شاملو اۆرۈنۈن بىر شعرىندە يازېر:

«من بامدادم

شەروندى با اندام و هوشى متوسط.

نسبام به يك حلقه به آوارگان كابل مى‌پيوند،

نام كوچكم عربى است.

نام قبيله‌ام تركى است.

كنيه‌ام پارسى است.

نام قبيله‌ام شرمسار تاريخ است.

نام كوچكم را دوست ندارم

تنها هنگامى كه تو آواز مى‌دهى،

اين نام زيباترين كلام جهان است

و آن صدا غمناك‌ترين آواز استمداد!»

ترجمه:

«من بامدادم

اۇرتا بۇيلو، اۇرتا دۆشۇنجه‌لى وۇتنداش.

اصل، نسبيم كابل شەرىنىن ديدىرگىن دۆشۇنلرىنه

چاتېر.

كىچىك آدېم عربى‌دير،

ائلىمىن آدۆ تۆركۆ دور،

لقېېم پارسى دېر .
 اٲلېمېن آدې تارىخېن لکەسى دېر .
 کېچېک آدېمې سٲومە يېرم .
 و يالنبز سن اؤخويارکن ،
 بو آد دۇنيانېن ان گۆزەل سۆزلرىندىن دېر
 و اؤ سس ،
 ياردېم دېلەين لرىن ان غملى سسى دېر .»

احمد شاملونون بو شعرىنى اوخويان هر بير غرضسىز آدم، دکتىر دۆزگۆنۇن خيام شعرى
 ايله اؤنو توتوشدورمالى اۆلور و دۆزگۆنۇن بو شعرى احمد شاملونون سۆلچلوق ايدەياسېنا
 باطل بير خط چکير، اؤ دئير:
 من اؤز اٲلېمى سٲوېرم، باشقالارېنادا حرمت گۆزۆ ايله باخېرام، شاعر بعضا اؤز منطقى
 باخشې ايله، فارس دېللى شاعر و عالملىرى علمى باخېمدان آراشدېرېر و فارس دېلېندە
 اۆلان گۆجلۆ اثرلىرى اورتايا چکير .
 اؤ «خيام» شعرىندە خيامدان الهام آلان تۆرک دېلېندە يازېب يارادان کشورىدن،
 اۆستۆن گۆرۆر، بو اؤنو گۆستىرىرکى، اؤ قورو تعصبە يۆل وئرمىر:

سنىن غمىن – دردېن اولو کدرېن،
 اۆرەک دۆيۆتۆندە بېزىمكى، خيام!
 بېلىرسنىمى منىم «کشورى» لرىم،
 اضطرابلارېندان آلمېشېدېر الهام .

شاعردە اۇلان بو صداقت، گۆرەسن اۇرۇنو ھامېدان اۇستۇن بېلن شوونىستلىرى
اوتاندېرا بېلەجكىمى؟

«اوجىئون داخما» كىتابىدا شاعرى دۇشۇندۇرەن مەسىلەلەردىن بىرىدە ستارخانېن
ايگىدىلىگى و قوچاقلىغىنېن دقت مركزىندە دورماسىدېر. ستارخانېن ادىنا چۇخلو شاعرلار
يازىلمېش، چۇخلو سۆزلەر دىگىلمىشىدېر. ھەر بىر قىلم صاحىبى بو ائىل قەھرىمانىنېن بىر
خىصوصىيىتىنى اۇز يارادىچىلىغىندا عكس اتتىرىمىشىدېر. اۇنلارېن ھامېسې اۇز يىرىندە اۇنمىلى
و دىگەرلى دىرلەر. شاعر دۇزگۇنۇن ستارخان شەرىندە، بىر نىچە موضوع اۇز عكسىنى تاپىر.
مثلا بىر يىردە اونو فەلەلەرىن رەھبىرى حساب ائىدېر، باشقا بىر بىندىندە، ستارخانېن،
قەھرىمانلىغىنېن بو اۆلكەدە ياراتىدېغى مىلى آزادلىق حرىكاتىنېن، گۆرۇب، جانېنا قۇرخو دۇشن روس
تزارېنېن داخلى اضطرابىندىن بحث ائىدېر. باشقا طرفدىن ايسە قاجار شاھىنېن ستارخان
قارشى دىشمىنچىلىگىندىن و غضبىندىن سۆز اچىر.

شاعر بو شەردە ادى بۇتۇن دۇنيانى توتان ستارخانېن، سادە بىر كىندى مەھىطىندىن
چىخىدىغى و قاراداغ بۆلگەسىنېن تارىخى و استراتىگىيەنى، گۆز اۇنۇندە جانلاندىرېر:

سەندە جانلانمىشىدېر مەنىم آمالىم،

قاراداغلى گۆزەل اىگىد قەھرىمان.

قانادلاندى يەنە ترلان خىيالىم،

بودور قۇشۇم سەنىن شائىنە داستان.

شاعر، ستارخان شەرىندە، ائىلىن قەھرىمان اۇغلو ستارخانېن مەن آل و خىلە ايلە تەھرىنا
چىكىلىپ، اۇنون نامردەجەسىنە قىصد ائىدىلمەسىنى خاطرلادېر و اۇز اوخوجوسونا ائىدېرېر كى،
دۇنيا قەدرتلىرى قاجار استىدادىنېن اراخاسىندا باشقا بىر دىكتاتورىا بىلە بىر، دىمك مەشروطە
قەھرىمانىنېن ارادان اپارماقلا، اذربايجان خەلقىنېن قاتى دىشمىنى اۇلان رضاخانېن ايش اۇستە
گىتىرمەگە، چۇخلو سەرمایە قۇيۇشۇدور.

شاعر بو نىچە ايل لىك حادثەنى كىچىك بىر بند شعرده بئله تصويره چكىر:

سۆرۆلدۆن تهرانا چېراقلار سۆندۆ،
 رضاخان دىرچەلدى قاجارلار يئندى،
 گۆن اۆندۆ، ايل كىچىدى زمانا دۆندۆ،
 قېرغىنلار دۆشدۆ بو آذربايجان.

ستارخانېن باشېنا گلن كدرلى حادثە، نهايت مشروطه انقلابى نېن افلاسا اوغراماسې،
 شاعرى ناراحت ائىسەدە، پهلوى رژىمى نىن دئوريلمەسى شاعرىن بىر آز نفرتىنى آزالدىر:

محمد رضا خان سانكى داو اۆلدو،
 آنالارى آغلار قويدو، ساوولدى،
 بىر گۆندە ايراندان ايت تىك قوولدى،
 «شاه گئىدى» بايرامى قالىخدى بورادان.

شاعر دۆزگۆن اوچغون داخما كىتابىندا «ساواشېن» نە اۆلدوغونو خصوصى قىد
 ائتمىشىدىر.

آذربايجانېن بىر چۆخ شاعرلىرى دشمن چى ليگىن ساواشېن آجې ايزلزىنى، اۆز
 يارادېجىلېقلارېندا عكس ائىدىرەرك بشريت تارىخىندە اۆزلىرىنە مخصوص يئر آچمېشلار،
 شاعر كرىم مشروطەچى (سۆنمىز) محاربە و ساواش بارەدە اۆز فكرىنى بئله بيان ائدىر:

قلم اوللام حقيقتى يازارام:
 كىن كدورت قورولوشون پۇزارام،

من دعوادان چارپېشماڧان بېزارام،
اۇ انسانېن امەيىنى زاي اىستر .

مراغەلى حىدر عباسى «بارېشماز» ساواشېن تۇرەتدىگى فاجەلەرىندىن بحث اتتىدىگى
حالدا، ساواش قېزدېرانلارېن، قارشېسېنا باشقا يۇل قۇيور:

يىر اۇزۇنۇ گۇللار اۇزە حسرت قۇيان،
آغ ائولىلر
هئىچ بىلىرسىز،
سىزدە اولان اسلحەيە مالک اولسام
ئىلەرم من؟
من اۇنلارېن قارىنلارېن بارېتلا دۇلدورمارام
ماشاسېنا توخوناندا،
گۇزلىرىندىن اۇلۇم شاخسېن
يىر اۇزۇنۇن آجلارېنى دۇيورماغا
قارىنلارېن چۆرەك ايلە دۇيورارام
اۇ يىرىنە چۆرەك سېسېن
سىزدە اولان اۇلۇم يۇكلۇ طيارەلر
منىم اولسا، اۇنلارلا من اۇلكەلرە واى خبرىن
داشېمارام
اۇنلارلا من ايلدە بىر يۇل ات دادمايان
اوشاقلارلا ات گتيرەم .

بارېشمازېن شعرىندىن آرتىق فاكت وئردىگىم اۆچون، دئەلى-يىم كى، شەردە گلن حقيقتلەر، دۇنيان ياتان انسانلارنى بىز آز آيىتسېن، سوسان وجدانلار ايسە بىر اۆزۈنە گلىپ، فلاكتە ساحە يارادانلارېن كۆكۈنۈ قەرسېنلار. شاعر دۆزگۈنۈن «آجى جىگ» شعرىنى اوخوياركن، ايران خەلقېنى دىلنچى بىر وضعىتە سالان پەلوى دودمانى و باشقا يابانچى نۆكرلرى سۆزۈن دۇغرو معناسېندا ۱۳۵۹- نجى ھجرى شمسى ايلىندە دۇنيا قىدرتلىرىنى بويورۇغو ايله باش وئرن ايران- عراق ساواشىنىن نە اۆلدۇغونو، غضب دۆلو اۆرەكلە يازېر و صدام حسين- ين دالېندا دايانانلارې تانېتدېرماغا چالېشېر:

جورج بال سن كىمى بىر خاينى تشويق ائدەرك،

سئوينىر ايرانا بىر دە قايدا استېداد.

نە «ضرورت» تانېرسان

نە «گذشته» نە دە «حال»،

نە «سياست» نە دە كى «مرحله» نە «استقبال»،

سن كىمى ناخلف اولادېن اليندن فرىاد!

سۆزۈمۆزۈن بو يئرىندە كىتاب اۆچون آد سئچىلن «اۆچون داخما» شعرى داھا آرتىق مارق دۇغورۇر. ۱۳۴۶- نجى ھجرى شمسى ايلىندە يازېلمېش بو شعرىن اۆستۆن مزىتى اۇندان عبارت دىركى، شاعر او دۇرۇن سىياسى خادىهلرىنى سۆزۈن دۇغرو معناسېندا شاھ دىكتاتورلۇغونون حكم سۆردۇگۆ، آجى گۆنلرىندىن سۇراق وئرىر:

تارىخىن ايگىلنمىش صحىفەسىندە

اسىرىك آى آمان!

شیطان تورو تکی یان- یۆرەمیزی

بورویوبدور دومان!

«وچغون داخما» شعر توپلوسو بارەدە سۆزۈمە «کندلی لرین اؤخومالاری» ایله یتکۈن وورماق ایستەردیم. منیم فکریمجه شاعر حسین دۆزگۆتۈن شعر یارادېجېلېغېنا خصوصی یاراشېق گتیرهن سېبلردن بیریدە، اۈنون آذربایجان کندی سینە صمیمی مناسبتلری دیر. او بو شعرى ایله سیاسی شعورو تکجه شەرلردە دگیل، بلکه کندلریمیزدە دە گۆرمک دیله ییر. اؤ «کندلی لرین اؤخومالاری» آدلې شعریندە، کندی لرین آراسېندا بیرلیک یارانېلماسېنی ایلک نوبەدە ایرەلی چکدیکدن سۈنرا یازېر:

آي کندی لر توپلانېن،

ماھنې دئیېب، اؤخویاق،

بیر- بیریزە، ساپلانېن،

اوزون زنجیر توخویاق.

هر آددېمدان بیر سالاق

بوینونا آغالارېن

آجې قېشا سۈن قویاق

اۈزۈن گۆرەک باھارېن.

- ۴ -

باکې لوحه‌لری

اټلیمیزده بئله بیر مثل وار، دئیرلر: چوخ یاشایان چوخ بیلمز، چوخ دۆلانیان، چوخ بیلر. دۇغوردان دا دنیانین بیر چوخ یازچی و شاعرلری، دولاندیقارې اۆلکه‌لرین تاثیراتی آلتیندا، اۆز شاه اثرلرینی قلمه آلمیشلار. الکساندر دوما، شاردن، ناصر خسرو، مولوی، شیخ سعدی، نسیمی، سید عظیم شیروانی، حاج زین‌العابدین مراغه‌ای و یۆزلرجه بو کیمی داهیلر، ان دۆلغون اثرلرینی، اۆز سفرنامه‌لری آدینا باغلاپیرلار.

بو باخیمدان حاج زین‌العابدین مراغه‌ای نین «ابراهیم یگین سیاحتنامه‌سی» و فارس دیلی شاعر، ناصر خسروون سفرنامه آدلی کتابلارینې خصوصی ایله گۆستریمک ممکن دۇر. تصادفی دگیلدیر، دُنیا شهرتلی اصلی تۆرک اۆلان مولانا جلال‌الدین رومی «مولوی»، شمس تبریزی نین تبریز شهریندن اتدیگی سفری نتیجه‌سینده، اُونون دُنیا سیندا گئیش اۆفۇقلر آچیلاراق، «مثنوی معنوی» و «دیوان شمس» کیمی شاه اثرلرین یارانماسینا سبب اۆلموشدور.

حسین دۆزگۆن تۆرک اټلری یاشایان بۆلگه‌لره اتدیگی سفرلرینی مثبت قارشېلاراق هر بیر یورد باره‌سینده اۆز دۆشۆنجه‌لرینی، ایستر نثر و ایسترسه‌ده شعر واسطه‌سی ایله قلمه آلمیشدېر.

۱۳۶۰-نجی ایلین یاز گۆنلرینده شاعر مین جۆره چتین لیکلری آرخادا قۇیاریق باکې شهرینه گئتمیشدیر. شاعرین باکېا اتدیگی سفری زمانی، اورادا شورالار حکومتی (شوروی حکومتی) حاکمیتده ایدی. شوروی حاکمیتی کمونیست مکتبی‌نین پرنسیپلرینه اساسلانلاراق، اۆز- فکر و دوشۆنجه‌سینی دُنیا یا یاماغا جهد گۆستیردی. قاباقچادان دئدیگیمیز کیمی ایراندا، خصوصی ایله آذربایجاندا سۆلچولوق ایده‌یاسیندا بیر سپرا اثرلر یارانمیشدېر. همین اثرلرین ایچریسینده شعرین رۆلۆنو خصوصی ایله قید ائتمک یئرینه دۆشردی. بو تشبث شاعر حسین دۆزگۆنۆن یارادېجیلېغینا اۆزهل تاثیر باغېشلامیشدېر. همین عامل‌لر نتیجه‌سینده «باکې لوحه‌لری» آدلانان بیر کتابین قلمه آلمېب، ایشیق اۆزۆ گۆرمه‌سی طبعی نظره گلیر. بیرده آذربایجاندا ایرانین، باشقا ولایت‌لرینه باخدېدا

سۇلچولۇق داھا گۇجۇلۇ و بىنورەلى ايدى. آذربايجانېن سۇلچولۇغا و باشقا خلىق حرکاتلارېنا آرتېق رىغبت گۇسترمەلرى، اىكى باخېمدان ايرەلى گلېمېشىدىر. بىرىنچىسى آذربايجانلىلار، ايرانىن اۇگىي اولادى بېلىپ، مرکزى حکومتلر طرفىندىن تحقىر اندىلمەسى و دىل و ادبىيات آزادلېغى نېن اولمماسى و باشقا طرفدىن ايسە گونى آذربايجانېن سىياسى باخېمدان استراتژى اهمىتە مالک اولماسى و دۇنيا ابرقدرتلىرىنىن منطقەدە بىر سېرا حرکاتلارېن گوجلنمەسىندە اولان تائىرى كىمى سېبلىرى گۇسترمک ممکن دور.

بونونلا حرکاتلارېن منفى و مېت تائىرىنى، ادبىياتىمىزدا و مدنىتىمىزدە گۇرمک چۇخدا چىتىن دىگىلدىر. حسين دۇزگۇن كىمى، تدقىقاتچى، يازېچى و شاعرېن اثرلرىندە همىن تائىرى استىنا ائتمک اولمور. چۇنكى شاعرېن قلمە آلدېغى «باكى لوحەلرى» و سفرنامە كىمى يازېا آلېنان «گۇنشلى وطن يادداشتلارې» نثر اثرى، همىن مقصدىن ايرەلى گلېمېشىدىر. دئدىگىمىز كىمى شاعر ائله بىر وقت باکىيا گنتىمېشىدىر كى، اۇ زمان قوش- قوشلۇغو ايله دا بو تایدان، اۇ تايان گئدە بىلمىردى. اۇنا گۇرە اۇنون باکى گۇرۇشلىرى باشقا آنلام و باشقا لذت داشېپىردى. شاعرېن بو سفرى اۇنون اۇچون ائله ال وئرىشلى و ائله لذتلى اولموشدور كى «گۇنشلى وطن يادداشتلارې» نثر اثرىنى يازماق اۇنو راضى سالمايلاق، شعر ايله بو سفرىن تائىراتىنى اۇز اۇخوجوسونا چاتدېرماغى مصلحت گۇرمۇشدر و «باکى لوحەلرى» آدلې اثرىن يايىلماسىنا آپارېپ، چىخارمېشىدىر.

اۇنون بو اثرىنى اوخويارکن، اىستر- اىستىمز، خيال عالمىنە جومورسان و دۇشۇنۇرسن و همىن دۇشۇنجهلر اىچىندە دئىرسن: شاعر حسين دۇزگۇن مىن جورە، عذاب و اذىتلىرە قاتلاشاراق، باکىدا اولور. اۇنو ائلىمىزىن لياقتلى خلقى چۇخ گۇزەل قارشېلاير و گونىدن اولدوغو اۇچون داھا آرتېق حرمت گۇرۇر. ايش اۇ يئرە چاتېرکى، شاعرى باکىدا دولاندىران زمان، اۇنلارېن ماشېنلارې، سۇرۇجۇلۇک قابىدلارېنې پۇزور، پلىس فیت چالېب، ماشېنې ساخلادېر و گۇرۇرکى، بو ماشېندا جنوبدان (گونى دن) گلن بىر شاعروار. پلىس نە اىنكى ماشىنى جريمەدە ائتمىر، بلکه «اۇزۇمۇزدە، قانونوموزدا، سىزە قربان» دئیه ماشېنې اۇتۇرۇب، گئدىر. شاعر بونا اۇخشار يۇزلرجه محبت گۇرۇب اۇز شعر الهامېنې گۇجلندىرەرک يازمېشىدىر:

سن آچېق اۆره کله عزیز قارداشېم،
منی قارشېلادېن، عشق اۆلسون سنه!
عشق اۆلسون ساچاقلې گۆنشلې یورد!
آزادلېغې قوران بۆيۆک وطنه.

شاعر باکیدا اۆلدوغو زمان هم ده بیر چۇخ تاریخی مکانلارا گنتمیش و بیر چۇخ تاریخی
آییده لری زیارت ائتمیشدیر. شاعر اۆ یئرلرین وصفینی اوجا ذیروهلره قالدېرېب، سۆز-
قۇشوب، شعر یازمیشدیر. اۆنون باکی آدینا یارانان اثرلرینی اۇخویاندا، غرور حسی ایله
یاناشې کدرلندیرجی بیر حال دا یارانېر. شاعر اۆ زمان باکېنی داها آرتېق گۆزهل گۆرمک
ایسته ییردی. اۆ باکی متروسونون نظم- انضابتیندا سۆز آچاندا آدم بیر تههر اولور، چۇنکی
اۆنون گۆردۆگۆ مترونون گیریش و چېخیش یئرلرینده نظم عوضینه، ارمنستانین تجاویز
نتیجه سینده اۆز یوردلاریندا قوولان قاچقېنلار الده شئی ساتېرلار. اۆنون گۆرۇش ائتدیگی
فضولی میدانیندا داها دۇغروسو فضولی هیکلی قارشېسېندا قاچقېن انا لارېمېز دیله نیرلر.
اۆنوندا سببی نی ارمنی لرین تجاویز کارلېغېندا، اوگۇن اۆزۆمۆزه قارداش بیلیب، بوگۇن ییزه
دشمن اولان روسلارېن عیبه جر سیاستلرینده آختارماق اولار. شاعرین «باکی لوحه لری»
کتابیندا فضولی نین هیکلی قارشېسېندا یازدېغې شعرینی اۇخویاندا بو فکرلر ال وئیر. آنجاق
فضولی نین سۆزلریندن الهام آلان شاعر بو شعرینده، «فضولی نین هیکلی اۆنۆنده» آدلې
شعرینده، گۆزهل بیر جهته توخونموشدور، اودا رنگی هئج وقت سولمايان، باشنا مین بیر بلا
گلسه ده، اۆز اولدوغونو قورویوب، ساخالایان باکی شهرینین گۆرکمی دیر. بو گۆرکمه
یاراشېق وئره ن همین آییده لر و نظامی و فضولی و ... کیمی داھې لرین لال هیکل لرینده
یارانان مینلرجه، سورغو- سواللار دېر:

باغدادانمی یۇخسا تبریزدن قالخېب،

بولودلا يارېشېر بىر بۆلۈك دورنا،
 زلال ھواسېندا گۆزەل باكى نېن،
 دالېر اۇنلارمې فضولى بابا؟

شاعر فضولى يە حىسر ائىدىگى شىرىندە، مېم بىر مەسئەلە تۇخونور، اودا فضولى نىن بىر نىچە دىلدە شىر يازماسى آنجاق قدر - قىمتى نىن بىلىنمەسەسى دىر. اۆچ دىلدە مەمىل دىوان يارادان شاعر ملا محمد فضولى بارەدە، «باكى لوحەلىرى» كىتابى نېن شاعىرى اۆز فەكرىنى بىللە بىلدىرىمىشدىر:

فارسادا تۆركە دە اۆز چۆپىرىمىش او،
 قدر - قىمتىنى كىمسە بىلمەمىش.
 «چە كىم! چە كىم!» نالەسى چىكىمىش
 زمانە الىندىن فرىاد ائىلەمىش.

نەھىت شاعر دىيىر:
 تىرىزىن، باكى نىن قىزىل گۆلۈنۈ،
 كىرلا چۆلۈندە اكىمىش تۆرىتە.
 عربە بىخىش ائىتمىش دۈستلۈق عىرىنى،
 تۆرك دە حىران قالمىش بو طراواتە.

«باكى لوحەلىرى» باشلىقلى كىتابىن شاعىرى ھىمىن تۈپلۈمدا ۱۳۶۰ - نىچى گۆنىش اىلىندە باكى سىفرىندە، سايسېز، حسابسېز ادبىيات خادىملىرى اىلە، گۆرۈشۈب، دانىشمېشدىر. آنجاق اۇنلار بىن بەزى لىرىن ادىبى گىتىرمەكلە كفايتلىنىش و سىچىگىن شىخىتلىرىن بىر

ئىچەسىنە شەر حىرر اتمىشىدىر، اۇنلاردان بىرى دە اصلى گونى دن اۇلان، اوتايا (باکىيا)
سېغېنان مدينه خانم گلگون و اۇنون حيات يۇلداشي بالاش اذر اۇغلو دور. شاعر مدينه
گلگونه يازدېغې شعرينده، مدينه خانمى مهربان، اۆره گى يوموشاق بىر اناكىمى حساب
اىتدېغى حالدا، اۇنون سىياسى ياشايېشېنا اۆزەل يئر وئرمىشىدىر:

اىچىمىدە توفانلار قوپاردېپسان سن،
باشېندان توفانېن اسگىك اۇلماسېن.
قوجاغېندا آچان قېزېل لالەلر:
قارا قېش گۆرمەسېن ھىچ وقت سۇلماسېن.

حسین دۆزگۆنۆن مدينه خانىما يازدېغې شعرىنى اوخوياركن هر بىر دويغولو اۆره گىه
نىسكىل وئىرىر. چۆنكى شاعر وصال عشقى ايله ياشايدى. اۇنون اۆره گى تىرىز، اردىيل،
زىجان، اورميه و ... عشقى ايله چىرىپىندى. امانسېز حيات مدينه خانېما امان وئرمەدى، اۇ
ايرېلىق دردىنى، ھىجران نىسكىلىنى، اۇزۇ ايله قېر ائوينه آپاردى. شاعر بىر ئىچە ايل
ياشاسايدى اودا، حيات يۇلداشي شاعر بالاش اذر اۇغلو ايله بىرلىكدە ايرانا گلىب، ايللر بويو
حسرت قالدېغې انا يوردونو، دولاناردى، نوە— نتيجه سىنى ايسه باغرىنا باسېب، ايرېلىغا سۇن
قوياردى. شاعر بىر آز دا قالسا ايدى، روس امپراتورونون داغېلدېغې گۆرۆب، اودا،
سئوينەردى.

حسین دۆزگۆنۆن دقت يىتيردىگى مھاجر شاعرلردن بىرى دە اصلى زنگاندىن اۇلان
حكىمه خانم بلورى دىر. اۇ حكىمه خانم بلورى اۆچون آزاد شعرينده، اۇزۇنون، دردىندن،
نىسكىلىندىن سۆز آچاراق يازىر:

اۆره گىمه چۇخ دەيبب اوخ،
بىر شاعرم،

غمىم، دردىم، كدرىم چۇخ

سئوينجىم يۇخ.

آغېر گۇنلار، آغېر ايللار، پيس آيلاردا دۇغولموشام،

صنعتىمىن بئشىگىندە بۇغولموشام،

كدر ايله يۇغولموشام.

شاعر باكي نېن كوله گىي اۇچون يازدېنى شعرىندە جانلىي بىر تابلو يارادېر. دۆزگۇنۇن «باكي كوله گىي» آدلې شعرىنى اوخوياندا ايستر – ايستمز، «باكي كوله گىي» بارەدە دىلدە آغېزدا گزەن بىر ائل دئىيىمى يادا دوشور:

«روايتە گۇرە بىرىسى، باشقاسىندان سۇروشوركى،

باكبدا نە واخت قېش اۇلور؟

بو شىخس اۇ شىخسە جواب وئرىپ، دئىيركى: نىجە هر يىردە اۇلدوغو كىمى باكبدا دا قېش اۇلور. سۇنرا سۇروشان آدام قايدېپ، گۇلۇمسەيەرەك دئىير: باكبدا هر زمان كولك اسندە، دئىمك قېش اۇ وقت باشلانېر.

بىردە باكي يۇللارې آچىلاندىن سۇنرا، ايراندىن بىر نىجە يازېچې و شاعر اورايا دعوت اۇلۇنموشدور. پروفىسور حمىد محمدزادە ايله من شېھرى دولانېردېق، عىن حالدا حزين يىل اسىردى، باكي نېن كوله گىي بىردن – بىرە شىدئلىدى. قارشېمېزا چېخان بىر گىنج قادېن پروفىسور حمىد محمدزادەيە اۇزۇن توتاراق دئدى: آى قارداش گۇزلە كولك پاپاغېنې آپارماسېن. پروفىسور اۇنون جوابىندا دئدى: باكي نېن كوله گىي كى، من گۇرۇرەم، پاپاق سېھل دىر، آدمىن شالوارىندا آپارار.»

بو دئىيىملەرنى عكسىيە اۇلاراق شاعر حسين دۆزگۇن باكي نېن كوله گىيىندە توفانلى اۇرەكلەرى، زىرتشتون ايزلەرنى، اسكى قوبۇستان قايلارېنې، نىيىمى نىن، صمد وورغونون سۇزۇنۇ مغاماتېمېزىن اۇرەك آچان، كۇنۇل اوخشاين خوش نالارېنې، بىر سۇزلە ۱۰ ايلدىن سۇنرا، روس امپراتورونون داغېلماسې ايله تېرىز يۇللارېنې آچلېدېغېنې دېنلەيەرەك يازېر:

دئىيرلر آچىلاچاق تېرىزىن دە جادەسى،
 بو سئودالى كوله گە وئرىلمىش عشق بادەسى.
 باش آياق تانېمادان بېزە سارى يۇرۇيۇر،
 نە زماندان برى بو كۆنۇللردە دىلك دىر،
 باكى نېن يىلى كۆلك، كۆلگى دە كۆلك دىر،
 سىنەمىزدە چېرىپىنان
 بىر توفانلى اۆرەك دىر ...

«نسىمى! نسىمى!» دئىن شاعر، بۇيۇك عارف شاعرىمىز، حروفىيە مكتىبى نىن لىياقتلى
 اۇغلو، تۆرك، فارس، عرب دىللىرىندە يازىپ - يارادان، «من حقم» دئىيە، تېپەدن دېرناغا
 كىمى سۇيولوب، آنجاق، اۇزۇ تۆرك اولالې، تۆرك امرى ايله اۇلن عمادالدىن نىسىمى نىن،
 ياشايشېندان سۇراقلار وئرىر:

سرىنى عالمده پنهان ائىلەمىش،
 عالمى هم حق، هم انسان ائىلەمىش،
 آلتې يۆز ايل قاباق عصيان ائىلەمىش،
 نىسىمى! نىسىمى!
 طغيان ائىلەمىش.

- ۵ -

قاشقايى لوحه لرى

تۆرك ائللرى، عدالتى سئوھن، حَقِّين آرخاسېندا ھمىشە دوران، زوراكېلىق قبول
 ائتمەين، ايگيد و دۇيۇشكن خلقلر اۆلموشلار.

واختى ايله دۇنيانىن ان گۆجلۈ امپراتورلارېندىن اولان، ۵۰۰ ايله ياخبىن، شىرق ايله غىرب عالمىنە حكىم سۆرن تۆرك قەرىمانلارې، سارسېلماز و جۇمرد اىگىدىلر اولارلار، اولارېن اۇنۇندە دايانېب، قارشې قارشېلا قېلىنچ چالماق غىر مەكىن ايدى. باشقا خىلقلر بونا اينانېردېلاركى، تۆركلرە غلبە چالماق اولارلارې ايسىتەيىندىن، يۇللارېندىن دۇندەرمەيىن قارشېسېندا بىر يۇل وار، اودا اولارلارېن اىچىندە نفاق تۇخومو اكىب، اولارلارې بىر-بىرلرېنە دشمن ائتمەك دىر. دۇنيانىن مەخلىف قۇملارى اوزون-اوزادى، سىياسىلرېن يۇلونو ايزلەيىب نەھايت اۇز مەقسدىلرېنە نايىل اولدولار. گۆرەسن نىيە بئىلە اولموشدور؟ اۇنون بىر نىچە سىبى واردير. اولارلاردان بىرى بو ملىتىن آچىق اۆرەكلى و ھامېنى اۆزلىرى كىمى دوز بىلمەلرېدىر. اما ان سارسېدېجېسى اودوركى، آغاجې اۇز اىچىندىن قورد يىسىن، تۆرك - تۆركە دشمن اولسون.

سلطان سلىم، چالدىران دۇيۇشۇندە، شاھ اسماعىل ختاى ايله دۇيۇشە چېخېب، ايكى مسلمان تۆركۆن، بىر-بىرىنىن الى ايله قانې تۇكۆلسۆن. امىر تىمورىن اولغونون امرى ايله آذربايجان داھې شاعرى عمادالدىن نىسىمىن درىسى سۇيولسون و نەھايت شاھ عباس صفوىن تضييقى نىتىجەسىندە قاشقايى ائلى اۇز دۇغما يوردلارې آذربايجاندىن فارس ولايتلرېنە سۆرگۆن ائدىلىسىن. بو تشبب صفوىلردىن سۇنرادا دوام ائدەرك ايندىە كىمىندە اولدوغو كىمى قالېر. قاجار شاھلارې آذربايجاندا اولمازېن اۇيونلارېنې يۇلاسالاراق، گلستان و تۆركمەنچاى مەھدەلرېندە اۇز عىيەجر عمللرېنە نايىل اولاي بىلمىشلر. نەھايت مشروطە حركاتېندا ستارخان قارشېسېندا دايانان اساس عامللر بىزىم اۆزلىرىمىز ايدىك، پەلىوى دودمانېندا رضا و اۇنون قولدور اولغو محمد رضانىن تۆركلرە قارشې آپاردېغې عىيەجر سىياسىلرېنى كىملىر ائتمىشىدىر. ھمىن ساىې اۇزۇمۇزدىن اولان كىسروىلر، يىحى ذىكالىر و ايندىدە عنايت الله رضالارېن، رضازادە شفىقلىرىن مىدانلارېنې سولايان كاوۋە بىياتلار، نصرالله پورجوادىلرېن ساىېنې سايماقلا قورتارمېر. اونا گۆرەدە قاشقايى ائلىنن اوزاقلاردا قالماسې بىزە غرىبە گلەمېر.

«قاشقای لوحه‌لری» آدلانان کتابی آراشدېرمادان اۇنجه بو اثر باره‌ده الدهه اتیدیگیم بیلگی‌لری عزیز اوخوجوما چاتدېرماغې یئرلی گۇرۇرم.

قاشقای اثری، ایران تۆرک‌لرینین و یا خود اۇغوز تۆرک‌لریندن، ۲۴ قبیله‌لرینین بیرى دیرلر. بعضی عالم‌لرین فکرینجه، قاشقای اثری نین دیللی تۆرکیه تۆرک‌لرینین (عثمانلی تۆرک‌لرینین) دیللینه یاخېن اۇلدوقلارې اۇچون شاه عباس صفوی اۇنلارې تۆرکیه سرحدلریندن، فارس ولایت‌لرینه کۆچۆرمه‌یه مجبور ائتمیشدیر. گویا بو اثر ۸-نجی عصرده مغوللار روسیه‌دن گئدهن زمان، اسلولار قوزئی دن گۇنئییه دۇغرو آخېندېلار و اۇردا اۇلان غربی تۆرک‌لرینی سېخېنتېپا قويدولار. اۇنلار (غربی تۆرکلر) اۇز اراضی‌لرینی الدن وئریب، آرازېن شمال و جنوب حصه‌لرینه مسکونلاشدېلار. اۇنلاردان بیر دسته‌سی کریمه و بوگۇنکۆ تۆرکیه‌یه سېغېندېلار. قاشقای لر باره‌ده باشقا بیر فکرده موجود دور: گویا شاه عباس پایتختی تبریزدن، اصفهانا آپاردېغې اۇچون بو ایش بیر سېرا تۆرک‌لرین خطیرینه ده‌یمیش اۇنونچون شاه عباسین علییه‌نه، بیر سېرا مبارزه‌یه ال ائتمیشلار. نهایت شاه اۇلدۆره‌نلری اۇلدۆرۇب قالانلارې ایسه، فارس ولایت‌لرینه سۆرگۆن ائتمیشدیر. فارس ولایت‌لرینه اۇنلارېن سایې گئت – گئده چۇخالاراق، بۇیۆک بیر اثرله چئوریلیمیشلر. و اۇنلار اۇز یوردلارېنې ترک ائتدیکلری اۇچون «قاشمېشلار» ادې ایله اثرلر آراسېندا تانېمېشلار.

بو فکرین عکسینه اولاراق باشقا دۇشۇنجه‌ده قاشقای لر باره‌سینده موجود دور. گویا شاه عباس تۆرک‌لری ایرانېن باشقا اراضی‌لرینه یایماق اۇچون هم پایتختی تبریزدن اصفهانا آپارمېش هم‌ده قاشقای آدلانان تۆرک‌لری فارس ولایت‌لرینه یئرلشدیرمیشدیر.

قاشقای اثری باره‌ده بیر سېرا معلومات وئرمکدن مقصد بودورکی، دکتر دۇزگۆن کیمی بۇیۆک تدقیقاتچې و شاعرین بو اوزاق دۇشمۇش وطنداشلارېمېز باره‌ده دۇشۇنۇب، اۇنلارېن ادېنا اثر یاراتماسې، شاعر اۇچون آرتیق اهمیتلی، آرتیق ماراقلې ایدی.

شاعر «قاشقای لوحه‌لری» آدلې اثرینه یازدېغې اۇن سۆزده مهم بیر مسئله‌یه تۇخونموشدور:

«قاشقايى و يا خود قاش قايى سۆزۈ «قاش» و «قايى» سۆز بىرلشمەلرئىدىن يارانمىشلار.»

مۇلف وطن حسرتىدە يانېپ، ياخېلان قاشقايى ائلى نىن بىر ائىل ماھنى سېندان نمونە گتيرمەيى آرتىق يترىنە سالمىشدېر:
قاشقايىلر وطن دردلى بىر ماھنى دا دئيرلر:

بو يۇل گندىر تبرىزە،

قنائى رىزە — رىزە.

الله بىزە بىر يۇل وئر،

بىز وراق اۆلكەمىزە.

«قاشقايى لوحەلرى» كىتابىدا اىلك نۇبەدە انسانىن نظرىنى چكن «سسىم قاشقايى» شعرى دىر. بو شعرى شاعر قاشقايى ائلى نىن بىر خلق ماھنىسېدان الهام آلاراق يازمىشدېر. او بو شعردە، قاشقايىلرى، آذربايجانلىلارېن بىر حصەسى كىمى گۇرۇر، اۆز ائلىنى، اوباسېنى قاشقايى سېز دوىمور و نەدنىسە شاعر بو شعردە قاشقايىلردن ياردېم دىلەيىر، اۇنون اصل سېيىنى يالنىز شاعر اۆزۇ بىلىر. چۆنكى تارىخ بۇيو قاشقايى، آذربايجانلىلاردان كىملىك طلب ائتمىشلر، آنچاق بو شعردە اصلى تبرىزدەن اۆلان شاعر نەايسە قاشقايىلرە اۆز ياردېم اىنى اوزاتمىش و دئىمىشدېر:

دومانلى داغلارېن آردېندا قالدېم،

دادىما يئت فرىادرسىم، قاشقايى!

باشقالاربندان داي محبت اوممام،

سنىن محبتىن بسىم، قاشقايى!

دۆزگۇن دئير: منىم سسىمە سس وئر،

نفسیم، هوسیم، سسیم قاشقای!

«قاشقای لوحه‌لری» کتابی‌ن شاعری بو اثرده گؤستریمیشدیر کی اؤ قاشقای تۆرکجه‌سینی مکمل شکلده بیلیر. قاشقای لهجه‌سینده ایشله‌نن لغت‌لری، شعر دلینده بیان ائتمک بؤیوک اُستادلیق و بارجاریق ایسته‌ییر. حالبوکی، شاعر بو شعر توپلوموندا قاشقای لهجه‌سینده ایشله‌نن لغت‌لری بؤیوک مهارتله اؤز اثرینه داخل ائتمیشدیر:

گۆنگلۆم ایستیر آلان منی قوینونا،

بیر آنا تک سۆزلر دئین بۆیوما،

اثلیم، اؤبام، دئیم یووام قاشقای،

عطرین آلام، فخر ائله‌یم سۆیوما.

بو بیر بند شعرده شاعر قاشقای لهجه‌سینده اولان دۆرد لغت ایشله‌تمیشدیر. «آلان» لغتی باره‌ده آرتیرمالی‌بیق کی، قدیم تۆرکۆ متن‌لرده گلن یاز‌لاردان آیدین اولموشدورکی، فعل، ضمیردن آیری صرف اولونور، آلان سۆزۆنه گلدیکده بو سۆز آذری تۆرکجه‌سینده آلاسان کیمی آنلام داشییر و مفرد ایکینجی شخصی آنلادیر. بو مسئله اونو گؤستریرکی، قاشقای اثلی تۆرک‌لرین ان قدیم قبیله‌لریندن بیرى اولموشدور. بیزه بو معنائی باشا سالان، حسین دۆزگۆنۆن شعرلری اولور.

شاعرین بو کتابدا دقت یتیردیگی موضوعلاردان بیرى ده، قاشقای اثلی‌نین وارلیغینی قۇرویوب ساخلایان صنعت‌کارلارین وصفی دیر. شاعر بو کتابدا بیر نچه صنعتکارین آدینا شعر یازراق، اۇنلارین هنر و صنعت‌لرینه بؤیوک ده‌گیرلر وئرمیشدیر. قاشقای موسیقیسینی قۇرویوب، ساخلایان «فرهاد خان» اۆچون یازدېغې شعرینده دئیر:

قاشقای اثلی‌نین صنعت‌کار اۇغلو،

چال مۇزىراپىن قۇي اۆرەگىم تىترەسىن.
غرىبلىگىن درىنلىگىندىن دانىش،
روحوم بىنىم، قۇي وارلىغىم اينلەسىن.

شاعر باشقا بىر شەرىندە قاشقايلىرىن تانېنمىش شاعىرى منصور شامحمدىنى وصف
اندەرك، اۆزۈنۈن تېرىزدىن اوزاق دۇشۇب، تەراندا ياشاماسېنا اشارە اندىر. آنجاق شاعر، بلكە
تانېش اۇلاجاغىنېز بو شەردە زمانلارى دەيىشېك سارسېدېر. حسين دۆزگۆن دئىيىر: «بىزدە
سىزىن كىمى غرىبلىگە باتارېق.»
يعنى گلجەكدە، خالبوكى، شاعر دئسە ايدى «بىزدە سىزىن كىمىن غرىبلىك» ياخشى
اۇلاردې بو شەردە بىر باخېن:

بىر گۆن سىن سىز اوزاقلاردا ياتاراگ،
بو دۇنيانېن غم – غصەسىن آتاراگ،
بىزدە سىن تىك غرىبلىگە باتاراگ،
يئردىن قالخېب، وطن – وطن دئىەرۆك،
غرىبلىگى، يالقېزلىغى اۆيەرۆك.

بلكە دە شاعر بو شەردە اۇنلارېن آدېندان اۆزۈنۈ غرىب حىس اندىر؟
ائىل شاعىرى منصور شامحمدى اۆچۈن يازىلان شەردە دىكتىر دۆزگۆن، ھمىشە زۇراكېلىق
آلتېنا گىتتەمىن، يابانچىلارېن الينى ايراندان اۆزمەيە چاپشان قاشقايلى ئىلىنېن قېزېل
صحىفەلى تارىخىنى يادا سالىر. صولت الدولەنن رەبىرلىگى ايلە انگلىسلىرىن قارشېسېندا
دايانان قاشقايلى ايگىدلىرىنى شاعر اۆز شەرىندە بئىلە دەگىرلىدىرير:

انگلىزى ھملە اندەندە بىزە،

آلتمېش مین ایگیدین تۆکدۆ دنیزه،
 اما حسرت قالدیق نهدن تبریزه؟
 ائلرین ایچینده اوجالان دنا.
 حسرت غمی ایله قوجالان دنا.

شاعر بو کتابیندا، ائلیمیزین، آغیز ادبیاتی نین ان چوخ ایشلهنمیش و ان چوخ اوره گیه
 یاتان قوللار پندان اولان بایاتیلارا گۆزهل اشاره اتمیشدیر. او بو بایاتیلاردا باشقا لهجه لرده
 دانېشان تۆرکلره، خصوصی ایله آذربایجانلیلار اؤیره تمک ایسته میشدیرکی، قاشقای
 ائلی نین ده، بیزیم کیمی فولکلور، زنگین شفاهی ادبیاتی، اوره گیه یاتان، کۆنۆل اوخشیان
 بایاتیلاری واردیر:

گۆزهل سۆزهر قاشقای،
 گۆنگلوم اۆزهر قاشقای،
 حسرتلی گۆز یاشلاری
 شعره دۆزهر قاشقای.

و یا باشقا بیر بایاتی دا قاشقای لرین وحدت و بیرلیکلرینه گۆزهل صورتده اشاره
 اتمیشدیر:

داغدان باخار قاشقای،
 جانېم یاخار قاشقای،
 وقتی گلسه، یاز چاغی،
 سئل تک آخار قاشقای.

شاعرىن بو كىتابدا دىگىلەسى بىر چۇخ سۇزۇ واردىر. آنجاق من ايكى موضوعا اشارة
اىدىرم. اۇنلارېن بىرى، شاعر تۇركلرېن ايناندىغى تىك آلاھا بىل باغلايىپ، باش اگىمەيى،
قاشقايى ائلىنەدە مصلحت گۇرۇر:

غىرتىن وئرمەسىن الدن ائلىزىن گىچلرى،
دىلىنى، تارىخىنى دانماسېن ھىشار اۇلسون.
يالىنېز آلاھا باش اگىسىن اوجا توتسون اۇزۇنۇ،
اىستىرم كىم اودا «دۆزگۇن» كىمى بىدار اۇلسون.

شاعر قاشقايى ائلىن مىن بىر گۇزەلىكلىرىندىن سۇزۇ آچىدىغى حالدا، باشقا يىرلردە
اۇلدوغو كىمى بو ائللرېن آراسىندادا بىر نىچە، آنجاق چۇخ آز، لاپ بارماق سايى آدمىلاردا
وار، اۇز ائلىنى، اۇز دىلىنى آتېپ، باشقالارېنا قارىشمايىپ نېن پىسلەنىلمەسى دىر. شاعر
كىتابېن سون حصەلرېندە اۇز دىلرېنە دۇتۇش چىخانلارې بىلە پىسلەيىر:

علم اودوركى، قارالارې آغاردا،
قۇيمايى ائل قالا بوروقدا، دارد،
اۇزۇن اسكىك سانان گۇرۇپس ھاردا؟
ائلىن، دىلىن كىس سىن بىلى بۇكۇلر.

دۆزگۇن دئەر گل توت مىنىم قۇلومدان،
خىير اۇلمادې نە ساغى، نە سۇلومدان،
قاشقايى آيرىلماز رسم يۇلوندان،

اٲلىن، دىلىن كىسەن، بٲلى بۆكۆلر .

- ۶ -

زنگان لوحهلىرى

آذربايجانېن گۆزەل بىر گوشهلىرىندىن اۆلان زنگان شېھرى، اۆز گۆزەللىك، تارىخى آيىدەلر و سياسى باخېمېندان ايرانېن اهمىتلى ولايتلىرىندىن بىرى دىر. بو احتشاملې منطقە تارىخ بۇيو بىر سېرا حادثەلرېن و اۆلايلارېن شاھدى اولموشدور. زنگان آذربايجان اۆچون اهمىتلى اولدوغونا گۆرە، دۇنيا قدرتلىرى، خصوصى ايله استىمار عامللىرى اىلك نوبەدە زنگانى، تېرىزدن، اورمىەدن و اردبىلدىن آيىرىب، آذربايجان آدېنې گۆتۆرمكلە، اۆز شوم ھدفلىرىنە نايل اۆلا بىلمىشلر. رضاخان ايش اۆستۆنە گلدىكىدن سۆنرا زنگاندا و قزویندە فارسلاشدېرما سياسىتى، باشقا شېھرلەر نىسبت گۆجلۆ ايدى. بونون سىببى زنگان، خصوصى ايله قزوینىن، مرکزە ياخېن اولماسېندىن ايرەلى گلەيشدىر. تارىخى قايناقلار گۆرە قزوین وقتى ايله تۆركلرېن ياشادېغې منطقە اولموشدور. چۆنكى قزوین اۆزۆ تۆرك سۆزۆ دۆر. تۆركۆن قېزىل كىتابىندا قزوین بارەدە بٲلە بىر معلومات وئرىلمىشىدىر:

«آلپ ارتونقانېن (افراسيابېن) اۇغوللارې و قېزلارې وار ايدى. قېزلارېندان بىرىنە قاز (كۆيۆ) قەدر گۆزەل اولدوغو اۆچون قاز آدېنې وئرمىشىدى. آتاسې اونا «ايله سويو»نا آخان بۇيۆك بىر چاپېن كىنارېندا بىر قالا – ساراي ياپدېرمېشىدى. قاز بورادا اۆينار، اۆزەردى. اۆنون اۆچون تۆركلر بو سوي (قاز سويو) دئىيىردىلر. داھا سۆنرا قازېن ياشادېغې اوينيا – اوينيا بۇيۆدۆيۆ يئر بۇيۆك بىر شېھر اولدو. بو شېھردە قاز اوينى (قاز اوينو) آدې وئرىلدى (بوگونكو قزوین شېھرى). دئمك قزوین سۆزۆ تۆرك سۆزۆدۆر. بونولا استىمارېن زنگان، خصوصى ايله قزوین شېھرىندە آپاردېغې سياسىتلىرى باشقا يۆنلردە آختارماق لازىمدېر. شاعر «سنە گلدىم» – دئىيە تارىخى سلطانىيە شېھرىنە مراحىت ائدەرک يازېر:

علم و ھنر مدينەسى،

سلطانىيە سەنە گەلدىم.

تارىخىن اۆدلو سەنەسى

سلطانىيە سەنە گەلدىم.

«زىنگان لوھەلىرى» آدلې شەر كىتابىندا شاعر گزىب دۇلاندېغى زىنگان ولايتىندە ھەم اۇيۇنۇر، ھەم سۆيىنەر، ھەمدە شكايتلەنەر، شاعرىن شكايت ائتمەسى اۇندان عبارت دىر كى، وطن اولادلارې بىر – بىرلەرنە آرخا دورماقدان سا، ھەر نەدن آرتىق بىرلىك و اتفائلارېنى قۇرۇيۇب ساخلاماقدانسا بىر – بىرلەرنە دۇنۇش چېخېب، بەضا بىر وطن اولادې باشقا قارداشېنىن مەھويىنە راضى اولماسى شاعرى ھەرنەدن آرتىق ناراحت ائدىر. آنجاق ائلىنىن دۇغرو و حەقىقى يۇلۇندا اۇزۇنۇ و باشقا دوستلارېنى «ئابت قەدەم» ھەس ائللەيىر:

اۆز چىۋىرىم مەقسەدىمدەن دۇنمىز بو راھدان،

كىم حەقىقەت ذىرۋەسىدىر توتدوغوم راھىم مەنىم.

مەن يېخىلمازدېمە دىمەم سەن امەن اۆل دۆزگۈنۈم،

ھەلە ائتەدى، دۈستجا گەلدى، يېخەدى بدخواھىم مەنىم.

شاعر زىنگانا ھەسرەتلىكى شەر توپلومۇندا، بو يوردون تارىخىنى دانانلار، ائلىن، دىلىن كۆلتۈر و مەنىتىن دانانلار، گۆزەل بىر جەۋاب وئرمىشىدىر. اۆ تۆرك ائللەرىنىن شانلى تارىخىنى اۆز اۇخۇجۇسونون يادىنا سالاراق، بو يوردون تارىخىنى، دۇن، بوگۇن يۇخ بىلگە يەتەدى مەن ايل بوندان اۇنچەيە باغلايىپ و بايات ائلىنىن بو اراضىلەردە مەسكۇنلاشماسېنى، بىر تارىخى فاكت كىمى قەيىد ائدىر:

كىم دىيەر تارىخىن يۇخدور؟

ذىرۋەسى سەن تارىخ لەين.

یئددی مین ایل مکان اۆلموش،

باياتلار هر بير يئرين .

شاعرين بو كتابدا «شاه خدابنده» آدلى شعرى خصوصى مارق دۇغورور . بيز بو شعرده چۇخ سۆزلر اۆيره نديك، هم شاه خدابنده نين اولو كئچميشيني، هم تۆركلرين افتخارى اۇلان «تان يوقوق» آدېنين چكىلمه سى . ئنجه عصر بوندان اۇنجه، تۆركۆن ايلكىن يازېچىسى، اۇ زمان تۆرك آدېنى اوجا ذيره لر قالدېرماق ايسته يه ركن، ياخشى بيليردى كى، اۇنون قدير بيلن ائلى، گله جك عصرده اۇنون آدېنى، خصوصى فخر ايله چكه جكلر و شاعر دۆزگۆن يۆيۆك بير شاعر، يازېچى، تدقيقاتچى، اۇنون آدېنى، اورخون آييده لر يندن، گۆتۆرۆب زنگان ولايتى نين سلطانيه و شاه خدابنده آييده لرى ايله ايلگيلى اولدوغونو، اۇز چاغداشلارېنا بير تاپېنتى كيمى تقديم ائده جكدير:

تاريخين سۆنسوز رواقېندا منيمده بير رواقېم وار،

بير اولو «سلطانيه» آدلى،

بۆيۆك قصر يم،

بۆيۆك طاق يم،

اۇناق يم وار،

تان يوقوق لاردان گلن،

هئچ سۆنمه ين قېزمار اوجا غېم،

هم سېغېنماق چين بوجا غېم وار .

«شاه خدابنده» شعرينين اۆزۆنه بير كتابدان آرتېق تحليل (آچىقلاما) يازماق لازمدير،

چۆنكى بو شعرده چۇخ بير شخصيتلرين، بير چۇخ تاريخى بنالارېن آدېنى چكن شاعر،

اۋرۇ ياخشى بىلىردى كى، ھانسى شىخىيتلارلىن آدېنى چكسىن، ھانسى منطقەلردە ھانسى
آيىدەلرلە، زنگان آيىدەلرلىنى ياناشى قىد اتتىس:

تبريزىن ربع رشيدى سىن، مراغه حوزەسىن،
شام قازان دانىشگاھىن، ارکىن بۇيۇك مفكورەسىن،
قاندې سلطانىيە، ايرانى توران ائىلەدى.

شاعرىن زنگاندا اۋلدوغو مدتدە، بىر سېرا گۇرۇشلرى اۋنون اۋچۇن بۇيۇك بىر خاطرەيە
چئوريلمىشىدىر. اۋ چۇخدان برى تاتېش اۋلدوغو، قلم دۇستو، يازېچى، تدىقاتچى محمد رضا
كرىمى ايلە اۋلدوغو مدتدە زنگان گۇرۇشلرى، اۋنون اۋچون ال وئرىشلى اۋلموشدور. حسين
دۇرگۇن زنگانېن اولو كئچمىشىنە باخاركن، محمد رضا كرىمىنىن اۋرادا ياشادېغېندان
اۋيۇنۇر و بو يوردون شرفىنە بىر داھا شعر يازماغې، اۋرۇ اۋچون وظيفە سانېر و بو يوردا بىر
داھا ساغ اۋل دئېر كى، بۇيۇك شىخىيتلرى، خصوصى ايلە كرىمى كىمىن باجاربىلى بىر
يازېچى يا اۋز قۇيۇندا يئر وئرىيدىر:

يوردومدا قۇيماڭى ياد بىر جە داشې،
يارادېر اليندىن اۋرەگىم باشې،
سوسمارام، دشمنە ياغېيا قارشې،
ھەر زمان سۇيلىيىر: قوجام، جوانېم:
اولو زنگانېم!

اينىدە كىمى دفعەلرلە اۋلكەمىزىن (ايرانېن) رادىو – تلويزيون تشكىلاتىنىن تۇرك
دىلىنە قارشى قوردوغو سرت و عنادكارلىق سياستى، بىر چۇخ تۇرك دىللى يازېچى و
شاعرىن اعتراضى ايلە اۋزلەشمىشىدىر. ايللر بۇيو مطبوعاتدا غىرتلى آذربايجان يازارلارې بو

بىس سىياسىتى دىققەتلەر پىسلىمىش، دىققەتلەر بو مىستلەيە سۇن قۇيولماسىنى طلب اتمىشلىر،
 خالىو كى شاه رۇمىنىدىن قالان رۇسورلار، آپاراچىلار بو اعتراضى قولاق آردىنا ووروب،
 اۇنلار بىن حق سىلرىنى ائشيتىمىك بىلە اىستەمەمىشلىر. شاعر حسين دۇزگۇن دە بىر چۇخ
 شاعر و يازىچىلار سېراسىنا دىققەتلەر، ايرانىن رادىو – تلويۇن تشكىلاتىندىن اۇز – نىر و
 شعر اثرى ايله انتقاد اتمىشىدىر. شاعر زىنگاندا اۇلان زمان بو شەھرىن رادىو – تلويۇن
 آپاراچىلار بىن غلط و ھىچ بىر قايدا و علمى قورولوشلار اساسلانمايان تۇرك دىلىندە
 دانىشپىقلارنى گۇرۇپ، يامان دارىخمىشدىر. اۇ بىر شەھردە آپاراچىنى گناھكار بىلىر.
 خالىو كى، اۇنلار امر وئەنلر وار، ملتلىرىن آراسىندا آچىلىق سالان شوونىستلر واردىركى،
 ھەلدە اۇز عىيەجر عمللىرىدىن ال چىكىرلىر. ھر حالدا، شاعر حسين دۇزگۇن زىنگان رادىو
 – تلويۇن ادارەسىنە ائتىدىكى شكائىت، چۇخ يىرلى دىر:

قارداشېم رادىۇنو ائلىن دىنلەيىر،
 پۇزما ائلىن دىلىن، قان بىر آز بارى!
 منى، سايا گلەمەسندە، گلەمە ھىچ،
 اۇز نىنەوى آدام سان بىر آز بارى.

دانىشدىغىن بو دىل ھىچ يىردە يۇخدور،
 قايداسېز قانۇنسوز كلىمەن چۇخدور.
 سۇزۇن ائل قلىبىنە زەھەرلى اۇخدور،
 ائلىن دە خالىنا يان بىر آز بارى.

شاعرىن «زىنگان لوحەلىرى» باشلىقلى اثرى بىر چۇخ باخمىدان مركب بىر اثر دىر. اوندا
 غزلوار، قوشماوار، سربىست شعر و داھا چۇخ تنقىد واردىر. اۇنون تنقىدى شعرلىرى
 اىچرىسىندە «يارىمچىلىق نوكر» آدلى بىر شعرى واردىركى، اۇندان بىر نىچە بند گىتىرمىكلە،

بو كىتاب بارەدە دانېشماغا سۇن قۇيۇرام. اۇ اۆز دىلىندىن قاباق باشقا دىللەردە دانېشانې بئىلە قېنايىر:

ياددان اجنىدىن نەيىن اسكىك دىر؟

وارلېغېن وار، اينان، گۆچۆن وار اينان.

دالارېنې سالما كۆكۆنۆ قازما،

اۆزگە بالتاسېنا ساپ اولما دايان.

فارسجا دانېشاندا اۆز اوشاغېنلا،

فارسىدا، تۆر كۆدە ايگىرەندىرىسن.

اينجى تىك دىلىنى اونوتما قانماز!

شالپام – شالپام بئىلە نەدىر دئىرىسن؟

- ۷ -

آناما ھدىيە

اسلام يىغمىرى حضرت محمد (ص) - ين بئىلە بىر بويۇرۇغۇ واردېر: «جنت آنالارېن آياغې آلتېندادېر». بو سۆزۆن اوجۇندىن ياپېشېب، بىر چۇخ داھىلېرېن بۇيۇك - بۇيۇك شىخىيتلېرېن آنالار بارەدە، سۆزلېرىنى ائشيدەرېكن، آنالارېن مۇقدس ليگىنە بىر داھا باش اگىرىك. دۇيادا ھامې آنالارې اوجا ذىرولەرە قالدېرېب، بو الھى موجود بارەسىندە شىرلەر قۇشۇلۇب، كىتابلار يازېلېب، سايسېز - حسابسېز فىلىملەر اكرانا چېخمېشېدېر. تصادفى دىگىلدېركى، امىر تىمۇر كىمى بىر حۇمدار آنا قارشېسېندا باش اگىمىشدىر. روايتە گۆرە آنانېن اۇغۇلو امىر تىمۇرا اسىر دۇشۇر. آنا حۇمدارېن كاروانى ھارا گىدىب، اۇنۇنلا سۆرۇنۇب امىر تىمۇرون چادېرېنا، ياخېنلاشماق ھمن، قوللۇقچولار، اۇنو قۇوب ھەلەيىرمىشلىر. آنا ھر جۇرە

سېخېتېيا دۆزەرك، اۆز ايستەگيىندىن ال گۆتۈرە بىلىمىر. نھايت بو مسئلە اۋن آى مديتىندە دوام ائدير. بىر نفر قوللوقچولاردان بو مسئلەنى امير تيمورا چاتدېرېر. تيمور امر ائدير، آنانى گتيريرلر، اميرين اطرافينداكېلار بتر ناراحت اولورلار، اۋنلارا ائله گليركى، امير تيمور بو آروادې اۋلدۆرەجكدير. آنجاق ايش ترسيىنە اولور. امير تيمور آنانى، گۆرمك همين، باش اگيب، اۋغلونو ايسە آزاد ائدير. شاعر بولود قاراچورلو سھند بو تاريخى مسئلەنى، اۋزۇنۇن بىر بند شەرىندە بئله دوغروتوموشدور:

ازلدن - ازلدن بو اٲل بو اۋبا،

آنالېغا درين حرمت بسلەمىش.

آنا قارشېسېندا تۋپال تيموردا،

آياق دالي قۇيموش، باغېش ديلەمىش.

دوغرودان هر يئردە خصوصى ايلە تۆرك اٲللى خلقلردە آنايا حرمت سۇنسوز درجەدە منيمسەنير. تصادفى دگيلديركى، «آتا- آنا انسانېن كيچيك تانرېسېدېر» دئەن بىر اٲلين بۇتۇن صنعتكارلار، يازېچى و شاعرلرى آنا آدېنا اثر ياراتماقدان دۇيمورلار. هئچ بىر آذربايجان شاعرى تاپا بىلمىزن كى، آنا وصفيندن دۇيسون. شاعر حسين دۇزگۇندە باشقا شعر كىتابلارېندا آناسېنى دۇنە- دۇنە وصف ائتسەدە، بىر كىتاب اۋز آناسېنا ھديە ائتمكلە، اۋز اۋولادلىق بورجونون ميندە بىرىنى اۋدەيە بىلمىشدير. او «آناما ھديە» آدلې كىتابېندا ايلك نوبەدە آنالارېمېزېن پاك اۋرەكلرىندىن، تمىز قلىبلى ايمانلارېندان سۇز آچېر:

آنا زيارتدن نەدن دۇيمورسان؟

بىر آى اۋنچە گئتىدىن سن خوراسانا.

غريب امام رضا دئە چاغېردېن،

نيسگيلىن ياغدېردېن آذربايجانا.

دكتور حسين دۆزگۈن بوگۈن يۆز جلدە ياخېن كىتاب يازىپ، حاضېرلاسادا، علمى تاپىنتى لاربې، اۆز دۇغما يوردو آذربايجاندىن و آناسېندان قازانمېش گۆرۈر. آناسېنېن لايالاربىندان، ناغېل لاربىندان الهام آلان شاعر، «منيم آنام» شعرىندە، تىكجە اۆز آناسېنا اشاره اىتمىر، بلكە بۆتۈن آذربايجان خلقىنېن آنالاربې اۆز آناسې حساب اندەرك يازېر:

آذربايجان ائللرىنىن
آناسې دىر، منيم آنام.
قلىبدن قۇپان شعرلرىمىن،
آيناسې دىر، منيم آنام.

شاعر بعضا قديم لردە كند و شەر لردە، كۆرسۆ باشېندا آنالاربېن خوش سۆزلرىنى، ناغېل، باياتىلاربې، اۆيۈد وئرىجى كلامېنى يادا سالېر:

بۇى آتدېقجا افتخارلا،
بۇيوما سن بۇى بۇيلادېن.
منە جۇراب توخوياندا،
كۆرسۆدە باغرىنا باسېپ،
عزىلىكلە سۇى سۇيلادېن،
بئللەلىكلە بۇيا چاتدېم.

شاعر آنا قدرىنى اىلىك باشدىن دويوردو. او ۱۳۴۷ - نجى اىلى قلمە آلدېغې بىر شعرىندە، يارادېجېلىق دۇنياسېنا آياق قويارقا هر نەيىنى آناسېنا بۇرجلو بىلىر. او بو شعرى

یازان ایللردە شاھبن قارا تۆرمەسیندە اۆز ائلینه عدالتی ایستەدیگی اۆچون آغبر گۆنلر
کئچیریدی. اؤ خوش گۆنلرینده ده، پیس گۆنلرینده ده، دوستاقدادا اۆزۆنۆ انا نوازشیندن انا
محبیتندن آیری گۆرمەیه رک، یارادبجلیق دنیاسینن اناسینا عاید اولدوغونو بیلیدی:

آنام شعریم، بس دئمەلی،

سنینکی دیر، سنینکی دیر.

آنا منیم سۆز دولتیم،

سنینکی دیر، سنینکی دیر.

اوره گیمین سیزی لاری،

سنینکی دیر، سنینکی دیر.

نهایت شاعر دۆزگۆن ده شهریار کیمی قرآن اوخوماغی اۆز ننه سیندن، اناسپندان
اؤیرنمیشدیر، نئجه کی بیر شعرینده یازبر:

قرآنی - پیرانی آنام وار منیم،

قرآن اوخوماغی اؤیرتمیش منه.

حقّه باش اگمه یی، دۆزگۆن حیاتی،

سایغی بسله مه گی گۆزەل وطنه.

تبریز - ۱۳۷۹.

۳. گۈللەر آچاق

رضا ھمراز

ادىياتېمىز ۋە كۈلتۇرۇمۇزە گىئە- گۆندۈز يۈرۈلمادان، جان دان مايا قۇيانلار ايچىندە شېھەسىز كى، استاد دىكتەر حسين صديقىن پايى ھامى دان چۈخ اۆلماسادا، چۈخلارېندىن آرتىق اۆلمۈشدور.

مبالغەسىز دىئەك، اۈنون چالېشقان لېغى تانېدىغېمىز ادىياتچى ۋە شاعرلار ايچرە تاى سېز لېغى آپ- آيدېن دېر.

اۋ، اىستەر شاعر، اىستەر قىزئەچى، اىستەر ترجمەچى ۋە اىستەرسە باش رىئاكئور اۆلدوغوندا آغېر وظيفەلەر داشېمېش دېر.

دىكتەر صديقى، ياراتدېغى ائىرلېنە گۆرە بېر شاعر، عالم، بىلگىن ادىب ۋە تارىخچى كىمى تانېرىق. فېكرىمىز جە اۋ، ائلى نىن يانېندا ھەمەشە باشى اۋجادېر. نىيە كى اۋ، اۋز و طنداش لېق بۇرجونو ائلى نىن ۋە وطنى نىن قارشى سېندا، اۋست سطرلردە دىئىگىمىز كىمى دۈنە- دۈنە آغېر ۋە تېھلىكەلى زمانلاردا اۋدەيىب دېر.

شاعر، استاد حسين دۆزگۆن يازېچى لېق عرّفەسىنە آياق قۇيدوقدا، شاھ ۋە اۈنون فېكرداش لارېنېن اىچ اۋزۇنۇ قات- قات آچېپ گۆستەرمەكە ۋە اۋنلارېن ظاھردە گىزلى ماھىتلىرىنى افشا ائتمەكە دۇغرودان دۇغروسو شىھامت ۋە جسارت گۆستەرمىش دېر:

.... قېزېل گۈل دۇغاندا منى ياد ائە،

فەلەلر قالخاندان منى ياد ائە.

انقلاب اۋلاندان منى ياد ائە،

آى گۆزەل انسانېم اونوتما منى

اۈنۈن شەرى اۆلدۈقچا سادە، آنامللى و معنا باخېمېندان زىنگىن و فورما چەتدەن ايسە
اۆرەگە ياتېم دېر. دۇقتورون اثرلىرى نىن بىر چۇخوندا، ياشادېنى گىنج چاغلارداكى دۇرون
اجتماعى نقصانلارېنى وار گۇجۇ ايلە قۇرخمادان اۆزە چىكمىك ايلە، مبارز شەرىمىزىن
سارسېلماز ارادەلى شاعىرلەرى نىن سېرالارېندا دايانمېش دېر.

قفسە سالېبلار منىم تىك شىرى،

من قېرا بىلىمىرم تىكجە زىنجىرى.

قۇرخورام اۇ زمان هايلاياسان كى،

قارداشېن اۆلمايا داھا داى دىرى.

استاد، اۆز ائلىنە خىدمت گۇستەرمەگى، سو و ھاوا كىمى گەرەكلى بىلىر و بۇنا گۇرە
بوگۇن ۵۶ ياشېندا اۆلماغېنا باخمايلاق، اتالار دىمىش كى سو دۇرار، اۇ دۇرماز. ھايتلە اۈنۈن
شەىرلىنىدە، انسان سئوەرلىگە سارى يۇنەلەن فىكر و افادە اۆلدۈقچا مارقا لې دېر.

شاعىرىن شەىرلىنىدە، آذربايجان يا خود تۇركلرىن داھى شاعىرلىرى نىن يىرى كلىمىش كى
آدې آپارېلېپ و اۈنلارا شەىرلر حىصر ائدىلمىش دىر. اۈرنىك اۈلاراق نىسىمى شىرفىنە بىلە يازىر:

سرىنى عالمدە پىنھان ائىلەمىش،

عالمى ھىم حق ھىم انسان ائىلەمىش.

آلتى يۈز ايل قاباق عصيان ائىلەمىش،

نىسىمى، نىسىمى، طغيان ائىلەمىش.

آلدە اۈلان شەىر تۈپلۈسۈندا، انقلابدان اۆلدەكى شەىرلىنىدە بۇل- بۇل كىنايەلر و
استعارەلر ايشلىنىمىش دىر كى، يىرىنىدە چۇخ دەرىن معنالى و گۇچ آپاران ايدىلر. باخېن: سحر
آچىل، گىنجە گىت، باھار اۈلاچاق، قارا قىش، گۇللر آچاچاق و ... اۈنلار بو كىمى اۈستۇ
اۈرتۈلۇ سۇزلر كى، شاعىرىن اتەگىنە چۆرەكدە قۇيموشلار.

بۇيۇك عالم، اۆز طبعىنى ھەر ژانردە سېنامېش دېر: غزلدە، قۇشما، سىرىست شەردە، پۇئىمادا، گرايلىدا و باشقا قالبلاردا. جالب دىر كى شاعر بو سېناق لاردا اۆست-اۆستدە موقق اولموشدور. باخېن شېخ محمد خىيابانى يا عايد قۇشولان منظومەيە كى ادبىياتىمىزدا چۇخ دەيەرلى، دقتە لايىق و اۇنەملى ايشلردن دىر و اۇندا شەھيد خىيابانى نىن ائادان اولماسېندان جان دۇداغېندان چىخانا كىمى گۆزەل، آخېجى و علمى شەكلدە نەظمە چكىلمىش دىر. باخېن:

ايگىرمى ايگىنجى گۆن، شەريورده،
 ماتم اۆز قانادېن سىرمىشىدى يئره.
 بىر داھا عاشورا تكرر اولوردو،
 بىر باغرى قان لاله يئنه سۇلوردو.
 بىر باشقا شەھيدە مزار قازىلدى،
 اۇنون باش داشېنا بئله يازىلدى:
 عشقېن معراجېنا شەھيد قاووشدو،
 مەلكى دە اۇتدۇ، گۆيدىن ساووشدو،
 فضيلت شەھيدى اوچدو گۆيلره،
 جسدى اۇرادا سىرىلدى يئره.
 عقيدە اوغروندا، مرام اوغروندا،
 شەھيد اولدو حسين (ع) مۇولاسى كىمى،
 آغرىسې آغرىدېر منىم قلىبىمى ...

پروفىسور صدېقىن ان چالېشقان چاغلارېنى اۆچ فصلە بۆلمەك اولار:

۱- گىنج چاغلارې

بو دۆردە، استاد آردیچیل مقاله‌لر یازیب یا ترجمه ائدیپ آز- آز چاپا بوراخذبغنا گۆره اؤگۆنکۆ تۆرک چۆلۆیۆن مدافعه ائدەنلری نین ان تانینمیش لار بندان و باشدا گئدەن لریندن ایدی.

۲- انقلاب چاغ لاری

بو دۆنەدە، دۆقتورون، ژورنال چپخاریب باشقالاری نین شعرلرینی تۆپلاییب چاپا بوراخماق لا ادبییاتیمیزدا فایدالی ایزلری و دانبلماز رۆل لاری اۆلموشدور.

۳- سۆن بئش- آلتی ایل

بو ایل لردە، استاد، بیر چۆخ گنج لرله علاقه ساخلایب اۇنلارین آل لریندەن توتوب، اۇنلارین چالیشمالاری نین چپچک لئمە سیندە چۆخ گۆرکملی رۆل اۆینامیش دبر. اؤ، هفته نین بو باشی تبریزدە، اؤ باشی تهران دا، زنگان دا، اورمودا، اصفهان دا و نه بیلیم هارادا اوزون- اوزاق یول لاری یورولمادان گئدیپ دیل کلاس لاریندا شرکت ائدیپ، ۴۰ ایل دن آرتیق آلدە ائتدیگی بیلگی لری اؤز طّلبه لری ایله پای لاشیر. بو گئت- گل لرین آساسیندا، اۇنون بیر چۆخ گنج لرین اثرلری نین یایبلماسیندا اردەملی رۆل اۆلموشدور.

بیز بو اثرین تۆپلاماسی نې اۆزۆمۆزە بیر بۆرج بیله رەک اۆنۆ بو شکل دە اۆدەیه بیلیدیک. حال بوکی بو شعر تۆپلوسونو باشقا بیر کیمسه تۆپلاسایدی یقین کی آیری بیر طرزده یئکون لاشدبراردی. سۆن گۆن لردە، ادبی دۆستوموز، یازی چی و تنقیدچی- بهروز ایمانی نین «سۆز سؤراغیندا» آدلی کتابیندا استادین شعرلرینه عاید تۆخوندوقلارینا گۆره بیزیم ایشیمیز بیر آز ساده له شدی. بو معنادا کی، بیزیم بو اۇن سۆزدە ذکر ائدەجه گییمیز سۆزلرین بیر چۆخونون اورادا اۆلدوغونا گۆره، تکرار اۆلماسین دئیە یازماغیندان واز کتچدیک. شعرلرین آچیق لامالارینې اختاران لار اؤ کتابا مراجعه ائدە بیلرلر.

سۆزلریمیزین سۆنوندا بونودا آرتیرمالی ییق کی، بلکەدە گۆللر آچاجاق کیتابی، استادین شعرلری نین تۆپلانماسیندا بیر گیریش اۆلاراق گلەجک دە دۆغرونداندا گوللر آچیب ادبیات باغچامیز دکتیر صدیقین شعرلری ایله داها عطیرلەنیب گۆزەللەنسن.

۴. بىر بۆلۈك دورنا

صدىار وظيفه (اتل اوغلو)

اۋتن يۈز ايل ليكلردە اولدوغو كىمى، ياشادېغىمىز يۈز ايل ليكدەدە، مکتوب ادبياتىمىزىن آپاربىچى قۇلو يئنه دە شىرىمىز اولموشدور. ائله جەدە، چاغداش مقاومت ادبياتىمىز اۋرۇنۇ يالنىز شىر فورمالارېندا گۇستره بىلدى. شىرىمىز بو آپاربىچىلېغى اوزاق يۈز ايل ليكلردن باشلامىش كىچىردىگى اوغورلو مرحلەلرى نىن نتيجه سىندە اله گىچىرىدور.

ائله اونا گۇره دىركى، شىرىمىز ھىمىشه مىلى شعوروموزون داھا دا گۇجلۇ اولان، داھا دا تائىرلر بوراخايىلەن مىكرافونونا چئوريلمىشىدور. مىلى ذوقۇمۇزۇ اوخشايدان، ائله جەدە مىلى دۇشۇنجه مىزى اۋزۇندە عكس اتتىدىن گۇجلۇ صنعت نمونەسى اولموشدور.

اۋتن يۈز ايل ليگە قەدەر، توپلومسال قاينىلارېمىزدان دانېشماق ايستەندە، بىرىنچى دفعە شىر صنعتىنە اۋز گىتىرمىش و اونون انكشافنا چالېشېمېشېق. شىرىن عكسىنە اولاراق، رومان ادبياتىمىز ھىچ وقت اۋنملى اولمامىشىدور. معين سىبلرە گۇره، يارادېجىلىق دۇنيامىزې باشقا صنعت نوعلرى ايلە خلقە چاتدىرماق ايستمەمىشىك. يقين كى، بو خلقېن دا ايستمەدىگىندىن اسيلى اۋلايىلر. داھا ارتىق شىرە ميل اولدوغوموزا گۇره، بىزە شاعر خلقى دا دىمىشلىر. آنچاق شاعر روحلو خلقىمىز، داھا دۇزگۇن فكر سۇيلىيىدور. خلقى داھا دا پوتىك دويغولار مالک اولوب، بىزى اۋز رۇمانتىكاسېندا ياشادا بىلەن وطنداشلارېمىز اصیل شاعردور دىمىشىدور. اۋدوركى، سۇز صرافلارېمىزىن شىر و شاعرلىك حاققىندا آل دە اندىلەن دۇشۇنجهلرى، زمان - زمان فرقلەنىر. بئله بىر حقيقتەدە اينانا بىلىرىك كى، تئاتر، رساملىق

و رومان ادبیاتی کیمی صنعت اؤرنک‌لری بیزیم خلقین ده ملی شعورونو عکس اتدیرمگه امکان تاپسایدی، شعریمیزین آرخیوننده، تاپدېغېمېز شاعرلریمیزین سایې بو قدرده چۇخ اۆلمویاجاقدې. کلاسیک‌لریمیزده اۆلدوغو کیمی، چاغداش دۆرمۆزده ده بیرچۇخ علم آدم‌لرېمېزین شاعر اۆلدوقلارېنی گۆرۆرۆک. اۆنلار، یوخاری سوییه‌ده عالم اۆلدوقلارېنا باخمایاراق صنعت گلدیکده شعر ایله ماراقلانېدېرلار.

بو بیزیم خلقین سیرلی استعدادېندادېر. شعر اؤرنک‌لرینی اۆخودوغوموز چاغداش عالم‌لریمیزدن، پروفیسور محمدتقی زهتابی، دکتر حمید نطقی، پروفیسور حمید محمدزاده، پروفیسور بیگدلی و پروفیسور دکتر حسین محمدزاده صدیق «دۆزگۆن» جنابلارېنی آد آپارا بیلهریک.

آدلارېنی چکدییگیمیز عالم‌لریمیز، دیلیمیزین چاغداش ادبی شیوه‌سینی جنوب‌دا داهادا پروفیسورال بازارلارېنداندرلار. صنعت گلدیکده، اۆز دُنیا گۆرۆشلرینی، احساس و قایغیلارېنی، پیس، حکایه و رومان ادبیاتیله دگیل، یالنیز شعر ایله اۆخوجو گروپلارېنا چاتدېرمېشلاردېر.

ایستردیم الینیزده اولان مجموعه‌نین شاعری دکتر حسین محمدزاده صدیق «دۆزگۆن» حضرتلری‌نین شعرلریندن بیر قسمینی احتوا ائدهن «بیر بۆلۆک دورنا» کتابنا داخل اتدییگیم شعرلر حاققیندا، حرمتلی اۆخوجولارلا فکر مبادله‌میزه شاعرین شعرلری‌له دوام ائدهک.

بیر بۆلۆک دورنا، احساس دُنیا‌لارېمېزین درین قاتلارېندان گلن بو حس بیزی ایلیک دفع کۆوره‌لدیر، اۆره‌گییمیزی دۆیۆندۆرۆر. چیرپنتېسې ائشیدیلیمه‌یەن اۆره‌ک دۆیۆنتۆلریمیزه قاربشېب، اۆره‌گییمیزی اوزاق اقلره دۆغرو آپاران دورنا قاناتلارې بیزی، شاعرانه‌لشدیریر. بو اینجه دویغو بیزیم اۆچۆن همیشە مقدس، همیشە دۇغما اۆلمۆشدور بو دۇغما حس، بلکه ده ملی دوقوموزو مین ایلیک‌لردن بری اۆخشیایان گیزلی بیردویغو رومانئیکادېر.

شاعرین اۆز شعرلریندن گۆتۆرۆلن بو آد، کلاسیک دویغولارېمېزې آشېلایان بیر سۆز، بیر افاده‌دیر. شفاهی خلق ادبیاتېمېزین آپاربې قولو اولان عاشق ادبیاتېمېزدا تتر—تتر

راست گلدېگىمىز دورنا سۆزۈ، پۈتتۈك دۇقۇمۇزۇن اسطورەلەر سۈيىھەسىنە چاتىدېرا بىلىدىگى تىرمىنلردىدۇر.

اوزاق عصرلردىن بىرى، شەرلىرىمىزدە و شىفاھى خلىق ادبىياتىمىزدا اۆلدوغو كىمى ائىپىك و محبت ناغىلارېمىزدا آزادلىق چارچىسى، باھار مۇدەجىسى و حقىقت آختاران انسانلارېن سىمبۇل اۆلان دورنا، مېن ايللر بۇيو كۆچرى چىلىكەلە حىيات سۆرۈپ، يورتدان - يوردا، ائلدن - ائلە داشىنماقدا اۆلان اجدادېمىزېن پۈتتۈك دھىنىدە يارانان تايىسىز سىمبۇللار اۆلمۈشدۇر. عصرلر بۇيو داغدان - داغا، بۆلگەدن بۆلگەيە كۆچمىدە اۆلان بابالارېمىزېن اوزاق - ياخېن ائللردە قاتاردان قېرىلىپ قالان ائللىلرېنە باش وورۇپ گلەن دورنالار كۆيرەك احوال روحيەلى اجدادلارېمىزېن دۇقۇنۇ اۆخشاين اچار بىر قوش اۆلۈبدۇر. اۆچۈشودا شاعرانە اۆلان دورنالار وطن گۆيلرىندىن اۆتىندە ھلەدەكى وار داپانېب اۆنلار باخمايان اۆلماز. دورنا قاتارلارې ايندىنېن ايندىسىندەدە اۆتدۇگۇ بۆلگەلردە ياشايان وطنداشلارېمىزې كۆيرەلدۇر و رومانىتىكلىشىدۇر.

دوم - دورو سولارېنې اىچدىگىمىز بولاقلارېمىز ائلەبىل دورنا گۆزۈدە دىمىشىك. بو، صافلېغېن، دويغو اينجەلىگىنې گۆزەللىگىن اۆن شاعرانە ئىمىلچىسى اۆلماق دىمكىدۇر. حسين دۆزگۇن؛

باغداددانمى، يۇخسا تېرىزدن قالخېپ

بولوتلا يارېشېر بىر بۆلۈك دورنا.

زالال ھاواسېندا گۆزەل باكىنېن

دالېر اۆنلارامې فۇولى بابا!

كۆر اۆغلونون دەلىلرىندىن اۆلان ايواز بالى، سۆگىسى تىللى خانېما باغداد سىفرىندىن گىتېردىگى دورنا تىللىرى، ائلەجەدە «خان كرم»ېن داپاغېندا اۆلۈپ قارا كىشىنېن قىسىز اۆلدوغونو، كرمېن حق عاشىقى، حقىقت وورغونو اۆلدوغونو گۆستردىكە حقىقى سۇدانېن

اۆلمزلیگینین اثباتیندا جیغالارینې چمن لیکلره تۆکن بیر بۆلۆک دورنالارین مثبت رول لارینین ایللر بویو ملی دوقومۇزۇ اؤخشیان مضمون اؤلاجاقدیر:

باغداددانمی یوخسا تبریزدن قالخیب

بولوتلا یاربشیر بیر بۆلۆک دورنا!

اؤخودوغوموز بو بیر مثبت شعر، ییزیم تاریخی ذهنیمیزین درینلیگیندن گلن چاغداش شعر اؤرنگی دیر. ییز بویکی مصرعالاردا تاپدېغیمیز اینجه لیکلره معاصر شعریمیزین اؤز کۆکۆن اؤستۆنده دردوغونو گۆرۆرۆ باشا دۆشۆرۆک. یوخاریدا اؤخودوغوموز مصرعالارین باغلايیجی مصراعلری؛

«زالال هاواسیندا گۆزهل باکی نین

دالبر اؤنلارامی فضولی بابا؟

آذربایجانین کلاسیک ادبیاتیندا تایسبز دۆنۆشلر یارادېب، شعر دنیامیزې ابدیلیک چیچکلندیryn فضولی بابا (حکیم ملا محمد فضولی) عمر بویو آذربایجانیمیزدان اوزاقلاردا یاشاسادا دیلمیزین ادبی شیوه سینى اؤز عصرینده نورمالاشدیرا بیلهن اۆلمز شاعریمیزدیر. بو مثبت شعرده دنیالاریمیزې تاپا بیلیریک. کۆیرهک دویغولاریمیزین ترجمانی اۆلان بوشعر اؤرنگینده چاغداش آذربایجان شعرینده شعریت عنصرلری نین بیغجامېنی دا آسانلېقلا تاپیرېق:

من سنده تاپمېشام بابک عنادېن،

باھار گۆنلری نین قۇخوسون دادېن!

چېخماز خاطریمدن هئج زمان آدېن،

مقدس آرزولو تبریزیم منیم!

(تبریز- ۱۳۴۷)

حسین دۆزگۆنۆن گنجلیک ایللری شعرى اۆلان بو بیربند شعرده، اۆنون ایللک یارادېجېلېق ایللریندن برى ادبی دیلین نورماسینی، چاغداش اؤخوجو ایستهیینی ائلهجهده

شەر اۆچۈن گرەكلى اۆلان ايازلارى، اشارەلرى و باشقا اۆنملى شەر عنصرلرىن اۆلدوقچا نەزردە آلدېغېنى گۆرۈرۈك. بو اۆز ياشادېغى ايللرىن سويىيەسىنى باشا دۆشمەك و گلەجەك ادبى نسل اۆچۈن قابىغى دىر، اۆتن اۆن ايللىكلردە شەرىمىزىن داھادا خلىق طرفىندىن قارشىلانان اۆرنەكلىرى دىر:

قارا بولوت يان گئدەجەك،

قەرمانلار قان اندەجەك.

گۆن داغدان قالخېپ گلەجەك،

ارىدەجەك قارى، بۆلبۆل!

عاشىق تەرپەدەجەك سازى،

قالدېراجاق خوش آوازى.

گۆرەجەكس يايى - يازى،

اۆيەجەكس يارى، بۆلبۆل!

تام ظريف دويغولارلا يازىلان بوگرايلى شەردە گلەن «قارابولوت»، «قەرمان»، «بۆلبۆل»، «عاشىق» كىمى پۈتتەك تەرمىنلر بىزى شەرىن اينجەلىكلرىنە مەجبۇب اندىر. بو اۆچۈن خلىق فولكلوروندان و اۆنۈن تارىخى دھنىندە اۆلان شاعرانەلىكلەرلە بىر داھادا قىدالاندېرماقدېر. اۆخودوغوموز شەردە تارىخ بۇيو قارانلىقلار، ظلملر و عدالتسىزلىكلر قارشىبىندىدا مقاومت ائلەيەن خلىق كۈتلەمىزىن اۆزۈنۈ تەجسەم اندە بىلىرىك. بو عدالت سئوهر خلقېمىزىن اىستەگى كىمى شاعرىمىزىن دە مصراعلارېنا چئورىلىپ، ملى شەرىمىزىن چرچىوهرلىرىنى يارالدىن شەرلردىن اۆلمۈشدور. ايندىدەك اون ايكى جلد شەر تۈپلۈسونون اۆخوجوسو اۆلدوغوموز، جناب دكتەر حسين محمدزادە صدىق «دۆزگۆن» حەترلىرىن شەرلىرى ھمىشە خلقېمىزىن سئۇدىگى مضمونلاردان اۆلمۈشدور. اۆ ھىچ وقت «صنعت -

صنعت اۇچۇندۇر» دئىيلەن بۇش بوغارلىقلارا اويمامېش و شعرىنى خالقىن سادە دانېشېدېغې دىل ايله يازمېشېدېر. اۇ سادەليگى دۇلغونلوقلا بىرليكدە شعرىمىزە ارمغان ائدەن شاعرلردن اۇلدو.

من استادېمېزېن شعر مجموعهلىرى آراسېندان سېچدىگىم بىر نېچە شعرى «بىر بۇلۇك دورنا» آديله نشر ائدىرم. اوخوجولار اۇچۇن بعضى لازم اۇلان ايضاحاتى دا پاورقىلردە تقيديم ائلەمىشم. قوجامان عالم شاعرىمىزە اوزون عمر و اۇغولاردىلە بىرىك.

تهران - ١٣٨١.

۵. صمد بهرنگی منظومەسى

جابر آليشان

۴۰-۱۳۳۰ جى ايللردە خاتىن شاھ رۇيىمى، بۇسۇتۇن حاكىمىتىن ايرانا تەمىل ائتمىشىدى. بوندان اول، ۱۳۲۵ -نجى ايللردە ايرانىن بىر نىچە يىرلىرىندە بۇيۇك كۆتلەوى - مىلى حرىكتىر اولموشدور. اما بو حرىكتىرى، دولت قوشۇنلارى وحشىجەسىنە قانا چكىب، بۇيۇك فاجىەلر ياراتمىشدىر. ۱۳۳۰- نچى ايلدە مصدىق باشچىلىق ائدەن حرىكت ايسە «زاهدى» كودتاسىپلا قانا چكىلدى و ۳۰ تىر شەيدىلرى كىمى خاطرەلردە قالان گۇنلر ياراندى. كودتادان سۇنراكى ايللر، ايرانىن ان اغىر ايللىرىندىن ايدى. آزادىخواهلار، وطن پرورلر بۇتۇن توتولوب، زندانلار سالىنىپ و يا سۇرگۇن اولوردولار. ھابىئە چۇخودا اعدام جوخەلرىنىن قاباغىندا دۇرۇلدۇلر. ۱۳۴۱ - نچى ايل قم و تەھرانداكى حرىكاتدا ياتىرىلدى. ولاكن كۆتلەوى حرىكاتىن داينماسىنا باخمايلاق، آزادىخواهلار اىچىندە چۇخ مبارز شاعىرلر و يازىچىلار وارايدى كى، مستىب حاكىمىت اوغروندا آياغا قالىخىپ، مبارزە ائىدىلر. البتە، بونلاردان بعضىلرى موقتى چىنىلىكلەر تابلاشمايىپ، اۇز سۇزلىرىن دانىپ حاكىمىتە قارىشىدلار. از دەگىل ايدى اۇ ادبىياتچىلار كى، ملتە اۇز چئویرمەيىپ، ائل يۇلون گىتىدىلر و بو يۇلدا جانلارېن قۇيدولار. بو يازىچىلاردان صمد بهرنگىنى آد آپارماق اولار.

صمد بهرنگى ۱۳۱۲- نچى ايلدە تىرىزىن چىرىنداب محەلەسىندە يۇخسول بىر عائلەدە آنادان اولدو. او مىنلرچە اوشاق كىمى بىرىنجى دفعە اولاراق يۇخسوللوقلار ايلە تانىش اولدو. صمد اۇز تاى توشلارى كىمى كۆچەدە، بازاردا، تۇز- تۇرپاق اىچىندە بۇيۇدۇ. اما ھىچ وقت اۇز طبىقەسىنە اۇز چئویرمەيىپ عۇمرۇنون آخىرېنا قەدر اۇنلاردان دانىشىدى و اۇنلار يازدى.

استبداد دُورۇندە آنادیلده یازیب اۇخوماق ان بۇیۆک گناه ساییلېردی و هابئله آذربایجان دیلینده اثر یازماق و چاپ ائتدیرمکده بۇیۆک جرم اییدی، بونا گۆره صمد و بیر نئچه یازبچلار مجبور اۇلاراق اۆز اثرلرینی فارس دیلینده یازبېرېلار.

صمد بیرینجی اثرین آذربایجان خلق داستانلارېندان الهام آلاراق «تلخون» آدیله، «ص. قاراقوش» امضاءسېلا «کتاب هفتة» ده چاپ ائتدیردی. ۱۸ یاشېندا ایکن دانشسرانی قورتاراراق آذربایجان کندلرینده معلملیگه باشلادی. اۇ تنزلیکله بیلدی کی، دانشسرادا اۆرگندیگی تعلیم – تربیت روشی، کند اوشاقلارېنا مناسب دگیل. اۇ، اۆزۆ دئدیگی کیمی کند محیطی ایله اویغون بیر تعلیم و تربیت یۆلو یاراتدی، بهرنگی هر نه دن قاباق اوشاقلارې خیال دُنیاسېندان چېخارماغا چالېشیدی. اۇ، آ. ث. ماکارنکو کیمی فکرلشیرک، دئیردی: «بیز نئچون اوشاقلارې سس سیز – صداسېز و مطیع انسانلار تربیت ائدهک، گرک اوشاقلار دئییک کی دُنیاین یاربسېنا قدر جماعتی آجېر، نییه آجېر و نه جور بو آجلبغی ارادان قالدېرماق اۇلار.»^{۶۹}

صمد، بیرینجی دفعه اۇلاراق، ایراندا اوشاق ادبیاتېندا یئنی بیر یۆل آجیدی. بوندان علاوه، اُونون مختلف اجتماعی مقاله لری، خفقان دُورۇندە انسانلارې غفلت یۇخوسوندان آیپلدان مقاله لر اییدی. نئچه اوشاق ناغېللارېنا شامل اۇلان «مجموعه ی داستان» ها کتابی، «کند و کاو در مسایل تربیتی ایران» و باشقا اثرلری، اُونون قېسا عُمروُنون محصولودور. اۇ، آذربایجان ادبیاتی ساحه سینده ده بیر سېرا تدقیقات ائتدی. «افسانه های آذربایجان» (بهروز دهقانی ایله بیرلیکده)، «پاره – پاره» و «تاپماجالار»، بو تدقیقلرین ثمره سیدیر. اُونون شاه اثری «ماهی سیاه کوچولو» دفعه لرله تجدید چاپ اۆلدو. سُونرالار بو کتاب ایتالیدا «قېزېل پلاک» جایزه سینه لایق گۆرۆندۆ.

صمد ۱۳۴۷- جی ایلین شهریور آېیندا اۆز اثرینین قهرمانی ماهی سیاه کیمی اۆزۆنۆ وطن یۆلوند فدا ائتدی. صمد، آراز قاتېشېب، آرزوسونا چاتېب، اُونونلا دیزه یئتیشدی. اما صمدین خاطره سی تاریخ بۆیۆ بۆتۆن انسانلارېن قلبینده دیر، اۆره گینده دیر.

۱. ادبیات کودکان، ص ۱۲۰، مجموعه مقاله ها.

صمد آچدېغې يۇل، ايران ادبياتىندا بۇيۇك تائير قويدو. بىر نچە انقلابچى شاعرلر و يازبچيلار اۇز اثرلرينى صمدە اختصاص وئەركن، اۇنون اثرلرينى و ياشايشېنى سرمشق قرار وئرديلر. آذربايجانين معاصر شاعرلرى حبيب ساهر، ب. ق. سهند، ع. اوختاى و باشقالارى صمد بهرنگى حاققىندا نچە شعر يازبيلار. اما صمدىن گنجلىك يۇلداشلاربندان اولان حسين دۇزگۇنۇن منظومهسىنين باشقا بىر حال و هواسى واردېر. شاعر دۇزگۇن، «صمد بهرنگى» منظومهسىنى ۱۳۴۷- نجى ايلين شەريور آينىدا صمدىن شەيد اولدوغو تاريخدن بىر نچە گۇن سۇنرا سۇبلەميشدير. بو منظومه دهشتلى شاه رژىمىنين خفقان ايللرينده جزوه، پلى كپى و كاست نوارى شكلىنده خلق آراسىندا يايىلميش، الدن- اله گزيردى. اسلامى انقلابدان سۇنرا، بيرىنجى آذربايجان دىلينده چاپ اولان كتاب كىمى ۱۳۵۷- نجى ايلين بهمن آينىدا نشر اولدو.

حسين دۇزگۇن ۱۳۴۴- نجو ايلدن ادبى- سياسى فعاليتلره گيريشميش و ائله او ايللرده شعر يازماغا باشلاميشدير. شاعرين شعر كتابلارى اينديه قدير «كچيك شعرلر»، «مجموعه» (۴ ديگر شاعر ايله بيرليكه) و «باكي لوجهلرى» آدلارى ايله چاپ اولوبدور. آز ايدى او وطن پرور و انسان سۇن شاعرلر كى، كنجىردىگىمىز قانلى قادالى ايللرده مقام و شەرت حرصىنى قبراغا قويوب، ساتغىن اولمايىب و اۇز نەرلرين استبداد و ظلمه قارشى اوجالدىب، مبارزه يۇلونو سئجديلر. شاعر حسين دۇزگۇن اۇنلاردان بيريدير. شاعرين ان مهم سجيهلريندن بودور كى، انساندا مبارزلىك، خلقلىك و ضد امپريالىستلىك روحو يارادېر. بو سجيه «صمد بهرنگى» منظومهسىندهده حاكيمدير. بو منظومه، مقدمه و ۱۴ نغمه دن عبارت ليريك- ائپيك پائمادير. ايلك باخمىدان بو نغمه لر مستقل گۇزه چارپسالاردا كلىتده ربطسىز ديگىلدلر. اۇنلاربن آراسىندا فورما، مضمون، معنا، شكل و آهنگ جەتبندين محكم علاقه لر باغلانېب. «صمد بهرنگى» منظومهسىنين بديعى قورولوشو و فورما خصوصيتى استبداد دۇرۇنۇن شرايطينه باغلى اولاراق، او دۇرۇن اساسىندا يارانېدېر. او دۇرۇن اساس شرايطى خفقان و فشار شرايطى ايدى. انقلاب غلبه چالا بيلمەميش و ضد انقلاب حملةده ايدى. پس، انقلاب ادبياتى ايسه گرەك بو حملةنى دفع ائديجى و ضد

انقلاب علیھینہ سارسېلمایان بیر ادبیات اولایدې. اٹله منظومەدە دە بو خصوصیت واردېر.
منظومە بو خفقانی تصویر ائدیجی بیر مقدمە ایله باشلانېر:

گۆنش قېزمار، ھاوا دورغون، نفس یوخ،
کۆچەلر بۆسبۆتۆن ازدحامسېز بۆش . . .

اما مبارز انسانلار دۆشۆندۆکجه آياغا قالخېپ، قۇرخمادان يۇللارېنا دوام ائدىرلر. بو سو
آخېمېنېن عکسینە اۇلان حرکتە، محکم آسفالت اٹله تیترتەمە یە دۆشۆر، سانکې اۆستۆندن
بیر دنیز گئدیر. صمد بو انسانلاردان بیریدیر:

صمد دۆشۆنۆرکن، قالخېر آياغا،
یئنەدە يۇلونا دوام ائیلە ییر.

آسفالت اٹله تیتیریر سانکې اۆستۆندە،
بیر دریا، بیر دنیز، بیر عمان گئدیر.

بو حرکتین مقدس لیگینە گۆرە انسان سېلدیر، هر آددېم، آغاجلاردا سلام سؤیلە ییر:

تبریزین قهرمان ایگید اوغلونا،
هر آددېم آغاجلار سلام سؤیلە ییر.

منظومەنین بیرینجی حصەسی شھید آنالارېنېن ایگیدلیگین گۆستیریر و اۇنلارېن بو
چتینلیکلرە دۆزمەلرین گۆزەل بویالارلا افادە ائدیر:

اوغول دردی نەدیر من کدرلنیم،
اوغوللار دردینی نئجه ایتیریم؟
میلیونلار قېزلارېم، اوغوللارېمدېر،
اؤز قانادلارېمدېر، اؤز قوللارېمدېر.

شاعر، وطن پرورلىقى ھەر آذربايجانلىيا وظيفە بىلىپ، وطن يۇلۇندا جانى بىر ارزۇ ساناراق بو
 سۆزلىرى تارىخىلىشىدىر مېگە گۆرە، بابكىن اناسېنېن نصيحتلىرىن فاكت گىتېرىر:
 وطنىن يۇلۇندا ھىچ بىر اوف دئمه!
 قانېنى وطندىن سىن اسىرگىمە!

شاعر، كىچىمىش تارىخىي ھادىئەلەردىن دە موضوع آلېر. نىسىمى، نىسىمى و شاھ ختايى كىمى مرد
 سىمالاردان ياد ائەدەرك اۇنلارېن سارسېلماز ارادەسىنى تارىخىي فاجىئەلەر اوغرونىدا
 جانلاندىرېر:

منىم اولو بابام عمادالدىنىن،
 ھلبەدە سۆيۇدلەر بىر گۆن درىسىن.
 دئدى: «حق عاشىقى دۆزەر دئتە،
 سۇن قويار قىزلباش بو شقاوتە.»

كىچىن رۇمىدە وطنىن بۆتۈنلۈكلە خارچى استعمارچى اۆلكەلىرىنىن اختيارېندا اۆلماسى و
 اۇنلارېن سىياسى - اجتماعى ھاكىمىتى، سىب اۆلۇب كى، شاعر، منظومەدە وطن پرورلىك
 دويغۇلارېنى گۈچلندىرە، منظومەنىن بىر ھىسەسىنى بو موضوعا اختصاص وئەرە. شاعر، درىن
 نىقەتتىن وطن دىشمنلىرىنە و اۇنلارېن داخلى مەزىدورلارېنا گۆستىرېر.
 منظومەدە تدرىجا ھاماسىيە گرايش چۇخالېر و ھىياتېن واجب مەسئۇلىرى گىتتىكىچە چۇخراق
 عكس اۆلۇنور. گۆرۈندۈگۈ كىمى منظومە ھىيات ھىقىقتلىرى اساسېندا يازىلمېشىدېر. ھمدىن
 خصوصىيەتلىرى و اۆنۈن انسانلارلا رابطەسى و اۆ شىخسىيەتتىن شاعردە تاثيرى، تصوير اۆلۇنور.
 شاعر منظومەنىن آخر نغمەلىرىندە ھمد اۆلۇمۇنۇن فاجىئەسىنى مەريئەيە اۇخشار مىصراعلارلا
 تصوير ائدىر:

قېزېل گۆلۈم سۆلدۈ آمان، آى ائللر!
اۋشيتسينلر سۇنرا گلن نسيللر.

و يا آيرې يئردە:
كۆكۆمۆن اۆستۆندە اود ياندېردېلار،
بوغومو يۆلدولار آى ائللر، ھاوارا!

اما دالېنجا اوخوجونون فكرينده بۇيۇك انسانلار مرثيه دئمك تصوؤرۇنۇ پۇزور. قهرمانلار
گۆز ياشې آخېتماق ياراشماز. گرەك آتالار دئديگى كيمي قانا قان تۆكۆلە و انتقام تۆخومو
سينەلردە اكيەلە.

ائللر آغلاسالار قهرمانلارا.
قان آلارلار بۆتۆن گئدەن قانلارا.

منظومه‌نین آخربنچې نغمه‌سينده شاعر، اوخوجولاربني صمدين يۇلونو گئتمگه چاغېرېر. او
گۆنۆ تصوير ائدير كى، قولو پولاد فېلەلر، پوزغون كندليلر، ايشچىلر و ميليونلار محروم
انسان صمده بۇرجلاربني اؤدهمه‌گه يولا دؤشۇرلر.

تهران - ۱۳۶۳.

عمومی آدلار

اصد . = اصطلاح. / ش. = شخص. / ق. = قوم. / ک. = کتاب. / م. = مکان.

آذربایجان (م.) ۲۳, ۳۵, ۴۳, ۴۷, ۷۶, ۹۱,	اوتوکن (م.) ۴۲۰, ۴۲۴
۹۷, ۱۰۲, ۱۰۸, ۱۴۲, ۱۷۰, ۱۸۹,	اثرمنستان (م.) ۷۱۹
۲۲۸, ۲۳۴, ۲۳۵, ۲۳۹, ۲۴۰, ۲۴۱,	اثرمنی (ق.) ۲۲۷, ۲۲۹, ۶۰۲, ۶۳۶
۲۵۱, ۳۰۷, ۳۶۹, ۳۷۰, ۳۸۱, ۳۸۳,	اثلدار (فرزند شاعر) ۳۹۳, ۴۷۳, ۴۹۵
۴۷۷, ۵۰۶, ۵۱۳, ۵۴۲, ۵۴۸, ۵۵۱,	ابراهیم ^(ع) (ش.) ۲۲۲
۵۵۳, ۵۵۴, ۵۶۰, ۵۶۲, ۵۶۷, ۵۶۸,	ابراهیم بگین سیاحتنامه‌سی (ک.) ۷۱۷
۵۷۰, ۵۷۷, ۵۷۹, ۶۰۲, ۶۱۶, ۶۲۵,	ابن العمران (ش.) ۴۲۸
۶۲۶, ۶۵۲, ۶۷۶, ۶۷۹, ۶۸۱, ۶۸۶,	ابه‌ر (م.) ۱۸۸, ۲۵۱
۶۸۷, ۶۸۸, ۶۸۹, ۶۹۰, ۶۹۴, ۶۹۵,	ابه‌ر داغی (م.) ۱۶۷
۶۹۶, ۷۰۰, ۷۰۱, ۷۰۲, ۷۰۵,	آپوستاق (ک.) ۳۰۴, ۳۰۷
۷۰۷, ۷۱۲, ۷۱۳, ۷۱۶, ۷۱۷, ۷۱۸,	اترک (م.) ۴۲۴
۷۲۴, ۷۳۱, ۷۳۴, ۷۳۷, ۷۳۸, ۷۴۱,	اثیر الدین (ش.) ۲۴۸
۷۴۷, ۷۵۱, ۷۵۲	احمد حسن (ش.) ۵۵۰
آذربایجانلی (ق.) .. ۵۱۱, ۵۱۷, ۵۴۷, ۵۵۰,	احمد شاملو (ش.) ۲۶۵, ۷۰۹, ۷۱۱
۶۰۰, ۶۹۴, ۷۲۶, ۷۲۹, ۷۵۴	آخوندوف (ش.) ۵۷۱
آراز (م.) ۵۳۰, ۵۶۰, ۵۶۱	ادبی انجمن (م.) ۶۴۲
ارثماطیق (ک.) ۶۱۲	آده‌سا (م.) ۶۲۹
أَرْحَمَ لَنَا بِلُطْفِكَ يَا وَاهِبُ الْعَطَا ۳۶۶	آذر اوغلو (ش.) ۹۳, ۵۱۲, ۵۵۷, ۵۷۴, ۷۲۱

اھراب (م.)..... ۳۷۱	اردبیل (م.) ۲۰, ۲۱, ۴۶, ۱۴۶, ۲۲۸, ۲۳۶,
اھواز (م.)..... ۲۶۶	۲۳۷, ۲۳۸, ۲۴۰, ۲۴۱, ۳۸۱, ۳۸۸,
اورمو (م.)..... ۶۰۵, ۲۷۳	۴۱۱, ۴۲۴, ۴۳۱, ۴۳۴, ۴۷۱, ۴۹۰,
اورمو گؤلۆ (م.)..... ۵۸۷, ۵۸۵	۴۹۱, ۷۰۲, ۷۲۱, ۷۳۱
اورمیہ (م.)..... ۷۳۱, ۷۲۱, ۴۶	ارشاد الازھان (ک.)..... ۵۰۲
آوہجی (ش.)..... ۲۴۹	ارک (م.) ۵۰, ۶۷, ۲۲۴, ۲۲۵, ۲۳۶, ۲۶۴,
اویغور (ق.)..... ۲۴۸	۶۰۶
آی قالاسی (م.)..... ۵۳۶	آریا (ق.)..... ۵۰۳, ۶۵
ایران (م.)..... ۳۰۳	اسرائیل (ق.)..... ۲۷۰
ایضاح الفوائد (ک.)..... ۵۰۰	اسکار وایلد (ش.)..... ۶۹۳
اورجان (م.)..... ۴۱۸	اشراق (ش.)..... ۴۱۴
ب. ق. سھند (ش.)..... ۷۵۲	اصفھان (م.)..... ۷۴۳, ۷۲۵, ۲۸۷, ۲۶۶
بابک (ش.)..... ۶۲۰, ۵۴۷, ۵۴	اصلی کرم (ک.)..... ۶۸۹
بابل (م.)..... ۶۱۸	افسانہ‌های آذربایجان (ک.)..... ۷۵۱
بادامچی (ش.)..... ۶۴۲	آقا محمدی (ش.)..... ۶۳۹
بارپشماز (ش.)..... ۶۹۸	آقا میرزا عمران (ش.)..... ۲۳۴
باقرآباد (م.)..... ۵۸۵	آلاقای (م.)..... ۶۶۰, ۶۵۹
باقرخان (ش.)..... ۶۲۳, ۶۲۲, ۶۲۱	الخلیل (م.)..... ۲۲۴, ۲۲۲
باکی (م.)..... ۷۱۸	الکساندر دوما (ش.)..... ۷۱۷
باکی لوحہ لری (ک.)..... ۷۱۹	آلمان (م.)..... ۶۵۶
بالاش (ش.)..... ۵۵۸	امره قبز (م.)..... ۶۲۲
بالاش آذر اوغلو (ش.)..... ۷۲۱	آمریکا (م.)..... ۲۷۰, ۲۶۸, ۲۶۷
بختیار (ش.)..... ۲۶۸	امیر شقاقی (ش.)..... ۲۳۳
برھانی (ش.)..... ۲۳۳	آتونیو گرامشی (ش.)..... ۶۹۱
بستہ نگار (اص.)..... ۲۵۰	اندیز (م.)..... ۵۴۲
بلوچ (ق.)..... ۵۵۰	انگلیس (م.)..... ۶۸۲, ۶۳۲, ۶۲۶, ۶۲۵, ۶۲۳
بندر عباس (م.)..... ۶۲۹, ۲۰	انگوران (م.)..... ۴۵۴

۶۰۸, ۶۰۹, ۶۱۰, ۶۱۶, ۶۱۸, ۶۱۹,	بنی اسرائیل (ق.) ۲۲۳
۶۲۰, ۶۲۱, ۶۲۴, ۶۲۷, ۶۳۱, ۶۳۷,	بهروز ایمانی (ش.) ۷۴۳
۶۴۰, ۶۴۱, ۶۴۲, ۶۴۳, ۶۴۶, ۶۵۰,	بهروز دهقانی (ش.) ۷۵۱
۶۵۱, ۶۵۲, ۶۵۴, ۶۵۸, ۶۵۹, ۶۶۰,	بورلا خاتون (ش.) ۲۳۹
۶۶۲, ۶۶۳, ۶۸۱, ۶۸۲, ۶۸۴, ۷۰۱,	بوسنا (م.) ۲۵۶, ۲۲۴
۷۰۲, ۷۱۷, ۷۲۱, ۷۲۲	بوعلی (ش.) ۲۲۱
تجدد (ک.) ۶۵۲, ۶۵۱, ۶۵۰, ۲۷۳	بیگدلی (ش.) ۷۴۵
تحصیل النجات (ک.) ۵۰۰	بۆلداجی (م.) ۴۱۸
تزار (ش.) ۶۳۳, ۶۳۴	پاختیانوف (ش.) ۶۲۳
تسوج (م.) ۵۸۵	پاریس (م.) ۶۲۶, ۲۶۸
تصریف (ک.) ۵۰۰	پروین اعتصامی (ش.) ۷۰۹
تفسیر البیان (ک.) ۶۰۱	پهلوی (ش.) ۶۹۴, ۶۹۵, ۶۹۶, ۷۰۲, ۷۱۳,
تفسیر عن نکت القرآن (ک.) ۶۰۱	۷۱۵, ۷۲۴
تقی رفعت (ش.) ۶۵۳, ۲۷۳	پیر تورکستان (ش.) ۲۵۰
تل زعتر (م.) ۲۲۲	تاتار (ق.) ۶۰۰
تهران (م.) ۶۷۰, ۱۴۳, ۲۶۶, ۳۰۲, ۵۴۶,	تاجیک (ق.) ۴۰۹, ۳۱, ۳۰
۶۱۹, ۶۲۵, ۶۲۷, ۶۲۹, ۶۵۴, ۶۵۸,	تازاکند (م.) ۵۴۲
۶۵۹	تان یوقوق (ش.) ۷۳۳, ۴۹۸
توران (م.) ۵۰۱, ۳۰۳	تبریز (م.) ۱۶, ۱۷, ۲۰, ۶۱, ۱۲۵, ۱۲۶,
تۆرک (ق.) ۱۶, ۱۷, ۳۷, ۴۰, ۱۲۴,	۱۲۸, ۱۲۹, ۱۳۲, ۱۳۳, ۱۳۴, ۱۳۷,
۱۴۱, ۱۴۵, ۲۴۷, ۳۰۵, ۳۶۷, ۳۶۸,	۱۳۸, ۱۳۹, ۱۴۰, ۱۴۱, ۱۴۲, ۱۴۷,
۳۷۶, ۳۸۶, ۳۹۴, ۳۹۸, ۳۹۹, ۴۰۸,	۲۲۱, ۲۲۲, ۲۲۴, ۲۲۳, ۲۳۴, ۲۴۰,
۴۱۲, ۴۱۸, ۴۱۹, ۴۲۲, ۴۵۴, ۴۶۳,	۲۸۱, ۲۸۲, ۲۸۴, ۲۸۵, ۲۸۷, ۲۸۹,
۴۷۱, ۴۹۸, ۵۹۸, ۶۹۹, ۷۰۳, ۷۰۹,	۲۹۴, ۲۹۸, ۳۰۲, ۳۰۳, ۳۰۴, ۳۰۵,
۷۱۱, ۷۱۷, ۷۲۰, ۷۲۳, ۷۲۴, ۷۳۱,	۳۰۸, ۳۰۹, ۳۱۳, ۳۱۷, ۳۸۰, ۳۸۸,
۷۳۲, ۷۳۳, ۷۳۴, ۷۳۷	۴۴۶, ۴۵۶, ۴۶۹, ۴۷۰, ۵۱۲, ۵۱۴,
تۆرکستان (م.) ۴۲۴	۵۳۰, ۵۴۴, ۵۷۰, ۵۹۸, ۶۰۳, ۶۰۴,

۶۱۲..... حکمت (اص.)	۷۲۴ تۆركمن چای (م.)
۲۳۳..... حکمت مدرسه سی (م.)	۶۴۶, ۶۴۲, ۶۴۱..... تیفلیس (م.)
۶۹۰..... حلاج اوغلو (ش.)	۶۳۸, ۶۳۷ ثقة الاسلام (ش.)
۷۵۴, ۵۶۶, ۵۵۴..... حلب (م.)	۷۵۰ جابر آلیشان (ش.)
۲۵۰..... حلولى (ق.)	۵۸۷ جبرائیل (ش.)
۵۰۰, ۴۹۹, ۲۴۸..... حلی (ش.)	۵۹۴ جزء عمه (ک.)
۷۴۵..... حمید محمدزاده (ش.)	۵۷۱ جعفر جبارلی (ش.)
۷۴۵..... حمید نطقی (ش.)	۵۳۰ جناب سروان (ش.)
۶۹۸..... حیدر عباسی (ش.)	۵۳۹ جنگل کندی (م.)
۲۵۴..... حیدر کرآر (ش.)	۶۰۸, ۴۵۶ جهانشاه حقیقی (ش.)
۶۱۱, ۵۸۷, ۵۸۴..... خامنه (م.)	۶۰۰ چنچن (م.)
۴۲۷..... خان چۆبان (ش.)	۲۵۰ چارگاه (اص.)
۳۸۰..... ختا (م.)	۴۴..... چالچیق (م.)
۵۵۰..... ختایی (ش.)	۷۲۴ چالدبران (م.)
۶۰۶, ۵۰۳, ۵۰۲, ۴۹۸, ۲۴۹..... خداينده (م.)	۵۹۴ چره که (ک.)
۷۳۳	۵۸۵ حاج احمد کۆچه سی (م.)
۴۶۸, ۴۵۴, ۲۵۱..... خرمدره (م.)	۵۸۵ حاج حسین مسجد (م.)
۶۱۸..... خسرو پرویز (ش.)	۵۹۰, ۵۸۹, ۵۸۸... حاج عبدالحمید (ش.)
۱۲۱..... خلخالى اورموى (ش.)	۶۷۹, ۶۷۷, ۵۹۹
۸۷..... خنيه (م.)	۶۶۰ حاجی آخوند (ش.)
۲۵۰..... خواجه احمد پسوى (ش.)	۵۱۲, ۴۷۶, ۴۶۸, ۴۵۳ حبیب ساهر (ش.)
۵۰۱..... خواجه اولجایتو (ش.)	۷۵۲, ۷۰۰, ۶۹۷
۵۰۰..... خواجه رشید الدین (ش.)	۶۹۹ حسن اوغلو (ش.)
۶۵۰, ۶۲۲, ۶۲۱, ۶۱۵..... خیابانی (ش.)	۵۹۵ حسن بن مهدی رشديه (ش.)
۶۸۰, ۶۱۴, ۶۱۳, ۶۰۸..... خیوان (م.)	۶۷۱, ۶۶۹, ۶۶۴, ۳۶۷... حسین ^(ع) (ش.)
۶۱۷..... خیوان انجمنی (م.)	۴۱۵, ۴۱۳ حسین غفاری (ش.)
۶۶۷, ۶۱۴, ۶۱۳..... خیر النسا (ش.)	۵۷۱ حسین مهدی (ش.)

۶۵۴..... (ش.) رفعت	۶۱۸..... (ش.) داریوش
۵۸۸..... (ش.) رقیه سلطان	دانشاک (ق.) ۱۱۸, ۱۱۹, ۱۲۰, ۱۲۳, ۲۲۴,
روس (ق.) ۱۱۹, ۱۲۰, ۱۲۳, ۱۳۶, ۲۲۷,	۳۰۰, ۲۷۳
۶۰۰, ۶۰۲, ۶۲۵, ۶۲۶, ۶۲۷, ۶۲۸,	داغستان (م.) ۵۹۳, ۶۰۰, ۶۰۱, ۶۰۲, ۶۰۳,
۶۳۲, ۶۳۳, ۶۳۴, ۶۳۷, ۶۳۸, ۶۴۰,	۶۴۱
۶۴۵, ۶۵۶, ۶۵۷, ۶۷۹, ۶۸۲, ۶۸۳,	دانشسرا (م.) ۲۳۳
۶۹۳, ۷۰۶, ۷۱۲, ۷۱۹, ۷۲۱, ۷۲۲	دانشگاه تهران (م.) ۳۰۳
روسیه (م.) ۶۲۳, ۶۷۹, ۷۲۵	دده‌قورقود (ش.) ۵۴۷
زاردوشت (ش.) ۲۳۰, ۳۰۵, ۳۰۷	دریند (م.) ۶۰۱
زرتشت (ش.) ۱۰۷, ۵۴۸, ۵۵۳, ۷۲۲	دمشق (م.) ۴۷
زنجان (م.) ۱۲۲, ۲۶۶, ۷۲۱	دنا (م.) ۱۶۵, ۲۴
زنگان (م.) ۳۲, ۳۳, ۳۴, ۳۵, ۳۸, ۴۲, ۴۳,	دیوان شمس (ک.) ۷۱۷
۴۵, ۴۶, ۱۶۷, ۱۸۱, ۲۲۵, ۲۴۶,	ذات حیدر (ش.) ۲۵۳
۲۴۷, ۲۴۹, ۲۵۱, ۲۵۲, ۳۷۵, ۳۷۸,	رابط (ش.) ۶۵۰
۳۸۸, ۳۹۰, ۴۱۲, ۴۲۳, ۴۲۵, ۴۵۱,	راجی (ش.) ۲۳۴
۴۵۴, ۷۲۱, ۷۳۱, ۷۳۲, ۷۳۳, ۷۳۴,	ربع رشیدی (م.) ۵۰۱
۷۳۵, ۷۴۳	رحیم خان (ش.) ۶۲۳, ۶۲۴, ۶۲۵
زنگان لوحه‌لری (ک.) ۷۳۲, ۷۳۵	رسول اکرم (ش.) ۳۸۶
زهتابی (ش.) ۴۹۵	رسول الله (ش.) ۱۲۴, ۱۲۵, ۶۳۹
زهرا (س) (ش.) ۶۶۷	رشت (م.) ۶۲۵
زین‌العابدین مراغه‌ای (ش.) ۷۱۷	رشیدیه (م.) ۵۹۴
زینب (ش.) ۶۶۷	رشیدیه (م.) ۶۶۲
سؤز سؤراغیندا (ک.) ۷۴۳	رضا براهنی (ش.) ۷۰۹
ساهر (ش.) ۷۴, ۷۵, ۲۱۴, ۳۶۸, ۳۷۱,	رضاخان (ش.) ۱۰۲, ۲۵۸, ۷۱۲, ۷۳۱
۳۸۰, ۳۹۵, ۴۰۴, ۴۱۶, ۴۱۸, ۴۲۱,	رضا زاده شفق (ش.) ۷۲۴
۴۲۲, ۴۲۴, ۴۲۹, ۴۳۰, ۴۳۷, ۴۴۲,	رضا همراه (ش.) ۷۴۰
	رضائی (ش.) ۶۴۰

آدلا	۷۶۲
سید غفار (ش.) ۱۲۲.....	۴۴۷, ۴۵۱, ۴۶۱, ۴۶۲, ۴۷۲, ۴۹۷,
سید محمد (ش.) ۱۲۳, ۱۲۲, ۱۲۱.....	۶۹۸, ۷۰۰
سینا (ش.) ۴۰۶.....	ساوالان (م.) ۳۰۷.....
سیوطی (ک.) ۶۱۱.....	سبزه میدان (م.) ۶۳۶.....
شیخ اسماعیل (ش.) ۶۳۴.....	ستار (ش.) ۴۵۸.....
شیخ حسنعلی (ش.) ۶۶۸, ۶۶۷.....	ستار (فرزند شاعر) ۴۵۸, ۳۹۳.....
شیخ رضا (ش.) ۶۳۴.....	ستارخان (ش.) ۷۶۰, ۱۰۱, ۱۰۳, ۵۴۸,
شیخ سعدی (ش.) ۷۱۷.....	۵۵۷, ۶۲۱, ۶۲۲, ۷۱۲, ۷۱۳, ۷۲۴
شیخ سلیم (ش.) ۶۳۹.....	سرتیب زاده (ش.) ۶۶۷.....
شیخ صفی (ش.) ۴۳۴, ۴۱۲.....	سفرنامه (ک.) ۷۱۷.....
شیخ محمد (ش.) ۵۹۹, ۵۸۷, ۵۸۳, ۵۸۱.....	سلطان الادبا (ش.) ۶۵۰.....
۶۱۲, ۶۱۳, ۶۲۲, ۶۲۵, ۶۴۷, ۶۶۷,	سلطان سلیم (ش.) ۷۲۴.....
۶۶۹, ۶۷۴, ۶۷۵, ۶۷۶, ۶۷۷, ۶۷۹,	سلطان صفی الدین (ش.) ۲۴۰, ۲۴۱.....
۶۸۱, ۶۸۲, ۶۸۴, ۷۴۲	سلطانیه (م.) ۱۶۶, ۱۶۷, ۱۶۸, ۲۴۹, ۲۵۱,
شیخ محمد خیابانی (ش.) ۵۸۶, ۵۸۱, ۶۷۴,	۴۹۸, ۴۹۹, ۵۰۰, ۵۰۲, ۶۰۶, ۷۳۱,
۶۷۵, ۶۷۷, ۶۷۹, ۶۸۱, ۶۸۲, ۶۸۳	۷۳۲, ۷۳۳
شیخ محمود (ش.) ۵۸۴.....	سهروردی (ش.) ۲۵۵.....
شیخ شامل (ش.) ۶۰۱.....	سهروردی میانه‌جی (ش.) ۲۴۸.....
شیطان (ش.) ۳۱۹, ۲۷۳, ۲۷۲, ۲۶۹.....	سه‌گاه (اصـ) ۲۵۰.....
۴۲۷, ۴۳۲, ۵۲۲, ۵۹۱, ۶۰۷, ۶۴۸,	سهند (م.) ۱۳۷, ۱۶۵, ۲۳۰, ۲۳۱, ۲۳۲,
۶۶۸, ۶۸۳, ۷۱۶	۲۸۵, ۲۸۶, ۲۸۷, ۳۰۸, ۳۱۷, ۴۹۵,
شاپور (ش.) ۶۱۹.....	۵۶۱, ۵۸۸, ۷۳۷
شاردن (ش.) ۷۱۷.....	سهند (فرزند شاعر) ۳۹۳.....
شام قازان (م.) ۵۰۱, ۴۹۹.....	سرخاب (م.) ۳۷۱.....
شاه اسماعیل ختایی (ش.) ۷۲۴.....	سوّم (ق.) ۲۴۸.....
شاه ختایی (ش.) ۳۹, ۲۴۰, ۲۴۶, ۴۳۱,	سید حسین (ش.) ۶۰۸, ۶۱۲, ۶۱۴.....
۶۰۶, ۷۵۴	سید عظیم شیروانی (ش.) ۷۰۰, ۷۱۷.....

شاه خدا بنده (ش.) ۷۳۳, ۴۹۹	۵۷۰, ۵۷۹, ۷۰۷, ۷۲۲, ۷۵۰, ۷۵۱,
شاه فضل الله (ش.) ۵۶۹	۷۵۲, ۷۵۳, ۷۵۴
شبستر (م.) ۵۸۵, ۵۸۴	صمد بهرنگی (ش.) ۵۴۵, ۵۴۷, ۵۶۹,
شجاع دوله ۶۵۱, ۶۴۶, ۶۴۲	۷۵۰, ۷۵۲
شرح الامثله (ک.) ۶۱۱	صمد وورغون (ش.) ۷۲۲
شرح لمعه (ک.) ۲۳۴	صمدخان (ش.) ۶۴۰
شریف الدوله (ش.) ۶۴۶	صولت الدوله (ش.) ۲۵۰, ۲۴۳, ۴۰۲, ۷۲۸
شمس تبریز (نشریه) ۶۹۰	ضیاء العلما (ش.) ۶۳۹
شمس تبریزی (ش.) ۷۱۷	طالبیه (م.) ۶۱۱
شیخان (م.) ۱۲۱	طبیعیات (اص.) ۶۱۲
شیراز (م.) .. ۲۲۶, ۳۷۷, ۴۳۱, ۵۳۴, ۶۲۹,	ع. اوختای (ش.) ۷۵۲
۶۳۲	عینالی (م.) ۳۷۱, ۲۹۳
شیعه (ق.) ۶۰۱, ۵۰۰	عاشیق علسگر (ش.) ۵۴۷
صائب (ش.) ۵۱۲	عباسعلی یحوی (ش.) ۶۹۱
صاحبعلی (ش.) ۵۶۴	عبدالحمید (ش.) ۶۰۴, ۶۰۷
صادق الملک (ش.) ۶۳۹	عثمانلی (ق.) ۶۰۰
صادق چوبک (ش.) ۷۰۹	عجم (ق.) ۱۲۴
صادق هدایت (ش.) ۷۰۹	عرب (ق.) ۱۲۴, ۷۲۳
صادقیه (م.) ۶۷۱	عروض (اص.) ۶۱۲
صافی (ش.) ۶۴۴	عزّ الدین (ش.) ۲۴۸
صدرا (ش.) ۴۱۴	عزّ الدین زنجانی (ش.) ۵۰۰
صدیار وظیفه (اثر اوغلو) (ش.) ۷۴۴	عزیز محسنی (ش.) ۶۷۴
صرب (ق.) ۲۲۴	عقد الفرید (ک.) ۲۳۳
صرفمیر (ک.) ۶۱۱	علسگر (ش.) ۱۴۳
صمد (ش.) ۵۴۵, ۵۴۷, ۵۴۹, ۵۵۵, ۵۵۷,	علی حسین زاده (ش.) ۶۹۰
۵۵۸, ۵۶۰, ۵۶۱, ۵۶۲, ۵۶۸, ۵۶۹,	علی (ش.) ۵۵۸
	علی بن ایطالب ^(ع) (ش.) ۲۸۵

آدلا	۷۶۴
۶۴۹..... فو کول کولو (ش.)	۴۴..... علی بولاغې (م.)
۶۵۰, ۲۳۳..... فیوضات (نشریه)	۲۵۴..... علی مرتضی، (ش.) ^(۲)
۲۵۱..... قیدار (م.)	۶۴۸, ۶۳۱, ۶۲۲..... علی (ش.) ^(۴)
۵۶۶, ۴۱۲, ۳۹۳, ۳۰۴..... قارا مجموعه (ک.)	۳۷۰..... علیشیر نوائی (ش.)
۲۲۷, ۲۲۴..... قاراباغ (م.)	۷۲۴, ۷۲۳, ۵۶۶..... عمادالدین نسیمی (ش.)
۷۱۲, ۱۰۱..... قاراداغ (م.)	۷۲۴..... عنایت الله رضا (ش.)
۶۶۳, ۶۵۷, ۶۵۶, ۶۳۲, ۶۱۹..... قازاق (ق.)	۶۱۱, ۲۳۴..... عوامل (ک.)
۶۸۴, ۶۷۰, ۶۶۹, ۶۶۷, ۶۶۶, ۶۶۵..... قاس (ک.)	۶۵۸, ۶۵۷, ۶۲۵, ۶۲۳..... عین الدوله (ش.)
۳۰۷..... قاسان (ک.)	۶۵۹
۳۰۴..... قاشقای (ق.)	۷۰۹..... غلامحسین ساعدی (ش.)
۷۲۶, ۷۲۵, ۷۲۴, ۷۲۳..... قاشقای (ق.)	۴۰۶..... فارابی (ش.)
۷۳۰, ۷۲۹, ۷۲۸, ۷۲۷..... قاشقای لوحه لری (ک.)	۱۸۳, ۱۴۶, ۱۳۹, ۱۰۷, ۳۹..... فارس (ق.)
۷۲۵..... قاشقای (ق.)	۲۲۷, ۴۱۶, ۴۲۳, ۵۵۰, ۵۹۸, ۶۵۵.....
۲۴, ۲۳, ۴۸۵, ۴۲۰, ۴۱۶..... قاشقای (ق.)	۶۷۲, ۶۹۹, ۷۰۴, ۷۰۹, ۷۱۱, ۷۱۷.....
۱۹۳, ۱۶۴, ۳۱, ۳۰, ۲۹, ۲۸, ۲۵..... قاشقای (ق.)	۷۲۳, ۷۲۴, ۷۲۵, ۷۳۱, ۷۵۱.....
۱۹۴, ۲۴۱, ۲۴۳, ۲۴۴, ۳۷۴, ۴۰۰..... قاشقای (ق.)	۶۶۶..... فاطمه (ش.)
۴۰۹, ۴۱۸, ۴۲۰, ۴۴۱, ۴۶۴, ۴۶۵..... قاضی برهان الدین (ش.)	۶۹۰..... فجر آذربایجان (نشریه)
۷۲۴..... قاف (م.)	۶۵۶..... فرانسا (م.)
۶۲۲..... قافقاز (م.)	۴۲۸..... فرقان (ک.)
۲۵۴..... قالو بلی (اصد.)	۷۲۷..... فرهاد خان (ش.)
۶۳۹..... قدیر (ش.)	۵۷۷, ۵۴۸..... فریدون (ش.)
۱۲۳, ۵۳, ۴۳, ۳۸, ۳۷, ۲۰..... قرآن (ک.)	۶۳۵..... فضل الله نوری (ش.)
۱۴۳, ۱۴۵, ۲۲۳, ۲۵۱, ۲۵۵, ۳۶۹.....	۲۴۹, ۲۳۴, ۲۱۳, ۱۴۳..... فضولی (ش.)
۳۹۳, ۴۱۱, ۵۹۰, ۵۹۴, ۵۹۷, ۵۹۹.....	۳۶۶, ۳۸۴, ۴۵۹, ۴۷۱, ۵۱۶, ۵۴۷.....
	۶۱۱..... فقه (اصد.)
	۲۵۶, ۲۲۳, ۲۲۲..... فلسطین (م.)
	۶۱۲..... فلسفه (اصد.)

گۇۋى تۆرك (ق.)..... ۲۴۸	۶۰۱, ۶۱۷, ۶۳۶, ۶۴۸, ۶۶۰, ۶۶۱
گۇۋى گونىڭ (م.)..... ۶۰۹, ۴۵۶	۶۶۴, ۶۶۸, ۶۸۳, ۷۳۹
گۇۋى مسجد (م.) .. ۵۰, ۴۵۶, ۶۰۸, ۶۰۹, ۶۷۹	قزوين (م.) ۷۳۱, ۶۲۵
گزران (م.) ۳۷۱	قوبوستان (م.) ۷۲۲
گلشن راز (ك.) ۲۳۳	قوچاريان (ش.) ۲۵۸
گلناز (ش.) ۵۲۴	قورقود (ش.) ۵۶۸
گوراوان (م.) ۵۴۲	قوشچو اۇغلو (ش.) ۶۹۹
گرگان (م.) ۶۲۹	كاوه بيات (ش.) ۷۲۴
گلناز (ش.) ۵۲۹, ۵۲۶	كرياسيه (م.) ۵۰۲
گلستان (ك.) ۷۲۴	كريلا (م.) ۳۶۸, ۳۶۷, ۳۵۴, ۲۴۶
گۆنشىلى وطن يادداشتلارې (ك.) ۷۱۸	كرم (ش.) ۵۴۸
لُر (ق.) ۵۵۰	كرمل (م.) ۶۳۷
لقمان (ش.) ۵۰۱, ۲۳۳	كريم خان (ش.) ۶۰۸
لمعه (ك.) ۶۱۱	كريم خان مسجد (م.) ۶۱۴
ليخوف (ش.) ۶۱۹	كريم مشروطهچى (ش.) ۷۱۳
مائويست (ق.) ۲۷۰	كسروى (ش.) ۳۰۴, ۳۰۳, ۲۳۹, ۱۳۹
ماخاچ قالا (م.) ۶۱۲, ۵۹۲	۷۲۴, ۵۹۸
مأذون (ش.) ۴۸۵, ۴۸۳, ۲۷, ۲۶	كشف الحقايق (ك.) ۶۰۱
مأذون دده (ش.) ۴۳۶	كشف الرموز (ك.) ۵۰۲
ماژور بيورليتيق (ش.) ۶۴۹	كشورى (ش.) ۹۷
مانشان (م.) ۴۵۴	كنعان (م.) ۳۹۹, ۳۸۰
ماهى سياه كوچولو (ك.) ۷۵۱	كور اۇغلو (ش.) ۲۴۷, ۹۳
مثنوى معنوى (ك.) ۷۱۷	كورت وسترو (ش.) ۶۵۶
محمد (ص) (ش.) ۴۹۸	كورد (ق.) ۵۵۰
محمد أملى (ش.) ۴۹۹	كوروش (ش.) ۶۱۸, ۵۰۳, ۴۵۵, ۲۹۸
محمد حسين شهريار (ش.) ۷۰۹	كوز اۇغلو (ش.) ۵۴۲, ۴۵۶, ۳۴۵, ۵۴۸
	۵۶۸

۶۹۹..... ملامحمد فضولی (ش.)	۶۰۰ محمد ذکالی (ش.)
۶۱۷..... ملی انجمن (م.)	۷۳۴ محمد رضا کریمی (ش.)
۲۵۸..... ممد نفقی (ش.)	۵۱۴ محمد صادق (ش.)
۵۰۰..... منبع الاسرار (ک.)	۶۲۱, ۶۱۸ محمد علی شاه (ش.)
۶۱۲..... منشآت (ک.)	۶۳۹ محمد قولو (ش.)
۷۲۸..... منصور شامحمدی (ش.)	۷۴۵ محمدتقی زهتابی (ش.)
۶۱۱, ۲۳۴ منطق کبری (ک.)	۷۱۳, ۱۰۲ محمدرضا خان (ش.)
۵۰۰..... منہاج الکرامه (ک.)	۶۵۱, ۶۱۹ محمدعلی شاه (ش.)
۶۶۳..... مهدی قولو (ش.)	۷۰۹ محمود دولت آبادی (ش.)
۷۱۷..... مولوی (ش.)	۶۶۸, ۶۶۶, ۶۶۳ مخبر السلطنه (ش.)
۶۹۰, ۱۳۱, ۱۳۰ میثاق (نشریه)	۵۲۹ مختار (ش.)
۵۶۷..... میرانشاه (ش.)	۵۹۷ مختارنامه (ک.)
۶۱۱..... میرزا ابوالحسن انگجی (ش.)	۵۵۷, ۲۴۶ مدینه (م.)
۶۳۱..... میرزا اسماعیل (ش.)	۷۲۱ مدینه خانم گلگون (ش.)
۶۵۱..... میرزا باقر (ش.)	۵۰۱ مراغه (م.)
۶۷۸, ۵۹۴ میرزا حسن رشديه (ش.)	۲۵۴ مرتضی (ش.) ^(ع)
۶۱۲..... میرزا حسن مجتهد (ش.)	۵۶۰, ۵۵۹, ۵۱۲ مشفق (ش.)
۶۱۲..... میرزا عبدالعلی (ش.)	۲۳۴ مشکوة (ش.)
۶۹۱..... میرزا علی اکبر صابر (ش.)	۶۲۵ مشهد (م.)
۶۹۱..... میرزا علی معجزی (ش.)	۶۶۲ مشیرالدوله (ش.)
۶۶۰..... میرزا کوچک خان (ش.)	۶۱۸, ۱۸۸ مصر (م.)
۲۶ میرزا ماذون قشقایی (ش.)	۲۵۴ مصطفی (ش.) ^(ص)
۵۸۴..... میشو (م.)	۶۸۱, ۶۱۷ مظفرالدین شاه (ش.)
۵۸۵..... میشو داغی (م.)	۵۹۷ معجم (ک.)
۲۲۷..... میغری (م.)	۲۳۴ معراجنامه (ک.)
۷۱۷..... ناصر خسرو (ش.)	۷۰۹ مفتون امینی (ش.)
۵۴۲..... ناها (م.)	۲۴۶, ۴۷ مکّه (م.)

۲۵۶, ۲۵۵, ۲۵۴..... (ش.) همتی	۵۴۲, ۸۵..... (م.) ناهران
۶۲۹, ۲۲۱..... (م.) همدان	۲۳۴..... (ش.) نباتی
۶۲..... (ش.) هوشنگ فرصت	۵۳۹..... (ش.) نبی
۲۵۷..... (ش.) هیتلر	۲۵۸..... (ش.) نتانیاهونو
۲۵۵, ۲۴۶..... (ش.) هیدجی	۶۱۲..... (اص.) نجوم
۱۲۴..... (م.) هند،	۵۶۷..... (م.) نخجوان
۶۵۹, ۶۲۵..... (م.) واسمبنج	نسیمی (ش.)..... ۲۳۴, ۲۴۶, ۲۴۹, ۵۴۷,
۲۵۸..... (م.) واسیلویچ	۷۱۷, ۷۵۴, ۵۵۴
۵۴۷, ۲۴۹..... (ش.) واقف	۵۹۷..... (ک.) نصاب
۶۵۲, ۶۵۰, ۶۴۷, ۶۳۴..... (ش.) وثوق الدوله	۷۲۴..... (ش.) نصرالله پور جوادی
۶۸۳, ۶۸۲, ۶۶۲, ۶۴۷	۲۴۸..... (ش.) نظام الدین
۶۹۱..... (ش.) ودود دوستی	۱۲۷, ۱۲۶..... (ش.) نظامی
۶۰۱..... (ق.) وهابی	۶۰۱..... (ش.) نعمان زاده
۲۷۶, ۲۰۸, ۱۸۷, ۱۰۷, ۱۸..... (ش.) وورغون	۷۵۴, ۵۶۷..... (ش.) نعیمی
۵۴۷, ۵۱۲, ۴۰۲, ۳۸۲, ۳۴۴, ۳۳۶	۶۹۱..... (ش.) نگار خانیم خیالوی
۷۴۶, ۵۸۱, ۵۷۱, ۵۵۵	۵۰۰..... (ک.) نهج الحق
۴۲۴..... (م.) یثنی سئی	۶۵۱..... (م.) نوبار
۴۲۴..... (م.) یارکند	۵۴۲..... (م.) نوجهده
۳۰۷..... (ک.) یازنه	۶۱۸..... (ش.) نوشیره‌وان
۴۲۴, ۱۱۰..... (ش.) یاشار	۶۲۷..... (ش.) نیقالای
۴۹۵, ۳۹۳..... (فرزند شاعر.) یاشار	۶۱۲..... (ش.) هئیت
۶۳۶, ۶۳۴..... (ش.) یپریم خان	۲۵۰..... (اص.) هئیراتی
۷۲۴, ۲۳۹..... (ش.) یحیی ذکا	۵۱۶..... (ش.) هجری دده
۷۰۵, ۶۹۹..... (ک.) یورد غزللری	۵۵۷..... (م.) هربی
۲۳۴..... (ش.) یوسف خاص حاجب	۴۷۲..... (ش.) هُرمز

HÜSEYN DÜZGÜN

EL NİSGİLİ

Toplayan:
Eldar Məhəmmədzadə Sədiq

Tehran - 2010